

1 (10) / 2020

ISSN 1694 - 7517

**КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК
ПАЛАТАСЫНЫН
ЖАРЧЫСЫ**

**ВЕСТНИК
КОНСТИТУЦИОННОЙ
ПАЛАТЫ
ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК
ПАЛАТАСЫНЫН
ЖАРЧЫСЫ

ISSN 1694-7517
№ 1 (10) / 2020

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысы № 1 (10) / 2020-жыл (мамлекеттик жана расмий тилдерде). Б.: «V.R.S. Company», 2022. – 436 б.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысынын тематикасы: Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2020-жылга карата чечимдери.

2013-жылдан тартып жарым жылда же бир жылда бир жолу басылып чыгат.

Негиздөөчү: Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы
«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамга ылайык Конституциялык сот Жогорку соттун Конституциялык палатасынын укук улантуучусу болуп саналат.

Редакциялык кеңеш:

Төрага: **Осконбаев Э.Ж.** – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун төрагасы.

Мүчөлөрү: **Бобукеева М.Р.** – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;

Саалаев Ж.И. – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;

Шаршеналиев Ж.А. – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;

Эсеналиева З.Т. – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын чечимдеринин анализи жана мыйзамдарды систематизациялоо бөлүмүнүн башчысы;

Баегов А.Б. – Кыргыз Республикасынын юстиция министри, юридика илимдеринин доктору;

Керезбеков К.К. – Кыргыз мамлекеттик юридикалык университетинин ректору, Кыргыз Республикасынын эмгек сиңирген юристи, профессор, юридика илимдеринин доктору;

Мырзалимов Р.М. – профессор, юридика илимдеринин доктору;

Мусабекова Ч.А. – Б. Ельцин атындагы Кыргыз-Орус Славян университетинин мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасынын доценти, юридика илимдеринин кандидаты.

Редакциянын дареги: Кыргыз Республикасы
Бишкек шаары, Эркиндик бульвары, 39
почталык индекси 720040
тел.: + 996 312 621517, + 996 312 662152
факс: + 996 312 622040
e-mail: mail@conststot.kg
расмий сайт: www.conststot.kg

ISSN 1694-7517

© Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

ISSN 1694-7517

9 771694 751004

МАЗМУНУ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН ЧЕЧИМДЕРИ

2020-жылдын 11-мартындагы Ирлан уулу Алманбеттин кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерин ижарага берүүнү этап менен киргизүү» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 16-октябрындагы № 671 токтомунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

6

2020-жылдын 18-мартындагы Жорокулов Максатбек Мергенбаевичтин кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

20

2020-жылдын 18-июнундагы Жанатбек Нурдинович Гульжигитовдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 49-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

40

2020-жылдын 3-сентябрындагы Байышбек Абдрахманович Нааматовдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамынын 1-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

57

2020-жылдын 16-сентябрындагы Сергей Анатольевич Швайберовдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

72

2020-жылдын 30-сентябрындагы Аскар кызы Жанаранын кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасында дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунун жана 13-беренесинин 2-бөлүгүнүн төртүнчү абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

89

2020-жылдын 14-октябрындагы Азимбек Анаркулович Бекназаров, Шамшыбек Осмонкулович Медетбеков жана Жыргалбек Асекович Касаболотовдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №197 «Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө» токтому менен бекитилген Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө жобонун 3-пунктунда этностук таандыгы тууралуу маалыматтын ачык көрсөтүлбөгөндүгүнүн жана «этностук таандыгы (арыз ээсинин каалоосу менен)» деген маалыматтын электрондук чипте камтылышынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

100

2020-жылдын 21-октябрындагы Курманбек Белекович Иманалиевдин кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнүн жана 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

110

2020-жылдын 2-декабрындагы «Реформа» саясий партиясынын төрайымы Сооронкулова Клара Сыргакбековнанын жана жарандар Касымбеков Нурбек Айтыевичтин, Усубалиев Таалайбек Болотбековичтин кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтото туруу жөнүндө Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

127

2020-жылдын 16-декабрындагы Токтакунов Нурбек Акбаровичтин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

159

2020-жылдын 23-декабрындагы Н.С. Момуналиевдин, Р.Т. Юлдашеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ж.Т. Кадырованын, Т.Д. Баймырзаеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ф.А. Тыналиеванын Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 352-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча.

171

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН ТОКТОМДУРУ

2020-жылдын 12-мартындагы Самат Аскарлович Матцаковдун Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 17-январындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө токтому.

185

2020-жылдын 3-апрелиндеги Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 30-январындагы № 05 аныктамасына Максатбек Буржуевич Касымбековдун жана Тажикан Нурмаатовна Сатымкулованын даттануусун кароо жөнүндө токтому.

191

2020-жылдын 8-апрелиндеги Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 28-ноябрындагы аныктамасына «Жалалабатэлектро» ачык акционердик коомунун кызыкчылыктарын көздөгөн Серж Мкртчевич Манукяндын даттануусун кароо жөнүндө токтому.

197

2020-жылдын 13-майындагы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасына Замиргуль Качагановна Конурбаеванын даттануусун кароо жөнүндө токтому.

203

2020-жылдын 29-июнундагы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 1-апрелиндеги аныктамасына Таалайбек Канатович Мамытовдун даттануусун кароо жөнүндө токтому.

214

2020-жылдын 28-августундагы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 3-апрелиндеги № 17 аныктамасына Максатбек Буржуевич Касымбековдун жана Тажикан Нурмаатовна Сатымкулованын даттануусун кароо жөнүндө токтому.

219

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

№ 01-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Ирлан уулу Алманбеттин кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерин ижарага берүүнү этап менен киргизүү» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 16-октябрындагы № 671 токтомунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин курамында, сот отурумунун катчысы К.А. Аблакимовдун,

кайрылуучу тарап – Ирлан уулу Алманбеттин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Айнура Мусаевна Осмоналиева, Тилек Алмазбекович Алмазбековдун;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишеним кат боюнча өкүлү Нурбек Абдыкадырович Курманакундун;

башка жактар – Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Калдыбай уулу Мирлан, Толеген Апазович Ааматовдун, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Сайра Темирбековна Ызакованын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37, 42-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерин ижарага берүүнү этап менен киргизүү» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 16-октябрындагы № 671 токтомунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого Ирлан уулу Алманбеттин өтүнүчү себеп болду.

«Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерин ижарага берүүнү этап менен киргизүү» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 16-октябрындагы № 671 токтомунун Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу бул ишти кароого негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы Ж.И. Саалаевдин маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

ТА П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 26-февралында Ирлан уулу Алманбеттин «Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерин ижарага берүүнү этап менен киргизүү» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 16-октябрындагы № 671 токтомунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 45-беренесинин 2-бөлүгүнө, 16-беренесинин 2, 5-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнө, 5-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому менен Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерди ижарага берүү белгиленгени өтүнүчтөн келип чыгууда, муну менен жарандардын негизги жалпы жана орто жалпы билимди акысыз алуу конституциялык укугу чектелип жатат, бул жарандарды мүлктүк абалы боюнча кодулоого алып келет.

Арыздануучу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 45-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык ар ким мамлекеттик билим берүү уюмдарында негизги жалпы жана орто жалпы билимди акысыз алууга укуктуу деп белгилейт. Анын пикири боюнча бул конституциялык ченем эл аралык ченемдер менен шайкеш келет жана улуттук мыйзамдарда чагылдырылган. Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 26-беренесинин 1-бөлүгүнө жана Адамдын укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндө Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештигинин Конвенциясынын 27-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык башталгыч жана жалпы билим берүү милдеттүү жана акысыз болуп саналат. «Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 16-беренесине ылайык жалпы башталгыч жана жалпы негизги мектептеринде билим алуу Кыргыз Республикасынын бардык жарандары үчүн милдеттүү, ал эми мамлекеттик жана муниципалдык окуу жайларда акысыз болуп саналат. Мамлекет жарандардын мамлекеттик билим берүү стандарттарынын деңгээлинде мамлекеттик жана муниципалдык окуу жайларында акысыз орто жалпы билим алууга болгон укугун жүзөгө ашырууда камсыз кылат.

Ирлан уулу Алманбеттин пикири боюнча ар кимдин мамлекеттик билим берүү уюмдарында жалпы негизги жана жалпы орто билимди акысыз алууга конституциялык укугу, окутууга гана болгон укукту камтыбастан, башка бардык аны коштогон жана ажырагыс байланышта болгон укуктарды, анын ичинде окуу китептерди акысыз пайдалануу укугун да камтыйт. Бекитилген окуу программасы боюнча түзүлгөн окуучулар үчүн окуу китептер окуучулар өздөштүрүүгө тийиш болгон билимдердин кайсы бир тармагына таандык окуу материалды өзүнө камтыйт жана билим алуунун ажырагыс элементи болуп саналат. Акысыз билим алуу укугу окуу китептерин акысыз пайдалануу укугу менен ажырагыс байланышта, себеби аларды колдонбостон билим алуу мүмкүн эмес.

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

Бирок, арыздануучу көрсөткөндөй, талашылып жаткан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерди ижарага берүү билим алууга болгон конституциялык укукту, тактап айтканда, окуу китептерди акысыз пайдалануу укугун бузуу менен киргизилген. Бекитилген Тартипке ылайык ар бир окуу китеп үчүн ижара төлөм суммасы Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги менен белгиленет. Ижара акысы окуучулардын ата-энелери (мыйзамдуу өкүлдөрү) министрлик белгилеген мөөнөттөрдөн кечиктирбестен мекеме тейленген банктардын эсебине которушат. Ошентип, талашылып жаткан Өкмөттүн токтому окуучуларды жана алардын ата-энелерин окуу китептерди пайдалануу үчүн ижара акы төлөмүн төлөөгө милдеттендирет.

Ушуга байланыштуу, арыздануучу ченем жаратуучу орган болгон Кыргыз Республикасынын Өкмөтү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жогоруда көрсөтүлгөн талаптарын бузуу менен окуу китептерди пайдаланууга берүү үчүн төлөм алууга жол берген токтомду мыйзамсыз кабыл алган деп эсептейт. Ошону менен окуучулардын билим алуусу чектелет, анткени тийиштүү билим алуу үчүн окуу адабиятынын болушу милдеттүү болуп саналат.

Кайрылуу субъекти Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгү менен ар кандай белгилер боюнча, анын ичинде мүлктүк абалы боюнча кодулоого жол берилбестиги бекитилет деп белгилейт. Ушундай конституциялык орнотмо Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 2-беренесинде, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 2-беренесинин 1-бөлүгүндө жана Адамдын укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндө Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигинин Конвенциясынын 20-беренесинде да чагылдырылган.

Арыздануучу дискриминацияга конституциялык жана эл аралык кепилдиктер менен тыюу салынганына карабастан талашылып жаткан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому окуу китептер үчүн ижара акысын төлөөгө мүмкүнчүлүккө ээ болбогон жактарды, өзүнүн мүлктүк абалына жараша финансылык мүмкүнчүлүгү бар башка категориядагы жарандарга салыштырмалуу теңсиз абалга коёт деп белгилейт.

Ирлан уулу Алманбет Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык баланын эң жакшы кызыкчылыктарын камсыз кылуу принциби колдонулат деп да көрсөтөт. Бул Бала укуктары жөнүндө конвенциянын 28-беренесинин 1-бөлүгүнө шайкеш келет, ага ылайык мүчө болгон мамлекеттер баланын билимге болгон укугун тааныйт да жана бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн негизинде ушул укуктун жүзөгө ашырылуусуна байма-бай жетишүү максатында, анын ичинде акысыз жана милдеттүү башталгыч билим берүүнү киргизүүдө. Бирок, талашылып жаткан Өкмөттүн токтому баланын эң жакшы укуктарын кодулабоо жана камсыз кылуу принциптерин бузуу менен, Кыргыз Республикасынын Конституциясы-

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

нын жана Конвенциянын белгиленген ченемдерине карама-каршы келет.

Андан тышкары, арыздануучу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына жана 5-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин чектөөчү мыйзам алдындагы актыларды кабыл алууга тыюу салынат, ошондой эле мамлекеттик билим берүү уюмдарында жалпы негизги жана жалпы орто билимди акысыз алууга болгон конституциялык укук эч кандай чектелүүгө тийиш эмес. Ушуга байланыштуу, арыздануучунун пикири боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтү талашылып жаткан токтомду кабыл алуу менен Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарын бузган жана эч кандай чектелүүгө жатпай турган жарандардын конституциялык укуктарын чектеген.

Баяндалгандын негизинде, арыздануучу талашылып жаткан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтомун Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранууда.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 4-апрелиндеги аныктамасы менен Ирлан уулу Алманбеттин өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Судья-баяндамачынын 2019-жылдын 4-июлундагы аныктамасы ишти сот отурумунда кароо 2019-жылдын 25-сентябрына дайындалган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2019-жылдын 25-сентябрындагы аныктамасы менен бул иш боюнча өндүрүш арыздануучунун оорусуна байланыштуу токото турулган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2020-жылдын 3-мартындагы аныктамасы менен иш боюнча өндүрүш жандандырылган.

Ирлан уулу Алманбеттин өкүлдөрү сот отурумунда өздөрүнүн талаптарын колдогон жана аларды канааттандырууну суранышкан.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү Н.А. Курманакунов кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болгон жок жана талашылып жаткан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому кийинкидей негиздер боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

«Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен белгиленген «жалпы (мектеп) билим берүү», «орто жалпы билим берүү», «билим алуу» деген түшүнүктөрдүн ченемдик бирдигинен билим берүү материалдык байгерлик эмес, ал интеллектуалдык байгерлик; ал эми окуу китеби билим берүү процессинде колдонулуучу курал экендиги келип чыгат. Көрсөтүлгөн Мыйзамга ылайык мамлекеттин ролу Кыргыз Республикасынын Өкмөтү белгилеген тартипте окуучуларга окуу башпааналарын, жабдыктарын, жатаканаларын, окуу куралдарын, материалдык жардамды, тамактанууга

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

жана унаада жол жүрүүгө жеңилдиктерди, медициналык тейлөөнү, ден соолукту чыңдоону жана окуу китептерди уюштуруп берүү менен, окуу үчүн шарттарды түзүүдө турат. Ушуга байланыштуу, ошондой эле жалпы билим берүү мекемелерин окуу китептер менен камсыздалгандыкты жакшыртуу, пайдаланылуудагы окуу китептердин бирдей стандарттарын жана үлгүлөрүн, жаңы окуу китептерди басып чыгаруу үчүн каражаттардын топтолушунун эсебин алуунун бирдей тартибин белгилөө максатында талашылып жаткан акт иштелип чыккан.

Билим берүүнү сапатын жана натыйжалуулугун арттыруунун зарыл шарты болуп республиканын мектептерин заманбап талаптарга жооп берген окуу китептер менен толук көлөмдө камсыз кылуу саналат. Окуу китеби билим берүүнүн мамлекеттик стандартын жүзөгө ашыруу үчүн окутуунун негизги каражаты болуп саналат. Окуучулардын билим берүүдөгү жетишкендиктеринин деңгээли мугалим жана окуучунун окуу адабияты менен камсыздалгандыгынан көз каранды.

Кыргыз Республикасы 1991-жылы эгемендикке жетишкенден кийин, өткөөл мезгилдин бир катар башка социалдык-экономикалык көйгөйлөр менен бирге, мектеп китепканаларынын окуу фондун толук кандуу толуктоо жана ар бир окуу жайы үчүн 1-11-класстардын басылмаларынын толук комплектин сатып алуу үчүн каржы ресурстары болбогондон улам өлкөнүн жалпы билим берүү уюмдарын окуу китептер менен камсыз кылуу көйгөйү пайда болгон.

Окуу китептерин басып чыгаруу боюнча маселелерди ийгиликтүү чечүү жана окуучуларды окуу китептер менен толук камсыздоого жетишүү үчүн өз убагында жана жетиштүү каржылоо маселеси өзгөчө маанилүү болуп саналат.

Мектеп жашындагы балдарды зарыл шаймандар (мектеп кийими, кеңсе товарлары, окутуунун башка предметтери) менен камсыз кылуу үчүн өлкөнүн бюджетинде каржы каражаттарынын болбогондугуна байланыштуу, мындай милдет ата-энелерге жүктөлгөн.

1996-жылы китеп нускаларын алмаштыруу жана жаңы окуу китептерин иштеп чыгуу үчүн каражаттарды топтоого мүмкүндүк берген окуу китептерди ижарага берүү тутумун өлкөнүн мектептерине киргизүү чечими кабыл алынган. Киргизилген ижарага берүү тутуму бир нече жылдар бою окуучуларды окуу адабияты менен камсыз кылуу, басып чыгаруу, мектептерге окуу китептерди жеткирүү абалын жакшыртууга жардам берген. Бирок окуу китептерди пайдалануу үчүн ижарага берүү төлөмү «2006-жылга карата Кыргыз Республикасынын республикалык бюджетти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен жокко чыгарылган.

Азыркы учурда окуу китептерди пайдалануу үчүн ижарага берүү тутуму окуу китептерди басып чыгаруу үчүн бюджеттен тышкаркы каражаттарды топтоонун өзгөчө натыйжалуу формасы болуп саналат. Мектептердин китептер менен учурдагы камсыздалышы 86,3%ды түзөт. Билим берүүнүн жаңы стандарттары боюнча рес-

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

публикада окутуу жүзөгө ашырылып жаткан төрт тилдүү топтор үчүн окуу китептердин дефицити 11 000 000 нусканын тегерегинде. Аларды тираж кылып басып чыгаруу үчүн жылына 600 000 000 сом талап кылынат. Мында эски окуу китептерди толугу менен алмаштыруу талап кылынат.

Республикадагы түзүлгөн экономикалык кырдаалдан окуу китептерди иштеп чыгууга, басып чыгарууга, тираж кылып басып чыгарууга кошумча каржы ресурстарын түзүү үчүн китепкана фондунун окуу китептерин пайдалануу үчүн ижарага берүүнү киргизүү зарылдыгы келип чыкты.

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин актысына ылайык китептерди ижарага берүү баасы ар бир китеп үчүн 25 сомду түзөт.

Талашылып жаткан ченемдик укуктук актынын долбоорун коомдук талкуулоо учурунда ата-энелер тарабынан жакшы пикирлер айтылган – окуу китепти пайдалануу үчүн ижаранын киргизилиши алардын абалын жакшыртат анткени алар базар баасы 250 сомдон баштап 500 сомго чейин болгон окуу китептерди сатып алууга мажбур болушкан. Окуучулардын ата-энелерине ар бир жылы базар баасы менен окуу китептерди сатып алгычакты, 1 жылда окуу китепти пайдалануу үчүн 25 сом ижара төлөмүн төгүү алда канча үнөмдүү болот.

Ошондой эле Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү жалпы билим берүү уюмдарында китептерди ижарага берүү Тартибинин 4-главасында жарандардын айрым категориялары үчүн окуу китептерди акысыз жана ижарага берүү суммасынын жарымын төлөө менен пайдаланууга жол берген жеңилдик жоболор каралган.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү арыздануучунун талаптарын канааттандыруудан баш тартууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин өкүлү Калдыбай уулу Мирлан 2015-жылдын 23-январында Бишкек шаарында Кыргыз Республикасы жана Азия Өнүктүрүү банкы ортосунда 2015-жылдын 13-июнундагы Мыйзам менен Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан «Секторду өнүктүрүү программасы: билим берүү тутумун бекемдөө» деген Гранттык Макулдашууга кол коюлгандыгын түшүндүргөн.

Бул Макулдашууга ылайык Азия Өнүктүрүү банкы Кыргыз Республикасына билим берүү тутумун өнүктүрүү, анын ичинде Кыргыз Республикасында орто билим берүүнүн сапатын жогорулатуу, жеткиликтүү жана натыйжалуу кылуу максатында 12 000 000 АКШ доллары өлчөмүндө грант берилген. Бул макулдашуунун алкагында Кыргыз Республикасы өзүнө бир катар милдеттенмелерди алган, алардын бири болуп, окуу китептерди ижарага берүү схемасын киргизүүнү караган «Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү саналган.

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

Ушуга байланыштуу, «Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына өзгөртүүлөр киргизилген жана «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын ченемдерин эске алуу менен талашылып жаткан акт иштелип чыккан.

Окуу китептерди ижарага берүү тутумунун иштеши жана окуу жашындагы балдарды китептер менен камсыз кылуу үчүн ата-энелер жамаатын тартуу жалпысынан жалпы билим берүү уюмдарынын окуу-тарбия ишмердигинде жергиликтүү коомчулуктун катышуусун жандандырат, бул окуучулардын билим алуусунун сапатын жогорулатуу үчүн зарыл шарттарды түзөт. Ошондой эле Кыргыз Республикасында окуу китептерди ижарага берүүнүн иштеши республикадагы мектептердин окуучуларын окуу китептер менен камсыздалышынын көп жылдык актуалдуу көйгөйүн чечүүгө жардам берет. Окуу китептерди ижарага берүүдөн түшкөн бардык каражаттар бүткүл өлкөнүн жалпы билим берүү уюмдарынын окуучулары үчүн жаңы окуу адабиятын жана методикалык куралдарды басып чыгарууга гана жөнөтүлөт. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жана муниципалдык жалпы билим берүү уюмдарында жүргүзүлгөн түшүндүрүү иштери ата-энелер жамааты окуу китептерди өз убагында камсыз кылууну кошкондо, билим берүү сапатын жакшыртууга багытталган демилгелерди колдоого даяр экендигин көрсөткөн.

Андан тышкары, талашылып жаткан актты кабыл алуу республикалык бюджеттен Билим берүү жана илим министрлигинин жалпы муктаждыктарына жылына 120 000 000 сом бөлүнүп келгендиги менен шартталган, ал эми бардык окуучулардын муктаждыгын камсыз кылуу максатында окуу адабиятын жана куралдарды басып чыгарылышынын өзү эле окуучулардын санынын өсүшү менен жылына 600 000 000 сомдон ашуун сумманын каржыланышын болжойт. Ошентип, мамлекеттик каражаттардын жетишсиздигинен окуучулар билим берүүнүн азыркы талаптарына туура келбеген эски окуу китептер боюнча окууга мажбур болгон. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жана муниципалдык жалпы билим берүү уюмдарында окуучуларды окуу китептер менен камсыздалышын жакшыртуу жана жаңы окуу китептерди өз убагында басып чыгаруу жана туруктуу каржылоо үчүн акча каражаттарын топтоо максатында ижара төлөмүн алууну болжол кылган окуу китептерди ижарага берүүнүн киргизилиши бул көйгөйдү чечүүнүн жалгыз жолу болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин экинчи өкүлү Т.А. Ааматов М. Калдыбай уулунун жүйөлөрүн колдогон, ошондой эле талашылып жаткан токтомду аткаруу боюнча көрүлүп жаткан уюштуруу жана техникалык чаралар тууралуу билдирген.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигини өкүлү С.Т. Ызакова окуу китептерди бюджеттик каржылоо жана басып чыгаруу аркылуу акысыз билим берүү боюнча мамлекет тарабынан түзүлүп жаткан шарттар бөлүгүндө, ошондой эле жарандардын ай-

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

рым категориялары үчүн ижара төлөмүн киргизүүдө жеңилдик жоболорунун колдонулуп жаткан бөлүгүндө Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлүнүкүндөй пикирин айтты.

С.Т. Ызакова «Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 1-беренеси менен каралган «билим берүү» деген түшүнүктөн жарандардын тарбия жана билим алуусунун акысыз үзгүлтүксүз тутумдаш процессине болгон укугу келип чыгат, ал эми окуу китептер процессти эмес, алар материалдык камсыздоону түзөт. Белгиленген Мыйзамда акысыз билим берүү категориялары белгиленген, ал эми окуу китептерди акысыз пайдаланууга берүү маселеси ал катарга кирбейт.

Аталган Мыйзамдын 45-беренесине ылайык жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерди ижарага берүү Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте жүзөгө ашырылат.

Талашылып жаткан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому белгиленген мыйзамдардагы орнотмолорду жүзөгө ашыруу максатында кабыл алынган, ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү талашылып жаткан акт Кыргыз Республикасынын Конституциясынын ченемдери менен карама-каршылыкта турбайт деп болжойт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерди ижарага берүү Тартибин бекиткен «Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерин ижарага берүүнү этап менен киргизүү» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 16-октябрындагы №671 төмөнкүдөй мазмундагы токтому саналат:

«Жалпы билим берүү уюмдарын окуу китептери менен камсыз кылуу үчүн шарттарды түзүү максатында, "Билим берүү жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамына, "Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жөнүндө" Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 10 жана 17-беренелерине ылайык Кыргыз Республикасынын Өкмөтү токтом кылат:

1. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерин ижарага берүү тартиби тиркемеге ылайык бекитилсин.

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

2. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги:

- эки жумалык мөөнөттө Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерин ижарага берүүнү этап менен киргизүү графигин бекитсин;

- Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында бир окуу жылына окуу китебин пайдалануу үчүн ижара акысынын өлчөмүн аныктасын;

- жалпы билим берүү уюмдарын окуу китептери менен камсыз кылуу максатында Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги менен бирдикте окуу китептеринин жүгүртүү фондун түзүү жана пайдалануу боюнча сунуштарды Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Аппаратына киргизсин;

- окуу китептерин ижарага берүүнү этап менен киргизүү маселелери боюнча жалпы билим берүү уюмдарынын окуучуларынын ата-энелеринин (мыйзамдуу өкүлдөрүнүн) арасында маалыматтык-түшүндүрүү иштерин жүргүзсүн.

3. Ушул токтомдун аткарылышын контролдоо Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Аппаратынын билим берүү, маданият жана спорт бөлүмүнө жүктөлсүн.

4. Ушул токтом расмий жарыяланган күндөн тартып жети күн өткөндөн кийин күчүнө кирет.».

«Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерин ижарага берүүнү этап менен киргизүү» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 16-октябрындагы №671 токтому «Эркин Тоо» гезитинде 2017-жылы 27-октябрда №114 менен жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы коомдун бардык тиричилик ишмердик чөйрөлөрүндө инсандын артыкчылыгын тааныйт жана ар бир адамдын эркин өнүгүүсү үчүн жагымдуу шарттарды жаратат. Кыргыз Республикасы социалдык мамлекет катары адамдын жана жарандын билим алууга болгон укугун конституциялык маанилүү баалуулуктарга киргизет. Ар кимдин билим алууга болгон укугу жана негизги жалпы билим берүүнүн милдеттүүлүгү жөнүндө конституциялык орнотмолор инсандын толук кандуу жана ар тараптуу өнүгүүсү үчүн зарыл өбөлгөлөрдү жаратууга, мамлекеттик билим берүү стандарттарына ылайык билимдерди, көндүмдөрдү жана эптерди алуу аркылуу анын адеп-ахлактык моралдык жана интеллектуалдык деңгээлин жогорулатууга багытталган (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 45-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү).

Билим берүү бир топ кеңири мүмкүнчүлүктөрдү алууга жол берген негизги каражат болуп саналат, алардын жардамы менен адам башка укуктарды жана эркиндиктерди жүзөгө ашыра алат, ошондой эле өзүнүн экономикалык жана рухий муктаждыктарын чече алат.

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

Билим алууга болгон укуктун турмушка түздөн-түз ашырылуусунун маңызы болуп, өзүнө кодулабоо, физикалык жеткиликтүүлүк жана экономикалык жеткиликтүүлүк деген өз ара байланыштагы үч элементти камтыган жалпыга жеткиликтүүлүгүндө.

Кодулабоо деген жынысына, расасына, тилине, майыштуулугуна, этникалык таандыктыгына, дин тутуусуна, чыгыш тегине, мүлктүк же башка абалына карабастан билим берүүнүн жеткиликтүүлүгүн болжойт.

Физикалык жеткиликтүүлүк деп окуу жайына түздөн-түз келүүгө жол берген, же болбосо тигил же башка жактын дене бой түзүлүшүнүн жана жаш өзгөчөлүктөрүнө байланышкан же ыраак жерде жашаган жактарга карата заманбап технологияларга уруксат берүү жолу менен билим берүү тутумунун объекттеринин коопсуз физикалык жетүү мүмкүнчүлүгү түшүнүлөт.

Экономикалык жеткиликтүүлүк деп мамлекеттин мамлекеттик билим берүү стандарттарын иштеп чыгууга, билим берүү тутумунун инфратүзүмүн түзүү жана андан ары мыктылоого, зарыл материалдык-техникалык каражаттар менен жабдууга, окуу-методикалык материалдар менен камсыз кылууга жана мамлекеттик билим берүү мекемелери көрсөтүп жаткан башка билим берүүчү кызматтарын төлөөгө байланышкан каржы чыгымдарын көтөрүү милдетин болжойт.

Милдеттүүлүк режиминде базалык билимдерди алуунун туруктуу тутумун түзүү шартында гана калктын интеллектуалдык, маданий-ыймандык жана социалдык өсүшү жана адам даремети жогорулашы мүмкүн. Билим берүүнүн базалык деңгээлинен жарандардын келечектеги кесиптерди өздөштүрүү мүмкүнчүлүгү жана алардын кыйынчылыкка учурабай коомго жуурулушуусу коомдун татыктуу, толук кандуу жана пайдалуу субъекти катары болуусунан көз каранды. Эч кандай, анын ичинде диний, экономикалык же социалдык мүнөздөгү себептер жана жагдайлар мамлекеттин ар кимдин негизги жалпы билим алуусун камсыз кылуу конституциялык милдетин аткарыбоосун актай албайт, ал керек болсо, мажбурлоо чараларын колдонуу аркылуу аткарылышы керек.

Билим алуу укугу дүйнөлүк коомчулук тарабынан бирдейлик, жеткиликтүүлүк, милдеттүүлүк жана акысыздык кепилдиктери, ошондой эле ушул максаттарды жүзөгө ашыруу үчүн зарыл укуктук, экономикалык, уюштуруучулук жана башка шарттарды түзүү боюнча мамлекеттин позитивдүү милдеттенмеси менен байланышта болгон адамдын негизги жана ажырагыс укуктарынын бири катары таанылат (Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 26-беренеси, экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 13-беренеси, Адамдын укуктарын жана негизги эркиндиктери жөнүндө Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигинин Конвенциясынын 27-беренеси, Билим берүү чөйрөсүндөгү кодулоого каршы күрөшүү жөнүндө Конвенциянын 4-беренеси).

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

Ошентип, билим алууга болгон укуктун жана негизги жалпы билим алуунун милдеттүүлүктүн жүзөгө ашырылуусунун даражасы бүтүндөй коомдун өнүгүүсүнүн жана бакубатчылыктын деңгээлин чагылдырат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынан жана Кыргыз Республикасы катышуучу болгон эл аралык келишимдерден келип чыгуучу демократиялык принциптер жана гуманисттик баалуулуктар билим алууга болгон укуктун жана негизги жалпы билим алуунун милдеттүүлүгү толук кандуу жүзөгө ашырылуусу мамлекеттик саясаттын артыкчылыктуу жана стратегиялуу багыты болуусун аныктайт.

3. Кыргыз Республикасында баланын эң жакшы кызыкчылыктарын камсыз кылуу принциптери колдонулат. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык мамлекет ар бир балага анын дене-боюнун, акыл эсинин, ички руханий, ыймандык жана социалдык өнүгүүсү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлин камсыз кылууга милдеттүү (16-берененин 5-бөлүгү, 36-берененин 2-бөлүгү).

Ушуга байланыштуу, балдар субъект болгон коомдук мамилелерди жөнгө салууда мамлекет алардын коомго пайдалуу жана аң-сезимдүү элемент катары кыйла оптималдуу жана жеңил жуурулушуп кетүүсү үчүн балдардын эркин жана толук кандуу өнүгүүсүн, окуусун жана тарбиялануусун камсыз кылуучу укук коргоо багыттын камтыган укуктук механизмдерди колдонууга тийиш.

Мамлекеттик артыкчылыктуу камкордук мүнөзүнө ээ болгон бала укуктары мамлекеттик билим берүү уюмдарында негизги жалпы жана орто жалпы билимди акысыз алуу мүмкүндүгүнүн ар бирине берилиши конституциялык талаптын өзөгүндө жатат (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 45-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацы).

Мамлекет ар кимге акысыз билим алууга болгон укукту берүү менен, негизги жалпы жана орто жалпы билим берүү менен анын чектерин белгилейт.

Билим алууга болгон укуктун туундусу болгон акысыз билим алууга укуктун маңызы билим берүү тутумунун инфратүзүмүн жаратуу жана мыктылоосун, окуу-методикалык материалдар менен камсыз кылынуусун, билим берүү объекттерин зарыл материалдык-техникалык каражаттар менен жабдылышын, өзүнө мамлекеттик билим берүү стандарттарынын иштелип чыгышын, окутуучулардын жана техникалык персоналдын эмгек акысын өзүнө камтыган мамлекеттик билим берүү мекемелери тарабынан көрсөтүлүп жаткан билим берүүчү кызматтардын төлөнүшүн бюджеттик каржылоо аркылуу уюштурууну жүзөгө ашырган мамлекеттин позитивдүү милдетинде камтылат.

Мамлекет билим берүү чөйрөсүндө негиз салуучу башаттардын бири катары акысыздык принцибин бекитүү менен, өзүнө анын

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

жүзөгө ашырылуусу үчүн керек болгон чыгымдарды зарыл болгон көлөмдө ишке ашыруу милдетин жүктөйт.

4. Мамлекет Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн атынан жарандардын негизги жалпы акысыз билим алууга болгон укугун камсыз кылат, ал бул үчүн зарыл болгон социалдык-экономикалык жана укуктук шарттарды түзүүгө чакырылган («Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-беренеси).

Мындай шарттардын бири болуп окуу материалдарынын түзүү жана алар менен мамлекеттик билим берүү уюмдарын камсыздоо саналат. Билим берүү процессинде пайдаланылуучу окуу материалдар болуп окуу китептер, окуу жана методикалык усулдар, тапшырмалар жыйнагы, маалымдамалар жана башка материалдар саналат. Окуу материалдарынын мазмундук бөлүгү билим берүү процессинин методикалык камсыздоонун маанилүү элементи катары мамлекеттик билим берүү стандарттарына туура келүүсү, конкреттүү дисциплина боюнча программаны толугу менен ачуусу керек.

Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылуучу тараптын окуу материалынын билим берүү процессинен ажырагыстыгы жөнүндө жүйөсү менен макул.

Ошону менен бирге, адам турмушунун көптөгөн чөйрөсү жогорку технологиялардын жана санариптин өнүгүүсү шартында, окуу материалдардын жалпыга жеткиликтүүлүгү башка жолдор менен камсыз боло турган учурда, кагазга басылган окуу материалдарды акысыз негизде берилүү милдеттенмесин мамлекетке талап кылып коюу арыздануучу шилтеме кылган конституциялык орнотмолорго ылайык келет деп эсептөөгө болбойт.

Мында, мамлекеттин позитивдүү милдеттенмесинин мүнөздүү белгилери болуп, анын бул же тигил тарыхый өнүгүү этабында ыктыярдуулугу жана мамлекеттин экономикалык мүмкүнчүлүктөрүнө көз карандылыгы эске алынууга тийиш. Мамлекеттин экономикалык мүмкүнчүлүктөрү өскөн сайын көрсөтүлгөн милдеттердин көлөмү көбөйүшү жана билим берүү процессине гана байланышкан чыгымдарды эмес, окуучуларды унаа менен ташуу, аларды тамак-аш менен камсыздандыруу, мектеп кийимин жана башкаларды акысыз негизде берүү боюнча чыгымдарды да өзүнө камтышы мүмкүн.

Бирок, мамлекет тарабынан көрсөтүлүп жаткан бакубаттуулуктун деңгээли ар кимдин негизги жалпы билимди акысыз негизде алуу укугу менен камсыз кылынуусу жөнүндө конституциялык талаптын реалдуу түрдө жүзөгө ашырылуусу үчүн керек болгон минималдуу көлөмдөн төмөн болбош керек, анын маңызы ушул Чечимдин 3-пунктунда ачылган.

5. Жалпы билим берүү уюмдарын окуу китептер менен камсыздоо үчүн шарттарды түзүү максатында талашылып жаткан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому менен жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерди ижарага берүү этап менен киргизилген жана тийиштүү тартип бекитилген. Аны менен, арыздануучунун

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

ырастоосу боюнча, мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актылар менен бирдейлик жана кодулабоо, баланын эң жакшы кызыкчылыктарын камсыз кылуу, мамлекеттик билим берүү уюмдарында негизги жалпы жана орто жалпы билим берүүнүн акысыз мүнөзү жөнүндө адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин чектөөгө тыюу салуу жөнүндө конституциялык талаптардын бузулушуна жол берилген.

Каралып жаткан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому «Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 45-беренесинин 2-бөлүгүн жүзөгө ашыруу үчүн кабыл алынган, ага ылайык «жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерди ижарага берүү Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте жүзөгө ашырылат».

«Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 10-беренесине ылайык Өкмөт билим берүү чөйрөсүндө бирдиктүү мамлекеттик саясаттын жүргүзүлүшүн камсыз кылгандыктан, мыйзам чыгаруучу өзүнүн мыйзам чыгаруу эрки алкагында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүн билим берүү уюмдарында окуу китептерди ижарага берүү тартибин укуктук жактан жөнгө салынуусун жүзөгө ашырууну милдеттендирген.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтү, өз кезегинде, билим берүү уюмдары жана окуучулар ортосунда укуктук мамилелерди жөнгө салууну, окуу китептердин жүгүртүү фондун түзүүнү жана пайдаланууну, окуучулардын айрым категорияларына жеңилдиктерди берүүнү караштырган талашылып жаткан токтомду кабыл алган.

Башкача айтканда, билим берүү уюмдарында окуу китептерди ижарага берүү мүмкүндүгү мыйзам менен каралган, ал эми талашылып жаткан токтом көрсөтүлгөн мыйзамдын жөнгө салуу предметинин чегинен ашкан жаңы жоболорду камтыбайт.

Ошону менен бирге, окуу китептерди пайдалануу үчүн ижара төлөмүн киргизүү ушул Чечимдин 3-пунктунда келтирилген негиздер боюнча адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин чектөө катары бааланышы мүмкүн эмес. Демек, каралып жаткан токтом менен Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2, 3-бөлүктөрү, 5-бөлүгүнүн 9-пункту менен каралган адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерине чектөөлөрдү киргизүү эрежелеринин сакталуу көз карашы менен конституциялык-укуктук баага кириптер болушу мүмкүн эмес.

Талашылып жаткан токтом кодулоо мүнөздөгү жоболорду да камтыбайт. Талашылып жаткан акт менен бекитилген Кыргыз Республикасынын билим берүү уюмдарында окуу китептерди ижарага берүү Тартибинин 4-главасы социалдык колдоого муктаж болгон балдардын (үй-бүлөлөрдүн) категориясы үчүн окуу китептер акысыз же жеңилдиктер шартында берилүүсүн караштырган. Ушул балдардын (үй-бүлөлөрдүн) категориясы жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык жана эл аралык жоболордон келип чыккандай мамлекеттин өзгөчө коргоосунда турган социалдык топтордун катарына кирет.

2020-жылдын
11-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

Аны менен, позитивдүү кодулоону колдонуу жолу менен кайсы бир белгилери боюнча алсыз болуп саналган жактардын категорияларына карата жогорулатылган кепилдиктерди берүү аркылуу коомдо нагыз тең укуктуулук орнотулган. Тең укуктуулуктун жана кодулабоо принциптеринин бузулушу деп эч нерсеге негизделбеген артыкчылыктарды орнотуу саналат, ал каралып жаткан учурда көрүнбөйт.

Ошентип, талашылып жаткан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому билим алууга болгон, негизги жалпы жана орто жалпы билимдин акысыздык, бирдейлик жана кодулабоочулук, баланын эң жакшы кызыкчылыктарынын камсыз кылуу укуктарын бузбайт, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин чектөөнү камтыбайт, демек, Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. «Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында окуу китептерин ижарага берүүнү этап менен киргизүү» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 16-октябрындагы №671 токтому Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2, 5-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнө, 5-бөлүгүнүн 9-пунктуна, 45-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул Чечим мамлекеттик бийликтин органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө Жорокулов Максатбек Мергенбаевичтин кайрылуусуна байланыштуу иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, А.О. Нарынбекова, Ч.О. Осмонова, Э.Ж. Осмонбаев, Ж.И. Саалаевдин курамында, сот отурумунун катчысы К.А. Аблакимовдун,

кайрылуучу тарап - Максатбек Мергенбаевич Жорокуловдун, жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Мирлан Абылбекович Букашев, Талантбек Ырысбекович Ырысбековдун;

башка жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын ишеним кат боюнча өкүлү Айсулуу Жаныбаевна Букамбаева, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянова, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишеним кат боюнча өкүлү Нурбек Абдыкадырович Курманакунов, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Аида Маратовна Курманбаева, Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын ишеним кат боюнча өкүлү Эльмира Эдилбековна Сабырбекованын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 18, 19, 37 жана 42-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого М.М. Жорокуловдун өтүнүчү себеп болду.

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацынын Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу бул ишти кароого негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы Ч.О. Осмонованын маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп

№ 02-Р

чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТА П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 22-мартында М.М. Жорокуловдун «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына, 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө, 94-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

М.М. Жорокулов өз кайрылуусунда белгилегендей, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык тартип бузган жосунду жасагандыгы үчүн Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы (мындан ары – Тартип комиссиясы) тарабынан судьяларга карата алдын ала эскертүү, эскертүү, сөгүш берүү түрүндөгү тартип жазалары колдонулушу мүмкүн. Ал эми аталган конституциялык Мыйзамдын ошол эле беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацына ылайык бул тартип жазаларды судьяларга карата колдонуу жөнүндө Тартип комиссиясынын чечимдери даттанууга жатпайт.

Кайрылуу субъектинин пикири боюнча талашылып жаткан ченем судьяга карата тартип жазасын колдонууга себеп болгон, анын процесстик иш-аракеттеринин мыйзамдуулугун жана тууралыгын далилдөө үчүн судьялардын Тартип комиссиянын чечимине даттануу менен сотко кайрылуу укугун чектеп, аларды башка жарандарга карата теңсиз абалга коюуда, демек алар кызматтык абалы боюнча кодуланышууда.

Арыздануучу бул Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацында каралган кодулабоо жана ошол эле берененин 3-бөлүгүндө белгиленген теңдик принциптерине карама-каршы келет деп эсептейт.

Андан тышкары, өтүнүчтө белгиленгендей, Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна ылайык соттук коргонуу укугу эч чектелүүгө тийиш эмес жана абсолюттук мүнөзгө ээ, андыктан бул укук кайсы бир адамдардын тобуна карата чектелиши мүмкүн эмес.

М.М. Жорокуловдун пикири боюнча бул жагдай судьялардын Тартип комиссиясынан көз каранды болуусуна алып келет. Анткени, судьянын алдын ала эскертүү, эскертүү жана сөгүш берүү түрүндөгү тартип жазаларын колдонуу менен тартип жоопкерчилигине тартылганы негиз болуп, ага карата ээлеген кызмат ордуна мөөнөтүнөн

№ 02-Р

мурда бошотуу тартип чарасы колдонула турган болсо, судья Тартип комиссиянын бул чечимине сотко даттанганы менен, мурда колдонулган тартип жазасы сот тарабынан ишти кароодо Тартип комиссиянын чечиминин негиздүүлүгүнө далил катары колдонулуп, судьялардын алдын ала эффективдүү соттук коргонуу укугу чектелүүдө.

Ошентип, кайрылуу субъектинин айтымында, талашылып жаткан ченем судьялар көз карандысыз жана Конституцияга жана мыйзамдарга гана баш иет деп белгиленген Конституциянын 94-беренесинин 1-бөлүгүнө да карама-каршы келет.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, арыздануучу талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына, 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө, 94-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанууну сунган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 2-майындагы аныктамасы менен бул кайрылуу, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына, 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө бөлүгү боюнча өндүрүшкө кабыл алынып, ал эми калган бөлүгүндө тийиштүү укуктук негиздеменин болбогондугуна байланыштуу өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Бул ишти кароонун мөөнөтү 2019-жылдын 28-августундагы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Төрагасынын №54 тескемеси менен бир айга узартылган.

Аталган ишти кароо судья-баяндамачы Ч.О. Осмонованын 2019-жылдын 7-октябрындагы аныктамасы менен 2019-жылдын 6-ноябрына дайындалган. Бирок белгиленген датада ишти кароо үчүн керектүү болгон Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кворуму болбогондуктан, бул ишти кароо 2019-жылдын 15-ноябрына жылдырылган.

Ал эми Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2019-жылдын 15-ноябрындагы аныктамасы менен кайрылуучу тараптын өтүнүчүнүн негизинде, бул иш боюнча өндүрүш токтото турулсун деп аныкталган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2020-жылдын 3-мартындагы аныктамасы менен иш боюнча өндүрүштү жандандырып, ишти кароону 2020-жылдын 18-мартына дайындаган.

Сот отурумунда кайрылуучу тарап – М.М. Жорокулов өзүнүн кайрылуусун колдоду жана аны канааттандырууну өтүндү.

№ 02-Р

Жоопкер тараптын өкүлү М.А. Букашев кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болгон жок жана төмөнкүдөй каршы пикирин билдирди.

Жоопкер тараптын пикири боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 9-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу конституциялык мыйзам менен аныкталат. Анда судьялардын кызмат ордуна талапкерлерге кошумча талаптар жана Жогорку соттун, Жогорку соттун Конституциялык палатасынын жана жергиликтүү соттордун судьяларына белгилүү бир чектөөлөр белгилениши мүмкүн. Көрсөтүлгөн беренеге ылайык Конституция өзү «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын жоболоруна шилтеме берип жатат, бул көрсөтүлгөн чектөөлөрдүн конституциялуулугун талашсыз экендигин болжолдойт.

Мындан тышкары, М.А. Букашев Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүнө, 93-беренесине шилтеме жасап, жарандардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын сактоо максатында, ошондой эле судьянын кызмат ордуна коюлган кошумча талаптарды эске алып, конституциялык мыйзамдар менен судьяларга кошумча талаптар жана чектөөлөр белгилениши мүмкүн деп эсептейт.

М.А. Букашев мыйзам алдында бардыгынын теңдиги укуктук бирдейликтен билинет жана бул укук мамилелеринин бардык субъекттерине бирдей колдонулат, бирок судьянын статусу мыйзам тартибинде өзгөчө аныкталат жана бул Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацында жана 3-бөлүгүндө каралган мыйзам менен сот алдында бардыгынын теңдиги тууралуу принципти бузбайт деп белгилейт.

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин жоболоруна ылайык судья тартип бузган жосун жасагандыгы үчүн тартип жоопкерчилигине тартылат. Ошол эле убакта, эгерде судья аталган конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинде каралган тартип жазасы күчүндө турган мөөнөттүн ичинде, тиешелүү тартип жазасы колдонулгандан кийин, жаңы тартип жосунун жасабаса, судья тартип жоопкерчилигине тартылган жок деп эсептелет.

Алдын ала эскертүү, эскертүү же сөгүш Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы тарабынан колдонулган тиешелүү тартип жазасынын мөөнөтүнүн жарымы өткөндөн кийин алып салынышы мүмкүн. Ошентип, көрсөтүлгөн беренедө тартип жазасын алып салуу эрежеси бекитилет жана тартип жазасын алып салган учурдан тартып, судья тартип жоопкерчилигине тартылган жок деп эсептелет.

Судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу маселесин кароо учурунда, мурда салынган тартип жазалары эске алын-

№ 02-Р

байт, ошондой эле судьяны ээлеген кызмат ордуна мөөнөтүнөн мурда бошотуу чечими сотто даттанылышы мүмкүн. Мында, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктунда жана 40-беренесинин 1-бөлүгүндө белгиленген судьялардын соттук коргонуу укугу камсыз кылынат.

М.А. Букашев сот бийлигин алып жүрүүчү катары сот бийлиги менен соттун көз карандысыздыгы судьянын жеке артыкчылыгы катары каралбоосу керек деп белгилейт. Көз карандысыздык принциби судьянын сот адилеттигин жүргүзүү боюнча ишине ар кандай кийлигишүүлөргө каршы турган кепилдик болуп саналат жана ал судьяларга адамдын укуктары менен эркиндиктерин коргоо боюнча жүктөлгөн милдеттерди аткаруу мүмкүнчүлүгүн берүү зарылчылыгы менен ырасталып турат. Судьянын көз карандысыздыгы, ошондой эле сот адилеттигинин коомдук кызыкчылыктарын коргоочу каражат катары да кызмат кылат жана судьялардын өз кесиптик милдеттерин аткаруусу, мыйзамдарды жана судьялардын кесиптик этика эрежелерин сактоосу боюнча бийик жоопкерчиликти жокко чыгарбоону көздөйт.

Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Конституциясы сот адилеттигинин коомдук-укуктук максаттарын ишке ашырган судьяларга өзгөчө квалификациялык жана башка талаптарды коёт, ошондой эле судьяларга карата кетирген тартиптик жорук-жосундары үчүн тартип жазаларын, алардын ыйгарым укуктарын мөөнөтүнөн мурда токтотуу жана жазык жоопкерчилигине тартуу боюнча өзгөчө тартипти мыйзам менен белгилөөгө милдеттендирет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 95-беренесине ылайык, судья жүрүм-туруму кынтыксыз болуп турган учурга чейин өзүнүн кызмат ордун ээлейт жана өзүнүн ыйгарым укуктарын сактайт. Жоопкер тараптын пикиринде, жетиштүү негиздер болгондо жана мыйзамдарда белгиленген жол-жоболорду сактоо менен судья жазык жоопкерчилигине же башка жоопкерчиликке тартылышы мүмкүн. Тартип жосунун жасаган судьяга тартип жазасын берүү, Тартип комиссиясынын чечими жарыяланган учурдан тартып, ошондой эле судьяга колдонулган, даттанылууга жатпаган чечимдин, тартип жазасынын башка түрлөрүнүн мыйзамдуу күчүнө кирүүсү коомду кармап турган жана турукташтыруучу фактордун ролун аткаруучу сот бийлигинин өзгөчө статусунун өзүнчө бир кепилдиги жана ырастоосу болуп саналат. Бул судьялардын сот адилеттигин жүргүзүү боюнча маанилүү функция аткаргандыгына байланышкан кызматтык статусу менен түшүндүрүлөт.

Ушуга байланыштуу, М.А. Букашев талашылып жаткан ченем конституциялык укуктарды бузбайт жана Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептеп, кайрылуучу тараптын талаптары канааттандыруусуз калтырылсын деп өтүнөт.

№ 02-Р

Жоопкер тараптын экинчи өкүлү Ы.Т. Ырысбеков М.А. Букашевдин жүйөлөрүн колдоду.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын ишеним кат боюнча өкүлү А.Ж. Букамбаева кийинкидей пикирин билдирди.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүндө адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктери улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын, адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн жана ушундай чектөөлөр аскердик же башка мамлекеттик кызматтын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен да киргизилиши мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 93-103-беренелеринде көрсөтүлгөн судьялардын мамлекеттик кызматынын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен судьяларды дайындоого тандоонун жана шайлоонун, судьялардын статусу жана аларды кызматтан башотуунун өзгөчө тартиптери каралган.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 95-беренесинин 9-бөлүгүнө жана аны өнүктүрүү үчүн кабыл алынган «Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы иштейт.

А.Ж. Букамбаева «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык бир гана тартип жазасы колдонуларын жана судьяга эскертүү, сын-пикир же сөгүш түрүндө берилген тартип жазасын мамлекеттик кызматчыга таасир этүүнүн белгилүү бир формасы катары түшүнүүгө болорун белгилейт.

Ошондой эле, ал кайрылуучу тараптын талашылып жаткан ченемдин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келери жөнүндө жүйөсүн негизсиз деп эсептейт, анткени Конституциянын 95-беренесинин 9-бөлүгү менен Тартип комиссиясы тарабынан аны түзүү тартиби аныкталып, ал эми «Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында анын ишинин укуктук негиздери бекитилген.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү М.Н. Сапиянова талашылып жаткан ченем боюнча төмөнкүлөрдү билдирди.

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинде каралган судья тартип бузган жосун жасагандыгы үчүн тартип жоопкерчилигине тартылат. Тартип комиссиясы Кыргыз

№ 02-Р

Республикасынын Конституциясына ылайык Президент, Жогорку Кеңеш жана Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңеши тарабынан тиешелүүлүгүнө жараша, комиссия курамынын үчтөн бир бөлүгүн көрсөтүү аркылуу түзүлгөн көз каранды эмес коллегиялуу орган болуп саналат.

М.Н. Сапиянова үстүнөн кайрылуу түшкөн судья жана кайрылуу берген адам иштин материалдары менен таанышууга, түшүндүрмө берүүгө жана өтүнүч билдирүүгө укуктуу деп эсептейт. Тартип комиссиясы судьянын жол берген аракетинде же аракетсиздигине карата келип түшкөн кайрылуу боюнча кызматтык иликтөө жүргүзүү учурунда судьяны сурамжылоону жана андан түшүндүрмөлөрдү жана башка далилдерди талап кылат, ошондой эле кайрылууну берүүгө негиз болгон себептер жана жагдайлар тууралуу толук маалыматты чогултуу боюнча башка аракеттерди жасайт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлүнүн пикиринде мыйзамдарда тартип жаза күчүндө турган мөөнөт белгиленип, ага ылайык алдын ала эскертүүнүн күчү – алты ай, эскертүүнүкү – тогуз ай, сөгүштүкү – он эки ай мөөнөттү түзөт жана белгиленген мөөнөттөрдө судья жаңы тартип жосунун жасабаса, ал тартип жоопкерчилигине тартылган жок деп эсептелет.

Ал эми аталган тартип жазанын түрлөрү «Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен аныкталган тартипте, Тартип комиссиясына тартип жазасын алып салуу тууралуу сунуш менен тартиптик жаза алган судья же ал иштеген соттун төрагасынын кайрылуусунун негизинде мөөнөтүнөн мурда алынып салынышы мүмкүн.

Ушуга байланыштуу, М.Н. Сапиянова судьяга карата колдонулган алдын ала эскертүү, эскертүү же сөгүш түрүндөгү тартип жазасын алып салуу тартиби мыйзамдарда тиешелүү деңгээлде жөнгө салынган жана ал соттон тышкары мүнөзгө ээ экендигин билдирет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлүнүн пикири боюнча, жогоруда баяндалгандын негизинде, талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү Н.А. Курманакуновдун талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугу тууралуу пикири боюнча Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 427-беренесине ылайык саясий жана атайын мамлекеттик кызмат орундарын ээлеп турган адамдарды иштен бошотуу, иштен бошотуу күнүн жана себептерин жазма баяндоону өзгөртүү, башка ишке которуу, аргасыз ишке чыкпай калган же акы аз төлөнүүчү ишти аткарган мезгил үчүн акы төлөө жана тартиптик жаза берүү маселелери боюнча жекече эмгек талаш-тартыштары соттук эмес тартипте чечилет жана аталган беренедө көрсөтүлгөн жагдайлар боюнча кабыл алынган чечимдер даттанууга жатпайт.

№ 02-Р

Н.А. Курманакунов Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктунда көрсөтүлгөн соттук коргонуу укугу бул кылмыш же жорук жасады деп шектелип жаткан адамдардын укуктарын жана кызыкчылыктарын камсыздоо, айыпты жокко чыгаруу же жеңилдетүү, ошондой эле жазыктык куугунтуктоого мыйзамсыз тартылган адамдарды реабилитациялоо максатында, коргоо тарабы жүргүзгөн процесстик иш-аракет деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 40-беренесинин 1-бөлүгүндө ар кимге аталган Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган анын укуктары менен эркиндиктерин соттук коргоого кепилдиктер берилет деп көрсөтүлгөн.

Мындан тышкары, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана алардын кызмат адамдары укукка каршы келген иш-аракети үчүн мыйзамда каралган тартипте жоопкерчиликке тартылышат.

Ал эми Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинде адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктери улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын, адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында, Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн деп белгиленген жана ушундай чектөөлөр аскердик же башка мамлекеттик кызматтын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен да киргизилиши мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 17, 42, 95-беренелерине шилтеме жасап, талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептеп, ошол себептен кайрылуучу тараптын өтүнүчү канааттандырылууга жатпайт деген пикирин билдирди.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү А.М. Курманбаева «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацына ылайык колдонулган эскертүү жана сөгүш түрүндөгү тартиптик таасир этүү чаралары адамдардын соттук коргонуу укуктарын чектелээрин белгилейт.

А.М. Курманбаеванын пикиринде, соттук коргонуунун конституциялык укугу өзүнө сотко кайрылуу укугун гана эмес, мамлекет тарабынан кепилденген реалдуу соттук коргонуу мүмкүндүгүн да кошот. Ал эми Тартиптик комиссия тарабынан судьянын тартиптик жоругун кароо процессин соттук коргонуу укукту ишке ашыруу катары эсептегенге болбойт, анткени бузулган укук сот органдарында гана корголушу мүмкүн. Ошондуктан судьяларга Тартиптик комис-

№ 02-Р

сиянын чечимдерин мыйзам тартибинде даттануунун юридикалык мүмкүндүгү чечим чыгарылган учурдагы мезгилде жана тийиштүү органдарга жиберилгенге чейин берилиши керек.

Конституция соттук коргонуу укугунун кандайдыр бир чектелишине жол бербейт жана ал адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин мамлекеттик коргоонун универсалдуу укуктук каражаты болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү адам укуктары боюнча эл аралык келишимдерде ар бир адамдын соттук коргонуу укугу кепилденгенин белгилеп, эскертүү жана сөгүш түрүндө тартиптик таасир этүү чараларын колдонуу жөнүндө Тартип комиссиясынын чечими менен макул эмес болгон судья, өзүнүн соттук коргонуу конституциялык укугун ишке ашырууга жана аны сот тартибинде талашууга укуктуу деп эсептейт. Баяндалгандарды эске алуу менен, А.М. Курманбаева талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп болжолдойт.

Тартип комиссиянын өкүлү Э.Э. Сабырбекова талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин сунушу менен киргизилгендигин белгиледи. Тартип комиссиянын бардык чечимдерин сотто даттануу келтирүү укугу берилсе, судьяны тартип жоопкерчилигине тартуу маселелерин караган орган катары Тартип комиссиянын чечимдери өз маанисин жоготуу менен жарандык талаш-тартышка айланып, өзүнүн эффективдүүлүгүнө жетпей калат.

Э.Э. Сабырбекованын пикиринде, судьянын жүрүм-туруму Тартип комиссия тарабынан соттук өз алдынча башкаруу органы астында бааланат. Мындай жагдай, бир жагынан сот бийлигинин кадыр-баркын чындап, судьялар тарабынан судьянын ар-намыс Кодексинин талаптарын аткарууну камсыздаса, экинчи жагынан – судьялардын укугун жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргойт.

Мындан сырткары, Э.Э. Сабырбекова бул мамлекеттик бийликтин ыйгарым укуктарына ээ болгон судьялар жана соттук өз алдынча башкаруу органы ортосундагы талаш-тартыш маселе деп эсептеп, бул жааттагы Россия Федерациясынын Конституциялык сотунун жана Адам укуктары боюнча Европа сотунун тажрыйбасын мисалга келтирүү менен соттук коргонуунун чектелишине же анын жокко чыгарылуусуна негиз жок деп белгилейт.

Эгерде Тартип комиссиясынын судьяны мөөнөтүнөн мурда ээлеген кызматынан бошотуу тууралуу чечимдеринен бөлөк чечимдери соттук тартипте даттануу укугу берилсе, анда тартип жоопкерчилигине тартуудан баш тартуу жөнүндөгү чечимдери да арыздануучулар тарабынан соттук тартипте даттануусуна жол берилип калат жана Тартип комиссиясынын иш жүргүзүүсүнүн даана башаламандыгына алып келет.

Э.Э. Сабырбекованын айтымында, Канада, Франция жана башка демократиялык мамлекеттердин тажрыйбасында судьяларды тартип

№ 02-Р

жоопкерчилигине тартуу тууралуу атайын орган чыгарган чечимдин соттук тартипте даттануусуна жол берилбейт.

Баяндалгандардын негизинде, Тартип комиссиясынын өкүлү талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбей тургандыгын, ошол себептүү кайрылуучу тараптын өтүнүчү канааттандыруудан баш тартылууга жатат деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын төмөнкү мазмундагы 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацы саналат:

«28-берене. Судьялардын тартип жоопкерчилиги

7. Судьяга карата тартип жазасынын башка түрүн колдонуу жөнүндө Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын чечимдери даттанууга жатпайт.».

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана «Эркин Тоо» гезитинин 2008-жылдын 15-июлундагы № 51 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы адамдын жана жандын укуктары менен эркиндиктерин укуктук мамлекеттин туруктуу негиздерин сактоонун шарты катары эң жогорку баалуулук деп таануу менен, мыйзам жана сот алдында бардыгынын бирдей болуусуна (16-берененин 3-бөлүгү), соттук коргонуу, өз укуктарын жана эркиндиктерин мыйзам менен тыюу салынбаган бардык жолдор менен коргоо укуктарына (20-берененин 5-бөлүгүнүн 8-пункту, 40-берененин 1, 2-бөлүктөрү) негиз салуучу кепилдиктерди жар салат.

Соттук коргонуу укугу өзүнүн табияты боюнча абсолюттук болуп туруп, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин талаптарына ылайык мамлекеттен анын мыйзам чыгаруу ишмердигинде бул кепилдикти сөзсүз жүзөгө ашырууну талап кылат.

№ 02-Р

Кыргыз Республикасы Баш мыйзамда ар кимдин соттук коргонуу укугун бекитүү менен, ошондой эле Кыргыз Республикасынын укуктук системасынын курамдык бөлүгү болуп саналган адам укуктары жана эркиндиктеринин чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдердин ал үчүн милдеттүү болуусун таануу менен (Конституциянын 6-беренесинин 3-бөлүгү), бул укуктун эл аралык деңгээлде да милдеттүү жүзөгө ашырылышы керек экенин жактап тастыктайт.

Ушуну менен бирге, Адам укуктарынын жалпы декларациясы ар кимдин, анын ага Конституция же мыйзам менен берилген негизги укуктары бузулган учурда компетенттүү улуттук соттор тарабынан укуктарын натыйжалуу калыбына келтирүү укугун жар салат (8-берене). Кыргыз Республикасы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин 1994-жылдын 12-январындагы №1406-ХII токтому менен кошулган Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 2-беренесинин 3-пунктунун «а» пунктчасы менен мамлекеттер ар бир адамга, эгерде Пакт менен таанылган укуктар жана эркиндиктер бузулса, аларды коргоонун натыйжалуу укуктук каражатын камсыз кылууга милдеттүү деп бекитилген.

Кыргыз Республикасы адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин камсыз кылуу менен, ошондой эле алардын мыйзам жана сот алдында бирдейлигин кепилдейт. Бул ченем-принциптин бузулушу кодулабоо конституциялык принцибинин деформацияланышына симметриялуу алып келет (Конституциянын 16-беренесинин 1-бөлүгү), муну инсандын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын башка учурлардан тышкары, өзүнө тегин, мүлктүк жана кызматтык абалын, диний жана коомдук уюмдарга таандыктыгын, жашаган жерин камтыган адамдын социалдык сапатынын белгилери боюнча да чектөөгө же кемсинтүүгө тыюу салуу деп түшүнүү керек.

Дал ошондуктан, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы ушул контекстте өзүнүн 2014-жылдын 5-мартындагы чечиминде соттук коргонуу укугу ар кимдин укугу болуп саналат деп белгилеген. Ал эми мамлекет бардыгынын мыйзам жана сот алдында бирдейлигине негизденип, Кыргыз Республикасынын судьяларын кошуп, бардык адамдарга Конституция жана эл аралык келишимдер менен каралган башка бузулган укуктарды калыбына келтирүү мүмкүнчүлүгүн камсыз кылган соттук коргонуу укугун урматтап жана камсыз кылышы керек.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүндө каралган укуктарды чектөөнүн конституциялык маанилүү максаттарынын бири да, жекече улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти коргоо, калктын саламаттыгын, адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо соттук коргонуу укугун жүзөгө ашырууга карага чектөөлөрдү киргизүү үчүн негиз боло албайт.

№ 02-Р

3. «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4-беренесине ылайык судьянын статусу анын ээсинин инсандыгына, квалификациясына жана жүрүм-турумуна бийик стандарттарды коюу менен аны алууга жана токтотууга жогорулатылган талаптар, судьялык ыйгарым укуктарды талаптагыдай аткарбагандыгы үчүн жоопкерчиликти күчөтүү, бийик статуска шайкеш келүүчү материалдык жана социалдык камсыз кылуу жана башка кепилдиктер менен аныкталат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 95-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын бардык сотторунун судьялары жүрүм-туруму кынтыксыз болуп турганда кызмат орундарын ээлеп турат жана өз ыйгарым укуктарын сактап калат. Судьялардын жүрүм-турумунун кынтыксыздыгынын талаптарын бузуу конституциялык мыйзам менен аныкталган тартипте судьяларды жоопкерчиликке тартуу үчүн негиз болуп эсептелет.

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына ылайык судьянын бийик наамы менен коошпогон, жогоруда аталган Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 2-бөлүгүндө каралган тартип жосунун (жосундарын) олуттуу, же болбосо системалуу жасоо кынтыксыздык талаптарын бузуу деп түшүнүлөт.

Судьялардын тартип жоопкерчилиги институтунун максаты болуп, сот системасынын натыйжалуулугунун коомго зарыл болгон деңгээлин сактоо кызыкчылыгында маселелерди чечүү саналат. Судьяларды тартип жоопкерчилигине тартуу маселелерин чечүүчү орган болуп Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жана мыйзамдарынын негизинде иштеген Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы саналат. Кыргыз Республикасынын Конституциясы анын ыйгарым укуктарын фрагменттүү аныктайт. Ошентип, Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы Кыргыз Республикасынын Президентине Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын жана жергиликтүү соттун судьясын ээлеген кызмат ордуна мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө сунуш киргизет (64-берененин 3-бөлүгүнүн 2 жана 4-пункттары); судьяларды соттук тартипте кызматынан убактылуу четтетүүгө, жазык жана административдик жоопкерчиликке тартууга макулдугун берет (95-берененин 4-бөлүгү).

Калган маселелер, Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын мүчөлөрүнүн жалпы саны, мүчөлүккө талапкерлерге коюлуучу талаптар жана комиссиянын ишин уюштуруунун башка маселелери мыйзам чыгаруучунун карамагында (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 95-беренесинин 9-бөлүгү).

№ 02-Р

4. «Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы Тартип комиссиянын статусун, аны түзүү, уюштуруу тартибин жана иштөө принциптерин, ошондой эле судьяларды тартип жоопкерчилигине тартуу тартибин аныктап жатып, Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы судьялардын тартип жоопкерчилиги тууралуу маселелерди кароо жана тартип бузуу жоруктарын жасаганы үчүн судьяларга карата тартип жазаларын салуу боюнча ыйгарым укугун караган.

Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы Президент, Жогорку Кеңеш жана Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңеши сунуштаган талапкерлерден түзүлгөн мүчөлөрдөн турат, ошондуктан Тартип комиссиянын субъекттик курамы аны сот органдарына да, соттук өз алдынча башкаруу органдарына да киргизүүгө жол бербейт.

Коомдо пайда болуучу конфликттерди чечүүнү камсыз кылуучу жана укук үстөмдүгүн жана мыйзамдуулукту кепилдеген институт катары сот бийлигинин вазыйпасына жана өзгөчө табиятына карай, судьянын персонасына, анын жүрүм-турумуна, ошондой эле кесиптик милдеттерди аткаруудагы жогорулатылган талаптар акталган болуп саналат жана сот адилеттиги чөйрөсүндөгү эл аралык стандарттар жана рекомендациялар менен макулдашылат.

Алсак, Сот органдарынын көз карандысыздыгынын Негизги принциптеринин андан ары өнүктүрүүчү болгон судьялардын жүрүм-турумунун Бангалор принциптери (2006-жылдын 27-июлундагы БУУнун Экономикалык жана Социалдык Кеңешинин 2006/23 резолюциясына тиркеме) коомчулук тарабынан ар дайым көңүл бурулуп туруусу судья өзүнө бир катар чектөөлөрдү кабыл алуу милдетин жүктөйт жана катардагы жарандарга бул чектөөлөр түйшүктүү болуп көрүнүү мүмкүндүгүнө карабастан, судьялар аларды өз ыктыяры менен кабыл алат.

Тартип бузуу жоругу жалпысынан сот системасына болгон ишенимди кетирүүчү, сот кесибинин аброюна орду толбос залакасын тийгизери шексиз. Ар бир тартиптик териштирүү белгилүү бир терс кесепеттерди алып келет, болгондо да судьяны жоопкерчиликке тартылган ар бир учур судьянын жүрүм-турумунун беделин кетирген тартип бузуу жоругу менен сот бийлигинин кадыр-баркына шек келтирет.

Ушуга байланыштуу, ээлеген кызмат ордуна бошотууга байланышпаган тартип жазаларды салуу жана судьяны тартип жоопкерчилигине тартуу мүмкүнчүлүгүн орнотуу судьянын өзүнүн жүрүм-турумуна жана өзүнүн кесиптик милдеттерди аткаруусуна жогорулатылган жоопкерчиликти камсыздоо үчүн керектүү инструмент болуп саналат. Акырында, судьялардын тартип жоопкерчилик институтунун максаты болуп коомго керектүү болгон сот системасынын

№ 02-Р

эффективдүүлүгүнүн деңгээлин кармап туруу кызыкчылыгындагы маселелерди чечүү болуп саналат.

Ошону менен бирге, судьяны тартип жоопкерчилигинин процедурасы судьянын конституциялык-укуктук статусу менен шартталган өзгөчө спецификага ээ болушу керек жана судьянын көз карандысыздыгы менен анын коом алдындагы жоопкерчилиги ортосундагы балансты камсыз кылууга тийиш.

5. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык судьялар көз карандысыз жана Конституцияга жана мыйзамдарга гана баш иет. Ар бир судьянын анын контролсуздугун жана жоопкерчиликсиздигин билдирбеген көз карандысыздык принцибин камсыздаган негизги инструментарий болуп судьянын алмашылгыстыгы жана кол тийбестиги саналат. Бул касиеттер жеке артыкчылыктар катары каралышы мүмкүн эмес, анткени ал коомдук кызыкчылыктарды, баарыдан мурда сот адилеттигинин кызыкчылыктарын коргоо каражаты катары каралат.

Коомдогу кандай гана болбосун кризисти жеңүүнүн жана адамдын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун эффективдүү кепилдиги болуп чыныгы көз каранды жана коомдун ишенимине ээ болгон жалгыз сот гана боло алат. Өз кезегинде, мындай соттун иштеши судьянын өзүнө карата негизсиз айыптоолордон жана зомбулуктан болушунча корголгон жерде гана болушу мүмкүн. Иш жүзүндө толук максаттуу ишке ашырылуучу ишенимдүү процедуралык кепилдиктер судьяларды оюна келгендей жана негизсиз жазалардан, демек, аларга мыйзамсыз кысымдан коргоонун негизги фактору болуп саналат. Ошентип, эгер, коом адилет жана калыс сотко ээ болуп, ага ишенип, башкача айтканда тиешелүү сот адилеттигине ээ болгусу келсе, судьялар бир топ күчтүү механизмдер менен корголушу жана курчалышы керек экендигине бой салыш керек.

Сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча милдетти аткарууну камсыз кылуучу судьянын статусу конституциялык-укуктук жактан корголууга тийиш, анын деңгээли мурда жеткен деңгээлге караганда төмөндөбөшү керек. Бул талап «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 3-беренесинин 3-бөлүгүндө түз бекитилген, ага ылайык Кыргыз Республикасында соттордун өз алдынчалыгын жана судьялардын көз карандысыздыгын кысымга алуучу мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар чыгарылышы мүмкүн эмес.

Ошентип, мамлекет судьялардын сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча тиешелүү ишин камсыз кылуу үчүн, өз кезегинде, судьяларды тартип жоопкерчилигине тартуу мүмкүнчүлүгүн алып салбаган бардык мүмкүн болгон чараларды көрүшү керек.

6. Судьяларды тартип жоопкерчилигине тартуунун колдонуудагы процедурасынын укуктук жөнгө салынуусу ээлеген кызмат ордуна мөөнөтүнөн мурда бошотуу тартип жазасын сот тартибинде

№ 02-Р

даттануу мүмкүнчүлүгүн карап, Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын жазалардын башка түрүн: алдын ала эскертүү, эскертүү, сөгүш берүү («Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 4-бөлүгү) жөнүндө чечимдерин, анын ичинде сот тартибинде даттануу мүмкүнчүлүгүн чыгарып тыштайт.

Судьялардын мыйзам чегинде эркиндиктен пайдаланып, ырааты менен адилеттүү соттук териштирүү жүргүзүүсүнө мыйзам чыгаруучунун мындай мамилеси көз карандысыз сот системасынын өнүгүүсүнө көмөк болбойт. Тартип жазанын салынуусу жөнүндө чечимди кайталап кароонун ишенимдүү процедурасы жок болгон учурда негизсиз тартип жазасына дуушар болуунун реалдуу коркунучу, судьялардын көз карандысыздыгынын кепилдигинин даражасын кемитип, алар өзүлөрүнүн ыйгарым укуктарын эффективдүү аткарууда тоскоолдуктарга учурашы мүмкүн. Мамлекеттик бийликтин алып жүрүүчүсү катары айыбы тагылган судьянын тартип процедурасында өзүн-өзү коргоосунда коомдук кызыкчылык бар.

Бул аспектке судьяга салынган тартип жазасына даттануу мүмкүндүгүн берүү жөнүндө жоболорду камтыган эл аралык стандарттар дагы эске алынууга тийиш. Алсак, Соттук органдардын көз карандысыздыгынын Негизги принциптеринин айрым жоболору (БУУнун Башкы Ассамблеясында 1985-жылдын 29-ноябрындагы жана 1985-жылдын 13-декабрдагы резолюциялар менен жактырылган) судьянын үстүнөн ал өзүнүн судьялык же кесиптик милдеттерин аткаруунун жүрүшүндө келип түшкөн айып же даттануу тийиштүү процедурага ылайык токтоосуз жана калыс каралуу керек деп айтылат. Судья жооп алууга жана адилеттүү териштирилүүгө укуктуу (17-пункт); тартиптик жазалоо, кызмат ордунан четтетүү же бошотуу жөнүндө чечим көз карандысыз текшерүүнүн предмети болуусу керек (20-берене).

Судьялардын статусу жөнүндө Европалык Хартиянын 5.1-пунктунда да Хартияда каралгандай аткаруучу органдын, коллегиянын же жаза чарасын салуучу органдын чечими жогору турган сот органдарында даттанылышы мүмкүн деп белгиленген.

Ошентип, соттук же башка орган түрүндө судьялардын тартип жоопкерчилиги маселелерин караган тартиптик органдын ишешине мүмкүндүк берген эл аралык укуктук стандарттар улуттук мыйзамдарда кабыл алынып жаткан чечимдердин даттанылуу механизми каралгандай болушун талап кылат.

Демек, алдын ала эскертүү, эскертүү же сөгүш сыяктуу тартип жазаларынын түрлөрүн судьяга карата колдонуу жөнүндө Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын чечими көз карандысыз текшерүүнүн предмети болушу керек.

Судьяларга көз карандысыздыктын принцибин камсыз кылуу үчүн жазасын салуучу процедура акыйкат, калыс, объективдүү жана

№ 02-Р

көз карандысыз орган тарабынан өткөрүлүшү өзгөчө баса белгиленүүгө тийиш. Ушуга байланыштуу, судьяларды тартип жоопкерчилигине тартуу боюнча Тартип комиссиясынын мүчөлөрүнүн иши судьяларга кысым көрсөтүү каражаты катары ченемдердин ар кыл мааниде чечмеленишине жол бербеген критерийлер менен мыйзамдар тарабынан кылдат регламенттелүүсү керек.

Судьялардан гана эмес, жарандык коомдун жана башка мамлекеттик органдардын катарынан түзүлүүчү Тартип комиссиясынын курамынын бирдей эместиги тартип өндүрүшүнүн тартибине жана кароо стадияларынын ырааттуулугуна мыйзам чыгаруучунун өзгөчө көңүл буруусун талап кылат, судьяларды негизсиз тартип жазасына тартылуусуна жол бербес үчүн судьяга карата тартип жазаны колдонуу жөнүндө чечимди даттануу мүмкүндүгү алардын элементтеринин бири болуу керек.

Муну, анын ичинде Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен кепилденген жана абсолюттук мүнөзгө ээ болгон ар кимдин соттук коргонуу укугу дагы талап кылат.

Ошону менен бирге, иш салттуу түшүнүктө соттук коргонууга укукту судьялар үчүн жүзөгө ашырылуусу талаш-тартыштын бардык тараптары катыша турган атаандаштыкта сот адилеттигин жүзөгө ашыруунун бардык принциптерин сактоо менен соттук органда жүргүзүлгөндө, ал сот системасынын бүтүндөй кадыр-баркына терс таасирин тийгизбей койбойт. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы ушул маанилүү жагдайларды эске алуу менен, судьялардын соттук коргонуу укугунун жүзөгө ашырылуусу бир аз башкача жол менен болушу мүмкүн деп эсептейт.

Соттук өз алдынча башкаруу органдарына, тактап айтканда соттук өз алдынча башкаруу органынын шайланма органы болгон Судьялар кеңешине көз карандысыздыкты камсыз кылуу зарылдыгы менен түздөн-түз байланышта сот бийлигинин кадыр-баркынын сакталышы жүктөлөт. Сот адилеттигин жүзөгө ашырууга ыйгарым укуктуу, даярдыгы мыкты жана кадырлуу судьялардын катарынан, съезде шайлануучу, тек гана судьялардан турган Судьялар кеңеши, баарыдан мурда, судьялардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоого чакырылган, ошондуктан ага Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын чечимдерине судьялардын даттанууларын кароо боюнча функциялардын жүктөлгөнү Кыргыз Республикасы өзүнө алган эл аралык милдеттенмелердин да, ар кимдин соттук коргонуу укугу менен сөзсүз түрдө камсыз кылынуусу жөнүндө Конституциянын талаптарынын да көз карашынан орундуу болуп саналат.

Демек, мыйзам чыгаруучу административдик-юрисдикциялык орган катары Тартип комиссиясынын статусунан келип чыгып, негиздердин кенен тизмеси боюнча жоопкерчиликтин катаалдыгы менен кайтарылбастыгын жана судьялардын көз карандысыздыгы ме-

№ 02-Р

нен кол тийбестигин камсыз кылуу зарылдыгын болжогон коомдук кызыкчылыктардын балансын эске алуу менен эл аралык милдеттенмелердин жана ар кимдин соттук коргонуу конституциялык укугун камсыздоо менен зарылдыгынын натыйжасынан пайда болуучу укуктук мамилелерди жөнгө салуусу керек.

Мында, тартип өндүрүшүн демилге кылган субъектке тартип жазасы жөнүндө чечимди даттануу укугу берилиши мүмкүн эмес, анткени судьяларда мындай укуктун пайда болушу коомдук кызыкчылыкка ээ экендигин жана анын көз карандысыздык принцибин камсыздоого багытталгандыгын, ал эми башка жактар өзүнүн кызыкчылыктарын коргоо үчүн соттордо жалпы негиздерде толук кандуу мүмкүнчүлүккө ээ экендигин өзгөчө белгиленүүгө тийиш.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүн, "Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө" конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына, 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Өкмөтү мыйзам актыларына ушул чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүнөн келип чыккан тийиштүү өзгөртүүлөрдү киргизсин.

3. Чечим акыркы, даттанууга жатпайт. Бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул чечим мамлекеттик органдардын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

Бул иш боюнча судья К.А. Дуйшеев, К.Дж. Кыдырбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин өзгөчө пикири бар.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары К.А. Дуйшеев, К.Дж. Кыдырбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин М.М. Жорокуловдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча чыгарылган чечими менен төмөнкү негиздер боюнча макул эмеспиз.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы өзүнүн 2020-жылдын 18-мартындагы чечиминде эл аралык-укуктук стандарттар соттук же башка орган түрүндөгү судьялардын тартиптик жоопкерчилик маселелерин караган тартиптик органдын иштөө мүмкүндүгүнө жол берүү менен улуттук мыйзамдарда алар кабыл алган чечимдерге даттануу механизминин караштырылуусун талап кылат деп белгилеген. Демек, Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын судьяга карата алдын ала эскертүү, эскертүү, сөгүш берүү сыяктуу тартип жаза түрлөрүн колдонуу жөнүндө чечими көз карандысыз текшерүүнүн предмети болууга тийиш. Тартип комиссиясынын судьялардан гана эмес, жарандык коммундун жана башка мамлекеттик органдардын өкүлдөрүнөн да түзүлгөн курамынын бирдей эместиги, мыйзам чыгаруучунун тартип өндүрүшүнүн стадияларынын тартибине жана ырааттуулугуна өзгөчө көңүл буруусун талап кылат. Анын элементтеринин бири судьяларды тартип жоопкерчилигине негизсиз тартууга жол

бербөө үчүн судьяга карата тартип жаза чарасын колдонуу жөнүндө чечимге даттануу мүмкүндүгү болушу керек. Сот адилеттигин жүзөгө ашыруу ыйгарым укуктарына ээ болгон жана даярдыгы күчтүү жана беделдүү судьялардын ичинен съезд тарабынан шайланган судьялардан гана турган Судьялар кеңеши, биринчи кезекте судьялардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоого тартылган. Ошондуктан судьялардын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын чечимдерине даттануусун кароо боюнча функциясын жүктөө Кыргыз Республикасынын эл аралык милдеттенмелери жагынан караганда да, Конституциянын ар кимдин соттук коргонуу укугун кынтыксыз камсыз кылуу жөнүндө талабы жагынан караганда да акталуу болуп эсептелет.

Конституциялык палатанын мындай тыянагын жетиштүү түрдө аргументтелген жана негизделген эмес деп эсептейбиз, анткени «Кыргыз Республикасынын Конституциясына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2016-жылдын 28-декабрындагы № 218 мыйзамына ылайык судьяларды тартип жоопкерчилигине тартуу жөнүндө маселелерди кароо Судьялар кеңешинин ыйгарым укуктарынан алынып салынган.

Андан тышкары, аталган Мыйзамга, аны долбоорлоштуруу стадиясында тиркелген түшүндүрмө катка ылайык, киргизилген оңдоолор Кыргыз Республикасынын Судьялар

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары К.А. Дуйшеев, К.Дж. Кыдырбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин М.М. Жорокуловдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча өзгөчө пикири

кеңешин бир катар себептерге байланыштуу Тартип комиссиясы менен алмаштыруу зарылдыгынан келип чыккан. Ошентип, Судьялар кеңеши жалаң гана судьялардан турат жана бул өз кесиптештеринин жоопкерчилик маселелерине объективдүү кароосуна кедерги болушу мүмкүн. Ошондуктан Судьялар кеңеши судьяларды жоопкерчиликке тартуу жөнүндө маселелерин карай турган институттардын катарынан чыгарылат. Анын ордуна Президент, Жогорку Кеңеш жана Судьялар кеңеши тарабынан тең укуктуулукка негизделген орган түзүлөт (95-берененин 9-бөлүгү). Бул орган корпоративдик тилектештик менен байланышкан эмес жана ушуга байланыштуу судьянын жоопкерчилиги тууралуу маселени объективдүү кароого жөндөмдүү.

Андан тышкары, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы өз чечимин негиздөөдө Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп эсептелген бир катар эл аралык келишимдердин жоболорун аткаруу зарылчылыгына шилтеме жасаган. Ошентип, Сот органдарынын көз карандысыздыгынын негизги принциптеринин (БУУнун Башкы Ассамблеясынын 1985-жылдын 29-ноябрындагы жана 1985-жылдын 13-декабрындагы резолюциялары менен жактырылган) кээ бир жоболору судьяга, ал өзүнүн соттук жана кесиптик милдеттерин аткаруусунун жүрүшүндө келип түшкөн айыптоо же даттануу тийиштүү процедурага ылайык чектирилбестен жана калыс каралышы керек деп жар салат. Судья жооп берүүгө жана адилеттүү териштирүүгө укуктуу (17-пункт);

тартиптик жазалоо, кызматтан четтетүү же бошотуу жөнүндө чечимдер көз карандысыз текшерүүнүн предмети болууга тийиш (20-пункт).

Ошондой эле 1998-жылдын 10-июлундагы Судьялардын статусу жөнүндө Европа Хартиясынын 5.1 пунктунда аткаруу органынын, коллегиянын же жазаны белгилеген органдын чечими, Хартияда каралгандай жогору турган сот органына даттанылышы мүмкүн деп белгиленген.

Ошону менен бирге, өзүнө алынган эл аралык милдеттенмелерди сактоонун маанилүүлүгүн танбастан, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын ченемдеринин талаптарына ылайык эл аралык келишимдерди жана эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптерин жана ченемдерин колдонуу тартиби жана шарттары мыйзамдар менен аныктала турганын эске алуу керек.

Андан тышкары, аталган чечимге ылайык тартип жазасы жөнүндө чечимге даттануу укугу тартип өндүрүшүн демилгелеген субъектке берилиши мүмкүн эмес, анткени судьяларда бул укуктун пайда болуусу коомдук кызыкчылыкка ээ жана анын көз карандысыздыгы принцибин камсыз кылууга багытталган, ал эми башка жактар өз кызыкчылыктарын жалпы негиздерде соттордо коргоо үчүн толук кандуу мүмкүнчүлүккө ээ.

Бирок, мындай мамиле талаштуу болот, анткени тартип өндүрүшүнүн демилгелөөчүлөрүн салынган тартип жазасына даттануу мүмкүндүгүнө ээ болгон судьяларга карата бирдей эмес абалга коет, демек судьяларга дооматы бар жарандардын кайрылуусунун мааниси жоголот.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары К.А. Дуйшеев, К.Дж. Кыдырбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин М.М. Жорокуловдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 7-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча өзгөчө пикири

Судья сот адилеттүүлүгүн жүзөгө ашыруунун жүрүшүндө анын кадыр баркын кемсинткен аракеттерге же сөздөргө жол берди, же болбосо өзүнүн аракетсиздиги менен алардын процесстин башка катышуучулары тарабынан кемсинтилишине жол берди деп болжолгон адамга бери дегенде анын даттануусун адилеттүү кароо процедурасы камсыз кылынышы керек. Башкасы судьялардын көз карандысыздыгы жана кол тийгистигинин кепилдиктеринин коомдук кызыкчылыктарды коргоо каражатынан жеке артыкчылыкка алмаштырылышын билдирмек, бул өз кезегинде Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнүн, 40-беренесинин 1-бөлүгүнүн талаптарына туура келбеген сот адилеттигин жүзөгө ашыруудагы инсандын кадыр баркын кемсинтүүгө алып келиши мүмкүн.

Жалпысынан каралып жаткан чечим талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таануу зарылдыгын негиздеген аргументтерди камтыйт. Бирок резолютивдик бөлүктө аталган ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп таанылган.

Ушуга байланыштуу, Конституциялык палата «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48-беренесинин 10-пунктунун талаптарын эске алган эмес деп белгилеп кетүү керек, ага ылайык Конституциялык палатанын чечиминде Конституциялык палата кабыл алган чечимдин пайдасындагы жүйөлөр, ал эми зарыл болгондо, ошондой эле тараптардын ырас-

тоолорун четке кагуучу жүйөлөр көрсөтүлүүгө тийиш.

Конституциялык палатанын чечими кириш, баяндоо, жүйөлөштүрүүчү жана резолютивдик бөлүктөрдөн турат. Жүйөлөштүрүүчү бөлүк баяндоо бөлүгүндө чагылдырылган бардык жүйөлөргө сот тарабынан баа берүүдөн турат. Дал ушул бөлүк кабыл алынган чечимдин негизи болот. Демек чечимдин резолютивдик бөлүгү – бул коюлган маселе боюнча соттун тыянагы. Ошондуктан, Конституциялык палатанын чечими анын бардык бөлүктөрүнүн бирдиктүүлүгүндө кабыл алынып, келтирилген жүйөлөр резолютивдик бөлүктө көрсөтүлгөн тыянактар менен ырасталышы керек.

Ошону менен бирге, аталган талаптар сакталган эмес жана Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы каралып жаткан маселе боюнча резолютивдик бөлүктүн 1-пункту боюнча жетиштүү негиздерди келтирбестен кайчылаш чечим кабыл алды. Андан тышкары, бул пунктка карама-каршылыкта рекомендациялоо мүнөзүндөгү (2-п.) кошумча пункт кабыл алынган, аны менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтүн чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүн эске алуу менен мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүүгө милдеттендирген. Мындай чечим кийин анын жүзөгө ашырылуусунда тийиштүү кыйынчылыктарга алып келиши мүмкүн деп эсептейбиз.

**Судьялар: К.А. Дуйшеев
К.Дж. Кыдырбаев
Ч.О. Осмонова
Ж.И. Саалаев**

2020-жылдын
18-июну
Бишкек шаары

№ 03-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Жанатбек Нурдинович Гульжигитовдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 49-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеев, судьялар М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Э.Ж. Осмонбаев, Ж.И. Саалаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы С.А. Джолгокпаеванын,

кайрылуучу тарап – Жанатбек Нурдинович Гульжигитовдун;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Бейшенбек кызы Камиланын, Света Садыковна Болджурованын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37, 42-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 49-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурда карап чыкты.

Бул ишти кароого Ж.Н. Гульжигитовдун өтүнүчү себеп болду.

Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 49-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу бул ишти кароого негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы Э.Ж. Осмонбаевдин маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 14-июнунда Ж.Н. Гульжигитовдун Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 49-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2, 3, 5-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 36-беренесинин 2-бөлүгүнө, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыздануучу өзүнүн өтүнүчүндө талашылып жаткан ченем асырап алуучунун жаш курагын чектеп, ал 60 жаштан ашпашы керек деп көрсөтөт. Арыздануучунун пикири боюнча баланы асырап алуу-

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

да көрсөтүлгөн жаш курактын белгиленishi кодулаган мүнөзгө ээ жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн талаптарына карама-каршы келет, ага ылайык эч ким кайсы бир негиздер боюнча, ошондой эле жаш курагы боюнча кодулоого алынышы мүмкүн эмес.

Кайрылуу субъектиси баланын ата-энеси каза болгон, белгисиз же сот тарабынан дайынсыз жок, аракетке жөндөмсүз деп таанылган, сот тарабынан олуттуу эмес деп таанылган себептер боюнча сот тарабынан ата-энелик укуктарынан ажыратылган, бала менен 6 айдан ашык бирге жашабаган, аны тарбиялоодон жана багуудан баш тарткан учурларда, балдарды коргоо боюнча ыйгарым укуктуу органдын макулдугу менен, баланын туугандары болуп саналган, курагы 60 жаштан ашкан адамдар, ошондой эле баланын камкорчусу жана көзөмөлчүсү болуп саналган адамдар асырап алуучулар болушу мүмкүн деп белгилейт. Анын пикири боюнча көрсөтүлгөн жоболор жаш курагы 60 жаштан ашкан, бирок туугандары, камкорчулары же көзөмөлчүлөрү болуп саналган адамдардын пайдасына чечилип, келип чыгуу белгиси боюнча кошумча кодулоону жаратат.

Арыздануучу талашылып жаткан ченем ар биринин мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдейликти кепилдеген Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 3-бөлүгүнүн талаптарын бузат деп эсептейт.

Ж.Н. Гульжигитов болжогондой, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасында баланын эң жакшы кызыкчылыктарын камсыз кылуу принциби иштейт. Бирок көрсөтүлгөн принцип талашылып жаткан ченемде жүзөгө ашырылган эмес. Мында жаш курагы 60 жаштан өткөн адамдар тарабынан, баланы асырап алууга ниети бар адамдын жашоо шарттарын изилдебестен, асырап алуу үчүн тоскоолдуктарды билбестен, асырап алуучуга карата баланын мамилесин аныктабастан асырап алууга тыюу салуу, арыздануучунун пикири боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 36-беренесинин 2-бөлүгүнүн талаптарын бузат, ага ылайык ар бир бала анын дене-боюнун, акыл эсинин, ички руханий, ыймандык жана социалдык өнүгүүсү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлине укуктуу.

Андан тышкары, талашылып жаткан ченемдин колдонулушу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдардын кабыл алынуусуна жол берилбестикти кепилдеген 20-беренесинин 1-бөлүгү менен карама-каршы келет.

Муну менен катар, Ж.Н. Гульжигитов Балдар жөнүндө кодексинин сот тарабынан баланы асырап алуу жөнүндө материалдарды жарандык сот өндүрүш тартибинде кароо маселелерин регламенттөөчү 45-беренесинин 2-бөлүгүнүн колдонулушу аркылуу жаш курагы 60 жаштан өткөн адамдардын Кыргыз Республикасынын Конститу-

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

циясынын 40-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген соттук коргонууга болгон укугу бузулат деп белгилейт.

Баяндалганды эске алуу менен, кайрылуу субъекттиси талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2019-жылдын 24-октябрындагы токтому менен Ж.Н. Гульжигитовдун өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Ж.Н. Гульжигитов сот отурумунда өзүнүн талаптарын колдогон жана аларды канааттандырууну суранууда.

Жоопкер тараптын өкүлү К. Бейшенбек кызы арыздануучунун жүйөлөрүн кийинкидей негиздер боюнча жараксыз деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасында баланын эң жакшы кызыкчылыктарын камсыз кылуу принциби колдонулат. Конституциянын келтирилген жобосу Конституциянын 6-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык анын укуктук тутумунун курамдык бөлүгү болуп саналган эл аралык укуктун жалпы кабыл алынган принциптерине жана ченемдерине жооп берет. Ошентип, Кыргыз Республикасынын жарандары, чет өлкөлүк жарандар тарабынан балдарды асырап алуу БУУнун Баланын укуктары жөнүндө Конвенциясына, 1993-жылдын 22-январындагы Жарандык, үй-бүлөлүк жана жазык иштери боюнча укуктук жардам жана укуктук мамилелер жөнүндө Минск конвенциясына, 2002-жылдын 7-октябрындагы Жарандык, үй-бүлөлүк жана жазык иштери боюнча укуктук жардам жана укуктук мамилелер жөнүндө Кишинев конвенциясына, 1993-жылдын 29-майындагы Балдарды коргоо жана эл аралык асырап алуу жаатында кызматташуу жөнүндө Гаага конвенциясына, Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексине жана Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодексине ылайык жүзөгө ашырылат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү мыйзам чыгаруучу тарабынан асырап алуучунун жаш курагы 60 жаштан ашпоого тийиш деп белгилеген ченеми Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына ылайык келет жана жаш курак белгиси боюнча кодулоо мүнөзгө ээ болуусу мүмкүн эмес, анткени талашылып жаткан ченемдин колдонулушу балдардын үй-бүлөдө тарбиялануусунун, алардын бакубаттуулугунун жана өнүгүүсүнүн кам көрүлүшүнүн артыкчылыгын болжойт деп эсептейт. Андан тышкары, Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодексинин 1-беренесинин 3-пунктуна жана 59-беренесинин 2-пунктуна ылайык үй-бүлөлүк мыйзамдардын негизги башаттарына ар бир баланын мүмкүн болушунча үй-бүлөдө жашоо жана тарбиялануу укугун бекитүү жана баланын үй-бүлөлүк тарбиялануусунун артыкчылык принциби кирет.

К. Бейшенбек кызы талашылып жаткан ченемге салынган чектөө асырап алынуучу балдардын кызыкчылыктары менен шартталган

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

жана адам өмүрүнүн орто узактыгынан: эркектердин 69 жаш, аялдардын 79 жаш, ошондой эле 63 жаш эркектер үчүн жана 58 жаш аялдар үчүн орнотулган пенсиялык жаш курактан келип чыгат деп белгилейт. Асырап алуучулар өзүнүн жаш курагына себептүү өздөрү колдоого жана жардамга муктаж жана ата-эненин милдетин толугу менен аткаруу абалында эмес, демек, баланын кызыкчылыктары жетиштүү даражада ашырылышы мүмкүн эмес.

Ошентип, жоопкер тараптын өкүлү мыйзам чыгаруучу тарабынан киргизилип жаткан асырап алуучулардын жаш курагына байланышкан укуктар менен эркиндиктерди чектөөлөр башка адамдардын, анын ичинде балдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатарына өлчөмдөш деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү баланын жаш курагы 60 жаштан ашкан туугандары, ошондой эле анын камкорчусу же көзөмөлчүсү болуп жүргөн адамдар анын асырап алуучулары боло алат деген жүйөлөрүнө кийинкини белгиледи.

Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 66-беренесинин 1-пунктуна ылайык камкордукка алуу жана көзөмөлдүк кылуу аракетке жөндөмсүз же толук эмес аракетке жөндөмдүү жарандардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо үчүн, ошондой эле жашы жете электердин үстүнө аларды тарбиялоо максатында орнотулат. Андан тышкары, Балдар жөнүндө кодексинин 73-беренесинин 3-бөлүгүндө жашы жеткен камкорчулукка алынгандын чоң апа жана чоң аталары, ата-энелери, жубайлары, жашы жеткен балдары, жашы жеткен неберелери, ага-инилери жана эже-сиңдилери, ошондой эле жашы жете элек камкорчулукка алынгандын чоң апа жана чоң аталары, жашы жеткен ага-инилери жана эже-сиңдилери алардын жарандыгына карабастан, бардык башка адамдардын алдында анын камкорчусу же көзөмөлчүсү болуу артыкчылыктан укукка ээ деп белгиленген.

К. Бейшенбек кызы балдарды коргоо боюнча ыйгарым укуктуу орган баланы асырап алууга ниеттенген адамдын жашоо шарттарын изилдеп чыгууга, баланы асырап алуу үчүн тоскоолдуктардын жоктугун, асырап алуу баланын кызыкчылыктарына ылайык келүүсүн текшерүүгө, баланын асырап алуучуга карата мамилесин аныктоого, асырап алуучуга зарыл болгон документтерди топтоого көмөк көрсөтүүгө, материалдарды өзүнүн корутундусу менен соттун кароосуна өткөрүп берүүгө милдеттүү деп белгилейт.

Мыйзам чыгаруучунун өкүлү арыздануучунун Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 45-беренесинин 2-бөлүгү жаш курагы 60 жаштан ашкан асырап алуучулардын соттук коргонууга болгон укугун бузуп жатат деген жүйөлөрү туурасында, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 157-беренесинин 2-пунктуна ылайык жарандык жана экономикалык иштер, анын ичинде алименттерди өндүрүп алуу жөнүндө, асырап алуу жөнүндө, көзөмөлчүнү (камкорчуну) дайындоо жөнүндө жана балдарды ин-

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

тернаттык мекемелерине жиберүү жөнүндө иштер кабыл алынгандан баштап бир айга чейинки мөөнөттө каралат жана чечилет, мында иштер белгиленген Кодекстин 262-беренесинин 1-пунктуна ылайык соттор тарабынан өзгөчө өндүрүш тартибинде каралат деп белгилейт.

Ошентип, К. Бейшенбек кызынын пикири боюнча Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 49-беренесинин 1-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келет.

С.С. Болджурова К. Бейшенбек кызынын жүйөлөрүн колдоду.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппараты дагы талашылып жаткан ченем конституциялуу деген көз карашты кармап жана окшош жүйөлөрдү келтирди. Жазуу жүзүндө билдирилген пикирге ылайык талашылып жаткан ченемдин колдонулушу менен Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 7-беренесинин 1-бөлүгүндө ата-эненин камкордугусуз калган балдарды үй-бүлөлүк жайгаштыруу артыкчылыктуу принциби менен камсыз кылынат.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппараты аталган Кодекстин 48-беренесинин 3-бөлүгү менен бир эле баланы асырап алууну ниеттенген бир нече адам болгондо, аталган Кодекстин 48-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнүн талаптарын жана асырап алынуучу баланын кызыкчылыктарын милдеттүү сактаган шартта, баланын туугандарына артыкчылыктуу укук берилет деп белгилейт.

БУУнун Баланын укуктары жөнүндө конвенциясына (1989-жылы) ылайык асырап алуу балдар асырап алуучунун үй-бүлөсүнө андай зарылдык пайда болгонда гана, жана ушул бала үчүн кыйла туура келген үй-бүлөгө гана берилип, баланын эң мыкты кызыкчылыктарынын артыкчылыктуулугун болжойт. Талашылып жаткан ченемге салынган чектөө, баарыдан мурда, толук баалуу, сак саламаттуу үй-бүлөдө тарбияланууга, жашоонун татыктуу деңгээлин алууга, сапаттуу каралууга, билим алууга укугу бар болгон баланын кызыкчылыктары менен жүйөлөштүрүлгөн, ал жашы улгайган ата-энелүү үй-бүлөдө күмөндүүлүккө коюлушу мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын көз карашында Дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюмунун классификациясы боюнча 60-75 жашындагы адамдар улгайып калган адамдар болуп саналаары көрсөтүлөт. Албетте, организмдин физиологиялык өзгөчөлүктөрүнө карай, социалдык-экономикалык факторлорго карай алардын жашыраак адамдарга салыштырмалуу мүмкүнчүлүктөрү аз келет. Ошентип, асырап алуучулар үчүн жаш курактык чек-шарттын орнотулушу жаш курак боюнча кодулоо сапатында бааланышы мүмкүн эмес, аны балдардын эң мыкты кызыкчылыктарын камсыз кылууну жетүүгө багытталган атайын чара деп билиш керек, бул эл аралык укукта балдарга тийиштүү маселелерди кароодо негиз салуучу принцип болуп саналат.

Мамлекет ошентип баланын ата-эне менен жагымдуу жана бекем мамилелердин калыптанышына көмөк болот, бардык маселелер-

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

де баланын кызыкчылыктарын биринчи орунга коёт, анын ичинде баланын жашы жеткенге чейин жетимчилик коркунучун азайтууга алып келет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жоопкер-тараптын жана Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын көз карашына окшош пикирди билдирди жана асырап алуучунун жаш курагы ден соолуктун абалын, социалдык статусту, ошондой эле психологиялык жана физиологиялык жөндөмдөрдү эске алуу менен баланы тарбиялоого байланышкан функцияларды аткара алгандай болуш керек деп эсептейт. «Мамлекеттик пенсиялык социалдык камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен эмгек милдеттенмелерин күн сайын аткарууга адамдын физиологиялык жөндөмсүздүгүн аныктоо менен эркектер үчүн - 63 жаш, аялдар үчүн 58 жаш деп пенсиялык жаш курак бекитилген. Демек, пенсиялык жаш курактагы асырап алуучуга баланы тарбиялоо кыйыныраак болот, анткени баланын толук баалуу өнүгүүсү үчүн ага көп убакыт, күч-аракет, ошондой эле каржылык мүмкүнчүлүктөр зарыл.

Кыргыз Республикасынын Жогорку соту кайрылуучу тарап Кыргыз Республикасынын Конституциясынын адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдардын кабыл алынуусуна тыюу салган 20-беренесинин 1-бөлүгүнүн жоболорунун бузулушун көрсөтөт деп белгилейт. Бирок, келтирилген конституциялык жобо жана талашылып жаткан ченем ортосунда түздөн-түз маанилик байланыш жок, ошондуктан Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 49-беренесинин 1-бөлүгүнүн жоболору адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же чектөөчү ченемдер катары каралышы мүмкүн эмес.

Баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Жогорку соту талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү Б. Абдыраев жоопкер тараптын жана башка жактардын жүйөлөрүнө окшош көз карашты карманат. Мында ал талашылып жаткан ченем Конституция белгилеген максаттарда адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин, анын ичинде башка жактардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында чектөө мүмкүндүгүнө жол берген Конституциянын 20-беренесинин 2-бөлүгүнүн талаптарын эске алуу менен асырап алууга жаш курактык чекшарт түрүндөгү чектөөнү камтыганын белгилеген. Балдар жөнүндө кодексинин 49-беренесинин 1-бөлүгү балдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоого багытталган жана көрсөтүлгөн чектөөлөр Кыргыз Республикасынын Конституциясы белгилеген максаттарга өлчөмдөш болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн жобосуна ылайык мыйзам менен орнотулган жана эл аралык милдеттенмелерге ылайык ар кандай социалдык топтор үчүн

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

бирдей мүмкүндүктөрдү камсыз кылууга багытталган атайын чаралар кодулоо деп саналбайт.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү бала толук баалуу, сак саламаттуу үй-бүлөдө тарбияланууга, жашоонун татыктуу деңгээлин алууга, сапаттуу каралууга, билим алууга укуктуу, ал жашы улгайган ата-эnelүү үй-бүлөдө күмөндүүлүккө коюлушу мүмкүн деп белгилеген. Анткени асырап алуучунун жаш курагы, анын ден соолугунун абалын, социалдык статусун, ошондой эле психологиялык жана физиологиялык жөндөмдөрүн эске алуу менен баланы тарбиялоого байланышкан функцияларды аткара алгыдай абалда болуусу керек. Пенсиялык курактагы асырап алуучу үчүн жашы жете элек баланы тарбиялоо кыйла кыйыныраак болот, анткени баланын толук баалуу өнүгүүсү үчүн көп убакыт жана күч-аракет зарыл.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү арыздануучунун талаптарын канааттандыруудан баш тартууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү А.М. Курманбаева дагы талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Балдар жөнүндө конвенциянын 4-беренесине ылайык балдардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо: балдардын эң мыкты кызыкчылыктарын камсыз кылуу максатында анын укуктары менен эркиндиктери биринчи кезекте экендигин, баланын укуктары менен эркиндиктеринин бузулушу, ага зыян келтиргендиги үчүн мамлекеттик бийликтин жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, ошондой эле башка жеке жана юридикалык жактардын жоопкерчилигин таануу; мамлекет, коом, үй-бүлө тарабынан баланын укуктары менен эркиндиктерин коргоонун артыкчылык принциптерине негизделет. Баланы асырап алуу маселелери боюнча өзгөчө талаптар менен чектөөлөрдүн орнотулушу баланын кызыкчылыктарын коргоону камсыз кылуу үчүн жетишерлик мыйзам чыгаруу кепилдиктерин кабыл алуу зарылдыгы менен шартталган, объективдүү акталган жана башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоонун жалпыга маанилүү конституциялык максат менен өлчөмдөш. Демек, кодулоого тыюу салуу жана укуктардын тендик принцибинин бузулуусу катары каралуу мүмкүн эмес.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын көз караштарын эске алып, иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1.«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин кийинкидей мазмундагы 49-беренесинин 1-бөлүгү саналат:

«49-берене. Асырап алуучунун жаш курагы жана асырап алуучу менен асырап алынуучу баланын ортосундагы жаш курак айырмасы

1. Асырап алуучунун жаш курагы 60 жаштан ашпоого тийиш. Баланын ата-энеси каза болгон, белгисиз болгон же сот тарабынан дайынсыз жок деп таанылган, сот тарабынан аракетке жөндөмсүз деп таанылган, сот тарабынан олуттуу эмес деп таанылган себептер боюнча сот тарабынан ата-энелик укуктарынан ажыратылган, бала менен 6 айдан ашык бирге жашабаган, аны тарбиялоодон жана багуудан баш тарткан учурларда, балдарды коргоо боюнча ыйгарым укуктуу органдын макулдугу менен, баланын туугандары болуп саналган, курагы 60 жаштан ашкан адамдар, ошондой эле баланын камкорчусу жана көзөмөлчүсү болуп саналган адамдар асырап алуучулар болушу мүмкүн».

Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин Тоо» гезитинде 2012-жылдын 16-августунда № 71-72 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясын турмушка жүзөгө ашыруунун объективдүү зарылдыгы, баарынан мурда, коомдун конституциялык түрүнүн реалдуулуктан ажырап калгандыгы, өлкөнүн коомдук-саясий турмушунун мыйзамдуулук жана туруктуулук режимин камсыз кылуунун конституциялык-укуктук механизмдеринин жөндөмсүздүгүнө алып келүү мүмкүндүгү менен шартталган. Ушуну менен катар, конституциялык баалуулуктар канчалык толук баалуу жүзөгө ашырылып турулушу, коомдук мамилелердин негизги субъекттери – инсан, коом жана мамлекет ортосундагы өз ара мамилелердин ошончолук шайкеш жана рационалдуу болгондугуна көз каранды.

Конституциялык баалуулуктар – бул Баш Мыйзамда көрсөтүлгөн, инсандын, коомдун жана мамлекеттин кызыкчылыктарынын тең салмактуулугунун негизинде, алардын оптималдуу өнүгүүсүн жана жанаша жашоосун камсыз кылуучу артыкчылыктуу социалдык орнотмолордун жыйындысы.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жогорку баалуулук деп таануу менен, алардын тизмесин тике буйруу менен чектебейт, тескересинче, «Ушул Конституцияда белгиленген укуктар менен эркиндиктер бардык жактан толук жетишерлик деп эсептелбейт жана адамдын, жарандын башка жалпы таанылган укуктары менен эркиндиктерин таануу же басмырлоо катары чечмеленбеши керек» деп жар салат (17-берене). Конституциялык мыйзам чыгаруучунун мындай мами-

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

леси кокусунан эмес, ал сөзсүз боло турчу адамдын муктаждыктары менен кызыкчылыктарынын табигый кеңейүүсүнө алып барчу азыркы замандагы адамзат коомунун өнүгүүсүнүн күчөгөн динамикасы менен шартталган.

Адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин ушунчалык көп түрдүүлүгүндө инсандардын күнүмдүк турмушунда алардын кайчылашпай коюусу мүмкүн эмес, демек, алардын ортосундагы карама-каршылыктар жана конфликттерден толук оолак болуу да мүмкүн эмес. Ошон үчүн, мамлекеттик бийликтин бардык үч бутагынын, биринчи кезекте конституциялык контролдоо органынын башкы милдети болуп бир конституциялуулук баалуулукту башканын пайдасына карай аны танбастан жана кемсинтпестен ушул өндүү кырдаалдардан натыйжалуу чыгуусунун өзүндө жатат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин ортосунда иерархияны орнотпойт, алардын ар бири өзүн эң жогорку баалуулук деп көрсөтөт, алар өзүнүн жыйындысында гана инсандын конституциялык аброюнун бүтүндүгүн камсыз кылууга жөндөмдүүлүгүн өзгөчө белгилей кетүү керек.

Ушуга байланыштуу, ченем жаратуучу жана укук колдонуучу органдар тарабынан ар биринин кызыкчылыктарынын теңдемин кармап туруусу, коомдук мамилелердин мүмкүн болушунча шайкештикке жетишкенге мүмкүндүк берген алардын ортосундагы мамилештикти орнотуу менен жүзөгө ашырылуусу керек.

3. Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык өлкөдөгү коомдук жана укуктук турмуш эч ким жынысы, расасы, тили, майыптуулугу, этноско таандыктыгы, туткан дини, курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, ж.б., ошондой эле мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген принциптерге негизделет (16-берененин 2, 3-бөлүктөрү).

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кодулабоонун конституциялык-укуктук маанисин ачуу менен, өзүнүн чечимдеринде адамдын социалдык же башка сапаттарына байланыштуу, ага тиешелүү укуктарын, эркиндиктерин же милдеттерин кемсинтүүгө жол бербөө үчүн шарттардын түзүлүшүн болжогон конституциялык принцип жөнүндө бир нече жолу көрсөткөн (2013-жылдын 16-ноябрындагы Чечими). Бул принцип адамдын, жарандын коомдук жана жеке турмушунун ар кыл чөйрөсүндө укуктук мүмкүнчүлүктөрүнүн бирдейлигин бузулушуна алып келүүчү жынысы, расасы, тили, майыптуулугу, этноско таандыктыгы, туткан дини, курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалына, ошондой эле башка жагдайларга негизделген айырмачылыктарды, алып салууларды же артык көрүүлөрдү ченемдик укуктук актыларда орнотуунун мүмкүн эместиги жөнүндө да көрсөтөт.

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

Аталган конституциялык принциптин сакталышы адамдын жашоо тиричилигинин бардык чөйрөлөрүндө укуктук мамилелерди жөнгө салууда аныктоочу жана милдеттүү мүнөзгө ээ болгон мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдейлик принцибинин жүзөгө ашырылуусу менен тыгыз байланышкан.

Кодулоонун бардык тариздеринен коргонууну кепилдеген бирдейлик принцибин сактоо бул башкалардан тышкары бир эле категорияга тиешелүү адамдардын укуктарына карай объективдүү же акылга сыяр актоого болбогон айырмачылыктарды киргизүүгө тыюу салынат дегенди билдирет.

Көрсөтүлгөн принципти мыйзам чыгаруу деңгээлинде бекитүү зарылдыгы эл аралык келишимдердин ченемдеринин талаптарынан дагы келип чыгат. Ошентип, Адам укуктарынын жалпы декларациясынын (7-берене), Атуулдук жана жарандык укуктар жөнүндө эл аралык пактынын (14-берене, 20-берененин 2-бөлүгү) жоболору бардык адамдар мыйзам алдында бирдей жана мыйзам тарабынан бирдей корголууга укуктуу деп бекитет.

4. Балдар – калктын өзгөчө аяр жана кем корголгон категориясы, алардын укуктарын камсыз кылуу мамлекеттин биринчи кезектеги милдети болуп саналат.

Ушуга байланыштуу баланын укуктары чөйрөсүндө чечимдерди кабыл алуу жана мамлекеттик саясатты аныктоо Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 5-бөлүгүндө бекитилген баланын эң мыкты кызыкчылыктарын толук баалуу жүзөгө ашыруу принцибинин зарылдыгын болжойт.

Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык ар бир баланын дене-боюнун, акыл эсинин, ички руханий, ыймандык жана социалдык өнүгүүсү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлине укуктуу, баланын өнүгүшү үчүн зарыл болгон жашоо шарттарын камсыздоо жоопкерчилигин өздөрүнүн жөндөмдөрү менен каржылык мүмкүнчүлүктөрүнө жараша ата-эненин ар бири же баланы тарбиялап жатышкан адамдар тартат (36-берененин 2, 3-бөлүгү).

Көрсөтүлгөн конституциялык орнотмо БУУнун 1989-жылдын 20-ноябрындагы Башкы Ассамблеясында жактырылган Баланын укуктары жөнүндө конвенциянын 3-беренеси, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 24-беренеси менен өз ара байланышат, аларга ылайык социалдык камсыз кылуу маселелери менен алектенген мамлекеттик же менчик мекемелер, соттор, административдик же мыйзам чыгаруу органдар тарабынан болобу балдарга карата жасалган бардык аракеттерде баланын эң мыкты кызыкчылыктарын камсыз кылууга биринчи кезекте көңүл бурулат. Ар бир бала расасына, өңүнө, жынысына, тилине, туткан динине, улутуна же социалдык тегине, мүлктүк абалына же туулгандыгына карай эч кандай кодуланбастан үй-бүлө, коом жана мамлекет тарабынан жашы жетпеген абалына карата талап кылынган коргоо чараларына укуктуу.

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

Баланын укуктары жөнүндө конвенция баланын инсан катары толук жана шайкештүү өнүгүүсү үчүн ал үй-бүлөнүн курчоосунда, бактылуулук, жакшы көрүү жана өз ара түшүнүүчүлүк чөйрөдө өсүшү керек экендигин таануу менен, ага кол койгон мамлекеттерди балдардын дене-бой, акыл-эс, руханий, адептик жана социалдык өнүгүүсү үчүн талап кылынган жашоо деңгээлине болгон укугун кошкондо, бакубаттуулугу үчүн зарыл болгон коргоону жана кам көрүүнү камсыз кылууга, алардын укуктарынын жүзөгө ашырылуусу үчүн тийиштүү бардык мыйзам чыгаруу, административдик жана башка чараларды кабыл алууга милдеттендирет (кириш сөз, 3-берененин 2-пункту, 4-берене жана 27-берененин 1-пункту).

Андан тышкары, БУУнун Башкы Ассамблеясында кабыл алынган Баланын укуктарынын декларациясына (1959-жылдын 20-ноябрындагы 1386 (XIV) Резолюциясы) жана Балдардын бакубаттуулугуна жана коргоосуна тийиштүү, өзгөчө улуттук жана эл аралык деңгээлдерде балдарды тарбиялоого өткөрүп берүү жана аларды асырап алуудагы социалдык жана укуктук принциптер жөнүндө Декларацияга ылайык (1986-жылдын 3-декабры 41/85 Резолюциясы), баланын тийиштүү укуктук коргоосун кошкондо, анын дене-бой жана акыл-эстин жетиле электигине карай атайын корголууга жана туруктуу кам көрүлүүгө муктаж, ал эми баланын кызыкчылыктарын абдан мыкты камсыз кылуу жана анын жакшы көрүүгө болгон муктаждыгы чыныгы эмес ата-энелер тарабынан балага кам көрүү үчүн өткөрүп берүүгө байланышкан бардык маселелерди кароодо негизги ой болуп саналуусу эске алынуусу керек.

5. Кыргыз Республикасында инсандын өнүгүүсүндө, анын руханий муктаждыктарын канааттандырууда өзгөчө ролду үй-бүлө ойнойт, ал барктуулугу боюнча конституциялык баалуулук болуп саналат жана мамлекеттин өзгөчө коргоосунун алдында турат (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 36-беренесинин 1-бөлүгү).

Ушул конституциялык орнотмо мамлекет үй-бүлөлүк мамилелерди урматтоонун жана коргоонун керектүү шарттарын түзүүгө милдеттүү, ал жерде аларды жөнгө салуунун өзгөчө принциптеринин бири болуп балдардын үй-бүлөдө тарбиялануусунун артыкчылыгы, алардын бакубаттуулугу жана өнүгүүсү жөнүндө кам көрүү, ошондой эле аларга алардын дене-бой, руханий, адептик жана социалдык өнүгүүсү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлин камсыз кылуусу керек экендигин белгилейт.

Ушул конституциялык кепилдикти жүзөгө ашыруунун деңгээлинен инсандын өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүн ишке ашыруу, анын коомдук пайдалуу процесстерге тартылуусунун даражасы, ошондой эле коомдо социалдык адилеттүүлүктүн камсыз болушу, элдин экономикалык бакубаттуулугу жана руханий өнүгүүсү көбүрөөк көз каранды. Бул контекстте мамлекет жана коом үчүн айрыкча коргоонун жана камкордуктун предмети катары үй-бүлө, аталык, энелик жана балалык деген түшүнүктөр өзгөчө мааниге ээ болууда.

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

Ушул түшүнүктөр ортосундагы өз ара байланыш никеге туруу маселелерин жана андан келип чыккан укуктук кесепеттерди гана эмес, балдар менен ата-энелердин, ал эми балдар ата-энелик камкордуктан ажыраган учурда, алардын ордун баскан адамдардын ортосундагы өзгөчө укуктук байланышты бекитүүнү болжойт.

Балдардын туулганда пайда болуучу укуктары жана анын түздөнтүз жүзөгө ашырылуусу ата-энелерге же алардын ордун баскан адамдарга милдет түрүндө жүктөлөт, ал баарынан мурда баланын үй-бүлөдө же үй-бүлөнүн курчоосуна болушунча жакын шарттарда болуу зарылдыгы менен шартталган (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 36-беренесинин 3-бөлүгү).

Үй-бүлө институтунун конституциялык баалуулугу, ошондой эле инсандын өнүгүүсүндө жана анын руханий муктаждыктарын канааттандырууда үй-бүлөнүн өзүнүн ролу баланы үй-бүлөдө тарбиялануусун артыкчылыктуу кылып көрсөтөт, ошон үчүн ата-эненин камкордугусуз калган балдардын укуктарын камсыз кылуунун каражаттарынын бири болуп аларды үй-бүлөгө тарбияланууга (бала кылып асырап алууга, кыз кылып асырап алууга), асыроочу үй-бүлөнүн камкордугуна, көзөмөлдүгүнө же Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган учурларда жетим балдар же ата-эненин камкордугусуз калган балдар үчүн мекемелерге өткөрүп берүү мүмкүндүгү кызмат кылат.

Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинде каралган ата-эненин камкордугусуз калган балдарды жайгаштыруунун аты аталган формалары (43-беренесинин 1-бөлүгү), бир жагынан, балдарга тийиштүү, анын ичинде толук баалуу өнүгүүсү үчүн эмоционалдык-психологиялык шарттарды камсыз кылуу максатына ээ болсо, ал эми башка жагы – жарандарга, анын ичинде медициналык көрсөткүчтөр боюнча биологиялык энелик же аталык касиети алынып калыңган адамдарга ата-энелик камкордукту ишке ашыруу табигый муктаждыкты жүзөгө ашырууга жол берет. Баланы үй-бүлөгө тарбияланууга өткөрүп берүү мүмкүндүгү эл аралык укуктун ченемдери, гуманизмдин жалпы укуктук принциби, үй-бүлөнүн, энеликтин, аталыктын жана балалыктын конституциялык кепилдиктери менен шайкеш келет.

Баланын эң мыкты кызыкчылыктарын камсыз кылуу жөнүндө маселени мыйзамдар менен жөнгө салуу жөнүндө конституциялык уруксатынан мыйзам чыгаруучу тарабынан балдардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарынын негизги кепилдиктерин орнотуучу жана мамлекет тарабынан балдардын дене-бой, акыл-эс, адептик, руханий жана социалдык өнүгүүсү жана турмуштук оор кырдаалда калган балдарды коргоо жана өзгөчө камкордук көрүү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлин камсыз кылууга багытталган Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодекси кабыл алынган. Көрсөтүлгөн Кодекстин 8-главасына ылайык балдарды асырап алуу ал баланын эң мыкты кызыкчылыктарын камсыз кылууга багыттал-

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

ган, ата-энесинин камкордугунан ажырап калган баланын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо чарасы болуп саналат.

Мыйзам чыгаруучу Кодекстин 5-беренесинде баланын эң мыкты таламдары: бул баланын укуктары менен кызыкчылыктарынын мыйзамдарда бекитилүүсү менен биринчи кезекте болуусун таануу; расасы, өңү, жынысы, туткан дини, саясий жана башка ынанымдары, улуттук жана этникалык же социалдык чыгыш теги, мүлктүк абалы, ден соолугунун абалы же кайсы бир себептер боюнча кодулоону болтурбоо; биринчи кезектеги корголууга жана кам көрүлүүгө; коомдун тең укуктуу мүчөсү катары баланын укуктарын жана эркиндиктерин урматтоо жана камсыз кылуу; баланын өзүнө тийиштүү маселелер боюнча чечимдерди кабыл алууда пикирин милдеттүү түрдө эске алып, анын билдирүү укугун камсыз кылуу; баланы зордук-зомбулуктун бардык формаларынан корголушун камсыз кылуу; баланын толук баалуу тарбияланышын камсыз кылуу, анын укуктары менен кызыкчылыктарын коргоо, анын коомдогу толук кандуу турмушка даярдоо максатында үй-бүлөгө мамлекеттик колдоо көрсөтүү; баланын укуктарына жана өзгөчө муктаждыктарына ата-энелердин, алардын өкүлдөрүнүн жана коомдун кабардар болуусун жана сезимталдыгын арттыруу; баланы коргоо боюнча кызмат көрсөтүүлөрдү борбордон ажыратуу, баланын укуктары менен кызыкчылыктарын коргоо чөйрөсүндө мамлекеттик жана мамлекеттик эмес мекемелер ортосунда өнөктөштүктү камсыз кылуу; баланын укуктары, эркиндиктери менен мыйзамдуу кызыкчылыктарынын бузулушу жана ага зыян келтиргени үчүн мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдарынын, ошондой эле жарандардын жоопкерчилиги; баланы коргоо чараларын көрсөтүүдө анын этникалык, диний жана маданий чыгыш тегин эске алуу менен камкордукту, тарбияны жана билим берүүнүн туруктуулугун жана үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылуу; мамлекет, коом, үй-бүлө тарабынан баланын укуктары менен эркиндиктеринин корголушу; ата-энелердин жана алардын ордун баскан адамдардын баланын тийиштүү өнүгүүсүн камсыз кылуу милдети деп аныктаган.

Мындай укуктук жөнгө салууну Кыргыз Республикасы 1994-жылдын 12-январында ратификациялаган 1989-жылдын 12-ноябрындагы Баланын укуктары жөнүндө конвенция менен макулдашылат, анын катышуучусу болгон мамлекеттер асырап алуу тутумун тааныйт жана/же анын иштөөсүнө уруксат берет, баланын эң мыкты кызыкчылыктарын биринчи кезектеги тартипте камсыз кылууга милдеттүү. Баланы асырап алуу колдонулуучу мыйзамга жана процедура-ларга ылайык компетенттүү бийлик тарабынан гана жана ишке таандык бардык анык маалыматтын негизинде чечилиши керек.

Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодекстин 48-беренесине ылайык асырап алуучу болуп эки жыныстагы жашы жеткен адамдар боло алат, ал эми бир эле баланы асырап алууну каалаган бир нече адам болгондо, мыйзамдардын талаптарын жана асырап

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

алынуучу баланын кызыкчылыктарынын милдеттүү сактаган шартта, асырап алууга баланын туугандарына артыкчылыктуу укук берилет.

Мыйзам чыгаруучу асырап алуучу болууга акысы болгон же болбогон адамдардын чөйрөсүн аныктап, баланы асырап алууда асырап алуучунун жаш курагы 60 жаштан ашпоого тийиш деп анын жаш курактык чекшартын да караган. Жаш курагы 60 жаштан өткөн адамдар, ошондой эле баланын камкорчусу жана көзөмөлчүсү болуп саналган адамдар баланын туугандары болуп саналганда гана асырап алуучулар болушу мүмкүн (49-берененин 1-бөлүгү).

Ошентип, каралып жаткан иштин алкагында баланын укуктарынын, анын эң мыкты таламдарын камсыз кылуу принцибинин бирдейлик принциптери жана кодулоого алууну тыюу менен өз ара мамилелештиги өзгөчө мааниге ээ боло баштайт, анткени жеке жана коомдук кызыкчылыктар ортосунда гана эмес, алардын ар биринин ичинде дагы пайда болуучу жаңжалдарды чечүүдө Конституциянын көз карашынан жол бериле турган мамилелердин маңызын ачууну талап кылат.

Бир жагынан, тең укуктуулук принциби жана кодулоого алууну тыюу салуу азыркы учурдагы демократиялардын баштапкы баалуулуктары болуп саналат, ал эми баланын укуктарынын олуттуулугу жана эң мыкты таламдарынын принциби өлкөнүн эл аралык милдеттенмелеринен келип чыгат жана коомдун социалдашуусунун даражасын чагылдырат. Демек, мамлекет бул конституциялык баалуулуктардын бирин дагы тоготпоого укуктуу эмес, алардын биринин дагы жокко чыгарылуусуна же кемсинтүүсүнө алып келбеген ортосундагы мамилелештикти түзүүгө милдеттүү.

Ушул сыяктуу укуктук кырдаалдарды чечүүдө негиз салуучу болуп аны чечүү үчүн кабыл алынып жаткан укуктук жөнгө салуу багытталган конкреттүү маселени туура аныктоо болуп саналат жана ушуга байланыштуу, жалпыга таанылган укуктун кайсынысы биринчи даражадагы мааниге ээ боло баштайт. Мындай учурда башка укуктар менен эркиндиктердин жүзөгө ашырылуусунун толуктугу биринчи кезектеги маселеге жетишүүгө тоскоол болбогон өлчөмдө гана мүмкүн болот. Мында Кыргыз Республикасынын Конституциясы алардын өлчөмдөштүгүнүн жана мамлекеттик максатка ылайыктуулукту көздөгөн белгилер болбогондугунун шарттары сөзсүз сакталганда, анын ичинде чектөө чараларынын колдонулушуна жол берет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын пикири боюнча баланы асырап алууда жаш курактык чекшарттын коюлушу каралып жаткан учурда баланын укуктарын жана эң мыкты таламдарын камсыз кылуу максаты менен шартталган.

Асырап алуунун негизги максаты бала камсыз кылынгандыкка, жакшы көрүлүү жана туруктуу камкор каралуу муктаждыгынын ка-

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

нааттандырылышына укуктуу, ал эми асырап алуучунун укуктары ушул башкы маселеге баш ийүүсү керек.

Үй-бүлө укугу жана балдарды асырап алуу чөйрөсүндө укуктук жөнгө салуунун мындай өзгөчөлүгү баланын биринчи кезектеги укуктары менен кызыкчылыктарынын принциптерин, ата-энелердин жана алардын ордун баскандардын баланын тиешелүү өнүгүүсүн камсыздоо милдеттерин жүзөгө ашыруусун, ошондой эле мамлекет, коом, үй-бүлө тарабынан баланын укуктары менен эркиндиктеринин кайтарылуусун жана корголуусун камсыз кылат. Ошондуктан, асырап алуучулардын укуктарынын жүзөгө ашырылуусу үй-бүлөлүк мамилелердин өзгөчө аялдуу субъектиси катары баланын укуктары менен кызыкчылыктарын сөзсүз сактоо көз карашы менен гана ишке ашырылышы мүмкүн.

Расмий маалыматтар боюнча Кыргыз Республикасында эркектердин өмүрүнүн узактыгы 69 жашты, аялдардыкы – 79 жашты түзөт. Анын үстүнө, «Мамлекеттик пенсиялык социалдык камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен эркектер үчүн – 63 жаш, аялдар үчүн – 58 жаш пенсиялык жаш курак орнотулган, ошону менен анын жарандарынын басымдуу көпчүлүгүнө тиешелүү адамдын эмгекке жарамдуулугунун жаш курактык босогосу белгиленген.

Баяндалганды эске алуу менен, жаш курагы 60 жашка жеткен адамдар тарабынан баланы асырап алууга жол берилген учурда, алар өзүнүн жаш курагына жана аны менен шартталган дене-бой жана каржылык мүмкүнчүлүктөрүнө карай ата-энелик милдеттерди толук баалуу жүзөгө ашыруу кыйына турат, а кээде мүмкүн да эмес болушу мүмкүн. Андан тышкары, баланын өз алдынча жашоо-тиричилигин жүргүзө турган жаш куракка жеткенге чейин кайталаган жетимчилик болуп калуу чоң коркунучу баланы коргоо, ага кам көрүү жана тарбиялоонун үзгүлтүксүздүгүнүн жана туруктуулугунун сапаттарынын бузулушуна алып келип, анын социалдык көнүшүүсүн ырбатып, мамлекет тарабынан баланын эң мыкты таламдарын камсыз кылуу боюнча өзүнүн милдеттенмелерин аткарууда олуттуу татаалдыктарга алып келиши мүмкүн.

Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы мыйзам чыгаруучу укуктук жөнгө салууну тандап алууда коомдун негизги, ал эми анын ичинде аталык, энелик жана балалык институттары катары үй-бүлөнү артыкчылыктуу коргоо конституциялык кепилдигинин мазмунун ошондой эле баланын эң мыкты таламдарын камсыз кылуунун принцибинин маңызын туура аныктаган деп эсептейт (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 5-бөлүгү, 36-беренесинин 1-бөлүгү). Демек, конституциялык баалуулуктарды теңдөө максатында чектөө катары киргизилген мындай укуктук каражатты колдонуу мыйзам чыгаруучу тарабынан өзүнүн дискрециясы алкагында жүзөгө ашырылган.

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы баланы асырап алууга ниеттенген адамдар үчүн жаш курактык чекшартты орнотууда мыйзам чыгаруучу тарабынан ушул укуктук мамилелердин бардык катышуучуларынын укуктары жана мыйзамдуу кызыкчылыктары эске алынган жана акылга сыяр жана өлчөмдөштүк критерийлерине жооп берген мыйзамдуу укуктук каражат пайдаланылган деген тыянакка келет. Талашылып жаткан ченемде камтылган бирдейлик жана кодулоого алууну тыюу салуу принцибин чектөө башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо – конституциялык маанилүү максат менен шартталган, жана Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен кепилденген адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин бузулушу катары каралышы мүмкүн эмес.

б. Талашылып жаткан ченем баланын ата-энеси каза болгон, белгисиз болгон же сот тарабынан дайынсыз жоголгон деп таанылган, сот тарабынан аракетке жөндөмсүз эмес таанылган, сот тарабынан олуттуу эмес деп таанылган себептер боюнча ата-энелик укуктарынан ажыратылган, бала менен 6 айдан ашык бирге жашабаган, аны тарбиялоодон жана багуудан баш тарткан учурларда, балдарды коргоо боюнча ыйгарым укуктуу органдын макулдугу менен, баланын туугандары болуп саналган, жаш курагы 60 жаштан ашкан адамдар, ошондой эле баланын камкорчусу же көзөмөлчүсү болуп саналган адамдар асырап алуучулар болушу мүмкүн деп караштырат.

Үй-бүлөлүк укуктук мамилелерде аныктоочу юридикалык фактардын бири мыйзамда белгиленген тартипте укук субъекттерин бириктирген биринен биринин (же жалпы ата-тегинен) чыгыш тегине ылайык туугандык болуп саналат. Дал ошон үчүн үй-бүлөлүк укуктук мамилелер үчүн алардын инсан менен катуу байлангандык мүнөздүү, бул ушул мамилелерден келип чыккан укуктардын жана милдеттердин ажырагыстыгына жана башка адамдарга өткөрүлүп берилбестигине алып барат.

Талашылып жаткан укуктук жөнгө салууда мыйзам чыгаруучу тарабынан асырап алуучуларга карата жалпы талаптар сакталганда, баланы анын тууганы асырап алуунун мындай артыкчылыктуу укугунун берилиши башка адамдардын укугун чектебейт, анткени жалпы эрежеден мындай алып салуу кайра эле баланын укуктары менен кызыкчылыктарынын биринчи кезекте камсыздоосуна багытталган. Туугандык байланыштар же камкорчулар жана көзөмөлчүлөр менен калыпка келген мамилелер баланын социалдык тез көнүгүүсүн жана коргоонун жогорулатылган деңгээлин камсыз кылууга жөндөмдүү кыйла жагымдуу чөйрөнү түзө алат.

Ошентип, мыйзам чыгаруучу тарабынан талашылып жаткан ченемге салынган асырап алуудагы өзгөчө талаптар ар кимдин кодуланууга тыюу салууга, мыйзам алдында бардыгы бирдейлик укугунун бузулушу катары каралышы мүмкүн эмес жана Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт.

2016-жылдын
11-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

7. Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 45-беренесинин 3-бөлүгүнүн талаптарына ылайык баланы асырап алуу жөнүндө соттун чечими мыйзамдуу күчүнө киргенден кийин асырап алуучунун жана асырап алынган баланын укуктары жана милдеттери пайда болорун белгилей кетүү керек. Демек, асырап алуу фактысы сот тарабынан тийиштүү чечим чыгарылгандан кийин пайда болот жана ушуга байланыштуу бардык кийинки талаш-тартыштар мыйзамда белгиленген тартипте кызыктар жактардын кайрылуулары боюнча сот тарабынан чечилет. Ал эми талашылып жаткан мыйзам чыгаруудагы чектөөнүн киргизилиши менен макул эмес ар бир адам конституциялык контролдоонун сот органына кайрылуу аркылуу өзүнүн соттук коргонууга болгон укугун жүзөгө ашырууга мүмкүнчүлүгү бар. Ушул конституциялык укуктун жүзөгө ашырылуусунун ырастамасы болуп ушул иштин кароо предмети саналат.

Демек, арыздануучунун талашылып жаткан ченемдин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын ар кимдин анын укуктары менен эркиндиктерин соттук коргоо укугун регламенттеген 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келүүсү жөнүндө жүйөлөрү негизсиз.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 49-беренесинин 1-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2, 3, 5-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 36-беренесинин 2-бөлүгүнө, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан баштап күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

2020-жылдын
3-сентябры
Бишкек шаары

№ 04-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Байышбек Абдрахманович Нааматовдун кайрылуу-суна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамынын 1-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеевдин, судьялар М.Р. Бобукеванын, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Э.Ж. Осмонбаевдин, Ж.И. Саалаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы С.А. Джолгокпаеванын:

кайрылуучу тарап - Байышбек Абдрахманович Нааматовдун;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Бейшенбек кызы Камиланын, Орозбек уулу Максаттын;

башка жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын ишеним кат боюнча өкүлү Айсулуу Жаныбаевна Букамбаеванын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Сот өкүлчүлүгүн борборунун ишеним кат боюнча өкүлү Элдар Майрамбекович Токторовдун, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Эркин Бакбурович Искаковдун, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Кундуз Бошкоевна Аманжолованын катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37, 42-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамынын 1-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

«Улан» айыл чарба кооперативинин төрагасы Б.А. Нааматовдун өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

«Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамынын 1-беренеси-

2020-жылдын
3-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

нин 5-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүү маселесинде пайда болгон күмөндүүлүк бул ишти кароого негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүзөгө ашырган судья-баяндамачы М.Ш. Касымалиевдин маалыматын угуп, келтирилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 12-июнунда «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамынын 1-беренесинин 5-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө жана 40-беренесине ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө «Улан» айыл чарба кооперативинин төрагасы Б.А. Нааматовдун, анын өкүлү М.Ш. Чолпонбаевдин өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтөн келип чыккандай, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 1996-жылкы редакциясында 221-беренесинин 4 жана 5-пункттары менен менчик ээсинин же башка менчик ээсинин укуктарынын кандайдыр бир жол менен бузулушун, андай бузуу ээлик кылуудан ажыратуу менен байланышкан болбосо да, аны четтетүү жөнүндө талаптарга; өзүнө тийиштүү мүлктү ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө боюнча көрсөтүлгөн адамдардын укуктары бузулуп жатканда мамлекеттик башкаруунун жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын актыларын жараксыз деп таануу жөнүндө менчик ээсинин же башка адамдардын талаптарына доонун эскириши жайылбайт деп белгиленген.

Ушул ченемдердин негизинде менчик ээлери сот тартибинде доонун эскирүү мөөнөтүнүн өтүп кеткендигине карабастан доонун мөөнөттөрүнүн эскиришине байланыштуу, менчик ээлер өзүнүн мүлкүн башка бирөө (бөтөн) ээлик кылуудан талап кылуу укугунан же адамдарды менчик укугунан ажыраткан мамлекеттик башкаруу жана өз алдынча башкаруу органдарынын актыларын жараксыз деп таанууга укуктуу болуучу.

Бирок «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамы менен Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 221-беренесинин 4 жана 5-пунктчалары жокко чыгарылган. Демек, доонун мөөнөттөрү эскиришине байланыштуу, менчик ээлер өзүнүн мүлкүн башка бирөө (бөтөн) ээлик кылуудан талап кылуу укугунан же адамдарды менчик укугунан ажыраткан мамлекеттик башкаруу

2020-жылдын 3-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

жана өз алдынча башкаруу органдарынын актыларын жараксыз деп талап кылуудан ажыратылган.

Арыздануучулар Чүй областынын Райондор аралык сотунун 2013-жылдын 29-апрелиндеги аныктамасы менен доо арызын берүү үчүн өткөрүлгөн мөөнөттү кооперативге калыбына келтирүүдөн баш тарткан жана иш боюнча өндүрүштү токтоткон деп билдиришет. Райондор аралык сотунун бул аныктамасы Чүй областтык соту 2013-жылдын 18-сентябрында жана Кыргыз Республикасынын Жогорку соту тарабынан 2014-жылдын 10-декабрында күчүндө калтырылган.

Кайрылуу субъекти кооперативдин арызы боюнча 2015-жылы мурда кооперативге тийиштүү жер тилкесин бекитүү жөнүндө укук белгилөөчү документтердин башка адамдар тарабынан колго жасалгандыгы фактысы боюнча жазык иши козголгон, ал адамдар Сокулук райондук соту тарабынан 2018-жылдын 20-декабрында соттолушкан деп билдирет. Бул өкүм Чүй областтык соту тарабынан 2019-жылы 1-январда өзгөртүүсүз калтырылган.

Колго жасалган документтердин негизинде кооперативдин жерлерин басып алган адамдарга карата соттун айыптоочу өкүмү күчүнө киргендигине байланыштуу кооператив жаңы ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра каратуу жөнүндө арыз менен Чүй областтык Райондор аралык сотуна кайрылган. Бирок кайрылууга доонун эскирүү мөөнөтүнүн өтүп кеткендигине байланыштуу сот аны кайра кароодон баш тарткан.

Арыздануучулар Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 221-беренесинин 4, 5-бөлүктөрүнүн талашылып жаткан ченемдеринин жокко чыгарылышы, мүлк мыйзамсыз ажыратылганда, менчик ээлер өзүнүн мүлкүн башка бирөө (бөтөн) ээлик кылуудан талап кылуу укугунан же адамдарды менчик укугунан ажыраткан мамлекеттик башкаруу жана өз алдынча башкаруу органдарынын актыларын жараксыз деп сот тартибинде талап кылуудан ажыратылган учурда менчик ээсинин укуктарын соттук коргоодон ажыратат, бул Кыргыз Республикасынын Конституциясында мүлк кол тийгис жана ал соттун чечими менен гана ажыратылат деген талаптарына карама-каршы келет деп эсептешет.

Баяндалганды эске алуу менен, арыздануучулар «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы Мыйзамынын 1-беренесинин 5-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө жана 40-беренесине карама-каршы келет деп таанууну суранышат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2019-жылдын 27-сентябрындагы токтому менен бул өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынган.

2020-жылдын 3-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

Кайрылуучу тарап соттук отурумда өзүнүн талаптарын колдогон жана аларды канааттандырууну суранган.

Жоопкер тараптын өкүлү Бейшенбек кызы Камила кийинкидей негиздер боюнча арыздануучунун өтүнүчүн канааттандыруудан баш тартуу зарыл деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасы жарандардын жана юридикалык жактардын менчигин, ошондой башка мамлекеттердин аймагында жайгашкан өзүнүн менчигин коргойт.

Бейшенбек кызы Камиланын пикири боюнча Конституциянын көрсөтүлгөн ченеми экономикалык эркиндик мамлекеттин бардык менчик формаларын, анын ичинде жеке менчикти дагы мамлекет тарабынан кайтарылуу жана коргоо шартында гана мүмкүн болуусун болжойт. Мамлекет өзүнүн органдары жана кызмат адамдары аркылуу башкасы менен бирге жеке менчикти коргоого, анын кол тийгистигин камсыз кылууга милдеттүү.

Жоопкер тараптын өкүлү Кыргыз Республикасынын Жазык кодекси менен ар кандай формадагы менчикке кол салуу үчүн катуу юридикалык жоопкерчиликти карайт деп түшүндүрдү. Мамлекеттик, муниципалдык же жеке менчик уурдалгандыгы үчүн менчиктин түрүнө карабастан жаза чарасы белгиленет.

К. Бейшенбек кызы жеке менчик жарандык укуктун да ченемдери менен кайтарылат. Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 2-беренесине ылайык жарандык мыйзамдар өзү жөнгө салган мамилелерге катышкандардын теңдигин, эркинин автономиялуулугун жана мүлктүк өз алдынчалыгын таанууга, менчиктин кол тийгистигине, келишимдин эркиндигине, жеке иштерге кимдир-бирөөнүн зомбулук менен кийлигишүүсүнө жол бербөөгө, граждандык укуктарды тоскоолдуксуз жүзөгө ашыруунун зарылдыгына, бузулган укуктарды калыбына келтирүүнү, аларды сот тарабынан коргоону камсыз кылууга негизделет. Мында аталган Кодекстин 11-беренесинде жарандык укуктарды коргоо укук бузулганга чейин болгон абалды калыбына келтирүү жана мамлекеттик органдын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын актысын жараксыз деп табуу аркылуу жүзөгө ашырылат деп белгиленген.

Мыйзамдарда жаран өзүнүн бузулган укугун коргоо үчүн сотко кайрылууга мүмкүндүк берген мөөнөтүн - доонун эскирүү мөөнөтүн белгилейт. Доонун эскирүү мөөнөтү жарандык мамилелердин стабилдүүлүгүнө көмөк болуп, укукту кыянаттуулук менен колдонууну жокко чыгарат, ошондой эле укуктук мамилелердин катышуучуларына тартиптик таасирин тийгизет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинен 221-беренесинин 4 жана 5-бөлүктөрүн алып салынышы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деген тыянакка келет.

№ 04-Р

Жоопкер тараптын экинчи өкүлү М. Орозобек уулу К. Бейшембек кызынын жүйөлөрүн колдоду.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү А. Ж. Букамбаева талашылып жаткан ченем Конституцияга карамакаршы келбейт деп эсептейт.

А.Ж. Букамбаева «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзам долбоорун иштеп чыгууда негиздеме маалым катка ылайык рейдерликти анализдөөнүн жыйынтыктары эске алынган болуучу деп билдирди. Рейдерлик кол салуулардын көбү бүтүмдөрдү жараксыз деп таануу, ошондой эле юридикалык жактарды башкаруу органдарынын, мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерине даттануу аркылуу жүзөгө ашырылып келген, ал үчүн кайрылуунун субъекттери доонун эскирүү мөөнөтүн калыбына келтирүү институтун колдонгон. Тийиштүү чечимдер сот тартибинде жокко чыгарылган, аны менен ак ниет алуучудан мүлктү тартып алуу үчүн негиз түзүлгөн.

А.Ж. Букамбаева белгилегендей, мыйзам чыгаруучу талашылып жаткан Мыйзамды кабыл алып жатып, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин талаш жоболорун жокко чыгаруу менен бирге бир катар башка ченемдерди кабыл алган. Маселен, талашылып жаткан Мыйзамдын 4-пункту менен бул Кодексин 215-беренеси менен доонун эскирүү мөөнөтүн калыбына келтирүү институтун киргизип, ал жаңы редакцияда баяндалган. Ал арыздануучулардын бул талаш-тартышты жогору турган сот инстанцияларында соттук коргоо жана анда каратуу укугунун жүзөгө ашырылуусуна мүмкүнчүлүктөр жокко чыгарылган эмес дегенди баса белгилейт.

Мында А.Ж. Букамбаева «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамы менен Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 291-беренеси «ак ниет алуучу» түшүнүгүн киргизүү жана менчик укугунун ак ниет алуучуга өткөрүлүүсү эрежелерин белгилөө жагында өзгөртүлгөн деп түшүндүрөт. Мүлктүн биринчи ээси же өткөрүлүп берилген мүлккө ээлик кылган адам мүлктү ал жоголгон же уурдалган, же алардын эркине каршы башка жол менен ээлик кылуудан чыгарылган учурда, алуучунун менчигинен талап кылышы мүмкүн. Ошону менен бирге, ал мыйзамдуу күчүнө кирген сот актысынын негизинде жүзөгө ашырылышы мүмкүн. Эгер биринчи мүлк ээсинде мүлктү талап кылууга негиздер жок болсо, анда ал бул мүлктү ченемге каршы ажыратылышын жүзөгө ашырган адамга (жакка) зыяндын ордун толтуруу жөнүндө доо менен сотко кайрылууга укуктуу. Мында Кыргыз Республикасынын Жарандык

2020-жылдын 3-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

кодексинин 281-беренесинде караштырылган мүлктү менчик ээсинен мажбурлап алуу үчүн акыркы негиздерге соттун чечими менен гана жол берилет.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппараты мыйзам чыгаруучу Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 221-беренесинин 4, 5-беренелерин жокко чыгарып, ак ниеттүү алуучу укуктарды, ошондой эле биринчи менчик ээсинин өзүнүн мүлкүнө укуктарды коргоонун башка механизмдерин доонун эскирүү мөөнөтүн калыбына келтирүү мүмкүнчүлүктөрүн караштыруу менен киргизген деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Соттук өкүлчүлүк борборунун өкүлү Э.М. Токторов иш боюнча өндүрүштү токтотууну суранат.

Арыздануучу «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамынын 5-пунктуна ылайык Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин жокко чыгарылган жана юридикалык күчүн жоготкон 221-беренесинин 4, 5-пунктчаларынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө өтүнүч менен кайрылып жатат деп белгилейт.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Соттук өкүлчүлүк борборунун экспертинин пикири боюнча «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык конституциялуулугу талашылып жаткан актынын жокко чыгарылышы же күчүн жоготушу, ал кайрылууну Конституциялык палатанын өндүрүшүнө кабыл алуудан баш тартууга алып келет.

Э.М. Токторов арыздануучунун талаптары ченемдик укуктук актынын конституциялуулугун талашууда мыйзам менен белгиленген укукту коргоого эмес, күчүн жоготкон ченемдерди калыбына келтирүүгө багытталган деп эсептейт. Мындай жагдайларда бул өтүнүч жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык Мыйзамдын 41-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пунктчасынын негизинде токтотулууга тийиш.

Э.М. Токторов, эгер күчүн жоготуу жөнүндө актта башкасы каралбаса, бул акт же анын түзүмдүк элементи күчүн жоготконун тааныган ченемдик укуктук акт менен күчүнө кирген күндөн тартып күчүн жоготту деп таанылган ченемдик укуктук акт бүтүндөй же анын түзүмдүк элементи колдонулуудан чыкканын билдирет деп баса белгилейт. Демек, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин жокко чыгарылган 211-беренесинин 4, 5-пунктчалары мамлекет менен жарандын ортосунда эч кандай укуктук мамилелерди орнотпойт жана укук маселелеринин чечилишин камтышы мүмкүн эмес.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү Э.Б. Исаков Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 221-беренесинин

2020-жылдын 3-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

4-пунктчасынын жокко чыгарылышы конституциялуу эмес деген бөлүктө Б.А. Нааматовдун өтүнүчүн негиздүү деп эсептейт.

Э.Б. Искаков бул ченем менчик укугунун корголушун толук жана ар тараптуу камсыз болуусуна объективдүү көмөк көрсөтүп келген деп белгилейт. Менчик ээсинин же башка ээлик кылуучунун укуктарынын ар кандай бузулушун четтетүү жөнүндө талаптарына карата доонун эскирүүсүнүн жалпы мөөнөтүнүн колдонулушу, ушул укук бузуулар ээлик кылуудан ажыратууга байланышпаган болсо да, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесине ылайык кол тийгис деп саналган менчик укугун коргоодо белгилүү бир чектөөлөрдү жаратат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү 2017-жылдын 1-июлунан тартып административдик-укуктук (коомдук-укуктук) мамилелерден келип чыккан талаш-тартыштар боюнча сот өндүрүшүнүн тартибин белгилеген Кыргыз Республикасынын Административдик процесстик кодекси күчүнө кирген деп түшүндүрмө берет. Көрсөтүлгөн Кодекстин 2-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык башка мыйзамдарда жана ченемдик укуктук актыларда камтылган административдик процесстик мыйзамдардын ченемдери Кыргыз Республикасынын Административдик процесстик кодексине туура келиш керек. Демек, өзүнө тийиштүү мүлккө ээлик кылуу, аны пайдалануу жана тескөө боюнча менчик ээсинин же башка адамдардын укуктары мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын актылары менен бузулуп жатса, аталган органдардын актыларын жараксыз деп таануу жөнүндө менчик ээсинин же башка адамдардын талаптары административдик процесстик мыйзамдарда белгиленген тартипте жана мөөнөттөрдө каралууга тийиш. Мында административдик доону берүүгө өткөрүлгөн процесстик мөөнөтгү калыбына келтирүү маселелери да регламенттелип, жогоруда көрсөтүлгөн Кодекстин 110-беренеси менен белгиленген.

Ошентип, Э.Б. Искаковдун пикири боюнча менчик ээсинин же башка адамдардын өзүнө таандык мүлккө ээлик кылуу, аны пайдалануу жана тескөө боюнча укуктары мамлекеттик башкаруунун жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын актылары менен бузулуп жаткан болсо, аларды жараксыз деп таануу жөнүндө менчик ээсинин же башка адамдардын талаптарын жарандык мыйзамдардан алып салуу негиздүү болгон. Бул жагдай менчик ээсинин же башка ээлик кылуучунун мүлккө укуктарын коргоо үчүн сотко кайрылуу укугун жокко чыгарбайт жана кемсинтпейт.

Кыргыз Республикасынын юстиция министрлигинин өкүлү К.Б. Аманжолова талашылып жаткан ченемдер Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбөөсү жөнүндө Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлүнүн көз карашын колдоду жана өңчөй жүйөлөрдү келтирди.

2020-жылдын 3-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын көз караштарын эске алып, иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамынын кийинкидей мазмундагы 1-беренесинин 5-бөлүгү саналат:

«1-берене.

Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине (Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Ведомосттору, 1996-ж., N 6, 80-ст.) төмөнкүдөй өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилсин:

5. 5. 221-статьянын 4 жана 5-пунктчалары алып салынсын.».

«Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамы «Эркин-Тоо» гезитинде 2009-жылы 7-августта № 68-69 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актылардын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп саналат.

2. Азыркы демократиялык укуктук мамлекетте адамдын жеке укуктары жана эркиндиктери экономикалык эркиндиксиз акылга сыйбас, анын негизги туундусу – ал менчик укугу. Жеке менчик укугу индивиддин табигый ажыратылгыс укугу болуп саналат. Мындай укукту толук көлөмдө жүзөгө ашыруу эркиндик менен менчик болгондо гана мүмкүн, ал эми инсандын эркиндиги жеке менчик болгондо гана мазмунга ээ болот. Ошондуктан Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен менчиктин ар кандай түрлөрү таанылат жана жеке, мамлекеттик, муниципалдык жана башка менчик түрлөрүн тең укуктуу корголушуна кепилдик берет. Менчик кол тийгис. Эч ким өзүм билемдик менен мүлкүнөн ажыратылышы мүмкүн эмес. Менчик ээсинин эркинен тышкары мүлктү алып коюуга соттун чечими менен гана жол берилет (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрү).

Бул укуктун конституциялык-укуктук мааниси Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын

2020-жылдын 3-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

2014-жылдын 10-сентябрындагы, 2016-жылдын 21-сентябрындагы чечимдеринде ачыкталган.

Менчик укугунун ушундай укуктук жөнгө салынуусу Кыргыз Республикасынын 2003-жылдын 1-августундагы № 182 Мыйзамы менен ратификацияланган Адамдын укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндө Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештигинин жоболору менен да үндөшөт (26-берене), ал Конституциянын 6-беренесине ылайык Кыргыз Республикасынын укуктук тутумунун курамдык бөлүгү болуп саналат. Конвенциянын көрсөтүлгөн беренесине ылайык ар бир жеке жана юридикалык жак менчикке укуктуу, коомдук кызыкчылыктарда, соттук тартипте жана улуттук мыйзамдар менен жалпыга таанылган эл аралык укукта каралган шарттарды сактоо учурунда гана өзүнүн мүлкүнө ажыратылышы мүмкүн.

Жогоруда баяндалган сөз демократиялык мамлекет түптөлгөн баалуулуктар тутумунда менчик укугу адам укуктарынын жыйындысында анын укуктук статусунун негиздеринин бири болуп, маанилүү орундардын бирин ээлейт дегенди билдирет. Ошол эле учурда менчик көп кырдуу, татаал категория болуп, өндүрүштүн жана жарандык мамилелердин экономикалык негизин түзүп, мамлекет үчүн бүтүндөй эбегейсиз мааниге ээ.

Жогоруда баяндалганды эске алуу менен, экономикалык, саясий, укуктук мамилелердин башкы элементи катары менчик укугун коргоо зарылдыгы күмөн саноолорго алып келиши мүмкүн эмес. Ошондуктан менчик укугу өлкөнүн Баш Мыйзамы менен кепилденген жана аны коргоо – ал Кыргыз Республикасынын милдети. Менчик укугун коргоо чөйрөсүндө мамлекет өзүнүн милдеттерин кыйшаюусуз аткаруу максатында натыйжалуу укуктук базаны, орундуу жана таасирлүү механизмдер менен институттарды жаратышы керек.

Укуктар менен кызыкчылыктарды укуктук коргоо механизми юридикалык жактан чагылдырылган ырааттуу, сабаттуу коргоо ыкмасы болот. Коргонуунун зарыл каражаттары менен камсыз кылынбаган субъективдүү укук декларативдүү гана укук болуп саналат. Аны менен, жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык орнотмонун жар салынышы менчик укугун коргоонун реалдуу механизмдин, натыйжалуу мыйзам чыгаруучулук жөнгө салынуусун талап кылат.

3. Андай камсыз кылуучу механизмдердин бири болуп соттук коргоо укугу саналат. Соттук коргонууга укук бардык башка укуктар менен эркиндиктердин мерчемдүү юридикалык кепилдиги болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы соттук коргоо бардык башка конституциялык укуктар менен эркиндиктерге карата камсыздоо-калыбына келтирүү милдетин аткаруучу адам жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин мамлекеттик коргоонун универсалдуу укуктук каражаты экендигин өзүнүн чечимдеринде бир нече жолу көрсөткөн. Мында соттук коргонууга

2020-жылдын 3-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

болгон укук кепилдиктин болушун божомолдойт, толук көлөмдө ишке ашырып, адилеттиктин талаптарына жооп берген акыйкат соттун жардамы менен укугун калыбына келтирүүнү камсыз кылмак (2013-жылдын 27-декабрындагы жана 2014-жылдын 21-февралындагы Чечимдер).

Жарандык процессте соттук коргоо кызыкдар адамды (жакты) сотко доо арыз берүүгө укуктуу болушу менен чагылдырылат. Жарандык укуктарды коргоо мезгил фактору менен ажырагыс байланышта болот, мезгилдин келиши же өтүп кетиши укуктук мамилелердин катышуучулары үчүн белгилүү укуктук натыйжаларга алып келиши мүмкүн. Жарандык укуктарды коргоо деп укуктары бузулган адам (жак) өзүнүн укугун мажбурлап жүзөгө ашырылуусун же коргоону талап кыла турган мезгилди түшүнүүгө болот. Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 211-беренесине ылайык доонун эскирүү мөөнөтү деп укуктары бузулган адамдын (жактын) доосу боюнча укуктарды коргоо үчүн мөөнөт таанылат.

Доонун эскирүү мөөнөтүн аныктоо, биринчи кезекте, укуктук белгилүүлүк принцибин камсыз кылууга багытталган. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2016-жылдын 17-февралындагы укуктук көз карашына ылайык доонун эскириши мыйзамдардын негизги институттарынын бири, анткени соттук тартипте бузулган субъективдүү укукту коргоонун убактык чектерин аныктап турат. Доонун эскиришинин маанилүү көрүнүшү болуп, анын жарандык укук мамилелеринин укуктук аныктыгына жана туруктуулугуна шарт түзүүсү эсептелет, анткени бузулган укукту мажбурлап коргоону чектей турган мөөнөтсүз, укук ээси өз укугун бузуучуну соттук таасир көрсөтүү коркунучу алдында каалаганындай узак кармоо мүмкүндүгүн алмак. Сотко кайрылууну өтө узакка созуу далилдерин жок болуп кетүү коркунучун туудурмак, ошону менен жарандык иштерди өз убагында чечүү кыйынчылык жаратып же такыр мүмкүн эмес болмок.

Тийиштүү доонун эскирүү мөөнөтүн белгилөө максаты коомдук милдеттерди натыйжалуу жүзөгө ашырылуусун камсыз кылууда гана эмес, жарандык мамилелердин туруктуулугун жана стабилдүүлүгүн сактоодо турат. Доонун эскирүү мөөнөтүнүн өзгөчө мааниси доо формасындагы укукту коргоо талабы мезгилде чексиз болушу мүмкүн эмес. Бул биринчи кезекте, укуктук белгисиздиктин абалын орунсуз создуктурууга жол берилбестик менен, экинчиден, акыйкаты аныктоого жол берүүчү жарандык иштин бардык жагдайларын өз убагында билүү мүмкүндүгү менен (себеби убакыт өткөн сайын далилдер же жоголуп кетиши мүмкүн, же баалуулугу кетип калышы мүмкүн), үчүнчүдөн, жарандык укуктук мамилелердин катышуучуларын тартипке келтирүү менен шартталган. Доонун эскирүү мөөнөтүнүн мааниси кызыкдар адамдын (жактын) соттук коргонуу укугун кыянаттык менен колдонуусуна жол бербөөдө турат.

2020-жылдын 3-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

Ошол эле учурда, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 215-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык бузулган укукту коргоо жөнүндө талап доонун эскирүү мөөнөтүнүн өтүп кеткендигине карабастан каралууга кабыл алынат. Мында бул Кодекстин 219-1-беренеси менен доонун эскирүү мөөнөтүн калыбына келтирүү механизми каралган. Көрсөтүлгөн берененин ченемдерине ылайык бузулган укуктарды коргоо жөнүндө талаптарды сотко койгон жарандардын талабы боюнча доонун эскирүү мөөнөтү калыбына келтирилиши мүмкүн, ал эми сот доонун эскирүү мөөнөтүн жүйөлүү себептер менен өткөрүлгөнүн тааныган учурда бузулган укук соттук коргоого алынууга тийиш. Андан тышкары, доонун эскирүү мөөнөтү жалпысынан сот адилеттиги органдарынын орундуу иштешине көмөктөшүп, коомдук кызыкчылыктарды коргоого багытталган.

Доонун эскирүү мөөнөтүн кызыкдар адамдын (жактын) доо өндүрүшү алкагында соттук тартипте бузулган укуктарды коргоону ишке ашырууга багытталган комплекстүү мүлктүк мамилелерди жөнгө салуучу, бардык материалдык-укуктук мөөнөттөрдү бириктирүүчү институт катары кароо зарыл.

Колдонуудагы мыйзамдар менчик укугун коргоонун башка механизмдерин дагы камтый тургандыгы өзгөчө белгиленүүгө тийиш. Менчик мамилелеринин кайтарылышынын укуктук негиздери жарандык мыйзамдарда гана эмес, бирөөнүн мүлкүнө укукка каршы кол салуу үчүн жоопкерчиликти орнотуучу жазык жана административдик мыйзамдарда да караштырылат. Мүлктүк укуктар тутумунда менчик укугунун кайтарылышы айрыкча салмактуу болгондуктан, мыйзам чыгаруучу аларды кайтаруунун көп түрдүү механизмдерин караштырган. Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 11-беренесине ылайык жарандык укуктарды коргоо укукту таануу; укук бузулганга чейин болгон абалды калыбына келтирүү; укукту бузган же аны бузууга коркунуч түзгөн аракеттерге бөгөт коюу; бүтүмдү жараксыз деп табуу жана анын жараксыздыгынын кесепеттерин колдонуу; мамлекеттик органдын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын актысын жараксыз деп табуу; жарандык укуктарды өз алдынча коргоо; милдеттенмелерди натуралай түрдө аткарууга мажбурлоо; зыяндардын ордун толтуруу; айып төлөмүн өндүрүү; моралдык зыянды компенсациялоо; укуктук мамилелерди токтотуу же өзгөртүү; сот тарабынан мамлекеттик органдын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын мыйзамга ылайык келбеген актысын колдонбоо; мыйзамдарда каралган башка ыкмалар аркылуу жүзөгө ашырылат. Аты аталган ыкмалардын ар бири өзүнчө дагы, башкалар менен кошо дагы колдонулушу мүмкүн, коргоо ыкмасын тандоо доогердин өзүндө болот.

Ошентип, жогоруда аталган укуктук механизмдер болгондо доонун эскирүү мөөнөтүнүн институтунун менчик укугунун коргоо чөйрөсүнө жайылуусун Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен кепилденген менчик укугун соттук коргоо укугунун жокко

2020-жылдын 3-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

чыгарылышы же анын кемсинтилиши катары баалоого болбойт. Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 221-беренесинин 4, 5-пунктчаларынын алып салынышы сот адилеттигине жетишүүнү чектебестен, жарандык укуктук мамилелердин катышуучуларынын жүрүм-турумунун белгилүү тартибин жана эрежелерин орнотот.

Ошону менен бирге, укук колдонуучулук мааниге ээ болгон доонун эскирүү мөөнөттөрүн жана башка мөөнөттөрдү орнотуу мыйзам чыгаруучунун эркиндеги ыйгарым укуктарга таандык, алар өзгөртүлүшү да мүмкүн, такыр жокко да чыгарылышы мүмкүн.

Мыйзам чыгаруучу орган адилеттүүлүктүн принциптери менен коомдук жана жеке кызыкчылыктар балансын сактоо менен өлкөнүн өнүгүүсүнүн социалдык-экономикалык шарттарынан келип чыгып, укуктук каражаттарды тандоодо өзүнүн эрки бар.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1-пунктун, 97-беренесинин 8 жана 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамынын 1-беренесинин 5-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө жана 40-беренесине карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

Бул иш боюнча судья М.Р. Бобукеева жана Э.Ж. Осмонбаевдин өзгөчө пикири бар.

Байышбек Абдрахманович Нааматовдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы Мыйзамынын 1-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча судьялар М.Р. Бобукееванын жана Э.Ж. Осмонбаевдин

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

Инсандын жалпы эркиндиги болгон менчик укугунун конституциялык-укуктук корголушунун мааниси «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы № 252 Мыйзамынын 1-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугу жөнүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын тыянагы менен макул болууга жол бербейт.

Талашылып жаткан ченем менен менчик ээсинин же башка ээлик кылуучунун укуктарын, ал укук бузуулар ээлик кылуудан ажыратуу менен байланышкан ар кандай бузулушун сот аркылуу четтетүү талабы, көрсөтүлгөн жактардын аларга таандык болгон мүлккө ээлик кылуу, аны пайдалануу жана тескөө боюнча укуктары мамлекеттик башкаруу жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын актыларын жараксыз деп табуу жөнүндө талаптар доонун эскириши жайылбаган талаптардын тизмесинен чыгарылган (Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 221-беренесинин 4 жана 5-пунктары). Алып салынган ченемдер мажбурлоочу мүнөздөгү материалдык-

укуктук чаралар катары буюмзаттык укуктарды коргоонун мөөнөтсүз механизмин караган, ал аркылуу бузулган (талашылып жаткан) укуктар калыбына келтирилген (таанылган) жана укук бузуучуга таасирин тийгизип келген.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык менчик кол тийгис. Эч ким өзүм билемдик менен мүлкүнөн ажыратылышы мүмкүн эмес. Бул конституциялык орнотмо мамлекеттин жеке менчик укугуна конституциялык түзүлүштүн негизинде адамдын майтарылбас жалпы укугунун категориясындагыдай мамиле болуу керек экендигин даана көрсөтүп турат. «Менчик кол тийгис» деген түшүнүктүн чечмелениши, биринчи кезекте, мыйзам менен кепилденген жана мамлекет камсыз кылган корголуучу адамдын пайдубал укуктарынын катарына менчик укуктарга таандык, экинчиден, менчик ээсинин эркине каршы эч ким таасир этүүгө мүмкүндүгү болбош керек, үчүнчүдөн, башка жактар менчик ээсине өзүнүн мүлкүнө ээлик кылууга, аны пайдаланууга жана тескөөгө тоскоолдук жаратпоо милдеттенмесине жооптуу болуудан турат, төртүнчүдөн, убактылуу чектөөлөрдүн болбогондугу менен мүнөздөлгөн бул укуктук абалдын эбегейсиздигинен келип чыгат.

Байышбек Абдрахманович Нааматовдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы Мыйзамынын 1-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча судьялар М.Р. Бобукееванын жана Э.Ж. Осмонбаевдин өзгөчө пикири

Ошон үчүн жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык ченем Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 222-беренесинин 4-бөлүгү менен «менчик укугу мөөнөтсүз» деп жүзөгө ашырылганы кокусунан болбосо керек. Менчик укугунун мөөнөтсүздүгү мезгил аралыгы менен өлчөөгө мүмкүн болбогон жана кайсы бир тараптан кол салуудан корголуу абалды болжойт. Менчик ээси менчикке ээ болуунун кайсы этабында болбосун укукка каршы аракеттерден мыйзамдуу каражаттар менен коргонууга мүмкүндүгү болуш керек. Башкача айтканда, менчиктин субъективдүү укугу өзүнүн жаратылышы боюнча, адеп пайда болгондон тартып, менчик ээси ага болгон укугун башка жакка өткөрүп берүүгө же менчик объектинин жок болуусуна алып келгендей тескөөгө дуушар болгонго чейин чексиз.

Албетте, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын доонун эскирүү институту жарандык мамилелердин омоктуулугуна жана туруктуулугуна, ошондой эле ниети таза эмес жактардын соттук коргонуу укугун кыянаттык менен колдонуусун болтурбоо үчүн арналган деген тыянагы адилеттүү.

Бирок, айрым укуктук мамилелердин спецификасы, өзгөчө коомдук мааниси же эбегейсиз мүнөзү өзүнө өзгөчө мамилени талап кылат, ошон үчүн Кыргыз Республикасынын мый-

замдарында доонун эскиришинин жалпы эрежелеринен алып салуу каралган.

Жеке менчиктин кол тийбестиги жана анын мөөнөтсүздүгү жөнүндө конституциялык орнотмолор ортосундагы ажырагыс байланыш доонун эскирүү эрежелеринин баш ийүүсүнөн чыгарууну жана ушул укукка ээ болуунун бардык мезгилине коргоонун укуктук каражаттарынын берилишин кош мааниси жок эле менчик укугунун өзгөчөлүгүн түзөт.

Ошол эле учурда Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы колдонуудагы укуктук жөнгө салуу менчиктин кол тийбестиги жөнүндө конституциялык кепилдикти жеткиликтүү деңгээлде камсыз кылат деп эсептейт. Кабыл алынган Чечимде көрсөтүлгөндөй, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 215-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык бузулган укукту коргоо жөнүндө талап доонун эскирүү мөөнөтүнүн аяктаганына карабастан сот аны кароого кабыл алат. Ал эми ушул Кодекстин 219-1-беренеси менен доонун эскирүү мөөнөтүн калыбына келтирүү механизми каралган, ага ылайык бузулган укуктарын коргоо жөнүндө сотко талап койгон жарандардын талаптары боюнча доонун эскирүү мөөнөтү калыбына келтирилиши мүмкүн, ал эми сот доонун эскирүү мөөнөтүн өткөрүп жиберүүнүн себебин жүйөлүү деп тап-

Байышбек Абдрахманович Нааматовдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 24-июлундагы Мыйзамынын 1-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча судьялар М.Р. Бобукееванын жана Э.Ж. Осконбаевдин өзгөчө пикири

кан учурларда, бузулган укук сотто корголууга жатат.

Ушуга байланыштуу, кол тийгис объект катары менчик укугун коргоонун конституциялык кепилдиги мындай учурда доогер өткөрүп жиберген мөөнөттөрүнүн себептерин жүйөлүү деп табуу маселесин өз алдынча чечип жаткан судьянын жеке карамагында жана ички ынанамы сыяктуу субъективдүү факторго көз каранды болуп калууда жана менчиктин укуктук тагдырын чечилиши тобокелге дуушар болууда. Менчик укугунун мөөнөтсүз укуктук жаратылышынан улам көрсөтүлгөн маселеге такыр жол берилгис. Менчик укугу чөйрөсүндө коомдук мамилелерди жөнгө салуу, атүгүл соттон болсо дагы, маселенин субъективдүү чечилишинин ар кандай мүмкүндүгүн жокко чыгаруучу ченемдик орнотмолор менен так регламенттелүү керек. Менчик укугу укук ээсинин аракетсиздигинен улам, башкача айтканда кол салууга же башка укук бузууга аракеттин болбогону менен токтолуп калышы мүмкүн эмес. Мында, эгер ал менчик объектисине нагыз ээлик кылууну сактап келген болсо, анда менчик ээсинин талаптарына доонун эскирүү институтун колдонуу кандай гана болбосун мааниге ээ эмес, себеби ал талашылып жаткан буюмзаттын ээси бойдон кала берет. Ал эми анын талаптарын доонун эскирүү мөөнөтүнүн жүйөлөрү боюнча кароодон баш тартуу жарандык

айлантуунун укуктук күмөндүүлүк абалын гана күчөтөт.

Мамлекеттин артыкчылыктуу милдеттеринин бири болгон эркин, рынок экономикасын калыптандыруунун негизинде менчик укугунун институту турганын эске алып, ушул укукту коргоонун ар кандай каражаттары өлчөмдөш жана Кыргыз Республикасынын Конституциясы менчик укугуна жана сапатына берген кол тийгистиктин коомдук маанисине ылайык келүү керек. Ал эми талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 211-беренесинен 4 жана 5- пункттарын алып салуу Кыргыз Республикасынын Конституциясы талап кылгандай менчик укугуна кайсы этапта болбосун ага ээлик кылууда анын кол тийбестигин толук кандуу камсыз кылууга мүмкүн эместикке алып келди.

**Судьялар: М.Р. Бобукеева
Э.Ж. Осконбаев**

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

№ 05-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

**Сергей Анатольевич Швайберовдун кайрылуусуна
байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жаран-
дык процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлү-
гүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш
боюнча**

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеевдин, М.Р. Бобукееванын, Л.П. Жумабаевдин, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Э.Ж. Осмонбаевдин, Ж.И. Саалаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Ж.А. Лобанованын,

- кайрылуучу тарап - Сергей Анатольевич Швайберовдун,
- жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Нурзада Назаркуловна Ишекееванын, Орозобек уулу Максаттын,

- башка жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү Айсулуу Жаныбаевна Букамбаеванын, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Эркин Бакбуурович Искаковдун, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишеним кат боюнча өкүлү Элдар Майрамбекович Токторовдун, Кыргыз Республикасынын юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Аида Маратовна Курманбаеванын катышуусу менен;

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6-беренелерин, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37, 42-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

С.А. Швайберовдун өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Бул ишти кароого негиз болуп Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон күмөндүүлүк саналат.

Ишти соттук отурумга кароону даярдаган судья-баяндамачы Ж.И. Саалаевдин маалыматын угуп, келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына С.А. Швайберовдун Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгүнүн Кыргыз

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 1-бөлүгүнө, 6-беренесинин 1-бөлүгүнө, 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн биринчи жана экинчи абзацына, 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 5-бөлүгүнүн 3, 8-пункттарына ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү 2019-жылдын 5-августунда келип түшкөн.

Өтүнүчтөн келип чыккандай, арыздануучу «GIT for EP» жоопкерчилиги чектелген коомунун (андан ары –«GIT for EP» ЖЧКсы) катышуучусу катары «GIT for EP» ЖЧКсынын катышуучулардын курамынан Марина Аркадьевна Лазареваны чыгаруу жөнүндө доо арыз менен Бишкек шаарынын Райондор аралык сотуна кайрылган. Арыздануучу өзүнүн доо арызында М.А. Лазарева коомдун түзүлгөн учурунан тартып, анын ишмердигинде катышкан жок деп көрсөткөн. 2009-жылы М.А. Лазарева коом түзүлгөндөн кийин бир айдын соңунда коомдон чыгуу милдеттенмесин жана бардыгын тиешелүү деңгээлде тариздөөнү өзүнө алып, негиздөөчү төлөмдү төлөөдөн баш тарткан. Бул үчүн Мамлекеттик каттоо жөнүндө күбөлүктүн түпнускасын алган, бирок өзүнүн милдеттенмелерин аткарган эмес, ал эми 2016-жылдан тартып коомду жоюу үчүн күч жумшап, ишмердикке тоскоолдук жаратып, коом тууралуу терс мүнөздөгү маалыматты таратып, коомдун жана жеке арыздануучунун өзүнүн арнамысына, кадыр-баркына жана ишкердик беделине зыян келтирип жатат. Кайрылуу субъектиси ушул доо арызга арыз берүүчү адамдын мамлекеттик алымдын төлөнүшүн жылдыруу жөнүндө өтүнүч берүү укугун регламенттеген Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 106-беренесинин 1-бөлүгүнө шилтеме жасап, мамлекеттик алымдын төлөнүшүн жылдыруу жөнүндө өтүнүчүн тиркеген.

2019-жылдын 14-январында Бишкек шаарынын Райондор аралык соту Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин ишкерчилик менен алектенген юридикалык жактарга жана жарандарга мамлекеттик алымды узартып төлөө жана бөлүп төлөө мүмкүндүгүн алып салган 106-беренесинин 4-бөлүгүнө шилтеме жасап, доо арызды кайтаруу жөнүндө аныктама чыгарган.

С.А. Швайберов жогоруда көрсөтүлгөн аныктама менен макул болбостон, 2019-жылдын 24-январында соттун көрсөтүлгөн аныктамасына жеке даттануу киргизген.

Бишкек шаардык сотунун административдик жана экономикалык иштер боюнча соттук коллегия 2019-жылдын 13-февралында Бишкек шаарынын Райондор аралык сотунун жогоруда көрсөтүлгөн аныктамасын жокко чыгарган жана ишти жаңы кароого Бишкек шаарынын Райондор аралык сотуна жөнөткөн.

М.А. Лазарева соттун жогоруда көрсөтүлгөн аныктамасы менен макул болбостон, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна кассациялык даттануу киргизген.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун административдик жана экономикалык иштер боюнча соттук коллегиясы 2019-жылдын

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

16-апрелинде өзүнүн токтому менен Бишкек шаардык сотунун соттук коллегиясынын 2019-жылдын 13-февралындагы аныктамасын жокко чыгарган жана Бишкек шаарынын Райондор аралык сотунун 2019-жылдын 14-январындагы аныктамасын күчүндө калтырган.

Арыздануучу Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун соттук коллегиясы чечимди кабыл алуу үчүн башка негиздерди пайдаланып, М.А. Лазареванын даттануусунун жүйөлөрүнүн чегинен чыгып, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгүнүн негизинде чыгарылган Бишкек шаарынын Райондор аралык сотунун 2019-жылдын 14-январындагы аныктамасынын мыйзамдуулугун ырастаган деп белгилейт.

Кайрылуу субъектиси мамлекет жана анын органдары Конституциянын 5-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык коомдун кайсы бир бөлүгүнө эмес, бүткүл коомго кызмат кылат деп эсептейт. Ошону менен бирге, талашылып жаткан ченем менен мамлекеттик алымдын төлөнүшүн жылдыруу же созуу жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруу жана сот тарабынан буларды берүү мүмкүнчүлүгү бөлүгүндө ишкерлер коомдун катарынан чыгарылууда.

Андан тышкары, С.А. Швайберов талашылып жаткан ченем өз алдынча иштейт жана Конституция эң жогорку юридикалык күчкө ээ жана ал Кыргыз Республикасында түздөн-түз колдонулат деп белгилеген Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршылыкта турат деп көрсөтөт.

Мында арыздануучу бул ченем мамлекеттин жогорку баалуулуктары катары адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин аныктоочу, кайсы бир белгилер боюнча кодулоого жол берилбестигин жана мыйзам менен сот алдында бардыгы бирдей экендигин белгилөөчү Конституциянын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн биринчи, экинчи абзацынын, 3-бөлүгүнүн талаптарын бузат деп эсептейт.

С.А. Швайберов талашылып жаткан ченем сот адилеттигине жетишүүнү, соттук коргонууну гана эмес, ишкерчиликтин субъекттери үчүн ишти жогору турган сотто кайра каратуу укугун дагы чектейт, бул анын пикири боюнча адамдын укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдардын кабыл алынуусуна жол берилбестигин, көрсөтүлгөн укуктарды Конституцияда караштырылган максаттарда гана чектөө мүмкүндүгүн, соттук коргонууга укукту жана ишти жогору турган сотто кайра каратуу укугун чектөөгө жол берилбестигин караган Конституциянын 20-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнүн, 5-бөлүгүнүн 3, 8-пункттарынын талаптарын бузат деп белгилейт.

Баяндалганды эске алуу менен, арыздануучу талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2019-жылдын 28-октябрындагы токтому менен өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

С.А. Швайберов сот отурумунда өзүнүн талаптарын колдогон жана аларды канааттандырууну суранган.

Жоопкер-тараптын өкүлү Орозобек уулу Максат арыздануучунун жүйөлөрү кийинкидей негиздер боюнча жараксыз деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 105, 106-беренелери сот адилеттигине толук кандуу камсыз кылууга багытталган эки институтту караштырат: мамлекеттик алымды төлөөдөн бошотуу институтун, мамлекеттик алымды төлөөнүн мөөнөтүн жылдыруу же созуу институтун.

Андан тышкары, Кыргыз Республикасынын Конституциясы 103-беренесинде сот адилеттиги мыйзамда каралган учурларда, ошондой эле соттук териштирүүгө катышкан жактар аны жүргүзүү үчүн жетиштүү каражатынын жок экендигин далилдеген ар кандай гана учурда акысыз жүргүзүлөт деп жар салат.

Ошол эле учурда, Кыргыз Республикасынын Конституциясында мамлекеттик алымды төлөөдөн бошотуу институтуна караганда төлөөнүн мөөнөтүн жылдыруу же созуу институтуна карата кандайдыр бир орнотмолор жок. Ушуга байланыштуу, ал мамлекеттик алымды төлөөнүн мөөнөтүн жылдыруу же созууну берүү тартибин аныктоо мыйзам чыгаруучунун дискрециясы болуп саналат деп эсептейт.

Жоопкер-тараптын өкүлүнүн пикири боюнча мамлекеттик алымдын маңызы Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдары тарабынан ишмердигинин нугуна карай юридикалык жана жеке жактарга бир катар кызмат көрсөтүүнү салыктык эмес кирешелер жөнүндө мыйзамдарда белгиленген тартипте акы алуу милдетинде турат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 98-беренесине ылайык мамлекет соттордун иштеп турушу жана судьялардын иши үчүн каржылоону жана тиешелүү шарттарды камсыз кылат. Сотторду каржылоо республикалык бюджеттин каражаттарынын эсебинен жүргүзүлөт жана сот адилеттигин толук жана көз карандысыз жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылууга тийиш. Мында, Кыргыз Республикасынын Бюджеттик кодексинин 47-беренесине ылайык республикалык бюджетке, анын ичинде мамлекеттик алым дагы түшөт.

Жоопкер-тараптын өкүлү Конституциялык палатанын 2018-жылдын 24-январындагы чечиминде баяндалган укуктук көз карашта сотко кайрылуудагы мамлекеттик алымды өндүрүп алуу сот тутумунун каржылануусуна бөлүнгөн мамлекеттик каражаттардын бир бөлүгүнүн ордун тургузуусун камсыз кылууга байланыштуу компенсациялык максатты көздөйт деп белгилеген.

Мыйзам чыгаруучу кайрылуунун белгилүү бир субъекттери үчүн гана мамлекеттик алымды төлөөнүн мөөнөтүн бир жылга чейин жылдырып же созуп төлөө мүмкүндүгүн сот тарабынан жеңилдик-

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

тин берилүүсүн карап, бирок мындай жеңилдик ишкерчилик менен алек болгон юридикалык жактарга жана жарандарга жайылтылбайт деп белгилеген.

Орозобек уулу Максаттын айтканы боюнча мыйзам чыгаруучу өзүнүн дискрециялык ыйгарым укуктарынын алкагында ишкерчилик менен алек болгон жактар үчүн жалпы эрежелерден алып салууларды орнотуу менен, ишкерчиликтин субъекттери болгон жактар сотко кайрылуу мезгилинде мамлекеттик алымды төлөө мүмкүндүгү бар жана төлөөнүн мөөнөтүн бир жылга чейин жылдырып же созуп төлөөгө муктаж эмес деген пикирден келип чыккан. Мамлекеттик алымды төлөөнүн мөөнөтүн бир жылга чейин жылдырып же созуп төлөөнү орнотууда ишкерчилик менен алек болгон юридикалык жана жана жеке жактарды мүлктүк же башка абалы боюнча, же башка жактарга салыштырмалуу кодулоо же Конституцияда каралган алардын укуктары менен эркиндиктерин кандайдыр бир жол менен чектөө максаты коюлган эмес. Тескерисинче, материалдык жана мүлктүк абалы начар жактарга колдоо көрсөтүү милдети коюлган. Мыйзам чыгаруучу мамлекеттин социалдык милдеттерин жүзөгө ашыруу зарылдыгын жетекчиликке алган (Конституциянын 1-беренеси).

Андан тышкары, талашылып жаткан ченем материалдык жана мүлктүк абалы төмөн жана алсыз жактарга жогорулатылган кепилдиктерди берүү менен, алардын сот адилеттигин камсыз кылуу маселелеринде айрыкча социалдык калыстыкка жетишүүгө багытталган.

Ошондой эле, анын пикири боюнча Конституциянын 16-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык мыйзам менен белгиленген жана эл аралык милдеттенмелерге ылайык ар кандай социалдык топтор үчүн бирдей мүмкүндүктөрдү камсыз кылууга багытталган атайын чаралар кодулоо болуп саналбайт. Ушуга байланыштуу көрсөтүлгөн мыйзам чыгаруучулук чаралар мүлктүк абалы боюнча ишкерчилик менен алек болгон юридикалык жана жеке жактарга карата кодулоо катары баалынышы мүмкүн эмес.

Жоопкер тараптын экинчи өкүлү Н.Н. Ишекеева Орозобек уулу Максаттын жүйөлөрүн колдоду.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү А.Ж. Букамбаева Конституциянын 103-беренесине ылайык мыйзамда каралган учурларда, ошондой эле соттук териштирүүгө катышкан жактар аны жүргүзүү үчүн жетиштүү каражатынын жок экендигин далилдеген ар кандай гана учурда сот адилеттиги акысыз жүргүзүлөт экендигин белгилейт.

«Салыктык эмес кирешелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Кодексинин 141-беренесинде берилип жаткан доо арыздардын мүнөзүнө жараша мамлекеттик алымды төлөөдөн бошотулган жеке жана юридикалык жактардын, анын ичинде киреше алуу максатын көздөгөн коммерциялык эмес жана коомдук уюмдардын тизмеси келтирилген.

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

А.Ж. Букамбаева белгилегендей, сот мамлекеттик алымды төлөөнүн мөөнөтүн жылдырып же созуп төлөө жөнүндө арызды кароодо арыздануучунун мүлктүк абалын эске алат. Адамдын мүлктүк абалы деп кызыкдар тараптын доо арыз же даттануу берүүдө белгиленген өлчөмдө мамлекеттик алымды төлөө мүмкүндүгүнүн жоктугун түшүнүү керек. Мыйзам чыгаруучу талашылып жаткан ченемди кабыл алып жатып, ишкерчилик менен алек болбогон жарандардын көбүнүн укуктары менен эркиндиктерин коргоо максаттарынан келип чыккан. Мында ишкерчилик субъекттери киреше алуу максатында чарбачылыкты уюштуруу боюнча атайын укуктарга ээ. Сотто талаш-тартыштарды чечүүдө жөнөкөй жарандардын абалы менен бул бөлүктөгү алардын абалын салыштырып болбойт. Конституциянын 20-беренесинин 2-бөлүгү менен улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын жана адеп-ахлагын коргоо, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында адамдын жана жарандын укуктары чектелишине мүмкүндүк берилет дегенди билдирет. Ал эми киргизилип жаткан чектөөлөр көрсөтүлгөн максаттарга өлчөмдөш болуш керек.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү укук субъекттери бирдей шарттарда тең абалда болуусу керек, эгер шарттары бирдей болбосо, мыйзам чыгаруучу алар үчүн ар кандай укуктук статус белгилөөгө укуктуу деп эсептейт. Формалдык жактан бирдей субъекттерге бирдей мамилени болжогон конституциялык принцип ар категорияларга таандык адамдарга бирдей кепилдиктердин берилүү зарылдыгын шарттабайт, ал эми мыйзам алдындагы бирдейлик мыйзам чыгаруучу тарабынан нагыз айырмачылыктарды жана аларды эсепке алуу зарылдыгын жокко чыгарбайт.

Ал арыздануучунун жалпы юрисдикция сотторундагы сот өндүрүшүнүн бардык үч стадиясындагы сот процесстеринде катышкандыгынын, негиздөөчүнүн да, юридикалык жактын өзү да укуктуу сотко жана соттук коргонууга жетишүү укугун кошкондо Конституция жана мыйзамдар тарабынан берилген бардык укуктардан пайдаланылгандыгынын көрсөткүчү деп эсептейт.

Баяндалганды эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү негизделген чечим кабыл алууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү Э.Б. Искаков да талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугу жөнүндө пикирин билдирген.

Ал мамлекеттик алымды жылдырып же созуп төлөө укугу ишкерчилик менен алек болгон юридикалык жактардын жана жарандардын укуктары, алардын ишкерчилигин эске алуу менен жеке жактардын укуктары менен бирдей шарттарга коюлушу мүмкүн эмес деп эсептейт.

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

Андан тышкары, жарандык иштер боюнча сотко кайрылууда мамлекеттик алымдын мөөнөтүн жылдырып же созуп төлөө ишкерчилик менен алек болгон юридикалык жактарга жана жарандарга жайылтпоо жөнүндө маселе мыйзам чыгаруучунун эрки, ал конституциялык ченемдерден келип чыгат жана сот адилеттигине жетишүүгө укуктун бузулушу болуп саналбайт, натыйжада, жактын соттук коргонууга укугун жана ишти жогору турган сотто кайра каратуу укугун чектебейт.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү Э.М. Токторов сотко доо арыз берүүдө мамлекеттик алымдын төлөнүшүн караштырган өзгөртүүлөр негизсиз доолордун жана даттануулардын берилишин азайтууга, ошондой эле мамлекеттик алымды өндүрүп алуу боюнча аткаруучулук өндүрүштүн жумушун артыкбаш жүктөлүшүн жокко чыгаруу максатында киргизилген деп белгилейт.

Ал Конституциянын 5-беренесинин 1-бөлүгүнүн бузулушу жөнүндө кайрылуучу тараптын айткандары коомдун аныктамасын жана түшүнүгүн туура эмес кабыл алуунун натыйжасы деп эсептейт.

Андан тышкары, Конституциянын жоболорунда ишкерчилик менен алек болгон юридикалык жактардын жана жарандардын ишмердигин регламенттеген ченемдер жок, ушуга байланыштуу, талашылып жаткан ченем Конституциянын 5-беренесинин 1-бөлүгүн бузушу мүмкүн эмес.

Э.М. Токторовдун пикири боюнча өтүнүчтө талашылып жаткан ченемдин кодулоочу мүнөзү, ошондой эле чектөөчү чаралардын орнотулушу туурасында келтирилген жүйөлөр жараксыз. Кодулоо өзү жынысы, расасы, тили, майыптуулугу, этникалык таандыгы, дин туугу эркиндиги, жаш курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлар боюнча адамга же адамдарга карата мурунтан жаңылыш жана теңсиздик мамилени билдирет. Бул учурда конституциялык укуктар менен эркиндиктердин чектелиши байкалбайт.

Конституциянын 40-беренесинин 1-бөлүгү менен каралган соттук коргоого болгон укук арыздануучунун өтүнүчүндө баяндалган жагдайлар менен бузулбайт, анткени юридикалык жак жарандык укуктук мамилелерди жүзөгө ашыруу үчүн финансылык жактан камсыз болушу керек, анын ичинде мамлекеттик алымды төлөөгө даяр болууга тийиш. С.А. Швайберовдун кайрылуусу жалпысынан укук колдонуучулук мүнөздөгү көп маселелерди камтыйт.

Жогоруда баяндалганга байланыштуу, Э.М. Токторов талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын юстиция министрлигинин өкүлү А.М. Курманбаева колдонуудагы укуктук жөнгө салууга ылайык мамлекеттик алымдын ставкалары коюлган доонун баасына жана талаштардын мүнөзүнө жараша бөлүштүрүлгөн деп белгилейт. Соттор тарабынан каралып жаткан иштер боюнча мамлекеттик алымдын

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

ставкалары юридикалык маанилүү амалдардын түрү боюнча гана эмес, коюлган доо талаптарынын мүнөзү боюнча да айырмаланат, ошондой эле тиешелүү градацияга ээ. Градациянын жана төлөөдөн бошотуунун, төлөөнү жылдыруунун, созуп төлөөнүн болушу өзү мамлекеттик алым мындай доо арыздарды берген адамдардын зарыл өзгөчөлүктөрүн жана мүмкүндүктөрүн эске алат, демек, сот адилеттигине жетишүүнү камсыз кылуучу жетишерлик чаралардын болушун болжойт дегенди билдирет.

Жогоруда баяндалганга байланыштуу, А.М. Курманбаева арыз берүүчү тарабынан талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп, кийинкидей тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети болуп Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин кийинкидей мазмундагы 106-беренесинин 4-бөлүгү саналат:

«106-берене. Мамлекеттик алымды төлөөнүн мөөнөтүн жылдыруу жана созуу

4. Бул берененин жоболору юридикалык жактарга жана ишкердик ишти жүзөгө ашыруучу жарандарга жайылтылбайт.».

Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодекси 2017-жылдын 25-январындагы № 14 нумур менен мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинде 2017-жылдын 2-февралында № 12-13 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актылардын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп саналат.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы өлкөдө коомдук жана укуктук турмуш бардыгы мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген принципке негизделет деп жар салат. Эч ким жынысы, расасы, тили, майыштуулугу, этноско таандыктыгы, туткан дини, курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлары боюнча кодулоого алынышы мүмкүн эмес (16-берененин 2, 3-бөлүктөрү).

Ушуга байланыштуу мамлекеттик бийлик, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын өзөктүү милдети болуп коомдо социалдык калыстыкты орнотуу са-

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

налат, аны аткаруунун өзү адамдын турмуш тиричилигинин бардык чөйрөлөрүндө жалпы теңдикти жүзөгө ашырууну талап кылат. Ар бир инсандын бирдей баалуу экендигин таануу, инсанга көлөмү жана мазмуну боюнча бирдей укуктарды жана милдеттерди алуу мүмкүндүгүн, ошондой эле аларды жүзөгө ашыруунун жана коргоонун ыкмаларын берүү дегенди билдирет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 7-октябрындагы, 2017-жылдын 22-февралындагы, 2017-жылдын 19-апрелиндеги чечимдериндеги укуктук көз карашка ылайык мыйзам менен сот алдында баары бирдей деген конституциялык принцип, баарынан мурда, адамдын жана жарандын коомдук жана жеке турмушунун түрдүү чөйрөлөрүндө укуктук мүмкүндүктөрүнүн теңдигинин бузулушуна алып келүүчү жагдайларга негизделген кандайдыр бир айырмачылыктардын, алып салуулардын же артыкчылыктардын мыйзамдан орун алышын болтурбоону болжогон кодуланууга каршы талап катары кабыл алынуу керек.

Укуктар менен эркиндиктерди ишке ашыруу учурунда кодулоонун бардык формаларынан коргоого кепилдик берген теңчиликтин конституциялык принцибин кармоо, башкалардан тышкары, бир эле категорияга кирген адамдардын укуктарына айырмачылыктарды киргизүү дегенди түшүндүрөт, аларда объективдүү жана акылга сыя актануу жок (Конституциялык палатанын 2016-жылдын 11-майындагы, 2017-жылдын 17-февралындагы чечимдери).

3. Мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген конституциялык принцип соттук коргонууга болгон укукту конституциялык кепилдиктин жүзөгө ашырылуусуна түздөн-түз тиешеси бар (Конституциянын 40-беренеси), ал тууралуу Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы өзүнүн чечимдеринде бир нече жолу белгилеген. Алсак, 2019-жылдын 16-январындагы чечимде мыйзам жана сот алдында бардыгынын бирдейлиги процесстик укуктук мамилелердин бардык субъекттерине бирдей колдонулган укуктун бирдиктүүлүгүнөн көрүнөт, жалпы маанисинде сотко бирдей жетишүү жана атаандаштык мүмкүнчүлүктөрдүн бирдей укугун кепилдейт жана мындай териштирүүлөрдө тараптар менен болгон мамиле кандайдыр бир басмырлоолордон эркин болушун камсыз кылат. Бул кепилдик сотко карата жетишүүдө мыйзамга негизделбеген, объективдүү жана акылга сыяр негиздер боюнча акталышы мүмкүн эмес ар кандай айырмачылыктарга да тыюу салат.

Соттук коргонуу укуктук жана демократиялык мамлекеттин пайдубалы, анткени ал, зарыл болгон учурда, Кыргыз Республикасынын Конституциясы тарабынан кепилденген адамдын жана жарандын бардык башка укуктары менен эркиндиктерин калыбына келтирүүнү камсыз кылууга жол ачат. Ушуга байланыштуу, укуктарды калыбына келтирүүнүн иштиктүү механизми катары мамлекеттин

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

институттарынын функцияларынын ичинде натыйжалуу жана калыс сот адилеттигин камсыз кылуу борбордук орунду ээлөөсү керек. Мында соттук коргонуу анын жеткиликсиз шарттарында мүмкүн эмес, ошондуктан сот адилеттигине жетишүү маселелери соттук коргонууга болгон укуктан ажыратып каралышы мүмкүн эмес.

Ошентип, мыйзам чыгаруучу соттук коргоо ыкмаларын жана процедураларын жөнгө салууда ыктыярдын жетиштүү эркиндигине ээ болуп, бирок, сотко кайрылууда да, коргонуунун процесстик каражаттарын колдонууда да сот өндүрүшүнүн катышуучуларына бирдей мүмкүндүктөрдү камсыздоого милдеттүү.

Сот адилеттигине тоскоолдуксуз жетишүү жөнүндө конституциялык принцип ар кимдин пайдубал укугу катары эл аралык коомчулук тарабынан таанылгандыгын өзгөчө белгилей кетүү керек.

4. Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар кимге укуктарды жана эркиндиктерди соттук коргонуусун кепилдик кылып жатып, ошол эле учурда сот процессинин катышуучуларынын процесстик укуктары, ошондой эле аларды ишке ашыруу тартиби мыйзам тарабынан аныкталарын карайт (99-берененин 5-бөлүгү). Аны менен, сот адилеттигин жүзөгө ашыруунун спецификасын эске алып, кызыкдар адамдар бузулган укукту же мыйзам менен кайтарууга алынган кызыкчылыкты коргоо үчүн сотко так белгиленген тартипте кайрылууга укуктуулугун болжойт. Мында сотко кайрылууда мыйзам чыгаруучу тарабынан кабыл алынган талаптар бирдей даражада, бардык учурларда бардык кайрылуучулар үчүн милдеттүү болуу керек, сот адилеттигине жетишүүдө негизсиз тоскоолдуктарды жаратпаш керек.

Бир жагынан ар кимге соттук коргонууга кайрылууга мүмкүндүк берүүнүн, экинчи жагынан соттордун ишмердигинин натыйжалуулугун камсыз кылуунун ортосунда баланскa жетишүү максатында, мыйзам чыгаруучу тарабынан мамлекеттик алымды төлөөнү караштырган укуктук механизм колдонулган. Мындай төлөмдү киргизүүнүн дагы бир максаты болуп сотко алдын ала негизсиз кайрылууну болтурбө зарылдыгы саналат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2018-жылдын 24-январындагы Чечиминде берилген укуктук көз карашка ылайык мамлекеттик алым алуу компенсациялык жана алдын алуучулук максаттарды көздөйт. Эгер компенсациялык максат соттун тиричилигине бөлүнүп жаткан мамлекеттик каражаттардын бир бөлүгүнүн ордун тургузуусун камсыздаса, алдын алуучулук максат болсо, өз кезегинде, сотко негизсиз кайрылуулардын алдын алат жана адамдарды ыйгарым укуктуу адамдар алдында өзүнүн милдеттерин ыктыярдуу аткарууга үндөйт. Ошол эле учурда, жарандык сот өндүрүшүнүн алкагында мамлекеттик алым сот адилеттүүлүгүнүн жеткиликтүүлүк принцибин бузбаш үчүн ченемсиз жана акылга сыйбас болушу мүмкүн эмес.

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

5. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 103-беренесине ылайык мыйзамда каралган учурларда, ошондой эле соттук териштирүүгө катышкан жактар аны жүргүзүү үчүн жетиштүү каражатынын жок экендигин далилдеген ар кандай гана учурда сот адилеттиги акысыз жүргүзүлөт.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциясы кызыкдар адамдын төлөөгө кудуретсиздиги анын соттук коргоого болгон укугун ишке ашырылуусуна эч кандай тоскоолдук кылбаш керек деп талап кылат. Баш Мыйзам сот адилеттигинин биринчи даражадагы экендигин ушинтип белгилеп, кызыкдар адамдын мүлктүк абалын баалоо категориясына таандык кылат, демек, ал сот тарабынан императивдик укуктук жөнгө салуу аркылуу эмес, ар бир конкреттүү учурда бааланууга жатат.

Сот адилеттигинин тиричилигине сарпталган мамлекеттик каражаттардын ордун тургузуу катары мамлекеттик алымды алуу максаты артыкчылыктуу боло албагандыгы келип чыгат. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 98-беренесинин 1-бөлүгүндөгү мамлекет соттордун иштеп турушу жана судьялардын иши үчүн каржылоону жана тиешелүү шарттарды камсыз кылат деген орнотмолору анын ырастамасы далил катары саналат. Сотторду каржылоо республикалык бюджеттин эсебинен жүргүзүлөт жана сот адилеттигин толук жана көз карандысыз жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылууга тийиш.

Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 105-беренеси, 106-беренесинин 1-бөлүгү сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгү жөнүндө конституциялык жоболорду жүзөгө ашырууда кызыкдар адамдардын сот алдында мамлекеттик алымды төлөөдөн толугу менен бошотуу же жарым-жартылай төлөө жөнүндө өтүнүүгө, ошондой эле аны төлөөнү жылдыруу же созуп төлөө жөнүндө суранууга укугун караштырат.

Мамлекеттик алымды төлөөдөн толугу менен бошотуу же жарым-жартылай төлөө же аны төлөөнү жылдыруу же созуп төлөө жалпы конституциялык укуктук табияты бар укуктук каражаттарга кирет да, соттук коргонууга болгон конституциялык укукту жана анын ажырагыс курамдык бөлүгү - сот адилеттигине жетишүүнү жүзөгө ашыруу маселесине толугу менен таандык экендигин белгилей кетүү керек.

Талашылып жаткан ченем императивдик ченем болуп, ишкерчилик менен алек болгон Кыргыз Республикасынын юридикалык жактары жана жарандары үчүн мамлекеттик алымды төлөө мөөнөтүн жылдыруу же созуп төлөө мүмкүндүгүн берүүнү жокко чыгарат. Аны менен, мыйзам чыгаруучу бул категориядагы жактар үчүн мыйзамда каралган укуктун чектелишин киргизген.

Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесине ылайык адамдын жана жарандын укуктары ме-

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

нен эркиндиктери улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын, адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн экендиги белгиленүүгө тийиш. Киргизилип жаткан чектөөлөр көрсөтүлгөн максаттарга өлчөмдөш болушу керек. Конституцияда каралгандан башка максаттарда жана андан ашкан даражада укуктарга жана эркиндиктерге мыйзам менен чектөө коюлушу мүмкүн эмес. Конституция менен орнотулган соттук коргонууга болгон укук эч кандай чектелүүгө тийиш эмес.

Бирок бул ишти кароонун жүрүшүндө ишкерчилик менен алек болгон Кыргыз Республикасынын юридикалык жактары жана жарандары үчүн мамлекеттик алымды төлөө мөөнөтүн жылдыруу же созуп төлөө жөнүндө сот алдына киргизилген өтүнүү укугун чектелишин таануу үчүн конституциялык-маанилүү максаттарга өлчөмдөш негиздер табылган жок. Жоопкер-тараптын жана башка жактардын мындай укуктук жөнгө салуу калктын мүлксүз катмарынын кызыкчылыктарын коргоого багытталган укуктук жөнгө салуу, ошого байланыштуу атайын чараларга тийиштүү деген жүйөлөрү эске алынууга мүмкүн эмес. Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 106-беренесинин түшүндүрмөсүнөн келип чыкса, ишкерчиликке байланыштуу болбогон, бирок каралып жаткан укукка эгедер жеке жана юридикалык жактардын катарына алсыз социалдык топтор гана эмес, мүлктүк абалы мыкты жарандыгы жок чет өлкөлүк жактар жана Кыргыз Республикасынын жарандары да кириши мүмкүн, ал эми ишкерчиликтин өзү сөзсүз төлөө жөндөмүнүн күчтүүлүгүнүн кепилдиги боло албайт.

Ага кошумча болуп, укуктун ажырагыс бөлүгү катары соттук коргонууга жана сот адилеттигинин жетиштүүлүгүнө болгон укуктун камсыздалышы жөнүндө кеп болгондо, эч кандай бакубат максаттар менен ниеттер киргизилип жаткан чектөөлөрдүн негизинде туруусу мүмкүн эмес, себеби мындайга Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен түздөн-түз тыюу салынган (20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пункту).

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгү ишкерчилик менен алек болгон жарандарды Кыргыз Республикасынын юридикалык жактарын жана жарандарын сот алдында мамлекеттик алымды төлөө мөөнөтүн жылдыруу же созуп төлөөнү өтүнүүгө ыйгарым укуктуу субъекттердин катарынан алып салып, кызыкдар субъекттердин сотко кайрылууда мүлктүк абалы боюнча жол берилгис чектөөлөрдү жана айырмачылыктарды киргизет да, аны менен Кыргыз Республикасынын Конституциясында соттук коргонууга укуктун, анын ичинде ишти жогору турган сотто кайра каратуу укуктун чектелүүсүнүн жол берилбестигине, мыйзам жана сот алдында бардыгын бирдей экендигине, мүлктүк абалы боюнча кодуланууга тыюу салууга орнотул-

2020-жылдын
16-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

ган кепилдиктерди бузат (16-беренесинин 2, 3-бөлүгүнүн биринчи, экинчи абзацтары, 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3, 8-пункттары).

Ал эми кайрылуу субъектисинин талашылып жаткан ченемдин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 1-бөлүгүнө, 6-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келүүсү туурасында айткандарына карата Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы бул жоболор ченемдер-принциптер болуп саналат жана арыздануучу тарабынан өзү шилтеме кылган Кыргыз Республикасынын Конституциясынын атайын ченемдери боюнча укуктук көз карашын күчөтүү жагында колдонулганын белгилейт. Демек, талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жогоруда көрсөтүлгөн ченемдер-принциптерине ылайык келүүсү көз карашынан бааланышы мүмкүн эмес.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1-пунктун, 97-беренесинин 8, 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн биринчи, экинчи абзацына, 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 5-бөлүгүнүн 3, 8-пункттарына, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жактар жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

Бул иш боюнча судья М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев жана Ж.И. Саалаевдин өзгөчө пикири бар.

Сергей Анатольевич Швайберовдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө Конституциялык палатанын 2020-жылдын 16-сентябрындагы чечимине карата Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Ж.И. Саалаевдин

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

Сергей Анатольевич Швайберовдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатанын 2020-жылдын 16-сентябрында чыгарылган чечими менен төмөнкүдөй негиздер боюнча макул эмеспиз.

Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык ар кимдин соттук коргонууга укугу (20-берененин 5-бөлүгүнүн 8-пункту, 40-берененин 1-бөлүгү) бардык конституциялык укуктар менен эркиндиктерге карата жана кодулоонун кандай гана көрүнүштөрү болбосун аларды тыюуну камсыз кылуу милдети менен өз ара байланыштагы мамлекеттин кепилдиги болуп саналат жана мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей (16-берененин 1, 2 жана 3-бөлүктөрү) деген жеке жана юридикалык жактар мамлекет менен өз ара мамиледе сот адилеттигине бирдей жетишүү укугу бар деп билдирет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар кимге укуктарды жана эркиндиктерди соттук коргоону кепилдеп, ошону менен бирге соттук процесстин катышуучуларынын укуктары, ошондой эле аларды жүзөгө ашыруунун тартибин караштырат

(99-берененин 5-бөлүгү). Аны менен, кызыктар тараптар бузулган же талашылып жаткан укукту же мыйзам менен белгиленген тартипте кайтаруудагы кызыкчылыкты коргоо үчүн сотко кайрылууга укуктуу, бул соттук коргонууга укуктарды бузуу катары каралышы мүмкүн эмес. Ар кимге сотко кайрылууга мүмкүндүктү камсыз кылуудагы мыйзам чыгаруучунун белгилеген талаптары арыз берүүчү үчүн милдеттүү. Бул мамлекеттик алымдын төлөө тартибин регламенттөөчү эрежелерге да таандык, себеби мамлекеттик алым жыйымдарга таандык (Кыргыз Республикасынын Салык эмес кирешелер жөнүндө кодексинин 3-беренесинин 2-бөлүгүнүн 7-пункту, 138-берене), ал эми Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 55-беренесинин күчүнөн улам жарандар мыйзамда каралган тартипте учурларда жана тартипте салыктарды жана жыйымдарды төгүүгө милдеттүү.

Мамлекеттик алымды өндүрүүнүн негиз салуучу милдети жана максаты мамлекеттик органдардын чыгашаларын жабуу болуп саналат. Көрсөтүлгөн жагдай мамлекеттик алымдар мамлекеттик жекече кызмат көрсөтүүгө байланыштуу алынса дагы, келишим төлөмдөрү катары каралышы мүмкүн эмес, анткени жакка коомдук-укуктук мүнөздөгү кызматты көр-

Сергей Анатольевич Швайберовдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө Конституциялык палатанын 2020-жылдын 16-сентябрындагы чечимине карата Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Ж.И. Саалаевдин өзгөчө пикири

сотүүгө байланыштуу жекече тартипте алынат деп күбөлөндүрөт. Мында, алым жалпы кызыкчылыктарда иштеген мамлекеттик бийлик органдары мамлекеттик функцияларды аткарууга байланыштуу төлөнөт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2018-жылдын 24-январындагы чечиминде «Мамлекеттик алым жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамынын 1-беренесине ылайык мамлекеттик алымдын түшүнүгүн аныктоодо «каралып жаткан контекстте мамлекеттик алымга туш болгон предмет ишке катышкан жактардын арыздары эмес, а соттун аларды кароо боюнча аракеттери» болуп соттун же башка мамлекеттик органдын юридикалык мааниси бар белгилүү аракеттерди аткарууда же документтерди берүүдө өндүргөн акчалай жыйымы таанылат деп көрсөткөн.

Мамлекеттик алымды өндүрүү ордун толтуруучулук жана алдын алуучулук максатты көздөйт. Эгер ордун толтуруучулук максат соттун тиричилигине бөлүнүүчү мамлекеттик каражаттардын бөлүгүн ордун тургузууну камсыз кылса, алдын алуучулук болсо, өз кезегинде, сотко негизсиз кайрылуунун алдын алат жана жактарды ыйгарым укуктуу жактар алдындагы милдеттенмелерин ыктыярдуу аткарууга үндөйт. Мамлекеттик алым сот адилеттигинин жеткиликтүүлүк принцибин бузбаш үчүн жарандык

сот өндүрүш алкагында артыкбаш же акылга сыйбагандай болбош керек.

Ошону менен бирге, кызыктар жактын мүлктүк абалына байланыштуу мындай милдетти аткарууга мүмкүндүгүнүн болбогону соттук коргонуу укугун жүзөгө ашырууга жолтоо болбош керек, себеби башкасы сот адилеттигин акысыз жүзөгө ашырууну кепилдеген Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жоболоруна мыйзамда каралган учурларда карама-каршы келмек (103-берене).

Укук субъектилери бирдей шарттарда бирдей абалда болуу керек, эгер шарттар бирдей болбосо, мыйзам чыгаруучу алар үчүн ар кандай укуктук статус берүүгө укуктуу. Формалдык жактан бирдей укук субъектилерине бирдей мамилени болжогон конституциялык принцип ар кандай категориядагы жактарга окшош кепилдиктерди берүү зарылдыгын шарттабайт, ал эми мыйзам алдында бирдейлик нагыз айырмачылыктарды жана мыйзам чыгаруучунун аларды эсепке алуу зарылдыгын жокко чыгарбайт.

Ушуну эсепке алуу менен, Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексинин 106-беренесинин 1-бөлүгү арыз же даттануу берип жаткан жак үчүн мамлекеттик алымды төлөөнүн мөөнөтүн жылдыруу же созуу жөнүндө өтүнүүгө мүмкүндүк берет. Мында, көрсөтүлгөн Кодекстин ушул беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык сот арызды кароодо арыз берүүчүнүн мүлктүк абалын эске алат. Бирок, кан-

Сергей Анатольевич Швайберовдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө Конституциялык палатанын 2020-жылдын 16-сентябрындагы чечимине карата Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Ж.И. Саалаевдин өзгөчө пикири

дай гана учур болбосун мыйзам чыгаруучу мамлекеттик алымды төлөөдөн бошотууну эмес, аны жылдырууга же созуп төлөө жөнүндө гана маселени караштырганы эске алынууга тийиш.

Ошол эле учурда, белгиленген Кодекстин 106-беренесинин 4-бөлүгү менен аталган берененин жоболору юридикалык жактарга жана ишкерлик менен алек болгон жарандарга жайылбайт.

Биздин бекем ынаным боюнча мыйзам чыгаруучу мамлекеттик алымдын мөөнөтүн жылдырууга же созуп төлөө ченеминин колдонулушун юридикалык жактарга жана ишкерлик менен алек болгон жарандарга жайылтпоо менен жарандык укуктук мамилелердин жогоруда белгиленген категориялардын субъектилерин кодулабастан, материалдык жана мүлктүк абалы начар, кыйла алсыз жарандардын категорияларына сот адилеттигине жетишүүнүн кошумча кепилдиктерин берүү максатын көздөгөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык ар кандай социалдык топтор үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылууга багытталып, мыйзамда белгиленген атайын чаралар кодулоо деп эсептелбейт (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацы).

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы өзүнүн чечимдеринде ушул конституциялык орнотмолорду дайыма

тутуп келген. Алсак, анын чечимдеринде укуктарды жана эркиндиктерди жүзөгө ашырууда кодулоонун бардык формаларынан коргоону кепилдеген теңдиктин конституциялык принцибин кармануу, башкасынан тышкары, объективдүү жана акылга сыйган түшүндүрүүгө болбогон бир эле категорияга таандык жактардын укуктарында мындай айырмачылыктарды киргизүүгө тыюу салат деп белгиленет (2016-жылдын 11-майындагы, 2017-жылдын 17-февралындагы чечимдери). Ал эми каралып жаткан учурда мыйзам чыгаруучу кабыл алган чаралар объективдүү жана акылга сыйган негиздер боюнча орундуу деп таанылууга тийиш.

Ушуга байланыштуу, Конституциялык палата жоопкердин жана башка жактардын каралып жаткан укуктук жөнгө салуу калктын алсыз категорияларынын кызыкчылыктарын коргоого жана Конституцияда жол берилүүчү атайын чараларга таандык деген жүйөлөрүн биздин божомолобузда негизсиз четке каккан деп белгилейбиз. Ошол эле учурда, ал ишкерлик субъектилеринин төлөмгө туруктуу болбогон кудуреттүүлүгүнө, б.а. алардын мүлктүк абалына шилтеме жасап, аларга карата мындай жөнгө салуу негиздүү жана жол берилгидей деп тааныган. Биздин көз карашыбызда мындай мамиледе кош стандарттарды колдонуунун элементтери байкалат.

Мамлекеттик алымды кийинкиге калтырып же узартып төлөөгө укук-

Сергей Анатольевич Швайберовдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексинин 106-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө Конституциялык палатанын 2020-жылдын 16-сентябрындагы чечимине карата Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Ж.И. Саалаевдин өзгөчө пикири

туу жана ишкерлик менен алек болбогон жеке жана юридикалык жактардын катарына «дээрлик бакубат мүлктүк абалдагы алсыз социалдык топтор гана эмес, чет өлкө жактары, жарандыгы жок адамдар жана Кыргыз Республикасынын жарандары кире алат» деген жүйөлөштүрүүчү бөлүктөгү жоболор туурасында, сот кайрылууларды жана даттанууларды кароонун ар бир конкреттүү учурунда арыз берүүчүнүн реалдуу мүлктүк абалын эске алуу менен гана чечимдерди кабыл ала тургандыгы белгиленүүгө тийиш.

Мыйзам чыгаруучу өзүнүн эрктүү ыйгарым укуктар алкагында ишкерлик менен алек болгон жактар үчүн жалып эрежелерден алып салууну белгилөөдө, аталган жактар сотко кайрылуу мезгилинде мамлекеттик алымды төлөөгө мүмкүндүгү бар жана мөөнөтүн бир жылга чейин жылдырууга же созуп төлөөгө муктаж эмес деген маселеден келип чыккан. Мыйзамда белгиленген тартипте катталган ишкерлик субъектилеринин ишинде тобокел бар жана алар пайда көрүүгө багытталган ишти жоопкерчилигин өз моюнуна алып жүзөгө ашырат. Бул учурда мыйзам чыгаруучу мамлекеттик бюджетке акчалай төгүмдөрдү ишкерлик субъектилеринин кудуреттүүлүгүнө жана төлөмгө жөндөмдүүлүгүнө көз каранды болтурбай койгону орундуу.

Мыйзам чыгаруучу каралып жаткан ченемди мамлекеттик алымды

мөөнөтүн соттун берген жылдырып төлөөгө (созуп төлөө) берген уруксатынын натыйжасында карызкорлордун аны төлөө милдеттенмеси боюнча мүмкүн болуучу баш толгоосун болтурбоо максатында, ошондой эле аткаруучулук өндүрүш органдарынын ишин азайтуу үчүн киргизилгени өзгөчө белгиленүүгө тийиш.

Баяндалгандын негизинде, мыйзам чыгаруучунун талашылып жаткан ченемге юридикалык жактар жана ишкерлик менен алек болгон жарандар үчүн мамлекеттик алымдын мөөнөтүн жылдырууга же созуп төлөө жөнүндө өтүнүчтү берүүдө өзгөчө талаптарды орнотуусу ар кимдин кодуланууга тыюу салган, мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген укугун бузуу катары каралышы мүмкүн эмес жана Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейбиз.

**Судьялар: М.Ш. Касымалиев
К.Дж. Кыдырбаев
Ж.И. Саалаев**

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

№ 06-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Аскар кызы Жанаранын кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасында дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунун жана 13-беренесинин 2-бөлүгүнүн төртүнчү абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы, төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеевдин, М.Р. Бобукееванын, Л.П. Жумабаевдин, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Э.Ж. Осмонбаевдин, Ж.И. Саалаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы С.А. Джолгокпаеванын,

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Мирбек Исамаматович Арзиевдин, Шамиль Суранчиевич Дуйшенбаевдин,

- башка жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын ишеним кат боюнча өкүлү Айсулуу Жаныбаевна Букамбаеванын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишеним кат боюнча өкүлү Элдар Майрамбекович Токторовдун, Кыргыз Республикасынын юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Сайра Темирбековна Ызакованын, Кыргыз Республикасынын Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиясынын ишеним кат боюнча өкүлү Каныбек Ныязбаевич Ныязбаевдин катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37, 42-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасында дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунун жана 13-беренесинин 2-бөлүгүнүн төртүнчү абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш ачык соттук отурумда карап чыкты.

Ж.Аскар кызынын өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп «Кыргыз Республикасында дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пункту жана 13-беренесинин 2-бөлүгүнүн төртүнчү абзацы Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон күмөндүүлүк саналат.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Ш. Касымалиевдин маалыматын угуп, келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 5-мартында «Кыргыз Республикасында дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктун жана 13-беренесинин 2-бөлүгүнүн төртүнчү абзацын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 19-беренесинин 1-бөлүгүнө, 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 7-пунктуна, 5-бөлүгүнүн 4, 5, 8-пунктарына, 25-беренесинин 1-бөлүгүнө, 32-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 35-беренесине, 45-беренесинин 1, 4-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө Ж. Аскар кызынын өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтөн келип чыккандай, кайрылуу субъектиси христан толук евангел динин тутат. Аскар кызы Жанара мүчө болгон диний уюм жогоруда келтирилген дин чөйрөсүндө жогорку билими бар чет өлкөлүк миссионерлерди Кыргызстанга чакырууну, ошондой эле диний жамааттын өкүлдөрүнө диний билим берүү жана динди бузбастан диний ишти жүзөгө ашыруу максатында диний окуу жайын негиздөөнү чечкен.

Бирок бул маселени чечүүдө талашылып жаткан ченемдердин колдонулушуна байланышкан аны жүзөгө ашыруунун белгилүү бир татаалдыктары пайда болду. Алсак, «Кыргыз Республикасында дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пункту менен миссионер дин иштери боюнча мамлекеттик органга эсептик каттоого алуудан өтүш үчүн арыз берет, арызга Кыргызстанга миссионерди чакырышкан, диний уюмду жана миссияны түзүүнүн демилгечилеринен болуп эсептелишкен жана уставдын алкагында миссионердин иш-аракети үчүн мыйзам алдында жоопкер жарандардын, уюштуруу кеңешинин мүчөлөрүнүн нотариалдык күбөлөндүрүлгөн жана жергиликтүү кеңеш менен макулдашылган тизмеси тиркелет деп белгиленген. Андан тышкары, жогоруда көрсөтүлгөн Мыйзамдын 13-беренесинин 2-бөлүгүнүн төртүнчү абзацына ылайык диний окуу жайын эсептик каттоого алуу үчүн дагы окшош талаптар орнотулган.

Ж. Аскар кызы Бишкек шаардык кеңеш макулдашуунун механизминин жоктугуна шилтеме жасап, демилгечилердин тизмесин макулдашуудан баш тарткан деп белгилейт. Мында ал Бишкек шаарынын Райондор аралык соту 2012-жылдын 27-июлундагы чечими менен ушул маселе боюнча алардын доосун канааттандыруудан баш тарткан деп көрсөтөт.

Кайрылуу субъектиси Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2014-жылдын 4-сентябрындагы чечими менен диний уюмду жана миссияны түзүүнүн демилгечилеринен болуп эсептелишкен Уюштуруу кеңешинин мүчөлөрүнүн тизмесин жергиликтүү кеңеш менен макулдашуу бөлүгүндө «Кыргыз Республикасында дин тутуу эркиндиги жана диний

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 10-беренесинин 2-бөлүгүнүн үчүнчү абзацы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүнө жана 35-беренесине карама-каршы келет деп таанылган. Бирок, көрсөтүлгөн Мыйзамдын ошол эле талаптарды камтыган 12 жана 13-беренелеринин окшош ченемдери кароосуз калган.

Ошентип, жарандардын билим алууга болгон конституциялык укугун, анын ичинде диний билим алууну жүзөгө ашыруу үчүн диний окуу жайын негиздөөдө диний уюм жергиликтүү кеңеште жарандардын тизмесин макулдашууну ишке ашыруу механизми болбогон процедурадан өтүүгө милдеттүү.

Кыргыз Республикасында чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жок адамдар Кыргыз Республикасынын жарандары менен бирдей укуктар менен колдонуп жана милдеттерди аткаруусун эске алып, Ж. Аскар кызы ал талашып жаткан ченемдер миссионерлердин дин тутуу эркиндигин жана биригүү эркиндигине болгон укуктарды кемсинтет, ошондой эле Кыргыз Республикасынын жарандарынын диний билим алууга болгон укугун чектейт деп эсептейт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, арыздануучу талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 17-апрелиндеги аныктамасы менен арыздануучунун өтүнүчү «Кыргыз Республикасында дин тутуу жана диний уюмдар жөнүндө» Мыйзамдын 12-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктун жана 13-беренесинин 2-бөлүгүнүн төртүнчү абзацын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 19-беренесинин 1-бөлүгүнө, 32-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү бөлүгүндө өндүрүшкө кабыл алынган.

Ошол эле учурда арыздануучуга талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 7-пунктуна, 5-бөлүгүнүн 4, 5, 8-пункттарына, 25-беренесинин 1-бөлүгүнө, 35-беренесине, 45-беренесинин 1, 4-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүүдөн баш тартылган.

Кайрылуучу тараптын сот отурумунда болбогондуктан, анын көз карашы угузулган.

Жоопкер-тараптын өкүлү Ш.С. Дуйшенбаев арыздануучунун жүйөлөрүн кийинкидей негиздер боюнча жараксыз деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын 19-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасында чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жок адамдар, мыйзамда же Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп эсептелген эл аралык келишимде белгиленгенден башка учурларда Кыргыз Республикасынын жарандары менен бирдей укуктардан пайдаланат жана милдеттерди аткарат. Кыргыз Республикасынын жарандарына гана тийиштүү укуктар, тактап айтканда өкүлчүлүк органдарга шайланууга, шайлоого, укугу алып салууды түзөт.

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

Көрсөтүлгөн конституциялык ченем «Кыргыз Республикасында чет өлкөлүк жарандардын укуктук абалы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинде чагылдырылган.

Ш.С. Дуйшенбаев Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгү менен адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктери улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын, адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында Конституция жана мыйзамдар менен чектөөгө жол берилет деп белгилейт. Киргизилип жаткан чектөөлөр көрсөтүлгөн максаттарга өлчөмдөш болушу керек.

Жоопкер-тараптын өкүлү талашылып жаткан ченемдер «Улуттук коопсуздук жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 4-беренесинин талаптарын эске алуу менен кабыл алынган, ага ылайык улуттук коопсуздукка улуттук коопсуздук жаатында бирдиктүү мамлекеттик саясат жүргүзүү, инсандын, коомдун жана мамлекеттин турмуштук маанилүү кызыкчылыктарына туудурган коркунучка жараша экономикалык, саясий, уюштуруучулук, согуштук жана башка мүнөздөгү чаралардын тутуму аркылуу жетишилет.

Кыргыз Республикасында улуттук коопсуздук объектилеринин корголуусунун зарыл деңгээлин түзүү жана колдоп туруу үчүн улуттук коопсуздук чөйрөсүндө мамилелерди жөнгө салуучу укуктук ченемдер тутуму иштелип чыгат, бул чөйрөдө мамлекеттик бийлик жана башкаруу органдарынын ишмердигинин негизги багыттары аныкталат, улуттук коопсуздукту камсыз кылуу органдары жана алардын ишин контролдоо жана көзөмөл жүргүзүү механизмдери калыптандырылат же кайра түзүлөт.

«Кыргыз Республикасында дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» Мыйзамдын 5-беренесинин 1-бөлүгүнүн бешинчи абзацына ылайык мамлекетте дин тутуу эркиндиги чөйрөсүндө мамлекеттин саясаты, анын ичинде бардык диндердин жана диний уюмдардын мыйзам алдында бирдейлиги принципте түзүлөт. Ошол эле учурда Мыйзамга ылайык дин иштери боюнча мамлекеттик органда каттоого алуусуз диний уюмдардын ишине жана иштешине тыюу салынат. Жогоруда көрсөтүлгөн Мыйзамдын 12-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык дин ишин жүргүзүү максатында Кыргыз Республикасына келген чет өлкөлүк жаран Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык дин иштери боюнча мамлекеттик орган тарабынан эсептик каттоого алуудан өтөт деп айтат. Ошол эле Мыйзамдын 12-беренесинин 6-бөлүгү эгерде анын иш-аракети коомдук коопсуздукка жана тартипке, этнос аралык жана конфессия аралык ынтымакка, калктын саламатчылыгына жана адеп-ахлагына коркунуч туудурса, миссионерди каттоого эсепке алуудан баш тартылышы мүмкүн деп белгилейт.

Ш.С. Дуйшенбаев «Кыргыз Республикасындагы дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдары жөнүндө» 13-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацына ылайык Кыргыз Республикасынын аймагында бел-

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

гиленген тартипте эсептик каттоодон өтпөй туруп диний окутууга тыюу салынат деп белгилейт. Көрсөтүлгөн Мыйзамдын 20-беренесине ылайык диний уюмдар, миссиялар жана диний окуу жайлар өз иштеринде өздөрүнүн уставдарын жетекчиликке алууга тийиш жана Конституцияны, ушул Мыйзамды жана Кыргыз Республикасынын башка ченемдик укуктук актыларын сактоого милдеттүү.

Бул талаптар экстремисттик аракеттерди болтурбоого багытталган алдын алуу чараларын көрүүнү, анын ичинде экстремисттик аракеттерди жүргүзүүгө түрткү болгон себептерди жана шарттарды аныктоо жана жоюуну, ошондой эле коомдук бирикмелердин же диний, дагы башка уюмдардын, жеке адамдардын экстремисттик аракеттерин ашкерелөөнү, алдын алуу жана болтурбоону караган «Экстремисттик аракеттерге каршылык көрсөтүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин жоболорунан түздөн-түз келип чыгат.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Ш.С. Дуйшенбаев Ж.Аскар кызынын өтүнүчүн канааттандыруудан баш тартууну суранат.

Жоопкер-тараптын экинчи өкүлү М.И. Арзиев Ш.С. Дуйшенбаевдин жүйөлөрүн колдоду.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү А.Ж. Букамбаева. Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү С.Т. Ызакова кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен жалпысынан макул болушту жана Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунун жана 13-беренесинин 2-бөлүгүнүн төртүнчү абзацынын «жергиликтүү кеңештер менен макулдашылган» деген сөздөр менен берилген ченемдик жобосу Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп эсептешет.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү Э.М. Токторов талашылып жаткан ченемдер туурасында көз карашында башка жактардын жогорудагы өкүлдөрү келтиргендей жүйөлөрдү келтирилген. Ошол эле учурда ал Кыргыз Республикасынын Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиясы тарабынан жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарын эсептик каттоо (кайра каттоо) аткарылгандыгын билдирүү жөнүндө жобону мыйзамдарга киргизүү менен талашылып жаткан ченемдердин жокко чыгарылышын караган «Кыргыз Республикасындагы дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» Мыйзам долбоору демилгеленгенин белгилеген.

Бул жагдайды эске алуу менен ал талашылып жаткан ченемдердин конституциялуулугу маселесине тийиштүү конкреттүү тыянактардан карманды.

Кыргыз Республикасынын Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиясынын өкүлү Ныязбаев К. Н жазуу жүзүндө баяндалган көз карашын өзгөрттү. Эгер ал башында кайрылуучу тараптын пикири менен макул болуп келсе, соттук отурумда ал талашылып жаткан че-

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

немдер Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына карама-каршы келбээри жөнүндө билдирди. Анын пикири боюнча ченемдер эсептик каттоого байланышкан процедурага гана тиешелүү жана миссионерлер менен Кыргыз Республикасынын жарандарынын диний эркиндиктерин чектебейт.

К.Н. Ныязбековдун айтымы боюнча Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссия каралып жаткан чаралар Кыргыз Республикасынын улуттук коопсуздугун бекемдөөгө багытталган деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын улуттук коопсуздук мамлекеттик комитетинин өкүлү Н.А. Салибаеванын жазуу жүзүндө берилген көз карашына ылайык диний окуу жайын негиздөөнү демилгечилер болуучу жана уставдын алкагында мыйзам алдында жооптуу болуучу Негиздөөчү кеңештин мүчөлөрүнүн, жарандарынын, тизмесин жергиликтүү кеңештер менен макулдашуу жөнүндө талаптарды коюу менен мыйзам чыгаруучу улуттук коопсуздук, анын ичинде элди диний экстремизмден коопсуздукту камсыз кылуу максатын көздөгөн.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн, башка жактардын көз караштарын талкуулап, иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы конституциялуулугу күмөндүүлүктү туудурган ченемдик укуктук актынын кайрылууда козголгон бөлүгүндөгү предмет боюнча гана акт чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп кийинкидей мазмундагы «Кыргыз Республикасындагы дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» Мыйзамдын 12-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пункту жана 13-беренесинин 2-бөлүгүнүн төртүнчү абзацы саналат:

«12-берене. Дин ишин жүргүзүү максатында Кыргыз Республикасына келип жаткан чет өлкөлүк жарандарды (миссионерлерди) эсептик каттоого алуу

3. Миссионер дин иштери боюнча мамлекеттик органга эсептик каттоого алуудан өтүш үчүн арыз берет.

Арызга төмөндөгүлөр тиркелет:

4) Кыргызстанга миссионерди чакырышкан, диний уюмду жана миссияны түзүүнүн демилгечилеринен болуп эсептелишкен жана уставдын алкагында миссионердин иш-аракети үчүн мыйзам алдында жоопкер жарандардын, уюштуруу кеңешинин мүчөлөрүнүн нотариалдык күбөлөндүрүлгөн жана жергиликтүү кеңеш менен макулдашылган (алардын фамилиясын, атын, атасынын атын, туулган датасын, жарандыгын, турган жерин, паспортунун номерин жана сериясын, качан жана кайдан берилгендигин көрсөтүү менен) тизмеси.

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

13-берене. Диний окуу жайды эсептик каттоого алуу

2. Диний окуу жайларды эсептик каттоого алуу үчүн уюштуруучу төмөнкүлөрдү берет:

- диний окуу жайын уюштуруунун демилгечилеринен болуп эсептелишкен жана уставдын алкагында мыйзам алдында жоопкер жарандардын, уюштуруу кеңешинин мүчөлөрүнүн нотариалдык күбөлөндүрүлгөн жана жергиликтүү кеңеш менен макулдашылган (алардын фамилиясын, атын, атасынын атын, туулган датасын, жарандыгын, турган жерин, паспортунун номерин жана сериясын, качан жана кайдан берилгендигин көрсөтүү менен) тизмеси;».

«Кыргыз Республикасындагы дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинде 2009-жылдын 16-январында № 3 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актылардын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп саналат.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы Кыргыз Республикасы (Кыргызстан) - эгемендүү, демократиялык, укуктук, мамлекеттик башкарууга дин аралашпаган, унитардык, социалдык мамлекет, эч бир дин мамлекеттик же милдеттүү дин катары кабыл алынышы мүмкүн эмес, дин жана бардык ырасымдар мамлекеттен ажыратылган (1-берененин 1-бөлүгү, 7-берененин 1 жана 2-бөлүктөрү) деп жар салуу менен мамлекеттик башкарууга динди аралаштырбоо принциби кийинкиден келип чыгат, ал: мамлекетти диний догмалардан ажыратууну болжойт, бирок дин менен толеранттуу кошо жашоо мүмкүндүгүн кароо менен коомдук турмуштан жокко чыгарууну билдирбейт жана нукура демократиянын белгилеринин бири болуп саналат. Мамлекеттик башкарууга дин аралаштырбоо принциби коомдук-саясий бийликтин уюштурулушунун негизги формасы катары мамлекеттин ролун сактоодо мамлекеттин жана диний уюмдардын таасир этүү чөйрөлөрүнүн бөлүштүрүлүшүнө көмөктөшөт. Бул принцип Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 7-беренесинен келип чыгат.

Мында диний эркиндик деген инсандын рухий-нравалык таануусунда маани жаратуучу жана пайдубал баалуулуктардын бири жана өз алдынча же башкалар менен бирдикте ар кандай динди тутуу же эч бирин тутпоо, диний жана башка ынанымдарды тандоо, ээ болуу жана жайылтуу укугун кошкондо ал өздүк укуктарынын бири катары абийир жана дин тутуу эркиндиктерине кепилдик болорун эске алуу керек (32-берененин 1, 2, 3-бөлүктөрү).

Абийир жана дин тутуу эркиндигине укук Кыргыз Республикасынын укуктук тутумунун курамынын бөлүгү болуп саналуучу эл аралык-укуктук актылары менен да таанылат. Алсак, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакты менен (18-берене) абийир жана диний эркиндигине укук өзүнө дилди же ишенимдерди өз тандоосу менен кабыл алуу эркиндигин, өз динин жана ишенимдерин жеке өзү да, башкалар менен бирдикте да, жалпы же өзүмдүк тар-

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

типте колдонуу эркиндигин, сыйынуу, диний жана үрп-адаттарды, окууларды жүргүзүү эркиндигин камтый тургандыгын карайт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы дин тутуу эркиндиги боюнча өзүнүн көз карашын билдирген, ага ылайык дин тутуу эркиндигинин түшүнүгүнүн маңызы болуп адамдын диний ынанымдарды тандап алуу, ээ болуу, алмаштыруу, билдирүү жана жайылтуу, ушуларга ылайык мыйзамдарда тыюу салынбаган динге табынуу иштерине, ырым-жырымдарга, каадаларга катышуу укугу эсептелинет. Демек, дин тутуу эркиндиги эки жактуулукту камтып, өзүнө жеке жана жалпы элге каралган башталыштарды айкаштырат да, биринчи учурда, укук ар ким менен бул же тиги динди тандоо аркылуу ишке ашырылат, экинчи учурда, жаран өз алдынча же башкалар менен бирдикте дин тутуу алат (2014-жылдын 4-сентябрындагы чечими).

Демек, бул укук биригүү эркиндигине болгон укукту жүзөгө ашыруу аркылуу тышкы чөйрөдө да өзүнүн өнүгүүсүнө ээ болуш керек, анткени анын мамлекеттин коомдук турмушундагы маанилүүлүгү укуктук жана башкарууга дин аралашпаган мамлекет катары Кыргыз Республикасын диний уюмдардын ишине өз билемдикке жана акталууга жатпаган кийлигишүүгө жол бербестен ар кимге өзүнүн дилин, ынанымдарын жана динин тутуу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү түзүүгө милдеттендирет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы көрсөтүлгөн укук кандайдыр бир чектелүүгө жатпай турган укуктардын категориясына киргендиктен (Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 5-пункту) дин тутуу эркиндиги жарандар өзүнүн диний ынанымдарды эркин тандоо жана аларга ээ болуу укугун жүзөгө ашырууда кандайдыр бир тоскоолдуктардын болуу мүмкүнчүлүгүн алып салган укуктук шарттардын мамлекет тарабынан түзүлүшүн болжойт.

3. Демократиялык негиздеги мамлекеттин жана диндин өз ара мамилеси абийир жана дин тутуу эркиндигин таанууну жана кепилдикке алынганын болжойт, ал көрсөтүлгөн чөйрөдө мамлекеттик саясатты түзүү жолу менен жана андан келип чыккан мамлекеттин зарыл кепилдиктерди да, чектөө мүнөзүндөгү чараларды да караган укуктук механизмди түзүү боюнча милдети менен камсыздалат.

Мамлекеттик саясаттын максаты болуп адам укуктарынын принциптеринин жана дин тутуу эркиндигинин негизинде диний радикализмге жана экстремизмге каршы аракеттенүүнү жарандардын жана мамлекеттин коопсуздугун камсыз кылуу боюнча диний жана коомдук институттардын ишин натыйжалуу мамлекеттик жөнгө салуу аркылуу конфессиялар аралык макулдашуунун жана кандай динге болсо да жол коюунубекемдөөнү, мамлекеттин башкарууга дин аралашпаган мүнөзүнүн негизинде мамлекеттик-конфессиялык кызматташуунун оптималдуу үлгүсүн түзүү саналат.

Өз кезегинде, диний иштин чөйрөсүндө укуктук механизмдин курамдык бөлүгү болуп Кыргыз Республикасынын Конституциясы

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

жана эл аралык келишимдер менен кепилденген ар бир адамдын дин тутуу эркиндигине болгон укугун камсыз кылуу максатында кабыл алынган «Кыргыз Республикасындагы дин тутуу жана диний уюмдар жөнүндө» Мыйзам саналат.

Аталган Мыйзамдын 12 жана 13-беренелери менен диний ишти жана диний окуу жайларында ишти жүзөгө ашыруу максатында Кыргыз Республикасына келүүчү чет өлкөлүк жарандарды (миссионерлерди) эсептик каттоо алуу тартиби регламенттелет.

Миссионерлерди жана диний окуу жайларды эсептик каттоого алуу үчүн Мыйзамдын 12-беренесинин 3-бөлүгүндө жана 13-беренесинин 2-бөлүгүндө көрсөтүлгөн документтердин тизмеси ыйгарым укуктуу органга тапшырылат. Алардын бири болуп Кыргызстанга миссионерди чакырышкан, диний уюмду жана миссияны түзүүнүн демилгечилеринен болуп эсептелишкен жана уставдын алкагында миссионердин иш-аракети үчүн мыйзам алдында жоопкер жарандардын, уюштуруу кеңешинин мүчөлөрүнүн нотариалдык күбөлөндүрүлгөн жана жергиликтүү кеңеш менен макулдашылган тизмеси саналат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы каралып жаткан Мыйзамдын диний уюмду уюштуруунун демилгечилеринен болуп эсептелишкен жарандардын, Уюштуруу кеңешинин мүчөлөрүнүн жергиликтүү кеңеш тарабынан макулдашылган тизмесин эсептик каттоого алуу жөнүндө талапты караган окшош ченемин анын кароо предмети болгон деп белгилейт.

Көрсөтүлгөн Чечимде «Жергиликтүү өз алдынча башкаруу жөнүндө» Мыйзамдын 16-беренесинде бекитилген жергиликтүү маанидеги маселелерди аныктоонун принциптерине негизинде, диний уюмду түзүүнүн демилгечилеринен болуп эсептелишкен жарандардын тизмесин макулдашуу жергиликтүү маанидеги маселелерге таандык болушу мүмкүн эмес, себеби эсептик каттоо боюнча функция дин иштери боюнча мамлекеттик органга жүктөлгөн деп белгиленген.

Ошол эле тартипте, «Жергиликтүү өз алдынча башкаруу жөнүндө» Мыйзамына ылайык Кыргыз Республикасына миссионерди чакырышкан же диний окуу жайды түзүүнүн демилгечилеринен болуп эсептелишкен, Уюштуруу кеңешинин мүчөлөрүнүн, жарандардын тизмесин макулдашуу маселелери жергиликтүү маанидеги маселелерге кирбейт. «Кыргыз Республикасындагы дин тутуу жана диний уюмдар жөнүндө» Мыйзамга ылайык жогоруда белгиленгендей диний иш чөйрөсүндө эсептик каттоого алуу функциясы Дин иштери боюнча мамлекеттик органга жүктөлгөн.

Чакырылган миссионердин эсептик каттоого алуу үчүн, ага тете диний окуу жайды каттоо үчүн Уюштуруу кеңешинин мүчөлөрү болгон жарандардын тизмесин жергиликтүү кеңештер менен макулдашуу жөнүндө талашылып жаткан мыйзам жоболору өзүнүн маңызы боюнча жарандардын диний ынанымдарын эркин тандоо жана ээ болуу укугун жүзөгө ашырууда, алардын дин тутуу эркиндигине

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

болгон укукту, диний мүнөздөгү иш-чараларды жүзөгө ашырууда муктаждыктарын канааттандыруу үчүн мүмкүндүктөрдү чектеп, өзүнөн өзү акылга сыйбаган жана регулятивдик мааниси жок тоскоолдук болуп келип чыгат.

Демек, талашылып жаткан ченемдердин колдонулушу диний ынанымдарды тандап алуу жана ээ болуу укуктарынын чектелишине тыюу салууну кепилдеген Кыргыз Республикасынын Конституциясынын ченемдерине карама-каршы келет (20-берененин 5-бөлүгүнүн 5-пункту, 32-берененин 1, 2, 3-бөлүктөрү).

Дин иштери боюнча мамлекеттик орган тарабынан жүзөгө ашырылып жаткан диний иштер чөйрөсүндө эсептик каттоого алуунун мааниси диний негизде коомдук тартипти туруксуздукка чындап эле коркунуч келтирүүчү түзүлүшкө каршы диний уюмдардын же диний окуулардын идеологиялык таасирин жайылуусун жокко чыгаруу максатында мамлекеттик деңгээлде бирдиктүү саясатты жүргүзүү зарылдыгында турат.

Ушуга байланыштуу, дин иштери боюнча мамлекеттик органдын көмөктөшүүсү менен жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары коомдук тартипти камсыз кылуу, конфессиялар аралык ынтымакты жана кандай динге болсо да жол коюунубекемдөө, диний кыянатчылыкка жана экстремизмге каршы аракеттенүү максаты болгон дин жаатындагы мамлекеттик саясатты тиешелүү аймакта гана жүзөгө ашыра алат.

4. Динди мамлекеттен конституция тарабынан бекемделген ажыратылуусу шарттарында диний уюмдарды укуктук жөнгө салуу мамлекеттик-конфессионалдык мамилелердин өзөктүү калыптардын бирин түзөт, ал дин жана диний уюмдарды жөнүндө мыйзамдарга, аны жүзөгө ашыруу механизмине көтөрүңкү талаптарды алдын ала аныктайт.

Мындай регламенттөөнүн зарылдыгы инсандын ар кандай формадагы идеологиялык мажбурлоодон корголушун камсыз кылуу үчүн бардык мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары дин тутуу жана диний уюмдардын иштешинин эркиндиги маселелерин квалификациялуу жана мыйзамдуу чечилүүсүн талап кылуучу маселелердин татаалдыгы менен шартталган, ал түздөн-түз башка укуктар жана эркиндиктердин абалына, укуктук мамлекеттин жана жарандык коомдун түптөлүшүнө жалпысынан таасирин тийгизет. Ар бир адамдын өзүнүн рухий эркиндигин толук кандуу көрсөтүү үчүн шарттардын түзүлүшү өлкөнүн жана конституциялык түзүлүшүнүн демократизминин маанилүү элементи болуп чыгат.

«Кыргыз Республикасындагы дин тутуу жана диний уюмдар жөнүндө» Мыйзамдын талаптарынын бири болуп Кыргыз Республикасындагы диний уюмдарды, чет өлкөлүк диний уюмдардын миссияларын (өкүлчүлүктөрдү), Кыргыз Республикасына диний ишти максат кылып келүүчү диний окуу жайларды жана чет өлкөлүк

2020-жылдын
30-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

жарандарды (миссионерлерди) эсептик каттоого алуу болуп саналат. Мында бул Мыйзам эсептик каттоого алууга байланышкан маселелерди регламенттөө менен Кыргыз Республикасынын жарандарынын жана чет өлкөлүк жарандарынын укуктары жана эркиндиктери ортосунда эч кандай айырмачылыктарды жасабайт, ушул эки категорияга тең коюлган талаптар бирдей болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы дин иштери боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган тарабынан диний уюмдарды эсепке алуусу уюмдун ишин жарыялап жаткан баалуулуктары менен өз ара мамилесин аныктоого, диний жамааттын иштешинин жана функцияларынын коомдук коопсуздугун баалоого мүмкүндүк түзөт деп дагы бир жолу белгилейт.

Ошентип, арыздануучунун талашылып жаткан ченемдер менен Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 19-беренесинин 1-бөлүгүнүн чет өлкөлүк жарандарынын укуктарына жана милдеттерине тийиштүү жоболордун бузулушу жөнүндө жүйөлөрү жараксыз деп табылат.

Баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 42, 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. «Кыргыз Республикасындагы дин тутуу жана диний уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунун жана 13-беренесинин 2-бөлүгүнүн төртүнчү абзацынын «жергиликтүү кеңештер менен макулдашылган» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жоболору Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 32-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

2020-жылдын
14-октябры
Бишкек шаары

№ 07-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Азимбек Анаркулович Бекназаров, Шамшыбек Осмонкулович Медетбеков жана Жыргалбек Асекович Касаболотовдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №197 «Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө» токтому менен бекитилген Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө жобонун 3-пунктунда этностук таандыгы тууралуу маалыматтын ачык көрсөтүлбөгөндүгүнүн жана «этностук таандыгы (арыз ээсинин каалоосу менен)» деген маалыматтын электрондук чипте камтылышынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеев; судьялар: М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Э.Ж. Осмонбаев, Ж.И. Саалаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, сот отурумунун катчысы С.А. Джолгокпаеванын,

кайрылуучу тарап – Азимбек Анаркулович Бекназаров, Шамшыбек Осмонкулович Медетбеков,

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишеним кат боюнча өкүлү Рысбек Кокумбаевич Таманбаевдин катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37 жана 42-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №197 «Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө» токтому менен бекитилген Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө жобонун 3-пунктунда этностук таандыгы тууралуу маалыматтын ачык көрсөтүлбөгөндүгүнүн жана «этностук таандыгы (арыз ээсинин каалоосу менен)» деген маалыматтын электрондук чипте камтылышынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

2020-жылдын
14-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

Бул ишти кароого А.А. Бекназаров, Ш.О. Медетбеков жана Ж.А. Касаболотовдун өтүнүчү себеп болду.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №197 «Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө» токтому менен бекитилген Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө жобонун 3-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу бул ишти кароого негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы М.Р. Бобу-кееванын маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 26-февралында А.А. Бекназаров, Ш.О. Медетбеков жана Ж.А. Касаболотовдун Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №197 «Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө» токтому менен бекитилген Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө жобонун 3-пунктунда этностук таандыгы тууралуу маалыматтын ачык көрсөтүлбөгөндүгү жана «этностук таандыгы (арыз ээсинин каалоосу менен)» деген маалыматтын электрондук чипте камтылышы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 2-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 6-пунктуна, 38-беренесине карама-каршы келет деп табуу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылуу субъектеринин пикиринде, аталган токтом менен бекитилген Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө жободо мурдагы 1994 жана 2004-жылдардын үлгүсүндөгү паспорттордо жарандын кайсы этноско (улутка) тиешелүүлүгү жазылган өзүнчө графа 2017-жылдын үлгүсүндөгү жаңы паспортто ачык көрсөтүлбөй, жабык түрдөгү электрондук чипте арыз ээсинин каалоосу менен гана көрсөтүлөрү белгиленген.

Арыз берүүчүлөр Кыргыз Республикасынын жарандары Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 6-пунктуна жана 38-беренесине ылайык ар бир адамга жана жанга өзүнүн кайсы этноско тийиштүүлүгүн эркин аныктоого конституциялык укуктарын пайдаланып, өздөрүнүн паспорту аркылуу 2017-жылдын 3-апрелине чейин «улуту» деген графа аркылуу ачык

2020-жылдын
14-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

көрсөтүп келгенин белгилешет. Ал эми Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын үлгүсүндөгү жаңы паспортуна жарандын кайсы улутка тиешелүүлүгүн көрсөткөн графаны алып салуусу адамдардын жана жарандардын конституциялык укуктарын бузуу гана эле эмес, кыргыз улутуна каршы жүргүзүлгөн саясат деп эсептешет.

Жогоруда баяндалганга негизденип, арыздануучулар талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 2-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 6-пунктуна, 38-беренесине карама-каршы келет деп таанууну суранышкан.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 10-апрелиндеги аныктамасы менен бул кайрылуу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 6-пунктуна, 38-беренесине ылайык келүүсүн текшерүү бөлүгүндө өндүрүшкө кабыл алынып, калган бөлүгүндө баш тартылган.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү Р.К. Таманбаев кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болбой, төмөнкүдөй каршы пикирин билдирди.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №197 токтому менен бекитилген Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө жобого ылайык, идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын ким экендигин күбөлөндүрүүчү жана Кыргыз Республикасынын жарандыгына тиешелүүлүгүн ырастоочу тексттик, машина менен окула турган, маалыматтары бар жана электрондук түрдөгү, паспорттун ажыратылгыс бөлүгү болуп саналган кошо коюлган электрондук чибин бар документ. Идентификациялык картанын электрондук чибинде жарандын аты-жөнү, жынысы, жарандыгы, туулган күнү, документтин колдонуу мөөнөтү, туулган жери, жарандын идентификациялык номери, документти берген орган жана анын коду, ээсинин санариптик түстүү сүрөтү, эки колдун манжаларынын папиллярдык изинин графикалык түзүлүшү, ээсинин өз колу менен коюлган колу, этносто таандыктыгы, дареги (жашаган жери), үй-бүлөлүк абалы көрсөтүлөт.

Р.К. Таманбаев жогоруда аталган жобонун 3-пунктунда идентификациялык картанын тексттик түрүндөгү маалыматтарында «этноско таандыктыгы» тууралуу маалымат ачык көрсөтүлбөсө да, жабык түрдөгү «электрондук чипте» арыз ээсинин каалоосу менен киргизилет деп көрсөттү.

Жоопкер тараптын пикиринде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 38-беренесинде көрсөтүлгөн «этностук тийиштүүлүгү» деген түшүнүк жогоруда көрсөтүлгөн жободо «этностук таандыгы»

2020-жылдын
14-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

деп көрсөтүлүп, «улут» деген түшүнүккө барабар колдонулган. Ал эми 31-берененин 4-бөлүгүндө бул түшүнүктөр «улуттук» жана «этностук» деп ажыратылган. Ошол эле учурда башка мыйзамдарда Кыргыз Республикасынын жарандарынын өзүнүн кайсы бир улутка тиешелүүлүгүн көрсөтүүдө «улут» деген түшүнүк колдонулуп келет. Мындан тышкары дүйнө жүзүндөгү көпчүлүк мамлекеттердин документтеринде, анын ичинде паспортторунда жарандын этностук тиешелүүлүгү тууралуу маалыматтар «улут» катары көрсөтүлөт.

Ошону менен бирге, Р.К. Таманбаев Мамлекеттик каттоо кызматынын ишинде колдонулуп келген айрым бир кодекстерде жана мыйзамдарда «улут» деген түшүнүк пайдаланылып келе жаткандыгын белгилеп, ал Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында «улут» жана «этностук тийиштүүлүк» деген түшүнүктөргө расмий аныктама берилип, бул түшүнүктөр бирдей мааниде колдонулушу керек деп эсептейт.

Ушуга байланыштуу жоопкер тарап арыз берүүчүлөрдүн каралып жаткан маселе боюнча жүйөлөрүн негизсиз, ал эми талашып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 6-пунктуна жана 38-беренесине карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, иштин материалдарын изилдеп чыгып төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №197 «Идентификациялык карта - Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө» токтому менен бекитилген Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө жобонун 3-пункту саналат:

«3. Идентификациялык карта төмөнкүдөй маалыматтарды камтыйт:

- тексттик түрдө:
- фамилиясы, аты;
- атасынын аты (болсо);
- жынысы;
- жарандыгы;

2020-жылдын
14-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

туулган күнү;
документтин номуру;
берилген күнү;
колдонуу мөөнөтү;
туулган жери;
жеке идентификациялык номуру (жеке номуру);
документти берген орган жана анын коду;
ээсинин колу;
ээсинин бетинин ак-кара сүрөтү;
жеке идентификациялык номурдун жана документтин номурунун штрих-коддору;
электрондук чип;
- машина аркылуу окулуучу түрдө - машина аркылуу окулуучу зона;
- электрондук чипте:
фамилиясы, аты;
атасынын аты (болсо);
жынысы;
жарандыгы;
туулган күнү;
документти колдонуу мөөнөтү;
туулган жери;
жеке идентификациялык номуру (жеке номуру);
документти берген орган жана анын коду;
ээсинин бетинин санариптик түстүү сүрөтү, эки колдун манжаларынын папиллярдык изинин графикалык түзүлүшү, ээсинин өз колу менен коюлган колу;
этностик таандыгы (арыз ээсинин каалоосу менен);
дареги (жашаган жери);
үй-бүлөлүк абалы;
ГОСТ стандарттары боюнча криптографиялык алгоритмдердин базасында ишке ашырылган электрондук-санариптик кол тамгасынын ачкычы, авторлоштуруу ачкычы.
Идентификациялык картада көрүүсү начар адамдар үчүн Брайлдын шрифти менен тактилдик текст да болот (ээсинин каалоосу менен).».

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №197 «Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө» токтому Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана «Эркин Тоо» гезитинин 2017-жылдын 28-апрелиндеги №7-8 (532-533) санынын «Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ченемдик актылары» тиркемесинде жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук акты-

2020-жылдын
14-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

ларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы ченемдик укуктук акт болуп эсептелет.

2. 1990-жылдын 15-декабрындагы Кыргызстан Республикасынын мамлекеттик эгемендүүлүгү жөнүндө декларация бардык улуттагы республиканын бардык жарандары Кыргызстан Республикасынын элин түзөт, ал республикадагы мамлекеттик бийликтин жалгыз булагы болуп эсептелет деп жар салган (2-берене).

Элдин эркин билдирүүсүнүн логикалык уландысы катары Кыргыз Республикасынын Конституциясы өз преамбуласында конституциялык баштапкы принциптерди орнотуп, кыргыз мамлекеттүүлүгүн жана мамлекеттик эгемендүүлүктү бекемдөөдө элдин биримдигинин маанисин өзгөчө белгилеген.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы Кыргызстандын эли эгемендиктин ээси жана Кыргыз Республикасындагы мамлекеттик бийликтин бирден-бир булагы болуп саналат деп жар салат. Мында «эл» деген түшүнүк бардык этностогу адамдардын жыйындысынын кыргыз мамлекетине таандыктыгы катары аныкталат (2-берене).

Ошол эле учурда, өлкө жарандарынын өзүнүн бирдиктүү мамлекетке таандыгын түшүнүүсү ар кимдин социалдык бирдейликке болгон укугун жокко чыгарбайт.

Социалдык бирдейлик – бул өзүндү тийиштүү топтун мүчөсү катары кабылдоо, ага таандык болуу жана эмоционалдык байланышы бардык сезими. Инсандын социалдык бирдейлигинин бир түрү этносто таандыктык, башкача айтканда адам өзүн тийиштүү этностун өкүлү катары таануусу болуп эсептелет.

Этноско таандыктык төрөлүү, эне тилинде сүйлөй алуу, маданий чөйрөсү жана башка көрүнүштөр менен кошо берилет. Натыйжада инсанга тил, ысым, ата-теги жөнүндө жалпы түшүнүгү, тийиштүү айманка, динге, дөөлөттөрдүн жалпы тутумуна, топтук тилектештикке байланышы бардыгы сыяктуу этностуулукту коштоп жүрүүчү белгилер таандык болуп калат. Ар бир индивид ушулардын негизинде бири-биринен айырмаланып турат.

Этноско таандыктык айырмачылыктардын жалпы таанылган жана легитимдештирилген индикатору болуп саналуу менен этникалык топтордун калыптануусунун жана алардын социалдык байланыштарынын келип чыгышынын күчтүү фактору болуп эсептелет. Этностук бирдейликтин баалуулугу анын башкалардан өзгөчөлүү жана көз карандысыз болуу муктаждыгы гана эмес, ошондой эле адамдардын тийиштүү тобуна таандык болуу муктаждыгын да канааттандыргандыгында.

Бул шарттарда мамлекеттин милдети – коомдо ар кандай этностук жалпылыктагы адамдардын өз алдынчалуу маданиятка, эне тилине, салт-санаа, адаттарынын айырмалуулугуна сый мамиле кылууну жаратуу. Ошондой эле бул милдет этностук жалган көз караштар-

2020-жылдын
14-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

ды жок кылууда, этноско таандыктык, инсандын эркинин автономиясын жана көз карандысыздыгын камсыз кылуу маселелеринде өз тагдырын өзү чечүүсү жана өз ордун табуусу үчүн шарттарды түзүүдө турат.

3. Ошону менен бирге, кандай гана жагдай болбосун этноско таандыктык адамга кандайдыр бир артыкчылыктарды берүүгө, же болбосо анын укуктарын чектөөгө да негиз болушу мүмкүн эмес. Анткени Кыргыз Республикасынын Конституциясы башка жагдайлар менен бирге эле этноско таандыктыгына карабастан адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин накта бирдейлигин орнотот. Бул кепилдик жынысына, расасына, тилине, майыштуулугуна, этноско таандыктыгына, туткан динине, курагына, саясий же башка ынанымдарына, билимине, тегине, мүлктүк же башка абалына жараша тең укуктуулук принцибин бузгандык үчүн мыйзамда каралган жоопкерчилик менен камсыз кылынат (Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин 185-беренеси).

4. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 38-беренесине ылайык ар ким өзүнүн этностук тийиштүүлүгүн эркин аныктоого жана көрсөтүүгө укуктуу. Башкача айтканда, ар кимге өз ыктыяры менен бул адамга тийиштүү документте өзүнүн этноско таандыктыгын биринчиден аныктоо, экинчиден көрсөтүү, же болбосо аны көрсөтүүдөн таптакыр эле баш тартуу укугу берилген.

Өзүнүн этноско таандыктыгын эркин аныктоо укугу жөнүндө конституциялык жобо өзүнүн мааниси жана мазмуну боюнча адамдын өзүн өзү аныктоо, өзүн белгилүү бир этникалык жалпылыктын катарына кошуу аң-сезимдүү актысы, ошондой эле өз маданий бирдейлигин тандоо мүмкүнчүлүгүн жана этноско таандыктыгы менен байланышкан таламдарын жана кызыкчылыктарын канааттандырууга болгон укугун билдирет.

«Эркин көрсөтүү» деп уруксат берүү менен Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар бир инсанга өзүн таанытуу формасы катары өзүнүн этноско таандыктыгы жөнүндө маалыматты каалагандай жалпыга жеткиликтүү булактарында, анын ичинде конкреттүү адамга тийиштүү расмий документтерде эркин көрсөтүү, жайылтуу жана ашкере кылуу укугун берүү зарылдыгы жөнүндө айтат.

Ошол эле учурда, аталган укуктардын конституциялык-укуктук мазмуну адамдын өзүнүн этноско таандыктыгын юридикалык маанилүү ар кандай максаттарда аныктоо же аныктобоо, көрсөтүү же көрсөтпөө мүмкүнчүлүгүндө гана эмес, өзүнүн этноско таандыктыгын аныктоодон жана көрсөтүүдөн таптакыр баш тартуу, же болбосо анын жеткиликтүүлүгүн чектөөдө да турат.

Ошону менен бирге Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 38-беренесине ылайык эч ким өзүнүн этностук тийиштүүлүгүн

2020-жылдын
14-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

аныктоого жана көрсөтүүгө мажбурланбашы керек. Жалпысынан бул берене адамдын этноско таандыктыгы жөнүндө маалыматтарды, аны бирдейлештирүү максатында берилүүчү документтерде, расмий белгилөөнү анын эркине императивдик түрдө көз каранды кылып койгон.

Мындан тышкары, адамдын өзүнүн этноско таандыктыгын аныктоого жана көрсөтүүгө мажбурлануусуна тыюу салууну милдеттүү түрдө камсыздоо максатында, Кыргыз Республикасынын Конституциясы аны эч кандай өзгөрүүгө дуушар болбогон чектелгис тыюулардын тизмесине киргизген (20-берененин 4-бөлүгүнүн 9-пункту, 38-берененин экинчи сүйлөмү). Бул өзүнүн этноско таандыктыгын тандоо эркиндиги, аны ашкере кылуусу ар бир адамдын артыкчылыктуу укугу болуп саналарын жана мамлекет аны мындай тандоого мажбурлай же ага кандайдыр бир башка таасир көрсөтө албастыгын билдирет.

5. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №196 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын жарандарынын улуттук паспорттору жөнүндө жобонун 6-пунктуна ылайык Кыргыз Республикасынын жарандарынын улуттук паспорттору: Кыргыз Республикасынын жаранынын 2004-жылдын үлгүсүндөгү паспортуна (ID-карта); идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспортуна (ID-карта); Кыргыз Республикасынын жаранынын 2006-жылдын үлгүсүндөгү жалпы жарандык паспортуна жана Кыргыз Республикасынын дипломатиялык жана кызматтык паспортторуна бөлүнөт.

Кыргыз Республикасынын жарандарынын улуттук паспорттору Кыргыз Республикасынын жарандарынын ким экендигин күбөлөндүрүүчү жана Кыргыз Республикасынын жарандыгына тиешелүүлүгүн ырастоочу документтер болуп саналат, демек, бул документте кандай маалыматтар камтылышы керек экендиги ошол документтин максат-милдетине жараша анын автору, тактап айтканда мамлекет тарабынан конституциялык кепилдиктерди сактоо менен аныкталат.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №197 токтому менен бекитилген Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө жобонун 1-пунктуна ылайык, идентификациялык карта - Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) – Кыргыз Республикасынын жаранынын ким экендигин күбөлөндүрүүчү жана Кыргыз Республикасынын жарандыгына тиешелүүлүгүн ырастоочу тексттик, машина менен окула турган маалыматтары бар жана электрондук түрдөгү, паспорттун ажыратылгыс бөлүгү болуп саналган кошо коюлган электрондук чибери бар документ.

2020-жылдын
14-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

Жобонун кайрылуучу тарап менен талашылып жаткан 3-пункту ID-картага киргизүүгө тийиштүү болгон маалыматтардын тизмесин бекитет. Мында маалыматтар эки категорияга бөлүнгөн: тексттик түрдөгү жана электрондук чиптеги. Этноско таандыктыгына тийиштүү маалыматтар арыз ээсинин каалоосу менен электрондук чиптин ичине киргизилген.

Электрондук чип – бул 2017-жылдын үлгүсүндөгү идентификациялык картага – паспортко орнотулган, калкты жана жарандык абалдын актыларын каттоо жаатындагы мамлекеттик саясатты ишке ашыруу боюнча ыйгарым укуктуу орган тарабынан арыз ээсинин жеке жана биометриялык маалыматтарын жазууга, иштеп чыгууга жана сактоого мүмкүндүк берген сандык интегралдык процессор (электрондук микросхема). Тактап айтканда этноско таандыктыгы жөнүндө маалыматтарды электрондук чипке киргизүү, анын ичиндеги маалыматтардын жеткиликтүүлүгүн чектөө максатында криптографиялык технологияларды колдонууну билдирет. Бул өзүнүн этноско таандыктыгын аныктап, бирок аны жабык режиминде көрсөткүсү келген адамдын эрки боюнча гана ишке ашырылышы мүмкүн. Башкача айтканда, арыз ээсинин анын этноско таандыктыгы жөнүндө маалыматтардын электрондук чипке киргизилишин, тактап айтканда бул маалыматтын жеткиликтүүлүгү чектелген режимде болушун каалоосу өзүнүн этноско таандыктыгын эркин аныктоо жана көрсөтүү конституциялык укугун жүзөгө ашыруунун формаларынын бири болуп саналат жана бул Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келиши мүмкүн эмес.

Бирок ошол эле учурда, эгер арыз ээси өзү кааласа, ID-картада этноско таандыктыгы жөнүндө маалыматты текст түрүндө көрсөтүү мүмкүндүгүн бербөө, өзүнүн этноско таандыктыгы жөнүндө маалыматты ачык-айкын жарыялоого, анын ичинде адамдын ким экендигин тастыктаган ID-картада да жарыялоо укугун тикелей бузуу болуп саналат. Башкача айтканда, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 38-беренесинде каралган ар кимдин өзүнүн этностук тийиштүүлүгүн эркин аныктоо жана көрсөтүү укугуна кепилдик бузулууда.

Мындан сырткары, кайрылуучу тараптын ID-картада жарандын этноско тийиштүүлүгү тууралуу графасы сөзсүз орун алышы керек деген талабына карата Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы бул маселе аткаруу бийлигинин, башкача айтканда Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн карамагына кирерин белгилейт. Бирок мындан ары бул маселени укуктук жөнгө салууда Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык адамдын жана жарандын этноско таандыктыгын аныктоого жана көрсөтүүгө ар кандай жол менен мажбурлоого тыюу салынгандыгын эске алуу керек.

2020-жылдын
14-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

Ал эми жоопкер тараптын өкүлүнүн сот отурумунда киргизген өтүнүчү боюнча, Советтик Социалисттик Республикалар Союзунда бирдиктүү паспорттук системасын киргизүү мезгилинен тартып, кыргыз мамлекетинин укуктук системасында эл каттоо жана жарандык абал актылары тууралуу көпчүлүк ченемдик укуктук актыларда жарандын кайсы этноско таандыгын аныктоо үчүн «улуту» деген термин пайдаланылып келгендигин эске алуу зарыл. Ушуга байланыштуу «улуту» деген термин учурдагы Кыргыз Республикасынын Конституциясында колдонулган «этноско таандыгы» же «этноско тийиштүүлүгү» деген терминдер менен бирдей укуктук мааниге ээ экендигин белгилеп кетүү керек.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-апрелиндеги №197 «Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө» токтому менен бекитилген Идентификациялык карта – Кыргыз Республикасынын жаранынын 2017-жылдын үлгүсүндөгү паспорту (ID-карта) жөнүндө жобонун 3-пунктунда «этностик таандыгы (арыз ээсинин каалоосу менен)» деген графанын көрсөтүлбөгөндүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 38-беренесине карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул чечим мамлекеттик бийликтин расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

№ 08-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Курманбек Белекович Иманалиевдин кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнүн жана 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеевдин, М.Р. Бобукееванын, Л.П. Жумабаевдин, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Э.Ж. Осмонбаевдин, Ж.И. Саалаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К.А. Аблакимовдун,

кайрылуучу тарап – Курманбек Белекович Иманалиевдин;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлү Мирлан Абылбекович Букашевдин;

башка жактар – Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Аида Маратовна Курманбаева, Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартиптик комиссиянын өкүлү Аслан Касымалиевич Кулбаевдин катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6-беренелерин, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37, 42-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнүн жана 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

К.Б. Иманалиевдин өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Бул ишти кароого негиз болуп «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 12-беренесинин 2-бөлүгү менен 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон күмөндүүлүк саналат.

Ишти соттук отурумга кароону даярдаган судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 11-июнунда К.Б. Иманалиевдин «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 12-беренесинин 2-бөлүгүн менен 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 93-беренесинин 1-бөлүгүнө,

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

94-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө, 96-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн. Андан тышкары, 2019-жылдын 25-июнундагы өтүнүчкө кошумча менен арыздануучу талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 16-беренесинин 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 5-бөлүгүнүн 3, 8-пунктарына, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүүнү суранат.

К.Б. Иманалиев «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 12-беренесинин 2-бөлүгү Конституциянын конкреттүү бир сот иши боюнча судьядан отчет талап кылууга эч кимдин укугу жок деген 94-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келет деп эсептейт. Мында ал Конституциянын бул ченеми аны мүмкүн болуучу кеңейтүүчү түрдө чечмелөөдөн жабык туюнтулган жана аны мыйзамдар менен толуктоону болжобойт. Бирок конституциялык Мыйзамдын талашылып жаткан ченеми жогоруда көрсөтүлгөн Мыйзамга ылайык судьянын жоопкерчилиги жөнүндө маселе каралып жаткан учурлардан тышкары конкреттүү бир сот иши боюнча судьядан отчет талап кылууга эч кимдин укугу жок деп белгилеген. Ушундан улам, К.Б. Иманалиевдин пикири боюнча судьядан конкреттүү иш боюнча отчет талап кылышы мүмкүн болгон учурду белгилеген бөлүк конституциялуу эмес дейт.

Ошондой эле, арыздануучу 2017-жылдын 28-июнунда «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамга өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы кабыл алынган. 28-беренеге киргизилген өзгөртүүлөргө ылайык тартиптик жосун деп кызматтык милдеттерин аткарууда же кызматтан тышкары ишинде судьянын сот адилеттигин жүзөгө ашырууда мыйзамдуулукту айкын жана одоно бузгандыгын ачкан күнөөлүү аракеттери же аракетсиздиги таанылат. Арыздануучунун пикири боюнча белгиленген конституциялык Мыйзамга киргизилген өзгөртүүнүн дал өзү Конституциянын 94-беренесинин 1 жана 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет, ага ылайык судьялар көз карандысыз жана Конституция менен мыйзамдарга гана баш ийет. Конкреттүү бир сот иши боюнча судьядан отчет талап кылууга эч кимдин укугу жок.

К.Б. Иманалиев айткандай, Тартиптик комиссия тарабынан судьянын сот адилеттигин жүзөгө ашырууда мыйзамдуулукту айкын жана одоно бузган аракеттерин таануусу кабыл алынган соттук акт боюнча баа берүүнү жана судьядан түшүндүрмө алууну болжойт, ал эми бул судьянын көз карандысыздыгынын конституциялык принцибин бузуу менен конкреттүү бир сот иши боюнча андан отчет талап кылуу дегенди билдирет.

Андан тышкары, кайрылуу субъекти соттук актылардын мыйзамдуулугун текшерүү – ал жогору турган соттук инстанциялардын акысы деп эсептейт. Конституциянын 93-беренесинин 1-бөлү-

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

гүнө ылайык Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана ашырат. Мында Конституциянын 96-беренесинин 1 жана 3-бөлүктөрүнө ылайык жогорку сот органы болуп Кыргыз Республикасынын Жогорку соту саналат, анын актылары акыркы жана даттанууга жатпайт. Талашылып жаткан ченем жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык талаптарга карама-каршы чыгуу менен Конституцияда каралбаган соттук актыларды текшерүү боюнча соттук инстанцияны нагыз түзөт. Кайрылуунун субъекти мисалы катары Россия Федерациясынын укуктук көз караштарын келтирет, алардын маңызы боюнча соттук актынын мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн текшерүү мүмкүндүгү жогору турган соттук инстанциялар тарабынан гана болуусунда турат.

Ушуга байланыштуу, арыздануучу «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пункту Конституциянын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүндө чагылдырылган Конституциянын түздөн-түз колдонулуу принцибине жана ал жогорку юридикалык күчкө ээ болуусуна карама-каршы келет деп эсептейт. Бардык мыйзамдар, анын ичинде конституциялык мыйзамдар Конституциянын негизинде гана кабыл алынуусу керек.

Андан тышкары, кайрылуунун субъекти талашылып жаткан ченемдин конституциялуу эместигин Конституциянын мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деп караган 16-беренесинин 3-бөлүгү менен байланыштырат. Ошондой эле, К.Б. Иманалиев талашылып жаткан ченемдер Конституциянын адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу жана кемсинтүүчү мыйзамдардын кабыл алынуусун мүмкүн эместигин, ошондой эле соттук коргоого укуктарын чектөөнү белгилөөчү 20-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 5-бөлүгүнүн 3, 8-пункттарына карама-каршы келет деп белгилейт.

Кайрылуунун субъекти талашылып жаткан ченем Конституциянын 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп болжойт. Ага ылайык ар бир жаранга анын укуктары менен эркиндиктерин соттук коргоого кепилдиктер берилген. Соттук коргоо сот бийлигинин көз карандысыздыгын аныктайт, бул Кыргыз Республикасында калыс, бейтарап жана натыйжалуу сот адилеттигин жүзөгө ашыруунун кепилдиги болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, арыздануучу «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 12-беренесинин 2-бөлүгү жана 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясы карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 5-июлундагы аныктамасы менен бул өтүнүч «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 12-беренесинин 2-бөлүгүн жана 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктун Кыргыз

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1-бөлүгүнүн биринчи абзацына, 93-беренесинин 1-бөлүгүнө, 94-беренесинин 1 жана 3-бөлүктөрүнө, 96-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү бөлүгүндө өндүрүшкө кабыл алынган. Ошол эле учурда судьялар коллегиясы укуктук мүнөздөгү жүйөлөрдүн болбогондугунан улам талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 5-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык келүүсүн текшерүү бөлүгүндө өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

К.Б. Иманалиев соттук отурумда өзүнүн талаптарын колдоп, аларды канааттандырууну сурады.

Жоопкер тараптын өкүлү М.А. Букашев арыздануучунун өтүнүчүн кийинкидей негиздер боюнча канааттандыруусуз калтыруу зарыл деп эсептейт.

Конституциянын 94-беренесине ылайык судьялар көз карандысыз жана Конституцияга жана мыйзамдарга гана ийет. Бирок Конституциянын 3-беренесинин 3-пунктунда жана 5-беренесинин 4-бөлүгүндө түптөлгөндөй Кыргыз Республикасында мамлекеттик бийликти жүзөгө ашыруунун өзөктүү принциптеринен улам судьялардын көз карандысыздыгы абсолюттуу мүнөздө болушу мүмкүн эмес. Ошентип, жогоруда көрсөтүлгөн ченемдерге ылайык Кыргыз Республикасындагы мамлекеттик бийлик мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын эл алдында ачыктык жана жоопкерчилик жана өзүнүн ыйгарым укуктарын элдин кызыкчылыгында жүзөгө ашыруу принциптерине негизделет, ал эми мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана алардын кызмат адамдары мыйзамда белгиленген тартипте укукка каршы аракеттер үчүн жоопкерчиликтүү болот.

Жоопкер тараптын пикири боюнча көрсөтүлгөндөр Конституция мамлекеттик органдардын эл алдындагы жоопкерчилигин буйрук иретинде, анын ичинде судьялардын да жоопкерчилигин Кыргыз Республикасынын мыйзамдары менен белгиленген тартипте орнотот дегенди билдирет.

Көрсөтүлгөн конституциялык орнотмо Конституциянын 95-беренесинде өзүнүн логикалык уландысын тапкан, ага ылайык Кыргыз Республикасынын бардык сотторунун судьялары жүрүм-туруму кынтыксыз болуп турганга чейин өзүнүн кызмат орундарын ээлейт жана ыйгарым укуктарын сактайт. Судьялардын жүрүм-турумунун кынтыксыздыгынын талаптарынын бузулушу судьяларды конституциялык мыйзам менен аныкталуучу тартипте жоопкерчиликке тартуу үчүн негиз болуп саналат.

Мында Конституциянын 94-беренесинин 9-бөлүгүнө ылайык судьялардын статусу конституциялык мыйзам менен аныкталат, аны менен Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

жана жергиликтүү соттордун судьялары үчүн судьялык кызмат ордуна талапкерлерге кошумча талаптар коюулушу мүмкүн. Ушундан келип чыкканда, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү Конституцияда сот адилеттигин жүзөгө ашыруунун принциптери, анын ичинде судьялардын жоопкерчилик принциптери белгиленген «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамга шилтеме жасаган жоболору караштырылган.

Ошондой эле жоопкер тарап конституциялык Мыйзамдын 4-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык судьянын статусу анын ээсинин инсандыгына, квалификациясына жана жүрүм-турумуна бийик стандарттарды коюу менен аны алууга жана токтотууга жогорулатылган талаптар, судьялык ыйгарым укуктарды талаптагыдай аткарабагандыгы үчүн жоопкерчиликти күчөтүү, бийик статуска шайкеш келүүчү материалдык жана социалдык камсыз кылуу жана башка кепилдиктер менен аныкталат.

М.А. Букашев судьяны тартиптик жана башка жоопкерчиликке тартуу анын укуктук статусунун ажырагыс бөлүгү болуп саналат, бул судьялар тарабынан жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин мыйзамсыз аракеттерден коргоо кепилдиги кызматын аткарат, демек, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пункту Конституциянын жоболоруна ылайык деген тыянакка келет.

М.А. Букашев ушул конституциялык Мыйзамга ылайык судьянын жоопкерчилиги жөнүндө маселе каралып жаткан учурлардан тышкары, көрсөтүлгөн ченемге ылайык эч ким судьядан конкреттүү иш боюнча талап кылууга укуктуу эмес деп «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 12-беренесинин 2-бөлүгү туурасында белгилейт. Конституция 94-беренесинин 3-бөлүгү менен эч ким судьядан конкреттүү иш боюнча отчет талап кылууга укуктуу эместикти белгилөө менен, аны судьянын жоопкерчилиги учурларына да жайылтылат деп бекитпейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлүнүн пикири боюнча талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугу Конституциянын 94-беренесинин 9-бөлүгүнө ылайык судья кызмат орундарына талапкерлерге кошумча талаптар жана судьялар үчүн белгилүү чектөөлөр орнотулушу мүмкүндүгү менен ырасталат дейт.

М.А. Букашев конкреттүү иш боюнча кайсыл бир маалымат Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык тийиштүү органдар тарабынан (Тартиптик комиссия, Башкы прокуратура жана башка укук коргоо органдары) гана суралышы мүмкүн. Мында ушул чаралар Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жана мыйзамдарынын ченемдерин, ошондой эле жарандардын укуктары менен эркиндиктерин камсыз кылуу максатында гана колдонулат.

Андан тышкары, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгү менен сот адилеттигин жүзөгө ашырууда мыйзамдуулукту

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

айкын жана одоно бузганда; судьянын Абийир кодексин одоно бузганда; кеңешүүчү бөлмөнүн сырларын же иш жабык сот жыйынында каралганда судьяга белгилүү болгон сырларды ачыкка чыгарганда деген тартиптик жосундун түрлөрү белгиленген. Ушундан улам, жоопкер тараптын пикири боюнча ушул тартиптик жосундардын маңызынан суроо-талап кылбастан жана конкреттүү соттук иштин тийиштүү материалдарын изилдебестен судьянын күнөөсүн аныктоого мүмкүн эмес.

Жоопкер тарап өзүнүн жүйөлөрүн жыйынтыктап келип, Конституциянын жана «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын ченемдери жарандардын укуктарын тиешелүү коргоо үчүн бардык шарттарды түзүүгө багытталган деп көрсөткөн. Андай шарттар түзүлбөсө, жарандар судьялар тарабынан укукка каршы аракеттер болгон учурда өзүнүн мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо мүмкүндүгүнөн ажырайт. Судьянын көз карандысыздыгы, ал жоопко тартылбас дегенди билдирбейт, ал объективдүүлүктү жана бейтараптуулукту камсыз кылуунун шарты гана кызматын кылат.

Ошон үчүн, М.А. Букашевдин пикири боюнча Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында олуттуу ушул өңдүү чаралардын орундуулугун актаган жосун жасалган учурда судьянын кызматын ниети түз адамдарды четтетүү мүмкүндүгү менен судьялардын жоопкерчилигин белгилөөчү тиешелүү каражаттар болуу керек дейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү Э.Б. Искаков жана Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү А.М. Курманбаева өзүнүн көз караштарында судьянын укуктук статусу жана тартиптик өндүрүштү жүргүзүүчү органдын маселелерин жөнгө салуучу Конституциянын жана мыйзамдардын ченемдеринин салыштырмалуулугунун негизинде талашылып жаткан ченемдер Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбөөсү жөнүндө тыянакка келишүүдө.

Тартиптик комиссиянын өкүлү талашылып жаткан ченемдер Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык судьялар мыйзамдуулукту айкын бузган соттук актыны чыгарганы үчүн гана тартиптик жоопкерчиликке тартылат. Бул судьянын соттук актыны чыгарганы үчүн жоопкерчиликке тартууга жол берилбестик принцибине карама-каршы келбейт. Бул ченемде демейдеги соттук каталар жөнүндө эмес, мыйзамдуулукту айкын жана одоно бузган соттук актылар жөнүндө кеп болууда, мындай актылардын кабыл алынуусу судьянын төмөн квалификациясы же судьялык абийиринин таза эместиги сапаттуу сот адилеттигин жүзөгө ашырууга мүмкүн эместигин күбөлөндүрөт. Мындай учурда, судья соттук актыда билдирген пикири үчүн эмес, мыйзамдын талаптарын бузуучу аракеттерди жасаганы үчүн тартиптик жоопкер-

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

чиликке тартылат. Мында, мыйзамды одоно бузууга жол берилген учурлардан тышкары, соттук актыны жокко чыгаруу же өзгөртүү судьяны тартиптик жоопкерчиликке алып келбейт.

Мыйзам чыгаруучу сот адилеттигин жүзөгө ашырып жатканда судьянын билдирген пикири үчүн жалпы эреже катары аны тартиптик жоопкерчиликке тартууга тыюу салууну орнотуу менен, ката кетирген судьянын сот ишин жүзөгө ашырууда аны жокко чыгарбоочу каталары болушу мүмкүндүгүнөн келип чыккан. Ошон үчүн тартиптик комиссиянын ыйгарым укуктарына соттук актынын мыйзамдуулук же мыйзамсыздык фактысын аныктоо кирбейт, алардын ыйгарым укуктарына сот бийлигинин аброюн кемсинтүүчү материалдык же процесстик укуктун ченемдерин айкын жана одоно туура эмес колдонулуу мүнөзүн аныктоо кирет. Мыйзамдын бузулуу фактысы жогору турган сот тарабынан аныкталат. Андан кийин Тартиптик комиссия бул бузуу судьянын карамагы эмес, ал одоно жана айкын бузуу деп баасын өзү берет. Б.а. кеп судьянын компетенттүү эместигинин жана шалаакылыгынын кесепети туурасында. Судьянын айкын шалаакылыгынан же өзүнүн кесипкөй милдеттерин аткарууга жарамсыздыгынан улам мыйзамсыз соттук актынын чыгарылышы ага карата бир жолку айкын одоно бузуу үчүн да, жыйындысында судьянын абийирсиздиги же кесипкөй компетенттүү эместиги жөнүндө тыянак үчүн негиз берген одоно мүнөздө болбогон, бирок такай кайталанып туруучу бузуу үчүн да тартиптик жоопкерчилик чараларын колдонууга негиз болуп саналат.

Андан тышкары, Тартиптик комиссиянын өкүлү судьянын сот адилеттигин жүзөгө ашырууда соттук актыны чыгарууга байланыштуу гана эмес мыйзамдуулуктун бузулушу, Тартиптик комиссия тарабынан кызмат текшерүүсүнүн жыйынтыгы боюнча да аныкталышы мүмкүн болгон башка бузуулар да болот.

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 12-беренесинин 2-бөлүгү туурасында Тартиптик комиссиянын өкүлү бул ченемдин конституциялуу эместиги жөнүндө арыздануучунун жүйөлөрүн жараксыз деп эсептейт, анткени судья кызматтык текшерүүдө катышууга, анын өткөрүлүшүнө себеп болгон жагдайлар боюнча жазуу жүзүндөгү түшүндүрмөлөрдү берүүгө, өзүнүн жүйөлөрүн ырастоодо далилдерди келтирүүгө, ал эми текшерүү аяктагандан кийин анын материалдары менен таанышууга жана өзүнүн каршы пикирлери менен эскертүүлөрүн берүүгө укуктуу. Судьянын түшүндүрмөлөрү, эскертүүлөрү, каршы пикирлери жана келтирилген далилдери текшерүүнүн материалдарына тиркелет.

А.К. Кулбаев Конституциянын 94-беренесинин 3-бөлүгүндө белгиленген конкреттүү соттук иш боюнча отчет талап кылууга тыюу салуу бардык адамдарга, анын ичинде судьялар корпусун калыптандырууда катышкан бардык адамдарга даректелет, ал эми конституциялык Мыйзамдын 12-беренесинин 2-бөлүгүнүн талашылып жаткан ченем, биринчи кезекте, судьяга коюлган айыптоолорго

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

каршы өзүн коргоодо жооп берүү укугун камсыз кылууга багытталган деп жыйынтыктайт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети болуп «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын кийинкидей мазмундагы 12-беренесинин 2-бөлүгү жана 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пункту саналат: «12-берене. Судьянын ишине кийлигишүүгө жол берилбестик

2. Ушул конституциялык Мыйзамга ылайык судьянын жоопкерчилиги жөнүндө маселе каралган учурлардан тышкары судьядан конкреттүү сот иши боюнча отчет талап кылууга эч кимдин укугу жок.

28-берене. Судьялардын тартип жоопкерчилиги

2. Судьянын өз кызматтык милдеттерин аткаруудагы, же болбосо кызматтан тышкары иштериндеги айыптуу аракетин же аракетсиздиги тартип жосуну деп таанылат, алар төмөнкүлөрдөн билинет:

1) сот адилеттигин жүзөгө ашырууда мыйзамдуулукту айкын жана одоно бузганда;».

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» 2008-жылдын 9-июлундагы № 141 Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин Тоо» гезитинин 2008-жылдын 15-июлундагы № 51 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп саналат.

2. Кыргыз Республикасы өзүн демократиялык принциптердин улантуучусу катары жар салуу менен ар кимдин укуктары менен эркиндиктеринин соттук коргоо укугун кепилдейт (Конституциянын 40-беренесинин 1-бөлүгүнүн биринчи абзачы). Анын үстүнө, Кыргыз Республикасынын Конституциясы бул укукту буйрук тартибинде чектөөнүн кандай гана болбосун мүмкүндүгүнө тыюу салуу менен мамлекеттен ушул кепилдикти сөзсүз жүзөгө ашырылуусун талап кылат (20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пункту).

Укуктук табияты боюнча соттук коргоого укук пайдубал мүнөзгө ээ. Ал универсалдык укуктук каражат болгондуктан, зарыл болгон учурда Кыргыз Республикасынын Конституциясы тарабынан кепилденген адамдын жана жарандын бардык башка укуктары менен эркиндиктерин калыбына келтирилүүсүн камсыз кылууга жол бе-

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

рет. Ушуну менен Башкы мыйзамдын сот адилеттиги маселелерине туруктуу жана эң эле тыкан мамилеси түшүндүрүлөт. Конституциялык-укуктук жөнгө салуунун өзөктүү мааниси боюнча соттук бийликтин жана ушул бийликтин бийлери – соттордун көз карандысыздыгы шарттарында гана сот адилеттиги натыйжалуу жана акыйкат болушу мүмкүн.

Алсак, Кыргыз Республикасынын Конституциясы судьялар көз карандысыз жана Конституция менен мыйзамдарга гана баш ийет, конкреттүү бир сот иши боюнча судьядан отчет талап кылууга жана сот адилеттигин жүзөгө ашыруу кандай гана болбосун кийлигишүүгө тыюу салуу деген судьялардын көз карандысыздык, кол тийбестик жана өзгөчө укуктук статус принциптерин бекитет (94-берененин 1, 3-бөлүктөрү).

Көз карандысыз сот бийлиги жана судьялардын өзгөчө статусу укуктун улуктугун жар салган демократиялык, укуктук мамлекеттин эбегейсиз курамдык бөлүгү болуп саналат. Сот бийлиги сот адилеттиги органдарынын институционалдык көз карандысыздыгынын жана судьялардын көз карандысыздыгынын натыйжалуу түзүлгөн тутумуна жараша гана адамдын укуктары менен эркиндиктерин кепилдей алат, ошондой эле өлкөдө мыйзамдуулуктун режимин камсыздайт.

Мында сот бийлигинин көз карандысыздыгы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 3-беренесинин 2-пункту менен орнотулган мамлекеттик бийликтин бөлүштүрүүнүн иштеп жаткан принцибинин шартында гана жетүүгө мүмкүн. Мамлекеттик бийликти бөлүштүрүү концепциясы сот бийлигин саясаттан жана бийликтин башка бутактарынын таасиринен ажыратууда турат. Ушул принцип сакталбаса, анда ал Кыргыз Республикасынын Конституциясынын негизинде мамлекеттик бийликтин түзүлүшүнө коркунуч келтирет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы өзүнүн 2019-жылдын 24-апрелиндеги Чечиминде сот бийлиги өзүнүн түздөн-түз иш-милдеттерин натыйжалуу аткаруу үчүн көз карандысыз болуу керек деп белгилеген. Сот бийлигинин социалдык жана укуктук табиятына жараша көз карандысыздык даражасы мамлекеттик бийликтин башка бутактарына салыштырмалуу жогорку болуу керек, анткени демократиялык укуктук мамлекетте мыйзам бийлиги жогорку бийлик болуп саналат. Демек, мыйзамдын улуктугун камсыз кылуучу сот бийлиги объективдүүлүк жана бейтараптуулук мүмкүндүгүнө ээ болуу үчүн кимдин гана болбосун таасиринен көз каранды болбошу керек. Ошон үчүн судьялардын көз карандысыздыгы жеке артыкчылык катары бааланбаш керек же сот бийлигинин башка бийлик бутактарына үстөмдүк кылуу катары каралбаш керек. Сот бийлиги коомдук кызыкчылыктарды, биринчи кезекте, сот адилеттигинин кызыкчылыктарын коргоо каражаты катары сот тутумунда судьялардын жоопкерчиликсиздиги жана бардыгына уруксагтын болуусу үчүн шарттарды түзүүгө багытталган эмес. Тескерисинче, ал судьялардын сот адилеттигин жүзөгө ашыруу,

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жана мыйзамдарынын, ошондой судьялык этиканын эрежелеринин сакталышы үчүн жогорулатылган жоопкерчиликти болжойт.

Бириккен Улуттар Уюмунун Экономикалык жана социалдык кеңеши Судьялардын жүрүм-турумунун Бангалор принциптеринин преамбуласында соттор конституциялык мамлекеттин түзүлүшүн жана укуктук ченемдүүлүктү коргоо боюнча өз милдеттерин аткаруу үчүн компетенттүү, көз карандысыз жана адилеттүү сот бийлигинин болушу маанилүү деп көрсөткөн. Судьялардын көз карандысыздыгы кеңири мааниде ар бир судья өзүнүн судьялык ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырууда көз карандысыз экендигин билдирет. Судьялар чечимдерди кабыл алууда көз карандысыз жана бейгарап болушу керек жана тиешеси жок таасир этүүдөн, кысым көрсөтүүдөн, коркутуудан же ар кандай орган тарабынан, сот тутумунун ичинде турган органды кошкондо да, түздөн-түз же кыйыр түрдө кийлигишүүдөн кандайдыр бир чектөөсүз иштөөгө жөндөмдүү болуу керек.

Жогоруда баяндалгандан көрүнгөндөй, сот бийлигинин институционалдык көз карандысыздыгы сот бийлигинин түздөн-түз бийлери болгон судьялардын көз карандысыздыгынан ажыратууда каралышы мүмкүн эмес.

Судьянын статусу деген сот адилеттигин жүзөгө ашыруу үчүн судьялык ыйгарым укуктарына ээ болгон жарандын көз карандысыздыгынын уюштуруу-укуктук формасын камсыз кылуу болуп саналат. Судьянын көз карандысыздыгынын концепциясы өз ара байланышкан принциптердин жыйындысы болуу керек, алардын негизинде мыйзам чыгаруучу судьянын статусун укуктук жөнгө салууну калыптандырат, ошондой эле жыйындысында судьялык ыйгарым укуктарга ээ болуп жаткан адамдын көз карандысыздыгын камсыз кылууга жөндөмдүү уюштуруу чараларын жасайт.

Судьялардын көз карандысыздык принциптеринин маңызы болуп судьялар үчүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына жана мыйзамдарына гана баш ийип, тышкаркы таасир кылуу аракеттерсиз, таасирге кирбестен, кысым жасатпастан, коркутууларсыз эркин иштеп, ким тарабынан болбосун түздөн-түз же кыйыр кийлигишүүсүз чечимдерди эркин кабыл алуу мүмкүндүгү үчүн шарттарды камсыз кылуу мамлекеттин милдетинде турат. Анын үстүнө, судьялардын көз карандысыздыгынын кепилдиктери Конституцияда жана Кыргыз Республикасы катышуучу болгон эл аралык келишимдерде каралгандай эч бир кандай жагдайларда жокко чыгарылышы мүмкүн эмес же азайтылышы мүмкүн эмес.

Бийлик башка бутактары жана алардын кызмат адамдары тарабынан сот бийлигинин жана судьялардын көз карандысыздыгы менен мыйзамдын улуктугунун өз ара шартталуусу аң-сезимдүү түшүнүккө ээ болгондо, сот адилеттигинин ишине кийлигишүүнүн мүмкүн эместигин кыла турган таасирлүү механизмдердин жана иштиктүү мыйзамдардын жөндөмү болгондо көрсөтүлгөн максаттарга жетишүү мүмкүн.

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

3. Бийликтин коомдук органдарынын коом алдындагы жоопкерчилиги Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 3-беренесинин 3-пунктунда бекитилген, ага ылайык мамлекеттик бийлик мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын эл алдындагы жоопкерчилигинин жана ачыктыгынын, өз ыйгарым укуктарын элдин кызыкчылыгында жүзөгө ашыруусунун принциптерине негизделиши керек. Албетте, бул талап сот бийлигинин өкүлдөрүнө да тиешелүү жана алардын жоопкерчилигинин тийиштүү механизмдин түзүү зарылдыгын болжойт.

Ушундан улам, судьялардын көз карандысыздыгынын конституциялык кепилдиктери эбегейсиз мүнөзгө ээ болушу мүмкүн эмес. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 95-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык судьялар жүрүм-туруму кынтыксыз болуп турганда кызмат орундарын ээлеп турат жана өз ыйгарым укуктарын сактап турат. Баарынан мурун, судьялардын жоопкерчилик институтунун максаты коом үчүн зарыл сот адилеттигинин жогорку деңгээлин колдоп туруу кызыкчылыктарында коомдук милдетти чечүүдө турат.

Конституциялык-укуктук статус судьялардан кесипкөйлүктүн жана моралдык этикалык сапаттардын жогорку деңгээлин талап кылат, судьянын статусуна ээ болуунун, аны жүзөгө ашыруунун жана токтотуунун өзгөчө укуктук режимин орнотот, анын ичинде судьялык кызмат ордуна талапкерлер болгондорго атайын квалификациялык талаптарды, ошондой эле судьялык кызмат ордуна дайындоо, кызматта болуу жана ыйгарым укуктарды токтотуу тартибин камтыйт.

Судья кынтыксыз жүрүм-турум талаптарын бузган учурда Тартиптик комиссиянын сунушу боюнча конституциялык мыйзамга ылайык кызмат ордунан бошотулат (Конституциянын 95-беренесинин 2-бөлүгү).

Судьялардын тартиптик жоопкерчилиги мыйзам менен белгиленген судьялык жамааттын жана жалпысынан коомдун кызыкчылыктарына туура келген кесиптик жана этикалык ченемдерди сактоо милдетин, ал эми жосун жасалган учурда атайын орган тарабынан тартиптик таасир этүү түрүндө жагымсыз кесепеттерди башынан өткөрүүнү билдирет. Бул сыяктуу органдын негизделиши – ал Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптары жана сот адилеттиги чөйрөсүндө эл аралык-укуктук стандарттар.

Бириккен Улуттар Уюмунун соттук органдардын көз карандысыздыгына тийиштүү Негизги принциптеринде судьяларды жазадоо, кызмат ордунан четтетүү жана бошотуу процедурасын жүзөгө ашыруунун негиздери регламенттелген. Ошентип, ага ылайык судьяга өзүнүн судьялык кесиптик милдеттерин аткаруунун жүрүшүндө келип түшкөн даттануу тийиштүү процедура боюнча токтоосуз жана бейтарап каралуу керек. Тартиптик териштирүү көз карандысыз орган тарабынан адилеттүүлүктүн бардык кепилдиктери менен өткөрүлүшү керек. Мында судья жооп алууга жана адилеттүү териштирүүгө укуктуу болуш керек.

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Ошентип, тартиптик өндүрүштү жүзөгө ашыруучу орган тарабынан колдонулуучу жаза чараларынын өлчөмдөштүк принцибин сактоо, ошондой эле судьянын коом алдындагы жоопкерчилигин четке какпастан, анын көз карандысыздык жана кол тийбестик принцибин бузбай турган судьянын даттанылуучу аракетинин же аракетсиздигинин бардык тараптарын аныктоо үчүн кабыл алынып жаткан чаралардын орундуулугу кыйла маанилүү.

Судьяны тартиптик жоопкерчиликке тартуу процедурасы судьянын жогорку конституциялык-укуктук статусуна коошпогон элементтерди камтыбашы керек жана көз карандысыздык кепилдиктери жөнүндө конституциялык орнотмолордун кемитилишине жөндөмү болгон кемсинтүүчү же жазалоочу мүнөздө болбош керек. Башка сөз менен айтканда, көрсөтүлгөн конституциялык орнотмолордун мааниси Тартиптик комиссия өз ишинде судьяны мажбурлап чакырууга, суракка алууга, түшүндүрмөлөрдү жана далилдерди талап кылуу менен айкалышкан пропорционалдуу эмес таасир этүүнү жокко чыгарган укуктук каражаттар менен усулдарды гана пайдаланууга ыйгарым укуктуу. Бул Тартиптик комиссия тартиптик өндүрүштү баштоо үчүн даттануунун негиздүүлүгүн, фактылардын төгүнгө чыгарылгыстыгын жана жетиштүүлүгүн биринчи кезектеги тартипте текшерүү керек. Судьянын аракеттерине андан аркы баа судьяны бул процесске катыштырбастан жана акыркы чечим чыкканга чейин коомго жайылтылбастан объективдүү талдоого, материалдардын жана далилдердин изилденүүсүнө негизделиш керек. Бирок мында судья айыптоо жана даттануу жөнүндө өз убагында кулактандырылышы керек, ошондой эле өзүнүн аброюн бардык каражаттар менен ар кандай коргоонун мүмкүндүгүнө, анын ичинде материалдары менен таанышууга, өзүнүн каршы пикирлерин жана эскертүүлөрүн берүүгө ээ болуу керек. Анын үстүнө, конкреттүү сот ишинин материалдарын канчалык көлөмдө пайдалануу ниети судьянын өзүнүн жеке эрки жана конкреттүү иш боюнча кандай түрдө болбосун отчет талап кылуу Тартиптик комиссиянын ыйгарым укуктарына кирбейт. Судьялардын кепилдиктери жөнүндө конституциялык орнотмолор катуу көрсөтмөлөр мүнөзүндө болгону дагы кокусунан болбосо керек. Бул башкача укуктук жөнгө салуу жана укуктук колдонуу сот бийлигинин көз карандысыздыгынын конституциялык принциптерине жана сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча судьянын ишине ар кандай кийлигишүүгө тыюу салууга түздөн-түз карама-каршылыкка алып келет дегенди билдирет.

Жалпысынан, тартиптик өндүрүштү жүзөгө ашыруучу органдын иши судья өзүнүн иш-милдеттерин аткарууда аны көз каранды болууга алып келүүчү коркутуулардан, сөздөн жана ар кандай түрдөгү жагдайлардан, тартиптик жаза чарасын өз билемдик менен салынуудан, кимдин атынан болбосун ачуулуу мамиледен, ошол эле учурда Тартиптик комиссияга ниети таза эмес адамдардын кайрылуу укугун кыянаттык менен пайдалануудан коргогондой болуп түзүлүшү керек.

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Ошентип, судьялар ишенимдүү, орундуу, адилеттүү жана кыянаттык менен өз билемдиктен корголуу болгон тартиптик өндүрүштүн ушундай тутумунун шарттарында гана көз карандысыздыкты сактай алышат. Дал ушундай гана тартиптик тутум судьяларга өзүнүн кесипкөйлүгүн толук кандуу көрсөтө алгандай жумуштун шарттарын түзүүгө жөндөмдүү.

Ошону менен бирге, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 12-беренесинин 2-бөлүгүнүн талашылып жаткан ченемдик жобосу, эгер судьянын жоопкерчилиги жөнүндө маселе каралып жаткан болсо, ал учурда конкреттүү сот иши боюнча судьядан отчет талап кылууга конституциялык тыюу салуудан алып салууну камтыйт. Аны менен, тартиптик өндүрүш процессинде ушул ыйгарым укукту мүмкүн болуучу эркин колдонуу үчүн шарттар түзүлөт. Ал эми Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 3-бөлүгүнүн биринчи абзацына ылайык эч ким судьядан конкреттүү сот иши боюнча отчет талап кылууга укуктуу эмес. Бул конституциялык ченем буйрук болуп саналат, ал мыйзам актыларында өзгөртүлүп же кеңири чечмеленбей турган эбегейсиз белгилүү эреже.

Жоопкер тараптын судьянын жоопкерчилиги жөнүндө маселе каралып жаткан учурларда отчет берүү жөнүндө мыйзамдардагы талаптарды орнотуу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 9-бөлүгү менен шайкеш келет, ага ылайык судьялардын кызмат ордуна талапкерлерге кошумча талаптарды коюуга жана судьялар үчүн белгилүү чектөөлөрдү киргизүүгө жол берилет деген жүйөлөрүн жараксыз деп эсептейбиз.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2017-жылдын 19-апрелиндеги өзүнүн Чечиминде мыйзам чыгаруучуга судьялардын кызмат ордуна талапкерлерге Кыргыз Республикасынын Конституциясында бекитилген талаптардан тышкары кошумча талаптарды белгилөөдө кеңири ыйгарымдар берилген деп көрсөткөн. Ушул укуктук көз караштын маңызынан келип чыкса, мыйзам чыгаруучунун пикири боюнча кошумча талаптар деп судьялык кызмат ордуна болгон талапкер иш стажына жана тажрыйбасына, билиминин деңгээлинен жана багытына, ошондой эле компетентүүлүктүн башка көрсөткүчтөрүнө жооп бере турган шарттардын ар кандай түрүн түшүнүү керек. Бирок эч бир учурда бул конституциялык орнотмо, атүгүл судьянын жоопкерчилиги жөнүндө маселе каралып жаткан учурда да, конкреттүү сот иши боюнча андан отчет алуу милдеттенмесинин пайда болуу мүмкүндүгүн болжобойт.

Демек, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 12-беренесинин 2-бөлүгүнүн «Ушул конституциялык Мыйзамга ылайык судьянын жоопкерчилиги жөнүндө маселе каралган учурлардан тышкары» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобо Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 3-бөлүгүндө бекитилген талап-

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

тардын маңызын болуп көрбөгөндөй бурмалайт, демек, ага түздөнтүз карама-каршы келет.

Андан тышкары, талашылып жаткан ченемдик жобо натыйжалуу, адилеттүү жана көз карандысыз сот адилеттигине болгон укукта туюндурулган жана чектөөгө жатпай турган адамдын соттук коргонууга укугун кемитет жана сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча ар кийлигишүүгө тыюу салынат деген тыюу салууну бузат (20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пункту, 40-беренесинин 1-бөлүгү, 94-беренесинин 1-бөлүгү).

4. «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык судьянын өз кызматтык милдеттерин аткаруудагы, же болбосо кызматтан тышкары иштериндеги сот адилеттигин жүзөгө ашырууда мыйзамдуулукту айкын жана одоно бузгандагы айыптуу аракетин же аракетсиздиги тартип жосуну деп таанылат.

Албетте, сот адилеттигин жүзөгө ашырууда судьялар тарабынан туура эмес аракеттерди болтурбоонун механизмдеринин бири – эң башкысы коом тарабынан талап кылынган сот адилеттигинин тиешелүү деңгээлин колдоого багытталган тартиптик жоопкерчиликтин таасирлүү тутуму болот. Ушундан улам, «сот адилеттигин жүзөгө ашырууда мыйзамдуулукту айкын жана одоно бузганда» жоопкерчилик чараларын орнотуу конституциялык орнотмолордун көз карашынан жол бериле тургандай, бирок мында белгилүү эрежелер катуу сакталышы керек.

Эң алды менен, колдонуудагы тартиптик өндүрүштүн маңыздуу кемчилиги болуп сот адилеттигин жүзөгө ашырууда жол берилиши мүмкүн болгон мыйзамдуулуктун айкын жана одоно бузулушун аныктоонун так критерийлери жоктугу саналат. Көрсөтүлгөн укуктук белгилердин ачык эместиги жана анык эместиги тартиптик жаза чараларын эркин колдонуу тобокелин, анын судьяларга таасир этүү максатында тобокелдиги бар, буга укуктук мамлекеттин көз карашынан жол берилгис. Судьянын ыйгарым укуктарын токтотууга чейинки алып баруучу тартиптик жаза чарасынан калыптанган такай коркунуч судьялардын өзүнүн иш-милдеттерин натыйжалуу жана көз карандысыз жүзөгө ашырууга тоскоолдук кылышы мүмкүн.

Судьялар мыйзамдын талаптарынан ар кандай четтөөсү үчүн эмес, сот адилеттигинин максаттарына жана касиетине ачык карама-каршы келген гана четтөөсү үчүн жоопкерчиликке тартылышы керек. Мыйзамды бузуунун одоно категориясына мыйзамдын талабына ылайык жогору турган сот тарабынан сот актынын сөзсүз оңдолушуна алып келген олуттуу бузууларды гана чыгаруу зарыл. Айкындуулук жана одонолуук эркин чечмеленбеш керек, алар тартиптик жосундарга мамиле жасоодо жана аларды баалоодо айырмачылыктарга жол бербөөчү, ошондой эле судьяларга карата тартиптик өндүрүштүн адилеттүү жана бир өңчөй тажрыйбасын орнотууга жол берүүчү мыйзам чыгаруучулук, уюштуруучулук, усулдук чаралар аркылуу так алкактарда болуу керек.

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

5. Сот адилеттигин жүзөгө ашыруунун белгиленген тартибине ылайык судья Кыргыз Республикасынын Конституциясына жана мыйзамдарына гана баш ийүүгө, ички ынанымын, материалдык жана процесстик укуктун ченемдеринин колдонулушун түшүнгөндүгүн, ошондой эле соттук ишти чечүүдө жеке көз карашын жетекчиликке алууга милдеттүү.

Башка сөз менен, сот адилеттигинин максаттарына жетишүү мерчемдүү субъективдүү факторлорунун таасирине көз каранды, ал судьянын билбестен туруп жасаган каталарынын болуу мүмкүндүгүн жокко чыгарбайт. Ошон үчүн судьянын ишинин негизинде жазалан турган жосундарды, ак ниет жаңылышуунун кесепети болгон жана ушундан улам, юридикалык жоопкерчиликке жатпай турган учурлардан ажыратуунун өзөктүү принциби болуу керек.

Соттук ката – бул судьянын сот адилеттигин жүзөгө ашырууда акыйкаттын орнотулушуна жана адилеттүүлүктүн калыбына келтирилишине зыян алып келген, материалдык жана/же процесстик укуктун ченемдеринин бузулушуна алып келген, ак ниет жаңылышуунун, шалаакылыктын же жетишсиз компетенттүүлүктүн кесепетинен жасалып, конкреттүү процесстик актыдан келип чыккан укук ченемсиз аракеттер/аракетсиздиктер.

Мында судьянын ак ниет жаңылышуусунун натыйжасында кетирилген соттук катасын, башкача айтканда анын талаш ой-жүгүртүүлөрдү жаратуучу негиздерге таянган көз карашы менен объективдүү ынанымын судьянын кесиптик милдеттенмелерине ак ниетсиз мамиленин көрүнүшү же судьянын айыбын ачкан факт катары баалоого болбойт, демек, бул өңдүү аракет/аракетсиздик эч кандай юридикалык, анын ичинде тартиптик жоопкерчиликке жатпайт.

Ал эми одоно шалаакылыктын же кесипкөй компетенттүү эместиктин натыйжасында жасалган соттук каталар акыйкаттын бурмаланышына алып келет, сот адилеттигинин максаттарына карама-каршы келет жана сот бийлигинин аброюна оңолгус залака келтирет. Мындай каталардын жасалышы судьянын өзүнүн кесипкөй милдеттерин тиешелүү деңгээлде аткарууга жөндөмсүздүгү жөнүндө ырастайт, судьянын жогорку статусуна коошпойт, ага карата келтирген залакасына өлчөмдөш тартиптик жаза чарасын колдонууга негиз болуп саналат.

Бирок билип туруп жасалган жана ошол эле кесепеттерге алып келген судьянын аракеттери/аракетсиздиктери өзүнүн табияты боюнча соттук каталарга кирбейт жана жасалган жосундун жана келтирилген зыяндын мүнөзүнө жана оордугуна жараша юридикалык алкакта жоопкерчиликтин түрүнө ылайык бааланууга жатат.

Жалпысынан, соттук каталар дайыма сот адилеттигинин максаттарына жетишпей калуу жөнүндө ырастап тургандыгын, аны менен, конкреттүү судьянын, сот бийлигинин жана мамлекеттин аброюн кемитип, бардык сот тутумуна залакасын тийгизип тургандыгын белгилеп кетүү керек. Бирок, ага карабастан, соттук ката атайын белгиленген процедура боюнча гана белгилениши мүмкүн. Болбосо, сот адилеттигин, бийликтин сот бутагынын жана судьялардын көз

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

карандысыздыгын камсыз кылуу боюнча конституциялык орнотмолордун бурмаланышынан чыгууга мүмкүн болбой калат.

Ушуга байланыштуу соттук ката жогору турган сот тарабынан соттук актыны кайра карап чыгуу жана баалоо аркылуу гана аныкталышы мүмкүн. Дал ушул жагдай соттук актыларды кассация тартибинде жогору турган сот (апелляция) тарабынан кайталап жана кайра кароонун институттарынын иштешинин алгачкы себеби. Башка сөз менен айтканда, соттук каталарды четтетүүнүн жалгыз механизми соттук каталарды даттануу институту болот, тактап айтканда соттук ката же судьянын объективдүү укукка каршы аракеттери/аракетсиздиги жогору турган соттук органдын акты менен гана белгилениши мүмкүн.

Соттук эмес органдар тарабынан судьяга карата тартиптик жаза чараларын колдонуу үчүн анын аракеттеринин/аракетсиздигинин негизин баалоо максатында жүзөгө ашырылуучу соттук актыларды текшерүүнүн ар кандай процедурасы мүмкүн эмес. Судьяларга карата тартиптик өндүрүштү жүзөгө ашыруучу органга бул сыяктуу ыйгарым укуктун берилиши сот адилеттигинин табиятынын өзүн, соттук актынын өзгөрүлбөстүгүн, төгүндөлбөстүгүн, өзгөчөлүгүн, кайтарылбастыгын, милдеттүүлүгүн жана аткарылуусун, ошондой эле юридикалык тартиптин бекемдигин камсыз кылуу катары соттук актынын өзгөчө касиетин тануу катары билсе болот.

Жалпысынан, судьялардын көз карандысыздыгынын маанилүүлүгүн же анын кесипкөйлүк шайкештигине контролдоону күчөтүү зарылдыгын тандоодо артыкчылык судьянын көз карандысыздык көрөңгөсүнө берилиши керек, анткени ал болбосо, бүтүндөй соттук тутум тутумдашкан жана ичинен бузуучу дартка чалдыгат, ал эми кесипкөйлүк эместик жана компетенттүү эместик көйгөйлөр – бул сейрек жолугушуучу жана жеке учурларга кирет.

Андан тышкары, Тартиптик комиссиянын жеке курамынын жогорку компетенциясынын жана кесипкөйлүгүнүн өзгөчө маанилүүлүгүн баса белгилей кетүү керек. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы «Кыргыз Республикасынын Конституциясына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын ушул Мыйзам долбооруна 2016-жылдын 11-октябрында берген өзүнүн корутундусунда Тартиптик комиссиянын мүчөлүгүнө талапкерлер үчүн жалпы талаптарды аныктоочу мыйзамды иштеп чыгууда же болбосо кароодо жана кабыл алууда 1985-жылдын ноябрь айында Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясында жактырылган Судьялардын көз карандысыздыгы жөнүндө Бириккен Улуттар Уюмунун Негизги принциптерин, ошондой эле анын негизинде кабыл алынган судьялардын статусу жөнүндө Европалык Хартияны эске алуусу керек белгилеген. Бул Хартиянын 1.3-пункту кеминде жарымы шайланган судьялардан турган, судьянын милдеттерин аткарууда санкцияларды колдонуу маселесинде сунуштарды, рекомендациялары же макулдугу зарыл болгон коллегия же органдын болуу зарылдыгын аныктайт. Көрсөтүлгөн документтерде ка-

2020-жылдын
21-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

ралган механизмдер судьяга карата санкция колдонуу маселесин чечүүдө бийлик бутактарынын башка өкүлдөрүнүн мүмкүн болгон үстөмдүк кылуусун жок кылууга жана сот бийлик бутагынын көз карандысыздык принцибин камсыз кылууга багытталган.

Ошентип, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктунун колдонулушу ушул Чечимде аныкталган конституциялык-укуктук мааниде колдонулуу шартында Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына туура келет, бул анын укук колдонуучулук тажрыйбада ар кыл башкача чечмелөө мүмкүндүгүн жокко чыгарат.

Жогоруда баяндалганга негизденип, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып,

Ч Е Ч Т И:

1. «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнүн «ушул конституциялык Мыйзамга ылайык судьянын жоопкерчилиги жөнүндө маселе каралган учурлардан тышкары» деген сөздөр менен чагылдырылган ченемдик жобосу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1-бөлүгүнүн биринчи абзацына, 94-беренесинин 1 жана 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 40-беренесинин 1-бөлүгүнүн биринчи абзацына, 93-беренесинин 1-бөлүгүнө, 94-беренесинин 1 жана 3-бөлүктөрүнө, 96-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

3. Чечим акыркы, даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартип күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жактар жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

5. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

№ 09-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

«Реформа» саясий партиясынын төрайымы Клара Сыргакбековна Сооронкулованын, ошондой эле жарандар Нурбек Айтыевич Касымбековдун жана Таалайбек Бекболотович Усубалиевдин кайрылууларына байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтотуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы, төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеевдин, судьялар М.Р. Бобукееванын, Л.П. Жумабаевдин, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Э.Ж. Осмонбаевдин, Ж.И. Саалаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К.А. Аблакимовдун,

кайрылуучу тарап - «Реформа» саясий партиясынын төрайымы Клара Сыргакбековна Сооронкулованын; жарандар Нурбек Айтыевич Касымбековдун жана Таалайбек Бекболотович Усубалиевдин

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Бейшенбек кызы Камиланын, Орозобек уулу Максаттын,

- башка жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын ишеним кат боюнча өкүлү Таштемир Абазович Чилдебаевдин; Кыргыз Республикасынын Шайлоолор жана референдумдарды өткөрүү боюнча Борбордук комиссиянын ишеним кат боюнча өкүлдөрү Шаршеналы уулу Адилеттин, Кубат Кубанычбекович Уметалиевдин катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37, 42-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтотуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

«Реформа» саясий партиясынын төрайымы К.С. Сооронкулованын, ошондой эле жарандар Н.А. Касымбековдун жана Т.Б. Усубалиевдин өтүнүчтөрү бул ишти кароого себеп болду.

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Ишти кароого негиз болуп «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтотуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон күмөндүүлүк саналат.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы Э.Ж. Осмонбаевдин маалыматын угуп, келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2020-жылдын 28-октябрында «Реформа» саясий партиясынын төрайымы К.С. Сооронкулованын «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтотуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 1, 2-беренелеринин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 3-беренесинин 1-пунктуна, 5-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнө, 16-беренесинин 1-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 52-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1, 2-пункттарына, 70-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 80-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылуу субъектисинин айтканы боюнча жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык Мыйзам Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан айрым саясий топтордун жана жактардын кызыкчылыгына жасакерленип «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө (андан ары – Жогорку Кеңештин Регламенти)» жана «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамдары менен каралган мыйзамдарды кабыл алуу тартибин одоно бузуулар менен кабыл алынган.

Ошентип, Жогорку Кеңештин Регламентинин 55-беренесинин 9-бөлүгүнө ылайык, Жогорку Кеңештин Регламентинин 55-беренесинин 10-бөлүгүндө каралган учурларды кошпогондо, мыйзам долбоору боюнча ар бир окуунун ортосундагы убакыттын аралыгы 10 жумушчу күндөн кем болушу жана 30 жумушчу күндөн ашык болушу мүмкүн эмес. Ошондой болсо да талашылып жаткан конституциялык Мыйзам 2020-жылдын 20-октябрында бир сааттын ичинде кабыл алынган. Мында даттанылып жаткан конституциялык Мыйзамдын 1-беренесинде негиздеме катарында ал коомдук-саясий, эпидемиологиялык жана ага байланыштуу өлкөдөгү экономикалык кырдаалды турукташтыруу максатында кабыл алынган деп көрсөтүлөт. Ал эми Жогорку Кеңештин Регламентинин 55-беренесинин

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

10-бөлүгүнүн 8-пунктунун колдонулушунун алдына түшүүчү социалдык-экономикалык кырдаалды турукташтыруу, демек Жогорку Кеңешке мыйзам долбоорун экинчи жана үчүнчү окууларда жана/же үч окууда дароо кабыл алууга мүмкүндүк берген алып салуу, өзгөчө абалды, өзгөчө кырдаалды киргизүү же ал жеткис күчтүн жагдайлары менен шартталышы керек болуучу. Мыйзамды кабыл алуу күнүндө мамлекет бул абалдын биринде да болгон эмес. Конституциялык Мыйзамды кабыл алуунун негиздемесинде келтирилген, тактап айтканда: коомдун кыйла кеңири катмарларынын пикирлерин эске алуу зарылдыгына байланыштуу калктын шайлоо процессине болгон ишениминин деңгээлин жогорулатуу, Кыргыз Республикасынын колдонуудагы Конституциясына өзгөртүүлөрдүн киргизилишин караган конституциялык реформаны өткөрүү деген башка максаттар мыйзам чыгаруу процессинин бардык зарыл болгон стадияларына токтолбой, конституциялык мыйзамды кабыл алуу үчүн негиз болуп кызмат кыла албайт.

Ошентип, кайрылуу субъектиси түзүлгөн саясий кырдаалда бийликтин легитимдүүлүгүн камсыз кылууга багытталган «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын өтө маанилүү ченемдеринин колдонулушун жана ар кимдин шайлоо жана шайлануу укугун Жогорку Кеңеш сүйлөшүп келишкендик жана мыйзамдарды кабыл алуунун тартибин одоно бузуу аркылуу токтотуп койгон деген тыянакка келет.

Андан ары кайрылуу субъектиси мамлекеттик бийликти жүзөгө ашыруунун маанилүү принциби – мамлекеттик органдардын эл алдындагы ачыктык жана жоопкерчилик жана өзүнүн ыйгарым укуктарын элдин кызыкчылыгында жүзөгө ашыруу принцибинин бузулушу жөнүндө белгилейт (Конституциянын 3-беренесинин 3-пункту).

Конституциянын 52-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык жарандар республикалык жана жергиликтүү маанидеги мыйзамдарды жана чечимдерди талкууда жана кабыл алууда катышууга укуктуу. Ушул конституциялык жобону өнүктүрүүдө «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамдын 22-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрү жарандардын жана юридикалык жактардын кызыкчылыктарына түздөн-түз тиешелүү ченемдик укуктук актылардын долбоорлору ченем жаратуучу органдын расмий сайтында жайгаштыруу аркылуу коомдук талкууга жатат деп белгилейт. Мыйзам долбоорун коомдук талкуу кийинкидей жол менен жүзөгө ашырылат: долбоордун текстине жеткиликтүүлүктү камсыз кылуу; коомдук талкуунун катышуучуларынан түшкөн сунуштарды кабыл алуу, кароо жана жалпылоо; келип түшкөн сунуштар тууралуу аларды ченемдик укуктук актынын долбооруна киргизүүнүн же киргизбөөнүн себептерин негиздөө менен анын жыйынтыктары боюнча жыйынтык маалыматты даярдоо. Жыйынтык маалымат мыйзам долбоорунун маалымат-негиздемеде чагылдырылуу керек.

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Бирок мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин расмий сайтында 2020-жылдын 22-октябрында 13 саат 52 мүнөттө жайгаштырылган дагы, ошол эле күнү саат 18.00дө кабыл алынган. Ал эми «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылар жөнүндө» Мыйзамдын 23-беренесине ылайык ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун коомдук талкуулоонун мөөнөтү, ал жеткис күчтүн жагдайларынын шарттарында жарандардын жана юридикалык жактардын укуктарын жөнгө салууга багытталган ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун кошпогондо, бир айдан кем эмес болот. Жогорку Кеңештин Регламентинин 51-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык фракциялар, комитеттер, депутаттар, Өкмөт, жарандык коомдун өкүлдөрү Жогорку Кеңешти расмий сайтында жайгаштырылган күндөн тартып 2 жуманын ичинде жооптуу комитетке мыйзам долбоору боюнча жазуу жүзүндөгү эскертүүлөрү менен сунуштарын берүүгө укуктуу. Бирок көрсөтүлгөн субъектилер мындай мүмкүнчүлүктөн ажыратылды.

Андан тышкары, Жогорку Кеңештин Регламентинин 115-беренесинин 3-бөлүгү менен жарандардын конституциялык укуктарын, эркиндиктерин жана милдеттерин, саясий партиялардын, коммерциялык эмес уюмдардын жана массалык маалымат каражаттарынын укуктук статусун камсыз кылуу жөнүндө, бюджет, салыктар жана башка милдеттүү жыйымдар жөнүндө, ишкерчиликти мамлекеттик жөнгө салуунун жаңы түрлөрүн жөнгө салуунун жаңы түрлөрүн жөнүндө, экологиялык коопсуздукту камсыз кылуу жана укук бузууларга каршы күрөшү жөнүндө мыйзамдардын долбоорлору боюнча парламенттик угуулардын өткөрүү милдеттүү болуп саналары белгиленген. Арыздануучу белгилегендей парламенттик угуулар өткөрүлгөн эмес.

Аны менен, Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алынган шайлоолор жөнүндө конституциялык Мыйзам «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамдын 7-беренеси менен орнотулган талаптарга жооп бербейт, ага ылайык ченемдик укуктук актылардын мыйзамдуулугу аларды белгиленген тартипте кабыл алынуу менен камсыз кылынат.

К.С. Сооронкулова талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алууда конституциялык мыйзамдар Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн экиден кем эмес көпчүлүгүнүн добушу менен кабыл алынышын белгилеген Конституциянын 80-беренесинин 5-бөлүгүнүн, ошондой эле мыйзам долбоору үчүн добуш берүү укугун башка депутатка берүүгө тыюу салууну камтыган Жогорку Кеңештин Регламентинин 85-беренесинин 4-бөлүгүнүн талаптарын бузууга жол берилген деп ырастайт. Алардын ырастоосу боюнча мыйзам долбооруна нагыз 78 депутат добуш берген, ал эми төрагалык кылуучу добуштарды эсептөөдө 83 добушту, анын ичинен 4 ишеним кат боюнча берилген добушту биротоло аныктаган.

Жалпысынан арыздануучу мыйзам долбоору адамдардын тобу менен тымызын демилгеленген, коомдук талкуусуз, комитетте ка-

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

ралбастан, депутаттардын тиешелүү таанышуусуз жана анын үстүндө ой-жүгүртүүсүз, Конституция жана мыйзамдар менен белгиленген мыйзамдарды кабыл алуунун тартибин жана процедураларын бузууда акылга сыйбаган кыска мөөнөт ичинде кабыл алынган, демек, мамлекет, анын органдары, жергиликтүү өз алдынча органдары жана алардын кызмат адамдары Конституция жана мыйзамдар менен белгиленген ыйгарым укуктардын алкагынан чыга албайт деп белгилөөчү Конституциянын 5-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келет деп эсептейт.

Кайрылуунун субъектиси Конституция өзүнө мамлекеттик бийлик органдарынын уюштурулушунун жана ишмердигинин, адамдын жана мамлекеттин өз ара мамилелеринин бардык тараптарын камтый албагандыктан, алардын ченемдерин конкреттештирүү тийиштүү мыйзамдарда жүргүзүлөт деп белгилейт. Конституциялык мыйзамдар Конституция менен органикалык байланышта, маңызы боюнча анын жоболорун улантат жана өнүктүрөт. Ушундан улам, арыздануучу мыйзам чыгаруучу конституциялык мыйзамдын ченемдеринин колдонулушун токтото туруу менен Конституциянын өзүнүн колдонулушун токтотуп койгонун белгилейт. Тактап айтканда, Жогорку Кеңешке кайра шайлоолорду өткөрүүнүн тартибин жөнгө салуучу ченемдердин колдонулушун токтото туруу менен Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоолорун өткөрүүнүн конституциялык негиздерин камтыган Конституциянын 70-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн колдонулушун солгундаткан.

Арыздануучу Конституция башка мыйзамдардын ченемдеринин колдонулушун токтото туруу жөнүндө конституциялык мыйзамды кабыл алууну болжогон ченемдерди камтыбайт деп эсептейт. Конституцияда конституциялык мыйзамдардын жөнгө салуу предмети императивдик эрежелерди орнотуу жолу менен толук түрдө аныкталган жана кеңейтилиши жана толукталышы мүмкүн эмес. Ага карабастан, 2020-жылдын 22-октябрында Жогорку Кеңеш Конституцияда каралбаган «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтотуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамын каалоосу боюнча кабыл алган.

Арыздануучунун пикири боюнча, эгер шайлоолор жараксыз жана болбой калды деп табылган учурда, шайлоолор жөнүндө конституциялык Мыйзамдын 38-беренесине ылайык Борбордук шайлоо комиссиясы тарабынан бир айдын ичинде кайра шайлоолор дайындалат. Кайра шайлоолор шайлоочулардын тизмелерин, шайлоо участкаларын жана шайлоо комиссияларын түзүү сыяктуу этаптарды караштырбайт. Андан тышкары, белгилүү негиздер болгон учурда кайра шайлоолор шайлоого катышкан саясий партиялар ортосунда гана өткөрүлөт. Ошентип, арыздануучунун пикири боюнча, кайра шайлоолор жана негизги шайлоолор бирдиктүү процесстин ажы-

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

ратылгыс циклдери болуп саналат жана кайра шайлоолор негизги шайлоолордун органикалык уландысы.

Шайлоочунун өз эркин билдирүү эркиндигине олуттуу таасирин тийгизип, жалпы бирдей шайлоо укугунун принциби бурмалангандыктан шайлоолор жөнүндө мыйзамдар жапырт бузулгандыгына байланыштуу шайлоолор жараксыз болуп таанылгандыктан, кайра шайлоолор Конституция менен кепилденген шайлоого жана шайланууга болгон бузулган укукту калыбына келтирүүнүн маанилүү укуктук каражаты болуп саналат.

Кайрылуу субъектисинин пикири боюнча Жогорку Кеңештин депутаттарын кайра шайлоону же жаңы шайлоолорду 2021-жылдын 1-июнунан кечиктирбестен өткөрүүнү жарыялаган даттанылып жаткан конституциялык Мыйзамдын 2-беренеси Конституцияда жана мыйзамдарда караштырылган тартипте мамлекеттик бийлик органдарына жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына ар бир жарандын шайлоо жана шайлануу укугуна кол салуу болуп саналат (Конституциянын 52-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пункту).

Шайлоолор жөнүндө ченемдеринин колдонулушун токтото туруу менен мамлекет бүткүл эл тарабынан шайланган Жогорку Кеңеш өкүл болгон жана камсыз кылган элдик бийликтин үстөмдүгүн камсыз кылуу боюнча өзүнө алынган милдеттенмелерин токтотот (Конституциянын 3-беренесинин 1-пункту). Жарандардын пайдубал саясий укуктарына жана эркиндиктерине тийиштүү мыйзамдын токтотула туруусу ушул укуктарды каалоосу боюнча белгиленген мөөнөттөрдүн чектеринде чектөө болуп саналат. Ал эми адамдын укуктары менен эркиндиктери Кыргыз Республикасынын жогорку баалуулуктарына таандык. Алар түздөн-түз иштейт, мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишмердигинин маанисин жана мазмунун аныктайт (Конституциянын 16-беренесинин 1-бөлүгү); Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдар кабыл алынбашы керек (Конституциянын 20-беренесинин 1-бөлүгү).

Арыздануучунун «коомдун калың катмарынын пикирин эске алуу зарылдыгы, Кыргыз Республикасынын колдонуудагы Конституциясына өзгөртүүлөрдү киргизүүнү караган конституциялык реформаны өткөрүү» деген сыяктуу шайлоо укуктарын чектөөнүн мындай негиздери тынчсыздануусун туудурат. Ушул максаттар Конституциянын 20-беренесинин 2-бөлүгү менен белгиленген адам укуктарын чектөөнүн жалпыга маанилүү конституциялык максаттарына өлчөмдөш эмес. Ушул эле берененин 3-бөлүгү Конституцияда каралгандан башка максаттарда жана андан ашык даражада укуктар менен эркиндиктерди чектөөнү орнотууга тыюу салат.

Арыздануучу өлкөнүн жогорку мыйзам чыгаруу органына кезектеги шайлоолордун өтүшүн токтото туруу бийликти легитимдештирүүгө тоскоолдук жаратат жана Конституциянын 5-беренесинин

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

2-бөлүгү менен тыюу салынган бийликти узурпациялоо үчүн жагымдуу шарттарды түзөт деп ырастайт.

К.С. Сооронкулова мамлекеттин жана коомдун турмушунун негиздерин жөнгө салуучу ченемдик укуктук акт катары жана жалпы элдин кызыкчылыгын чагылдырган Конституциянын социалдык-саясий баалуулугун, жана ушул мааниде конституциялык реформанын процесси максималдуу ачык-айкындуулук жагдайда, массалык талкуунун атайын уюштурулуусунда өтүшү керек деп баса белгилейт.

Арыздануучу Баш Мыйзамдын мазмунуна болгон ар бир кийлигишүү өзгөчө дыкат текшерилген мүнөзгө ээ болуусу керек, ал үчүн сунушталып жаткан түзөтүүлөрдү кеңири элдик талкууга салуу, ошондой эле мыйзам чыгаруу процессин ашыкпастан, кылдат жана пландуу илгерилетүү зарыл деп белгилейт. Ошон үчүн кайрылуу субъектиси эркин жана мыйзамдуу шайлоолор жолу менен калыптанган легитимдүү жогорку мыйзам чыгаруу органынын конституциялык реформада катышуусу чоң мааниге ээ деген тыянакка келет.

Кайрылуу субъектисинде сунушталып жаткан конституциялык өзгөртүүлөрдүн легитимдүүлүгүн ыйгарым укуктарынын мөөнөтү 2020-жылдын 28-октябрында аяктаган Жогорку Кеңештин конституциялык реформада катышуусунан улам шек саноолорду туудурат.

Арыздануучу өзүнүн жүйөлөрүн жыйынтыктап келип, конституциялык орнотмолор мезгилдик факторлордун таасири алдында жана айрым саясий топтордун жана мамлекеттик ишмерлердин кызыкчылыгына жагынып, өзгөрбөшү керек деп белгилеген. Кайрылуу субъектиси Конституцияга өзгөртүүлөрдү киргизүү конституциялык түзүлүштүн негиздерине, парламентаризмдин өнүгүүсүнө жана анын легитимдүүлүгүнө олуттуу тобокелдиктерди жаратат, бул өз кезегинде конституциялык түзүлүштү өз билгенин кылуу, каалоосу боюнча өзгөртүү аракети катары бааланат деп белгилейт.

Баяндалгандын негизинде, арыздануучу талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 2-ноябрындагы аныктамасы менен бул өтүнүч талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 3-беренесинин 1-пунктуна, 5-беренесинин 3-бөлүгүнө, 16-беренесинин 1-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 52-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1, 2-пункттарына, 80-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү бөлүгүндө өндүрүшкө кабыл алынган.

Арыздануучунун кимдир-бирөөнүн мамлекеттеги бийликти өзүнө ыйгарып алуусуна тыюу салууну орноткон жана мамлекеттик бийликти узурпациялоону өзгөчө оор кылмыш катары аныктаган Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнө жасаган шилтемеси судьялар коллегиясы тарабынан талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алуу менен

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

байланышкан окуяларга анын баа берүү ой-жүгүртүүсү катары баалайт, демек, түздөн-түз ченем контролдоонун жүзөгө ашырылуусун талап кылбайт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2020-жылдын 28-октябрында жарандар Н.А. Касымбековдун жана Т.Б. Усубалиевдин «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтотуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2-беренесинин 2-бөлүгүнө, 3-беренесинин 1, 3-пунктарына, 4-беренесинин 3-бөлүгүнө, 5-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 1-3-бөлүктөрүнө, 52-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1, 2-пунктарына, 70-беренесинин 2-бөлүгүнө, 71-беренесинин 4-бөлүгүнө, 78-беренесинин 3-бөлүгүнө, 80-беренесинин 5-бөлүгүнө, 84-беренесинин 6-бөлүгүнө, 114-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыздануучулардын талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алуу тартибинин, ошондой эле аны коомдук талкуу процедурасынын бузулушуна тийиштүү жүйөлөрү «Реформа» саясий партиясынын көз карашы менен жалпы жонунан бирдей.

Андан тышкары, арыздануучулар өлкөдөгү коомдук-саясий, эпидемиологиялык жана алар менен байланышкан экономикалык кырдаалды турукташтыруу, калктын шайлоо процессине ишенимин арттыруу максатында, коомдун кыйла калың катмарларынын пикирлерин эске алуу зарылчылыгына жана конституциялык реформаны өткөрүүгө байланыштуу талашылып жатканы актынын 1-беренесине ылайык Шайлоолор жөнүндө конституциялык Мыйзамдын 38 жана 63-беренелеринин колдонулушу токтотула турат деп белгилешет. Арыздануучулардын пикири боюнча жарандардын укуктарын чектөөнүн көрсөтүлгөн максаттары Конституциянын 20-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет, аларга ылайык жарандардын укуктары Конституция жана мыйзамдар менен улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын ден-соолугун жана адеп-ахлагын, башка жактардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында чектелиши мүмкүн; мыйзам менен Конституцияда каралгандан башка максаттарда жана андан ашык даражада укуктарды чектөө орнотулушу мүмкүн эмес.

Арыздануучулар ырастагандай, талашылып жаткан актынын 2-беренеси Жогорку Кеңештин депутаттарын кайра шайлоо же жаңыдан шайлоо Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык, бирок 2021-жылдын 1-июнунан кечиктирилбестен жарыяланат деп белгилейт. Аны менен талашылып жаткан актынын 1-беренеси 2-беренесине карама-каршы келүүсү байкалат.

Талашылып жаткан актынын 3-беренеси конституциялык Мыйзам расмий жарыяланган күндөн баштап күчүнө кирет жана консти-

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

туциялык реформа аяктаганга чейин колдонулат деп белгилейт да, аны менен эскертилген конституциялык Мыйзамдын 38 жана 63-беренелеринин колдонулушун токтотула туруусун белгисиз мөөнөткө жылдырат.

Эгер конституциялык реформа мыйзам чыгаруу органынын өзү тарабынан жүзөгө ашырылса, анда Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши Конституцияга өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө Мыйзамды ал Жогорку Кеңештин кароосуна киргизилген күндөн 6 айдан кечиктирилбестен кабыл алышы керек (Конституциянын 114-беренесинин 3-бөлүгүнүн биринчи абзацы). Конституциялык реформага учурдагы чакырылыштагы Жогорку Кеңештин катышуусу болжолдонуп жаткан конституциялык өзгөртүүлөрдүн легитимдүүлүгүнөн алдын ала шек саноолорду туудурат, анткени Жогорку Кеңештин депутаттары беш жылдык мөөнөткө шайланат (Конституциянын 70-беренесинин 2-бөлүгү), ал эми алардын ыйгарым укуктары алар ант берген күндөн тартып башталат (Конституциянын 71-беренесинин 4-бөлүгү). Жогорку Кеңештин учурдагы чакырылыштын депутаттары 2015-жылдын 4-октябрында шайланган, демек, алардын ыйгарым укуктарынын конституциялык мөөнөтү 2020-жылдын 3-октябрында аяктаган.

Ушуга байланыштуу, Н.А. Касымбеков жана Т.Б. Усубалиев Жогорку Кеңештин учурдагы чакырылышы тарабынан Конституциянын 71-беренесинин 3-бөлүгүнүн негизиндеги 5 жылдык мөөнөттү андан ашуун мөөнөткө өзүнүн легитимдүүлүгүн узартуусу мыйзамсыз деп эсептешет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 2-ноябрындагы аныктамасы менен Н.А. Касымбековдун жана Т.Б. Усубалиевдин өтүнүчүн талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2-беренесинин 2-бөлүгүнө, 3-беренесинин 1, 3-пунктарына, 5-беренесинин 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-3-бөлүктөрүнө, 52-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1, 2-пунктарына, 70-беренесинин 2-бөлүгүнө, 71-беренесинин 4-бөлүгүнө, 80-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү бөлүгүндө өндүрүшкө кабыл алынган.

Арыздануучулардын кимдир-бирөөнүн мамлекеттеги бийликти өзүнө ыйгарып алуусуна тыюу салууну орноткон жана мамлекеттик бийликти узурпациялоону өзгөчө оор кылмыш катары аныктаган Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнө жасаган шилтемеси судьялар коллегиясы тарабынан талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алуу менен байланышкан окуяларга анын баа берүү ой-жүгүртүүсү катары баалайт, ал эми 4-берененин 3-бөлүгү, 78-берененин 3-бөлүгү, 84-берененин 6-бөлүгү, 114-берененин 3-бөлүгү өтүнүчтө жүйөлөрдүн бекемдөө формасы катары келтирилген, демек, түздөн-түз ченем контролдоонун жүзөгө ашырылуусун талап кылбайт.

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

«Реформа» саясий партиясынын жана жарандар Н.А. Касымбековдун, Т.Б. Усубалиевдин талаптары бирдей болгондуктан, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн 6-пунктуна ылайык 2020-жылдын 2-ноябрындагы судья-баяндамачынын аныктамасы менен көрсөтүлгөн иштер бир өндүрүшкө бириктирилген.

2020-жылдын 1-декабрында Н.А. Касымбеков жана Т.Б. Усубалиев кошумча өтүнүч менен кайрылышкан, анда өз талаптарынын көлөмүм азайтышып, ошондой эле өзүнүн көз карашын ырастоодо кошумча жүйөлөр келтиришкен.

Арыздануучулардын пикири боюнча Жогорку Кеңеш Жогорку Кеңештин депутаттарын кайра шайлоону өткөрүүнү токтото туруу менен өзүнүн ыйгарым укуктарынын алкагынан чыгып кеткен жана Шайлоолорду жана референдумдарды өткөрүү боюнча Борбордук комиссиянын ишине кийлигишкен, аны менен мамлекеттик бийликтин уюштурулушунун жана укуктук мамлекеттин иштешинин маанилүү принциптеринин бири – мамлекеттик бийликти бөлүштүрүү принцибин бузган. Арыздануучулар өзүнүн жүйөлөрүн негиздөөдө ушул принцип туурасындагы Конституциялык палатанын айрым укуктук көз караштарын келтиришет.

Н.А. Касымбеков жана Т.Б. Усубалиев « Кыргыз Республикасынын шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча шайлоо комиссиялары жөнүндө» Мыйзамдын 3-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык шайлоо комиссиялардын ишине мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, коммерциялык эмес уюмдар, анын ичинде саясий партиялар, башка юридикалык жана жеке жактар тарабынан кийлигишүүгө жол берилбейт деп көрсөтүшөт. Жогорку Кеңештин шайлоо процессине кийлигишкенинен Шайлоолорду жана референдумдарды өткөрүү боюнча Борбордук комиссия Жогорку Кеңештин шайлоолорун мөөнөтүндө өткөрө албай жатат, бул, өз кезегинде, жарандарды өзүнүн бийлигин түздөн-түз Жогорку Кеңештин шайлоолорунда жүзөгө ашыруудан ажыратат (Конституциянын 2-беренесинин 2-бөлүгү).

Арыздануучулар соттук отурумда өздөрүнүн талаптарын колдошту жана аларды канааттандырууну суранышат.

Жоопкер-тараптын өкүлү К. Бейшенбек кызы арыздануучулардын жүйөлөрүн негизсиз жана канааттандыруусуз калтырылууга жатат деп эсептейт.

Талашылып жаткан конституциялык Мыйзам Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан Конституциянын 74-беренесине ылайык кабыл алынган.

2020-жылдын 4-октябрында өткөн Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоолорунун алдын ала жыйынтыктарын жарыялагандан кийин бир катар саясий партиялар Шайлоолорду жана референдумдарды өткөрүү боюнча Борбордук комиссияга анын жыйынтыктарын жокко чыгаруу жөнүндө арыз менен кайрылышкан.

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Ата Мекен, Бир Бол, Мекенчил, Чоң Казат, Республика, Замандаш, Реформа, Бүтүн Кыргызстан, Ыйман Нуру, Мекен Ынтымагы жана башка саясий партиялардын арызында шайлоолор одоно бузуулар, шайлоочулардын добуштарын массалык түрдө сатып алуу, шайлоочуларды коркутуу жана басым көрсөтүү, ошондой эле добуштарды эсептөөдө бузуулар менен болуп өткөнү көрсөтүлгөн.

Массалык тартип бузуулар менен коштолгон шайлоолордун жыйынтыктарына коомдун болгон нааразычылыгы республикада саясий туруксуздукка алып келди, ушуга байланыштуу Шайлоолорду жана референдумдарды өткөрүү боюнча Борбордук комиссия Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын шайлоолорунун жыйынтыктарын жараксыз деп тапкан.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү 2020-жылдын 5-6-октябрындагы окуялардан кийин түзүлгөн оор саясий жана экономикалык кырдаал мезгилинде талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алуу бардык республика боюнча жана Бишкек шаарында укук тартиби менен жарандардын коопсуздугун, социалдык-экономикалык кырдаалды дагы турукташтырууга алып келди деп эсептейт. Митингдерде катышкан көптөгөн сандагы адамдардын пандемия мезгилинде топтошуусу, баш аламандыктын жазылбай туруусу калктын саламаттыгына өлчөнгүс зыянга, олуттуу материалдык жоготууларга жана жалпы борбор шаары менен өлкөнүн турумуш тиричилигинин шарттарынын бузулушуна алып келмек.

Жоопкер-тараптын пикири боюнча кабыл алынган конституциялык Мыйзам элдик бийлик үстөмдүгүнүн принцибин өзгөртүүгө алып келбейт, мамлекеттик бийликти узурпациялоо, жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруу же кемсинтүү максатын көздөбөйт, анткени элдик бийликти өкүлчүлүктүү жана мыйзам чыгаруучу иш-милдеттер алкагында жалпы эл шайлаган Жогорку Кеңештин депутаттары тарабынан чагылдырылат жана камсыз кылынат.

Жоопкер-тараптын ырастамасы боюнча Жогорку Кеңеш өз бийгарым укуктарынын алкагында талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесине ылайык кабыл алган, ага ылайык ченемдик укуктук актынын же анын өзүнчө түзүмдүк элементинин колдонулушу белгисиз мөөнөткө токтогула турушу мүмкүн. Ченемдик укуктук актынын же анын өзүнчө түзүмдүк элементинин колдонулушун токтото туруу өзүнчө ченемдик укуктук акт менен жүзөгө ашырылат.

Жоопкер-тарап арыздануучулардын даттанылып жаткан конституциялык Мыйзамды коомдук талкуу өткөрбөстөн кабыл алгандыгы жөнүндө жүйөлөрү туурасында «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамдын 23-беренесине ылайык ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун коомдук талкуулоонун мөөнөтү, ал жеткис күчтүн жагдайларынын шарттарында

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

жарандардын жана юридикалык жактардын укуктарын жөнгө салууга багытталган ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун кошпогондо, бир айдан кем эмес болот деп белгиледи.

Ушуга байланыштуу, Жогорку Кеңештин Регламентинин 55-беренесинин 10-бөлүгүнүн 8-пунктуна ылайык бардык фракциялардын жооптуу жана тармактык комитеттеринин оң корутундуларысыз, Жогорку Кеңеш өзгөчө абал, өзгөчө кырдаал киргизилишине жана/же ал жеткис күчтүн жагдайларына байланыштуу социалдык-экономикалык кырдаалды турукташтыруу, укук тартиби жана коопсуздук маселелери боюнча мыйзам долбоорун кароодо ал мыйзам долбоорун бир эле мезгилде экинчи жана үчүнчү окууда жана/же үч окууда кабыл алууга укуктуу. Бүткүл дүйнөлүк саламаттык сактоо уюмунун пандемия дүйнөлүк масштабдагы өзгөчө кырдаал болуп саналат деген расмий билдирүүсүн эске алганда, , калктын массалык дартка чалдыгуу фактысы ал жеткис күчтүн жагдайларына таандык.

Жогорку Кеңештин учурдагы чакырылыштын өзүнүн легитимдүүлүк мөөнөтүн 5 жылдан ашуун мөөнөткө мыйзамсыз узартуу маселеси туурасында, жоопкер-тарап, Конституциянын 71-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык Жогорку Кеңештин жаңы чакырылышынын биринчи жыйналышы болгон күндөн тартып Жогорку Кеңештин мурдагы чакырылышынын ыйгарым укуктары токтотулат деп билдирет.

Ушундан улам, Жогорку Кеңештин кийинки чакырылыштагы депутаттарын шайлаганга чейин VI чакырылыштагы депутаттардын ыйгарым укуктары токтотулушу мүмкүн эмес, демек, алар өзүнүн милдеттерин аткарууга укуктуу.

Жогорку Кеңештин өкүлү мыйзам чыгаруу органы тарабынан Конституциянын ченемдерин бузуулар болгон эместигин белгилейт, анткени жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык ченем Жогорку Кеңештин жаңы курамы шайланбай калган учурларда укуктук боштукту болтурбоо механизмдин камтыйт.

Жогорку Кеңештин экинчи өкүлү М. Орозобек уулу К. Бейшенбек кызынын жүйөлөрүн колдоду.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү Т.А. Чилдебаев конституциялык мыйзамдар өзгөрүлбөс бойдон кала албайт, алар дагы белгилүү түзөтүүлөргө дуушар болушу мүмкүн. Талашылып жаткан конституциялык Мыйзам Конституциянын 74-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пункту менен белгиленген Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктары алкагында жана «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» мыйзамдардын ченемдерине ылайык кабыл алынган, аларда ченем жаратуу ишмердигинин, мыйзамдарды даярдоо, кабыл алуу жана жарыялоо, ошондой эле алардын колдонулуу, түшүндүрмө берүү, коллизияларды чечүү, ченемдик укуктук актынын жана алардын айрым ченемдеринин колдонулушун токтото туруу тартиби каралат.

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Т.А. Чилдебаев Кыргызстандын эли өз бийлигин Конституциянын жана мыйзамдардын негизинде, анын ичинде мамлекеттик органдар аркылуу жүзөгө ашырат деген Конституциянын 2-беренесинин 2-бөлүгүнө шилтеме жасап, талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алууда коомдук талкууну өткөрүү жарандардын да, алардын өкүлдөрү болгон Жогорку Кеңештин депутаттарынын катышуусу менен жүргүзүлүшү мүмкүн болмок деп эсептейт. Көрсөтүлгөндөр мамлекеттик органдардын ачыктык жана жоопкерчилик конституциялык принциби (Конституциянын 3-беренесинин 3-пункту), ошондой эле жарандардын мыйзамдарды талкууда жана кабыл алууда катышуу укугу (Конституциянын 52-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пункту) бузулган эмес дегенди билдирет.

Т.А. Чилдебаевдин ырастоосу боюнча 2020-жылдын 5-6-октябрында нааразылык билдирип чыккан жарандардын негизги талабы шайлоо тутумун түп тамырынан кайра карап чыгууга барып такалган, натыйжада мыйзам чыгаруучуну «Кыргыз Республикасынын Президенти жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтото турганга шарттаган.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү Жогорку Кеңештин учурдагы чакырылышынын ыйгарым укуктары маселеси боюнча Конституциянын ченемдеринен келип чыкканда, Жогорку Кеңештин мурдагы чакырылышынын депутаттарынын ыйгарым укуктарынын токтотулушу Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин жаңы курамын шайлап, алардын биринчи отуруму болгон күндөн тарта гана мүмкүн деп эсептейт (Конституциянын 70-беренесинин 2-бөлүгү, 71-беренесинин 3, 4-бөлүгү, 73-беренесинин 2-бөлүгү).

Т.А. Чилдебаев коомдук-саясий кырдаалды турукташтырууну камсыз кылуу коомдук тартипти сактоонун орчундуу түшүнүктөрүнүн бири, ошон үчүн талашылып жаткан долбоорду кабыл алуу анын кабыл алуу максаттарына өлчөмдөш болуп саналат деп белгилеген. Ал талашылып жаткан конституциялык Мыйзам менен референдум маселелери каралбайт, ал эми Жогорку Кеңештин шайлоолору 2021-жылдын 1-июнунан кечиктирилбестен өткөрүлөт, жогорудагы маселелер Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоону белгиленген тартипте дайындоого укуктуу мамлекеттин жаңы башчысын шайлоо процедурасы менен өз ара байланышта экендигин корутундулап баса белгилеген. Ошентип, шайлоону жараксыз деп таануу жана алардын мөөнөттөрүн кийинкиге жылдыруу 2020-жылдын 4-октябрынан кийин өлкөдө түзүлгөн коомдук-саясий кырдаалга өлчөмдөш. Демек, талашылып жаткан конституциялык Мыйзам Конституцияга карама-каршы келбейт.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министринин талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алуу тартиби жана процедурасы туурасында көз карашы Кыргыз Республикасынын Жогорку

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Кеңешинин жана Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлдөрүнүн көз караштары менен окшош.

Талашылып жаткан конституциялык Мыйзам Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2020-жылдын 22-мартындагы № 93-б буйругу менен Кыргыз Республикасынын аймагына 2020-жылдын 22-мартынан тартып бүгүнкү күнгө чейин жокко чыгарылбаган өзгөчө кырдаал режими киргизилгендигине байланыштуу өлкөдөгү коомдук-саясий, эпидемиологиялык жана ага байланыштуу экономикалык кырдаалды турукташтыруу максатында «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 55-беренесинин 10-бөлүгүнүн 8-пунктуна ылайык кабыл алынган.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү арыздануучулардын мыйзам чыгаруу органынын кезектүү шайлоолордун ыраатынын токтотулуусу бийликтин легитимдештирүүсүнө тоскоолдук кылат деген жүйөлөрүнө жооп берип жатып, мамлекеттик бийликти бөлүштүрүү конституциялык принцибинен келип чыкканда, мамлекеттик башкаруу тутумунда мамлекеттик бийликтин жогорку органдары өзүнүн ишмердигин туруктуу негизде үзгүлтүксүз жүргүзүшүн болжолдойт деп эсептейт. Ошон үчүн Конституциянын 71-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык Жогорку Кеңештин мурдагы чакырылыштагы ыйгарым укуктары кийинки чакырылыштын биринчи отуруму болгон күндөн тартып токтотулат.

Андан тышкары, түзүлгөн кырдаалда Жогорку Кеңеш чектелүү ыйгарым укуктарына ээ болуу керектигин белгилеген жоболор Конституцияда жок. Талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алуу зарылчылыгы Жогорку Кеңештин депутаттарынын саны туурасында элдин көп сандаган нааразычылык көрүнүштөрүнө, шайлоо тутумун өзгөртүү жана шайлоону жараксыз деп таанууга алып келген коррупциянын түп тамырынан жоюу жөнүндө талаптары менен байланышкан.

Кыргыз Республикасынын Шайлоолор жана референдумдарды өткөрүү боюнча Борбордук комиссиясынын өкүлдөрү (андан ары – БШК) Шаршеналы уулу Адилет жана К.К. Уметалиев каралып жаткан маселенин чечилишин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ыктыярына калтырышкан, мында Шаршеналы уулу Адилет кийинки кошумча белгилеген.

БШКтын 2020-жылдын 6-октябрындагы № 249 токтому менен 2020-жылдын 4-октябрына дайындалган Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоого добуш берүүнүн жыйынтыктары жараксыз болуп таанылган. Ушуга байланыштуу, кайталап шайлоолорду өткөрүү маселелерин регламенттөөчү «Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 38-беренесинин жана 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдеринин негизинде БШК 2020-жылдын 21-октябрындагы № 258 токтому менен Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңе-

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

шинин жаңы чакырылыштагы депутаттарын кайра шайлоону 2020-жылдын 20-декабрындагы жекшемби күнүнө дайындаган.

Ошону менен бирге, 2020-жылдын 22-октябрында «Кыргыз Республикасынын Президенти жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 38 жана 63-беренелеринин колдонулушун токтото турган «Кыргыз Республикасынын Президенти жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтото туруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамын Жогорку Кеңеш кабыл алынган.

«Демократия жана жарандык коом үчүн коалиция» коомдук бирикмесинин жана «Актив» саясий партиясынын доосу боюнча Бишкек шаарынын Административдик соту көрсөтүлгөн Мыйзамдын негизинде 2020-жылдын 24-октябрындагы чечими менен «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын кайра шайлоо жөнүндө» БШКтын 2020-жылдын 21-октябрындагы № 258 токтомун жокко чыгарган.

БШК Бишкек шаарынын Административдик сотунун чечими менен макул болбостон, Бишкек шаарынын Административдик сотунун 2020-жылдын 24-октябрындагы чечимин жокко чыгаруу жөнүндө кассациялык доо арызды Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна берген. Бирок, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотун 2020-жылдын 29-октябрындагы аныктамасы менен кассациялык доо арызды маңызы боюнча карабастан кайтарып берген.

Соттун чечими күчүнө киргендигине байланыштуу, БШК Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоону даярдоо жана өткөрүү боюнча анда аркы аракеттерин токтото турган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди:

1. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы конституциялуулугу күмөндүүлүктү туудурган ченемдик укуктук актынын кайрылууда козголгон бөлүгүндөгү предмет боюнча гана акт чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп кийинкидей мазмундагы ««Кыргыз Республикасынын Президенти жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтото туруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы саналат:

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

««Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтото туруу жөнүндө»

1-берене.

Өлкөдөгү коомдук-саясий, эпидемиологиялык жана алар менен байланышкан экономикалык кырдаалды турукташтыруу, элдин шайлоо процессине болгон ишениминин деңгээлин жогорулатуу максатында жана коомдун кыйла кеңири катмарларынын пикирлерин эске алуунун зарылчылыгына жана Кыргыз Республикасынын колдонуудагы Конституциясына өзгөртүүлөрдү киргизүүнү караган конституциялык реформа өткөрүү менен байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2011-жылдын 2-июлундагы № 68 конституциялык Мыйзамынын 38 жана 63-беренелеринин колдонулушу токтотула турсун.

2-берене.

2020-жылдын 4-октябрында өткөрүлгөн Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жараксыз деп таанылгандыгына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын кайра шайлоо же болбосо жаңы шайлоо Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык, бирок 2021-жылдын 1-июнунан кечиктирбестен жарыяланат.

3-берене.

1. Ушул конституциялык Мыйзам расмий жарыяланган күндөн тартып күчүнө кирет жана конституциялык реформа аяктаганга чейин колдонулат.

2. Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жана Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиясы:

- өздөрүнүн ченемдик укуктук актыларын ушул конституциялык Мыйзамга ылайык келтирсин;
- ушул конституциялык Мыйзамдан келип чыгуучу зарыл чараларды көрсүн.»

Бул Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы 2020-жылдын 22-октябрында Жогорку Кеңеште кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинде 2020-жылдын 27-октябрында № 89 нумур менен жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актылардын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иштерди карап, ченемдик укуктук актынын же анын элементинин мазмундук бөлүгүн (материалдык контролдоо) текшерүү менен бир-

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

ге, ченем жаратуучу органдын ыйгарым укуктуулугун, талашылып жаткан ченемдик укуктук актыны кабыл алуу, жарыялоо жана колдонууга киргизүү тартибине карата конституциялык жана мыйзамдардагы талаптардын сакталышын текшерүүнү өзүнө камтыган формалдуу контролдоону жүзөгө ашырат. Мында формалдуу конституциялык контролдоо конституциялык контролдоону жүзөгө ашырууда биринчи кезектеги этап болуп саналат, анткени конституциялык жана мыйзамдардагы белгиленген процедураларды сактоо ар кандай ченемдик укуктук актынын мыйзамдуулугунун сөзсүз шарты болуп саналат.

3. Кыргыз Республикасынын Конституциясы Кыргыз Республикасы укуктук, демократиялык мамлекет болуп саналат (1-берененин 1-бөлүгү), бул коомдук, саясий жана мамлекеттик турмуштун бардык чөйрөлөрүндө укук үстөмдүгүн, укук мамилелердин бардык субъектилерин (адамдын жана жарандын, коомдук бирикмелердин, мамлекеттик жана муниципалдык органдардын) Конституцияга жана мыйзамдарга баш ийүүсүн билдирет.

Укуктук мамлекетте коомдук мамилелердин жалгыз мүмкүн болгон жөнгө салуучу катары мыйзамдын аныктоочу сапаты болуп анын процедуралык легалдуулугу (мыйзамдуулугу) саналат, башка айтканда анын ченем жаратуу эрежелери менен аны кабыл алуу жана жарыялоо процедуралары жөнүндө конституциялык жана мыйзамдардагы көрсөтмөлөргө ылайык келүүсү керек.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан конституциялык мыйзамдарды жана мыйзамдарды кабыл алуу, кол коюу, жарыялоо жана колдонууга киргизүү тартибине негиз салуучу талаптарды камтыйт (80-82-беренелер), ошондой эле жарандардын республикалык жана жергиликтүү маанидеги мыйзамдарды жана чечимдерди кабыл алууга жана талкууга катышууга болгон укугун кепилдейт (52-берененин 1-бөлүгүнүн 1-пункту).

Баш Мыйзам жарандардын мыйзамдарды кабыл алууга жана талкууга катышуусуна мамлекетке бул укукту жүзөгө ашырууну камсыздоо милдетин буйрук иретинде бекитүү менен өзгөчө маанини кокусунан эмес берет. Бул көрсөтүлгөн конституциялык жобонун элдик бийлик принциби менен ажырагыс байланышта болгону менен шартталат (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 3-беренесинин 1-пункту).

Конституция Кыргызстандын эли эгемендиктин ээси жана Кыргыз Республикасындагы мамлекеттик бийликтин бирден-бир булагы болуп саналат, Кыргызстандын эли өз бийлигин Конституциянын жана мыйзамдардын негизинде түздөн-түз шайлоолордо жана референдумдарда, ошондой эле мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын системасы аркылуу жүзөгө ашырат деп жар салат (2-берененин 1, 2-бөлүктөрү). Бул принцип мамлекеттин жана коомдун бүтүндөй турмуш-тиричилигинин уюштурулушунун негиз салуучу башаты болот. Ушул мааниде

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

укуктук тутум аркылуу калыптануучу мамлекеттин укуктук чыгаруучулук ишин дагы алып салуу болушу мүмкүн эмес. Укуктук тутум конкреттүү мыйзамдарда жана башка ченемдик укуктук актыларда иштелип жаткан укуктук каражаттардын өз ара байланыштуу, макулдашылуу жана өз ара иштөөчү жыйындысы катары коомдо болуп жаткан көрүнүштөрдүн жана өлкөнүн укуктук өнүгүүсүнүн деңгээлинин мыйзам ченемдүүлүгүн орнотот. Ушуга байланыштуу, мамлекеттин укук чыгаруучулук ишинде бийликтин башаты болгон коомдун ролун этибар албоого жол берилбейт.

Жарандардын мыйзамдын долбоорун талкуулоого түздөн-түз катышуусу элдин эркин эске алууну, коомдук турмуштун абдан маанилүү жактарын ченемдик жөнгө салууда коомдук муктаждыктарды канааттандырууну эң мыкты түрдө мүмкүндүк берген коомдук пикирди аныктайт жана кыйла натыйжалуу, социалдык-ылайыкталган чечимдерди кабыл алуу үчүн тажрыйбалык мааниге ээ.

Андан тышкары, жарандарды ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун талкуулоого тартуу мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын өз ыйгарым укуктарын элдин кызыкчылыгында жүзөгө ашыруусун жана эл алдындагы ачыктыгынын жана жоопкерчилигинин конституциялык принцибин камсыз кылуу боюнча механизмдердин бири катары чыгат (Конституциянын 3-беренесинин 3-пункту).

Көрсөтүлгөн конституциялык көрсөтмөлөрдү жүзөгө ашырууда «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамы 22-беренесинде Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын чечиминен келип чыгуучу ченемдик укуктук актылардын долбоорлорунан тышкары, жарандардын жана юридикалык жактардын кызыкчылыктарына тикелей тиешеси болгон ченемдик укуктук актылардын долбоорлору, ошондой эле ишкердик иш-аракетти жөнгө салуучу ченемдик укуктук актылардын долбоорлору ченем чыгаруучу органдын расмий сайтына жайгаштыруу жолу менен коомдук талкуулоого жатат деп караган. Коомдук талкууга катышуучулардан түшкөн сунуштарды кабыл алуу, карап чыгуу жана жалпылоо, ошондой эле келип түшкөн сунуштар тууралуу аларды ченемдик укуктук актынын долбооруна киргизүүнүн же киргизбөөнүн себептерин негиздөө менен, коомдук талкуулоонун жыйынтыктары боюнча жыйынтык маалыматты даярдоо иштерин өзүнө камтыйт. Мында, коомдук талкуулоонун мөөнөтү, ал жеткис күчтүн жагдайларынын шарттарында жарандардын жана юридикалык жактардын укуктарын жөнгө салууга багытталган ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун кошпогондо, бир айдан кем эмес болот.

Ошентип, мыйзам долбоорун коомдук талкуулоо үчүн мөөнөтү белгилөө мыйзам чыгаруу процессинин жеткиликтүүлүгү жана жарандык коомдун пикирин билүү үчүн анык шарттарды түзүү зарылчылыгы менен шартталган.

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Кыргыз Республикасы мүчө болгон Европа кеңешинин Венециялык комиссиянын 2020-жылдын 17-ноябрындагы CDL-PL(2020) 015 корутундусуна (андан ары – Европа кеңешинин Венециялык комиссиянын корутундусу) ылайык укук үстөмдүгү мыйзам чыгаруу процедураларга карата жарандардын коомдук иштерге катышууга укугун болжойт жана коомчулуктун мыйзамдардын долбоорлоруна жетишүүсүнө жана өзсалымын кошконго мүмкүнчүлүккө ээ болуусун талап кылат.

4. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлчүлүктүү жана контролдоочу иш-милдеттери менен бирге, мыйзам чыгаруу иш-милдети өзүнүн мазмуну боюнча абдан маанилүү жана көлөмдүү, анткени анын алкагында коомдун турмуш-тиричилигинин бүтүндөй укуктук негизи калыптанат. Жогорку Кеңештин мыйзам чыгаруу ишмердигин мааниси мыйзамдарды даярдоодо жана кабыл алууда турат, аларды чыгаруу коомдун саясий, экономикалык жана социалдык жашоонун чөйрөлөрүнө муктаждыктарынан келип чыгат.

Мыйзам чыгаруу органынын ченем жаратуучу ишмердигинин тартиби Кыргыз Республикасынын Конституция менен белгиленген жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө», «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» мыйзамдарда дыкат регламенттелген, аларды кыйшаюусуз аткаруу кабыл алынып жаткан мыйзам чыгаруу актыларынын легитимдүүлүгүнүн башкы кепилдиктеринин бири болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин мыйзам чыгаруу иш-милдети Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен белгиленген ыйгарым укуктарынын чегинде конституциялык мыйзамдарды, мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды кабыл алууда турат.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын тутумунда конституциялык мыйзам башка ченемдик укуктук актыларга салыштырмалуу кыйла жогорку юридикалык күчкө ээ. «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамдын 4-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык конституциялык мыйзам – бул Кыргыз Республикасынын Конституциясында белгиленген тартипте жана анда белгиленген маселелер боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан кабыл алынуучу ченемдик укуктук акт. Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык конституциялык мыйзамдардын жөнгө салуу чөйрөсүнө: референдумду өткөрүүнүн тартиби жана референдумга чыгарылуучу маселелердин тизмеги (2-берененин 3-бөлүгү); Кыргыз Республикасында өзгөчө абал менен согуш абалын киргизүүнүн тартиби (15-берене); жарандыктан ажыратуунун жана өзгөртүүнүн тартиби (50-берененин 2-бөлүгү); Президентти шайлоо тартиби (62-берененин 2-бөлүгү); жергиликтүү соттордун судьяларын кызматынан бошотуу тартиби (64-берененин 3-бөлүгүнүн 4-пункту); Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоо тартиби (70-берененин 2-бөлүгү); Жогорку

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Keнeш тарабынан өзгөчө абалды киргизүү тартиби (74-берененин 5-бөлүгүнүн 1-пункту); Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн иш-мердигин уюштуруу жана анын тартиби (88-берененин 2-бөлүгү); судьяларды сунуштоо жана дайындоо, жана аларды жоопкерчиликке тартуу тартиби (94-берененин 8-бөлүгү, 95-берененин 1-бөлүгү); судьяларды кызматынан убактылуу четтетүү, жоопкерчиликке тартуу; жергиликтүү соттордун судьяларынын кызмат ордуна талапкерлерди тандоо ошондой эле аларды которуу (ротациялоо) тартиби (95-берененин 4-6-бөлүктөрү); Жогорку соттун Конституциялык палатасын түзүү тартиби жана курамы, Конституциялык палатанын төрагасын, төраганын орун басарын шайлоо жана бошотуу, ошондой эле конституциялык сот өндүрүшүн жүзөгө ашыруу тартиби (97-берененин 11-бөлүгү); прокуратура органдарынын айрым ыйгарым укуктары жөнүндө (104-берененин 1-пункту) кирет.

Жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык ченемдердин жөнгө салуу предметинен байкалгандай, конституциялык мыйзамдар менен мамлекеттик бийликти уюштуруунун башкы негиздери аныкталат. Конституциялык мыйзамдардын мүнөздүү белгилери болуп: алардын ченемдеринин өзгөчө маанилүүлүгү; кабыл алынып жаткан маселелердин конституциялык чектелүүсү; аларды кабыл алуунун мөөнөтү боюнча узак жана бир топ татаалыраак; жөнөкөй мыйзамдарга караганда аларга көбүрөөк юридикалык күчтү берүү. Башкача айтканда, конституциялык мыйзамдарды жөнгө салуунун предмети Конституция менен катуу чектелген, ал Баш Мыйзамда көрсөтүлбөгөн башка маселелер боюнча аларды кабыл алынышына жол берилбейт дегенди билдирет. Ошон үчүн конституциялык мыйзамдарды кабыл алуунун тартиби Кыргыз Республикасынын Конституциясынын өзү менен аныкталганы да кокусунан эмес, ага ылайык конституциялык мыйзамдар Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн экиден кем эмес көпчүлүгүнүн добушу менен үчтөн кем эмес окууда кабыл алынат, ал эми жөнөкөй мыйзамдар катышып отурган депутаттардын көпчүлүгүнүн, бирок Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын 50дөн кем эмесинин добушу менен кабыл алынат (Конституциянын 80-беренесинин 4, 5-бөлүктөрү).

Ошентип, конституциялык мыйзамдар – бул конституциялык түзүлүштүн бекемдүүлүгүн жана өлкөнүн коомдук-саясий турмушунун туруктуулугун, бийликтин легитимдүүлүгүн жана укуктук тутумдун бышыктыгын камсыз кылууга чакырган узак мөөнөттүү колдонулуудагы актылар. Баш Мыйзамдын конституциялык мыйзамдардын багышталгандыгына, кабыл алуу жана колдонуу тартибине өзгөчө мамилеси ушуну менен түшүндүрүлөт.

5. «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 55-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык конституциялык мыйзамдар Жогорку Кеңеш тарабынан үчтөн кем эмес окууда кабыл алат. Депутаттардын жалпы санынын көпчүлүгүнүн чечими менен төртүнчү окуу дагы дайындалышы мүмкүн. Мында,

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

көрсөтүлгөн Мыйзамдын 55-беренесинин 9-бөлүгүнө ылайык ушул Регламент менен каралган учурларды кошпогондо, ар бир окуунун ортосундагы убакыттын аралыгы 10 жумушчу күндөн кем болушу жана 30 жумушчу күндөн ашык болушу мүмкүн эмес.

Мыйзам чыгаруу процесси бир катар ырааттуу, логикалык жактан аяктаган жана өз ара байланышкан этаптардан турат, алардын арналышы кайсыл бир мыйзам долбоорун кабыл алуунун максатка ылайыктуулугун аныктоодо жана ага зарыл болгон түзөтүүлөрдү киргизүүдө турат. Өз кезегинде, анын ченемдерин жетиштүү мезгил ичинде иликтөөгө жана ой-жүгүртүүгө реалдуу мүмкүнчүлүк болгондо гана жогоруда белгиленгендерге жетишсе болот. Көрсөтүлгөндөр Европа Кеңешинин Венециялык комиссиясынын көз карашы менен макулдашылат, ага ылайык окуулар ортосунда атайын мөөнөттү белгилөө максаты сунушталып жаткан мыйзам долбоорун жай жана салмактуу баалоо үчүн көпчүлүккө убакыт берүүдө, ошондой эле чечимдерди кабыл алуунун өтө кылдат процессин жана бир топ кеңири коомдук талкууларды камсыз кылууда турат.

Ошону менен бирге, «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 55-беренесинин 10-бөлүгү менен мыйзам долбоорлор ар бир окуунун ортосунда берилген мезгил аралыгын сактабастан бир эле мезгилде экинчи жана үчүнчү окууда жана/же үч окууда кабыл алынышы мүмкүн болгон өзгөчө учурлар каралган. Бул учурлар, бир жагынан, сунушталып жаткан мыйзам долбоорлорунун анык жана талашсыз болуусу менен, экинчи жагынан, мыйзам чыгаруу бийлигин жүргүзүүдө ыкчамдуулукту көрсөтүү зарылдыгы менен шартталган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы мамлекеттин турмуш-тиричилигинде токтоосуз мыйзам чыгаруу чараларын талап кылуучу жагдайлар пайда болушу мүмкүн деген ырастамалар менен макул болуп, мыйзам чыгаруу процесси тездетилген режимде жүргүзүлүшү мүмкүн болгон өзгөчө учурларды белгилөөнү мыйзам чыгаруучунун дискрециясына киргизүүнү мүмкүн деп эсептейт. Мында ар кандай өзгөчөлүктөр негизги эрежелден айырмаланган башка жөндөгүчтөрдү камтыган күндө да, ал анын ажырагыс бөлүгү бойдон калаарын жана анын нагыз мазмунун бузбаарын, белгилүү жана объективдүү себептер менен жалпы тартипте маселенин чечилиши мүмкүн эместигинен улам жөн гана тактаарын эске алуу керек. Ошону менен катар, бул себептер сөзсүз олуттуу болуусу керек жана өзгөчө зарылчылык принцибине жооп берүүсү керек.

Ошентип, өзгөчө учурларда мыйзам долбоорлорун тездетилген тартипте кабыл алуу мүмкүн болгондуктан, мыйзам чыгаруу процессинин курамдык бөлүгү болгон коомдук талкуу дагы мыйзам чыгаруу бийлигинин ыкчам көрүнүшүнө тоскоол кылышы мүмкүн эмес. Мындай учурларда ченем жаратуучу ишмердиктин мындай формасынын мыйзамдуулугунда шайлоочулардын макулдугу мыйзам чыгаруу бийлиги өзү мезгилдүү, эркин жана демократиялык

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

шайлоолордо түздөн-түз шайлануучу өкүлдөрү аркылуу жүргүзүлгөндүгү менен чагылдырылат. Башка сөз менен айтканда, ар бир аракет шайлоочулар тарабынан жактырылышын талап кыла бербейт, анткени демократиялык өлкөлөрдө алардын макулдугу көбүнчө анын өкүлчүлүгү аркылуу чагылдырылат.

Өзгөчө учурларда мыйзам чыгаруучулук чечимдердин кийинкиге калтырылбастыгы ыкчам мыйзам чыгаруучулук жооп кайтаруунун маанисин тегиздеп салууга жөндөмдүү мезгил аралыгын ээлеген башка процедуралык маселелер дагы тоскоолдук кылбашы керек.

Жогоруда баяндалганга байланыштуу, арыздануучулардын талашылып жаткан конституциялык Мыйзам мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын эл алдындагы ачыктык жана жоопкерчиликтик принцибин жана өзүнүн ыйгарым укуктарын элдин кызыкчылыгында ишке ашырылышын бузуу менен (Конституциянын 3-беренесинин 3-бөлүгү), ошондой эле аны кабыл алуунун белгиленген, анын ичинде коомдук талкуунун процедураларын сактабастан, аны менен мамлекет, анын органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана алардын кызмат адамдары Конституция жана мыйзамдар менен аныкталган ыйгарым укуктардын алкагынан чыга алышпайт деген тыюу жөнүндө конституциялык орнотмолорду бузуп, кабыл алынган деген жүйөлөрү жаңылыш болуп саналат (Конституциянын 5-беренесинин 3-бөлүгү).

6. Талашылып жаткан конституциялык Мыйзам «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 55-беренесинин 10-бөлүгүнүн 8-пунктуна ылайык кабыл алынган, ага ылайык Жогорку Кеңеш мыйзам долбоорун өзгөчө абал, өзгөчө кырдаал киргизилишине жана/же ал жеткис күчтүн жагдайларына байланыштуу социалдык-экономикалык кырдаалды турукташтыруу, укук тартиби жана коопсуздук маселелери боюнча мыйзам долбоорун кароодо бир эле мезгилде экинчи жана үчүнчү окууда жана/же үч окууда кабыл алууга укуктуу.

Кайрылуучу тарап ырастагандай, жогоруда көрсөтүлгөн Мыйзамдын 55-беренесинин 10-бөлүгүнүн 8-пункту социалдык-экономикалык кырдаалды турукташтыруу өзгөчө абал, өзгөчө кырдаал киргизилишине жана/же ал жеткис күчтүн жагдайлары менен шартталышын орнотот, бирок талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алуу күнү өлкө аталган абалдын биринде да болгон эмес. Андан тышкары, талашылып жаткан актынын 1-беренесинде келтирилген бардык башка максаттар мыйзам чыгаруу процессинин белгиленген стадияларын аттап өтүп, тездетилген тартипте аны кабыл алуу үчүн негиз болуп кызмат кыла албайт.

Талашылып жаткан конституциялык Мыйзамдын 1-беренесине ылайык ал өлкөдөгү коомдук-саясий, эпидемиологиялык жана алар менен байланышкан экономикалык кырдаалды турукташтыруу, элдин шайлоо процессине болгон ишениминин деңгээлин жогорулатуу максатында жана коомдун кыйла кеңири катмарларынын пикирле-

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

рин эске алуунун зарылчылыгына жана Кыргыз Республикасынын колдонуудагы Конституциясына өзгөртүүлөрдү киргизүүнү караган конституциялык реформаны өткөрүү максатында кабыл алынган.

Баарыдан мурда, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 55-беренесинин 10-бөлүгүнүн 8-пункту өзгөчө учурлардын жабык тизмесин камтып эмес, ал мыйзам чыгаруу органы мыйзам долбоорлорун кабыл алуунун өзгөчө тартибинин жардамына таяна ала турган кризистик кырдаалдардын параметрлерин бекитип бергенин белгилөө керек.

Жалпыга белгилүү болгондой, Бүткүл дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюму COVID-19 жаңы таажывирус илдетин пандемия деп жарыялоого жана Кыргыз Республикасынын аймагында оорунун массалык учурларынын аныкталгандыгына байланыштуу «Жарандык коргонуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2020-жылдын 22-мартындагы № 93 буйругу менен өзгөчө кырдаал тартиби киргизилген, ал ушул убакытка чейин күчүндө турат.

Андан тышкары, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоонун жыйынтыктарына коомдун нааразычылыгы менен шартталган, массалык баш ийбөөчүлүк жана баш аламандык менен коштолгон Бишкек шаарындагы 2020-жылдын 4-5-октябрь күндөрү болгон окуялар социалдык туруксуздуктун бардык белгилерине ээ болгон.

Дестабилизация (туруксуздук) коомдо түзүлгөн коомдук турмушту саясий жана укуктук жөнгө салынуунун ыкмаларынын уюштурулуусунун бузулуу процесси деп аныкталат. Саясий кризис саясий-укуктук тутумдун жашоосунун жана иштешинин негиздеринин бошондошуна жана саясий кагылыштарды чечүү ыкмаларынын алмашуусуна алып келет. Саясий кризистин шарттарында өлкөнүн ички жана тышкы коопсуздугуна сөзсүз коркунуч күчөй баштайт. Ошон үчүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 55-беренесинин 10-бөлүгүнүн 8-пунктунун арналгандыгынын маңызынан келип чыккандай, белгиленген окуялар көрсөтүлгөн мыйзам жобонун мазмуну менен камтылат.

Ошентип, жогоруда аталган Мыйзамдын 55-беренесинин 10-бөлүгүнүн 8-пунктуна кайрылуу үчүн формалдуу негиздин болгондугунан улам мыйзам чыгаруучунун талашылып жаткан Мыйзамды кабыл алуунун башка максаттарын көрсөтүүсү ушул ченемдин жөнгө салуу предметинин алкагынан чыгуу катары каралышы мүмкүн эмес. Мыйзам чыгаруучунун ыктыярына социалдык, экономикалык кырдаалды турукташтыруу зарылчылыгы менен, өзгөчө абалды, өзгөчө кырдаалды киргизүү же ал жеткис жагдайлар менен шартталган укук тартиби жана коопсуздук маселелери менен байланышкан шартта коштоочу социалдык көрүнүштөрдү аныктоо кирет.

7. Арыздануучулардын пикири боюнча талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алууда конституциялык мыйзамдар Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

жалпы санынын үчтөн экисинен кем эмес көпчүлүгүнүн добушу менен кабыл алууну белгилеген Конституциянын 80-беренесинин 5-бөлүгүнүн, ошондой эле мыйзам долбоору үчүн добуш берүүдө депутатка добуш берүү укугун өткөрүп берүүгө тыюу салууну камтыган «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 85-беренесинин 4-бөлүгүнүн талаптарынын бузулушуна жол берилген. Алардын ырастоосу боюнча мыйзам долбоору үчүн иш жүзүндө 78 депутат добуш берген, ал эми төрагалык кылуучу эсептеп жатып 83 добушту белгилеген, алардын ичинен 4 добуш ишеним кат боюнча берилген добуштар катары эсептелинген.

Судья-баяндамачынын суроо-талабы боюнча берилген «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтотуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзам долбооруна Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин отурумунун 2020-жылдын 22-ноябрындагы № 9 добуш берүү протоколунан келип чыккандай 84 депутат өз бети менен добуш берген, алардын ичинен 83 – макул, 1 – каршы.

Ушуга байланыштуу, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык Конституциялык палата укук маселесин гана белгилейт жана чечет деп белгилей кетүү керек. Тапшырылып жаткан документтердин, ошондой эле талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алууда добуш берүүнүн жүрүшүнө байланышкан башка нагыз жагдайлардын аныктыгын белгилөө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын карамагына кирбейт жана конституциялык сот өндүрүшү алкагында чечилиши мүмкүн эмес. Демек, кайрылуучу тараптын Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинде талашылып жаткан конституциялык Мыйзам үчүн добуш берүүнүн жыйынтыгы боюнча документтердин мүмкүн болгон оңдоп коюусу жөнүндө жеке аныктаманы чыгаруу жөнүндө өтүнүчү канааттандырылышы мүмкүн эмес.

8. Арыздануучулардын пикири боюнча конституциялык мыйзамдарды жөнгө салуу предмети Конституцияда толук түрдө аныкталган жана өзүм билемдик менен кеңейтилиши жана толукталышы мүмкүн эмес, демек, башка мыйзамдын ченемдерин колдонулушун токтотуу жөнүндө конституциялык мыйзамды кабыл алууга жол берилбейт.

Чынында эле, конституциялык мыйзамдар менен жөнгө салынуучу маселелердин толук тизмеси Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен аныкталган.

Ошону менен катар, ченемдик укуктук актынын же анын айрым ченемдеринин колдонулушун токтото туруу, ага тете укук ченемин колдонууга киргизүү, өзгөртүү, толуктоо, колдонулушун токтотуу, күчүн жоготту деп табуу, жокко чыгаруу сыяктуулар укуктук жөнгө

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

салуу предмети болуп саналбайт, алар мыйзам чыгаруу органынын ченем жаратуучу ишмердигинин жалпыга таанылган каражаттарына таандык.

Көрсөтүлгөн механизм «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамда каралган, укук ченемдеринин колдонулушун белгилүү мезгилге «тоңдуруп турууга» багытталган жана колдонулушу токтото турууга тийиш ченемдик укуктук актынын таризинде кабыл алынат.

Талашылып жаткан Мыйзам Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо маселелерин жөнгө салуучу конституциялык Мыйзамдын айрым ченемдеринин колдонулушун токтото турганын эске алып, ал конституциялык Мыйзам таризинде негиздүү кабыл алынган, анын жөнгө салуу чөйрөсү конституциялык көрсөтмөлөрдүн алкагынан чыкпайт.

Ошентип, формалдуу конституциялык контролдоонун көз карашынан алып караганда, «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтотуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын ченемдерине карама-каршы келет деп таануу үчүн негиздер жок.

9. Шайлоолор элдик бийликти жана анын репродукциясын туюндуруучу жалгыз, реалдуу иштеген механизми болуп саналат. Шайлоолор демократиялык мамлекетте жарандардын саясий эркин чагылдыруунун формасы, анын натыйжасында саясий бийликтин тутумдашкан жаңыруусу жүрүп турат. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 52-беренесинин 2-бөлүгү менен жарандардын мамлекеттик бийлик органдарын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарын шайлоого жана аларга шайланууга укуктуу берүү жолу менен түздөн-түз жана өкүлчүлүктүү демократиясы бекитилет. Бирок, эгер мамлекет шайлоолордун мезгилдүүлүгүн, милдеттүүлүгүн, калыстыгын жана аныктыгын, шайлоочулардын эркин билдирүү эркиндигин, шайлоолордун ачык жана айкын мүнөзүн камсыз кыла албаса ушул конституциялык орнотмолор мааниге ээ болбойт.

Шайлоолордун мезгилдүүлүгү бул демократиялык мамлекеттин пайдубал белгилеринин бири болуп саналат. Ушул принцип Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 21-беренесинде бекитилген, ага ылайык элдин эрки өкмөттүн бийлигинин негизи болууга тийиш керек; бул эрк мезгилдүү жана бурмаланбаган шайлоолордо билдирилүүгө тийиш, алар жалпы жана тең шайлоо укугу аркылуу, жашыруун добуш берүү жолу менен же добуш берүүнүн эркиндигин камсыз кылуучу башка ар кандай бирдей маанидеги формалар менен жүргүзүлүүгө тийиш.

Шайлоолордун мезгилдүүлүгү жарандар шайлап жаткан бийлик органдарынын ыйгарым укуктарын катуу мезгилдүү алкактар менен

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

чектөө зарылчылыгы менен шартталган. Социумдардын өнүгүү тарыхы жана алардын орток жашоосун уюштуруу ыкмалары бийлик ыйгарым укуктарына негизсиз көп убакка ээ болуу коомдук мамилелердин негизги адаттарынан олуттуу чегинүүгө жана коом үчүн ушундан келип чыгуучу бардык кыйрагуучу кесепеттери менен бийликти узурпациялоого алып келээрин көрсөтөт.

Шайлоолордун мезгилдүүлүк жана милдеттүүлүк принциптери – бул мамлекеттин адилеттүү демократиялуу түзүлүшүнүн кепилдиги, ал бийликтин келип чыгуусу шайлоолордо билдирилген элдин эрки боюнча гана мүмкүн экендигин билдирет. Ушул принциптер коомдогу эркиндиктин жана адилеттүүлүктүн ченин билдирет жана адилеттүү бийликтин негизи болуп саналат. Өз кезегинде, шайлоолор ортосунда катуу аралыктар, бир жагынан, шайланма органдардын жана кызмат адамдарынын ишинин туруктуулугун камсыз кылса, экинчи жагынан, алардын алмашуусун кепилдейт.

Дал ушул себептүү Кыргыз Республикасынын Конституциясы бийлик органдарынын жана кызмат адамдарынын ыйгарым укуктарын чектөөнүн ар кандай мөөнөттөрүн камтыйт. Тактап айтканда, Кыргыз Республикасынын Президенти – 6 жылдык, Ал эми Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттары – 5 жылдык мөөнөткө шайланат (Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү, 70-беренесинин 2-бөлүгү).

Талашылып жаткан конституциялык Мыйзам менен «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын шайлоолор жараксыз жана болбой калды деп таанылган учурда кайра шайлоолорду өткөрүү тартибин регламенттөөчү 38 жана 63-беренелеринин колдонулушу токтотула турган.

Арыздануучулардын пикири боюнча жогоруда көрсөтүлгөн ченемдердин колдонулушун токтото туруу бүткүл эл тарабынан шайланган Жогорку Кеңеш өкүл болгон жана камсыз кылган элдик бийлик үстөмдүгүн камсыз кылуу боюнча өзүнө алган милдеттенмелерди мамлекет токтотот дегенди билдирет, бул өзү каалагандай белгиленүүчү мезгилдүү чектерде пайдубал саясий укуктарды чектөө болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы адамдын жана жарандын укуктар менен эркиндиктеринин жогорулатылган деңгээлин караштыруу менен, аларды өзүндө белгиленген максаттарда жана мыйзам менен белгиленген тартипте гана зарыл болгон бөлүгүндө чектөөгө мүмкүндүк берет (20-берененин 2-бөлүгү).

Жалпы укуктук мааниде укуктар менен эркиндиктерди чектөө Конституция, эл аралык укуктун жана башка ченемдик укуктук актылар менен субъектте мурда берилген укуктар жана эркиндиктерин жол берилген жүрүм-турумдун ар кандай чектерин, же болбосо ага толугу менен тыюу салуу жолу аркылуу тарытууну же сандык азайтууну билдирет.

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Ошону менен катар, талашылып жаткан конституциялык Мыйзам шайлоо мыйзамдары тутумунан кайра шайлоолорду өткөрүү процедурасын такыр жойбойт, тактап айтканда, жарандардын Конституциядан жана Кыргыз Республикасынын шайлоо мыйзамдарынан келип чыгуучу жарандардын шайлоо укуктарын жокко чыгарбайт, тарытпайт жана алардын көлөмүн азайтпайт, болгону шайлоо процессинин айрым механизмдерин колдонулушун убактылуу токтото турат.

Европа Биримдигинин Венециялык комиссиясынын пикири боюнча шайлоо процессин токтото туруу шайлоочулардын жарандык жана саясий укуктарына таасирин тийгизет жана демократияга зыян келтириши мүмкүн, ошон үчүн шайлоону ар кандай максаттарда кийинкиге которуу өлчөмдөштүк жана зарылчылык принциптери менен чектелүүсү керек. Шайлоочулардын укуктарын «мыйзамдуулук максаттарына» жана «өлчөмдөштүгүнө» карай чектөөгө баа берүү өлкөдөгү нагыз абалды эске алуу менен контексттик тартипте жүргүзүлүшү мүмкүн. Бийлик кыйла өзгөчө учурларда чыңалууну басаңдатуу жана шайлоочуларга коопсуз жана жакшы уюштурулган контекстте өз эркин билдирүү мүмкүндүгүн берүү максатында шайлоону кийинкиге калтыра алат. Кетип жаткан парламенттин мандатынын конституциялык узактыгы менен аныкталуучу парламенттик шайлоолордун кийинки мөөнөткө жылдырылышы, демек, анын ыйгарым укуктарын узартуу атайын негиздемелер жана өзгөчө жагдайлар менен бекемделиши керек.

Андан тышкары, Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештигине катышкан мамлекеттердеги демократиялык шайлоонун, шайлоо укуктарынын жана эркиндиктеринин стандарттары жөнүндө Конвенциянын 6-беренесинин 5-пунктуна ылайык жарандардын коопсуздугун камсыз кылуу жана конституциялык түзүлүштү коргоо үчүн өзгөчө же согуштук абал шарттарында Конституция жана мыйзамдар менен укуктарды жана эркиндиктерди аларды колдонуу мөөнөттөрүн көрсөтүү менен чектөөлөрдү орнотуу, ошондой эле шайлоолорду кийинкиге жылдыруу мүмкүн.

Ошентип, эгер шайлоолорду кийинкиге жылдыруу, анын ичинде эл аралык укуктун ченемдеринин көз карашынан алып караганда, бүтүндөй коомдун кызыкчылыктарына зыян келтирүү коркунучуна ээ ааламдык кризистерден келип чыккан өзгөчө зарылчылык менен шартталса, андай жылдырууга жол берилет.

2020-жылдын 4-октябрында болуп өткөн Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоонун жыйынтыктарына жарандардын олуттуу топторунун нааразычылыгы мамлекеттик бийликке ачык каршы чыгуу менен аяктады, бул саясий тутумдун чаржайыттыгына, коомдун алдында мамлекеттик бийликтин беделинин түшүүсүнө жана коомдук органдардын өзүнүн иш-милдеттерин тиешелүү түрдө аткарууга жөндөмсүздүгүнө алып келди. Андан тышкары, өлкө 2020-жылдын 22-мартынан тарта COVID-19

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

таажывирус илдетинин пандемиясына жана калктын массалык ооруганына байланыштуу өзгөчө кырдаал абалынан чыкпай жатат.

Ушундай шарттарда Кыргыз Республикасы масштабдуу социалдык-саясий кризис абалында турганы көз көрүнө факт экендигин төгүндөө мүмкүн эмес. Демек, мыйзам чыгаруучуда чечимдер кабыл алынып жаткан учурларды өзгөчө жагдайлар катары таануу үчүн олуттуу себептер болгон эмес деп эсептөөгө негиз жок.

Бирок, шайлоо процессинин айкындуулугу, акыйкаттуулугу жана ачыктыгы белгиленген процедураларды жана мөөнөттөрдү сактоодон көз каранды, демек, шайлоолор кийинки мөөнөткө жылдырылган учурда, мындай чечим объективдүү жагдайлар менен бекемделип, мындай жылдыруунун максаттарына өлчөмдөш болуу керек.

Европа Биримдигинин Венециялык комиссиясынын пикири боюнча, шайлоо процессинин натыйжалуулугун жана адилеттүүлүгүн камсыз кылуу үчүн ушул процессти токтото туруу зарыл болсо, ошондой эле ал аракеттер буга өлчөмдөш болсо, анда жаңы шайлоолор токтоосуз өткөрүлүшү керек. Жаңы парламент жөнү жок кечиктирүүсүз шайланышы керек. Бирок шайлоолорду 2021-жылдын июнь айына которулушу парламентке өзүнүн ыйгарым укуктарын 8 айга чейин узартууга мүмкүндүк берет, ал шайлоо процессин өткөрүү үчүн зарыл болгон демейдеги бир нече жумадан бир топ ашкан узак мезгилболуп саналат.

Талашылып жаткан конституциялык Мыйзамдын 2-беренеси менен Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын 2020-жылдын 4-октябрындагы өткөрүлгөн шайлоолорун жараксыз деп таанууга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык Жогорку Кеңештин депутаттарын кайра шайлоолору же жаңы шайлоолор 2021-жылдын 1-июнунан кечиктирилбестен жарыяланат.

Аны менен шайлоолорду өткөрүү 8 айга чейин узартылууда, бул Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын пикири боюнча чектен тыш жана негизсиз объективдүү себептерден болуп саналат. Бирок бул шайлоолорду өткөрүү убактысын эмес, аларды жылдыруунун акыркы мөөнөтүн гана орнотконун белгилей кетүү керек.

Кайра шайлоолорду өткөрүүнүн негизсиз узак мөөнөтүн белгилөө шайлоочулар тарабынан мамлекеттик органдарга ишенимин жоготуу тобокелине алып келет жана демократиялык принциптерге олуттуу зыян келтирет, бирок алар талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды Конституцияга карама-каршы келет деп таануу үчүн жетиштүү деп эсептөөгө болбойт, анткени шайлоолорду кийинкиге жылдыруу маңызы боюнча шайлоолордун мезгилдүүлүгүн жана милдеттүүлүгүн жокко чыгарбайт, жарандардын шайлоо укуктарын тарытпайт жана кандайдыр бир түрдө чектебейт. Европа Биримдигинин Венециялык комиссиясынын баасы боюнча талашылып жаткан акт ачыктан ачык эч кандай конституциялык жоболорду бузбаганы менен чыныгы демократиялык принциптерди да чагылдырбайт.

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

10. Арыздануучулар конституциялык реформада Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин учурдагы чакырылышынын катышуусу болжонгон конституциялык өзгөртүүлөрдүн мыйзамдуулугун алдын ала эле күмөндүүлүгүн жаратат, себеби Жогорку Кеңештин депутаттары беш жылдык мөөнөткө шайланат. Жогорку Кеңештин учурдагы чакырылышынын депутаттары 2015-жылдын 4-октябрында шайланган, 2015-жылдын 28-октябрында ант беришкен, демек, алардын ыйгарым укуктарынын конституциялык мөөнөтү, арыздануучулардын пикирлери боюнча 3-октябрда, ал эми башкаларынын пикирлери 2020-жылдын 28-октябрында аяктаган. Ошондуктан арыздануучулар Жогорку Кеңештин учурдагы чакырылышынын өзүнүн легитимдүүлүгүн 5 жылдан ашык мөөнөткө узартуусу мыйзамсыз деп эсептейт.

Жогорку Кеңештин депутаттарынын депутаттарынын ыйгарым укуктарынын мөөнөтү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 70-беренесинин 2-бөлүгү менен аныкталган, ага ылайык Жогорку Кеңеш 5 жылдык мөөнөткө шайлануучу 120 депутаттан турат. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 71-беренесинин 3, 4-бөлүктөрүнө ылайык Жогорку Кеңештин биринчи жыйналышы болгон күндөн тартып мурдагы чакырылыштагы Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктары токтотулат, депутаттардын ыйгарым укуктары алар ант берген күндөн тартып башталат.

Ошентип Кыргыз Республикасынын Конституциясы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын ыйгарым укуктуулугунун конкреттүү мөөнөтүн гана белгилебестен, ал ыйгарым укуктардын аяктоосунун милдеттүү шарттарын да белгилейт. Ушул конституциялык орнотмолордун өздөрүнүн тутумдук бирдигинде арналышы, бир жагынан, бийлик органдарынын алмашуусунун демократиялык принцибин кепилдөөдө, экинчи жагынан, мамлекеттик бийликтин органдары тутумунда мыйзам чыгаруу бутагынын иштөө жөндөмдүүлүгүнүн үзгүлтүксүздүгүн камсыздоодо турат. Мында Конституция мыйзам чыгаруу органынын ыйгарым укуктарын узартуу максатын көздөбөйт, ал бийликти бөлүштүрүү принцибинин негизинде мамлекеттик бийликтин курулушунун конституциялык конструкцияны сактоону талап кылат.

Башкача айтканда, Баш Мыйзам жалпы мамлекеттик механизмди жаратууда түздөн-түз же кыйыр көз каранды болгон мыйзам чыгаруу органын белгиленген мөөнөттө түзүү, болуп кетүү кесепетинен мүмкүн эмес болгон саясий кризистерди жокко чыгарбайт.

Мамлекеттик механизм түзүмүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ролу мыйзам чыгаруу бийлигин жүргүзүү гана эмес. Аны менен бирге парламент өкүлчүлүк жана контролдоочу функцияларды ишке ашырат, ошондой эле турмуштук маанилүү мамлекеттик маселелерди чечет. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши коомдук кызыкчылыктарды көрсөтүүгө, улуттук макулдашуу аянтчасы жана элдин бириккен пикирин билдирүүчүсү болууга чакырылган. Мыйзам чыгаруу органынын ушул каражаттары дал

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

ушундай жыйындысында бийлик бутактары ортосунда тең салмактуулукту, токтотуп туруу жана каршы салмак тутумунун тиешелүү ишин камсыз кылууга жол берет.

Европа Биримдигинин Венециялык комиссиясынын корутундусуна ылайык Парламенттин мандаты депутаттар ант берген учурдан тартып башталат жана 5 жылдан кийин аяктайт. Ушул мезгилде Кыргыз Республикасы зарыл болгон учурда өздөрүнүн ыйгарым укуктарын аткарууга жөндөмдүү парламентсиз эч качан калбашы үчүн мурдагы мыйзам чыгаруу органы ишин уланта берет. Конституциянын 71-беренесинин 3-бөлүгүнүн максаты институционалдык боштуктун кандай гана болбосун формасын болтурбоодо турат. Мамлекеттин функциялары ар кандай мезгилде токтоосуз жана үзгүлтүксүз камсыз кылынуусу керек.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин жалпы укук жөндөмдүүлүгүндөгү тийиштүү тыныгууларга кандай гана себептер болбосун жол берилбейт, демек, Жогорку Кеңештин кийинки чакырылышынын биринчи жыйналышы болгон күндөн тартып гана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин алтынчы чакырылыштагы депутаттарынын ыйгарым укуктары, тактап айтканда Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 71-беренесинин 3-бөлүгү менен белгиленген тартипте токтотулушу мүмкүн.

Башка маселе, мыйзам чыгаруу органынын мандаты канчалык толук баалуу болушу мүмкүн. Албетте, конституциялык ыйгарым укуктар мөөнөтү аяктаган мыйзам чыгаруу органынын иштеп турганы бийликтин мезгилдүү алмашуусун туруктуу түшүнүүсүнөн жаралган коомдун үмүтүн актабай, жарандардын мамлекеттик институттарга ишенимин кетирип, натыйжалуу мамлекеттик башкарууга зыян келтирет.

Европа Биримдигинин Венециялык комиссиясынын корутундусуна ылайык мыйзам чыгаруу органынын ишинде үзгүлтүктөрдү болтурбоо үчүн учурдагы парламент чектелүү жөндөмдүүлүккө ээ болушу керек. Мыйзам чыгаруу органынын ыйгарым укуктары мөөнөтү аяктагандан кийин орун алган узартуу учурунда парламентке айрым гана кадыресе функцияларды аткарууга уруксат берилет, ал эми ага өзгөчө чараларды, аны ичинде конституциялык реформаларды бекитүүгө уруксат берилбейт. Узартылган мезгилинде мыйзам чыгаруучулук чечимдердин мыйзамдуулугунун деңгээли төмөн болот.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши узартылган мезгилде өзүндө мыйзам чыгаруу органынын мандатын сактап калуу менен коом алдында жогорку саясий жоопкерчиликтин жогорку деңгээлин көрсөтүүгө жана өзүнүн ишинде акылга сыяр токтоолук принцибин кармачууга милдеттүү. Башка сөз менен айтканда, Жогорку Кеңеш өзгөчө зарылдыктан келип чыккан жана мүнөзү боюнча кечиктирилгис, тактап айтканда өлкөдөгү социалдык-саясий абалды турукташтырууга, ар кандай кризистерден жана социалдык

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

чыналуулардан чыгууга, укук тартибин, мамлекеттин жана коомдун коопсуздугун, Өкмөттүн ишин камсыз кылууга, ошондой эле бийликти бөлүштүрүү принцибин натыйжалуу иштешин колдоого багытталган чечимдерди кабыл алат.

Андан тышкары, талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алууга байланыштуу Жогорку Кеңештин аракеттерин бийликти бөлүштүрүү принцибин бузуу менен Шайлоолор жана референдумдарды өткөрүү боюнча Борбордук комиссиясынын ишине кийлигишүү катары баалоого болбойт. Мыйзамсыз кийлигишүү деген башка органдын ишине буйрук иретиндеги көрсөтмөлөрдү, чектөөлөрдү киргизүү же ал органдын ишин негизсиз контролдоо, кысым көрсөтүү, басмырлоо, коркутуу жолу менен укукка каршы жана өзүм билемдик менен кийлигишүүнү билдирет, ал эми талашылып жаткан конституциялык Мыйзамдын мазмунунан жана анын жөнгө салуучулук таасиринен андай келип чыкпайт.

11. Талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алууда колдонуудагы Кыргыз Республикасынын Конституциясына өзгөртүүлөрдүн киргизилишин караштырган конституциялык реформаны өткөрүү зарылдыгы сыяктуу негиз арыздануучуларда тынчсыздандырууну жаратат.

Кайрылуучу тарап мамлекеттин жана коомдун турмушунун негиздерин жөнгө салуучу ченемдик-укуктук акт катары Конституциянын социалдык-саясий баалуулугун баса белгилеп, Баш Мыйзамдын мазмунуна болгон ар бир кийлигишүү сунушталып жаткан түзөтүүлөрдү кеңири талкууну камтып, дыкат текшерилген мүнөздө болуусу керек деп белгилейт. Арыздануучулар эркин жана мыйзамдуу шайлоолор жолу менен түзүлгөн мыйзамдуу жогорку мыйзам чыгаруу органынын конституциялык реформада катышуусу чоң мааниге ээ деп эсептешет. Ошон үчүн, алардын пикири боюнча болжолдонуп жаткан реформага Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин учурдагы чакырылыштын катышуусу Конституцияга киргизилүүчү түзөтүүлөрдүн мыйзамдуулугу алдын ала күмөндүүлүктү туудурат.

Ушул Чечимде белгиленгендей, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинде «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 55-беренесинин 10-бөлүгүнүн 8-пунктунда каралган өзгөчө тартип менен талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алуу үчүн жетиштүү негиздер болгон. Бирок жогоруда көрсөтүлгөн ченемдин колдонулушуна туура келген негиздерден тышкары, талашылып жаткан конституциялык Мыйзамды кабыл алуунун максаты болуп конституциялык реформаны өткөрүү зарылдыгы көрсөтүлгөн.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын кебелбестик принцибин сактоонун өзгөчө маанилүү экендигин белгилеп, ошол эле учурда талашылып жаткан конституциялык Мыйзам өзүнүн жөнгө салуу предмети боюнча конституциялык реформанын акты

2020-жылдын
2-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

болуп саналбайт деп белгилейт. Башка сөз менен айтканда, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин талашылып жаткан конституциялык реформаны өткөрүү жөнүндө буйрукту же өкүмчүл көрсөтмөнү камтыган укуктун өз алдынча ченем катары бааланышы мүмкүн эмес. Тактап айтканда, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы каралып жаткан иштин алкагында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин али жасала элек аракеттерине укуктуулук баасын бере албайт, анткени талашылып жаткан конституциялык Мыйзам конституциялык реформаны өткөрүүнүн юридикалык негизи эмес.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-беренелерин, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. «Кыргыз Республикасынын Президенти жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын айрым ченемдеринин колдонулушун токтото туруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2-беренесинин 2-бөлүгүнө, 3-беренесинин 1, 3-пункттарына, 5-беренесинин 3-бөлүгүнө, 16-беренесинин 1-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-3-бөлүктөрүнө, 52-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1, 2-пункттарына, 70-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 71-беренесинин 4-бөлүгүнө, 80-беренесинин 5-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

№ 10-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Нурбек Акбарович Токтакуновдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеев, судьялар: М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Э.Ж. Осмонбаев, Ж.И. Саалаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Ж.А. Лобанованын,

кайрылуучу тарап – Нурбек Акбарович Токтакунов жана анын ишеним кат боюнча өкүлү Малик кызык Сайкал;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын ишеним кат боюнча өкүлү Таштемир Абазович Чилдебевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Эркин Бакбурович Искаковдун, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Рысбек Карагулович Альчиевдин, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Аида Маратовна Курманбаеванын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37 жана 42-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого Н.А. Токтакуновдун өтүнүчү себеп болду.

Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 5-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу бул ишти кароого негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы М.Ш. Касымалиевдин маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 2-июлунда Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 5-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 1-бөлүгүнө,

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

26-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 4-бөлүгүнүн биринчи сүйлөмүнө, 99-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө Н.А. Токтакуновдун өтүнүчү келип түшкөн.

Арыздануучунун пикири боюнча талашылып жаткан ченем эркиндикке жана жеке кол тийбестикке болгон конституциялык укукту негизсиз чектейт, ошондой эле сот процессинде күнөөсүздүк презумпциясынын, атаандаштык жана тең укуктуулук принциптерин бузат.

Н.А. Токтакунов өзүнүн кайрылуусунда көрсөткөндөй, Жазык-процесстик кодекстин 293-беренесинин 5-бөлүгүндө камтылган «өзгөчө учурларда» деген туюндурма ачылбайт, анын маңызы түшүндүрүлбөйт. Натыйжада белгиленген мөөнөттө соттук териштирүүнү аяктоонун мүмкүн эместик фактысынын өзү бөгөт коюу чарасын узартууга, анын ичинде камакка алууга жол берген «өзгөчө учурга» айланууда. Өз кезегинде, ошол эле ченемде камтылган «бир жылдан ашуун» деген туюнтма бир жылдан ашуун белгиленбеген узак мезгилге бөгөт коюу чарасын узартууга жол берет. Бөгөт коюу чарасын колдонуунун эң узак мөөнөтүн чектөө Жазык-процесстик кодекстин 117-беренесинин 10-бөлүгү менен сотко чейинки өндүрүштө эле каралган.

Арыздануучунун пикири боюнча эркиндик жана кол тийбестик укугунун курамдык бөлүгүнүн бири болуп Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 9-беренесинин 3-бөлүгүндө бекитилгендей «жазык иши боюнча күнөө коюлган ар бир камалган адамды акылга сыяр мөөнөттүн ичинде бошотууга же сот ишин караштырууга укугу» саналат. Өзүнүн мааниси боюнча жогоруда көрсөтүлгөн укук ушул Пактынын 14-беренесинин 3-параграфынын «с» пункту менен кепилденген « орунсуз кечиктирүүсүз соттолуу укугун » менен ажырагыс байланышта.

Ошентип, кайрылуусубъектиси белгилегендей, Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 5-бөлүгү, «өзгөчө учурларда» деген туюнтманын мазмунун ачпастан, бир жылдан ашуун белгиленбеген убакытка бөгөт коюу чарасын узартуу менен, жазык айыбы боюнча камакка алынгандардын акылга сыяр мөөнөт ичинде соттук териштирүүгө же бошотууга укугун, ошондой эле орунсуз кечиктирүүсүз соттолуу укугун бузат. Ошентип, Жазык-процесстик кодекстин 293-беренесинин 5-бөлүгү Конституциянын 24-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген эркиндик жана жеке кол тийбестик укугуна карама-каршы келет.

Н.А. Токтакуновдун пикири боюнча бир жылдан ашык белгиленбеген узак убакытка камакка алуу түрүндөгү бөгөт коюу чарасын узартуу мүмкүндүгү мамлекеттик айыптоо органдарына камактагы айыптууларды белгиленбеген узакка кармоо аркылуу басым жасоого, аны менен күнөөсүн моюнуна алдырууга же күнөөсүн моюнуна албаганы үчүн жазалоо аркылуу өзүнүн укуктары менен кызыкчылыктарына зыян келтирүү менен башка компромисстерге барууга

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

жол берет. Бул мүмкүндүктүн эң эле аз өлчөмү, сот адилеттик тутумун орунсуз кечиктирүүсүз соттук териштирүүнүн акылга сыяр мөөнөтү менен чектебестен, мамлекеттик айыптоо органдарынын айыптоо милдеттерин аткарууда, ал эми судьяларды сот адилеттигин камсыздоого шалакылык мамиле жасоого өбөлгө түзөт. Натыйжада айыпталуучуларга өзүнүн күнөөсүздүгүн далилдөө түйшүгү нагыз жүктөлөт, ал эми айыптоочулардан жазык иши боюнча күнөөнү далилдөө түйшүгүнүн бир топ бөлүгү алынып салынат. Мыйзам менен камакта кармоонун мыйзам менен чектелбеген узактыгы айыпталуучуларды өзүнүн күнөөсүздүгүн жигердүү далилдөөгө мажбур кылат, аларды күнөөсүн таанууда ар кандай компромисстерге алмашууга кыйла ачык жана даяр кылат. Демек, айыптоочуга жазык иши боюнча күнөөнү далилдөө боюнча жүктөлгөн милдеттенмени аткарууну болушунча жеңилдетет.

Арыздануучу болжогондой, эгер мыйзам белгиленбеген узак убакытка бөгөт коюу чарасын узартуу мүмкүндүгүн чектесе, соттук териштирүүнү акылга сыйган мөөнөт ичинде аяктоого көрсөтмө берсе, орунсуз кечиктирүүсүз соттолуу укугун кепилдесе, мындай мыйзам мамлекеттик айыптоого кыйла ыкчам, жанын аябастан иштөөгө дем бермек.

Ошентип, Жазык-процесстик кодекстин 293-беренесинин 5-бөлүгү бөгөт коюу чарасын белгиленбеген узак мөөнөткө узартууга жол берүү менен, күнөөсүздүк презумпциясынын конституциялык принцибин бузат.

Н.А. Токтакуновдун пикири боюнча талашылып жаткан ченемдин колдонулушунун жогоруда белгиленген терс жактары жазык процессте айыптоо тарабына кескин артыкчылыктарды жаратат, бул Конституциянын 99-беренесинин 3-бөлүгүндө бекитилген тараптардын атаандаштыгынын жана бирдей укуктуулугунун негизиндеги сот өндүрүшүн жүргүзүү принцибин бузат.

Баяндалгандын негизинде, арыздануучу талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 27-августундагы аныктамасы менен бул кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган.

Кайрылуучу тарап соттук отурумда өзүнүн талаптарын өзгөрткөн жана талашылып жаткан ченемди өзгөчө учурлардын толук тизмесин тактаган өлчөмдө, ошондой эле камакта кармоонун мөөнөтү аяктагандан кийин токтоосуз бошотулууга жаткан жана болушунча мөөнөттү камтыбаган өлчөмдө Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Жоопкер-тараптын өкүлдөрү сотко келген жок жана соттук отурум башталганга чейин ишти алардын кагышуусуз кароо жөнүндө өтүнүч менен кайрылышкан.

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жоопкер-тараптын жүйөлөрүн талкуулап, кайрылуучу тараптын пикирин угуп, жоопкер-тараптын катышуусуз ишти кароо мүмкүндүгү жөнүндө тыянакка келди.

Жоопкер-тараптын өкүлдөрү М.И. Арзиевдин жана А.Дж. Бакаевдин жазуу жүзүндө берилген каршы пикирлеринен арыздануучунун жүйөлөрү кийинкидей негиздер боюнча жараксыз.

Жазык-процесстик кодекстин 293-беренесинин 2, 3, 5-бөлүктөрүнө ылайык бөгөт коюу чарасы көрсөтүлгөн Кодекстин 274-беренесинде каралгандай соттук териштирүү мөөнөтүнө колдонулат. Соттук териштирүүнү мөөнөтүндө аяктоого мүмкүн эмес болгон учурда жана бөгөт коюу чарасын өзгөртүүгө же жокко чыгарууга негиздер болбогондо, бул мөөнөт ар бир жолу эки айга чейин узартылышы мүмкүн. Өзгөчө учурларда бөгөт коюу чарасын колдонуунун бир жылдан ашуун мөөнөткө узартуу иштин өндүрүшүн жүргүзгөн судьянын жүйөлөштүрүлгөн токтому менен жүргүзүлөт.

Жогорку Кеңештин өкүлдөрү мыйзам чыгаруучу жазык-процесстик мыйзамдарда Жазык-процесстик кодексинин 274-беренесинин 2-бөлүгү менен белгиленген териштирүүнүн мөөнөтүнө ашуун соттук териштирүү мезгилинде бөгөт коюу чарасын колдонуу мөөнөттөрүнүн өзгөчө учурларына узартуу мүмкүндүгүн караштырып, жазык иштеринин татаалдыгынын ар кандай деңгээлин жана аларды кароонун мөөнөттөрүн шарттаган объективдүү жагдайларды эске алган деп эсептешет.

Мында мыйзам чыгаруучу бөгөт коюу чарасын колдонуу мөөнөтү ар бир жолу эки айга чейин узартылышы мүмкүн деп аныктап, сотко бөгөт коюу чарасын өзгөртүү же жокко чыгаруу үчүн негиздердин жоктугун текшерүү жөнүндө маселени кароого кайтып келүү үчүн ушул мөөнөттөн кем эмес болуу талабын койгон. Өзгөчө учурларда бөгөт коюу чарасын колдонуу мөөнөтүн бир жылдан ашуун мөөнөткө узартуу Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 3-бөлүгү менен белгиленгендей аталган талапты ар бир жолу эки айга чейинки мөөнөткө узартуу эсебин болжой тургандыгын эске алуу керек.

Ошондой эле, алар сот Жазык-процесстик кодексинин ченемдеринин маанисинен келип чыккандай айыпталуучуга карата бөгөт коюу чарасын узартуу маселени соттук териштирүү этабында чечүүдө аталган Кодекстин 107 жана 109-беренелерин жетекчиликке алышы керек, башкача айтканда айыпталуучу соттон жашырынып кетүүсү; ишти сотто териштирүүгө тоскоолдук кылышы мүмкүн экендиги; кылмыштуу иш менен алектенүүнү улантышы мүмкүн экендиги болжоого жетиштүү негиздер менен бирге, айыпталуучунун инсандыгы жөнүндө маалыматты, анын жаш курагын, саламаттыгын, үй-бүлөлүк абалын, ишин жана башка жагдайларын эске алып, чечим кабыл алышы керек экендигин белгилешет.

Эгер Жазык-процесстик кодекстин 107-беренесинин 1-бөлүгүндө каралгандай негиздер ордун таппаган учурда, соттук териштирүү

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

процессинде бөгөт коюу чарасын колдонуунун чектүү мөөнөттөрүнүн жазык-процесстик мыйзамдарда жоктугу аны катаалдыгы боюнча кыйла жеңилеңе өзгөртүү, же болбосо жокко чыгаруу мүмкүндүгүн алып салбайт.

Сот бөгөт коюу чарасын колдонуу боюнча өзгөчө ыйгарым укуктарга ээ болуу менен, ал жагдайлардын бардык комплексин, анын ичинде кылмышты жасоодо айып тагылып жаткан адамдын кылмышынын оордугун жана мүнөзүн болуусуна негизделип бөгөт коюу чарасын узартуу, өзгөртүү же жокко чыгаруу жөнүндө чечим кабыл алат жана тараптарга Жазык-процесстик кодексстин 293-беренесинин 4-бөлүгүнүн негизинде сот алдында соттук отурумда өзүнүн көз караштарын негиздөөгө мүмкүндүк берет.

Ушундан келип чыккандай, соттук териштирүүнү аяктоого жагдайдын мүмкүн эместиги бөгөт коюу чарасын узартуу жөнүндө соттун чечим кабыл алуусу үчүн негиз катары бааланбайт.

Андан тышкары, Жогорку Кеңештин өкүлдөрү белгилегендей, Жазык-процесстик кодексстин 394-беренесинин 3, 4-бөлүктөрү менен тараптарга бөгөт коюу чарасын узартуу жөнүндө судьянын токтомун, даттанылып жаткан чечим чыккан күндөн тартып 10 сутканын ичинде апелляциялык даттануу укугу берилген. Даттануу тыянактоочу соттук чечим чыкканга чейин жүргүзүлөт. Демек, Жазык-процесстик кодексте соттун жогору турган инстанцияларга кайрылуу жолу менен соттун биринчи инстанциясында бузулган укуктардын коргоо жана калыбына келтирүү механизмдери түптөлгөн.

Ошону менен бирге, соттук териштирүү мөөнөтү туурасында алар соттун биринчи инстанциясында жазык ишти кароонун чектүү мөөнөтү жазык-процесстик мыйзамдарда орнотулган эмес деп белгилешет. Сот бөгөт коюу чарасын узартуу жөнүндө, анын ичинде камакка алуу жана үй камагы түрүндө маселени кароодо айыптоонун көлөмү, иштин татаалдыгы, объективдүү жагдайлардын болуусу сыяктуу критерийлерди жетекчиликке алып, мөөнөттөрдүн акылга сыяр принциптеринен келип чыгуу керек.

Андан тышкары, камакка алуу түрүндөгү бөгөт коюу чарасын колдонуу процесстик мажбурлоонун чарасы болуп саналат жана жоопкерчилик чарасы катары каралышы мүмкүн эмес, анткени кылмыш жасаганы үчүн эмес, ал айыпталуучу тарабынан Жазык-процесстик кодексстин 107-беренесинин 1-бөлүгүндө көрсөтүлгөн бузууларды жасоосун болтурбоо үчүн колдонулат.

М.И. Арзиевдин пикири боюнча сот мамлекеттин атынан айыптоочу өкүмдү чыгарууга ыйгарым укуктуу жалгыз орган катары камакка алуу мөөнөтүн узартуу жөнүндө маселени чечүүдө күнөөсүздүк презумпциясынан жана жазык сот өндүрүшүн камсыз кылуу чараларын колдонууга жана инсандын эркиндикке укуктун маанилүүлүгүнө байланыштуу коомдук кызыкчылыктар ортосунда тең салмакты сактоодон келип чыгуусу керек.

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

Конституциянын 26-беренеси күнөөсүздүк презумпциясынын принциби бузулган учурда, аны сактоо үчүн сот аркылуу материалдык жана моралдык зыяндын ордун тургузууну караштырган.

М.И. Арзиев Жазык-процесстик кодексинин 18-беренеси тараптардын атаандаштык жана бирдей укуктуу принциптин камсыз кылуу максатында сот объективдүүлүктү жана бейтараптуулукту сактап, тараптар процесстик менен милдеттерин колдонуу үчүн зарыл шарттарды түзөрүн белгилеген деп билдирет. Жазык сот өндүрүшүндө катышкан тараптар тең укуктуу. Сот ар бир тарап далилдерди бирдей негиздерде изилдөөгө катышуусун камсыз кылганда, ошол бирдей изилденген далилдерге гана процесстик чечимди негиздейт.

Ошентип, жоопкер тараптын пикири боюнча талашылып жаткан ченем ар кимдин эркиндикке жана жеке кол тийгистикке болгон укугун ашыкча чектөө, ошондой эле күнөөсүздүк жана тараптардын бирдей укуктуулук принциптеринин бузулушу катары бааланышы мүмкүн эмес.

Баяндалганды эске алуу менен, жоопкер тарап кайрылуучу тараптын Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 5-бөлүгүн конституциялуу эмес деп таануу жөнүндө өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү Т.А. Чилдебаев, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү Э.Б. Искаков, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын өкүлү Р.К. Альчиев жана Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү А.М. Курманбаева жоопкер-тараптын жүйөлөрүн колдошту жана Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 5-бөлүгү Конституциянын 24-беренесинин 1-бөлүгүнө, 26-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 4-бөлүгүнүн биринчи сүйлөмүнө, 99-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп эсептешет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын пикирлерин угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп төмөнкүдөй мазмундагы Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 5-бөлүгү саналат:

«293-берене. Бөгөт коюу чараларын колдонуу мөөнөтү жана аларды узартуу тартиби

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

5. Өзгөчө учурларда бөгөт коюу чараларын колдонуунун мөөнөтүн бир жылдан ашыкка узартуу иш өз өндүрүшүндө турган судьянын жүйөлөнгөн токтому боюнча жүргүзүлөт. Аталган токтом 5 күндүк мөөнөттө маалымат үчүн Жогорку сотко жөнөтүлөт.».

Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана «Эркин Тоо» гезитинин 2017-жылдын 15-февралындагы № 23-28 номерлеринде жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы ченемдик укуктук акт болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы адамдын негиз салуучу укугу деп анын эркиндик жана жеке кол тийгистик укугун тааныйт, анын корголуу деңгээлинен коомдун демократиялуулугунун даражасы, ар бир инсандын жана анын бедели мамлекет үчүн баалуулук, ошондой эле анын автономия чөйрөсүнө негизсиз кийлигишүү мүмкүндүгү көз каранды. Так ошон үчүн Конституция ар кимдин эркиндик жана жеке кол тийгистик укугунун кепилдиктеринин жогорулатылган деңгээлин караштырып, ушул укукту ал белгилеген максаттарда зарыл болгон бөлүгүндө гана жана мыйзамда белгиленген тартипте гана чектөө мүмкүндүгүнө жол берет (20-берененин 2-бөлүгү, 24-берененин 1-бөлүгү).

Жогоруда аталган конституциялык орнотмонун маңызы адамдын укуктары менен эркиндиктерине негизсиз таасир этүүгө жана мүмкүн болуучу чектөөлөрдүн өзгөчөлүгүнө жол бербөөдө турат. Тактап айтканда, биринчиден, чектөөлөр негиздерди жана колдонуу тартибин мыйзамдарда бекитүү жолу менен орнотулуш керек, экинчиден, конституциялык маанилүү максаттарга өлчөмдөш болуу керек жана, үчүнчүдөн, укуктук жөнгө салуунун айрым көйгөйлөрүнүн чечилиши башка укуктук каражаттар менен чечүү мүмкүн болбой калган шарттарда кабыл алынышы керек.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин чектөө мүмкүндүгүн мыйзам чыгаруучуга өткөрүп берүү менен, аны ар кимдин эркиндик менен жеке кол тийгистикке болгон укугу жана жалпыга маанилүү конституциялык баалуулуктарды сот адилеттиги аркылуу коргоону камсыз кылуу мамлекеттин милдети ортосундагы кызыкчылыктардын өлчөмдөш тең салмакты камсыз кыла ала турган укуктук механизмди иштеп чыгууга милдеттендирет (Конституциялык палатанын 2015-жылдын 4-мартындагы Чечими).

Конституциялык баалуулуктарды, анын ичинде мыйзамдуулукту, укуктук тартипти жана коомдук коопсуздукту коргоону кошкондо, коомдук кооптуу жосундардын жазык-укуктук тыюулардын мыйзам чыгаруучулук аныктамаларды жана алардын бузгандыгы үчүн жазалоону талап кылат, сот чечими аркылуу жана мыйзамдарда белгиленген тартипте эркиндик жана жеке кол тийгистик укугун чектөө мүмкүндүгүн бекитет; ал коргоп жаткан баалуулуктар кылмыштык

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

кол салуулардын объекти болуп калган учурларда жазык иштери боюнча сот адилеттиги кылмыштан жабыр тарткандарга да, жазык мыйзамын бузган жактарга да соттук коргонуу укугу камсыз кылынганда жүргүзүлөт (Конституциянын 24-беренесинин 3-бөлүгү).

3. Сот адилеттигинин милдеттерин жүзөгө ашыруу үчүн мыйзам чыгаруучу камсыз кылуучу чараларды карай алат, аларды кабыл албай коюу сот адилеттигинин максаттарына жетишүүнү татаалдаштырышы мүмкүн.

Жазык сот өндүрүшүнүн максаттарына жетишүү үчүн багытталган мындай камсыз кылуучу чаралардын бири болуп айыпталуучуларга карата жазык-процесстик мажбурлоонун ар кандай чараларын колдонуу мүмкүндүгү саналат. Бөгөт коюу чарасы – айыпталуучу тергөөдөн, соттук териштирүүдөн жана өкүмдү аткаруудан жашырынып качып кетүү, жазык иши боюнча акыйкатты орнотууга тоскоолдук кылуу, кылмыш ишин улантуу мүмкүндүгүн бербөө үчүн адамдын укуктарын жана эркиндиктерин убактылуу чектөөчү жана ага карата тергөөчү, прокурор, сот тарабынан колдонулуучу жазык-процесстик мажбурлоо чарасынын бир түрү.

Бөгөт коюу чарасы сот адилеттигинин кызыкчылыктарын коргоо үчүн натыйжалуу болуу керек, бирок мында чектен тыш болбошу керек, ал адамдын эркиндигин зарылдык менен шартталбаган чектөөлөр менен түйшүк келтирип, анын укуктарына ашыкча жүктөмдү түзбөшү керек. Сот ушул тең салмакты сактоого жана аны менен айыпталуучунун конституциялык укуктары менен эркиндиктерин тиешелүү коргоону кепилдөөгө чакырылган.

4. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 1 жана 4-бөлүктөрүнүн жоболорун анын 16 (1-бөлүк), 17-беренелери менен өз ара байланышында камакка алуу сыяктуу бөгөт коюу чарасына карата ачык-айкындоо менен, Жазык-процесстик кодекс бардык жазык сот өндүрүшү үчүн аны колдонуунун бирдиктүү ченемдик негиздерин аныктайт, ошондой эле камакка алуунун мөөнөттөрүн жана аларды узартуу тартибин бекитет.

Алсак, Жазык-процесстик кодекстин 108-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык прокурор бөгөт коюу чарасын колдонууда сот алдында тийиштүү өтүнүчтү козгойт. Өтүнүчтү козгоо жөнүндө токтомдо анын айынан айыпталуучуга карата тиешелүү бөгөт коюу чарасын колдонуунун зарылдыгы келип чыккан жүйөлөр менен негиздер баяндалат. Токтомго өтүнүчтүн негиздүүлүгүн ырастоочу материалдар тиркелет.

Мында көрсөтүлгөн Кодекстин 116-беренесинин 1-бөлүгү менен бөгөт коюу чарасы катары камакка алуу жазык мыйзамы менен 5 жылдан ашык мөөнөткө эркинен ажыратуу түрүндөгү жаза каралган кылмыштарды жасоого айыпталган адамдарга карата башка, кыйла жеңил бөгөт коюу чарасын колдонуу мүмкүн болбогондо соттун чечими боюнча колдонулат деп белгиленген. Камакка алуу түрүндөгү бөгөт коюу чарасын колдонууда судьянын токтомунда, соттун

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

аныктамасында алардын негизинде мындай чечимди кабыл алган конкреттүү, иш жүзүндөгү жагдайлар көрсөтүлүүгө тийиш. Соттук отурумдун жүрүшүндө текшерилбеген же болбосо Жазык-процесстик кодекстин талаптарын бузуу менен берилген маалыматтар мындай жагдайлар болуп саналбайт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2015-жылдын 4-мартындагы өзүнүн Чечиминде бөгөт коюу чарасы катары камакка алууга байланыштуу маселелерди чечүүдө камакка алуу айыпталуучунун эркиндигинен ажыратуусунан турган эң катаал бөгөт коюу чарасы экендигин эске алууну белгилеген. Аны колдонуу Конституция менен кепилденген жарандардын эркиндикке жана жеке кол тийгистикке болгон укуктар чөйрөсүнө өтө курч кийлигишүүсүн билдирет.

Камакка алуу превентивдүү мүнөзгө ээ жана айыпталуучуга гана карата колдонулушу мүмкүн. Бөгөт коюу чарасы катары камакка алуунун маңызы болуп адамдын айыптуулугу жөнүндө маселе сот тарабынан акыры чечилгенче ал эркиндиктен ажыратылат. Мында негизги максат болуп айыпталуучунун тергөөдөн жана соттон жашынып качуу, сотко иш боюнча акыйкатты аныктоодо тоскоолдук көрсөтүү мүмкүндүгүнө жол бербөө, сот өкүмүн аткарууну камсыз кылуу саналат.

Ошентип, камакка алуу процесстик мажбурлоонун чарасы болуп саналат жана жоопкерчилик чарасы катары каралышы мүмкүн эмес, анткени ал кылмыш жасаганы үчүн эмес, а айыпталуучу тарабынан мыйзамды бузууну болтурбоо үчүн колдонулат.

Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодекси жазык сот өндүрүшүнүн сотко чейинки жана соттук стадиялары үчүн камакка алуунун мөөнөттөрүнүн узактыгы боюнча өзүнчө ар кандай мөөнөттөрдү бекитет, ошон үчүн мындай камакка алуунун бирдиктүү чектүү мөөнөтү мыйзам чыгаруучулук менен бекитилген эмес, ошону менен катар, соттук стадиялар үчүн камакка алуунун максималдуу мөөнөтүн аныктоочу формалдуу чектөөлөр каралган эмес.

Алсак, оор жана өзгөчө оор кылмыштар жөнүндө жазык иштер боюнча соттук стадияда иш анын өндүрүшүндө болгон сот соттук териштирүүнү мөөнөтүндө аяктоо мүмкүн болбогон учурда жана бөгөт коюу чарасын өзгөртүү жана жокко чыгаруу үчүн негиздер болбогондо бөгөт коюу чарасын колдонуу мөөнөтү ар бир жолу 2 айга чейинки мөөнөткө узартылышы мүмкүн (Жазык процесстик кодекстин 293-беренесинин 3, 4-бөлүктөрү).

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы айыпталуучунун камакта андан ары кармоо үчүн негиздердин болушу жөнүндө маселени кароого эки айдан кем эмес жолу кайтып келүү сотко даректелген талап, бул боюнча тараптардын кайрылууларынын бар же жоктугуна карабастан – ушул бөгөт коюу чарасын колдонуунун негиздүүлүгүнө жана мыйзамдуулугуна сот-

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

тук контролдоону жана андай зарылдык далилденбеген учурда, аны жокко чыгарууну камсыз кылат деп белгилейт.

Мында Жазык-процесстик кодекстин 293-беренесинин 5-бөлүгү менен өзгөчө учурларда бөгөт коюу чараларын колдонуунун мөөнөтүн бир жылдан ашыкка узартуу иш өз өндүрүшүндө турган судьянын жүйөлөнгөн токтому боюнча жүргүзүлөт деп караштырылат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын укуктук көз карашына ылайык чектөөчү мүнөзгө ээ болгон чаралар конституциялык көздөгөн максаттарга өлчөмдөш (пропорционалдуу) болуу керек, адекваттуулукка, укуктук аныктыктын талаптарына жооп бериш керек, кеңейтип чечмелөөгө жана негизсиз колдонууга жол бербеген формалдуу анык, так туюнтмаларды камтышы керек. Мыйзам жоболору укуктук ченемдердин тактык, айкындуулук, кош маанилүү эместик жана алардын колдонуудагы укуктук жөнгө салуу тутумундагы шайкештик талаптарына жооп бериши керек, анткени алардын укуктук аныктыгы укуктук ченемди бирдиктүү түшүнүү жана чечмелөө шартында гана камсыз кылынышы мүмкүн. Укуктук аныктык принцибинин талаптарын сактабоо карама-каршы укук колдонуучулук тажрыйбаны жаратат, аларды маанилеш эмес түшүндүрүү жана негизсиз колдонуу мүмкүндүгүн түзөт жана, аны менен адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин бузууга алып келиши мүмкүн (Конституциялык палатанын 2017-жылдын 7-июнундагы, 2018-жылдын 30-майындагы, 2019-жылдын 6-мартындагы чечимдери).

Талашылып жаткан ченемдин диспозициясына ылайык мыйзам чыгаруучу иш өз өндүрүшүндө турган судьяга бөгөт коюу чарасы бир жылдан ашык мөөнөткө узартылганда өзгөчө учурлар маселесин өз алдынча аныктоону жүктөйт. Аны менен, ушул маселени чечүүдө судьянын чексиз ыктыяры үчүн өбөлгөлөр түзүлөт. Ал эми мындай укуктук жөнгө салуу усулдары менен адамдын жана жарандын конституциялык укуктары менен эркиндиктери чөйрөсүнө кийлигишүүгө жол берилбейт. Инсандын эркиндиги жана кол тийбестиги сыяктуу мындай аяр чөйрөдөгү укуктук аныктык принцибин тоотпогондук сот адилеттигин жүзөгө ашырууда тутумдук бузууларга гана алып келбестен, мамлекеттин адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин коргоо чөйрөсүндөгү беделин түшүрүп коюшу мүмкүн.

Демек, Жазык-процесстик кодекстин 293-беренесинин 5-бөлүгү өзүнүн укуктук мааниси боюнча укуктук аныктыкка жооп берүүчү жана айкындык менен тактык берүүчү, кеңейтип чечмелөөнү жана негизсиз колдонууну алып салуучу конкреттүү ченем жоболорун камтыбаган бөлүгүндө Конституцияга карама-каршы келет. Каралып жаткан маселенин андан аркы укуктук жөнгө салуусу адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин чектөө мүмкүндүгүнүн бардык шарттарын сактоонун негизинде гана түзүлбөстөн,

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

ошол эле учурда айыпталуучулардын орунсуз создуктуруусуз жана акылга сыяр мөөнөттөрдө соттолуу укугу жөнүндө эл аралык пактылардын талаптарына жооп берүүсү керек.

5. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2015-жылдын 4-мартындагы өзүнүн Чечиминде Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 26-беренесинде бекитилген күнөөсүздүк презумпциясынын колдонулуусу туурасында укуктук көз карашын билдирген. Алсак, көрсөтүлгөн чечимде сот адилеттигинин негизги принциптеринин бири болуп күнөөсүздүк презумпциясынын принциби саналат деп белгиленген. Анын укуктук маңызы айыпталуучунун күнөөсү мыйзамдуу күчүнө кирген соттун айыптоочу өкүмүндө далилденген шартта гана ал күнөөлүү болуп табылышы мүмкүн деп корутундулайт. Конституциянын 26-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык эч ким өзүнүн күнөөсүздүгүн далилдөөгө милдеттүү эмес жана күнөөлүү экенине карата ар кандай шектенүү айыпталуучунун пайдасына чечмеленет. Ошону менен катар, соттолуучунун күнөөсүздүгү жөнүндө болжолду төгүнгө чыгаруу милдети айыптоочу тарапка жүктөлөт.

Күнөөсүздүк презумпциясы айыптоочу багытты анын көрүнүштөрүнүн бардык формаларында танат жана айыпталуучунун соттук коргонуу укугунун маанилүү кепилдиги болуп кызмат кылат. Айыпталуучу өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин күнөөлүү эмес болуп саналгандыгы үчүн ага тагылган айыптан коргонуу укугуна ээ болот. Күнөөсүздүк презумпциясы айыпталуучуну өзүнүн күнөөсүздүгүн далилдөөдөн бошотот, айыпталуучунун аң-сезимин кайра баалоого жол бербейт жана ал өзүн күнөөлүү деп тааныганына карабастан иштейт, айыпталуучу үчүн негизделбеген айыптоодон жана соттоодон кепил болуп кызмат кылат.

Айыптоочунун жазык иште катышуусу жөнүндө конституциялык жоболор (26-берененин 3-бөлүгү) менен өз ара байланышта тараптардын атаандаштык жана тең укуктуулук негизде сот өндүрүшүн жүргүзүү жөнүндө (99-берененин 3-бөлүгү) конституциялык орнотмолорду ачуу менен, Жазык-процесстик кодекс тараптардын процесстик укуктары менен милдеттерин жүзөгө ашыруу үчүн зарыл болгон шарттарды камсыз кылуучу негиз салуучу бир катар жоболорду караштырат (18-берененин 1, 3, 4-бөлүктөрү).

Ошентип, көрсөтүлгөн Кодекстин 18-беренесинин 1, 3 жана 4-бөлүктөрүнө ылайык сот өндүрүшү тараптардын тең укуктуулугу жана атаандаштыгы негизинде жүргүзүлөт. Сот объективдүүлүктү жана бейтараптуулукту сактоо менен тараптарга процесстик укуктары менен милдеттерди жүзөгө ашыруусу үчүн тең шарттарды түзөт. Сот ар бир тарапка далилдерди тең негиздерде изилдөөгө катышуусун камсыз кылганда, ошол бирдей изилденген далилдерге гана процесстик чечимди негиздейт.

Соттук процесстин атаандаштык принцибин сактоо адилеттүү соттук териштирүүнү жана тараптардын тең мүмкүнчүлүктөрүн

2020-жылдын
16-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

камсыз кылуунун кепилдиги болуп саналат. Сот ишти кароодо соттук териштирүүнүн катышуучуларынын теңдигин бардык учурларда камсыз кылууга милдеттүү. Жазык сот өндүрүшүнүн карата бул ишти чечүү менен сот соттук отурумда изилденген далилдердин негизинде белгиленген фактылар жөнүндө, ушул иште колдонууга жаткан укуктун ченемдери жөнүндө, демек, аларга карата жазык иши козголгон адамдарды соттоо же актоо жөнүндө тыянактарды жасайт дегенди билдирет.

Демек, талашылып жаткан ченемдин колдонулушу карама-каршы процесстик көз караштарда турган тараптардын процесстик укуктары менен милдеттерин тең жүргүзүүгө, талашты тең жүргүзүүгө, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 99-беренесинин 3-бөлүгү менен кепилденген соттук териштирүүгө чыныгы атаандаштык жана тең укуктук мүмкүндүктөргө болгон укуктарын эч кандай чектей албайт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 293-беренесинин 5-бөлүгү укуктук аныктыкка, баяндоонун айкындыгы жана тактыгы принцибине жооп берүүчү, кеңейтип чечмелөөнү жана негизсиз колдонууну алып салуучу конкреттүү ченем жоболорун камтыбаган бөлүгүндө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Нурханбек Сакенович Момуналиевдин, Рано Тохтасиновна Юлдашеванын кызыкчылыгын көздөгөн Жылдызкан Турумбековна Кадырованын, Тилегүл Дербишовна Баймырзаеванын кызыкчылыгын көздөгөн Фарида Абдыжалиевна Тыналиеванын кайрылууларына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 352-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеев, судьялар: М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Э.Ж. Осмонбаев, Ж.И. Саалаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К.А. Аблакимовдун,

кайрылуучу тарап – Нурханбек Сакенович Момуналиевдин, анын ишеним кат боюнча өкүлү Максат Куватович Мендековдун, Рано Тохтасиновна Юлдашеванын ишеним кат боюнча өкүлү Жылдызкан Турумбековна Кадырованын, Тилегүл Дербишовна Баймырзаеванын ишеним кат боюнча өкүлү Эрлан Асангазиевич Асангазиевдин;

башка жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын ишеним кат боюнча өкүлү Таштемир Абазович Чилдебаевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишеним кат боюнча өкүлү Бакыт Абдыраевдин;

эксперт катары тартылган адвокат Азамат Рахимбердиевич Салиевдин катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 18, 19, 37, 42-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 352-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул иштин кароого Н.С. Момуналиевдин, Р.Т. Юлдашеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ж.Т. Кадырованын, Т.Д. Баймырзаеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ф.А. Тыналиеванын өтүнүчтөрү себеп болду.

Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 352-беренесинин 1-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу бул ишти кароого негиз болду.

№ 11-Р

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 16-октябрында Н.С. Момуналиевдин Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин (мындан ары – Жарандык процесстик кодекс) 352-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыздануучу, ал Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Аппарат жетекчиси-министри болуп турганда өзүнүн 2017-жылдын 24-ноябрындагы буйругу менен К.З. Култаевди ээлеген кызмат ордунан бошоткон, ал бул буйрукту мыйзамсыз деп таануу, жумушка аргасыз келбеген убакыт үчүн эмгек акысын жана моралдык залал үчүн компенсация өндүрүүгө сотко доо менен кайрылган деп белгилейт. Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун 2018-жылдын 28-мартындагы чечими менен көрсөтүлгөн буйрук мыйзамсыз деп таанылган. К.З. Култаев мурдагы кызмат ордуна калыбына келтирилген жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Аппаратынан анын пайдасына акча каражаты өндүрүлгөн. Бишкек шаардык сотунун 2018-жылдын 11-июнундагы аныктамасы менен райондук соттун чечими күчүндө калтырылган.

Кайрылуу субъекти сот отурумдары анын катышуусуз өтүп, жогоруда көрсөтүлгөн буйрукка түздөн-түз өзү кол койгондугуна карабастан, ал, ишке катышууга тартылбаганын белгилейт.

Арыздануучу биринчи жана экинчи инстанциядагы соттор аны ишке катышууга тартуусу зарыл эле деп көрсөтөт, себеби «Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 36-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык зыяндын ордун толтурган мамлекеттик орган түздөн-түз укукка сыйбаган аракеттерди жасаган кызматчыга кайтарма талаптарды (регресс) коюшу мүмкүн. Ушул негизде 2019-жылдын 31-январында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Аппараты регресс тартибинде Н.С. Момуналиевден акча каражаттарды өндүрүү жөнүндө доо менен сотко кайрылган. Болуп жаткан сот процесстери жана чыгарылган соттук актылар тууралуу Н.С. Момуналиевге 2019-жылдын 9-сентябрында анын өкүлү Е.А. Иманалиев соттордо жарандык иштин материалдары менен таанышкандан кийин белгилүү болгон.

2019-жылдын 10-сентябрында арыздануучу биринчи жана апелляция инстанцияларындагы соттордун актыларына кассациялык

№ 11-Р

даттануу келтирген. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун 2019-жылдын 23-сентябрындагы аныктамасы менен кассациялык даттануу Н.М. Момуналиевге, ал тарап же иште катышуучу жак болбогондугу үчүн анын кассациялык даттануу келтиргенге укугу жок деген себеп менен кароосуз кайтарылган.

Ошентип, кайрылуу субъектинин пикири боюнча талашылып жаткан ченем жарандардын соттук коргонууга болгон укугун чектейт, себеби сот актысы ушул сот актысы менен ишке катышууга тартылбаган жактардын укуктары же милдеттерине таасири тийгендигине карабастан чыгарылат. Эгерде адам иштин тарабы болбосо жана ишке катышууга тартылбаса, ал актыга даттануу келтирүү укугуна ээ болбой, соттук коргоону укугунан ажырайт.

Бирок, Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар кимге Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган анын укуктары менен эркиндиктерин соттук коргоого кепилдик берет (40-берененин 1-бөлүгү); соттук коргонуу укугу эч чектелүүгө тийиш эмес (20-берененин 5-бөлүгүнүн 8-пункту); Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдар кабыл алынбашы керек (20-берененин 1-бөлүгү).

Н.С. Момуналиев 1999-жылдын 29-декабрындагы редакциядагы Жарандык процесстик кодексте мындай чектөө чаралардын болбогондугун белгилейт. Даттанууну тараптар жана ишке катышкан башка жактар, алардын өкүлдөрүнөн тышкары, укуктары же мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктары иш боюнча чыгарылган соттун актысы менен бузулган жактар да келтирүүгө укуктуу болгон.

Арыздануучу Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8-беренесине ылайык ар бир адам, ага конституция же мыйзам менен берилген негизги укуктары бузулган учурларда, компетенттүү улуттук соттор тарабынан укуктарын натыйжалуу калыбына келтирүүгө укуктуу деп белгилейт.

Баяндалгандын негизинде, кайрылуу субъекти Жарандык процесстик кодекстин 352-беренесинин 1-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 18-ноябрындагы аныктамасы менен Н.С. Момуналиевдин өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2020-жылдын 31-январында Р.Т. Юлдашеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ж.Т. Кадырованын Жарандык процесстик кодекстин 352-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын

№ 11-Р

Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3, 8-пунктарына ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтө баяндалгандай, Ош шаардык сотунун 2016-жылдын 8-декабрындагы чечими менен М.М. Юлдашевдин арызы канааттандырылып, ал Ош шаарынын Токтогул көчөсүндө жайгашкан №50 үйдүн жарым бөлүгүнө мураскор деп табылып, анын көрсөтүлгөн мүлккө ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөөгө болгон менчик укугу фактысы анык деп табылган.

2018-жылдын 22-мартында М.М. Юлдашев каза болгондугуна байланыштуу, анын жубайы Р.Т. Юлдашева мыйзам боюнча мураска ээ болуу укугу жөнүндө күбөлүктүн негизинде жогоруда белгиленген мүлктүн ээси болуп калган.

Ош областтык сотунун 2019-жылдын 27-февралындагы аныктамасы менен М.М. Юлдашевдин агасы А.М. Юлдашевдин апелляциялык даттануусу канааттандырылып, Ош шаардык сотунун 2016-жылдын 8-декабрындагы чечими күчүн жоготту деп таанылган.

Кайрылуу субъекти белгилегендей, бардык соттук отурумдарга М.М. Юлдашевдин жубайы Р.Т. Юлдашева анын кабарланбагандыгынан улам катышкан эмес жана тарап же башка катышуучу катары тартылган эмес. Кыргыз Республикасынын Жогорку соту 2019-жылдын 13-августундагы аныктамасы менен талашылып жаткан ченемге шилтеме келтирип, Р.Т. Юлдашева иш боюнча тарап же иште катышуучу башка жак болбогондугун жана сот аныктамасы менен мындай катышууга тартылган эмес деп көрсөтүп, Р.Т. Юлдашеванын кассациялык даттануусун кароосуз кайтарган.

Ж.Т. Кадырованын пикири боюнча, кассациялык даттануу менен кайрылуунун мүмкүн эместиги Р.Т. Юлдашеванын жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу жана соттук коргонууга болгон конституциялык укуктарын чектеди, ошол себептен ал талашылып жаткан ченемди Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3, 8-пунктарына карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасы менен Р.Т. Юлдашеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ж.Т. Кадырованын өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Ошондой эле, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2020-жылдын 13-августунда Т.Д. Баймырзаеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ф.А. Тыналиеванын Жарандык процесстик кодекстин 352-беренесинин 1-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 3, 8-пунктарына, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтөн келип чыккандай, Нарын шаардык муниципалдык департаменти Нарын шаардык сотуна Нарын шаар башчысынын 2003-жылдын 16-июнундагы, 2003-жылдын 16-сентябрындагы буй-

№ 11-Р

руктары менен эелери аныкталбаган 210 кыймылсыз мүлк бирдигин аталган департаментке убактылуу өткөрүп берүү жөнүндө арызы менен кайрылган. Нарын шаардык сотунун 2014-жылдын 30-сентябрындагы чечими менен белгиленген департаменттин талабы каанааттандырылган.

Арыз даттануучу көрсөткөндөй, 210 кыймылсыз мүлк бирдигинин ичинен, Казиев көчөсүндө номери жок (№52 катар номер) дареги боюнча жайгашкан жер тилкеси Нарын шаардык мэриясынын 2018-жылдын 5-январындагы буйругу менен М.Л. Чоробековго бөлүнүп берилген жана кийин сатуу-сатып алуу келишиминин негизинде ал Т.Д. Баймырзаевага сатылган.

Т.Б. Касымалиевдин кызыкчылыгын көздөгөн Б. Урустемов, бул жер тилкеси Эл депутаттарынын Нарын шаардык Советинин аткаруу комитетинин 1989-жылдын 7-мартындагы чечими менен Т.Б. Касымалиевге бөлүнүп берилгенин көрсөтүп, Нарын шаардык сотунун 2014-жылдын 30-сентябрындагы чечимине апелляциялык даттануу келтирген. Нарын областтык сотунун 2020-жылдын 19-февралындагы аныктамасы менен Нарын шаардык сотунун аталган чечиминин жогоруда айтылган жер тилкеси тууралуу бөлүгү жокко чыгарылган жана ошол эле шаардык сотко жаңыдан кароого жиберилген.

Кайрылуу субъектинин пикири боюнча, жогоруда көрсөтүлгөн Нарын областтык сотунун аныктамасы жөнүндө жер тилкени саткан жана сатып алган адамдар да билген эмес. Ал эми, ал тууралуу маалым болгондон кийин, Т.Д. Баймырзаева Нарын областтык сотунун 2020-жылдын 19-февралындагы аныктамасына кассациялык даттануу менен Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна кайрылган. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун 2020-жылдын 5-июнундагы аныктамасы менен талашылып жаткан ченемге жана Т.Д. Баймырзаева мурда тарап катары же ишке катышуучу башка жак катары өтпөгөндүгүнө шилтеп, келтирилген кассациялык даттанууну арыз ээсине кайтарган.

Арыздануучу талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3, 8-пунктарына, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келип, ошону менен жарандардын соттук коргонуу жана жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укуктарын чектейт деп көрсөтөт. Мында, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдар кабыл алынбашы керек деп арыздануучу белгилейт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, кайрылуу субъекти Жарандык процесстик кодекстин 352-беренесинин 1-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 3, 8-пунктарына, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанууну суранат.

№ 11-Р

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 10-сентябрындагы аныктамасы менен Т.Д. Баймырзаеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ф.А. Тыналиеванын өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Н.С. Момуналиевдин, Р.Т. Юлдашеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ж.Т. Кадырованын, Т.Д. Баймырзаеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ф.А. Тыналиеванын талаптары бири-бири менен өз ара байланышта тургандыктан, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн 6-пунктуна ылайык, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судья-баяндамачысынын 2020-жылдын 8-июнундагы, 2020-жылдын 28-сентябрындагы аныктамалары менен аталган жарандардын талаптары бир сот өндүрүшүнө бириктирилген.

Сот отурумунда кайрылуучу тарап Н.С. Момуналиев, анын ишеним кат боюнча өкүлү М.К. Мендеков, Р.Т. Юлдашеванын кызыкчылыгын көздөгөн Ж.Т. Кадырова, Т.Д. Баймырзаеванын кызыкчылыгын көздөгөн Э.А. Асангазиев өздөрүнүн талаптарын колдошту жана аларды канааттандырууну өтүнүштү.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кенешинин өкүлдөрү М.А. Букашев жана А. Расулова сот отурумуна келишкен жок. 2020-жылдын 22-декабрында Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына ишти алардын катышуусуз кароо тууралуу өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтө келтирилген жүйөлөрдү карап чыгып жана кайрылуучу тараптын ишти жоопкер тараптын катышуусуз кароо боюнча пикирин эске алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы бул ишти Кыргыз Республикасынын Жогорку Кенешинин өкүлдөрүнүн катышуусуз кароону чечти.

Жоопкер тараптын өкүлдөрү М.А. Букашев менен А. Расулова жазуу жүзүндө берген каршы пикиринде кайрылуучулардын жүйөлөрүн негизсиз деп эсептешет.

Жарандык процесстик кодекс мыйзамдуу күчүнө кире элек биринчи инстанциядагы соттордун актыларын тараптар, ишке катышуучу башка жактар, ошондой эле ишке катышууга тартылбаган, бирок укуктарына жана милдеттерине карата сот чечим кабыл алган адамдар тарабынан апелляциялык тартипте даттануу келтирүү мүмкүнчүлүгүн орнотот (323-берененин 1, 3-бөлүктөрү).

Жоопкер-тараптын өкүлү арыздануучулардын ишке катышпаган адамдар тарабынан биринчи, апелляциялык инстанциядагы соттордун актыларына кассация тартибинде даттануу келтирүү мүмкүндүгү жок деген пикири туура эмес деп эсептейт.

Жарандык процесстик кодекстин 341-беренесинин 1-бөлүгүнүн 7-пунктуна ылайык, эгерде сот ишке катышууга тартылбаган адамдардын укуктары жана милдеттери жөнүндө чечим кабыл алса, биринчи инстанциядагы соттун чечими жокко чыгарылууга, ал эми иш жаңыдан кароого жиберилүүгө тийиш.

№ 11-Р

Жарандык процесстик кодекстин 365-беренесинин 1-бөлүгүнүн 5-пунктуна ылайык кассациялык инстанциядагы сот кассациялык даттануу боюнча ишти карап чыгып, биринчи, апелляциялык инстанциядагы соттун актыларын толук же айрым бөлүгүндө жокко чыгарууга жана эгерде процесстик укуктун ченемдерин колдонууда ишти туура эмес чечүүгө алып келген каталар кетирилсе, ишти жаңыдан кароого жиберүүгө укуктуу.

Ошондуктан, кассациялык инстанциядагы сот, эгерде иш биринчи, апелляциялык инстанцияда сот тарабынан сот отурумунун убактысы жана орду тууралуу кабарланбаган ишке катышуучу адамдардын катышуусуз каралган болсо, биринчи, апелляциялык инстанциядагы соттун актыларын жокко чыгарууга укуктуу.

Баяндалгандын негизинде, жоопкер тарап арыздануучулардын өтүнүчтөрү канааттандыруусуз калтырылууга тийиш деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү Т.А. Чилдебаев жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү Б. Абдыраев сот отурумунда каралып жаткан маселе боюнча өздөрүнүн көз карашын өзгөртүп, кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен жарым-жартылай макул болуп, ишке катышууга тартылбаган адамдарга, эгерде алардын укуктары же мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктары иш боюнча чыгарылган соттун актысы менен бузулса, аларга кассациялык даттануу укугу берилиши керек деп билдиришти.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү М.Н. Сапиева талашылып жаткан ченемге ылайык Жарандык процесстик кодексте ишке катышууга тартылбаган жактардын кассациялык даттануу укугу каралган эмес деп көрсөтөт. Кассациялык тартипте төмөн турган инстанциялардын соттук актыларына даттанууга укуктуу субъекттердин курамынан чыгарып салуу, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлүнүн пикири боюнча иштерди жаңыдан кароого негизсиз жиберүүнү токтотуу жана соттук убаракерчиликти азайтуу максаты менен шартталган. Ишти жаңыдан кароого жиберүү көп учурда талаштын чечилишинин созулушуна, ал эми кассациялык тартипте даттануу соттун күчүнө кирген чечимдеринин аткарылышынын токтотулушуна алып барат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 99-беренесинин 5-бөлүгү аркылуу сот процессинин катышуучуларынын процесстик укуктары, анын ичинде чечимдерге, өкүмдөргө жана башка соттук актыларга даттануу укугу мыйзам менен аныкталып, Жарандык процесстик кодекс менен ишке тартылбаган жактарга соттук актыга апелляциялык тартипте даттануу келтирүү укугу берилген. Ушуну эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясында бекитилген соттук коргонуу жана ишти кайра каратуу укуктарынын бузулушуна алып келбейт деп эсептейт.

№ 11-Р

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү А.М. Курманбаева жоопкер-тараптын жана Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлүнүн көз карашына окшош пикирин жазуу түрүндө берип, талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп билдирет.

Сот отурумуна эксперт катары тартылган адвокат Азамат Рахим-бердиевич Салиев төмөндөгүдөй корутундусун берди.

Кыргыз Республикасынын Жогорку соту кассациялык инстанциянын соту болуп эсептелет жана Жарандык процесстик кодексте белгиленген тартипте укук ченемдерин туура колдонуу жагынан сот актыларын кайра карайт. Дүйнө өлкөлөрүнүн көбүндө Жогорку сот же акыркы сот инстанциясы кассациялык сот деп аталат. Мунун мааниси – сот тутумундагы бардык сотторду укук ченемдерин бирдей колдонууга милдеттендирген соттук саясатты жүргүзүүдө жатат. Эгерде укуктук ченем туура колдонулбай калган фактылар болсо, кассациялык инстанциянын ыйгарым укугу төмөнкү инстанциядагы соттордун актыларын оңдоого мүмкүндүк берет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына келип түшкөн үч өтүнүчтүн экөөсү, жарандык иш каралып жаткан мезгилде кызыкдар жактарды процеске катыштырбай койгондон улам укуктары бузулганына далил болууда. Муну Жарандык процесстик кодекстин «Соттук кабарлоолор жана чакыруулар» деген 12-главасынын ченемдерин бузуу деп бааласа болот. Ошондуктан, Жарандык процесстик кодекстин 352-беренесинин 1-бөлүмүндө аталган субъекттердин жабык тизмесинин өзүн Конституцияда көрсөтүлгөн соттук коргонуу укугуна чектөө деп эсептесе болот. Анткени Жарандык процесстик кодексте көрсөтүлгөн «тараптар жана ишке катышуучу башка жактар» деп аталган субъекттер толугу менен сотто укугун коргоого мүмкүнчүлүктөрү бар. Ал эми, сотко катышууга мүмкүнчүлүгү болбой калган субъекттер өздөрүнүн бузулган укуктарын соттук коргоо укугунан ажырап калышты.

Эгерде ишке катышпай калган жактардын мыйзамдуу кызыкчылыктарын буза турган чечимдер кабыл алынса, кассациялык инстанцияга даттануу укугу берилиши керек.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын пикирлерин угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети Кыргыз

№ 11-Р

Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин төмөнкү мазмундагы 352-беренесинин 1-бөлүгү болуп саналат:

«352-берене. Кассациялык даттануу (сунуштама) берүүгө укугу бар жактар

1. Ушул Кодекстин 351-беренесинде каралган сот актысына касациялык даттанууну (сунуштаманы) тараптар жана ишке катышуучу башка жактар, алардын өкүлдөрү бериши мүмкүн.».

2017-жылдын 25-январындагы Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодекси Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана «Эркин Тоо» гезитинин 2017-жылдын 2-февралындагы №12-13 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы ченемдик укуктук акт болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасы өзүн укуктук мамлекет катары эсептеп, адамдын укуктарын жана эркиндиктерин жогорку баалуулук деп санайт. Алар түздөн-түз колдонулат, бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишмердигинин мааниси менен мазмунун аныктайт (Конституциянын 1-беренесинин 1-бөлүгү, 16-беренесинин 1-бөлүгү).

Укук үстөмдүгү орногон мамлекетти укуктук деп аныктаган адамдын негизги жана ажырагыс укуктарынын бири болуп, эч чектелүүгө жатпаган соттук коргонуу укугу эсептелет (20-берененин 5-бөлүгүнүн 8-пункту, 40-берененин 1-бөлүгү). Көрсөтүлгөн укук баардык башка укуктардын жана эркиндиктердин кепилдиги болуп, эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптери жана ченемдери менен таанылат жана кепилденет.

Көрсөтүлгөн конституциялык орнотмолорду Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 14-беренеси менен байланышта караганда, сот адилеттиги укуктарды майнаптуу калыбына келтирүүнү камсыздоосу жана адилеттүүлүктүн талаптарына жооп берүүсү керек.

Соттук коргонуу укугунун конституциялык-укуктук мааниси бир нече жолу Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын чечимдеринде чечмеленген. Тактап айтканда, 2013-жылдын 27-декабрындагы, 2017-жылдын 15-февралындагы чечимдерде бул укук баардык башка конституциялык укуктар жана эркиндиктерге карата камсыздоо-калыбына келтирүү милдетин аткаруучу адамдын жана жарандын укугу менен эркиндигин мамлекеттик коргоонун универсалдуу укуктук каражаты болуп саналат деген укуктук көз караш билдирилген.

Ошентип, жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин калыбына келтирүүнүн майнаптуу жана таасирдүү ыкмасы – бул өзүнүн ишмердүүлүгүн адилеттик, теңдик, жеткиликтүүлүк, объективдүүлүк, мыйзамдуулук, көз карандысыздык, ишбилгилик, толуктук жана

№ 11-Р

укуктук аныкталгандык принциптеринин негизинде камсыздаган сот адилеттик органдарынын тутуму аркылуу жүзөгө ашырган соттук тартип болуп саналат.

Соттук тартип кызыкдар тарап укуктук талаш-тартышты жөнгө сала албаган же юридикалык маанилүү кырдаалды соттук эмес тартипте тастыктай албаган жана өзүнүн же башкалардын укуктарын коргоо үчүн сотко кайрылган учурларда колдонулат (Конституциялык палатанын 2016-жылдын 17-февралындагы чечими).

3. Соттук коргонуу анын жеткиликсиз шарттарында мүмкүн эмес, ошондуктан сот адилеттигине жетишүү маселелерин соттук коргонууга болгон укуктан ажыратып кароого болбойт. Соттук коргоого болгон укукту чектөөгө жол берилбегендик, адамда бардык маселелер боюнча жалпы юрисдикция сотуна кайрылуу мүмкүндүгүн болжолдойт, эгер адам өз талаш-тартышын, бул талаш-тартышты кароого компетенттүү болгон башка альтернативдик органга берүү жөнүндө жазуу жүзүндөгү макулдашуу түзүү жолу менен андан баш тартпаса. Сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгү жарандардын сот адилеттигине жетишүүсүнө бөгөт кылган ченемдерди кабыл алуунун мүмкүн эместигин билдирет. Адам сот адилеттигине жетишүү мүмкүндүгү болмоюн өзүнүн соттук коргонуу укугун толук көлөмдө жүзөгө ашыра албайт. Мындай укуктук көз караштарды Конституциялык палата өзүнүн 2015-жылдын 9-декабрындагы, 2019-жылдын 16-январындагы, 2020-жылдын 16-сентябрындагы чечимдеринде билдирген.

Баяндалган жагдайлар соттук коргонуу укугунун конституциялык мазмунун чечмелеп, жарандарга сот адилеттигине формалдык жетишүүнү гана эмес, бул укуктук аспаптын натыйжалуулугун да кепилдеген ушул сыяктуу механизмдерди мыйзам чыгаруу тегиздигинде түзүү милдетин мамлекетке жүктөйт.

Кызыкдар жактын сотко кайрылуу мүмкүндүгү баарын камтыган жана абсолюттук белгилери менен мүнөздөлүп, ушундай кайрылуунун жеткиликтүүлүк фактысынын өзүн гана божомолдоп, бул мүмкүнчүлүктү кандайдыр бир шарттарга же фактыларга жараша берүүнү жокко чыгарат.

4. Ишти кайра каратуу укугу, жак мурунку инстанциядагы сот чечими менен макул болбогон учурда жогору турган сотко кайрылуу аркылуу ишке ашыруучу (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-пункту) соттук коргонуу укугунун түзүмдүк курамынын бири болуп саналат. Жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укугу абсолюттук мүнөзгө ээ, ал кандайдыр бир жагдайлар боюнча чектелиши мүмкүн эмес, анткени эгерде соттук катаны табууда, аны жоюусуз, мыйзамсыз, негизсиз же адилетсиз сот актысы сот адилеттүүлүгүнүн максаттарына жетүүнүн каражаты болуп кызмат кыла албайт.

Сот тарабынан ишти кайра каратуу укугу биринчи инстанциядагы сот чыгарган актынын натыйжасында пайда болгон жарандардын

№ 11-Р

укуктарынын болгон абалын өзгөртүү максатында, апелляциялык жана кассациялык инстанцияларда сот актыларын кайрадан кароонун жүрүшүндө бузулган укуктарды калыбына келтирүү, кошумча кепилдиктерди же жеңилдиктерди берүү же жарандардын кызыкчылыктарын башка түрүндө канаттандырууну көздөйт.

Биринчи инстанциядагы соттун актыларын кайрадан кароо мүмкүндүгүнүн өзү конкреттүү иш кайсы сотто жана кандай жол-жобо боюнча каралууга тийиш экендигин, уюштуруучу-укуктук жана процесстик тариздерин чечмелөөчү механизмдерди мыйзам чыгаруучу тарабынан иштеп чыгууну шарттап, процесстин катышуучуларына, ошондой эле, башка кызыкдар тараптарга бул маселеде укуктук аныкталбагандыктан качууга мүмкүндүк берет. Ушуга окшогон укуктук көз караштар Конституциялык палатанын 2013-жылдын 22-ноябрындагы, 2015-жылдын 9-декабрындагы, 2018-жылдын 24-январындагы чечимдеринде билдирилген.

Бул максаттарда Жарандык процесстик кодекс жарандык сот өндүрүшүнүн жүрүшүнүн ырааттуулугун жана тартибин жол-жоболоштуруп, инстанциялар бири-биринен келип чыга турган тартипте орнотулган. Мында кийинки жогору турган инстанциядагы сотко кайрылуу иш төмөн турган инстанцияда каралуу процедурасынан милдеттүү түрдө өтүү талабынан келип чыгат.

Ошол эле учурда жарандык процесстик мыйзам менен эң маанилүү роль биринчи инстанцияга берилет, анткени ал жерде иш маңызы боюнча каралат жана жарандар үчүн түздөн-түз маанилүү болгон маселелер чечилет. Бирок сот адилеттигин орундатууда бир да соттун ката кетирбешине кепилдик жок. Эгерде кокустан кетирилип калган соттук ката талаш-тартыштын жыйынтыгын бурмалоого жана жарандардын укуктарын жана кызыкчылыктарын кыйла бузууга алып келсе, сот актысы сот адилеттүүлүгүн жүргүзүүчү негизги принциптерден келип чыккандай, адилеттүү жана акыйкаттуу деп, ал эми соттук коргонуу толук жана майнаптуу деп эсептеле албайт. Ката кетирилген актыны жокко чыгаруусуз бузулган укуктарды калыбына келтирүү мүмкүн эмес, бул аны жогору турган инстанцияга даттануу аркылуу жүзөгө ашырылат.

5. Жарандардын соттук коргонуу укугу жөнүндө конституциялык орнотууга жана андан келип чыккан сот адилеттигине жетишүү, жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу боюнча кепилдиктерге ылайык жарандык процесстик мыйзамдар кайсы болбосун кызыкдар жак өзүнүн бузулган же талашылып жаткан укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктарын коргоо үчүн мыйзамда белгиленген тартипте сотко кайрылууга укуктуу деп бекитет.

Коргоо үчүн сотко кайрылуу укугу сот өндүрүшүнүн баардык этаптарында өз таасирин көрсөтүп, процесстик укуктук мамилелердин субъекттеринин баарына жайылтуу менен жактын процесстик статусуна карабастан, өндүрүштүн кайсы стадиясында болбосун жа-

№ 11-Р

рандар өзүнүн укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо мүмкүндүгүнө ээ болуусуна шарт түзүүсү керек.

Соттор бардык жарандардын бузулган укуктарын коргоо жана калыбына келтирүү үчүн кеңири укуктук аспаптарды берүү менен алардын сот адилеттигине жетүүсүн камсыз кылууга чакырылган, ушуну менен өз деңгээлинде көз карандысыз жана калыс сот тарабынан акыйкат териштирүүгө болгон ар кимдин укугу тууралуу конституциялык орнотмону жүзөгө ашырат.

Демек, белгилүү далилдерди изилдөөнүн негизинде ишти маңызы боюнча караган биринчи жана апелляциялык инстанциянын соттору каралып жаткан иштин конкреттүү жагдайларын эске алуу менен иштин жыйынтыгына кызыкдар болгон анда катышкан жактардын, бул жактарга бардык процесстик укуктарды бирдей көлөмдө берүү үчүн, тизмесин туура аныктаганга милдеттүү. Соттун аталган милдети объективдүү жана калыстыкты сактоо менен жарандык иштерди кароо, иштин болгон жагдайларын белгилөө жана жарандык иштерди чечүүдө укуктук ченемдерди туура колдонуу милдеттери менен шартталган Жарандык процесстик кодексстин маниисинен келип чыгат.

Жарандык процесстик кодексстин 45-беренесинин 1-бөлүгүнүн күчүнө ылайык эгерде чечим тараптардын бирине карата үчүнчү жактардын укуктарына же милдеттерине таасир тийгизе турган болсо, талаштын предметине карата өз алдынча талаптарын билдирбеген үчүнчү жактар биринчи инстанциядагы сот тарабынан иш боюнча чечим кабыл алынганга чейин доогердин же жоопкердин тарабында процесске кире алат. Ошондой эле, алар ишке катышуучу жактардын өтүнүчү боюнча же соттун демилгеси менен ишке катышууга тартылышы мүмкүн.

Жарандык процесстик кодекске ылайык жарандык сот өндүрүш жак доону биринчи инстанциядагы сотко койгондо башталат (13-глава), анын натыйжасында процесс козголот, процесстик актылар менен коштолгон процесстик аракеттер өткөрүлөт (II бөлүм), доонун предмети менен байланышта турган жарандар, сот адилеттигин жүзөгө ашырууга көмөктөшүүчү жактар (6-глава) жана ишке катышуучу жактар (5-глава) деп аталгандар ишке тартылат. Ишке катышуучу жактардын курамы жөнүндө маселе сот тарабынан ишти соттук териштирүүгө даярдоо стадиясында чечилет (151-берене).

Мында апелляциялык инстанцияда жарандарга, алардын катарында тараптарга жана ишке катышуучу башка жактарга да, ишке катышууга тартылбаган, бирок укуктарына жана милдеттерине карата сот чечим кабыл алган жактарга да апелляциялык даттанууну берүүгө мүмкүндүк берет (Жарандык процесстик кодексстин 323-беренесинин 1, 3-бөлүктөрү). Ушул жактар катары талаш-тартыштын тарабы болбогон, бирок анын жыйынтыгында негиздүү кызыкдар болгон, алардын укуктарына жана мыйзамдуу кызыкчылыктарына келечектеги сот актысы таасир тийгизе турган субъекттер саналат.

№ 11-Р

Бул жобо ишке катышууга тартылбаган, бирок укуктары жана милдеттери жөнүндө сот чечим кабыл алган жактар менен процесстик башка катышуучулардын процесстеги абалынын айырмасын көргөзөт.

Бардык кызыкдар болгон жактарды сотко тартуу институту ар түрдүү, бирок ошону менен бирге өз ара байланышта турган укук мамилелеринин катышуучуларынын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоонун кошумча кепилдиги болуп эсептелет. Процесте мындай жактардын катышуусунун негизги өзгөчүлүгү алар чындыкты орнотууга көмөк көрсөтүү менен өздөрүн келечекте жагымсыз кесепеттерден коргоону ишке ашырууда турат. Алар доонун негизин жана предметин өзгөртүүгө, доо талаптарынын өлчөмүн көбөйтүүгө же азайтууга, доодон баш тартууга, доону таанууга, жарашуу макулдашуусун түзүүгө, тосмо доо коюуга, соттун чечимин мажбурлап аткартууну талап кылууга болгон укугунан башка процесстин тараптары сыяктуу ошондой эле процесстик укуктарын жана милдеттерин пайдаланат. Ошондуктан, соттор аларды далилдөөнүн толук укуктуу субъект катары таануу керек.

Соттук чечим укуктук мамилени конкреттештирүүдө, укукту жана/же фактыны ырастоодо билдирилген мамлекеттик бийлик органдарынын эркин билдирүүсүнүн актысы болуп саналат. Ушуга байланыштуу, ишке катышууга тартылбаган, бирок анын укуктары жана милдеттери тууралуу сот чечим кабыл алган жактын пикирин жана далилдерин эсепке албай чыгарылган соттук акт негиздүү жана адилеттүү деп эсептеле албайт.

Кассациялык инстанциянын сотундагы өндүрүш биринчи жана апелляциялык инстанциядагы соттор иштин териштирүүсүн жүргүзүүдө иштин жыйынтыгына таасир тийгизген, аларды четтетпейинче мыйзамдуулукту калыбына келтирүү жана укуктардын, эркиндиктердин жана мыйзамдуу кызыкчылыктардын корголушун мүмкүн эмес кылган материалдык жана процесстик укуктун ченемдеринин олуттуу бузууларын оңдоого багытталган.

Талашылып жаткан ченемдин диспозициясына ылайык мурда ишке катышууга тартылбаган жарандар, алардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарына таасирин тийгизген төмөн турган инстанциядагы соттордун күчүнө кирген соттук актыларына кассациялык тартипте даттануу киргизүүгө укугу жок.

Ушуга байланыштуу, талашылып жаткан ченемдин негизинде ишке катышууга тартылбаган жактардын укуктары жана милдеттери жөнүндө маселени сот тарабынан чечүү, Кыргыз Республикасында сот адилеттигинин жеткиликтүүлүк деңгээлин жана калыс сот тарабынан акыйкат териштирүүгө болгон укугун бир далай даражага төмөндөтөт. Эгерде чыгарылган соттук чечим ишке катышууга тартылбаган жактын укуктарын жана эркиндиктерин бузса, ал өзүнүн бузулган укуктарын калыбына келтирүүдө укуктук каражаттарды сот процесстин түздөн-түз катышуучуларындай эле бирдей өлчөмдө

№ 11-Р

колдоно алышы керек. Сот адилеттүүлүгүнө жетишүү укугун айрым шарттар менен сот өндүрүшүнүн кээ бир гана инстанцияларында жүзөгө ашырууга мүмкүндүк берүү соттук коргонуу укугунун түпкү маңызын бурмалайт.

Демек, Жарандык процесстик кодекстин 352-беренесинин 1-бөлүгү ишке катышууга тартылбаган жактарды соттук актыларга кассациялык даттанууну киргизүүгө болгон укугунан ажыратып, чектөөнү жана сотко кайрылганда кызыкдар субъекттерге шайкештүү эмес айырманы киргизип, ушуну менен, Кыргыз Республикасынын Конституциясында көрсөтүлгөн соттук коргонуу укугун эч чектелүүгө тийиш эмес болгон, анын катарында, жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укугун, ошондой эле, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдар кабыл алынбашы керек деген кепилдиктерин (16-берененин 1-бөлүгү, 20-берененин 1-бөлүгү, 5-бөлүгүнүн 3, 8-пункттары, 40-берененин 1-бөлүгү) бузат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 352-беренесинин 1-бөлүгү ишке катышууга тартылбаган адамдарга, эгерде алардын укуктары же мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктары иш боюнча чыгарылган соттун актысы менен бузулса, кассациялык даттануу укугун бербеген бөлүгүндө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 3, 8-пункттарына 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул чечим мамлекеттик бийликтин расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

2020-жылдын
12-марты
Бишкек шаары

№ 01-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Самат Аскарлович Матцаковдун Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 17-январындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин курамында, катчы Ж.А. Лобанованын катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, С.А. Матцаковдун Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 17-январындагы № 2 аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана С.А. Матцаковдун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 13-декабрында С.А. Матцаковдун Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин мыйзамсыз баюу үчүн жоопкерчиликти караштырган 323-беренесинин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө жана 28-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

С.А. Матцаковдун өтүнүчүнөн келип чыккандай, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык Конституция жогорку юридикалык күчкө ээ жана Кыргыз Республикасында түздөн-түз колдонулат. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 28-беренесинин 2-бөлүгү жоопкерчиликти белгилөөчү жазык мыйзамы окшоштук боюнча колдонулбайт деп караштырат.

С.А. Матцаковдун пикири боюнча бул конституциялык принцип Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин 3-беренесинин 2 жана 3-бөлүктөрүндө чагылдырылган, алар менен жазык мыйзамы жазалануучу жосунду (аракет же аракетсиздик) так жана айкын аныктоого тийиш жана кеңири чечмелөөгө жатпайт, жазык мыйзамын аналогу боюнча колдонууга тыюу салынат деп белгиленген.

Арыздануучу Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин талашылып жаткан 323-беренесинин диспозициясы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1-бөлүгүнө жана

2020-жылдын
12-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 01-П

28-беренесини 2-бөлүгүнө, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин 3-беренесине карама-каршы келет деп болжойт, анткени анын пикири боюнча юридикалык аныктык принциби деп Кыргыз Республикасынын Жазык кодекси менен кылмыш үчүн жазык жоопкерчилигине тартуу үчүн негиздерди, ошондой эле кылмыш курамынын бардык белгилерин так аныктоо мүмкүндүгү түшүнүлүүдө. Ал эми анын талашылып жаткан ченем мыйзамдын колдонулушунун божомолунун жана аныктыгынын талаптарына жооп бербейт жана аларды бирдей эмес колдонууга жол берет, объективдүү мүнөздөмөсү жок, болгону гана мыйзамсыз баюу – бул толук эки жыл, толук беш жыл үчүн мыйзамдуу булактар аркылуу тастыкталган расмий кирешелерден наркы ашып кеткен мүлктү кызмат адамы тарабынан менчикке (пайдаланууга) сатып алуусу же ал адамдын мындай мүлктү жакын туугандарына өткөрүп берүүсү деп көрсөтөт.

Арыздануучуда Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин 323-беренесине карата жогоруда көрсөтүлгөн мөөнөттөрдүн эсеп-телиниши, мамлекеттик кызматта ишмердигин токтоткон адамдарга карата бул ченемдин колдонулушу, териштирүүлөрдүн жүргүзүлүшүнүн караштуулугу, кызмат адамы тарабынан мүлктү сатып алууну ырастоо процедурасы туурасында бир катар процесстик мүнөздөгү суроолорду пайда кылды.

Андан тышкары, кайрылуу субъектисинде көрсөтүлгөн берененин диспозициясынын өзү туурасында суроолор жаралды, тактап айткандакайсы аракеттер кызмат адамынын расмий кирешелерин ашырып жиберүүсүнө алып келет, мамлекеттик кызматчынын кайсы аракеттери жакын тууганынын мүлкүн башкаруусун тикелей же кыйыр жүзөгө ашыраарын билдирет.

Арыздануучу кайрылуусунда талашылып жаткан ченем кылмыш үчүн жоопкерчиликти белгилеп, бирок ага себеп болгон жосунду көрсөтпөйт деп белгилеген. Кайрылуучу тараптын пикири боюнча ушул берененин кемчилиги болуп кызмат адамынын менчигиндеги активдер үчүн гана эмес, үчүнчү жак болуп саналган жакын туугандары ээлик кылган мүлккө да жазык жоопкерчиликти белгилөөсү болуп саналат.

С.А.Матцаков көңүлдү Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 25-июнундагы Чечимине басым жасаган, аны менен 1997-жылдын 1-октябрындагы Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин «Мыйзамсыз баюу» деген 308-1-беренеси Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп таанылган. Аны менен бирге, анын пикири боюнча 1997-жылдын 1-октябрындагы Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин 308-1-беренесинин Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин колдонуудагы редакциясынын 323-беренесине трансформациялоонун натыйжасында анын мазмуну Бириккен

2020-жылдын
12-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 01-П

Улуттар Уюмунун Коррупцияга каршы Конвенциясынын 20-беренесине карама-каршы келип калган, анткени ушул Конвенция менен Конституцияны сактоошарты жана катышуучу болгон мамлекеттин укуктук тутумунун негиз салуучу принциптери каралган, аны менен атайылап мыйзамсыз баюуну, тактап айтканда эл алдындагы кызмат адамынын ал акылга сыйгандай кылып негиздеп бере ала турган мыйзамдуу кирешелерин алда канча ашкан активдеринин бир кыйла көбөйүшүн кылмыш деп таануу үчүн зарыл болгон мындай мыйзам чыгаруу жана башка чараларын кабыл алуу мүмкүндүгүн караштырат.

Арыздануучу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 3-бөлүгү менен Кыргыз Республикасы катышуучу болгон жана мыйзамда белгиленген тартипте күчүнө кирген эл аралык келишимдердин, ошондой эле жалпыга таанылган принциптер жана эл аралык укуктун ченемдери Кыргыз Республикасынын укуктук тутумунун бир бөлүгү болуп саналат, ал эми аталган Конвенция кызмат адамынын активдеринин бир кыйла көбөйүшү үчүн гана жоопкерчиликти белгилейт жана ага таандык эмес, тактап айтканда үчүнчү жак болуп саналган жакын туугандарынын менчигиндеги жана ал ага ээ эмес мүлк үчүн жооп беришин эч кандай болжобойт деп баса белгилеген.

С.А. Матцаковдун пикири боюнча мыйзам чыгаруучуга мыйзамсыз баюу боюнча кызматтык жана сотко чейинки териштирүү процедурасын дыкаттык менен регламенттеген мыйзамды иштеп чыгып, кабыл алуусу зарыл болуучу. Бул категориядагы кылмыштар коррупциялык көрүнүштөрдүн санына киргендиктен, мыйзамсыз баюу боюнча дүйнөлүк тажрыйбаны изилдеп жана Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин 323-беренесин колдонуу тартибинин жана шарттарынын маңызын ачпаган жана техникалык мыйзамдар болуп саналган, тактап айтканда ратификациялоо жөнүндө жана колдонууга киргизүү жөнүндө эки мыйзамды кабыл алуу менен чектелбеш керек эле.

Баяндалганды эске алуу менен, арыздануучу талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2020-жылдын 17-январындагы № 2 аныктамасы менен өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Мында судьялар коллегиясы ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунун презумпциясына ылайык белгилүү бир чөйрөдөгү коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салуу конституциялык принциптерге жана орнотмолорго каршы кабыл алынган жана Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен кепилдикке алынган жарандардын укуктары менен эркиндиктерин бузуп жатканын ырастаган укуктук мүнөздөгү ынанымдуу жүйөлөр болгондо гана

2020-жылдын
12-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 01-П

алардын конституциялуулугу туурасында маселе коюлушу мүмкүн деп аныктамада белгилеген.

Ушуга байланыштуу, судьялар коллегиясы кайрылуучунун аргументтелбеген укуктук көз карашысыз талашылып жаткан ченемдин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө жана 28-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келбөөсү жөнүндөгү маселенин коюлушу анын конституциялуу эместигинде күмөндүүлүктү жаратпайт, жогоруда келтирилген талап кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу үчүн сөзсүз шарт болуп саналат деп белгилеген.

Аныктамада 1997-жылдын 1-октябрындагы Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин «мыйзамсыз баюуну» караштырган 308-1-беренесинин конституциялуулугунун маселеси Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети болгон, анын жыйынтыгы боюнча 2014-жылдын 25-июнунда Чечим чыгарылган деп да белгиленген. Аталган Чечимде кызмат адамынын анын мыйзамдуу кирешелеринен ашкан активдеринин бир кыйла көбөйүшүнүн укук ченемдүүлүгүн далилдөө милдети, анын коомдук-укуктук статусунун жана кызматтык ишмердигинин өзгөчөлөгүнөн келип чыккан милдеттердин алкагында жүзөгө ашырылат жана жазык сот өндүрүшүнүн алкагында өзүнүн айыбы жоктугун далилдөөсү катары каралбайт.

Ушуга байланыштуу, судьялар коллегиясы «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 3-бөлүгүнүн 5-пунктуна ылайык өзүнүн аныктамасында, эгерде кайрылуудагы маселенин конституциялуулугу Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тарабынан текшерилген болсо жана анын күчүндө турган акты болсо, анда судьялар коллегиясы кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат деп көрсөткөн.

С.А.Матцаков судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2020-жылдын 3-февралында Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына даттануу менен кайрылган.

С.А. Матцаков Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин мурдагы редакциясынын 308-1-беренесине караганда башка мазмундагы диспозицияны караган Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин колдонуудагы редакциясынын 323-беренесин талашылып жатканын белгилейт.

Алсак, талашылып жаткан ченемде активдер жана кирешелер деген айрым терминдер жок. Кайрылуунун субъекти актив деп жеке адамдын ар кандай менчик формасында таандык болгон жана киреше алып келүүгө жөндөмдүү болгон ресурстардын бардык түрлөрүн түшүнсө болот деп белгилейт. Активдер өз кезегинде кирешелер-

2020-жылдын
12-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТому

№ 01-П

ге, акчалай каражаттарына, сатып алынган баалуулуктар боюнча КНСке, изилдөөлөрдүн жана иштеп чыгуулардын жыйынтыктарына, финансы салымдарына, айланма каражаттарына жана башкаларга бөлүнөт.

С.А. Матцаков мыйзам чыгаруучу көрсөтүлүп жаткан беренени кызмат адамы тарабынан жакын туугандарына кирешесинен ашкан мүлктү бергени үчүн дагы жоопкерчиликти караган жобо менен толуктаган деп белгилейт. Бирок, анын пикири боюнча мыйзам чыгаруучу туугандарынын кайсынысы, алардын ичинен кайсынысы жакын тууган, канчалык жакын тууган экендигине, жаш курагына түшүндүрмө берген эмес дейт.

Андан тышкары, кайрылуунун субъекти талашылып жаткан ченемде себеп болгон жосунду көрсөтпөстөн кылмыш үчүн жоопкерчилик тууралуу сөз жүрүп жатат деп эсептейт. Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин мыйзамсыз баюуга тийиштүү 323-беренесинин туюнтмасы даана релеванттуу эместиги менен айырмаланат, анткени мыйзамсыздык укуктук тыюу салууну бузгандан эмес, а кызмат адамынын анын мыйзамдуу кирешелеринен нагыз активдеринин көп болгонун негиздеп берүү мүмкүндүгүнүн жоктугунан келип чыгууда.

Баяндалганды эске алуу менен, арыздануучу Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 17-январындагы № 2 аныктамасынын жокко чыгарууну жана өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы С.А. Матцаковдун жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келүүдө.

2014-жылдын 25-июнунда Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 1997-жылдын 1-октябрындагы Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин бүгүнкү күндө күчүн жоготкон мыйзамсыз баюу үчүн жазык жоопкерчилигин караштырган 308-1-беренесинин конституциялуулугун текшерүүнү жүзөгө ашырган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жогоруда көрсөтүлгөн ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп таануу менен, бул кылмыштын курамынын укуктук маңызына ар тараптуу баа берген. Анын 2017-жылдын 2-февралындагы Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин 323-беренесине трансформациялануусу жана айрым түшүндүрмөлөр менен диспозициянын туюнтулушунун өзгөрүүсү ушул берененин диспозициясын туюндурууда колдонулган жана кабыл алынган Чечимде ар тараптуу ачылган укуктук түшүнүктөрдүн алкагын өзгөрткөн эмес. Арыздануучунун Жазык

2020-жылдын
12-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 01-П

кодексинин 323-беренесинде үчүнчү жактарды негизсиз жоопкерчиликке алып келүүчү жакын туугандарына мүлктү өткөрүп берүү туурасында мындай жаңы элементинин бар болушу жөнүндө ырастоосу негизсиз болуп саналат, анткени бардык учурларда сөз мыйзамсыз табылган мүлктүн күнөөлүү кызмат адамына таандыктыгы жөнүндө болууда

Арыздануучунун калган жүйөлөрү бүтүндөй укук колдонуу тегиздигинде турат жана конституциялык сот өндүрүшүнүн предмети боло албайт.

С.А. Матцаков тарабынан коюлган маселенин конституциялуулугу Конституциялык палата тарабынан текшерилгендиктен жана өз күчүн сактаган акт болгондуктан, судьялар коллегиясы «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 3-бөлүгүнүн 5-пунктуна ылайык кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат.

Андан тышкары, судьялар коллегиясынын кайрылууда билдирилген талаптардын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын экинчи бөлүмүндө көрсөтүлгөн адамдын жана жарандын конкреттүү укуктары жана эркиндиктери менен тутумдаш байланышка ээ эмес жана алардын талашылып жаткан ченем менен бузууларды көрсөтпөйт деген тыянактары негиздүү болуп саналат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 17-январындагы № 2 аныктамасын жокко чыгаруу үчүн негиздерди тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүн, 46, 47, 48-беренелерин, 51-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т О К Т О М К Ы Л А Т:

1. Самат Аскарлович Матцаковдун Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын «Самат Аскарлович Матцаковдун өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» 2020-жылдын 17-январындагы № 2 аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 30-январындагы № 05 аныктамасына Максатбек Буржуевич Касымбековдун жана Тажикан Нурмаматовна Сатымкулованын даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин курамында, сот отурумунун катчысы С.А. Джолгокпаеванын катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, М.Б. Касымбеков жана Т.Н. Сатымкулованын Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 30-январындагы №05 аныктамасына келтирилген даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана М.Б. Касымбеков менен Т.Н. Сатымкулованын өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 16-декабрында М.Б. Касымбековдун жана Т.Н. Сатымкулованын Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 127-беренесинин 1-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-пунктуна карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылуучулардын өтүнүчүнөн келип чыккандай, доогерлер Т. Сасыков жана Т.Н. Сатымкулова жоопкерлер А. Батыркулов жана М. Атамбековага карата Т. Сасыков менен А. Батыркуловдун ортосундагы Сузак районунун Кыз-Кол айылында жайгашкан турак жайы боюнча 2014-жылдын 6-майында түзүлгөн соода-сатык келишимин жараксыз деп таануу жөнүндө доо арызы менен сотко кайрылышкан.

Сузак райондук сотунун 2017-жылдын 27-сентябрындагы чечимине ылайык жогоруда аталган келишим акчасыз, курулай түзүлгөн деген бүтүмдүн негизинде жараксыз деп таанылган. Доо арыз боюнча мамлекеттик алым мүлктүк эмес мүнөздөгү талаштан алынчу көлөмдө белгиленип, жоопкер А. Батыркуловдон 700 сом өндүрүлгөн.

Жалал-Абад областтык соту 2018-жылдын 17-январында Сузак райондук сотунун жогоруда көрсөтүлгөн чечимин жокко чыгарып,

№ 02-II

жаңы чечим кабыл алып, доо арызды канааттандыруусуз калтырган. Ошондой эле соттук коллегия мамлекеттик алым туура эмес алынгандыгын белгилеп, доону мүлктүк талаш катары баалап, мамлекеттик алым турак-жайдын баасы 2 300 000 сомдон эсептелинүүгө тийиш деген жыйынтыкка келген. Натыйжада биринчи инстанцияда төлөнчү 10% түзгөн 230 000 сом жана апелляциялык инстанцияда 5% – 115 000 сом, жалпысы 345 000 сом мамлекеттик алымды төлөө доогерлерге жүктөлгөн.

Доогерлер бул чечим менен макул болбостон, 350 сом мамлекеттик алым төлөп, кассациялык арыз менен Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна кайрылышкан. Бирок, Кыргыз Республикасынын Жогорку соту 2018-жылдын 28-февралындагы аныктамасы менен мамлекеттик алым төлөнбөгөндүгүнө байланыштуу кассациялык арызды кайтарып берген.

Андан ары доогерлер арыз берүү үчүн төлөнө турган 115 000 сом өлчөмүндөгү мамлекеттик алымды төлөөгө мүмкүнчүлүгү болбогондугуна байланыштуу, материалдык абалынын начарлыгы тууралуу далилдерди келтирип, мамлекеттик алымдан бошотуу жөнүндө, аны төлөөнүн мөөнөтүн жылдыруу, же созуу жөнүндө, мамлекеттик алымды жарым-жартылай төлөө жөнүндө өтүнүчтөр менен бир нече ирет кассациялык арыздар менен Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна кайрылышкан. Бирок, жогоруда аталган арыздар канааттандыруусуз калтырылып келген.

Кайрылуу субъекттери белгилегендей, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2019-жылдын 16-январындагы чечимине ылайык Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 1994-жылдын 18-июлундагы № 521 токтому менен бекитилген Мамлекеттик алымдын ставкаларынын 1-пунктунун «а» пунктчасынын төртүнчү абзацы Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанылып, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-жылдын 15-апрелиндеги № 159 «Мамлекеттик алымдын ставкаларын бекитүү жөнүндө» токтому менен мамлекеттик алымдын ченемдери азайган.

Ушуга байланыштуу, доогерлер мамлекеттик алымды толук түрдө, аны 28 000 сом өлчөмүндө төлөп, кассациялык даттануу берүү мөөнөтүн калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүчүн тиркеп, кайрадан Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна кассациялык арыз менен кайрылышкан.

Бирок, Кыргыз Республикасынын Жогорку соту өзүнүн 2019-жылдын 25-сентябрындагы аныктамасы менен кассациялык даттануу берүү мөөнөтүн калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүчтү канаттандыруусуз калтырган.

Бул аныктама арыз ээлеринин пикири боюнча негизсиз жана мыйзамсыз болуп, ишти маңызы боюнча кароого жол бербей, алардын акыркы соттук коллегияга кайрылуу укугун бузган. Тактап айтканда, соттук коллегия өз аныктамасында кассациялык арыздардын берилип келгенин гана белгилеп, арыздануучулардын башка аракет-

№ 02-П

терин чагылдырбай, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 127-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык арыздануучулар келтирген жагдайлар процесстик мөөнөттү өткөрүп жиберүүнүн жүйөлүү себептери катары бааланбайт жана өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүүгө негиз боло албайт деген тыянакка келген.

Кайрылуу субъекттери белгилегендей, талашылып жаткан ченемде өтүп кеткен процесстик мөөнөт сот жүйөлүү деп тааныган себептер болгон учурда гана калыбына келтирилет деп көрсөтүлүп, жүйөлүү себептердин түшүнүгү, багыттары, чектери белгиленген эмес. Бул жагдай соттор өтүп кеткен процесстик мөөнөттү калыбына келтирүү жөнүндө арыздарды кароодо арыздануучулар тарабынан көрсөтүлгөн себептерди баалоо толугу менен соттордун ички ынанымна калтырылган.

Арыздануучулар өтүнүчтө белгилегендей, алар кассациялык даттануу мөөнөтүн өткөрбөстөн, мамлекеттик алымды төлөөдөн бошотуу, төлөөнүн мөөнөтүн жылдыруу же созуу, мамлекеттик алымды жарым-жартылай төлөө жөнүндө өтүнүчтөр менен бир нече жолу сотко кайрылышкан. Бул аракеттер доогерлер Т. Сасыков жана Т.Н. Сатымкулованын өз укуктарын сотто коргоого умтулуусун көрсөтүп, кассациялык даттануу берүү мөөнөтүнүн өткөрүлүшү жүйөлүү экендигин далилдөөдө.

Бирок, кайрылуу субъекттеринин пикири боюнча, талашылып жаткан ченем процесстик мөөнөтү өткөрүп жиберүүнүн себептерине баа берүүнү толугу менен соттордун ички ынанымна менен чечүүсүнө калтырып, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-пунктунда каралган адамдардын жана жарандардын жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укугун бузууда жана ушул себептен Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 127-беренесине өзгөртүү жана толуктоо киргизүү зарыл.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, М.Б. Касымбеков менен Т.Н. Сатымкулова Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 127-беренесинин 1-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-пунктуна карама-каршы келет деп таанууну суранышкан.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясы эгерде кайрылуу таризи жана мазмуну боюнча «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбесе, судьялар коллегиясы кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат деп көрсөтүп, аталган конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгүнө, 3-бөлүгүнүн 1-пунктуна, 5-бөлүгүнө таянып, 2020-жылдын 30-январындагы №05 аныктамасы менен өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Судьялар коллегиясы белгилегендей, ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунун презумпциясы ченемдик укуктук актынын конституциялуулугундагы күмөндүүлүктүн талашылып жаткан

№ 02-II

ченемдин жөнгө салуу предмети менен конституциялык орнотмолордун бузулушунун ортосундагы байланышын көрсөтүүчү укуктук мүнөздөгү жүйөлөр менен тастыкталышын талап кылат.

Ушуга байланыштуу, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамда Конституциялык палатага болгон кайрылууну тариздөөгө жана арыздануучу койгон маселе боюнча анын көз карашын негиздөөгө болгон бир катар талаптар каралган (20, 24, 25 жана 28-беренелер).

Тактап айтканда, аталган конституциялык Мыйзамдын 24-беренесине ылайык мыйзамдын, башка ченемдик укуктук актынын Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу – ишти кароого негиз болуп эсептелет.

Судьялар коллегиясынын көз карашы боюнча М.Б. Касымбеков, Т.Н. Сатымкулованын кайрылуусунда, талашылып жаткан ченем менен Кыргыз Республикасынын Конституциясынын тиешелүү ченемине келтирилген шилтемеде тутумдук укуктук байланыш жок экени көрүнөт. Арыздануучулар укуктук мүнөздөгү эмес фактологиялык жүйөлөрдү, тактап айтканда, жалпы юрисдикциядагы соттордун укук колдонуу тажрыйбасындагы маселелерди баяндап, талашылып жаткан ченемге өзгөртүү жана толуктоолорду киргизүү зарылдыгын белгилеген. Мындай жагдайда талашылып жаткан ченем күмөндүүлүктү жаратпай, жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбейт. Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 127-беренесинин 1-бөлүгү жарандык сот өндүрүштүн катышуучуларына өткөрүп жиберген мөөнөттү кайрадан калыбына келтирүүгө мүмкүндүк берип, алардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын соттук коргоонун кепилдиктерин кеңейтүүгө багытталган.

Ошондой эле аныктамада Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнө, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18-беренелерине ылайык Конституциялык палата чектелген ыйгарым укуктарга ээ болуп, алардын катарында мыйзамдарга өзгөртүү жана толуктоолорду киргизүү, жалпы юрисдикциядагы соттордун актыларына укуктук баа берүү боюнча ыйгарым укуктары каралган эмес деп белгиленген.

М.Б. Касымбеков жана Т.Н. Сатымкулова судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 30-январындагы №05 аныктамасы менен макул болбостон, 2020-жылдын 25-февралында Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына даттануу менен кайрылган.

Арыздануучулар өзүнүн даттануусунда белгилегендей, алар өз өтүнүчүндө мыйзамдарга өзгөртүү жана толуктоолорду киргизүүнү, жалпы юрисдикциядагы соттордун актыларына укуктук баа берүүнү суранышкан эмес. Кайрылуу субъектилеринин айтымында ар бир жарандын жогору турган сотко даттануу укугу бар жана ал формал-

№ 02-П

дык түрдө соттук акт менен чектелүүгө тийиш эмес. Ошондой эле, өтүнүчтө баяндалган соттук тажрыйба алардын жүйөлөрүн тастык-тоочу мисал катары гана келтирилген.

Жогоруда баяндалгандын негизинде М.Б. Касымбеков жана Т.Н. Сатымкулова Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 30-январындагы №05 аныктамасын жокко чыгарууну жана өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алууну суранышууда.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы арыздануучулардын жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап төмөнкүдөй тыянакка келет.

Соттук коргонуу, анын ичинде жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укуктарын жүзөгө ашыруу мүмкүндүгү мөөнөтү жагынан чексиз мүнөзгө ээ боло албайт. Укуктук ишенимдүүлүк принциби жана жарандык жүгүртүүнүн туруктуулугу укуктук талаштарды чечүү үчүн сотторго кайрылуу убактысын бөгөт коюу мөөнөттөрү аркылуу чектөөнү талап кылат. Бул жагдайда көрсөтүлгөн конституциялык укуктарды жүзөгө ашырууга байланышкан коомдук мамилелерди жөнгө салууда процессуалдык мөөнөттөр институту өзгөчө мааниге ээ.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2018-жылдын 24-январындагы Чечиминде көрсөтүлгөн укуктук позициясына ылайык соттук коргонууга укукту жүзөгө ашыруунун негизги элементтеринин бири соттук коргонуунун жеткиликтүүлүгү болуп саналат. Ал өз кезегинде мамлекет тарабынан кандайдыр бир чектөөлөрсүз бузулган укуктарды адилет калыбына келтирүүгө мүмкүндүк бере турган уюштуруучулук жана процессуалдык мүнөздөгү шарттардын түзүлүшүн талап кылат. Анын ичинде акылга сыйарлык сот чыгымдары жана мүмкүндүгү жок жактардын ал чыгымдардан бошотулуу укугу ушундай шарттардан болуп саналат. Мамлекеттик төлөмдү төлөө милдетин аткарууга мүлктүк абалына байланыштуу кызыкдар жактын мүмкүндүгүнүн жоктугу анын соттук коргонуу укугун жүзөгө ашыруусуна тоскоолдук жаратпоосу керек. Башкача болгондо Конституциянын адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин соттук корголуусун кепилдеген жоболоруна карама-каршы келип калар эле. Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодекси (105-берене) мамлекеттик төлөм жөнүндөгү мыйзамдар менен тике байланышта болуп, мамлекеттик алымды төлөөдөн толугу менен же жарым жартылай бошотуу, ошондой эле жылдыруу жана созуу боюнча мүмкүндүк жарандык процесстик укуктук мамилелердин айрым субъектилерине берилген учурларды белгилейт.

Талашылып жаткан ченемге байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодекси процессуалдык мөөнөттөрдү калыбына келтирүү тартибин карайт. Ал эми мөөнөттү калыбына

№ 02-П

келтирүү маселесин кароодо себептердин жүйөлүүлүгүн мыйзам деңгээлинде аныктоо жана тизмесин камтуу, алардын көп түрдүүлүгүнө байланыштуу мүмкүн эмес. Ушул себептен мыйзам чыгаруучу тарабынан бул маселе тикелей судьянын кароосуна калтырылган. Судьялар чечимдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясына жана мыйзамдарына, ошондой эле акыл-эстүүлүк жана адилеттик, иштин бардык жагдайларына ар тараптуу жана объективдүү баа берүү принциптерине негизделген өзүнүн ички ынанымдары боюнча кабыл алуусу керек.

Ушуга ылайык, аракеттеги укуктук жөнгө салуу анын ичинде мүлктүк абалына байланыштуу мамлекеттик төлөмдү төлөө мүмкүндүгү жок болгон учурда жана объективдүү себептер боюнча тигил же бул процессуалдык мөөнөттөр бузулган учурларда сот адилеттигине жеткиликтүүлүктү жана ишти жогору турган сот тарабынан кайра каратуу укугун камсыздоо боюнча болгон зарыл механизмдерди камтыйт. Ошондуктан Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы судьялар коллегиясынын аракеттеги укуктук жөнгө салуунун Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайыктуулук маселесинде күмөндүүлүктүн жоктугу жөнүндө тыянакты туура деп эсептейт.

Арыздануучулардын жүйөлөрү өз маңызы боюнча фактологиялык мүнөзгө ээ жана жалпы юрисдикциядагы соттордун укук колдонуу практикасында калыптанып калган көйгөйлөргө тийиштүү жана конституциялык сот өндүрүшүнүн чектеринде кароонун предмети боло албайт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 5-бөлүгүн, 46, 47, 48-беренелерин, 51-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т О К Т О М К Ы Л А Т:

1. Максатбек Буржуевич Касымбеков жана Тажикан Нурмама-товна Сатымкулованын Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын «Максатбек Буржуевич Касымбековдун жана Тажикан Нурмама-товна Сатымкулованын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» 2020-жылдын 30-январындагы №05 аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

2020-жылдын
8-апрели
Бишкек шаары

№ 03-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 28-ноябрындагы аныктамасына «Жалалабатэлектро» ачык акционердик коомунун кызыкчылыктарын көздөгөн Серж Мкртичевич Манукяндын даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин курамында, катчы С.А. Джалгокпаеванын катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 28-ноябрындагы аныктамасына «Жалалабатэлектро» ачык акционердик коомунун (андан ары – «Жалалабатэлектро» ААК) кызыкчылыктарын көздөгөн Серж Мкртичевич Манукяндын даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана «Жалалабатэлектро» ААКтын кызыкчылыктарын көздөгөн Серж Мкртичевич Манукяндын өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 22-октябрында «Жалалабатэлектро» ААКтын кызыкчылыктарын көздөгөн Серж Мкртичевич Манукяндын Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 209-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун «б» пунктчасын жана 271-беренесинин 7-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

С.М. Манукяндын өтүнүчүнөн жана ага тиркелген документтерине ылайык, 2011-жылдын 1-майынан тартып 2016-жылдын 31-мартына чейинки мезгил аралыгы үчүн салык төлөмдөрүнүн бюджетке туура эсептелгенинин, толук жана туура төгүлгөнүнүн маселеси боюнча «Жалалабатэлектро» ААКтын ишмердиги Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик салык кызматы тарабынан 2017-жылдын август айында текшерилген. Бул текшерүүнүн натыйжасында «Жалалабатэлектро» ААКтын ишмердигинин көрсөтүлгөн мезгили үчүн бошотулган беримдерин жүзөгө

2020-жылдын
8-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 03-П

ашырууда эсептелүүгө жаткан кошумча нарктын салыгынын (андан ары – КНС) суммасы жогорулатылган болуучу. Салык кызматынын көчмө текшерүүсүнүн актында Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 270-беренесинин 1-бөлүгүнө, 272-беренесинин 2-бөлүгүнө, 266-беренесинин 6-бөлүгүнө ылайык, туура эмес эсептелүүгө кабыл алынган КНС азайтылууга тийиш жана көрсөтүлгөн Кодекстин 209-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык кириштетүүгө жатпай турган КНС суммасы жылдык жыйынды кирешеден чыгарылуучу эсепке киргизилүүгө тийиш.

Кайрылуунун субъекти КНСтин эсептелишин, аны төлөө жана ордун толтуруу боюнча өзүнүн эсептөөлөрүн жасап, аталган Кодекстин 209-беренесинин мааниси боюнча салык кызматынын КНСтин бөлүштүрүлбөгөн бөлүгү жылдык жыйынды кирешесинин эсебинен чыгарылууга жатат жана ал Кыргыз Республикасынын Салык кодексине ылайык деген тыянакка келди. С.М. Манукяндын пикири боюнча 2012-2015-жылдар үчүн КНСтин эсептелишин жана төлөөнү ушинтип укуктук жактан жөнгө салууда «Жалалабат» ААКтын 35 498 170 (отуз беш миллион төрт жүз токсон сегиз миң бир жүз жетимиш) сом суммасындагы акчалай каражаттары мамлекетке мыйзамсыз өтүп кеткен.

Арыздануучу өзүнүн кайрылуусунда Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 20-беренесине ылайык КНС кыйыр салыктын түрлөрүнө кирет, бирок кыйыр салыктарды аныктоодо төлөөчү көрсөтүлгөн эмес жана салыктардын бул түрү салык төлөөчүнүн кирешелери же мүлкү менен түздөн-түз байланышкан эмес. Мында Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 229-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык субъект, эгерде катары менен кийинки 12 календардык айдын ичинде наркы каттоо босогосунан ашкан товарларды берүүнү, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү жүзөгө ашырса, ал КНС төлөөчү болуп калат.

С.М. Манукян салык төлөө чөйрөсүндөгү окуу-теориялык куралдарга шилтеме жасап, товардык-материалдык баалуулуктардын өндүрүүчүсү жана сатуучусу салык төлөөчүлөр эмес, тактап айтканда алар кардарлардан алынуучу кыйыр салыкты кармап калуу жана мамлекетке өткөрүп берүү боюнча өкүлү (агенти) болгондон кийин, көрсөтүлгөн субъекттер тарабынан КНСти төлөөгө алдын ала орунсуз жана кайтарылгыс чыгымдарга дуушар болууда. Эгер субъект өзүнүн муктаждыктары үчүн алынуучу беримди сатып алып жатса, анда ал алынуучу беримдин кардары болуп ушул бөлүктө гана өзүнүн каражаттарынан кыйыр салыктарды төлөйт.

Ошентип, арыздануучу Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 209-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун «б» пунктчасынын диспозициясын ишкерлер үчүн жаңылыш жана зыян болуп саналат, анткени КНСтин бөлүштүрүлбөгөн суммасына киреше

2020-жылдын
8-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 03-П

азаюуда, ал эми анын ишмердиги кирешелүү болбой, кудуретсиздикке алып келиши мүмкүн. Мамлекет фискалдык органдар аркылуу бөлүштүрүлбөгөн КНС түрүндө финансы каражаттарын, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине (22 жана 24-беренелери) ылайык акчаны дагы кайтарып бербестик жолу менен, өз менчигине мыйзамсыз айлантып келет.

Кайрылуунун субъекти Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүндө жеке менчиктин кол тийбестигинин, мүлктү өз билемдик менен ажыратып алуунун мүмкүн эместигинин жана мүлктү соттун чечими менен гана алуу мүмкүндүгүнүн маселелери регламенттелгенин белгилеген. Улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын жана адеп-ахлагын сактоо, башка жактардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында соттун чечимсиз мажбурлоо менен мүлктү алып коюуга мыйзамда каралган учурларда жол берилет. Мындай алып коюунун мыйзамдуулугу сот тарабынан милдеттүү түрдө каралууга тийиш. Ушуга байланыштуу, С.М. Манукян Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 209-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун «б» пунктчасы жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык кепилдиктерге карама-каршы келет деп эсептейт.

Андан тышкары, арыздануучу бул ченем Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 271-беренесинин 7-бөлүгүнө да карама-каршы келет деп көрсөткөн, анткени ал дагы менчик ээсинин эркине каршы финансы каражаттарынын түрүндөгү менчик кылып коюуга көмөк кылат. Бул мамлекет тарабынан КНС суммасы алынгандан кийин КНСтин бөлүштүрүлбөгөн бөлүгүн материалдык ресурстардын эсептик наркына салуу ушул суммага анын өздүк наркын, демек, салынуучу беримдин жалпы наркын көбөйтүүгө байланышкан. Ошол эле учурда Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 265-беренесинин 1-бөлүгүндө, эгерде ушул Кодексте башкача каралбаса, бардык субъектилер ушундай беримдерге карата КНСТИ жана сатуудан алынуучу салыктын жалпы суммасын чыгарып салгандан тышкары төлөөчү же төлөөгө тийиш болгон жалпы сумма беримдин салык салынуучу наркы болот. Демек, КНСтин бөлүштүрүлбөгөн көбөйтүлгөн суммасына салынуучу беримдин жалпы наркы да көбөйөт, ага ылайык кош салык салынып калат. Башкача айтканда, мамлекет бөлүштүрүлбөгөн КНС түрүндө пайыз алгандан кийин, ушул эле суммадан акыркы кардардан белгилүү акча каражатын кайталап алат, аны менен пайыздан пайыз алып, кош салык салат.

Ушуга байланыштуу, кайрылуунун субъекти Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 271-беренесинин 7-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келет деп болжойт.

2020-жылдын
8-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 03-П

Жогоруда баяндалгандын негизинде, арыздануучу талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясы «Жалалабатэлектро» ААКтын кызыкчылыктарын көздөгөн С.М. Манукяндын өтүнүчүн карап чыгып, арыздануучунун Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын алдына койгон маселелердин Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсүндө күмөндүүлүк жок деген тыянакка келген жана 2019-жылдын 28-ноябрындагы аныктамасы менен өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Судьялар коллегиясы көрсөтүлгөн аныктамада ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунун презумпциясынын күчүнө ылайык, алардын конституциялуулугунда күмөндүүлүк туудурган укуктук мүнөздөгү ынанымдуу жүйөлөр болгондо алардын конституциялуулугу тууралуу маселенин коюлушу мүмкүн деп белгилеген («Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 9-пункту). Арыздануучунун жүйөлөрү фактологиялык эмес, укуктук мүнөздө болуп, конституциялык орнотмолор менен тутумдаш байланышта туруп, талашылып жаткан укук ченемдеринин регулятивдик таасиринин конституциялуулугунда даана күмөндүүлүктү көрсөтүп туруусу керек. Бирок келтирилген кайрылууда талашылып жаткан ченемдер жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жоболору ортосундагы тутумдаш байланыш укук колдонуучулук тажрыйбанын жүйөлөрү менен бекемделген жана иштин нагыз жагдайларын изилдөөнү талап кылат, демек алардын чечимдери салык органдарынын жана жалпы юрисдикция сотторунун компетенциясына таандык.

«Жалалабатэлектро» ААКтын кызыкчылыгын көздөгөн С.М. Манукян судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 28-ноябрындагы аныктамасы менен макул болбостон, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына даттануу менен кайрылган.

Кайрылуунун субъекти өзүнүн даттануусунда ал көздөгөн юридикалык жактын 2015-жыл ичиндеги кирешесинин белгилүү бир суммасы мыйзам чыгаруучулук катанын негизинде мамлекетке өтүп кеткен деген сөз менен маселеге көңүлдү буруп, ал жасаган эсептөөлөр бөлүгүн аргументтер менен гана толуктап, биринчи кайрылууда баяндалган жүйөлөрдү кайталап келтирүүдө.

Маселен, арыздануучу Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 209-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун «б» пунктчасынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келүү маселеси «Жалалабатэлектро» ААК-

2020-жылдын
8-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТому

№ 03-П

тын ишмердигин көчмө текшерүүнүн жүрүшүндө түзүлгөн салык кызматынын көрсөтмө катынын натыйжасында пайда болгон деп көрсөтүүдө.

Жогоруда көрсөтүлгөндөй, С.М. Манукяндын жүйөлөрү жасалган эсептөөлөргө, жасалган эсептөөлөрдүн тактыгы «Жалалабат-электро» ААКтын 2015-жыл үчүн белгилүү бир суммасынын мамлекетке өтүшүн мыйзам чыгаруучулук ката деп таануу үчүн негиз болуу керек, жана бул өз кезегинде талашылып жаткан ченемди конституциялуу эмес деп таанууга алып келүүсү керек дегенге барып такалууда.

Кайрылуунун субъекти өзүнүн даттануусунда кыйыр салыктардын аныктамасын чечмелеген салык салуу чөйрөсүндөгү окуу-теориялык куралдарды кайталап көрсөтүүдө жана аларды кириштетүүгө жатпай турган сатып алынган материалдык ресурстар үчүн КНС бөлүгүндө Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 271-беренесинин 2 жана 7-бөлүктөрү менен байланыштырууда. Ал талашылып жаткан ченемдер менен мамлекетишкерди бурчка такап, аны көмүскө экономикага кетишине мажбур кылат; мамлекет фискалдык органдар аркылуу ишкердин бөлүштүрүлбөгөн КНС түрүндөгү финансы каражаттарын кайтарып бербөө жолу менен, аны мыйзамсыз ажыратып алууда деп белгилейт. Анын пикири боюнча талашылып жаткан ченемдин диспозициясы жаңылыш жана ишкер үчүн зыяндуу, анткени кириштетүүгө жатпай турган бөлүштүрүлбөгөн КНСи эсептен чыгарууга алып келүүнүн натыйжасында ишкердин киресеси азаюуда, ал эми айрым учурларда анын ишмердиги рентабелдүү жана кирешелүү болбой, аны кудуретсиздикке алып келүүдө.

С.М. Манукян өтүнүчүндө жана даттануусунда укук колдонуучулук тажрыйба жөнүндө сөз жок, ал жерде Кыргыз Республикасынын Конституциясына, ишкердин жана коомдун кызыкчылыктарына карама-каршы келген мыйзамды кабыл алуу жөнүндө сөз болуп жатканын, ошондой эле ишкерлер негизделбеген финансылык таасир этүүгө дуушар болууга алып келген укук жаратуучу ката бар экендигин көрсөтүүдө.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, арыздануучу судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 28-ноябрындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана анын өтүнүчүн Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 209-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун «б» пункчасын, 271-беренесинин 7-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таануу бөлүгүндө өндүрүшкө кабыл алууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы арыздануучунун жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуунун негиздерин талкуулап, кийинкидей тыянактарга келүүдө.

2020-жылдын
8-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 03-П

С.М.Манукяндын Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 209-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун «б» пунктчасын, 271-беренесинин 7-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келбегендиги жөнүндө даттануудагы жүйөлөрү талашылып жаткан ченемдер менен шилтеме кылган ал конституциялык орнотмолор менен логикалык-укуктук өз ара байланышы бар жүйөлүү негиздемелери жок. Алсак, арыздануучу судьялар коллегиясынын аныктамасына даттанып, судьялар коллегиясынын жүйөлөрү менен шартталган жана аны жокко чыгарууга аргументтерди келтирген эмес. Өзүнүн көз карашын негиздеп берүүдө кайрылуусунда баяндаган жүйөлөрдү, талашылып жаткан ченемдердин колдонулушуна байланыштуу жагдайларды кайталап баяндайт.

Ошентип, келтирилген кайрылуунун мазмунун «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына туура келбейт деген судьялар коллегиясынын тыянактары негиздүү болуп саналат. Арыздануучунун кайрылууда келтирген жүйөлөрү укук колдонуучулук тажрыйба чөйрөсүнө таандык жана талашылып жаткан ченемдер Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде күмөндүүлүк туудуруп, ал койгон маселе боюнча укуктук аргумент катары каралышы мүмкүн эмес.

Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 28-ноябрындагы аныктамасын жокко чыгарууга негиздерди тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 5-бөлүгүн, 46, 47, 48-беренелерин, 51-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасын

Т О К Т О М К Ы Л А Т :

1. «Жалалабатэлектрон» ачык акционердик коомунун кызыкчылыгын көздөгөн Серж Мкртичевич Манукяндын Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 28-ноябрындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол жоюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

2020-жылдын
13-майы
Бишкек шаары

№ 04-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасына Замиргуль Качагановна Конурбаеванын даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин курамында, катчы С.Н. Акишеванын катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Замиргуль Качагановна Конурбаеванын Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана З.К. Конурбаеванын өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2020-жылдын 12-февралында З.К. Конурбаеванын Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 8-июнундагы №2017-П-12/23/1-(ЧУА) токтому менен бекитилген Банктардын ишин лицензиялоо жөнүндө жобонун 134-пунктунун 1-пунктчасынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Талашылып жаткан ченемге ылайык Директорлор кеңешинин төрагасынын жана мүчөлөрүнүн, Тобокелдиктерди тескөө боюнча комитеттин төрагасынын кызмат ордуларына талапкерлер белгилүү талаптарга жооп берүүсү керек, анын ичинде жогорку билим жөнүндө диплому жана акыркы он жыл ичинде экономика, банк, финансы же юридикалык маселелер чөйрөсүндө кеминде үч жылдык иш стажына (тажрыйбасына) ээ болуу керек.

Арыздануучу талашылып жаткан ченем жогоруда көрсөтүлгөн талапты орнотуу менен, чоң стажга ээ болгон, бирок ар кандай себептер менен зарыл болгон эмгек мамилелеринде иштебеген жана акыркы он жыл ичинде үч жылдан кем эмес иш стажына ээ болбогон адамдарга караганда белгиленген чөйрөлөрдө иштеп жаткан кызмат-

2020-жылдын
13-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 04-П

керлерге артыкчылык берет деп белгилеген. Ал мындай жагдай экономика, банк, финансы же юридикалык маселелер чөйрөсүндө талап кылынган мөөнөттөрдө жана убакытта иштебеген жогорку квалификациялуу жана кесипкөй жумушчулардын белгиленген кызмат орундарына келүү мүмкүндүгүн жокко чыгарат деп болжойт.

Ошону менен, З.К. Конурбаеванын пикири боюнча талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясынын мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген кепилдигин орноткон 16-беренесинин 2 жана 3-бөлүктөрүн бузат жана иш стажынын болуусунун белгиси боюнча кодулоочу болуп саналат, Директорлор-Директорлор кеңешинин төрагасы жана мүчөсү, Аудит боюнча комитеттин төрагасы кызмат ордуна шайланууда бирдей эмес шарттарды жана мүмкүнчүлүктөрдү түзөт.

Кайрылуунун субъекти талашылып жаткан ченем менен анын укуктары жана мыйзамдуу кызыкчылыктары бузулганын, иш стажы боюнча кодуланууга жол берилгенин, Директорлор кеңешинин мүчөсүнүн жана Аудит боюнча комитеттин төрагасынын кызмат ордуна анын талапкерлигин макулдашууда атаандаштыктын бирдей эмес шарттары түзүлгөнүн көрсөткөн.

«РСК Банк» ачык акционердик коомунун акционерлеринин жалпы жыйыны 2019-жылдын 8-майында арыздануучуга ишеним көрсөтүп, коомдун ишине жалпы жетекчилик кылууга ыйгарым укуктарды берип, аны ушул кызмат ордуна шайлаган. Бирок Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Көзөмөл боюнча комитети 2019-жылдын 18-июлунда талашылып жаткан ченемге шилтеме жасоо менен арыздануучунун талапкерлигин макулдашуудан баш тарткан. Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2019-жылдын 21-августундагы №20109-П в-12/43-1-(БС) токтому менен жогоруда көрсөтүлгөн чечим күчүндө калтырылган.

Кайрылуунун субъекти экономикалык, банк, финансы чөйрөлөрүндө иш стажына ээ экендигин белгилеген. Ал 1976-жылдан тартып 2005-жылга чейин жана 2012-жылдан тартып 2013-жылдын январь айына чейин мамлекеттик жана жеке менчик мекемелеринде бухгалтер, экономист-финансист кызмат орундарында иштеп, уюштуруучулук башкаруу жетекчиликтин бардык тепкичтеринен басып өтүп, бир нече жолу коммерциялык банк башкармасынын мүчөсү болуп шайланган. Кайрылуу субъектиси экономикалык, банк, финансы чөйрөлөрүндө 30 жылдык, анын ичинен банк жана финансы иш чөйрөсүндө жетекчилик кызматтарда 20 жылдан ашуун иш тажрыйбасы (стажы) болгонун айтууда.

Баяндалганды эске алуу менен, З.К. Конурбаева талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын

2020-жылдын
13-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 04-П

16-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясы З.К. Конурбаеванын өтүнүчүн карап чыгып, 2020-жылдын 5-мартындагы өзүнүн аныктамасы менен бул кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Көрсөтүлгөн аныктамада судьялар коллегиясы ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунун презумпциясына ылайык алардын конституциялуу эместиги жөнүндө маселени коюу алардын конституциялуулугундагы күмөндүүлүктү туудурган укуктук мүнөздөгү ишкерлик жүйөлөр болгондо гана мүмкүн экендигин белгилеген.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарына ылайык кайрылуучунун коюлган маселе боюнча көз карашы жана аны Конституциянын ченемдерине шилтеме менен укуктук негиздемеси көрсөтүлүүгө тийиш. Башкача айтканда, талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуу предмети жана конституциялык орнотмолор ортосунда ажырагыс тутумдаш байланыш сөзсүз түрдө байкалып туруусу керек.

Бул талап, арыздануучунун жүйөлөрү фактологиялык эмес, укуктук мүнөздө, конституциялык орнотмолор менен тутумдаш байланышта болуп, ал талашылып жаткан укуктун ченеминин регулятивдик таасиринин конституциялуулугунда анык күмөндүүлүктү келтириши керек дегенди билдирет.

Бирок, келтирилген кайрылуунун мазмунунан талашылып жаткан ченемдер жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жоболорунун ортосундагы байланыш укук колдонуучулук тажрыйба менен байланышкан жана Директорлор кеңешинин мүчөсү жана Аудит боюнча комитеттин төрагасы кызмат ордуна арыздануучуну макулдашуудан баш тарткан Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын актысы менен коммерциялык банктын жалпы жыйынынын чечимин жокко чыгаруунун натыйжасында калыптанган жүйөлөр менен гана бекемделген. Мындай кырдаалда иштин нагыз жагдайларын изилдөө талап кылынат, демек бул маселенин чечилиши жалпы юрисдикция сотторунун компетенциясына таандык.

Ошондой эле судьялар коллегиясы, ар кандай кызмат ордуларына квалификациялык талаптарды орнотууга байланышкан маселелер эчак эле Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети болгонун белгилеген.

Алсак, 2019-жылдын 20-ноябрындагы Чечиминде мыйзам чыгаруучу эмгек мамилелерин укуктук жөнгө салууну жүзөгө ашырууда шарты жана теги боюнча ишмердиктин ар кандай категорияларына

2020-жылдын
13-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 04-П

таандык адамдардын укуктук статусуна айырмачылыктарды орнотууга укуктуу жана ал айырмачылыктар чындап эле орундуу, негиздүү жана конституциялык маанилүү максаттарга ылайык келсе, анда мыйзам чыгаруучу айрым кызмат орундарын ээлөө жана андан бошотуу тартибине тийиштүү өзгөчө эрежелерди да киргизүүгө укуктуу деп белгилеген.

Жогоруда көрсөтүлгөн укуктук көз караштар «Эмгек жана ишмердүүлүк жаатында кодулоо жөнүндө» Эл аралык эмгек уюмунун 1958-жылдагы № 111 Конвенциясынын 1-беренесинин 2-пунктунун жоболору менен өз ара байланышта, ал жерде белгилүү бир жумушка байланыштуу атайын талаптарга негизделген ар кандай айырмачылык, жокко чыгаруу же артыкчылык берүү кодулоо деп саналбай тургандыгы аныкталган.

Судьялар коллегиясы арыздануучу тарабынан «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 11-пунктунун кайрылууга тиркелүүчү документтердин тизмесин көрсөтүү зарылдыгы жөнүндө талабы сакталбаганын белгилеген.

З.К. Конурбаева 2020-жылдын 5-мартындагы судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2020-жылдын 24-апрелинде Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына даттануу менен кайрылган.

Кайрылуунун субъекти өзүнүн даттануусунда судьялар коллегиясынын өтүнүчтө баяндалган жүйөлөр иштин нагыз жагдайларын изилдөөсүн талап кылаары жана аларды чечүү жалпы юрисдикция сотторунун компетенциясына тийиштүү деген бөлүгүндөгү тыянактары менен макул эместигин билдирет.

З.К. Конурбаева алгачкы кайрылууда баяндалган жүйөлөрдү кайталап келтирет. Алсак, кайрылуунун субъекти өзүнүн даттануусунда талашылып жаткан ченем иж стажы кыйла көп, бирок ар кандай себептер менен тийиштүү эмгек мамилелеринде иштебеген жана акыркы он жыл ичинде үч жылдан кем эмес иш стажы болбогон адамдарга караганда укук мамилелеринин белгиленген чөйрөлөрүндө иштеп жаткан кызматкерлерге артыкчылык берет деп белгилейт. З.К. Конурбаеванын пикири боюнча талашылып жаткан ченемдин мазмуну талап кылынган стажга ээ болгон адамдар үчүн өзгөчө мүмкүнчүлүктөрдү түзүп, мында көрсөтүлгөн иш тажрыйбасы болбогон адамдар биринчилерге карата негизделбеген жана бирдей эмес абалга коюлууда. Ушуга байланыштуу кайрылуу субъектиси кодулоонун кандайдыр бир белгилерисиз адамдардын мыйзам менен бирдей коргонууга укуктарды орнотуучу Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 7-беренесине жана Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 26-беренесине шилтеме жасоодо.

2020-жылдын
13-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТому

№ 04-П

Арыздануучу тийиштүү чөйрөдө отуз жылдык тажрыйбасы экендигин, анын ичинен жыйырма жылы жетекчилик кызматтарда болгондугу жөнүндө белгилеп, ал эми талашылып жаткан ченемге ылайык Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 42-беренесинин 3-бөлүгү менен кепилденген өзүнүн эмгек эркиндигине болгон укугун жүзөгө ашырууга жана эмгекке болгон жөндөмдүүлүгүн пайдаланууга мүмкүндүк болбой жатканын көрсөтөт. Анын пикири боюнча талашылып жаткан ченем Директорлор кеңешинин мүчөсү жана Аудит боюнча комитеттин төрагасы кызмат ордуна анын талапкерлиги макулдашылууда иш стажы боюнча кодулоого алып келип, теңсиздик атаандаштыкты жаратып, анын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын тике бузган.

Ошондой эле З.К. Конурбаева ар бир инсандын субъективдүү укугу катары эмгек эркиндигине болгон укук конституциялык-укуктук өнүгүү өзгөчөлүктөрү менен күн мурун белгиленген жана мамлекет тарабынан кепилденип жаткан эркиндиктин белгилүү даражасын чагылдырат. Бул укуктун түпкү негизин мамлекеттүүлүктүн демократиялык маңызын билдирген жана инсандын экономикалык эркиндигине көмөк болгон конституциялык-маанилүү принциптер түзөт. Эмгек эркиндигине болгон укук инсандын жашоо тиричилигинин негизги чөйрөлөрүн тийиштүү, жарандардын укуктуулугунун жана кызыкчылыктарынын жүзөгө ашырылуусунун формасы, ошондой эле эмгек чөйрөсүндө адамдын бардык конституциялык укуктары үчүн кепилдиктин универсалдуу каражаты болуп саналат. Тактап айтканда, эмгекке болгон, кесибин ишмердиктин түрүн тандоого, эмгекти кайтарууга жана шарттарына, ошондой эле эмгек үчүн сыйакысын алуу укугуна өзүнүн шык-жөндөмүн пайдаланат.

Баяндалгандын негизинде, З.К. Конурбаева судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана анын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы арыздануучунун жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келет.

Арыздануучу өзүнүн даттануусунда мурунку кайрылуусунун маңызы боюнча жаңы жүйөлөрдү, ошондой эле судьялар коллегиясынын тыянактары менен шартталган жана даттанылып жаткан аныктаманы жокко чыгарууга багытталган аргументтерди келтирген жок.

Талашылып жаткан ченемге ылайык Директорлор кеңешинин төрагасы жана мүчөлөрү, Аудит боюнча комитеттин, Тобокелдиктерди тескөө боюнча комитеттин төрагасы кызмат ордуна талапкерлер минималдуу талаптарга, анын ичинде жогорку билим жөнүндө

2020-жылдын
13-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 04-П

дипломунун жана экономика, банк, финансы же юридикалык маселелер чөйрөсүндө акыркы он жыл аралыгында кеминде үч жыл иш стажы (тажрыйбасы) болушу жөнүндө талапка да жооп берүүсү керек.

Ушуга байланыштуу, бул жоболор «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, банктар жана банк иштери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын талаптарынан түздөн-түз келип чыгаары белгиленүүгө тийиш. Алсак, көрсөтүлгөн Мыйзамдын 100-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык эмгекке толук жөндөмдүү жана Улуттук банктын талабына ылайык кынтыксыз ишкердик абройго, кесиптик даярдыкка жана иш тажрыйбага ээ болгон жеке жактар гана банктын Директорлор кеңешинин мүчөлөрү болуп шайланышы мүмкүн. Мында аталган Мыйзамдын 100-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, анын ичинде Улуттук банк тарабынан белгиленген талаптарга жооп бербеген адамдар банктын Директорлор кеңешинин мүчөсү боло албайт.

Андан тышкары, аталган Мыйзамдын 107-беренесине ылайык банктын милдеттүү түрдө макулдашылууга тийиш болгон кызмат орундарынын тизмеги Улуттук банк тарабынан аныкталат. Банктын кызмат адамдарына талапкерлер белгиленген квалификациялык талаптарга жооп берүүгө жана жетиштүү иш-тажрыйбага, кынтыксыз кызматтык абройго ээ болууга тийиш. Кызмат адамдарына талапкерлерге карата талаптар, аларды макулдашуу тартиби Улуттук банк тарабынан аныкталат.

Ошону менен, Жобонун талашылып жаткан пункту жогоруда көрсөтүлгөн Мыйзамдын ченемдерин деталдаштырып, аны ачып, белгиленген алкагынан чыккан жок. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы мындай жагдайларда арыздануучунун талашылып жаткан ченемди конституциялуу эмес деп таануу жөнүндө талабы аргументтелген болуп саналбайт деп эсептейт.

Демек, өтүнүчтө коюлган маселенин чечилиши жалпы юрисдикциянын сотторунун компетенциясына таандык экендиги тууралуу коллегиянын тыянактары негиздүү болуп саналат.

Андан тышкары, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын каралып жаткан предмет боюнча укуктук көз карашынын бар экендиги жөнүндө коллегиянын тыянактары дагы негиздүү болуп саналат, себеби ар кандай кызмат орундарына квалификациялык талаптардын орнотулушуна байланыштуу маселелер Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети болгон жана күчүндө турган чечимдеринде жетиштүү көлөмдө ачыкталганын эске алуу керек.

2020-жылдын
13-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 04-П

Алсак, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2013-жылдын 29-октябрындагы өзүнүн Чечиминде Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, коммерциялык банктардын ишине көзөмөл кылуучу орган катары, бардык банктар уруксат берилген гана иштерди аткарып, ал эми аларда иштеген кызмат адамдарынын абийири, аброю менен беделди кынтыксыз болуп, банк иштерине зарыл атайын билимдерге ээ болушун талап кылууга акылуу, анткени аларга калктын акча каражаттары же мүлкү ишенип тапшырылган деп белгилеген. Ошондуктан, мыйзам чыгаруучу Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын кызмат адамдары үчүн минималдык талаптарды аныктоо милдетин орноткон, аларга ылайык келгенде адам банкта жетекчилик кызмат орундарын ээлөө укугуна ээ. Банктын кызмат адамдарын макулдашуу процедурасынын милдеттүүлүгү Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына жетекчилик кызматтарга ишеним туудурган адамдардын гана өтүшүн көзөмөлдөп туруу мүмкүнчүлүгүн берет.

«Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, банктар жана банк иштери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен белгиленген эмгек эркиндигине болгон укуктардын чектелишинин маңызын карап, Конституциялык палата аларда анын бир бөлүгү финансы коопсуздугу болуп саналган улуттук коопсуздукту коргоо зарылдыгы маселелерин караштырат.

Мыйзам чыгаруучу финансы коопсуздугунун тобокелчилик коркунучтарын болтурбоо үчүн ушул максаттарда коммерциялык банктарда белгилүү кызмат орундарына талапкер болгондорго жогорулатылган талаптарды караштырган жана ушул талаптардын сакталышына көзөмөлдү Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына жүктөгөн.

Андан тышкары, 2019-жылдын 20-ноябрындагы Чечимде мыйзам чыгаруучу эмгек мамилелерин укуктук жөнгө салууну жүзөгө ашырууда шарты жана теги боюнча ишмердиктин ар кандай категорияларына таандык адамдардын укуктук статусуна айырмачылыктарды орнотууга укуктуу жана ал айырмачылыктар чындап эле орундуу, негиздүү жана конституциялык маанилүү максаттарга ылайык келсе, анда мыйзам чыгаруучу айрым кызмат орундарын ээлөө жана андан бошотуу тартибине тийиштүү өзгөчө эрежелерди да киргизүүгө укуктуу деп белгилеген.

Ошондой эле, Директорлор кеңешинин төрагасы жана мүчөсү, Аудит боюнча комитеттин, Тобокелчиликтерди тескөө боюнча комитеттин төрагасы кызмат орундары банктын ишмердигине ички контролдоону камсыз кылуучу функционалдык милдеттери бар өзөктүү кызмат орундарга кирет, бул көрсөтүлгөн кызматтарга та-

2020-жылдын
13-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 04-П

лапкерлердин экономикалык, банк, финансы же юридикалык маселелер чөйрөсүндө зарыл болгон деңгээлде колдонуудагы тажрыйбасы менен талап кылынган билиминин болуусу болжонгондугу эске алынууга тийиш. Андан тышкары, талашылып жаткан Жобонун 134-пунктунун экинчи абзацында каралган талаптарга ылайык Директирлер Директорлор кеңешинин мүчөлөрүнүн көбүнүн көпчүлүгү акыркы он жыл ичинде банк жана/же финансы тутумунда эки жылдан кем эмес жетекчилик кызматтарда иш стажысы болуусу керек. Мындан Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан каралып жаткан кызмат орундарынын категорияларына талап койгон талапкерлердин сапаттуу курамына өзгөчө маани берилгендиги, алар үчүн квалификациялык талаптардын кыйла жогору минимумдар минимуму орнотулгандыгы көрүнүүдө. келип чыгат.

Талашылып жаткан ченемде квалификациялык талаптардын мындай минимумунун орнотулушу, акыры аягында, республиканын банк тутумунда көрсөтүлгөн өзөктүү кызмат орундарына мыкты даярдыктагы жана атаандаштыкка жөндөмдүү талапкерлерди аныктоого багытталган.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасын жокко чыгарууга негиздерди тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүнүн, 46, 47, 48-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т О К Т О М К Ы Л А Т :

1. Замиргуль Качагановна Конурбаеванын Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасына даттануусу канагаттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

Бул иш боюнча судья Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева жана Э.Ж. Осмонбаевдин өзгөчө пикири бар.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасына З.К. Конурбаеванын 2020-жылдын 13-майындагы даттануусу боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын токтомуна карата Ч.А. Айдарбекованын, М.Р. Бобукееванын, Э.Ж. Осмонбаевдин

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2020-жылдын 13-майында З.К. Конурбаеванын даттануусун кароонун жыйынтыктары боюнча кабыл алынган токтому негизсиз болуп саналат.

Биринчи кезекте, судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы З.К. Конурбаеванын өтүнүчүн конституциялык өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктамасы болгон Конституциялык палатанын изилдөө жана баалоо предметине токтолууну зарыл деп эсептейбиз.

Арыздануучунун Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына биринчи кайрылуусунун маңызы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Башкармалыгынын 2017-жылдын 8-июнундагы №2017-П-12/23/1-(НПА) токтому менен бекитилген Банктардын ишмердигин лицензиялоо жөнүндө жобонун 134-пунктунун 1-пунктчасы коммерциялык банктардын Директирлер кеңешинин төрагасы жана мүчөсү, Аманаттарды башкаруу боюнча комиттетин төрагасы болوم деген талапкерлерге акыркы он жыл ичинде экономикалык, банк, финансы же юридикалык маселелер чөйрөсүндө үч жылдан кем эмес иш стажы (тажрыйбасы) түрүндө та-

лаптарды орнотуу менен, акыркы он жыл ичинде андай иш стажы болбогон талапкерлерди көрсөтүлгөн чөйрөлөрдүн иштеп жаткан кызматкерлери менен бирдей эмес абалга коюп, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүндө караштырылган укуктар бузулуп жатат деп көрсөтүлгөн. Аны менен, арыздануучунун пикири боюнча талашылып жаткан ченем менен иш стажы боюнча кодулоого жол берилип жатат жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы менен Директирлер кеңешинин төрагасынын жана Аудит боюнча төрагасынын кызмат ордуна талапкерлерди макулдашууда атаандаштыктын бирдей шарттары түзүлбөй жатат дейт.

Судьялар коллегиясы З.К. Конурбаеваны өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартканын кийинкидей жүйөлөр менен негиздеген:

- арыздануучунун жүйөлөрү укуктук эмес, фактологиялык мүнөзгө ээ. Талашылып жаткан ченем менен Конституциянын жоболору ортосунда байланыш укук колдонуучулук тажрыйбанын жүйөлөрү менен бекемделген;

- коюлган суроо иштин нагыз жагдайларын иликтөөнү талап кылат, демек, анын чечилиши соттордун жалпы юрисдикциясынын компетенциясына таандык;

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасына З.К. Конурбаеванын 2020-жылдын 13-майындагы даттануусу боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын токтомуна карата Ч.А. Айдарбекованын, М.Р. Бобукееванын, Э.Ж. Осмонбаевдин өзгөчө пикири

- ар кандай кызматтарга квалификациялык талаптардын орнотулушуна байланыштуу маселелер Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын эбак кароо предмети болгон.

Ошону менен бирге, өтүнүчтүн мазмунунан даана көрүнүп тургандай, арыздануучу талашылып жаткан ченемдин конституциялуу эместиги тууралуу негиздемени, анын жүйөлөрү Конституциянын ченемдери менен түздөн-түз өз ара байланышта болгон укуктук көз караш менен келтирет. Бул компоненттер жыйындысында талашылып жаткан ченем Конституцияга ылайык келүүсү маселесинде албетте күмөндүүлүк туудурбай койбойт, ал өз кезегинде «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык ишти конституциялык өндүрүш алкагында кароого негиз болуп саналат.

Ошентип, судьялар коллегиясы арыздануучунун жүйөлөрүнүн фактологиялык мүнөзү, иштин нагыз жагдайларын изилденишинин зарылдыгы, арыздануучунун кайрылуусу талашылып жаткан ченемдин укуктук жактан колдонулушунун конкреттүү фактысына негизделгендигине ылайык коюлган маселенин соттордун жалпы юрисдикциясына таандыктыгы жөнүндө тыянактарга келген. Ушуга байланыштуу кийинкилер белгиленүүгө тийиш.

Конституциялык контролдоо органы болгон Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык абстракттуу контролдоо менен бирге конкреттүү конституциялык контролдоону дагы жүзөгө ашырат. Кайрылуудагынын маңызы талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугунун текшерилиши кайрылуунун субъектинин пикири боюнча адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин бузулушуна алып келген анын укуктук колдонулушунун конкреттүү учуру менен шартталган. Контролдоонун бул түрүндө арыздануучу өзүнүн талабына жана баяндаган фактыларды ырастаган далилдерине негизделген жагдайлар маанилүү болуп саналат («Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 6-пункту). З.К. Конурбаева келтирген кайрылуусунда талашылып жаткан ченем тарабынан кодуланбоо жөнүндө конституциялык талаптын бузулушунун конкреттүү учуру чындап эле көрсөтүлөт, бирок ушул жалгыз бир жагдай анын жүйөлөрүн укуктуу эмес деп таануу үчүн негиз болуп кызмат кыла албайт. Судьялар коллегиясы өзүнүн тыянактарына карата кандайдыр бир башка аргументтерди келтирбейт.

Судьялар коллегиясынын кийинки тыянагы ар кандай кызмат орундарына карата квалификациялык талап-

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасына З.К. Конурбаеванын 2020-жылдын 13-майындагы даттануусу боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын токтомуна карата Ч.А. Айдарбекованын, М.Р. Бобукееванын, Э.Ж. Осмонбаевдин өзгөчө пикири

тардын орнотулушуна байланыштуу маселелер Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети эчак болгон деп барып такалат.

Албетте, конституциялык контролдоо органынын укуктук көз караштары бардык актылардын түрлөрүн аргументациялоо үчүн колдонулушу эп, анын ичинде укуктук көз караштардын колдонулушу орундуу болгон учурда гана ал кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу же андан баш тартуу жөнүндө маселелерди чечүүдө судьялар коллегиясы тарабынан жигердүү колдонулушу мүмкүн. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бир катар чечимдеринен алынган жана судьялар коллегиясынын аныктамасында келтирилген укуктук көз караштар З.К. Конурбаева тарабынан коюлган маселени тек гана камтыбастан, ага тиешеси да жок, демек алар өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу үчүн негиз болушу мүмкүн эмес деп эсептейбиз. Бул процессте укуктук көйгөйлөрдүн жекелик принцибин жана каралган укуктук маселелердин жаңылары менен салыштырма анализ жасоо зарылдыгы жөнүндө унутпоонун өзү абдан маанилүү болуп келет, анткени көрсөтүлгөн принциптеринин бузулушу адилеттүүлүктүн принциптеринин бузулушуна, демек конституциялык контролдоонун натыйжалуу болбой калуусуна сөзсүз алып келет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы судьялар коллегиясынын аныктамаларына арыздануучулардын даттанууларын кароодо коюлган маселенин маңызы боюнча карабастан судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу же андан баш тартуу жөнүндө тыянактарына гана укуктук баа бериле тургандыгы корутундуда өзгөчө белгиленүүгө тийиш. Кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган учурда гана ишти маңызы боюнча кароо мүмкүн. Бирок Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кабыл алган токтомунда судьялар коллегиясынын жүйөсүз тыянактары менен жөн гана макул болбостон, арыздануучунун жүйөлөрүн жокко чыгарган укуктук көз караштарды келтирип, даттануу кароо чектеринен чыгып кеткен, андай укуктук көз караштар иш маңызы боюнча кароонун жыйынтыктары боюнча чечимде чагылдырылган болсо, кыйла орундуу болмок.

Жогоруда баяндалганды эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-майындагы аныктамасын текшерип, жогоруда баяндалган жүйөлөргө ылайык аны жокко чыгарууга жана З.К. Конурбаеванын кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуу милдеттүү болуучу.

**Судьялар: Ч.А. Айдарбекова
М.Р. Бобукеева
Э.Ж. Осмонбаев**

2020-жылдын
29-июну
Бишкек шаары

№ 05-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 1-апрелиндеги аныктамасына Таалайбек Канатович Мамытовдун даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Э.Ж. Осконбаев, Ж.И. Саалаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Ж.А. Лобанованын катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 1-апрелиндеги аныктамасына Т.К. Мамытовдун даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана Т.К. Мамытовдун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2020-жылдын 28-февралында Т.К. Мамытовдун Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 88-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун, «Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 48-беренесинин 1-бөлүгүнүн 7-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 4-бөлүгүнө, 18-беренесине, 20-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына, 42-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Т.К. Мамытовдун өтүнүчүнөн келип чыккандай, Бишкек шаарынын Биринчи май районунун Билим берүү борборунун (БРББ) директорунун 2017-жылдын 4-сентябрындагы буйругу менен ал үч айлык сынак мөөнөтү менен башкы адис кызматынын бош ордуна кабыл алынган болуучу. Кийин, ал Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 88-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун жумушка кабыл алуунун белгиленген эрежелерин бузууга байланыштуу негиздемесинде БРББ директорунун 2019-жылдын 27-мартындагы буйругунун негизинде ээлеген кызматынан бошотулган.

Т.К. Мамытов БРББ директорунун бошотуу жөнүндө буйругун сотто даттанган, бирок анын доо талабы канааттандыруусуз калтырылган. Андан тышкары, ал Кыргыз Республикасынын башка мамлекеттик органдарына дагы эмгек мыйзамдарынын ченемдеринин бузулушу жөнүндө арыз менен кайрылып келген.

2020-жылдын
29-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТому

№ 05-П

Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик каттоо кызматы Т.А. Мамытовго болгон катында аны муниципалдык административдик кызмат ордуна дайындоодо «Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын, ошондой эле Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жарандык кызматында жана муниципалдык кызматында конкурс өткөрүүнүн жана кызматка көтөрүлүүнүн тартиби жөнүндө жобонун ченемдери бузулган деп көрсөткөн (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2016-жылдын 29-декабрындагы № 706 токтому). Аны менен Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 52-беренесинин 4-бөлүгү жана «Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 23-беренесинин 1-бөлүгү менен Кыргыз Республикасынын башка жарандарынын муниципалдык кызматка бирдей жетишүүгө каралган укугу чектелген.

Ушуга байланыштуу, кайрылуунун субъекти «Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 23-беренесинин 1-бөлүгү жана Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жарандык кызматында жана муниципалдык кызматында конкурс өткөрүүнүн жана кызматка көтөрүлүүнүн тартиби жөнүндө жоба мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызматка атаандаштык негизде кирүү зарылдыгы жөнүндө талапты орнотуу менен Кыргыз Республикасынын 18-беренесине, 42-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келет деп болжойт.

Баяндалгандан улам, кайрылуунун субъекти талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 1-апрелиндеги № 15 токтому Т.А. Мамытовдун өтүнүчүн кабыл алуудан баш тарткан.

Судьялар коллегиясы тарабынан кайрылуунун субъекти өзүнүн көз карашын негиздеп берүүдө талашылып жаткан ченемдер Конституцияга ылайык келүүсү маселесинде күмөндүүлүктүн болуусу жөнүндө күбөлөндүргөн укуктук мүнөздөгү кандайдыр бир аргументтерди келтирилген эмес деп көрсөтүлгөн. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык күмөндүүлүк конституциялык сот өндүрүш алкагында иштин кароонун сөзсүз шарты болуп саналат.

Андан тышкары, конституциялык Мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарында талашылып жаткан ченемдердин жөнгө салуу предмети жана конституциялык орнотмолор ортосунда ажырагыс тутумдаш байланыштын, ошондой эле

2020-жылдын
29-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 05-II

талашылып жаткан ченемдердин регулятивдик таасиринин конституциялуулугунда даана күмөндүүлүктү көрсөтүп турган логикалык-укуктук негиздеменин табылуу зарылдыгы менен шартталат деп аныктамада белгиленген.

Ошону менен, келтирилген кайрылууда арыздануучунун талашылып жаткан ченемдердин конституциялуу эместиги жөнүндө жүйөлөр жалпы юрисдикция соттору тарабынан эмгек мыйзамдарынын жоболорун колдонуунун негизинде гана түзүлгөн, ал эми ал келтирилген аргументтер көрсөтүлгөн соттордун укук колдонуучулук тажрыйбасына тийиштүү болуучу.

Т.К. Мамытов судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2020-жылдын 19-майында Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына даттануу менен кайрылган.

Арыздануучу өзүнүн даттануусунда жумушка кабыл алуу тартибинин жана андан бошотуунун негиздерин укуктук жөнгө салуудагы кемчиликтерди өзүнүн көз карашынан улам көрсөтүүдө жана Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексине бир катар өзгөртүүлөрдү киргизүү зарылдыгын болжойт.

Т.К. Мамытов Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 3, 4-бөлүктөрүнө ылайык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана алардын кызмат адамдары укукка каршы аракеттери үчүн жоопкерчиликке тартылышы керек дейт. Бирок, «жумушка кабыл алуунун эрежелерин бузгандык үчүн» бошотулуп жатканда, ал тараптардын эркине көз каранды эмес деген жагдайларга тийиштүү негиз болгондуктан, эч ким, атүгүл моралдык зыян келтирген үчүн эч кандай жоопкерчиликке тартылбайт. Аны менен, жумуш берүүчү үчүн ушул ченемди колдонуп, жоопкерчиликтен коркпостон, жакпаган кызматкерди бошото алуучу жагымдуу шарттар түзүлгөн.

Арыздануучунун пикири боюнча мыйзам чыгаруучу «жумушка кабыл алуунун белгиленген эрежелеринин бузулушу» деген жумуштан бошотуунун негиздерин киргизүү менен ишмердиктин ар кандай түрү менен алектенүүнүн конституциялык укугуна чектөө койгон дейт. Бул чектөө эмгек мамилелериндеги адамдарды гана эмес, атүгүл мамлекеттик жана муниципалдык кызматтарга талапкер болгондорго да тиешелүү.

Т.К. Мамытов эмгек мыйзамдары жумушка кабыл алуунун белгиленген эрежелеринин бузулушу үчүн жумуш берүүчүнүн жоопкерчилигин милдеттүү тартипте караштырышы керек, бирок көрсөтүлгөн негиздеме сынак өткөрүлбөстөн жумушка кабыл алынууда күнөөсү жок болгондуктан жумушчу менен эмгек мамилелерин токтотууга себеп болбошу керек деп эсептейт.

Андан тышкары, арыздануучу муниципалдык кызматчылар үчүн ченемдик-укуктук актыларда Кыргыз Республикасынын Мамлекет-

2020-жылдын
29-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 05-П

тик кадр кызматынын каттары тек гана рекомендация мүнөзүнө ээ болушу мүмкүн жана анын көз карашынын сөзсүз болуусу караштырылган эмес дейт.

Баяндалганды эске алуу менен, Т.К. Мамытов Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 1-беренесинин 3-бөлүгүн, 88-беренесин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 3 жана 4-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 7-пунктуна карама-каршы келет деп таанууну жана Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 79-беренесин эмгек келишимин түзүүдө эрежелердин бузулушу жумушту улантуу мүмкүнчүлүгүн жокко чыгара турган болсо, ал үчүн эмгек келишиминин токтотулушун негиз катары караган ченем менен толуктоону суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы арыздануучунун жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келет.

Биринчиден, Т.К. Мамытовдун Кыргыз Республикасынын колдонуудагы эмгек мыйзамдарына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө талабы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын карамагында эмес, ал Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 74-беренесине ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин айрыкча компетенциясына кире тургандыгы өзгөчө белгиленүүгө тийиш.

Экинчиден, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы Т.К. Мамытовдун кайрылуусунда конституциялык сот өндүрүшү алкагында иштин кароонун милдеттүү шарты болуп, талашылып жаткан ченемдер Конституцияга ылайык келүүсү маселесинде күмөндүүлүктүн болуусун күбөлөндүргөн көз карашынын тийиштүү укуктук негиздемеси жок экендиги жөнүндө судьялар коллегиясынын тыянагы менен макул болууну зарыл деп эсептейт.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык кайрылууда кайрылуучу тараптын коюлган маселеси боюнча көз карашы жана Конституциянын тийиштүү ченемдерине шилтемеси менен укуктук негиздемеси болушу керек. Ушуну менен арыздануучуга талашылып жаткан ченемдердин регулятивдик кандай таасири аркылуу Конституция тарабынан кепилденген адам укуктары менен эркиндиктеринин, ошондой эле башка конституциялык орнотмолордун бузулушун тике көрсөткөн укуктук мүнөздөгү логикалык жактан ырааттуу жана ынанымдуу жүйөлөр менен өзүнүн көз карашын аргументтөө милдети түктөлөт. Талашылып жаткан ченем менен Конституция ортосунда тутумдаш байланыш сөзсүз көрсөтүлүшү шарт.

Т.К. Мамытовдун баштапкы, андан кийинки даттануусунун мазмунунан эмгектин жана иштин ар кандай түрү менен алектенүү эр-

2020-жылдын
29-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ТОКТОМУ

№ 05-II

киндигине болгон укук жөнүндө конституциялык кепилдиктерди атаандаштык негизде мамлекеттик жарандык жана муниципалдык кызматка кирүү тартиби жөнүндө, жумушка кабыл алуунун эрежелеринин бузулушу үчүн эмгек келишиминин токтотулушу жөнүндө мыйзамдын талаптары кантип бузулуп жаткандыгын аныктоого мүмкүн эмес. Арыздануучунун келтирген бардык аргументтеринин мүнөзү логикага жатпайт жана бири бирин шарттабайт.

Арыздануучунун талашылып жаткан ченемдердин колдонулушу менен мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жоопкерчилигинин конституциялык принциптеринин бузулушу жөнүндө айткандары Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 88-беренесинин маанисин туура эмес чечмелөөдөн келип чыгат. Эмгек мыйзамдарында жумушка кабыл алуунун белгиленген эрежелерин бузулушу катары эмгек келишиминин токтотулушунун мындай негиздерин тараптардын эркине көз каранды эмес жагдайлар менен каралуусу, мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен алардын кызмат адамдарынын укукка каршы жосундарын жасаганы үчүн укуктук жоопкерчиликке тартылбайт дегенди билдирбейт.

Ошондой эле, арыздануучунун жумушка кабыл алуунун эрежелеринин бузулушу кызматкер үчүн эмгек келишиминин токтотулушуна алып келбеш керек деген кыялы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети боло албайт, анткени ал мыйзам чыгаруу ишмердик маселесине таандык, демек, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин карамагындагы маселе.

Жогоруда көрсөтүлгөн жагдайларды эске алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 1-апрелиндеги аныктамасын жокко чыгаруу үчүн негиздерди тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүн, 46, 47, 48-беренелерин, 51-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып,

Т О К Т О М К Ы Л А Т :

1. Таалайбек Канатович Мамытовдун Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 1-апрелиндеги аныктамасына даттануусу канаттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 3-апрелиндеги № 17 аныктамасына Максатбек Буржуевич Касымбековдун жана Тажикан Нурмаматовна Сатымкулованын даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Э.Ж. Осмонбаев, Ж.И. Саалаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, сот отурумунун катчысы С.А. Джолгокпаеванын катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, М.Б. Касымбеков жана Т.Н. Сатымкулованын Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 3-апрелиндеги № 17 аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана М.Б. Касымбеков менен Т.Н. Сатымкулованын өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2020-жылдын 25-февралында М.Б. Касымбеков, Т.Н. Сатымкулованын Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 19-беренесин (судьяны четтетүү) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылуучулардын өтүнүчүнөн келип чыккандай, доогерлер Т. Сасыков жана Т.Н. Сатымкулова жоопкерлер А. Батыркулов жана М. Атамбековага карата Т. Сасыков менен А. Батыркуловдун ортосундагы Сузак районунун Кыз-Кол айыл аймагынын Кыз-Кол айылында жайгашкан турак жайы боюнча 2014-жылдын 6-майында түзүлгөн сатуу-сатып алуу келишимин жараксыз деп таануу жөнүндө доо арыз менен сотко кайрылышкан.

Сузак райондук сотунун 2017-жылдын 27-сентябрындагы чечими менен жогоруда аталган келишим жараксыз деп таанылган. Ал эми Жалал-Абад областтык соту 2018-жылдын 17-январында Сузак райондук сотунун жогоруда көрсөтүлгөн чечимин жокко чыгарып, жаңы чечим кабыл алып, доо арызды канааттандыруусуз калтырган.

№ 06-II

Доогерлерден мамлекеттин пайдасына 344 650 (үч жүз кырк төрт миң алты жүз элүү) сом мамлекеттик алым өндүрүлгөн.

Доогерлер бул чечим менен макул болбостон, 350 (үч жүз элүү) сом мамлекеттик алым төлөп, кассациялык арыз менен Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна кайрылышкан. Бирок, Кыргыз Республикасынын Жогорку соту өзүнүн 2018-жылдын 28-февралындагы аныктамасы менен мамлекеттик алым төлөнбөгөндүгүнө байланыштуу кассациялык арызды кайтарып берген.

Доогерлер 115 000 (жүз он беш миң) сом өлчөмүндөгү мамлекеттик алымды төлөөгө мүмкүнчүлүгү болбогондугуна байланыштуу, материалдык абалынын начарлыгын далилдеп, мамлекеттик алымдан бошотуу жөнүндө, мамлекеттик алымды төлөөнүн мөөнөтүн жылдыруу же созуу жөнүндө, 4350 (төрт миң үч жүз элүү) сом өлчөмүндөгү мамлекеттик алымды төлөп, мамлекеттик алымды жарым-жартылай төлөө, мөөнөтүн жылдыруу же созуу жөнүндө өтүнмөлөрүн тиркеп, бир нече ирэт кассациялык арыз менен Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна кайрылышкан. Бирок, жогоруда аталган арыздар канааттандыруусуз калтырылган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2019-жылдын 16-январындагы чечиминин негизинде мамлекеттик алымдар боюнча өзгөртүүлөр киргизилип, мамлекеттик алымдын ченемдери азайганына байланыштуу, доогерлер мамлекеттик алымды толук түрдө, аны 28 000 (жыйырма сегиз миң) сом өлчөмүндө төлөп, кассациялык даттануу берүү мөөнөтүн калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүчүн тиркеп, кайрадан Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна кассациялык арыз менен кайрылышкан.

Бирок, кайрылуу субъектилеринин пикири боюнча, Кыргыз Республикасынын Жогорку соту өзүнүн 2019-жылдын 25-сентябрдагы аныктамасы менен негизсиз жана мыйзамсыз түрдө кассациялык даттануу берүү мөөнөтүн калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүчтү канаттандыруусуз калтырган.

Арыздануучулардын айтымында, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун судьялары ишти кароодо соттук отурумду формалдык түрдө өткөргөн. Анткени, сот отуруму мамлекеттик тилде өткөн, ал эми соттук коллегиянын курамындагы судья М.П. Мельникова мамлекеттик тилди билбегендиги анык. Соттун аныктамасында формалдык түрдө котормочу көрсөтүлгөн.

Өз жүйөлөрүнө далил катары, кайрылуу субъектилери Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 10-беренесинин 2-бөлүгүн көрсөтүшкөн, ага ылайык, сот объективдүүлүктү жана калыстыкты сактоо менен процессти жетектөөнү жүзөгө ашыра тургандыгы көрсөтүлөт.

Андан тышкары, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 368-беренесинин 1-бөлүгүндө процесстик укуктун нормаларын олуттуу бузууларга байланыштуу биринчи жана апелляциялык инстанциядагы соттордун актылары аталган кодексин

№ 06-П

341-беренесинде каралган негиздер боюнча жокко чыгарылууга жатат. Аталган кодекстин 341-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктунда иш сот тарабынан мыйзамсыз курамда каралса, чечим жокко чыгарылаары көрсөтүлгөн деп белгилешет арыздануучулар.

Судьяны четтетүүнүн негиздери Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 19-беренесинде каралган, бирок кайрылуу субъектилеринин пикири боюнча берилген негиздердин арасында, тилди билбеген судьяны четтетүү каралган эмес.

Андыктан, арыздануучулардын пикири боюнча, апелляциялык жана кассациялык сот инстанцияларында соттун курамына тилди билбеген судья кошулуп, формалдык түрдө соттун курамы түзүлүп, анын кесепетинен туура эмес чечим чыгуусуна шарт түзүлүшү мүмкүн, анын жыйынтыгында адамдардын жана жарандардын конституциялык укуктары бузулуп жатат. Ушуга байланыштуу, арыздануучулардын пикири боюнча, даттанылып жаткан ченемге өзгөртүү жана толуктоо киргизүү зарыл.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, М.Б. Касымбеков менен Т.Н. Сатымкулова Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 19-беренесин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна карама-каршы келет деп таанууну суранышкан.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясы «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пунктун жетекчиликке алып, 2020-жылдын 3-апрелиндеги № 17 аныктамасы менен төмөнкүдөй негиздер боюнча өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Конституциялык контролдун укуктук маңызы болуп, конституциялык принциптерге жана орнотмолорго каршы коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салууну тастыктаган укуктук мүнөздөгү ынаандыруучу жүйөлөрдүн болуусунда ченемдик укуктук актылардын же алардын бөлүктөрүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык келүүсүн текшерүү саналат.

Ушуга байланыштуу, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамда Конституциялык палатага болгон кайрылууну тариздөөгө жана арыздануучу койгон маселе боюнча анын көз карашын негиздөөгө болгон бир катар талаптар караштырылган (20, 24, 25 жана 28-беренелер).

Жогоруда аталган конституциялык Мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык арыздануучу өз кайрылуусунда ал койгон маселе боюнча көз карашын жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын тиешелүү ченемдерине шилтеме келтирүү менен анын укуктук негиздемесин көрсөтүүгө милдеттүү. Бул талап арыздануучунун жүйөлөрү фактологиялык эмес, укуктук мүнөздө

№ 06-II

болуп, конституциялык орнотмолор менен тутумдук байланышта туруп, жана аны менен талашылып жаткан укук ченеминин жөнгө салуучулук таасиринин конституциялуулугунда анык күмөндүүлүктү пайда кылышы керек дегенди билдирет.

Ал эми М.Б. Касымбеков, Т.Н. Сатымкулованын кайрылуусунда, талашылып жаткан ченем менен Кыргыз Республикасынын Конституциясында кепилденген соттук коргонуу укугу кандай жол менен чектелип жатканын так көрсөткөн укуктук мүнөздөгү негиздемелер келтирилген эмес жана арыздануучулар келтирген жүйөлөр укук колдонуу тажрыйбасындагы маселелердин болуусун гана күбөлөндүрөт.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык эгерде кайрылуу таризи жана мазмуну боюнча ушул конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбесе судьялар коллегиясы кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат деп судьялар коллегиясы көрсөткөн.

М.Б. Касымбеков жана Т.Н. Сатымкулова судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 3-апрелиндеги № 17 аныктамасы менен макул болбостон, 2020-жылдын 5-июнунда Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына даттануу менен кайрылган.

Арыздануучулар өзүнүн даттануусунда белгилегендей, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 8-беренесине ылайык областтык соттун соттук коллегияларында жана Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунда ишти кароону соттук коллегиялардын үч судьядан турган соттук курамы жүзөгө ашырат. Ушул эле Кодекстин 12-беренесинде жарандык иштер боюнча сот өндүрүшү мамлекеттик же расмий тилде жүргүзүлөөрү көрсөтүлгөн.

Андан тышкары, арыз ээлери белгилегендей, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 10-беренесинин 2-бөлүгүнүн талабына ылайык сот объективдүүлүктү жана калыстыкты сактоо менен процессти жетектөөнү жүзөгө ашырат, ишке катышуучу жактарга алардын укуктарын жана милдеттерин түшүндүрөт, жарандык иштерди чечүүдө далилдерди ар тараптуу жана толук иликтөө, жагдайларды белгилөө жана мыйзамдарды туура колдонуу үчүн шарттарды түзөт.

Жогоруда белгиленген Кодекстин 11-беренесинин талабына ылайык сот жарандык иштерди кызыктар жактардын берилген кайрылуусу боюнча карайт, ал эми 9-беренесине ылайык судьялар сот адилеттигин жүзөгө ашырууда көз карандысыз жана Кыргыз Республикасынын Конституциясына жана мыйзамдарына гана баш ийет.

Ошондой эле, М.Б. Касымбеков жана Т.Н. Сатымкулованын айтымында, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодек-

№ 06-П

синин 14-беренесинин талабына ылайык сот ишти маңызы боюнча кароодо иш боюнча далилдерди тикелей иликтөөгө тараптардын жана үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн, күбөлөрдүн көрсөтмөлөрүн, эксперттердин кортундуларын угууга, жазуу жүзүндөгү далилдер менен таанышууга жана буюмдук далилдерди кароого, аудио жана видео жазууларды угууга жана көрүүгө милдеттүү. Иш боюнча далилдерди иликтөөдө сот адистин консультацияларын жана түшүндүрмөлөрүн угат.

Ал эми ишти териштирүү оозеки жана соттордун өзгөрүүсүз курамында өтөт. Ишти кароо процессинде судьялардын бири алмашкан учурда териштирүү башынан жүргүзүлүүгө тийиш.

Арыз ээлеринин пикири боюнча, ишти карап жаткан соттук коллегиянын бир же эки мүчөсү сот өндүрүшү жүргүзүлүп жаткан тилди билбесе, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин талаптары аткарылышы мүмкүн эмес. Анткени судья тараптардын, күбөлөрдүн, эксперттердин түшүндүрмөлөрүн угуп, иликтей албайт, далилдерге, жүйөлөргө баа берилбейт. Бул себептен объективдүү сот процесси жүрүшү мүмкүн эмес, соттук процесс формалдык түрдө гана өтөт. Ал эми Кыргыз Республикасынын Конституциясы формалдык түрдө процесс өткөрүүгө жана адам укуктарынын бузулушуна жол бербейт.

Арыз ээлеринин айтымында, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинде жана анын 19-беренесинде сот өндүрүшү жүргүзүлүп жаткан тилди билбеген судьяны четтетүү мүмкүнчүлүгү каралган эмес. Демек соттук процесс өтүп жаткан тилди билбеген судьяларда соттук коллегиялардын мүчөсү катары ишти кароого катышуу мүмкүнчүлүгү бар. Алар ишти маңызы боюнча толук түшүнбөй, божомол менен чечимге келиши мүмкүн. Бул акыйкатсыз чечимдердин кабыл алынышына алып келип, жарандардын конституциялык укуктарын одоно түрдө бузууда.

Жогоруда баяндалгандын негизинде М.Б. Касымбеков жана Т.Н. Сатымкулова Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 3-апрелиндеги № 17 аныктамасын жокко чыгарууну жана өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алууну суранышууда.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы арыздануучулардын жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы өз чечимдеринде ар бир адамдын соттук коргонууга болгон конституциялык укугунун натыйжалуу жана адилеттүү калыбына келтирилүүсү компетенттүү соттор тарабынан гана камсыз кылынышы үчүн мамлекет керектүү шарттарды түзүп бериши зарыл деп бир нече жолу белгилеген.

№ 06-II

Судьяларга конституциялык-укуктук статусуна ылайык жогорулатылган талаптар, биринчи кезекте алардын компетенттүүлүгүнө коюлат.

Сот өндүрүшүнүн тили жалпы укуктук принциптерге таандык, анткени сот өндүрүшүнүн бардык түрлөрүнө түздөн-түз тиешелүү болуу менен сот адилеттигин жүзөгө ашыруунун кандай гана жол-жобосу болбосун, анын ажыратылгыс бөлүгү болуп саналат.

Судья өз алдынча же соттук колегиянын курамында Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 99-беренесинин талаптарына ылайык тараптардын атаандаштыгынын негизинде иштин бардык жагдайларына баа берүүгө милдеттүү, сот өндүрүшүнүн тилин билүү императивдүү мааниге ээ жана соттун компетенттүүлүгүнүн биринчи көрсөткүчү болуп саналат. Демек, сот адилеттигин жүзөгө ашырып жаткан судьялардын сот өндүрүшүнүн тилин билбестиги процесстик жөнгө салуунун предмети да, аны ишти кароодон четтетүүгө негиз да боло албайт.

Арыздануучунун койгон маселелери сот өндүрүшүнүн тилин билбеген судьянын ишти карашына жол берген кызмат адамдарынын жоопкерчилик чөйрөсүндө жатат жана Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароо предмети боло албайт.

Натыйжада Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 3-апрелиндеги № 17 аныктамасын жокко чыгарууга негиз тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 5-бөлүгүн, 46, 47, 48-беренелерин, 51-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т О К Т О М К Ы Л А Т :

1. Максатбек Буржуевич Касымбеков жана Тажикан Нурмаматовна Сатымкулованын Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын «Максатбек Буржуевич Касымбековдун жана Тажикан Нурмаматовна Сатымкулованын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» 2020-жылдын 3-апрелиндеги № 17 аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

1 (10) / 2020

ISSN 1694-7517

**ВЕСТНИК
КОНСТИТУЦИОННОЙ
ПАЛАТЫ
ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

Вестник Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики № 1 (10) / 2020 год (на государственном и официальном языках). Б.: «V.R.S. Company», 2022. – 436 с.

Тематика Вестника Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики: решения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики за 2020 год.

Издается с 2013 года с периодичностью один раз в полугодие или в год.

Учредитель: Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики. Согласно конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд является правопреемником Конституционной палаты Верховного суда.

Редакционный совет:

Председатель: **Осконбаев Э.Ж.** – председатель Конституционного суда Кыргызской Республики;

Члены: **Бобукеева М.Р.** – судья Конституционного суда Кыргызской Республики;

Саалаев Ж.И. – судья Конституционного суда Кыргызской Республики;

Шаршеналиев Ж.А. – судья Конституционного суда Кыргызской Республики;

Эсеналиева З.Т. – заведующая отделом анализа исполнения решений и систематизации законодательства аппарата Конституционного суда Кыргызской Республики;

Баетов А.Б. – министр юстиции Кыргызской Республики, доктор юридических наук;

Керезбеков К.К. – ректор Кыргызского государственного юридического университета (КГЮА), заслуженный юрист Кыргызской Республики, профессор, доктор юридических наук;

Мырзалимов Р.М. – профессор, доктор юридических наук;

Мусабекова Ч.А. – доцент кафедры теории и истории государства и права Кыргызско-Российского Славянского университета им. Б.Н. Ельцина, кандидат юридических наук.

Адрес редакции: Кыргызская Республика
г. Бишкек, бульвар Эркиндик, 39
почтовый индекс 720040
тел.: + 996 312 621 517, + 996 312 662 152
факс: + 996 312 622 040
e-mail: mail@constcot.kg
официальный сайт: www.constcot.kg

ISSN 1694-7517

© Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

ISSN 1694-7517

9 1771694 751004

СОДЕРЖАНИЕ:

РЕШЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 11 марта 2020 года по делу о проверке конституционности постановления Правительства Кыргызской Республики от 16 октября 2017 года № 671 «О поэтапном введении аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики» в связи с обращением Ирлан уулу Алманбета. **230**

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 18 марта 2020 года по делу о проверке конституционности абзаца второй части 7 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» в связи с обращением Жорокулова Максатбека Мергенбаевича. **243**

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 18 июня 2020 года по делу о проверке конституционности части 1 статьи 49 Кодекса Кыргызской Республики о детях в связи с обращением Гульжигитова Жанатбека Нурдиновича. **262**

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 сентября 2020 года по делу о проверке конституционности части 5 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года № 252 в связи с обращением Нааматова Байышбека Абдырахмановича. **277**

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 16 сентября 2020 года по делу о проверке конституционности части 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Швайберова Сергея Анатольевича. **291**

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 30 сентября 2020 года по делу о проверке конституционности пункта 4 части 3 статьи 12 и абзаца четвертого части 2 статьи 13 Закона Кыргызской Республики «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике» в связи с обращением Аскар кызы Жанары. **307**

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 14 октября 2020 года по делу о проверке конституционности пункта 3 Положения об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта), утверждённого постановлением Правительства Кыргызской Республики от 3 апреля 2017 года № 197 «Об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта)», в котором сведение об этнической принадлежности не указывается открыто и содержание информации «этническая принадлежность (по желанию заявителя)» на электронном чипе, в связи с обращением Бекназарова Азимбека Анаркуловича, Медетбекова Шамшыбека Осмонкуловича и Касаболотова Жыргалбека Асековича.

318

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 21 октября 2020 года по делу о проверке конституционности части 2 статьи 12 и пункта 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» в связи с обращением Иманалиева Курманбека Белековича.

327

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 2 декабря 2020 года по делу о проверке конституционности конституционного Закона Кыргызской Республики «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в связи с обращениями политической партии «Реформа» в лице ее председателя Сооронкуловой Клары Сыргакбековны, а также граждан Касымбекова Нурбека Айтиевича и Усубалиева Таалайбека Болотбековича.

343

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 16 декабря 2020 года по делу о проверке конституционности части 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Токтакунова Нурбека Акбаровича.

372

Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 23 декабря 2020 года по делу о проверке конституционности части 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращениями Момуналиева Нурханбека Сакеновича, Кадыровой Жылдызкан Турумбековны, представляющей интересы Юлдашевой Рано Тохтасиновны, и Тыналиевой Фариды Абдыжалиевны, представляющей интересы Баймырзаевой Тилегул Дербишовны.

384

ПОСТАНОВЛЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 12 марта 2020 года о рассмотрении жалобы Матцакова Самата Аскаревича на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 17 января 2020 года № 02. **397**

Постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 апреля 2020 года о рассмотрении жалобы Касымбекова Максатбека Буржуевича и Сатымкуловой Тажикан Нурмаматовны на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 30 января 2020 года № 05. **403**

Постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 8 апреля 2020 года о рассмотрении жалобы Манукяна Сережи Мкртчичевича, представляющего интересы открытого акционерного общества «Жалалабатэлектро», на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 28 ноября 2019 года № 56-о. **409**

Постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 13 мая 2020 года о рассмотрении жалобы Конурбаевой Замиргуль Качагановны на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 5 марта 2020 года № 10-о. **415**

Постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 29 июня 2020 года о рассмотрении жалобы Мамытова Таалайбека Канатовича на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 1 апреля 2020 года № 15-о. **425**

Постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 28 августа 2020 года о рассмотрении жалобы Максатбека Буржуевича Касымбекова и Сатымкуловой Тажикан Нурмаматовны на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 апреля 2020 года № 17. **430**

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности постановления Правительства Кыргызской Республики от 16 октября 2017 года № 671 «О поэтапном введении аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики» в связи с обращением Ирлан уулу Алманбета

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Нарынбековой А.О., Осмонбаева Э.Ж., Осмоновой Ч.О., Саалаева Ж.И. при секретаре Аблакимове К.А., с участием: обращающейся стороны – Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, Алмазбекова Тилека Алмазбековича, представителей Ирлан уулу Алманбета по доверенности;

стороны-ответчика – Курманакунова Нурбека Абдыкадыровича, представителя Правительства Кыргызской Республики по доверенности;

иных лиц – Калдыбай уулу Мирлана, Аматава Толегена Апазовича, представителей Министерства образования и науки Кыргызской Республики по доверенности, Ызаковой Сайры Темирбековны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37 и 42 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности постановления Правительства Кыргызской Республики от 16 октября 2017 года № 671 «О поэтапном введении аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики».

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Ирлан уулу А.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики постановление Правительства Кыргызской Республики от 16 октября 2017 года № 671 «О поэтапном введении аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики».

Заслушав информацию судьи-докладчика Саалаева Ж.И., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 26 февраля 2019 года поступило ходатайство Ирлан уулу

№ 01-Р

Алманбета о проверке соответствия постановления Правительства Кыргызской Республики от 16 октября 2017 года № 671 «О поэтапном введении аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики» части 2 статьи 45, частям 2, 5 статьи 16 и частям 2, 3, пункту 9 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики.

Из ходатайства следует, что постановлением Правительства Кыргызской Республики установлена аренда учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики, тем самым, ограничивается конституционное право граждан на бесплатное основное общее и среднее общее образование, что приводит к дискриминации граждан по имущественному положению.

Заявитель отмечает, что в соответствии с частью 2 статьи 45 Конституции Кыргызской Республики каждый имеет право бесплатно получить основное общее и среднее общее образование в государственных образовательных организациях. Данная конституционная норма, по его мнению, соотносится с международными нормами и отражена в национальном законодательстве. В соответствии с частью 1 статьи 26 Всеобщей декларации прав человека и частью 2 статьи 27 Конвенции Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека начальное и общее образование является обязательным и бесплатным. Согласно статье 16 Закона Кыргызской Республики «Об образовании», обучение в начальной общей и основной общей школах является обязательным для всех граждан Кыргызской Республики, а в государственных и муниципальных учебных заведениях – бесплатным. Государство обеспечивает реализацию права граждан на получение в государственных и муниципальных учебных заведениях бесплатного среднего общего образования на уровне государственных образовательных стандартов.

По мнению Ирлан уулу А., конституционное право каждого на получение бесплатного основного общего и среднего общего образования в государственных образовательных организациях включает в себя не только право на обучение, но и все другие сопутствующие и неразрывно связанные с ним права, в том числе, право на бесплатное пользование учебниками. Учебники для школьников, составленные по утвержденной учебной программе, содержат в себе учебный материал в какой-либо области знаний, подлежащих усвоению учениками, и являются неотъемлемым элементом получения образования. Право на бесплатное образование неразрывно связано с правом на бесплатное пользование учебниками, поскольку получить образование без их использования невозможно.

Однако, как указывает заявитель, в нарушение конституционного права на получение образования, в частности, права на бесплатное пользование учебниками оспариваемым постановлением Правительства Кыргызской Республики введена аренда учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики. Согласно

№ 01-Р

утвержденному Порядку, сумма арендной платы за каждый учебник ежегодно устанавливается Министерством образования и науки Кыргызской Республики. Арендная плата вносится родителями (законными представителями) учащихся на расчетные счета учреждения в обслуживающих банках не позднее срока, установленного Министерством. Таким образом, оспариваемое постановление Правительства обязывает учащихся и их родителей платить арендную плату за пользование учебниками.

В связи с этим, заявитель считает, что нормотворческий орган в лице Правительства Кыргызской Республики, в нарушение вышеуказанных требований Конституции Кыргызской Республики, незаконно принял постановление, позволяющее взимать плату за предоставление в пользование учебников. Тем самым, ограничивается доступ учащихся к образованию, так как наличие учебной литературы является обязательным для надлежащего получения знаний.

Субъект обращения обозначает, что частью 2 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики закрепляется недопустимость дискриминации по различным признакам, в том числе, и по имущественному положению. Подобное конституционное установление также отражено в статье 2 Всеобщей декларации прав человека, части 1 статьи 2 Международного пакта о гражданских и политических правах и статье 20 Конвенции Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека.

Заявитель отмечает, что, несмотря на конституционные и международные гарантии запрета на дискриминацию, оспариваемое постановление Правительства Кыргызской Республики ставит лиц, не имеющих возможности внести арендную плату за учебники, в неравное положение по сравнению с другими категориями граждан, которые имеют такую финансовую возможность ввиду своего имущественного положения.

Ирлан уулу А. также указывает, что в соответствии с частью 5 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики в Кыргызской Республике действует принцип обеспечения наилучших интересов ребенка. Это соотносится с частью 1 статьи 28 Конвенции о правах ребенка, согласно которой государства-участники признают право ребенка на образование, и с целью постепенного достижения осуществления этого права на основе равных возможностей они, в том числе, вводят бесплатное и обязательное начальное образование. Однако, оспариваемое постановление Правительства противоречит обозначенным нормам Конституции Кыргызской Республики и Конвенции, нарушая принципы недискриминации и обеспечения наилучших прав ребенка.

Кроме того, заявитель указывает, что в соответствии с абзацем вторым части 2 и пунктом 9 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики запрещается принятие подзаконных нормативных правовых актов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина, а также не подлежит никакому ограничению конституцион-

№ 01-Р

ное право на бесплатное получение основного общего и среднего общего образования в государственных образовательных организациях. В связи с чем, по мнению заявителя, Правительство Кыргызской Республики, приняв оспариваемое постановление, нарушило требования Конституции Кыргызской Республики и ограничило конституционные права граждан, не подлежащие никаким ограничениям.

На основании изложенного, заявитель просит признать оспариваемое постановление Правительства Кыргызской Республики противоречащим Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 4 апреля 2019 года ходатайство Ирлан уулу А. было принято к производству.

Определением судьи-докладчика от 4 июля 2019 года рассмотрение дела в судебном заседании было назначено на 25 сентября 2019 года.

Определением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 25 сентября 2019 года производство по данному делу было приостановлено ввиду болезни заявителя.

Определением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 марта 2020 года производство по делу возобновлено.

В судебном заседании представители Ирлан уулу А. поддержали его требования и просили их удовлетворить.

Представитель Правительства Кыргызской Республики Курманкунов Н.А. не согласился с доводами обращаемой стороны и считает, что оспариваемое постановление Правительства Кыргызской Республики не противоречит Конституции Кыргызской Республики по следующим основаниям.

Из нормативного единства понятий «общее (школьное) образование», «среднее общее образование», «получение образования», установленных Законом Кыргызской Республики «Об образовании», следует, что образование является не материальным благом, а определяется как интеллектуальное благо; учебник есть пособие, которое используется в процессе образования. Роль государства согласно указанному Закону заключается в создании условий для обучения, предоставляя обучающимся в установленном Правительством Кыргызской Республики порядке учебные помещения, оборудование, общежития, пособия, материальную помощь, льготы на питание и проезд на транспорте, медицинское обслуживание, оздоровление и учебники. В этой связи, а также в целях улучшения обеспеченности общеобразовательных заведений учебниками, установления единых стандартов и образцов используемых учебников, единого порядка учета накопления средств для издания новых учебников разработан оспариваемый акт.

Обеспечение в полном объеме школ республики учебниками, отвечающими современным требованиям, является необходимым условием повышения качества и эффективности образования. Учеб-

№ 01-Р

ник является основным средством обучения для реализации государственного стандарта образования. От обеспечения учителя и учебника учебной литературой зависит уровень образовательных достижений школьников.

После обретения Кыргызской Республикой независимости в 1991 году, наряду с другими социально-экономическими проблемами переходного периода, возникла проблема обеспечения общеобразовательных организаций страны учебниками в силу отсутствия полноценного пополнения учебного фонда школьных библиотек и финансовых ресурсов для приобретения полного комплекта изданий 1-11 классов для каждого учебного заведения.

Для успешного решения задач по учебному книгоизданию и достижения полной обеспеченности школьников учебниками наиболее важным является вопрос своевременного и достаточного финансирования.

В силу отсутствия финансовых средств в бюджете страны для обеспечения детей школьного возраста необходимыми принадлежностями (школьная форма, канцелярские товары, другими предметами обучения), то такая обязанность была возложена на родителей.

В 1996 году было решено ввести в школах страны систему аренды учебников, которая дала возможность аккумулировать средства для замены книжных экземпляров и разработки новых учебников. Введенная система аренды на протяжении нескольких лет помогла улучшить положение с обеспечением учащихся учебной литературой, тиражированием, доставкой учебников в школы. Однако арендная плата за пользование учебниками была отменена Законом Кыргызской Республики «О республиканском бюджете Кыргызской Республики на 2006 год».

В настоящее время система аренды за пользование учебниками является наиболее эффективной формой накопления внебюджетных средств для издания учебников. На текущий момент обеспеченность школ учебниками составляет 86,3%. Дефицит учебников для четырех языковых групп, по которым осуществляется обучение в республике, составляет около 11 000 000 экземпляров по новому стандарту образования. На их тиражирование требуется в год более 600 000 000 сомов. При этом требуется полная замена старых учебников.

Исходя из сложившейся экономической ситуации в республике, для формирования дополнительных финансовых ресурсов на разработку, издание, тиражирование учебников возникла необходимость ввести аренду за пользование учебниками библиотечного фонда.

Согласно акту Министерства образования и науки Кыргызской Республики, стоимость аренды учебников составляет 25 сом за каждый учебник.

При общественном обсуждении проекта оспариваемого нормативного правового акта были получены положительные отзывы – родители высказали мнение о том, что введение аренды за пользование учебниками улучшит их положение, поскольку им приходится

№ 01-Р

покупать учебники, рыночная стоимость которых варьирует от 250 до 500 сомов. Родителям школьников экономнее заплатить 25 сом в качестве арендной платы за пользование учебником за 1 год, чем покупать учебники по рыночной цене на каждый учебный год.

Также представитель Правительства Кыргызской Республики отмечает, что в главе 4 Порядка аренды учебников в общеобразовательных организациях для отдельной категории граждан предусмотрены льготные положения, позволяющие пользоваться учебниками бесплатно и с оплатой половины суммы арендной платы.

На основании вышеизложенного, представитель Правительства Кыргызской Республики просит в удовлетворении требований заявителя отказать.

Представитель Министерства образования и науки Кыргызской Республики Калдыбай уулу Мирлан пояснил, что между Кыргызской Республикой и Азиатским банком развития 23 января 2015 года в городе Бишкек было подписано Грантовое Соглашение «Программа развития сектора: укрепление системы образования», ратифицированное Жогорку Кенешем Кыргызской Республики Законом от 13 июня 2015 года.

В соответствии с данным Соглашением Азиатский банк развития предоставил Кыргызской Республике грант в размере 12 000 000 долларов США в целях развития системы образования, в том числе, повышения качества, доступа и эффективности среднего образования в Кыргызской Республике. В рамках данного соглашения Кыргызская Республика взяла на себя ряд обязательств, одним из которых являлось внесение изменений в Закон Кыргызской Республики «Об образовании», предусматривающие внедрение схемы аренды учебников.

В связи с этим, были внесены изменения в Закон Кыргызской Республики «Об образовании» и разработан оспариваемый акт с учетом норм Закона Кыргызской Республики «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики».

Функционирование системы аренды учебников и вовлечение родительской общественности для обеспечения учебниками детей школьного возраста в целом активизирует участие местного сообщества в учебно-воспитательной деятельности общеобразовательных организаций, что создает необходимые условия для повышения качества образования учащихся. Также функционирование аренды учебников в Кыргызской Республике поможет снять многолетнюю актуальную проблему обеспеченности учащихся школ республики учебниками. Все собранные средства с аренды учебников направляются исключительно на издание новой учебной литературы и методических пособий для учащихся общеобразовательных организаций всей страны. Проведенные разъяснительные работы в государственных и муниципальных общеобразовательных организациях Кыргызской Республики показали, что родительская общественность готова

№ 01-Р

поддержать инициативы, направленные на улучшение качества образования, включая своевременное обеспечение учебниками.

Кроме того, принятие оспариваемого акта было обусловлено тем, что ежегодно из республиканского бюджета на общие нужды Министерства образования и науки выделяется около 120 000 000 сомов, когда только издание учебной литературы и пособий с целью обеспечения нужд всех учащихся подразумевает финансирование на сумму свыше 600 000 000 сомов в год с учетом роста контингента учащихся. Таким образом, из-за нехватки государственных средств учащиеся были вынуждены обучаться по старым учебникам, несоответствующим современным требованиям образования. Внедрение аренды учебников, где предполагается взимание арендной платы с целью аккумуляирования денежных средств для устойчивого финансирования и своевременного издания новых учебников и улучшения обеспеченности учащихся государственных и муниципальных общеобразовательных организаций Кыргызской Республики учебниками, является единственным решением данной проблемы.

Второй представитель Министерства образования и науки Кыргызской Республики Аматаев Т.А. поддержал доводы Калдыбай уулу М., а также сообщил о предпринимаемых организационных и технических мерах по исполнению оспариваемого постановления.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Ызакова С.Т. высказала схожее мнение с представителем Правительства Кыргызской Республики в части создания государством условий по обеспечению бесплатного образования через бюджетное финансирование и издание учебников, а также в части наличия льготных положений при внесении арендной платы для отдельной категории граждан.

Ызакова С.Т. отмечает, что из понятия «образование», предусмотренного статьей 1 Закона Кыргызской Республики «Об образовании» вытекает право граждан на бесплатный непрерывный системный процесс воспитания и обучения, тогда как учебники не являются процессом, а составляют материальное обеспечение. В обозначенном Законе установлены категории, подпадающие под бесплатность образования, к числу которых не относится бесплатное предоставление учебников в пользование.

Согласно статье 45 упомянутого Закона, аренда учебников в общеобразовательных организациях осуществляется в установленном законодательством Кыргызской Республики порядке.

Оспариваемое постановление принято Правительством Кыргызской Республики в целях реализации обозначенных законодательных установлений, в связи с чем, представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики полагает, что оспариваемый акт не входит в противоречие с нормами Конституции Кыргызской Республики.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав мнения иных лиц и, исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

№ 01-Р

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу является постановление Правительства Кыргызской Республики от 16 октября 2017 года № 671 «О поэтапном введении аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики», которым утверждается Порядок аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики следующего содержания.

«В целях создания условий для обеспечения общеобразовательных организаций учебниками, в соответствии с Законом Кыргызской Республики «Об образовании», статьями 10 и 17 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Правительстве Кыргызской Республики» Правительство Кыргызской Республики постановляет:

1. Утвердить Порядок аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики согласно приложению.

2. Министерству образования и науки Кыргызской Республики:

- в двухнедельный срок утвердить график поэтапного введения аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики;

- определить размер арендной платы за пользование учебником на один учебный год в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики;

- в целях обеспечения учебниками общеобразовательных организаций совместно с Министерством финансов Кыргызской Республики внести предложения по созданию и использованию оборотного фонда учебников в Аппарат Правительства Кыргызской Республики;

- провести информационно-разъяснительную работу среди родителей (законных представителей) учащихся общеобразовательных организаций по вопросам поэтапного введения аренды учебников.

3. Контроль за исполнением настоящего постановления возложить на отдел образования, культуры и спорта Аппарата Правительства Кыргызской Республики.

4. Настоящее постановление вступает в силу по истечении семи дней со дня официального опубликования.»

Постановление Правительства Кыргызской Республики от 16 октября 2017 года № 671 «О поэтапном введении аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики» опубликовано в газете «Эркин Тоо» от 27 октября 2017 года № 114, внесено в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

№ 01-Р

2. Конституция Кыргызской Республики признает приоритет личности во всех сферах жизнедеятельности общества и создает благоприятные условия для свободного развития каждого индивида. Как социальное государство, Кыргызская Республика относит право человека и гражданина на образование к конституционно значимым ценностям. Конституционные установления о праве каждого на образование и обязанности основного общего образования направлены на создание необходимых предпосылок для полноценного и всестороннего развития личности, повышения его нравственно-морального и интеллектуального уровня посредством получения знаний, навыков и умений в соответствии с государственными образовательными стандартами (части 1, 2 статьи 45 Конституции Кыргызской Республики).

Образование является ключевым средством, позволяющим приобрести более широкие возможности, с помощью которых человек может реализовать другие права и свободы, а также решить свои экономические и духовные потребности.

Суть непосредственного воплощения в жизнь права на образование заключается в его общедоступности, включающее в себя три взаимосвязанных элемента: недискриминация, физическая доступность и экономическая доступность.

Недискриминация предполагает доступность образования независимо от пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, происхождения, имущественного или иного положения.

Под физической доступностью понимается безопасная физическая досягаемость объектов системы образования, позволяющая непосредственное посещение учебного заведения, либо путем предоставления доступа к современным технологиям применительно к лицам, проживающим в отдаленной местности или связанным с физическими и возрастными особенностями того или иного лица.

Экономическая доступность образования предполагает обязанность государства нести финансовые расходы, связанные с разработкой государственных образовательных стандартов, созданием и дальнейшим совершенствованием инфраструктуры системы образования, оснащением необходимыми материально-техническими средствами, обеспечением учебно-методическими материалами и оплатой других образовательных услуг, предоставляемых государственными образовательными учреждениями.

Интеллектуальный, культурно-нравственный и социальный рост населения и повышение человеческого потенциала в обществе возможны лишь при условии создания устойчивой системы получения базовых знаний в режиме обязательности. От базового уровня образования зависит возможность освоения гражданами будущих профессий и их безболезненной интеграции в социум как достойных, полноценных и полезных субъектов общества. Никакие причины и обстоятельства, в том числе, религиозного, экономического или

№ 01-Р

социального характера не могут служить оправданием неисполнения конституционной обязанности государства обеспечить получение каждым основным общего образования, которое должно быть достигнуто во всяком случае, даже посредством применения принудительных мер.

Право на образование признается мировым сообществом как одно из основных и неотъемлемых прав человека, сопряженное гарантиями равенства, доступа, обязательности и бесплатности, а также позитивным обязательством государства создавать необходимые правовые, экономические, организационные и иные условия для реализации этих целей (статья 26 Всеобщей декларации прав человека, статья 13 Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах, статья 27 Конвенции Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека, статья 4 Конвенции о борьбе с дискриминацией в области образования).

Таким образом, степень реализуемости права на образование и обязательности основного общего образования отражает уровень развитости и благополучия общества в целом.

Демократические принципы и гуманистические ценности, вытекающие из Конституции Кыргызской Республики и международных договоров, участницей которых является Кыргызская Республика, определяют, что полноценная реализация права на образование и обязательности основного общего образования должна стать приоритетным и стратегическим направлением государственной политики.

3. В Кыргызской Республике действует принцип обеспечения наилучших интересов ребенка. В силу требований Конституции Кыргызской Республики государство обязано обеспечить каждому ребенку уровень жизни, необходимый для его физического, умственного, духовного, нравственного и социального развития (часть 5 статьи 16, часть 2 статьи 36).

В этой связи, при правовом регулировании общественных отношений, где субъектом выступают дети, государству необходимо применять такие правовые механизмы, в основе которых должен быть заложен правозащитный уклон, обеспечивающий их свободное и полноценное развитие, обучение и воспитание, для наиболее оптимальной и мягкой интеграции в общество как его полезного и сознательного элемента.

Права ребенка, обладая преимущественным характером государственной заботы, лежат в основе конституционного требования предоставить каждому возможность бесплатно получить основное общее и среднее общее образование в государственных образовательных организациях (абзац второй части 2 статьи 45 Конституции Кыргызской Республики).

Предоставляя каждому право на бесплатное образование, государство устанавливает пределы этого права основным общим и средним общим образованием.

№ 01-Р

Право на бесплатное образование, являясь производным от права на образование, олицетворяет собой благо, предоставляемое человеку и гражданину от государства, суть которого заключается в позитивной обязанности государства через бюджетное финансирование обеспечить создание и совершенствование инфраструктуры системы образования, обеспечение учебно-методическими материалами, оснащения объектов образования необходимыми материально-техническими средствами, оплату образовательных услуг, предоставляемых государственными образовательными учреждениями, которые включают в себя разработку государственных образовательных стандартов, оплату труда преподавателей и технического персонала.

Закрепляя принцип бесплатности в качестве одного из основополагающих начал в сфере образования, государство возлагает на себя обязанность осуществлять расходы именно в том объеме, в каком это необходимо для обеспечения его реализации.

4. Государство, в лице Правительства Кыргызской Республики, обеспечивает право граждан на бесплатное основное общее образование, которое призвано создать необходимые для этого социально-экономические и правовые условия (статья 7 Закона Кыргызской Республики «Об образовании»).

Одним из таких условий является создание учебных материалов и обеспечение ими государственных образовательных организаций. К учебным материалам относятся учебники, учебные и методические пособия, задачки, справочники и другие материалы, используемые в образовательном процессе. Содержательная часть учебных материалов, как важнейший элемент методического обеспечения образовательного процесса, должна соответствовать требованиям государственного образовательного стандарта, полностью раскрывать программу по конкретной дисциплине.

В этой связи, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики соглашается с доводом обращающейся стороны о неотъемлемости учебного материала от образовательного процесса.

Вместе с тем, в условиях развития высоких технологий и цифровизации большинства сфер жизнедеятельности человека требование от государства выполнения обязанности по предоставлению на безвозмездной основе учебного материала на бумажных носителях – учебниках, когда их общедоступность может быть обеспечена другими способами, нельзя считать соответствующим конституционным установлениям, на которые ссылается заявитель.

При этом, следует иметь в виду, что одной из характерных черт позитивной обязанности государства является ее добровольность и зависимость от экономических возможностей государства на том или ином историческом этапе его развития. По мере роста экономических возможностей государства указанный объем обязанностей может увеличиваться и включать в себя расходы, связанные не только с образовательным процессом, но и расходы по транспортировке

№ 01-Р

учащихся, обеспечению их питанием, предоставлению на безвозмездной основе форменной одежды и другие.

Однако уровень благ, предоставляемых государством, не может быть ниже минимального объема, необходимого для реального воплощения конституционного требования об обеспечении права каждого на бесплатное основное общее образование, сущность которого раскрыта в пункте 3 настоящего Решения.

5. Оспариваемым постановлением Правительства Кыргызской Республики в целях создания условий для обеспечения общеобразовательных организаций учебниками была введена поэтапная аренда учебников в общеобразовательных организациях и утвержден соответствующий порядок. Тем самым, по утверждению заявителя, допущено нарушение конституционных требований о запрете введения ограничений прав и свобод человека и гражданина подзаконными нормативными правовыми актами, о равенстве и недискриминации, обеспечении наилучших интересов ребенка, бесплатном характере предоставления основного общего и среднего общего образования в государственных образовательных организациях.

Следует отметить, что рассматриваемое постановление Правительства Кыргызской Республики было принято в реализацию части 2 статьи 45 Закона Кыргызской Республики «Об образовании», в соответствии с которой «аренда учебников в общеобразовательных организациях осуществляется в установленном законодательством Кыргызской Республики порядке».

Поскольку в силу статьи 10 конституционного Закона «О Правительстве Кыргызской Республики» Правительство обеспечивает проведение единой государственной политики в сфере образования, законодатель в рамках своей дискреции обязал Правительство Кыргызской Республики осуществлять правовое регулирование порядка аренды учебников в общеобразовательных организациях.

Правительство Кыргызской Республики, в свою очередь, приняло оспариваемое постановление, предусматривающее регулирование правоотношений между образовательными организациями и учащимися, создание и использование оборотного фонда учебников, предоставление льгот отдельным категориям учащихся.

Другими словами, допустимость аренды учебников в общеобразовательных организациях предусмотрена законом, оспариваемое же постановление не содержит новых положений, выходящих за пределы предмета регулирования указанного закона.

Одновременно с этим, введение арендной платы за использование учебников не может расцениваться как ограничение прав и свобод человека и гражданина по основаниям, приведенным в пункте 3 настоящего Решения. Соответственно, рассматриваемое постановление не может быть подвержено конституционно-правовой оценке с точки зрения соблюдения правил введения ограничений прав и свобод человека и гражданина, предусмотренных частями 2, 3, пунктом 9 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики.

№ 01-Р

Оспариваемое постановление не содержит и положений дискриминационного характера. Глава 4 Порядка аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики, утвержденного оспариваемым актом, предусматривает категорию детей (семей), нуждающихся в социальной поддержке, для которых учебники предоставляются бесплатно или на льготных условиях. Эта категория детей (семей), исходя из вышеуказанных конституционных и международных положений, относится к числу социальных групп, находящихся под особой защитой государства.

Тем самым, путем применения позитивной дискриминации, установлено фактическое равноправие в обществе посредством предоставления повышенных гарантий более уязвимым по каким-либо признакам категориям лиц. Нарушением принципа равноправия и недискриминации является установление ничем неоправданных привилегий, что не усматривается в рассматриваемом случае.

Таким образом, оспариваемое постановление Правительства Кыргызской Республики не нарушает прав на образование, бесплатность основного общего и среднего общего образования, равенство и недискриминацию, обеспечение наилучших интересов ребенка, не содержит ограничений прав и свобод человека и гражданина, соответственно, не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6, частями 8 и 9 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

РЕШИЛА:

1. Признать постановление Правительства Кыргызской Республики от 16 октября 2017 года № 671 «О поэтапном введении аренды учебников в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики» не противоречащим частям 2, 5 статьи 16 и частям 2, 3, пункту 9 части 5 статьи 20 части, 2 статьи 45 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

18 марта
2020 года
город Бишкек

№ 02-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности абзаца второго части 7 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» в связи с обращением Жорокулова Максатбека Мергенбаевича

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Нарынбековой А.О., Осмоновой Ч.О., Осконбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., при секретаре Аблакимове К.А., с участием:

обращающейся стороны – Жорокулова Максатбека Мергенбаевича;

стороны-ответчика – Букашева Мирлана Абылбековича, Ырысбекова Талантбека Ырысбековича, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

иных лиц – Букамбаевой Айсулуу Жаныбаевны, представителя Аппарата Президента Кыргызской Республики по доверенности, Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Курманакунова Нурбека Абдыкадыровича, представителя Правительства Кыргызской Республики по доверенности, Курманбаевой Аиды Маратовны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики, Сабырбековой Эльмиры Эдилбековны, представителя Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37 и 42 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности абзаца второго части 7 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики».

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Жорокулова М.М.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики абзац второй части 7 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики».

Заслушав информацию судьи-докладчика Осмоновой Ч.О., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 22 марта 2019 года поступило ходатайство Жорокулова М.М. о признании абзаца второго части 7 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» противоречащим абзацу второму части 2, части 3 статьи 16, пункту 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40, части 1 статьи 94 Конституции Кыргызской Республики.

Как отмечает Жорокулов М.М. в своем обращении, в соответствии с частью 4 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» за совершение дисциплинарного проступка Дисциплинарной комиссией при Совете судей Кыргызской Республики (далее – Дисциплинарная комиссия) в отношении судей могут применяться меры дисциплинарного взыскания в виде предупреждения, замечания, выговора. В соответствии с абзацем вторым части 7 этой же статьи обозначенного конституционного Закона решения Дисциплинарной комиссии о применении в отношении судей этих дисциплинарных взысканий не подлежат обжалованию.

По мнению субъекта обращения, оспариваемая норма, послужившая причиной применения дисциплинарного взыскания в отношении судьи, ограничивает право обращения судей в суд с жалобой на решения Дисциплинарной комиссии для доказательства законности и правильности процессуальных действий, что ставит их в неравное положение по отношению к другим гражданам, соответственно они подвергаются дискриминации по своему служебному положению.

Заявитель считает, что это противоречит принципу недискриминации, предусмотренному в абзаце втором части 2 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики и принципу равенства, установленному в части 3 этой же статьи.

Кроме того, как указано в ходатайстве, в соответствии с пунктом 8 части 5 статьи 20 Конституции право на судебную защиту не подлежит никакому ограничению и обладает абсолютным характером, поэтому данное право не может быть ограничено по отношению к какой-либо группе лиц.

По мнению Жорокулова М.М., данное обстоятельство приводит к зависимости судей от Дисциплинарной комиссии. Так как, если в отношении судьи применено дисциплинарное взыскание в виде досрочного освобождения его от занимаемой должности, основанием которого послужило его привлечение к дисциплинарной ответственности с применением меры дисциплинарного взыскания в виде предупреждения, замечания, выговора, в случае обращения судьи с жалобой на решение Дисциплинарной комиссии об его освобождении, при рассмотрении дела ранее примененная мера взыскания рассматривается как доказательство обоснованности решения Дис-

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

циплинарной комиссии, это ограничивает право судей на эффективную судебную защиту.

Таким образом, как указывает субъекта обращения, оспариваемая норма противоречит также части 1 статьи 94 Конституции, где установлено, что судьи независимы и подчиняются только Конституции и законам.

На основании вышеизложенного, заявитель просит признать оспариваемую норму противоречащей абзацу второму части 2, части 3 статьи 16, пункту 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40, части 1 статьи 94 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 2 мая 2019 года данное обращение было принято в конституционное судопроизводство в части проверки абзаца второго части 7 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» на соответствие абзацу второму части 2, части 3 статьи 16, пункту 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики, в остальной части в принятии к производству было отказано в связи с отсутствием соответствующего правового обоснования.

Распоряжением Председателя Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 28 августа 2019 года № 54 срок рассмотрения данного дела был продлен на один месяц.

Определением судьи-докладчика Осмоновой Ч.О. от 7 октября 2019 года рассмотрение указанного дела было назначено на 6 ноября 2019 года. Однако, в связи с отсутствием кворума Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики необходимого для рассмотрения дела в установленную дату, рассмотрение данного дела было перенесено на 15 ноября 2019 года.

Определением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 15 ноября 2019 года на основании ходатайства обращающейся стороны судопроизводство по данному делу было приостановлено.

Определением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 марта 2020 года производство по делу было возобновлено, рассмотрение дела назначено на 18 марта 2020 года.

Обращающаяся сторона Жорокулов М.М. на судебном заседании поддержал свои требования и просил их удовлетворить.

Представитель стороны-ответчика Букашев М.А. не согласился с доводами обращающейся стороны и представил следующее возражение.

По мнению стороны-ответчика, в соответствии с частью 9 статьи 94 Конституции Кыргызской Республики статус судей Кыргызской Республики определяется конституционным законом. Где претендентам на должности судей могут быть предъявлены дополнительные требования, а на судей Верховного суда, Конституционной палаты Верховного суда и местных судов определенные ограничения.

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

В соответствии с указанной статьей в Конституции приведена ссылка на положения конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики», это дает основания полагать, что указанные ограничения бесспорно являются конституционными.

Кроме этого, Букашев М.А., ссылаясь на часть 2 статьи 20, статью 93 Конституции Кыргызской Республики считает, что в целях соблюдения прав и законных интересов граждан, а также принимая во внимание дополнительные требования установленные для должности судей, конституционными законами могут быть установлены дополнительные требования и ограничения в отношении судей.

Букашев М.А. отмечает, что равенство всех перед законом предполагает равноправие и применяется ко всем субъектам правоотношений одинаково, однако статус судьи определяется законом в особом порядке и не нарушает принципа равенства всех перед законом и судом, предусмотренного абзацем вторым части 2 и частью 3 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики.

В соответствии с положениями статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» судья за совершение проступка привлекается к дисциплинарной ответственности. В тоже время, судья считается непривлекавшимся к дисциплинарной ответственности, если в течение срока действия дисциплинарного взыскания, предусмотренного статьей 28 обозначенного конституционного Закона, после наложения соответствующего дисциплинарного взыскания он не совершил нового дисциплинарного проступка.

Предупреждение, замечание или выговор могут быть сняты Дисциплинарной комиссией при Совете судей не ранее чем после истечения половины срока действия, соответствующего примененного дисциплинарного взыскания. Таким образом, в указанной статье устанавливаются правила снятия дисциплинарного взыскания и с момента снятия дисциплинарного взыскания судья считается непривлекавшимся к дисциплинарной ответственности.

При рассмотрении вопроса о досрочном освобождении судьи от занимаемой должности ранее наложенные дисциплинарные взыскания не учитываются, также решение о досрочном освобождении судьи от занимаемой должности может быть обжаловано в суд. При этом, обеспечивается обозначенное в пункте 8 части 5 статьи 20 и части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики право судей на судебную защиту.

Букашев М.А. отмечает, что судебная власть как носитель судебной власти и независимость судей не должны рассматриваться как личная привилегия судьи. Принцип независимости является гарантом против разного рода вмешательств в деятельность судей по отправлению правосудия и подтверждается необходимостью предоставления этим судьям возможности исполнения возложенных на них обязанностей по защите прав и свобод человека. Независимости

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

мость судей, также служит и средством защиты публичных интересов правосудия и имеет цель сохранения высокой ответственности за выполнение судьями своих профессиональных обязательств, соблюдение законодательства и правил профессиональной этики судей.

В связи с чем, Конституция Кыргызской Республики устанавливает для судей реализующих публично правовые цели правосудия особые квалификационные и другие требования, а также обязывает законодательное установление особого порядка дисциплинарного взыскания, досрочного прекращения полномочий и привлечения к уголовной ответственности судей за допущенные ими дисциплинарные правонарушения.

В соответствии со статьей 95 Конституции Кыргызской Республики судья занимает свою должность и сохраняет свои полномочия до тех пор, пока его поведение является безупречным. По мнению стороны-ответчика, судьи могут привлекаться к уголовной или иной ответственности при наличии достаточных оснований и соблюдении процедур, установленных законодательством. Назначение дисциплинарного взыскания судье, совершившего проступок с момента оглашения решения Дисциплинарной комиссии, а также вступление в законную силу необжалуемого решения примененного в отношении судьи, других видов дисциплинарного взыскания является отдельным гарантом и подтверждением особого статуса судебной власти исполняющего роль фактора сдержки и стабилизации общества. Это объясняется служебным статусом судей, связанного с выполнением важной функции по отправлению правосудия.

В связи с чем, Букашев М.А. считает, что осприваемая норма не нарушает конституционных прав и не противоречит Конституции Кыргызской Республики, и просит требования обращающейся стороны оставить без удовлетворения.

Второй представитель стороны-ответчика Ырысбеков Т.Ы. поддержал доводы Букашева М.А.

Представитель Аппарата Президента Кыргызской Республики по доверенности Букамбаева А.Ж. высказала следующее мнение.

Частью 2 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики предусмотрено, что права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены Конституцией и законами в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц, такие ограничения могут быть введены также с учетом особенностей военной или иной государственной службы.

Статьями 93-103 Конституции Кыргызской Республики предусмотрен особый порядок отбора и избрания судей, статус судей и освобождения их от занимаемой должности с учетом особенностей государственной службы указанных судей.

В соответствии с частью 9 статьи 95 Конституции Кыргызской Республики и Законом Кыргызской Республики «О Дисциплинарной

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

комиссии при Совете судей Кыргызской Республики», который принят в развитие вышеуказанной нормы Конституции, Дисциплинарная комиссия работает при Совете судей Кыргызской Республики.

Букамбаева А.Ж. отмечает, что в соответствии с частью 4 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» за каждый дисциплинарный проступок налагается лишь одно дисциплинарное взыскание, наложение дисциплинарного взыскания в виде предупреждения, замечания или выговора понимается как одна из форм воздействия на государственного служащего.

Также, она считает, что доводы обращающейся стороны о противоречии оспариваемой нормы части 1 статьи 94 Конституции Кыргызской Республики необоснованными, поскольку частью 9 статьи 95 Конституции определяется порядок формирования Дисциплинарной комиссии, а в Законе Кыргызской Республики «О Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики» установлены правовые основы ее деятельности.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности Сапиянова М.Н. высказала следующее мнение.

Статьей 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» предусмотрено, что судья привлекается к дисциплинарной ответственности за совершенные дисциплинарного проступка. В соответствии с Конституцией Кыргызской Республики Дисциплинарная комиссия формируется Президентом, Жогорку Кенешем и Советом судей Кыргызской Республики по одной трети состава комиссии соответственно и является независимым коллегиальным органом.

Сапиянова М.Н. считает, что судья в отношении которого поступило обращение и лицо, подавшее обращение имеют право на ознакомление с материалами дела, пояснение и подачу ходатайства. Дисциплинарная комиссия в ходе проведения служебного расследования по поступившему обращению на действия или бездействия судьи опрашивают их и требуют от них разъяснений и других доказательств, а также осуществляют иные действия по выявлению причин послуживших основанием для подачи обращения и сбору полноценной информации о других обстоятельствах.

По мнению представителя Верховного суда Кыргызской Республики, в законодательстве установлен срок действия дисциплинарного взыскания, согласно которому срок замечания – шесть месяцев, предупреждения – девять месяцев, выговора – двенадцать месяцев, а также судья считается непривлекавшимся к дисциплинарной ответственности, если в течение установленного срока он не совершил нового дисциплинарного проступка.

Вышеуказанные виды дисциплинарных взысканий могут быть досрочно сняты на основании обращения судьи имеющего дисциплинарное взыскание, или председателя суда, в котором работает дан-

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

ный судья с предложением о снятии дисциплинарного взыскания в порядке установленном в Законе Кыргызской Республики «О дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики».

В связи с чем, Сапиянова М.Н. сообщает, что порядок снятия дисциплинарного взыскания в виде замечания, предупреждения и выговора примененного в отношении судьи урегулировано в законодательстве на соответствующем уровне и обладает внесудебным характером.

По мнению представителя Верховного суда Кыргызской Республики, на основании вышеизложенного, оспариваемая норма не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

По мнению представителя Правительства Кыргызской Республики Курманакунова Н.А., касательно конституционности оспариваемой нормы, в соответствии со статьей 427 Трудового кодекса Кыргызской Республики по вопросам освобождения от занимаемой должности лиц, занимающих политические или специальные государственные должности, изменения записи дня и причин освобождения, перевода на другую работу, оплаты за время отсутствия по уважительной причине или выполненную малооплачиваемую работу и дисциплинарного взыскания, индивидуальные трудовые споры решаются во внесудебном порядке и принятые решения по вышеуказанным обстоятельствам не подлежат обжалованию.

Курманакунов Н.А. считает, что указанное в пункте 8 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики право на судебную защиту это процессуальные действия осуществляемые стороной защиты в целях обеспечения прав и интересов подозреваемых в совершении преступления или проступка, исключение или смягчение наказания, а также реабилитации людей подвергнутых незаконному уголовному преследованию.

В пункте 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики указано, что каждому гарантируется защита его прав и свобод, предусмотренные в настоящей Конституции, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права.

Кроме этого, в соответствии с частью 4 статьи 5 Конституции Кыргызской Республики государственные органы, органы местного самоуправления и их должностные лица несут ответственность за противоправные действия в порядке, предусмотренном законодательством.

А статьей 20 Конституции Кыргызской Республики установлено, что права и свободы человека могут быть ограничены Конституцией и законами в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты и прав свободы других лиц и такие ограничения могут быть введены с учетом особенностей военной и государственной службы.

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

Представитель Правительства Кыргызской Республики ссылаясь на статьи 17, 42, 95 Конституции Кыргызской Республики считает, что оспариваемые нормы не противоречат Конституции Кыргызской Республики, по этой причине ходатайство обращающейся стороны не подлежит удовлетворению.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Курманбаева А.М. отмечает, что применяемые в соответствии с абзацем вторым части 7 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» меры дисциплинарного воздействия в виде замечания и выговора ограничивают право лиц на судебную защиту.

По мнению Курманбаевой А.М., конституционное право на судебную защиту включает в себя не только право обращения в суд, но и возможность гарантированной реальной судебной защиты со стороны государства. А процесс рассмотрения Дисциплинарной комиссией дисциплинарного деяния судьи нельзя считать как реализацию права на судебную защиту, так как реально нарушенное право может быть восстановлено только в судебных органах. Поэтому юридическая возможность обжалования в законном порядке решений Дисциплинарной комиссии должна быть предоставлена судьям в момент принятия решения и до отправления его в соответствующие органы.

Конституция не допускает какого-либо ограничения права на судебную защиту и является универсальным правовым средством государственной защиты прав и свобод человека и гражданина.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики считает, что устанавливая гарантию судебной защиты каждого в международных договорах о правах человека, судья не согласный с решением Дисциплинарной комиссии о применении мер воздействия в виде предупреждения и выговора, имеет право реализовать свое конституционное право на судебную защиту и оспорить его в судебном порядке. Принимая во внимание вышеизложенное, Курманбаева А.М. полагает, что оспариваемая норма противоречит Конституции Кыргызской Республики.

Представитель Дисциплинарной комиссии Сабырбекова Э.Э. отметила, что оспариваемая норма была введена по предложению Совета судей Кыргызской Республики. В случае предоставления права обжалования всех решений Дисциплинарной комиссии в суде, Дисциплинарная комиссия как орган, рассматривающий вопросы привлечения судей к ответственности потеряет свой смысл, рассмотрение самого вопроса превратится в гражданский спор, и тем самым не достигнет своей эффективности.

По мнению Сабырбековой Э.Э., поведение судьи оценивается в судебном органе самоуправления Дисциплинарной комиссией. Такое обстоятельство, с одной стороны укрепляет авторитет судебной власти, обеспечивает выполнение судьями Кодекса чести судьи, с другой стороны – защищает права и законные интересы судей.

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

Кроме этого, Сабырбекова Э.Э. отмечает, что нет оснований полагать что, право на судебную защиту ограничивается или исключается, и приводит в качестве примера опыт Конституционного суда Российской Федерации и Европейского суда по правам человека в этой области, и считает, что это спор между судьями, обладающими государственной властью и судебным органом самоуправления.

Если будет предоставлено право обжалования других решений Дисциплинарной комиссии в судебном порядке, кроме решений о досрочном освобождении судей от занимаемой должности, в таком случае решения об отказе в привлечении к дисциплинарной ответственности будет позволено обжаловать заявителям в судебном порядке, что однозначно приведет к неразберихе в производстве Дисциплинарной комиссии.

По словам Сабырбековой Э.Э., в практике Канады, Франции и других демократических стран, решения, издаваемые специальными органами о привлечении к дисциплинарной ответственности судей не позволяют обжаловать их в судебном порядке.

На основании вышеизложенного, представитель Дисциплинарной комиссии считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции Кыргызской Республики, в связи с чем ходатайство обращающейся стороны подлежит отказу в удовлетворении.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики обсудив доводы сторон, выслушав объяснения других сторон и изучив материалы, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу является второй абзац части 7 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» следующего содержания.

«28 статья. Привлечение судей к дисциплинарной ответственности

7. Не подлежат обжалованию решения Дисциплинарной комиссии при Совете судей о применении к судьям другого вида дисциплинарного взыскания.»

Конституционный Закон Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» принят в порядке установленном законодательством Кыргызской Республики и опубликован в газете «Эркин Тоо» от 15 июля 2008 года № 51, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

2. Конституция Кыргызской Республики, признавая высшими ценностями права и свободы человека и гражданина, как залог соблюдения незыблемых устоев правового государства, провозглашает фундаментальные гарантии равенства всех перед законом и судом (часть 4 статьи 16), на судебную защиту, защищать свои права и свободы всеми способами, не запрещёнными законом (пункт 8 части 5 статьи 20, части 1, 2 статьи 40).

Право на судебную защиту, являясь абсолютным по своей природе в силу требований статьи 20 Конституции Кыргызской Республики, требует от государства безоговорочной реализации этой гарантии в процессе своей законотворческой деятельности.

Кыргызская Республика, закрепляя в Основном законе право каждого на судебную защиту, а также своим признанием обязательности для неё международных договоров в сфере прав и свобод человека, являющихся составной частью правовой системы Кыргызской Республики подтверждает свою приверженность обязательности реализации данного права и на международном уровне (часть 3 статьи 6 Конституции).

В частности, Всеобщая декларация прав человека провозглашает право каждого на эффективное восстановление в правах компетентными национальными судами в случаях нарушения его основных прав, предоставленных ему конституцией или законом (статья 8). Подпунктом "а" пункта 3 статьи 2 Международного пакта о гражданских и политических правах, к которому Кыргызская Республика присоединилась постановлением Жогорку Кенеша Кыргызской Республики от 12 января 1994 года №1406-ХІІ закреплено, что государства обязаны обеспечить любому лицу эффективное средство правовой защиты прав и свобод, признаваемых Пактом, если они нарушены.

Кыргызская Республика, обеспечивая права и свободы человека и гражданина, гарантирует также их равенство перед законом и судом. Нарушение данной нормы-принципа симметрично ведёт к деформации конституционного принципа недискриминации (часть 1 статьи 16 Конституции), под которым понимается запрет ограничения или ущемления прав, свобод и законных интересов личности, помимо прочих, по признакам социального качества человека, включающие в себя происхождение, имущественное и должностное положение, принадлежность к религиозным и общественным организациям, места жительства.

Именно поэтому, в данном контексте Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своём решении от 5 марта 2014 года отметила, что право на судебную защиту является правом каждого. А государство должно, исходя из равенства всех перед законом и судом, уважать и обеспечить всем лицам, включая судей Кыргызской Республики, право на судебную защиту, обеспе-

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

чивающее возможность восстановления иных нарушенных прав, установленных Конституцией и международными договорами.

Таким образом, ни одна из конституционно признаваемых целей ограничения прав, предусмотренные в части 2 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики, а именно защита национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц, не может быть основанием для введения ограничений в отношении реализации права на судебную защиту.

3. В соответствии со статьей 4 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» статус судьи определяется повышенными требованиями к его приобретению и прекращению, установлением высоких стандартов к личности обладателя, квалификации и поведению, усилением ответственности за ненадлежащее исполнение судебных полномочий, материальным и социальным обеспечением и иными гарантиями, соответствующими высокому статусу.

Согласно части 1 статьи 95 Конституции Кыргызской Республики судьи всех судов Кыргызской Республики занимают свои должности и сохраняют свои полномочия до тех пор, пока их поведение является безупречным. Нарушение требований безупречности поведения судей является основанием для привлечения судьи к ответственности в порядке, определяемом конституционным законом.

Под нарушением требований безупречности в соответствии с конституционным Законом Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» понимается несовместимое с высоким званием судьи существенное либо систематическое совершение судьей дисциплинарных проступков (проступка), предусмотренных частью 2 статьи 28 вышеназванного конституционного Закона.

Целью института дисциплинарной ответственности судей является решение задач в интересах поддержания необходимого обществу уровня эффективности судебной системы. Органом, разрешающим вопросы привлечения судей к дисциплинарной ответственности, является Дисциплинарная комиссия при Совете судей, действующая на основании Конституции и законов Кыргызской Республики. Конституция Кыргызской Республики фрагментарно определяет ее полномочия. Так, Дисциплинарная комиссия при Совете судей вносит предложение Президенту Кыргызской Республики о досрочном освобождении от занимаемой должности судьи Верховного суда Кыргызской Республики, Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и судьи местного суда (пункты 2 и 4 части 3 статьи 64); даёт согласие на временное отстранение от должности, привлечение судей к уголовной и административной ответственности, налагаемой в судебном порядке (часть 4 статьи 95).

Остальные вопросы, а именно определение общего количества членов, требований к кандидатам в члены Дисциплинарной комис-

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

сии при Совете судей и иные вопросы организации ее деятельности отнесены к ведению законодателя (часть 9 статьи 95 Конституции Кыргызской Республики).

4. Закон Кыргызской Республики «О Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики», определяя статус, порядок формирования, организацию и принципы деятельности Дисциплинарной комиссии, а также порядок привлечения судей к дисциплинарной ответственности, предусмотрел за Дисциплинарной комиссией при Совете судей полномочие по рассмотрению вопросов дисциплинарной ответственности судей и наложению на судей дисциплинарных взысканий за совершение ими дисциплинарного проступка.

Дисциплинарная комиссия при Совете судей состоит из членов, формируемых из кандидатур, представленных Президентом, Жогорку Кенешем и Советом судей Кыргызской Республики, соответственно, субъектный состав Дисциплинарной комиссии не позволяет отнести её ни к судебным органам, ни к органам судейского самоуправления.

В силу особой природы и предназначения судебной власти как института, служащего гарантией законности и верховенства права, обеспечивающего разрешение всех возникающих в обществе конфликтов, повышенные требования к персоне судьи, его поведению, а также за выполнение им профессиональных обязанностей являются оправданными и согласуются с международными рекомендациями и стандартами в сфере правосудия.

Так, Бангалорские принципы поведения судей (приложение к резолюции Экономического и Социального Совета ООН 2006/23 от 27 июля 2006 года), представляющие собой дальнейшее развитие Основных принципов независимости судебных органов, провозглашают, что постоянное внимание со стороны общественности налагает на судью обязанность принять на себя ряд ограничений и, несмотря на то, что рядовому гражданину эти ограничения могли бы показаться обременительными, судья принимает их добровольно.

Несомненно, дисциплинарный проступок причиняет невосполнимый ущерб престижу судейской профессии, подрывающий доверие к судебной системе в целом. Любое дисциплинарное разбирательство несёт определённые негативные последствия, причем каждый случай привлечения судьи к дисциплинарной ответственности уменьшает авторитет судебной власти дискредитирующим поведением судьи, совершившим дисциплинарный проступок.

В этой связи, установление возможности привлечения судьи к дисциплинарной ответственности и наложения дисциплинарных взысканий, не связанных с освобождением от занимаемой должности, является необходимым инструментом для обеспечения повышенной ответственности судьи за свое поведение и выполнение им

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

своих профессиональных обязанностей. В конечном счете, целью института дисциплинарной ответственности судей является решение задач в интересах поддержания необходимого обществу уровня эффективности судебной системы.

Вместе с тем, процедура дисциплинарной ответственности судьи должна иметь особую специфику, обусловленную конституционно-правовым статусом судьи, и обеспечивать баланс между независимостью судьи и его ответственностью перед обществом.

5. В соответствии с частями 1, 2 статьи 93 Конституции Кыргызской Республики судьи независимы и подчиняются только Конституции и законам. Основными инструментариями обеспечения принципа независимости каждого судьи, которая сама по себе не означает его бесконтрольность и безответственность, является несменяемость и неприкосновенность судьи. Эти свойства не могут рассматриваться в качестве личной привилегии, поскольку представляют собой средство защиты публичных интересов, прежде всего, интересов правосудия. Только подлинно независимый и вызывающий доверие у общества суд может служить эффективной гарантией защиты прав и свобод человека и преодоления любых кризисов в обществе. В свою очередь, функционирование такого суда, возможно лишь там, где судьи максимально защищены от произвольных репрессалий и необоснованных обвинений по отношению к себе. Надежные процедурные гарантии, полноценно реализуемые на практике, являются ключевым фактором защиты судей от произвольных и необоснованных взысканий, соответственно, неправомерного давления на них. Таким образом, обществу, если оно хочет иметь беспристрастный и справедливый суд, доверять ему, то есть иметь надлежащее правосудие, необходимо смириться с тем, что судьи должны быть ограждены и защищены гораздо более сильными механизмами.

Статус судьи, обеспечивающий исполнение возложенной на судьи задачи по осуществлению правосудия, подлежит конституционно-правовой защите, уровень которой не должен снижаться по отношению к ранее достигнутому. Данное требование прямо закреплено в части 3 статьи 3 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики», согласно которой в Кыргызской Республике не могут издаваться законы и иные нормативные правовые акты, умаляющие самостоятельность судов и независимость судей.

Таким образом, государство обязано принять все возможные меры для надлежащей деятельности судей по отправлению правосудия, не исключая, в свою очередь, возможности привлечения судьи к дисциплинарной ответственности.

6. Существующее правовое регулирование процедуры привлечения к дисциплинарной ответственности судей, предусматривая возможность обжалования в судебном порядке такого вида дисцип-

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

линарного взыскания как досрочное освобождение от занимаемой должности, исключает возможность обжалования, в том числе в судебном порядке, решений Дисциплинарной комиссии при Совете судей о наложении иных видов взысканий: предупреждение, замечание, выговор (часть 4 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики»).

Такой подход законодателя не способствует развитию независимой судебной системы с судьями, которые, пользуясь свободой действий в пределах закона, последовательно обеспечивают справедливое судебное разбирательство. Реальная угроза быть подвергнутым необоснованному дисциплинарному взысканию при отсутствии надежной процедуры пересмотра решения о наложении дисциплинарного взыскания может помешать судьям осуществлять свои полномочия эффективно, снижая степень гарантированности их независимости. В дисциплинарной процедуре собственная защита обвинённым судьей, как носителем государственной власти, имеет публичный интерес.

В данном аспекте следует иметь в виду также и международные стандарты, содержащие положения о предоставлении возможности обжалования судьей наложенного на него дисциплинарного взыскания. Так, отдельные положения Основных принципов независимости судебных органов (одобренные резолюциями Генеральной Ассамблеи ООН от 29 ноября 1985 года и от 13 декабря 1985 года) гласят, что обвинение или жалоба, поступившие на судью в ходе выполнения им (ею) своих судебных и профессиональных обязанностей, должны быть безотлагательно и беспристрастно рассмотрены согласно соответствующей процедуре. Судья имеет право на ответ и справедливое разбирательство (пункт 17); решения о дисциплинарном наказании, отстранении от должности или увольнении должны быть предметом независимой проверки (пункт 20).

В пункте 5.1 Европейской Хартии о статусе судей от 10 июля 1998 года также отмечено, что решение исполнительного органа, коллегии или органа, назначающего наказание, как это предусмотрено в Хартии, может быть обжаловано в вышестоящий судебный орган.

Таким образом, международно-правовые стандарты, допуская возможность функционирования дисциплинарного органа, рассматривающего вопросы дисциплинарной ответственности судей в виде судебного или иного органа, требуют, чтобы в национальных законодательствах предусматривался механизм обжалования принимаемых им решений.

Следовательно, решение Дисциплинарной комиссии при Совете судей о применении к судье таких видов дисциплинарного взыскания как предупреждение, замечание и выговор должно стать предметом независимой проверки.

Следует отметить, что для обеспечения принципа независимости судей особо важно, чтобы процедура, посредством которой на-

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

лагается взыскание, была честной, беспристрастной, объективной и проводилась независимым органом. В этой связи деятельность членов Дисциплинарной комиссии при Совете судей по привлечению к дисциплинарной ответственности судей должна быть детально регламентирована законодательно закрепленными критериями, позволяющими исключить возможность различной трактовки правовых норм и использования механизма дисциплинарной ответственности как инструмента давления на судей.

Неоднородность состава Дисциплинарной комиссии, формируемой не только из числа судей, но и представителей гражданского общества и иных государственных органов требует особого внимания законодателя к порядку и последовательности стадий дисциплинарного производства, одним из элементов которого должна стать возможность обжалования решения о применении меры к судье дисциплинарного взыскания с тем, чтобы не допустить необоснованного привлечения судей к дисциплинарной ответственности.

Этого требует, в том числе, гарантированное Конституцией Кыргызской Республики и носящее абсолютный характер право каждого на судебную защиту.

Вместе с тем, реализация для судей права на судебную защиту в традиционном понимании, когда рассмотрение дела будет происходить в судебном органе с соблюдением всех принципов отправления правосудия, когда в состязаниях будут участвовать все стороны конфликта, не может не отразиться негативным образом на авторитете судебной системы в целом. С учетом этих важных обстоятельств Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики считает возможным реализацию права судей на судебную защиту несколько иным образом.

Поддержание авторитета судебной власти в непосредственной связи с необходимостью обеспечения ее независимости возлагается на органы судейского самоуправления, а именно на Совет судей, являющийся выборным органом судейского самоуправления. Совет судей, состоящий исключительно из судей, наделенных полномочием отправления правосудия и избираемых съездом из числа наиболее подготовленных и авторитетных судей, призван, прежде всего, защищать права и законные интересы судей, поэтому возложение функции по рассмотрению жалоб судей на решения Дисциплинарной комиссии при Совете судей будет вполне оправданным как с точки зрения международных обязательств Кыргызской Республики, так и требований Конституции о безоговорочном обеспечении каждого правом на судебную защиту.

Следовательно, законодатель, исходя из правового статуса Дисциплинарной комиссии при Совете судей как административно-юрисдикционного органа должен урегулировать правоотношения, возникающие вследствие необходимости обеспечения выполнения

18 марта
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

международных обязательств и конституционного права каждого на судебную защиту, с учетом баланса публичных интересов, предполагающих как их строгую и неотвратимую ответственность по широкому перечню оснований, так и необходимостью обеспечения гарантий независимости и неприкосновенности судей.

При этом следует особо подчеркнуть, что право на обжалование решений о дисциплинарном взыскании не может быть предоставлено субъекту, инициировавшему дисциплинарное производство, поскольку у судей возникновение этого права носит публичный интерес и направлен на обеспечение принципа его независимости, тогда как иные лица имеют полноценную возможность для защиты своих интересов в судах на общих основаниях.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6, частями 8 и 9 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

РЕШИЛА:

1. Признать абзац второй части 7 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики "О статусе судей Кыргызской Республики" не противоречащим абзацу второму части 2, части 3 статьи 16, пункту 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

2. Правительству Кыргызской Республики внести соответствующие изменения в законодательные акты, исходящие из мотивировочной части настоящего решения.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

По данному делу имеется особое мнение судей К.А. Дуйшеева, К.Дж. Кыдырбаева, Ч.О. Осмоновой, Ж.И. Саалаева.

ОСОБОЕ МНЕНИЕ

судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики Дуйшеева К.А., Кыдырбаева К.Ж., Осмоновой Ч.О., Саалаева Ж.И. по делу о проверке конституционности абзаца второго части 7 статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» в связи с обращением Жорокулова М.М.

С вынесенным решением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по делу о проверке конституционности абзаца второго части 7 статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» не согласны по нижеследующим основаниям.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своем решении от 18 марта 2020 года отметила, что международно-правовые стандарты, допуская возможность функционирования дисциплинарного органа, рассматривающего вопросы дисциплинарной ответственности судей в виде судебного или иного органа, требуют, чтобы в национальных законодательствах предусматривался механизм обжалования принимаемых им решений. Следовательно, решение Дисциплинарной комиссии при Совете судей о применении к судье таких видов дисциплинарного взыскания как предупреждение, замечание и выговор должно стать предметом независимой проверки. Неоднородность состава Дисциплинарной комиссии, формируемой не только из числа судей, но и представителей гражданского общества и иных государственных органов требует особого внимания законодателя к порядку и последовательности стадий дисциплинарного производства, одним из элементов которого должна стать возможность обжалования решения о примене-

нии меры к судье дисциплинарного взыскания с тем, чтобы не допустить необоснованного привлечения судей к дисциплинарной ответственности. Совет судей, состоящий исключительно из судей, наделенных полномочием отправления правосудия и избираемых съездом из числа наиболее подготовленных и авторитетных судей, призван, прежде всего, защищать права и законные интересы судей, поэтому возложение функции по рассмотрению жалоб судей на решения Дисциплинарной комиссии при Совете судей будет вполне оправданным как с точки зрения международных обязательств Кыргызской Республики, так и требований Конституции о безоговорочном обеспечении каждого правом на судебную защиту.

Такой вывод Конституционной палаты считаем недостаточно аргументированным и обоснованным, так как в соответствии с Законом Кыргызской Республики «О внесении изменений в Конституцию Кыргызской Республики» от 28 декабря 2016 года № 218, рассмотрение вопросов о привлечении судей к дисциплинарной ответственности было исключено из полномочий Совета судей.

Более того, согласно пояснительной записке приложенной к указанному Закону на стадии его проектирования, внесенные поправки вытекали из необходимости замены Совета судей Кыргызской Республики Дисципли-

нарной комиссией в силу ряда причин. Так, Совет судей состоит исключительно из судей и это может стать препятствием к объективному подходу к вопросам ответственности своих коллег. Поэтому Совет судей исключается из числа институтов, которые рассматривают вопросы о привлечении судей к ответственности. Взамен создается орган на паритетных началах Президентом, Жогорку Кенешем и Советом судей (часть 9 статьи 95). Этот орган не связан корпоративной солидарностью и в связи с этим способен объективно рассматривать вопрос об ответственности судьи.

Кроме того, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обосновывая свое решение, ссылается на необходимость исполнения положений ряда международных договоров, участницей которых является Кыргызская Республика. Так, отдельные положения Основных принципов независимости судебных органов (одобренные резолюциями Генеральной Ассамблеи ООН от 29 ноября 1985 года и от 13 декабря 1985 года) гласят, что обвинение или жалоба, поступившие на судью в ходе выполнения им (ею) своих судебных и профессиональных обязанностей, должны быть безотлагательно и беспристрастно рассмотрены согласно соответствующей процедуре. Судья имеет право на ответ и справедливое разбирательство (пункт 17); решения о дисциплинарном наказании, отстранении от должности или увольнении должны быть предметом независимой проверки (пункт 20).

В пункте 5.1 Европейской Хартии о статусе судей от 10 июля 1998 года также отмечено, что решение исполнительного органа, коллегии или органа, назначающего наказание, как это предусмотрено в Хартии, может быть обжаловано в вышестоящий судебный орган.

Вместе с тем, не отрицая важность соблюдения взятых на себя международных обязательств, все же следует принять во внимание, что в силу требований норм абзаца второй части 3 статьи 6 Конституции Кыргызской Республики порядок и условия применения международных договоров и общепризнанных принципов и норм международного права должны определяться законами.

Кроме того, согласно указанному решению право на обжалование решений о дисциплинарном взыскании не может быть предоставлено субъекту, инициировавшему дисциплинарное производство, поскольку у судей возникновение этого права носит публичный интерес и направлен на обеспечение принципа его независимости, тогда как иные лица имеют полноценную возможность для защиты своих интересов в судах на общих основаниях.

Однако, такой подход является весьма спорным, поскольку ставит инициаторов дисциплинарного производства в неравное положение с судьями, которые будут иметь возможность обжаловать наложенное дисциплинарное взыскание, следовательно теряется смысл обращения граждан имеющих претензии к судьям.

Особое мнение

судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики Дуйшеев К.А., Кыдырбаева К.Ж., Осмоновой Ч.О., Саалаева Ж.И.

Лицу, которое полагает, что судья в ходе осуществления правосудия допустил действия или высказывания, умаляющие его достоинство, либо своим бездействием допустил их уменьшение со стороны других участников процесса, должна быть обеспечена, по крайней мере, справедливая процедура рассмотрения его жалобы. Иное фактически означало бы превращение гарантий независимости и неприкосновенности судей из средства защиты публичных интересов в их личную привилегию, что, в свою очередь, могло бы повлечь уменьшение достоинства личности при осуществлении правосудия, несовместимое с требованиями части 1 и 2 статьи 16, часть 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

В целом рассматриваемое решение содержит аргументы обосновывающие необходимость признания оспариваемой нормы противоречащей Конституции Кыргызской Республики. Однако в резолютивной части, указанная норма признается не противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

В связи с чем, следует отметить, что Конституционная палата не приняла во внимание требования пункта 10 статьи 48 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» согласно которой в решении Конституционной палаты должны быть указаны в том числе, доводы в пользу принятого Конституционной палатой решения, а при необходимости до-

воды, опровергающие утверждения сторон.

Решение Конституционной палаты состоит из вводной, описательной, мотивировочной и резолютивной частей. Мотивировочная часть состоит из оценки судом всех доводов, отраженных в описательной части. Именно данный раздел ложится в основу принятого решения. Соответственно резолютивная часть решения – это выводы суда по поставленному вопросу. Следовательно, решение Конституционной палаты должно приниматься в единстве всех его частей, и приводимые доводы должны подтверждать выводы, изложенные в резолютивной части.

Вместе с тем, указанные требования не были соблюдены, и Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики приняла противоречивое решение по рассматриваемому вопросу, не приводя достаточных оснований по пункту 1 резолютивной части. Более того, в противоречие этому пункту приняла дополнительный пункт рекомендательного характера (п.2), которым обязала Правительство Кыргызской Республики внести изменения и дополнения в законодательные акты с учетом мотивировочной части решения. Полагаем, что подобное решение, вероятнее всего, в последующем обусловит определенные сложности в его реализации.

Судьи: Дуйшеев К.А.
Кыдырбаев К.Ж.
Осмонова Ч.О.
Саалаев Ж.И.

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**по делу о проверке конституционности части 1
статьи 49 Кодекса Кыргызской Республики о детях в
связи с обращением Гульжигитова Жанатбека Нур-
диновича**

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Дуйшеева К.А., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Джолгокпаевой С.А., с участием:

обращающейся стороны – Гульжигитова Жанатбека Нурдиновича;
стороны-ответчика – Бейшенбек кызы Камилы, Болджуровой Светы Садыковны, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1, 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37, 42 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 1 статьи 49 Кодекса Кыргызской Республики о детях.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Гульжигитова Ж.Н.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 1 статьи 49 Кодекса Кыргызской Республики о детях.

Заслушав информацию судьи-докладчика Осмонбаева Э.Ж., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 14 июня 2019 года поступило ходатайство Гульжигитова Ж.Н. о проверке соответствия части 1 статьи 49 Кодекса Кыргызской Республики о детях частям 2, 3, 5 статьи 16, части 1 статьи 20, части 2 статьи 36, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

В своем ходатайстве заявитель указывает, что оспариваемая норма ограничивает возраст усыновителя, который не может превышать 60 лет. Установление указанного возрастного ценза при усыновлении ребенка, по мнению заявителя, носит дискриминационный характер и противоречит требованиям части 2 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики, согласно которой никто не может подвергаться дискриминации по какому-либо основанию, в том числе, по признаку возраста.

Субъект обращения отмечает, что с согласия уполномоченного органа по защите детей в случаях, когда родители ребенка умерли,

№ 03-Р

неизвестны или признаны судом безвестно отсутствующими, недееспособными, лишены судом родительских прав, по причинам, признанным судом неуважительными, более 6 месяцев не проживают совместно с ребенком и уклоняются от его воспитания и содержания, усыновителями могут быть лица старше 60 лет, являющиеся родственниками ребенка, а также лица, которые являлись опекуном или попечителем. Указанные положения, по его мнению, создают дополнительную дискриминацию по признаку происхождения в пользу лиц в возрасте старше 60 лет, но являющихся родственниками, опекунами или попечителями ребенка.

Заявитель считает, что оспариваемая норма нарушает требования части 3 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики, гарантирующей каждому равенство всех перед законом и судом.

Как полагает Гульжигитов Ж.Н., в Кыргызской Республике согласно части 5 статьи 16 Конституции действует принцип обеспечения наилучших интересов ребенка. Однако указанный принцип не реализован в оспариваемой норме. При этом, запрет на усыновление лицами старше 60 лет без обследования условий жизни лица, желающего усыновить ребенка, без выяснения препятствий для усыновления, без выявления отношения ребенка к усыновителю, по мнению заявителя, нарушают требования части 2 статьи 36 Конституции Кыргызской Республики, согласно которой каждый ребенок имеет право на уровень жизни, необходимый для его физического, умственного, духовного, нравственного и социального развития.

Кроме того, действие оспариваемой нормы входит в противоречие с частью 1 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики, которая гарантирует недопустимость принятия законов, отменяющих или умаляющих права и свободы человека и гражданина.

Наряду с этим, Гульжигитов Ж.Н. отмечает, что действием части 2 статьи 45 Кодекса о детях, регламентирующей вопросы рассмотрения судом в порядке гражданского судопроизводства материалов об усыновлении ребенка, нарушается право на судебную защиту лиц старше 60 лет, гарантированное частью 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

С учетом изложенного, субъект обращения просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

Постановлением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 24 октября 2019 года ходатайство Гульжигитова Ж.Н. было принято к производству.

В судебном заседании Гульжигитов Ж.Н. поддержал свои требования и просит их удовлетворить.

Представитель стороны-ответчика Бейшенбек кызы К. считает доводы заявителя несостоятельными по следующим основаниям.

Согласно части 5 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики в Кыргызской Республике действует принцип обеспечения наилучших интересов ребенка. Приведенное положение Конституции отве-

№ 03-Р

чает общепризнанным принципам и нормам международного права, являющимся в силу части 3 статьи 6 Конституции составной частью ее правовой системы. Так, усыновление, удочерение детей гражданами Кыргызской Республики, иностранными гражданами осуществляется в соответствии с Конвенцией ООН о правах ребенка, Минской конвенцией о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам от 22 января 1993 года, Кишиневской конвенцией о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам от 7 октября 2002 года, Гаагской конвенцией о защите детей и сотрудничестве в отношении международного усыновления от 29 мая 1993 года, Кодексом Кыргызской Республики о детях и Семейным кодексом Кыргызской Республики.

Представитель Жогорку Кенеша Кыргызской Республики считает, что установленная законодателем норма, когда возраст усыновителя не должен превышать 60 лет, соответствует абзацу второму части 2 статьи 16 Конституции и не может носить дискриминационный характер по возрастному признаку, так как действие оспариваемой нормы предполагает приоритет воспитания детей в семье, заботу об их благосостоянии и развитии. Кроме того, в силу пункта 3 статьи 1 и пункта 2 статьи 59 Семейного кодекса Кыргызской Республики к основным началам семейного законодательства относится принцип приоритета семейного воспитания ребенка и закрепление прав каждого ребенка жить и воспитываться в семье, насколько это возможно.

Бейшенбек кызы К. отмечает, что ограничение, заложенное в оспариваемой норме, обусловлено интересами усыновляемых детей и исходит из средней продолжительности жизни человека: 69 лет – у мужчин, 79 лет – у женщин, а также пенсионного возраста, установленного для мужчин – 63 года и 58 лет – для женщин. В силу своего возраста усыновители сами нуждаются в поддержке и помощи и не в состоянии в полной мере выполнять обязанности родителей, соответственно, интересы ребенка в достаточной степени не могут быть реализованы.

Таким образом, представитель стороны-ответчика считает, что вводимые законодателем ограничения прав и свобод, связанные с возрастом усыновителей, соразмерны целям защиты прав и свобод других лиц, в частности, детей.

На доводы заявителя о том, что усыновителями могут быть лица старше 60-лет, являющиеся родственниками ребенка, а также его опекуны и попечители, представитель Жогорку Кенеша Кыргызской Республики отметила следующее.

В соответствии с пунктом 1 статьи 66 Гражданского кодекса Кыргызской Республики опека и попечительство устанавливаются для защиты прав и интересов недееспособных или не полностью дееспособных граждан, а также над несовершеннолетними в целях их воспитания. Кроме того, в части 3 статьи 73 Кодекса о детях установлено, что бабушки и дедушки, родители, супруги, совершенно-

№ 03-Р

летние дети, совершеннолетние внуки, братья и сестры совершеннолетнего подопечного, а также бабушки и дедушки, совершеннолетние братья и сестры несовершеннолетнего подопечного вне зависимости от гражданства имеют преимущественное право быть его опекунами или попечителями перед всеми другими лицами.

Бейшенбек кызы К. отмечает, что уполномоченный орган по защите детей обязан провести обследование условий жизни лица, желающего усыновить ребенка, проверить, не имеются ли препятствия для усыновления, будет ли усыновление отвечать интересам ребенка, выявить отношение ребенка к усыновителю, оказать усыновителю содействие в сборе необходимых документов, передать материалы со своим заключением на рассмотрение суда.

Относительно доводов заявителя о том, что часть 2 статьи 45 Кодекса Кыргызской Республики о детях нарушает право усыновителей старше 60 лет на судебную защиту представитель законодателя отмечает, что согласно пункту 2 статьи 157 Гражданского процессуального кодекса сроки рассмотрения и разрешения гражданских и экономических дел, в том числе, о взыскании алиментов, об усыновлении, о назначении опекуна (попечителя) и о направлении детей в интернатные учреждения рассматриваются и разрешаются в срок до одного месяца со дня принятия, при этом дела рассматриваются судами в порядке особого производства согласно пункту 1 статьи 262 обозначенного Кодекса.

Таким образом, по мнению Бейшенбек кызы К. часть 1 статьи 49 Кодекса Кыргызской Республики о детях соответствует Конституции Кыргызской Республики.

Представитель стороны-ответчика Болджурова С.С. поддержала доводы Бейшенбек кызы К.

Аппарат Президента Кыргызской Республики также придерживается позиции о конституционности оспариваемой нормы и привел аналогичные доводы. В соответствии с мнением, выраженным в письменном виде, действием оспариваемой нормы обеспечивается принцип приоритета семейного устройства детей, оставшихся без попечения родителей, закрепленный в части 1 статьи 7 Кодекса Кыргызской Республики о детях.

Аппарат Президента Кыргызской Республики отмечает, что частью 3 статьи 48 указанного Кодекса, при наличии нескольких лиц, желающих усыновить одного и того же ребенка, преимущественное право предоставляется родственникам ребенка, при условии обязательного соблюдения интересов усыновляемого ребенка и требований частей 1 и 2 статьи 48 обозначенного Кодекса.

В соответствии с Конвенцией ООН о правах ребенка (1989 года) усыновление предполагает приоритет наилучших интересов ребенка, когда дети отдаются в семью усыновителей только тогда, когда это необходимо, и только в такую семью, которая наиболее подходит для этого ребенка. Ограничение, заложенное в оспариваемой норме, мотивировано, прежде всего, интересами ребенка, имеющего

№ 03-Р

право на воспитание в полноценной, здоровой семье, на получение достойного уровня жизни, качество ухода, образование, что может быть поставлено под сомнение в семье с пожилыми родителями.

В позиции Аппарата Президента Кыргызской Республики указывается, что по классификации Всемирной организации здравоохранения ООН лица 60-75 лет считаются лицами пожилого возраста. Естественно, их возможности меньше по сравнению с более молодыми людьми в силу, как физиологических особенностей организма, так и социально-экономических факторов. Таким образом, установление возрастного ценза для усыновителей не может расцениваться в качестве дискриминации по признаку возраста, а представляется как специальная мера, направленная на достижение обеспечения наилучших интересов ребенка, что в международном праве является основополагающим принципом при рассмотрении вопросов, касающихся детей.

Тем самым, государство способствует формированию позитивных и прочных родительских отношений с ребенком, ставит интересы ребенка на первое место во всех вопросах, в том числе, сводит к минимуму риск сиротства до совершеннолетия ребенка.

Верховный суд Кыргызской Республики выразил мнение, схожее с позицией стороны-ответчика и аппарата Президента Кыргызской Республики, и считает, что возраст усыновителя с учетом состояния здоровья, социального статуса, а также психологических и физиологических способностей должен позволять выполнять функции, связанные с воспитанием ребенка. Законом Кыргызской Республики «О государственном пенсионном социальном страховании» закреплен пенсионный возраст для мужчин – в 63 года, для женщин – в 58 лет, тем самым, определяя физиологическую неспособность человека ежедневно выполнять трудовые обязательства. Следовательно, воспитывать ребенка усыновителю пенсионного возраста будет сложнее, так как для полноценного развития ребенка необходимы большое количество времени, сил, а также финансовые возможности.

Верховный суд Кыргызской Республики отмечает, что обращающаяся сторона указывает на нарушение положения части 1 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики, которая устанавливает запрет на принятие законов, отменяющих или умаляющих права и свободы человека и гражданина. Однако между приведенным конституционным положением и оспариваемой нормой отсутствует непосредственная смысловая связь, следовательно, положения части 1 статьи 49 Кодекса Кыргызской Республики о детях не могут рассматриваться как нормы, умаляющие или ограничивающие права и свободы человека.

На основании изложенного, Верховный суд Кыргызской Республики считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

Представитель Правительства Кыргызской Республики Абдыраев Б. придерживается позиции, схожей с доводами представите-

№ 03-Р

лей стороны-ответчика и иных лиц. При этом он отметил, что оспариваемая норма содержит ограничение в виде возрастного ценза на усыновление с учетом требований части 2 статьи 20 Конституции, допускающей возможность ограничения прав и свобод человека и гражданина в определенных ею целях, в том числе, и в целях защиты прав и свобод других лиц. Часть 1 статьи 49 Кодекса о детях направлена на защиту прав и свобод детей, и указанные ограничения являются соразмерными целям, определенным Конституцией Кыргызской Республики.

Согласно положению части 2 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики не являются дискриминацией специальные меры, установленные законом и направленные на обеспечение равных возможностей для различных социальных групп в соответствии с международными обязательствами.

Представитель Правительства Кыргызской Республики отметил, что ребенок имеет право на воспитание в полноценной, здоровой семье, на получение достойного уровня жизни, на качество ухода, что может быть поставлено под сомнение в семье с пожилыми родителями. Ведь возраст усыновителя должен позволить ему, с учетом состояния здоровья, социального статуса, а также психологических и физиологических способностей, быть в состоянии выполнять функции, связанные с воспитанием ребенка. Воспитание несовершеннолетнего ребенка усыновителю пенсионного возраста будет гораздо сложнее, так как для полноценного развития ребенка необходимо большое количество времени и сил.

На основании вышеизложенного, представитель Правительства Кыргызской Республики просит в удовлетворении требований заявителя отказать. Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Курманбаева А.М. также считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

В соответствии со статьей 4 Конвенции о детях защита прав и интересов детей основывается на принципах: признания первоочередности прав и интересов ребенка с целью обеспечения его наилучших интересов, ответственности органов государственной власти и местного самоуправления, их сотрудников, а также иных физических и юридических лиц за нарушение прав и интересов ребенка, причинение ему вреда; приоритетности защиты прав и интересов ребенка со стороны государства, общества, семьи. Установление особых требований и ограничений по вопросам усыновления ребенка обусловлено необходимостью принятия достаточных законодательных гарантий для обеспечения защиты интересов ребенка, объективно оправдано и соразмерно общезначимой конституционной цели защиты прав и свобод других лиц. Соответственно, не может рассматриваться как нарушение принципа равных прав и запрета дискриминации.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, приняв во внимание позиции иных лиц и, исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

№ 03-Р

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу является часть 1 статьи 49 Кодекса Кыргызской Республики о детях следующего содержания:

«Статья 49. Возраст усыновителя и разница в возрасте между усыновителем и усыновляемым ребенком

1. Возраст усыновителя не должен превышать 60 лет. С согласия уполномоченного органа по защите детей в случаях, когда родители ребенка умерли, неизвестны или признаны судом безвестно отсутствующими, признаны судом недееспособными, лишены судом родительских прав по причинам, признанным судом неуважительными, более 6 месяцев не проживают совместно с ребенком и уклоняются от его воспитания и содержания, усыновителями могут быть лица старше 60 лет, являющиеся родственниками ребенка, а также лица, которые являлись опекуном, попечителем ребенка.»

Кодекс Кыргызской Республики о детях принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 16 августа 2012 года № 71-72, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Объективная необходимость воплощения в жизнь Конституции Кыргызской Республики обусловлена, прежде всего, тем, что оторванность конституционного образа общества от реальности может привести к неспособности конституционно-правовых механизмов обеспечить режим законности и стабильности общественно-политической жизни страны. Одновременно с этим, от того, насколько полноценно будут реализовываться конституционные ценности зависит настолько гармонично и рационально сложатся взаимоотношения между ключевыми субъектами общественных отношений — личности, общества и государства.

Конституционные ценности — это совокупность приоритетных социальных установок, формализованных в Основном Законе, обеспечивающих оптимальное развитие и сосуществование личности, общества и государства на основе сбалансированности их интересов.

Конституция Кыргызской Республики, признавая права и свободы человека и гражданина высшей ценностью, не ограничивает их перечень прямым предписанием, а, напротив, провозглашает, что «права и свободы, установленные настоящей Конституцией, не являются исчерпывающими и не должны толковаться как отрицание или умаление других общепризнанных прав и свобод человека и гражданина» (статья 17). Такой подход конституционного законода-

№ 03-Р

теля не случаен, а обусловлен прогрессирующей динамикой развития современного человеческого общества, которая неминуемо ведет к естественному расширению потребностей и интересов человека.

При таком многообразии прав и свобод человека и гражданина их пересечения в повседневной жизнедеятельности индивидов неотвратимы, соответственно, полностью избежать противоречий и конфликтов между ними не возможно. Поэтому, именно в эффективном преодолении подобных ситуаций без отрицания и умаления одной конституционной ценности в пользу другой заключается главная задача всех трех ветвей государственной власти, и, в первую очередь, органа конституционного контроля.

Следует особо отметить, что Конституция Кыргызской Республики не устанавливает иерархию между правами и свободами человека и гражданина, каждая из которых представляет из себя наивысшую ценность, способных только в своей совокупности обеспечить целостность конституционного достоинства личности.

В связи с этим, нормотворческими и правоприменительными органами поддержание баланса интересов каждого должно осуществляться установлением такого соотношения между ними, которое позволит достичь максимально возможной гармонизации общественных отношений.

3. В соответствии с Конституцией Кыргызской Республики общественная и правовая жизнь в стране базируется на принципах запрета дискриминации по признаку пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений, образования и т.д., а также равенства всех перед законом и судом (части 2, 3 статьи 16).

Раскрывая конституционно-правовой смысл недискриминации, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своих решениях неоднократно указывала о конституционном принципе, который предполагает создание условий для недопустимости ущемления принадлежащих человеку прав, свобод или обязанностей в зависимости от его социальных либо других качеств (Решение от 16 ноября 2013 года). Данный принцип также указывает о недопустимости установления в нормативных правовых актах различий, исключений или предпочтений, основанных на признаках пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических и иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств, ведущих к нарушению равенства правовых возможностей человека и гражданина в различных сферах его общественной и личной жизни.

Соблюдение обозначенного конституционного принципа неразрывно связано с реализацией принципа равенства всех перед законом и судом, который является определяющим и носит обязательный характер в регулировании правоотношений во всех сферах жизнедеятельности человека.

№ 03-Р

Соблюдение принципа равенства, гарантирующего защиту от всех форм дискриминации, означает, помимо прочего, запрет вводить такие различия в правах лиц, принадлежащих к одной и той же категории, которые не имеют объективного и разумного оправдания.

Необходимость закрепления указанного принципа на законодательном уровне вытекает также из требований норм международных договоров. Так, в частности, положения Всеобщей декларации прав человека (статья 7), Международного пакта о гражданских и политических правах (статья 14, часть 2 статьи 20) закрепляют, что все люди равны перед законом и имеют право на равную защиту закона.

4. Дети – наиболее уязвимая и менее защищенная категория населения, обеспечение прав которых является первоочередной задачей государства.

В этой связи принятие решений и определение государственной политики в сфере прав ребенка предполагают необходимость полноценной реализации принципа наилучших интересов ребенка, закрепленного в части 5 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики.

Согласно Конституции Кыргызской Республики ребенок имеет право на уровень жизни, необходимый для его физического, умственного, духовного, нравственного и социального развития, ответственность за обеспечение условий жизни, необходимых для развития ребенка, несут каждый из родителей или другие лица, воспитывающие ребенка, в пределах своих способностей и финансовых возможностей (части 2, 3 статьи 36).

Указанное конституционное установление коррелируется со статьей 3 Конвенции о правах ребенка, одобренной Генеральной Ассамблеей ООН 20 ноября 1989 года, статьей 24 Международного пакта о гражданских и политических правах, согласно которым во всех действиях в отношении детей, независимо от того, предпринимаются они государственными или частными учреждениями, занимающимися вопросами социального обеспечения, судами, административными или законодательными органами, первоочередное внимание уделяется наилучшему обеспечению интересов ребенка. Каждый ребенок без всякой дискриминации по признаку расы, цвета кожи, пола, языка, религии, национального или социального происхождения, имущественного положения или рождения имеет право на такие меры защиты, которые требуются в его положении как малолетнего со стороны его семьи, общества и государства.

Конвенция о правах ребенка, признавая, что ребенку для полного и гармоничного развития его личности нужно расти в семейном окружении, в атмосфере счастья, любви и понимания, обязывает подписавшие ее государства обеспечивать детям необходимые для их благополучия защиту и заботу, принимать все надлежащие законодательные, административные и другие меры для осуществления их прав, включая право каждого ребенка на уровень жизни, требуемый для его физического, умственного, духовного, нравственно-

№ 03-Р

го и социального развития (преамбула, пункт 2 статьи 3, статья 4 и пункт 1 статьи 27).

Кроме того, следует принять во внимание, что согласно принятым Генеральной Ассамблеей ООН Декларации прав ребенка (Резолюция 1386 (XIV) от 20 ноября 1959 года) и Декларации о социальных и правовых принципах, касающихся защиты и благополучия детей, особенно при передаче детей на воспитание и их усыновлении на национальном и международном уровнях (Резолюция 41/85 от 3 декабря 1986 года), ребенок ввиду его физической и умственной незрелости нуждается в специальной охране и постоянной заботе, включая надлежащую правовую защиту, а наилучшее обеспечение интересов ребенка и его потребность в любви должны являться главным соображением при рассмотрении всех вопросов, связанных с передачей ребенка для заботы о нем не его собственными родителями.

5. В Кыргызской Республике особую роль в развитии личности, удовлетворении ее духовных потребностей играет семья, которая по своей значимости является конституционной ценностью и находится под особой охраной государства (часть 1 статьи 36 Конституции Кыргызской Республики).

Это конституционное установление предопределяет, что государство обязано создавать необходимые условия для уважения и защиты семейных отношений, где одними из важных принципов их регулирования должны стать приоритет семейного воспитания детей, забота об их благосостоянии и развитии, а также обеспечение им уровня жизни, необходимого для их физического, умственного, духовного, нравственного и социального развития.

От уровня реализации этой конституционной гарантии во многом зависит степень самореализации личности, вовлечения ее в общественно полезные процессы, а также обеспечение социальной справедливости в обществе, экономическое благосостояние и духовное развитие народа. В данном контексте особую значимость для государства и общества приобретают такие понятия как семья, отцовство, материнство и детство, как предмет заботы и преимущественной защиты (часть 1 статьи 36 Конституции Кыргызской Республики).

Взаимосвязь между этими понятиями предполагает не только вопросы заключения брака и вытекающие из него правовые последствия, но и закрепление особой правовой связи между детьми и родителями, а в случае лишения ребенка родительской заботы – лицами их заменяющими.

Права детей, возникающие при их рождении, и их непосредственная реализация лежит в виде обязанности на их родителях или лицах их заменяющих, что обусловлено, прежде всего, необходимостью нахождения детей в кругу семьи или в условиях, максимально приближенных к семейному окружению (часть 3 статьи 36 Конституции Кыргызской Республики).

№ 03-Р

Конституционная ценность института семьи, а также сама роль семьи в развитии личности и удовлетворении ее духовных потребностей, выделяет приоритет семейного воспитания детей, поэтому одним из средств обеспечения прав детей, оставшихся без попечения родителей, служит возможность их передачи в семью на воспитание (усыновление, удочерение), под опеку или попечительство, в приемную семью либо в случаях, предусмотренных законодательством Кыргызской Республики, в учреждения для детей-сирот или детей, оставшихся без попечения родителей.

Перечисленные формы устройства детей, оставшихся без попечения родителей, предусмотренные Кодексом Кыргызской Республики о детях (часть 1 статьи 43), с одной стороны, имеют целью обеспечить таким детям надлежащие, в том числе, эмоционально-психологические условия для полноценного развития, а с другой – позволяют гражданам, в том числе, тем, для кого биологическое материнство или отцовство исключено по медицинским показаниям, реализовать естественную потребность в осуществлении родительской заботы. Наличие возможности передать ребенка на воспитание в семью согласуется с нормами международного права, общеправовым принципом гуманизма, конституционными гарантиями охраны семьи, материнства, отцовства и детства.

Законодателем, исходя из конституционного дозволения о регулировании законодательством вопроса об обеспечении наилучших интересов ребенка, был принят Кодекс Кыргызской Республики о детях, устанавливающий основные гарантии прав и законных интересов детей и направленный на обеспечение государством уровня жизни, необходимого для физического, умственного, нравственного, духовного и социального развития детей, защиты и проявления особой заботы в отношении детей, находящихся в трудной жизненной ситуации. В соответствии с Главой 8 указанного Кодекса усыновление детей является мерой защиты прав и законных интересов ребенка, лишенных родительской заботы, направленной на обеспечение наилучших интересов ребенка.

Под наилучшими интересами ребенка законодатель в статье 5 Кодекса определил, что это: признание первоочередности прав и интересов ребенка с их закреплением в законодательстве; недопустимость дискриминации по признаку расы, цвета кожи, пола, языка, религии, политических или иных убеждений, национального и этнического или социального происхождения, имущественного положения, состояния здоровья или по каким-либо иным обстоятельствам; обеспечение его первоочередной защитой и заботой; уважение и обеспечение прав и свобод ребенка как равноправного члена общества; обеспечение права ребенка выражать свое мнение с обязательным его учетом при принятии решений, касающихся ребенка; обеспечение защиты ребенка от всех форм насилия; государственная поддержка семьи в целях обеспечения полноценного воспитания ребенка, защиты его прав и интересов, подготовки

№ 03-Р

его к полноценной жизни в обществе; повышение осведомленности и чувствительности родителей, их представителей и общества к правам и особым нуждам ребенка; децентрализация услуг по защите ребенка, обеспечение партнерства между государственными и негосударственными учреждениями в сфере защиты прав и интересов ребенка; ответственность должностных лиц органов государственной власти и местного самоуправления, а также граждан за нарушение прав, свобод и законных интересов ребенка, причинение ему вреда; обеспечение стабильности и непрерывности опеки, воспитания и образования ребенка с учетом этнического, религиозного и культурного происхождения ребенка при предоставлении мер по его защите; охрана прав и свобод ребенка со стороны государства, общества, семьи; обязанность родителей и лиц, их заменяющих, обеспечить надлежащее развитие ребенка.

Такое правовое регулирование коррелируется с Конвенцией о правах ребенка от 20 ноября 1989 года, ратифицированной Кыргызской Республикой 12 января 1994 года, где государства-участники, которые признают и/или разрешают существование системы усыновления, обязаны обеспечить в первоочередном порядке наилучшие интересы ребенка. Усыновление ребенка должно разрешаться только компетентными властями в соответствии с применимыми законом и процедурами и на основе всей относящейся к делу достоверной информации.

В соответствии со статьей 48 Кодекса Кыргызской Республики о детях усыновителями могут быть совершеннолетние лица обоего пола, где приоритет и преимущественное право отдается родственникам ребенка при наличии нескольких лиц, желающих усыновить одного и того же ребенка, при условии обязательного соблюдения требований законодательства и интересов усыновляемого ребенка.

Определяя круг лиц, которые имеют право быть или не быть усыновителями, законодатель предусмотрел и возрастной ценз при усыновлении ребенка, где возраст усыновителя не должен превышать 60 лет. Лица старше 60 лет могут быть усыновителями лишь в случае, если они являются родственниками, а также опекунами и попечителями ребенка (часть 1 статьи 49).

Таким образом, в рамках рассматриваемого дела соотношение прав ребенка, принципа обеспечения его наилучших интересов с принципами равенства и запрета дискриминации приобретает особую значимость, поскольку требует раскрытия сущности допустимых с точки зрения Конституции подходов при разрешении конфликтов, возникающих не только между частными и публичными интересами, но и внутри каждого из них.

С одной стороны, принцип равноправия и запрет дискриминации являются базовыми ценностями современных демократий, с другой, – принцип первостепенности прав и наилучших интересов ребенка вытекает из международных обязательств страны и отражает степень социализации общества. Соответственно, государство не вправе игнорировать ни одной из этих конституционных ценностей

№ 03-Р

и обязано выстраивать между ними такое соотношение, которое не повлечет отрицание или умаление одной из них.

Основополагающим в разрешении подобных правовых ситуаций является правильное определение конкретной задачи, на разрешение которой направлено принимаемое правовое регулирование, и какое общепризнанное право в связи с этим, приобретает первостепенное значение. В этом случае, полнота реализации других прав и свобод становится возможным в той мере, в какой она не будет препятствовать достижению первоочередной задачи. При этом Конституция Кыргызской Республики допускает применение, в том числе, и ограничительных мер, при обязательном соблюдении условия их соразмерности и отсутствия признаков преследования государственной целесообразности.

По мнению Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, в рассматриваемом случае установление возрастного ценза при усыновлении детей обусловлено целью обеспечения прав и наилучших интересов ребенка.

Основной целью усыновления является право ребенка на обеспеченность, удовлетворение его потребности в любви и постоянной заботе, где права усыновителей должны быть подчинены этой главной задаче.

Такая специфика правового регулирования в сфере семейного права и усыновления детей обеспечивает реализацию принципов первоочередности прав и интересов ребенка, обязанности родителей и лиц, их заменяющих, обеспечить надлежащее развитие ребенка, а также охрану и защиту прав и свобод ребенка со стороны государства, общества, семьи. Соответственно, реализация прав усыновителей может осуществляться лишь с позиции безусловного соблюдения прав и интересов ребенка, как наиболее уязвимого субъекта семейных отношений.

В Кыргызской Республике по официальным данным продолжительность жизни у мужчин составляет 69 лет, женщин – 79 лет. При этом, Законом Кыргызской Республики «О государственном пенсионном социальном страховании» установлен пенсионный возраст для мужчин – 63 года, женщин – 58 лет, тем самым, обозначен возрастной порог трудоспособности человека, присущий подавляющему большинству его граждан.

С учетом изложенного, в случае допустимости усыновления лицами, достигшими 60 лет, не исключается возможность того, что в силу своего возраста и обусловленных этим физическими и финансовыми возможностями, полноценное осуществление ими родительских обязанностей может стать затруднительным, а, порою, не возможным. Кроме того, высокий риск повторного сиротства до достижения ребенком возраста, позволяющего вести самостоятельный образ жизни, может привести к нарушению свойства непрерывности и стабильности защиты, заботы и воспитания ребенка, усугубить его социальную адаптацию и привести к серьезным осложнениям при выполнении государством своих обязательств по обеспечению наилучших интересов ребенка.

№ 03-Р

В этой связи, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики считает, что законодатель при выборе правового регулирования правильно определил содержание конституционной гарантии преимущественной охраны семьи, как основы общества, а в ней отдельно – институтов отцовства, материнства и детства, а также суть принципа обеспечения наилучших интересов ребенка (часть 5 статьи 16, часть 1 статьи 36 Конституции Кыргызской Республики). Соответственно, применение такого правового средства как введение ограничения в целях сбалансирования конституционных ценностей осуществлено законодателем в рамках его дискреции.

Таким образом, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики приходит к выводу, что при установлении возрастного ценза для лиц, намеренных усыновить ребенка, законодателем были учтены права и законные интересы всех участников этих правоотношений и использовано легитимное правовое средство, отвечающее критериям разумности и соразмерности. Ограничение принципа равенства и запрета дискриминации, содержащееся в оспариваемой норме, обусловлено конституционно значимой целью – защита прав и свобод других лиц, и не может рассматриваться как нарушение прав и свобод человека и гражданина, гарантированных Конституцией Кыргызской Республики.

б. Оспариваемая норма также предусматривает, что с согласия уполномоченного органа по защите детей в случаях, когда родители ребенка умерли, неизвестны или признаны судом безвестно отсутствующими, признаны судом недееспособными, лишены судом родительских прав по причинам, признанным судом неуважительными, более 6 месяцев не проживают совместно с ребенком и уклоняются от его воспитания и содержания, усыновителями могут быть лица старше 60 лет, являющиеся родственниками ребенка, а также лица, которые являлись опекуном, попечителем ребенка.

В семейных правоотношениях одним из определяющих юридических фактов является родство, объединяющее субъектов права в силу происхождения их друг от друга (либо от общего предка), удостоверяемое в установленном законом порядке. Именно поэтому для семейно-правовых отношений характерна их строгая связанность с личностью, что влечет за собой не отчуждаемость, непередаваемость прав и обязанностей, возникающих из этих отношений, другим лицам.

Предоставление законодателем в оспариваемом правовом регулировании такого преимущественного права усыновления родственником ребенка, при соблюдении общих требований к усыновителям, не ограничивает права других лиц, поскольку такое изъятие из общего правила направлено опять же на первоочередное обеспечение прав и интересов ребенка. Родственные узы или уже сложившиеся отношения с опекунами и попечителями способны создать более благоприятную среду, способной обеспечить ребенку быструю социальную адаптацию и повышенный уровень его защиты.

№ 03-Р

Таким образом, установление законодателем особых требований при усыновлении, заложенные в оспариваемой норме, не может рассматриваться как нарушающее право каждого на запрет дискриминации, на равенство всех перед законом и не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

7. Следует отметить, что в силу требований части 3 статьи 45 Кодекса Кыргызской Республики о детях права и обязанности усыновителя и усыновленного ребенка, возникают после вступления в законную силу решения суда об усыновлении ребенка. Следовательно, факт усыновления возникает при вынесении судом соответствующего решения и все последующие споры, связанные с этим разрешаются судами по обращениям заинтересованных лиц в порядке, установленном законом. А каждый, не согласный с введением оспариваемого законодательного ограничения, имеет возможность реализовать свое право на судебную защиту посредством обращения в судебный орган конституционного контроля. Подтверждением реализации данного конституционного права выступает предмет рассмотрения настоящего дела.

Соответственно, доводы заявителя о противоречии оспариваемой нормы части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики, регламентирующей право каждого на судебную защиту его прав и свобод не состоятельны.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6, частями 8, 9 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л А:

1. Признать часть 1 статьи 49 Кодекса Кыргызской Республики о детях не противоречащей частям 2, 3, 5 статьи 16, части 1 статьи 20, части 2 статьи 36, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 5 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года № 252 в связи с обращением Нааматова Байышбека Абдырахмановича

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Бобукевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Джолгокпаевой С.А. с участием:

обращающейся стороны – Нааматова Байышбека Абдырахмановича;

стороны-ответчика – Бейшенбек кызы Камилы, Орозобек уулу Максата, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

иных лиц – Букамбаевой Айсулуу Жаныбаевны, представителя Аппарата Президента Кыргызской Республики по доверенности; Токторова Элдара Майрамбековича, представителя Центра судебного представительства Правительства Кыргызской Республики по доверенности; Искакова Эркина Бакбуровича, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности; Аманжоловой Кундуз Бошкоевны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37, 42 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 5 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года №252.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство председателя сельскохозяйственного кооператива «Улан» Нааматова Б.А.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 5 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года №252.

Заслушав информацию судьи-докладчика Касымалиева М.Ш., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

№ 04-Р

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 12 июня 2019 года поступило ходатайство председателя сельскохозяйственного кооператива «Улан» (далее - кооператив) Нааматова Б.А., его представителя Чолпонбаева М.Ш. о проверке соответствия части 5 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года №252 части 2 статьи 12, части 1 статьи 20 и статье 40 Конституции Кыргызской Республики.

Из ходатайства следует, что подпунктами 4 и 5 статьи 221 Гражданского кодекса Кыргызской Республики в редакции 1996 года было установлено, что исковая давность не распространяется на требования собственника или иного владельца об устранении всяких нарушений его права, хотя бы эти нарушения не были соединены с лишением владения; на требования собственника или других лиц о признании недействительными актов органов государственного управления и местного самоуправления, которыми нарушаются права указанных лиц по владению, пользованию и распоряжению принадлежащим имуществом.

На основании этих норм собственники имели право в судебном порядке истребовать из чужого владения свое имущество или потребовать признать недействительными акты государственных органов и органов местного самоуправления, лишаящих их права собственности, несмотря на истечение сроков исковой давности.

Однако Законом Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года №252 подпункты 4 и 5 статьи 221 Гражданского кодекса Кыргызской Республики были исключены. Соответственно, собственники лишены права истребовать из чужого владения свое имущество или требовать признать недействительными акты государственных органов и органов местного самоуправления, лишивших лиц права собственности на имущество в связи с истечением срока давности.

Заявители сообщают, что Межрайонный суд Чуйской области определением от 29 апреля 2013 года отказал кооперативу в восстановлении пропущенного срока для подачи искового заявления и прекратил производство по делу. Данное определение Межрайонного суда оставлено в силе Чуйским областным судом 18 сентября 2013 года и Верховным судом Кыргызской Республики 10 декабря 2014 года.

Субъект обращения отмечает, что по заявлению кооператива в 2015 году было возбуждено уголовное дело по факту подделки правоустанавливающих документов о закреплении земельного участка, ранее принадлежавшего кооперативу, за другими лицами, которые приговором Сокулукского районного суда от 20 декабря 2018 года

№ 04-Р

были осуждены. Данный приговор Чуйским областным судом 1 января 2019 года оставлен без изменения.

В связи с вступлением в силу обвинительного приговора суда в отношении лиц, захвативших земли кооператива на основании поддельных документов, кооператив обратился в Межрайонный суд Чуйской области с заявлением о пересмотре дела по вновь открывшимся обстоятельствам. Однако в пересмотре было отказано в связи с истечением срока давности обращения в суд.

Заявители считают, что исключение оспариваемой нормой подпунктов 4, 5 статьи 221 Гражданского кодекса Кыргызской Республики лишает возможности судебной защиты права собственности, в случае его неправомерного отчуждения, истребования собственности от незаконного владения этим имуществом или требования в судебном порядке признания недействительным актов государственных органов и органов местного самоуправления, лишивших собственника имущества, тем самым, противоречит требованиям Конституции Кыргызской Республики, устанавливающим неприкосновенность собственности и изъятие имущества только по решению суда.

С учетом изложенного, заявители просят признать часть 5 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года №252 противоречащей части 2 статьи 12, части 1 статьи 20 и статье 40 Конституции Кыргызской Республики.

Постановлением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 27 сентября 2019 года данное ходатайство было принято к производству.

В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования и просит их удовлетворить.

Представитель стороны-ответчика Бейшенбек кызы Камила считает необходимым оставить ходатайство заявителя без удовлетворения по следующим основаниям.

Согласно части 4 статьи 12 Конституции Кыргызская Республика защищает собственность своих граждан и юридических лиц, а также свою собственность, находящуюся на территории других государств.

Указанная норма Конституции, по мнению Бейшенбек кызы К., предполагает, что экономическая свобода возможна только в условиях охраны и защиты со стороны государства всех форм собственности, в том числе и частной. Государство в лице своих органов и должностных лиц обязано защищать наряду с другими частную собственность, обеспечивать ее неприкосновенность.

Представитель стороны-ответчика пояснила, что нормы Уголовного кодекса Кыргызской Республики предусматривают строгую юридическую ответственность за посягательства на собственность в любых формах. При определении меры наказания не имеет никакого

№ 04-Р

значения, какое имущество похищено – государственное, муниципальное или частное.

Бейшенбек кызы К. отмечает, что частная собственность охраняется также нормами гражданского права. Так, согласно статье 2 Гражданского кодекса Кыргызской Республики гражданское законодательство основывается на признании равенства, автономии воли и имущественной самостоятельности участников регулируемых им отношений, неприкосновенности собственности, свободы договора, недопустимости произвольного вмешательства кого-либо в частные дела, необходимости беспрепятственного осуществления гражданских прав, обеспечения восстановления нарушенных прав, их судебной защиты. При этом статьей 11 названного Кодекса установлено, что защита гражданских прав осуществляется путем восстановления положения, существовавшего до нарушения права и признания недействительным акта государственного органа или органа местного самоуправления.

Законодательство устанавливает определенный период времени, в течение которого гражданин может обратиться с иском в суд для защиты своего нарушенного права - исковая давность. Исковая давность способствует стабильности гражданского оборота и исключает злоупотребление правом, а также оказывает дисциплинирующее воздействие на участников правоотношений.

Представитель Жогорку Кенеша Кыргызской Республики приходит к выводу о том, что исключение подпунктов 4 и 5 статьи 221 Гражданского кодекса Кыргызской Республики не противоречит части 2 статьи 12 Конституции Кыргызской Республики.

Второй представитель стороны-ответчика Орозобек уулу М. подержал доводы Бейшембек кызы К.

Представитель Аппарата Президента Кыргызской Республики Букамбаева А.Ж. считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции.

Букамбаева А.Ж. сообщила, что в соответствии со справкой-обоснованием при разработке проекта Закона «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года №252 были приняты во внимание итоги анализа рейдерства. В подавляющем большинстве случаев рейдерские атаки осуществлялись путем признания недействительными сделок, а также обжалования решений органов управления юридических лиц, государственных органов и органов местного самоуправления, для чего субъекты обращения использовали институт восстановления сроков исковой давности. В судебном порядке отменялись соответствующие решения, тем самым, создавалась основа для изъятия имущества у добросовестного приобретателя.

Как отмечает Букамбаева А.Ж. законодатель, принимая оспариваемый Закон, наряду с исключением спорных положений Гражданского кодекса Кыргызской Республики, принял ряд других норм.

№ 04-Р

В частности, пунктом 4 оспариваемого Закона статья 215 данного Кодекса изложена в новой редакции, которая вводит институт восстановления срока исковой давности. Она подчеркивает, что возможность на реализацию права на судебную защиту и рассмотрения данного спора в вышестоящих судебных инстанциях у заявителей не исчерпаны.

При этом Букамбаева А.Ж. поясняет, что Законом Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года № 252 статья 291 Гражданского кодекса Кыргызской Республики была изменена в части введения понятия «добросовестный приобретатель» и установления правил перехода права собственности добросовестному приобретателю. Первоначальный собственник имущества или лицо, которому имущество было передано во владение, может истребовать это имущество из собственности приобретателя в случае, когда оно утеряно либо похищено, либо выбыло из их владения иным путем помимо их воли. Вместе с тем, это может быть осуществлено на основании вступившего в законную силу судебного акта. Если у первоначального собственника отсутствуют основания для истребования имущества, то он вправе обратиться в суд с иском о возмещении ущерба к лицу, которое произвело неправомерное отчуждение данного имущества. При этом исчерпывающие основания для принудительного изъятия у собственника имущества предусмотрены статьей 281 Гражданского кодекса Кыргызской Республики, которые допускаются только по решению суда.

На основании вышеизложенного представитель Аппарата Президента Кыргызской Республики считает, что законодатель, исключив подпункты 4, 5 статьи 221 Гражданского кодекса Кыргызской Республики, ввел другие механизмы защиты как прав добросовестного приобретателя, так и прав первоначального собственника на то или иное имущество, предусмотрев также возможность восстановления пропущенных сроков исковой давности.

Представитель Центра судебного представительства Правительства Кыргызской Республики Токторов Э.М. просит прекратить производство по делу.

Он отмечает, что заявитель обращается с ходатайством о проверке конституционности подпунктов 4, 5 статьи 221 Гражданского кодекса Кыргызской Республики, которые в соответствии с пунктом 5 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года №252 были исключены, следовательно, являются недействующими и не имеют юридической силы.

По мнению эксперта Центра судебного представительства Правительства Кыргызской Республики, в соответствии с частью 4 статьи 28 конституционного Закона «О Конституционной палате

№ 04-Р

Верховного суда Кыргызской Республики» отмена или утрата силы акта, конституционность которого оспаривается, влечет за собой отказ в принятии обращения к производству Конституционной палаты.

Токторов Э.М. считает, что требования заявителя направлены не на защиту установленного законом права на оспаривание конституционности нормативного правового акта, а на восстановление утративших силу норм. При таких обстоятельствах данное ходатайство подлежит прекращению на основании подпункта 2 части 1 статьи 41 вышеуказанного конституционного Закона.

Токторов Э.М. подчеркивает, что признание утратившим силу нормативного правового акта в целом или его структурного элемента означает, что данный нормативный правовой акт или его структурный элемент перестает действовать со дня вступления в силу нормативного правового акта, который признает утратившим силу данный акт или его структурный элемент, если иное не предусмотрено в акте о признании утратившим силу. Соответственно, исключённые подпункты 4,5 статьи 211 Гражданского кодекса Кыргызской Республики не устанавливают никаких правовых отношений между государством и гражданином и не могут содержать разрешение вопросов права.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Искаков Э.Б. считает обоснованным ходатайство Нааматова Б.А. в части неконституционности исключения подпункта 4 статьи 221 Гражданского кодекса Кыргызской Республики.

Искаков Э.Б. отмечает, что данная норма объективно способствовала полному и всестороннему обеспечению защиты права собственности. Применение общего срока исковой давности на требование собственника или иного владельца об устранении всяких нарушений его права, хотя бы эти нарушения не были соединены с лишением владения, создает определенные ограничения в защите права собственности, которая в соответствии со статьей 12 Конституции Кыргызской Республики неприкосновенна.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики поясняет, что с 1 июля 2017 года вступил в силу Административный процессуальный кодекс Кыргызской Республики, который устанавливает порядок судопроизводства по спорам, вытекающим из административно-правовых (публично-правовых) отношений. Согласно части 2 статьи 2 указанного Кодекса нормы административного процессуального законодательства, содержащиеся в других законах и иных нормативных правовых актах, должны соответствовать Административному процессуальному кодексу Кыргызской Республики. Соответственно, требования собственника или других лиц о признании недействительными актов органов государственного управления и местного самоуправления, которыми нарушаются права указанных лиц по владению, пользованию и распоряжению принадлежащим им имуществом, подлежат рассмотрению в порядке и сроки, установленные административным процессуальным законодательством.

№ 04-Р

При этом сроки на подачу административного иска установлены статьей 110 вышеуказанного Кодекса, которым также регламентированы вопросы восстановления пропущенного процессуального срока.

Таким образом, по мнению Исакова Э.Б., исключение требования собственника или других лиц о признании недействительными актов органов государственного управления и местного самоуправления, которыми нарушаются права указанных лиц по владению, пользованию и распоряжению принадлежащим им имуществом, из гражданского законодательства было обоснованным. Данное обстоятельство не отменяет и не умаляет право собственника или иного владельца обратиться в суд за защитой прав на имущество.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Аманжолова К.Б. поддержала позицию представителя Аппарата Президента Кыргызской Республики о непротиворечии оспариваемой нормы Конституции Кыргызской Республики и привела аналогичные доводы.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, приняв во внимание позиции иных лиц и, исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу является часть 5 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский кодекс процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года №252 следующего содержания:

«Статья 1.

Внести в часть I Гражданского кодекса Кыргызской Республики (Ведомости Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, 1996 г., № 6, ст.80) следующие изменения и дополнения:

5. Подпункты 4 и 5 статьи 221 исключить.».

Закон Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года №252 опубликован в газете «Эркин Тоо» от 7 августа 2009 года №68-69, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Личные права и свободы человека в современном демократическом правовом государстве немыслимы без свободы экономической, основным олицетворением которой является право частной собственности. Право частной собственности выступает естественным

№ 04-Р

неотчуждаемым правом индивида. Реализация такого права в полном объеме возможна лишь при наличии свободы и собственности, а свобода личности, мыслима лишь при наличии частной собственности. Поэтому Конституция Кыргызской Республики признает разнообразие форм собственности и гарантирует каждому равную правовую защиту частной, государственной, муниципальной и иных форм собственности. При этом, собственность неприкосновенна. Никто не может быть произвольно лишен своего имущества. Изъятие имущества помимо воли собственника допускается только по решению суда (части 1 и 2 статьи 12 Конституции Кыргызской Республики).

Конституционно-правовой смысл данного права раскрывался в решениях Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 10 сентября 2014 года, от 21 сентября 2016 года.

Такому подходу правового регулирования права собственности корреспондируют и положения Конвенции Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека (статья 26), ратифицированной Законом Кыргызской Республики от 1 августа 2003 года №182, являющейся в соответствии со статьей 6 Конституции составной частью правовой системы Кыргызской Республики. Согласно указанной статье Конвенции каждое физическое или юридическое лицо имеет право на собственность, никто не может быть лишен своего имущества, кроме как в общественных интересах, в судебном порядке и при соблюдении условий, предусмотренных национальным законодательством и общепризнанными принципами международного права.

Вышесказанное означает, что в системе ценностей, на которых базируется демократическое государство, право собственности занимает одно из важнейших мест в совокупности прав человека, представляя собой одну из основ его правового статуса. В то же время собственность, являясь многогранной, сложной категорией, имеет всеобъемлющее значение для государства в целом, составляя экономическую основу производства и гражданского оборота.

Учитывая вышеизложенное, необходимость защиты права собственности как главного элемента экономических, политических, правовых отношений не может подвергаться сомнению. Поэтому право собственности гарантировано Основным Законом страны и его защита является обязанностью Кыргызской Республики. В целях неукоснительного выполнения своих обязательств в сфере защиты права собственности, государство должно создать эффективную правовую базу, адекватные и действенные механизмы и институты.

Механизм правовой защиты прав и интересов представляет собой упорядоченный, цивилизованный способ защиты, ее юридическое выражение. Субъективное право, не обеспеченное от нарушения необходимыми средствами защиты, является лишь декларативным правом. Тем самым, декларирование вышеуказанной конституционной установкой требует реального механизма защиты права собственности, а именно эффективного законодательного регулирования.

№ 04-Р

3. Одним из таких обеспечительных механизмов выступает право на судебную защиту. Право на судебную защиту является существенной юридической гарантией всех других прав и свобод.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики неоднократно указывала в своих решениях, что судебная защита является универсальным правовым средством государственной защиты прав и свобод человека и гражданина, выполняющим обеспечительно-восстановительную функцию в отношении всех других конституционных прав и свобод. При этом право на судебную защиту предполагает наличие гарантий, которые позволяли бы реализовать его в полном объеме и обеспечить эффективное восстановление в правах посредством правосудия, отвечающего требованиям справедливости (Решения от 27 декабря 2013 года и от 21 февраля 2014 года).

Судебная защита в гражданском процессе проявляется в наделении заинтересованного лица правом на предъявление иска в суд. Защита гражданских прав неразрывно связана с фактором времени, наступление или истечение которых может повлечь определенные правовые последствия для участников правоотношений. Под сроком защиты гражданских прав понимается срок, в течение которого лицо, право которого нарушено, может требовать принудительного осуществления или защиты своего права. Так, в соответствии со статьей 211 Гражданского кодекса Кыргызской Республики исковой давностью признается срок для защиты права по иску лица, право которого нарушено.

Установление срока исковой давности направлено, прежде всего, на обеспечение принципа правовой определенности. Согласно правовой позиции Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, выраженной в ее Решении от 17 февраля 2016 года, исковая давность выступает одним из основных институтов законодательства, поскольку определяет временные рамки защиты нарушенного субъективного права в судебном порядке. Важным проявлением исковой давности выступает то обстоятельство, что она способствует стабильности гражданских правоотношений, поскольку без срока, ограничивающего принудительную защиту нарушенного права, правообладатель получил бы возможность произвольно долго держать нарушителя своего права под угрозой судебного воздействия. Чрезмерно длительное промедление с обращением в суд грозило бы также утратой доказательств, тем самым, оказалось бы затрудненным либо невозможным своевременное разрешение гражданских дел.

Цель установления соответствующих сроков исковой давности заключается не только в обеспечении эффективности реализации публичных функций, но и в сохранении устойчивости и стабильности гражданского оборота. Особое значение института исковой давности выражается в том, что требование защиты права в исковой форме не может быть безграничным во времени. Это обусловлено, во-первых, недопустимостью неоправданной длительности состояния правовой неопределенности, во-вторых, возможностью

№ 04-Р

своевременного выяснения всех обстоятельств гражданского дела, позволяющих установить истину и прийти к правосудному решению (поскольку со временем могут быть утрачены или обесценены доказательства), в-третьих, необходимостью дисциплинирования участников гражданских правоотношений. Значение исковой давности проявляется также в недопустимости злоупотребления заинтересованным лицом правом на судебную защиту.

В то же время, в соответствии с частью 1 статьи 215 Гражданского кодекса Кыргызской Республики требование о защите нарушенного права принимается к рассмотрению судом независимо от истечения срока исковой давности. При этом статьей 219-1 данного Кодекса предусмотрен механизм восстановления срока исковой давности. Согласно нормам указанной статьи срок исковой давности по требованиям граждан, предъявляющих в суд требования о защите нарушенных прав, может быть восстановлен, а нарушенное право подлежит судебной защите в случаях, когда суд признает уважительной причину пропуска срока исковой давности. Кроме того, институт исковой давности направлен на защиту публичных интересов в целом, способствуя нормальному функционированию органов правосудия.

Исковую давность необходимо рассматривать как институт, регулирующий комплексные имущественные отношения, и объединяющий все материально-правовые сроки, направленные на реализацию права заинтересованного лица на защиту нарушенного права в судебном порядке в рамках искового производства.

Следует особо отметить, что действующее законодательство содержит и другие механизмы и инструменты защиты права собственности. Правовые основы охраны отношений собственности предусматриваются не только гражданским законодательством, но и уголовным, и административным, устанавливающим ответственность за противоправное посягательство на чужое имущество. Учитывая, что охрана права собственности является наиболее весомым в системе вещных прав, законодатель предусмотрел многообразные механизмы их охраны. Так, в соответствии со статьей 11 Гражданского кодекса Кыргызской Республики защита гражданских прав осуществляется путем: признания права; восстановления положения, существовавшего до нарушения права; пресечения действий, нарушающих право или создающих угрозу его нарушения; признания сделки недействительной и применения последствий ее недействительности; признания недействительным акта государственного органа или органа местного самоуправления; самозащиты гражданских прав; присуждения к исполнению обязанности в натуре; возмещения убытков; взыскания неустойки; компенсации морального вреда; прекращения или изменения правоотношения; неприменения судом акта государственного органа или органа местного самоуправления, не соответствующего законодательству; иными способами, предусмотренными законом. Каждый из перечисленных способов может применяться как отдельно, так и совокупности с другими, где выбор способа защиты предоставлен самому истцу.

№ 04-Р

Таким образом, распространение на сферу защиты права собственности института исковой давности при наличии вышеобозначенных правовых механизмов нельзя расценивать как отмену или умаление права на судебную защиту права собственности, гарантированного Конституцией Кыргызской Республики. Исключение подпунктов 4, 5 статьи 221 из Гражданского кодекса Кыргызской Республики не приводит к ограничению доступа к правосудию, а устанавливает определенный порядок и правила поведения участников гражданских правоотношений.

Вместе с тем, следует отметить, что установление сроков исковой давности и иных сроков, имеющих правоприменительное значение, относится к дискреционным полномочиям законодателя, которые могут быть не только изменены, но и вовсе отменены.

Законодательный орган располагает дискрецией в выборе правовых средств, исходя из социально-экономических условий развития страны с соблюдением принципа справедливости и баланса публичных и частных интересов.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6, частями 8 и 9 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л А:

1. Признать часть 5 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года №252 непротиворечащей части 2 статьи 12, части 1 статьи 20 и статье 40 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

По данному делу имеется особое мнение судьи Бобукеевой М.Р. и Осконбаева Э.Ж.

ОСОБОЕ МНЕНИЕ

Судей Бобукеевой М.Р. и Осмонбаева Э.Ж. по делу о проверке конституционности части 5 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года в связи с обращением Нааматова Байышбека Абдырахмановича

Значение конституционно-правовой охраны базовой свободы личности – права собственности не позволяет нам согласиться с выводом Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики о конституционности части 5 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Кыргызской Республики и Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 24 июля 2009 года № 252.

Оспариваемой нормой были исключены из перечня требований, на которые не распространяется исковая давность, права собственника или иного владельца требовать через суд устранения всяких нарушений его права, хотя бы эти нарушения не были соединены с лишением владения, о признании недействительными актов органов государственного управления и местного самоуправления, которыми нарушаются права указанных лиц по владению, пользованию и распоряжению принадлежащим им имуществом (пункты 4 и 5 статьи 221 Гражданского кодекса Кыргызской Республики). Исключенные нормы предусматривали бессрочный механизм защиты вещных прав, как материально-правовые меры принудительного характера, посредством которых производится восстановление (признание) нару-

шенных (оспариваемых) прав и воздействие на правонарушителя.

Согласно части 2 статьи 12 Конституции Кыргызской Республики собственность неприкосновенна. Никто не может быть произвольно лишен своего имущества. Данная конституционная установка совершенно отчетливо иллюстрирует каким образом должно строиться отношение государства к праву частной собственности, как к категории незыблемого базового права человека, лежащего в основе конституционного строя. Интерпретация понятия «собственность неприкосновенна» выражается: во-первых, в отнесении права собственности к числу фундаментальных прав человека, защита которого должна быть гарантирована законом и обеспечена государством; во-вторых, в невозможности для кого-либо оказывать воздействие на объект собственности помимо воли собственника; в третьих, в свойстве, вменяющем в обязанность другим лицам, не чинить собственнику препятствий в реализации его правомочий владеть, пользоваться и распоряжаться принадлежащим ему имуществом; в-четвертых, в абсолютности данного правового состояния, характеризующегося отсутствием временных ограничений.

Поэтому не случайно вышеуказанная конституционная норма реализо-

вана частью 4 статьи 222 Гражданского кодекса Кыргызской Республики именно таким образом – «право собственности бессрочно». Бессрочность права собственности предполагает состояние защищенности от посягательств со стороны, которое не может измеряться временным периодом. Возможность защищаться законными средствами от противоправных действий собственник должен иметь на любом этапе обладания правом собственности. Иначе говоря, субъективное право собственности по своей природе бесконечно, первоначально возникнув, оно будет существовать до тех пор, пока собственник не распорядится им так, что это повлечет переход данного права другому лицу или утрату объекта собственности.

Несомненно, совершенно справедливым является вывод Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики о том, что институт исковой давности предназначен для сохранения устойчивости и стабильности гражданского оборота, а также недопущения злоупотреблений со стороны недобросовестных лиц правом на судебную защиту.

Однако специфика, особая публичная значимость или же абсолютный характер некоторых правоотношений требует к себе особого подхода, поэтому в законодательстве Кыргызской Республики предусмотрены исключения из общего правила исковой давности.

Неотъемлемая связь между конституционными установками о неприкосновенности частной собственности и

гарантии ее бессрочности составляет ту специфичность права собственности, которая недвусмысленно требует исключения ее из подчинения правил исковой давности и наделения правовыми средствами защиты на протяжении всего отрезка времени обладания этим правом.

Между тем Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики считает, что действующее правовое регулирование в достаточной мере обеспечивает реализацию конституционной гарантии о неприкосновенности права собственности. Как указано в принятом Решении, в соответствии с частью 1 статьи 215 Гражданского кодекса Кыргызской Республики требование о защите нарушенного права принимается к рассмотрению судом независимо от истечения срока исковой давности. А статьей 219-1 данного Кодекса предусмотрен механизм восстановления срока исковой давности, согласно которой срок исковой давности по требованиям граждан, предъявляющих в суд требования о защите нарушенных прав, может быть восстановлен, а нарушенное право подлежит судебной защите в случаях, когда суд признает уважительной причину пропуска срока исковой давности.

В этой связи, следует особо отметить, что в этом случае конституционная гарантия защиты права собственности как неприкасаемого объекта подвергается риску разрешения его правовой судьбы от субъективного фактора, выраженного в виде личного усмотрения и внутреннего убеждения

судьи, самостоятельно решающего вопрос признания причин, по которым истец пропустил сроки, уважительными. Ввиду правовой природы бессрочности права собственности указанное совершенно недопустимо. Регулирование общественных отношений в сфере права собственности должны быть четко регламентированы нормативными установками, исключающими всякую возможность субъективного решения вопроса, даже со стороны суда. Право собственности никак не может прекратиться бездействием правообладателя, то есть отсутствием его реакции на посягательство или иное правонарушение. Причем, если он сохранил за собой фактическое владение объектом собственности, то применение института исковой давности к требованиям собственника лишено всякого смысла, поскольку он останется владельцем спорной вещи. А отказ в рассмотрении его требований по мотивам истечения сроков исковой давности лишь усилит состояние правовой неопределенности гражданского оборота.

Учитывая, что институт права собственности лежит в основе формирования свободной, рыночной экономики, являющейся одной из приоритетных задач государства, любые инструменты защиты данного права должны быть соразмерными и соответствовать той публичной значимости, которую придает Конституция Кыргызской Республики праву собственности и его свойству – неприкосновенности. Исключение же оспариваемой нормой пунктов 4, 5 из статьи 211 Гражданско-

го кодекса Кыргызской Республики привело к невозможности полноценно обеспечить неприкосновенность права собственности на любом этапе владения, как этого требует Конституция Кыргызской Республики.

**Судьи: М.Р. Бобукеева
Э.Ж. Осмонбаев**

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**по делу о проверке конституционности части 4
статьи 106 Гражданского процессуального кодекса
Кыргызской Республики в связи с обращением
Швайберова Сергея Анатольевича**

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Дуйшеева К.А., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Лобановой Ж.А., с участием:

обращающейся стороны – Швайберова Сергея Анатольевича;

стороны-ответчика – Ишекеевой Нурзаады Назаркуловны, Орозобек уулу Максата, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

иных лиц – Букамбаевой Айсулуу Жаныбаевны, представителя Аппарата Президента Кыргызской Республики, Искакова Эркина Бакбуровича, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Токторова Элдара Майрамбековича, представителя Правительства Кыргызской Республики по доверенности, Курманбаевой Аиды Маратовны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности;

руководствуясь частями 1, 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37, 42 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Швайберова С.А.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Саалаева Ж.И., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 5 августа 2019 года поступило ходатайство Швайберова С.А. о проверке соответствия части 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики части 1 статьи 5, части 1 статьи 6, абзацам первому, второму части 2, части 3 статьи 16, частям 1, 2, 3, пунктам 3, 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

№ 05-Р

Из ходатайства следует, что заявитель, как участник Общества с ограниченной ответственностью «GIT for EP» (далее – ОсОО «GIT for EP»), обратился в Межрайонный суд города Бишкек с иском заявлением об исключении из состава участников ОсОО «GIT for EP» Лазаревой Марины Аркадьевны. В своем исковом заявлении заявитель указал, что Лазарева М.А. с момента создания не принимала участия в деятельности общества. В 2009 году через месяц после создания общества Лазарева М.А. отказалась оплачивать учредительный взнос, взяв на себя обязательство выйти из общества и оформить все надлежащим образом. Для этого она взяла оригинал Свидетельства о государственной регистрации, но не выполнила своих обязательств, а с 2016 года прилагает усилия для ликвидации общества, создает препятствия его деятельности, распространяет информацию негативного характера об обществе, наносит ущерб чести, достоинству и деловой репутации общества и лично заявителю. К данному исковому заявлению субъект обращения приложил ходатайство об отсрочке уплаты государственной пошлины, ссылаясь на часть 1 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, регламентирующую право лица, подающего жалобу, ходатайствовать об отсрочке уплаты государственной пошлины.

14 января 2019 года Межрайонный суд города Бишкек вынес определение о возврате искового заявления, сославшись на часть 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, исключающую возможность отсрочки и рассрочки уплаты государственной пошлины юридическим лицам и гражданам, осуществляющим предпринимательскую деятельность.

Не согласившись с вышеуказанным определением суда, Швайбеков С.А. подал 24 января 2019 года частную жалобу на указанное определение суда.

Судебная коллегия по административным и экономическим делам Бишкекского городского суда 13 февраля 2019 года отменила вышеуказанное определение Межрайонного суда города Бишкек и направила дело на новое рассмотрение в Межрайонный суд города Бишкек.

Не согласившись с вышеуказанным определением суда, Лазарева М.А. подала кассационную жалобу в Верховный суд Кыргызской Республики.

Судебная коллегия по административным и экономическим делам Верховного суда Кыргызской Республики 16 апреля 2019 года своим постановлением отменила определение судебной коллегии Бишкекского городского суда от 13 февраля 2019 года и оставила в силе определение Межрайонного суда города Бишкек от 14 января 2019 года.

Заявитель отмечает, что судебная коллегия Верховного суда Кыргызской Республики, используя другие основания для принятия решения и выйдя за пределы доводов жалобы Лазаревой М.А.,

№ 05-Р

подтвердила законность определения Межрайонного суда города Бишкек от 14 января 2019 года, вынесенного на основании части 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Субъект обращения считает, что согласно части 1 статьи 5 Конституции, государство и его органы служат всему обществу, а не какой-то его части. Вместе с тем, оспариваемой нормой из общества исключаются предприниматели в части подачи ходатайства об отсрочке или рассрочке уплаты государственной пошлины и возможность предоставления таковых судом.

Кроме того, Швайберов С.А. указывает, что оспариваемая им норма действует самостоятельно и находится в противоречии с частью 1 статьи 6 Конституции, которая устанавливает, что Конституция имеет высшую юридическую силу и прямое действие в Кыргызской Республике.

При этом заявитель считает, что данная норма нарушает требования абзацев первого, второго части 2, части 3 статьи 16 Конституции, определяющих права и свободы человека и гражданина, как высших ценностей государства, и устанавливающих недопустимость дискриминации по какому-либо признаку и равенство перед законом и судом.

Швайберов С.А. отмечает, что оспариваемая им норма ограничивает доступ к правосудию, на судебную защиту, равно как и на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом для субъектов предпринимательства, что, по его мнению, нарушает требования частей 1, 2, 3, пунктов 3, 8 части 5 статьи 20 Конституции, предусматривающих недопустимость принятия законов, отменяющих или умаляющих права и свободы человека и гражданина, возможности ограничения указанных прав только в целях, предусмотренных Конституцией, недопустимости ограничения права на судебную защиту и права на пересмотр дела вышестоящим судом.

С учетом изложенного, заявитель просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

Постановлением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 28 октября 2019 года ходатайство было принято к производству.

В судебном заседании Швайберов С.А. поддержал свои требования и просит их удовлетворить.

Представитель стороны-ответчика Орозобек уулу Максат считает доводы заявителя несостоятельными по следующим основаниям.

Статьи 105, 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики предусматривают два института, которые направлены на обеспечение полного доступа к правосудию: институт освобождения от уплаты государственной пошлины, институт отсрочки и рассрочки от уплаты государственной пошлины.

Кроме того, Конституция Кыргызской Республики провозглашает в статье 103, что правосудие отправляется бесплатно в

№ 05-Р

предусмотренных законом случаях, а также в любом случае, когда участвующие в судебном разбирательстве лица предъявят доказательства, что не имеют достаточных средств для его ведения.

В то же время, в отношении института отсрочки и рассрочки от уплаты государственной пошлины в отличие от института освобождения от ее уплаты в Конституции Кыргызской Республики не существует каких-либо установлений. В связи с чем, он считает, что определение порядка предоставления отсрочки и рассрочки от уплаты государственной пошлины является дискрецией законодателя.

По мнению представителя стороны-ответчика, сущность государственной пошлины заключается в том, что органы государственной власти Кыргызской Республики по роду своей деятельности обязаны оказывать ряд услуг юридическим и физическим лицам за плату в порядке, установленном законодательством о неналоговых доходах.

Согласно статье 98 Конституции Кыргызской Республики государство должно обеспечивать финансирование и надлежащие условия для функционирования судов и деятельности судей. Финансирование судов производится за счет средств республиканского бюджета и должно обеспечивать возможность полного и независимого осуществления правосудия. При этом, согласно статье 47 Бюджетного кодекса Кыргызской Республики в республиканский бюджет поступает, в том числе, государственная пошлина.

Представитель стороны-ответчика также отметил, что в правовой позиции Конституционной палаты, изложенной в ее решении от 24 января 2018 года, взыскание государственной пошлины при обращении в суд преследует, в том числе, компенсационную цель, заключающуюся в обеспечении возмещения части государственных средств, выделяемых на содержание судебной системы.

Законодатель, предусмотрев льготу в виде возможности предоставления судом отсрочки или рассрочки уплаты государственной пошлины до одного года только для определенных субъектов обращения, однако установил, что такая льгота не распространяется на юридических лиц и граждан, осуществляющих предпринимательскую деятельность.

По утверждению Орозобек уулу Максата, законодатель, устанавливая в рамках своих дискреционных полномочий изъятия из общих правил для лиц, осуществляющих предпринимательскую деятельность, исходил из того, что эти лица, являясь субъектами предпринимательства, имеют возможность оплатить государственную пошлину на этапе обращения в суд и не нуждаются в предоставлении отсрочки или рассрочки до одного года. При установлении льгот по отсрочке или рассрочке уплаты государственной пошлины не преследовалась цель дискриминировать юридические и физические лица, осуществляющие предпринимательскую деятельность по признаку имущественного или иного положения, или поставить их в неравное положение по сравнению с другими лицами, либо

№ 05-Р

иным образом ограничить их права и свободы, предусмотренные Конституцией. Наоборот, ставилась задача оказать поддержку лицам с низким материальным и имущественным положением. Законодатель руководствовался необходимостью реализации социальных функций государства (статья 1 Конституции).

Кроме того, оспариваемая норма, предоставляя повышенные гарантии более уязвимым лицам с низким материальным и имущественным положением, была направлена на достижение большей социальной справедливости в вопросах обеспечения доступа к правосудию.

Также, по его мнению, согласно части 2 статьи 16 Конституции не являются дискриминацией специальные меры, установленные законом и направленные на обеспечение равных возможностей для различных социальных групп в соответствии с международными обязательствами. В связи с чем указанные законодательные меры не могут расцениваться как дискриминация юридических и физических лиц, осуществляющих предпринимательскую деятельность по признаку имущественного положения.

Второй представитель стороны-ответчика Ишкеева Н.Н. поддержала доводы Орозобек уулу Максата.

Представитель Аппарата Президента Кыргызской Республики Букамбаева А.Ж. отмечает, что согласно статье 103 Конституции правосудие отправляется бесплатно в предусмотренных законом случаях, а также в любом случае, когда участвующие в судебном разбирательстве лица предъявят доказательства, что не имеют достаточных средств для его ведения.

Статьей 141 Кодекса Кыргызской Республики «О неналоговых доходах» приведен перечень физических и юридических лиц, которые освобождены от уплаты государственной пошлины в зависимости от характера подаваемых исковых заявлений, в том числе некоммерческие и общественные организации, которые в качестве своей деятельности не имеют цели извлечения прибыли.

Как отмечает Букамбаева А.Ж., при рассмотрении заявления об отсрочке или рассрочке уплаты государственной пошлины суд учитывает имущественное положение заявителя. Имущественное положение лица следует понимать как отсутствие у заинтересованной стороны возможности уплаты государственной пошлины в установленном размере при подаче искового заявления или жалобы. Принимая оспариваемую норму, законодатель исходил из целей защиты прав и свобод большинства граждан, которые не занимаются предпринимательской деятельностью. При этом субъекты предпринимательства наделены специальными правами по организации хозяйственной деятельности с целью извлечения дохода. Их положение в этой части несравнимо с положением простых граждан при разрешении споров в суде. Указанное допускается частью 2 статьи 20 Конституции, установившей, что права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены Конституцией и законами в целях за-

№ 05-Р

щиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц. А вводимые ограничения должны быть соразмерными указанным целям.

Представитель Аппарата Президента Кыргызской Республики считает, что субъекты права при равных условиях должны находиться в равном положении, если же условия не являются равными, законодатель вправе устанавливать для них различный правовой статус. Конституционный принцип, предполагающий равный подход к формально равным субъектам, не обуславливает необходимость предоставления одинаковых гарантий лицам, относящимся к разным категориям, а равенство перед законом не исключает фактических различий и необходимости их учета законодателем.

Она считает, что участие заявителя в судебных процессах на всех трех стадиях судебного производства в судах общей юрисдикции показывает, что учредитель и само юридическое лицо пользовались всеми правами, предоставленными им Конституцией и законами, включая право на доступ к правосудию и судебную защиту.

С учетом изложенного, представитель Аппарата Президента Кыргызской Республики просит принять обоснованное решение.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Исков Э.Б. также выразил мнение о конституционности оспариваемой нормы.

Он считает, что права физических лиц на отсрочку и рассрочку уплаты государственной пошлины не могут быть поставлены в равные условия с правами юридических лиц и граждан, осуществляющих предпринимательскую деятельность, учитывая род их деятельности.

Кроме того, вопрос о нераспространении на юридических лиц и граждан, осуществляющих предпринимательскую деятельность рассрочки и отсрочки уплаты государственной пошлины при обращении в суд по гражданским делам является дискрецией законодателя, которая вытекает из конституционных норм, и не является нарушением права на доступ к правосудию и, как следствие, не ограничивает право лица на судебную защиту и право на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом.

Представитель Правительства Кыргызской Республики Токторов Э.М. отмечает, что изменения, предусматривающие осуществление оплаты государственной пошлины при подаче иска в суд внесены во избежание предъявления необоснованных исков и жалоб, а также в целях исключения загруженности исполнительного производства по взысканию государственных пошлин.

Он считает, что утверждения обращающейся стороны о нарушении части 1 статьи 5 Конституции являются следствием неверного понимания определения и понятия общества.

Кроме того, в положениях Конституции отсутствуют нормы, регламентирующие деятельность юридических лиц и граждан, зани-

№ 05-Р

мающихся предпринимательской деятельностью, в связи с чем оспариваемая норма не может нарушать часть 1 статьи 6 Конституции.

По мнению Токторова Э.М., приведенные в ходатайстве доводы относительно дискриминационного характера оспариваемой нормы, а также установление ограничительных мер не состоятельны. Дискриминация представляет собой предвзятое и неравное отношение к лицу или лицам по признаку пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств. Ограничений конституционных прав и свобод в данном случае не усматривается.

Право на судебную защиту, предусмотренное частью 1 статьи 40 Конституции обстоятельствами, изложенными в ходатайстве заявителя, не нарушается, так как юридическое лицо должно быть финансово обеспечено для осуществления гражданских правоотношений, в том числе готово оплатить государственную пошлину. В целом обращение Швайберова С.А. содержит больше вопросов правоприменительного характера.

В связи с вышеизложенным Токторов Э.М. считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Курманбаева А.М. отмечает, что согласно действующему правовому регулированию ставки государственной пошлины дифференцированы в зависимости от цены иска и характера заявленных требований. Ставки государственной пошлины по делам, рассматриваемым судами, различаются не только по видам юридически значимых действий, но и по характеру заявленных исковых требований, а также имеют определенную градацию. Наличие градации и случаев освобождения, отсрочки, рассрочки говорит о том, что государственная пошлина учитывает необходимые особенности и возможности лиц, подающих такие исковые заявления, и, соответственно, подразумевает наличие достаточной меры обеспечения доступности правосудия.

В связи вышеизложенным, Курманбаева А.М. считает, что оспариваемая заявителем норма не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения иных лиц и исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу

№ 05-Р

является часть 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, следующего содержания:

«Статья 106. Отсрочка и рассрочка уплаты государственной пошлины

4. Положения настоящей статьи не распространяются на юридических лиц и граждан, осуществляющих предпринимательскую деятельность.».

Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 25 января 2017 года №14 был принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 2 февраля 2017 года №12-13, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Конституция Кыргызской Республики провозглашает, что общественная и правовая жизнь в стране базируется на принципе равенства всех перед законом и судом. Никто не может подвергаться дискриминации по признаку пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений, образования происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств (части 2, 3 статьи 16).

В этой связи установление социальной справедливости в обществе является стержневой задачей органов государственной власти, местного самоуправления и их должностных лиц, выполнение которой требует внедрения во все сферы жизнедеятельности человека принципа всеобщего равенства. Это означает признание равной ценности каждой личности, предоставление индивидам равных возможностей в приобретении одинакового по объему и содержанию прав и обязанностей, а также способов их реализации и защиты.

В соответствии с правовой позицией Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, выраженной в решениях от 7 октября 2014 года, 22 февраля 2017 года, 19 апреля 2017 года конституционный принцип равенства всех перед законом и судом должен пониматься, прежде всего, как требование антидискриминационного характера, предполагающее недопустимость установления в законе какого-либо различия, исключения или предпочтения, основанного на обстоятельствах, ведущих к нарушению равенства правовых возможностей человека и гражданина в различных сферах его общественной и личной жизни.

Соблюдение конституционного принципа равенства, гарантирующего защиту от всех форм дискриминации при осуществлении прав и свобод, означает, помимо прочего, запрет вводить такие различия в правах лиц, принадлежащих к одной и той же категории, которые не имеют объективного и разумного оправдания (решения Конституционной палаты от 11 мая 2016 года, от 17 февраля 2017 года).

3. Конституционный принцип равенства всех перед законом и судом имеет непосредственное отношение и к реализации консти-

№ 05-Р

туционной гарантии права на судебную защиту (статья 40 Конституции), о чем неоднократно Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики отмечала в своих решениях. Так, в Решении от 16 января 2019 года была выражена правовая позиция о том, что равенство всех перед законом и судом проявляется в единстве права, которое применяется одинаково ко всем субъектам процессуальных правоотношений и в общем смысле гарантирует право равного доступа к суду и равенства состязательных возможностей и обеспечивает, чтобы обращение со сторонами в таких разбирательствах было свободным от какой бы то ни было дискриминации. Эта гарантия запрещает также любые различия в отношении доступа к судам, не основанные на законе и не могущие быть оправданными по объективным и разумным основаниям.

Судебная защита является базисом правового и демократического государства, поскольку позволяет обеспечить, а в случае необходимости, восстановить гарантированные Конституцией Кыргызской Республики все другие права и свободы человека и гражданина. В этой связи, среди функций институтов государства обеспечение эффективного и справедливого правосудия должно занимать центральное место, как самый действенный механизм восстановления в правах. При этом судебная защита невозможна в условиях ее недоступности, поэтому вопросы доступа к правосудию не могут рассматриваться в отрыве от права на судебную защиту.

Таким образом, законодатель, располагая достаточной свободой усмотрения при регулировании способов и процедур судебной защиты, тем не менее, обязан предоставить участникам судопроизводства равные возможности как при обращении в суд, так и при использовании процессуальных средств защиты.

Следует особо отметить, что конституционный принцип о беспрепятственном доступе к правосудию признан международным сообществом в качестве фундаментального права каждого.

4. Гарантируя каждому судебную защиту прав и свобод, Конституция Кыргызской Республики одновременно предусматривает, что процессуальные права участников судебного процесса, а также порядок их осуществления определяются законом (часть 5 статьи 99). Тем самым, учитывая специфику отправления правосудия, предполагается, что заинтересованные лица вправе обратиться в суд за защитой нарушенного права либо охраняемого законом интереса в строго установленном порядке. При этом принятые законодателем требования при обращении в суд должны быть обязательны для всех обращающихся в равной степени и, во всех случаях, не должны создавать необоснованных препятствий в доступности правосудия.

В целях достижения баланса между предоставлением возможности каждому обратиться за судебной защитой, с одной стороны, и обеспечением эффективной деятельности судов, с другой, законодателем был использован правовой механизм, предусматривающий уплату государственной пошлины. Еще одной целью введения тако-

№ 05-Р

го платежа является необходимость предотвращения обращений в суд с заведомо необоснованными требованиями.

В соответствии с правовой позицией, выраженной Конституционной палатой Верховного суда Кыргызской Республики в Решении от 24 января 2018 года взыскание государственной пошлины преследует компенсационную и превентивную цели. Если компенсационная цель обеспечивает возмещение части государственных средств, выделяемых на содержание судов, то превентивная, в свою очередь, предупреждает неосновательные обращения в суд и побуждает лиц к добровольному исполнению обязанностей перед управомоченными лицами. В то же время, государственная пошлина в рамках гражданского судопроизводства не должна быть чрезмерной или неразумной, чтобы не нарушать принцип доступности правосудия.

5. В соответствии со статьей 103 Конституции Кыргызской Республики правосудие отправляется бесплатно в предусмотренных законом случаях, а также в любом случае, когда участвующие в судебном разбирательстве лица предъявят доказательства, что не имеют достаточных средств для его ведения.

Тем самым, Конституция Кыргызской Республики требует, чтобы неплатежеспособность заинтересованного лица никак не препятствовала реализации им права на судебную защиту. Основной Закон, таковым образом обозначив первостепенность доступности правосудия, относит имущественное положение заинтересованного лица к оценочной категории, соответственно, подлежащей оценке со стороны судов в каждом конкретном случае, а не посредством императивного правового регулирования.

Из указанного также следует, что цель взимания государственной пошлины, как возмещения части государственных средств, потраченных на содержание органов правосудия, не может быть приоритетной. Подтверждением тому являются и установления части 1 статьи 98 Конституции Кыргызской Республики, согласно которой государство обеспечивает финансирование и надлежащие условия для функционирования судов и деятельности судей. Финансирование судов производится за счет средств республиканского бюджета и должно обеспечивать возможность полного и независимого осуществления правосудия.

Реализуя конституционные положения о доступности правосудия, статья 105, часть 1 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики предусматривают, что заинтересованные лица вправе ходатайствовать перед судом об освобождении полностью или частично от уплаты государственной пошлины, а также просить об отсрочке или рассрочке ее уплаты.

Следует заметить, что освобождение полностью или частично от уплаты государственной пошлины, отсрочка или рассрочка ее уплаты относятся к правовым инструментам, имеющим общую конституционно-правовую природу, и всецело относятся к вопросу реали-

№ 05-Р

зации конституционного права на судебную защиту и к ее неотъемлемой составной части - доступности правосудия.

Оспариваемая норма права, являясь императивной, исключает возможность предоставления отсрочки или рассрочки уплаты государственной пошлины для юридических лиц и граждан Кыргызской Республики, осуществляющих предпринимательскую деятельность. Тем самым, для данной категории лиц законодатель ввел ограничительные права, предусмотренного законом.

В этой связи следует отметить, что в силу статьи 20 Конституции Кыргызской Республики права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены Конституцией и законами в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц. Вводимые ограничения должны быть соразмерными указанным целям. Законом не могут устанавливаться ограничения прав и свобод в иных целях и в большей степени, чем это предусмотрено Конституцией. Не подлежит никакому ограничению установленное Конституцией право на судебную защиту.

Однако в ходе рассмотрения данного дела оснований для признания введенного ограничения права юридических лиц и граждан Кыргызской Республики, занятых в сфере предпринимательства, ходатайствовать перед судом об отсрочке или рассрочке уплаты государственной пошлины соразмерными конституционно-значимым целям не установлено. Доводы стороны ответчика и иных лиц о том, что такое правовое регулирование направлено на защиту интересов неимущих слоев населения, ввиду чего относятся к специальным мерам, допускаемым Конституцией, не могут быть приняты во внимание. Исходя из дефиниции статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в число физических и юридических лиц, не связанных с предпринимательской деятельностью, но обладающих рассматриваемым правом, могут входить не только уязвимые социальные группы, но и иностранные лица, лица без гражданства и граждане Кыргызской Республики с вполне благополучным имущественным положением, тогда как занятие предпринимательской деятельностью не может являться гарантией безоговорочной платежеспособности.

К тому же, когда речь идет об обеспечении права на судебную защиту и доступности правосудия, как неотъемлемой его части, никакие благие цели и намерения не могут лежать в основе вводимых ограничений, поскольку подобное прямо запрещено Конституцией Кыргызской Республики (пункт 8 части 5 статьи 20).

Таким образом, часть 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, исключив юридических лиц и граждан Кыргызской Республики, занимающихся предпринимательской деятельностью, из числа субъектов, правомочных ходатайствовать перед судом об отсрочке или рассрочке уплаты государственной пошлины, вводит недопустимые ограничения и различия по

№ 05-Р

имущественному положению в процессуальных правах заинтересованных субъектов при обращении в суд, тем самым, нарушает установленные Конституцией Кыргызской Республики гарантии на недопустимость ограничения права на судебную защиту, в том числе права на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом, на равенство всех перед законом и судом, запрета на дискриминацию по имущественному положению (абзацы первый, второй части 2, 3 статьи 16, пункты 3, 8 части 5 статьи 20).

Что же касается утверждений субъекта обращения о противоречии оспариваемой нормы части 1 статьи 5, части 1 статьи 6 Конституции Кыргызской Республики, то Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики отмечает, что данные положения являются нормами-принципами и применены заявителем в качестве усиления своей правовой позиции по специальным нормам Конституции Кыргызской Республики, на которые он ссылается. Следовательно, оспариваемая норма не может оцениваться с точки зрения соответствия вышеуказанным нормам-принципам Конституции Кыргызской Республики.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6, частями 8, 9 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

РЕШИЛА:

1. Признать часть 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей абзацам первому, второму части 2, части 3 статьи 16, частям 1, 2, 3, пунктам 3, 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

По данному делу имеется особое мнение судей Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж. и Саалаева Ж.И.

ОСОБОЕ МНЕНИЕ

судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Саалаева Ж.И. к решению Конституционной палаты от 16 сентября 2020 года по делу о проверке конституционности части 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Швайберова Сергея Анатольевича

С вынесенным 16 сентября 2020 года решением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по делу о проверке конституционности части 4 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Швайберова Сергея Анатольевича не согласны по следующим основаниям.

В соответствии с Конституцией Кыргызской Республики право каждого на судебную защиту (пункт 8 части 5 статьи 20, часть 1 статьи 40) является гарантией в отношении всех конституционных прав и свобод и во взаимосвязи с обязанностью государства обеспечивать запрет дискриминации во всех ее проявлениях и равенство всех перед законом и судом (части 1, 2, 3 статьи 16) и означает, что физические и юридические лица во взаимоотношениях с государством имеют право на равный доступ к правосудию.

Гарантируя каждому судебную защиту прав и свобод, Конституция Кыргызской Республики одновременно предусматривает, что процессуальные права участников судебного процесса, а также порядок их осуществления определяются законом (часть 5 статьи 99). Тем самым предполагается, что заинтересованные лица вправе обратиться в суд за защитой нарушен-

ного или оспариваемого права либо охраняемого законом интереса лишь в установленном порядке, что не может рассматриваться как нарушение права на судебную защиту. Установленные законодателем требования – при обеспечении каждому возможности обратиться в суд – обязательны для заявителя. Это относится и к правилам, регламентирующим порядок уплаты государственной пошлины, поскольку государственная пошлина относится к сборам (пункт 7 части 2 статьи 3, статья 138 Кодекса Кыргызской Республики о неналоговых доходах), а в силу статьи 55 Конституции Кыргызской Республики граждане обязаны платить налоги и сборы в случаях и порядке, предусмотренных законом.

Основополагающей задачей и целью взыскания государственной пошлины является покрытие издержек государственных органов. Указанное обстоятельство свидетельствует, что государственные пошлины хотя и взимаются в связи с оказанием государственной индивидуальной услуги, но не могут рассматриваться как договорные платежи, так как взимаются в индивидуальном порядке в связи с оказанием лицу услуги публично-правового характера. При этом, пошлина выплачивается в связи с выполнением

государственных функций органами государственной власти, действующих в общих интересах.

В решении от 24 января 2018 года, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, определяя понятие государственной пошлины, которым согласно статье 1 Закона Кыргызской Республики «О государственной пошлине» признается денежный сбор, взимаемый судом или иным государственным органом при выполнении им определенных действий и выдаче документов, имеющих юридическое значение, указывала, что «в рассматриваемом контексте предметом, облагаемым государственной пошлиной, являются не заявления и жалобы участвующих в деле лиц, а действия суда по их рассмотрению».

Взыскание государственной пошлины преследует компенсационную и превентивную цели. Если компенсационная цель обеспечивает возмещение части государственных средств, выделяемых на содержание судов, то превентивная, в свою очередь, предупреждает неосновательные обращения в суд и побуждает лиц к добровольному исполнению обязанностей перед управомоченными лицами. Государственная пошлина в рамках гражданского судопроизводства не должна быть чрезмерной или неразумной, чтобы не нарушать принцип доступности правосудия.

Вместе с тем, отсутствие у заинтересованного лица возможности в силу его имущественного положения исполнить такую обязанность не долж-

но препятствовать осуществлению им права на судебную защиту, поскольку иное вступало бы в противоречие с положениями Конституции Кыргызской Республики, гарантирующими бесплатное осуществление правосудия в предусмотренных законом случаях (статья 103).

Субъекты права при равных условиях должны находиться в равном положении, если же условия не являются равными, законодатель вправе устанавливать для них различный правовой статус. Конституционный принцип, предполагающий равный подход к формально равным субъектам, не обуславливает необходимости предоставления одинаковых гарантий лицам, относящимся к разным категориям, а равенство перед законом не исключает фактических различий и необходимости их учета законодателем.

С учетом этого, часть 1 статьи 106 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики предоставляет возможность лицу, подающему заявление или жалобу, ходатайствовать об отсрочке или рассрочке уплаты государственной пошлины. При этом, согласно части 2 данной статьи указанного Кодекса при рассмотрении заявления суд учитывает имущественное положение заявителя. Однако, следует учесть, что в любом случае законодатель предусмотрел регламентацию лишь вопроса об отсрочке или рассрочке уплаты государственной пошлины, а не освобождения от нее.

В то же время, частью 4 статьи 106 обозначенного Кодекса установлено, что положения названной статьи не распространяются на юридических лиц и граждан, осуществляющих предпринимательскую деятельность.

По нашему твердому убеждению, законодатель, не распространяя действие нормы отсрочки и рассрочки уплаты государственной пошлины на юридических лиц и граждан, осуществляющих предпринимательскую деятельность, преследовал исключительно цель предоставить дополнительные гарантии доступа к правосудию более уязвимым категориям граждан - лицам с низким материальным и имущественным положением, а не дискриминации обозначенных выше категорий субъектов гражданских правовых отношений.

Согласно Конституции Кыргызской Республики, не являются дискриминацией специальные меры, установленные законом и направленные на обеспечение равных возможностей для различных социальных групп в соответствии с международными обязательствами (абзац 2 части 2 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики).

В своих решениях Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики всегда руководствовалась этими конституционными установлениями. Так, в ее решениях отмечается, что соблюдение конституционного принципа равенства, гарантирующего защиту от всех форм дискриминации при осуществлении

прав и свобод, означает, помимо прочего, запрет вводить такие различия в правах лиц, принадлежащих к одной и той же категории, которые не имеют объективного и разумного оправдания (решения от 11 мая 2016 года, от 17 февраля 2017 года). В рассматриваемом же случае меры, принятые законодателем, следует признать оправданными по объективным и разумным основаниям.

В этой связи отмечаем, что Конституционная палата, как нам представляется, безосновательно проигнорировала доводы стороны ответчика и иных лиц о том, что рассматриваемое правовое регулирование направлено на защиту интересов уязвимых слоев населения и относится к специальным, допускаемым Конституцией мерам. В то же время, она признала подобное регулирование по отношению к субъектам предпринимательства обоснованным и допустимым, ссылаясь при этом опять же на их нестабильную платежеспособность, т.е. имущественное положение. В таком подходе, на наш взгляд, усматриваются элементы применения двойных стандартов.

Относительно положения мотивировочной части о том, что в число физических и юридических лиц, не связанных с предпринимательской деятельностью, но обладающих правом на отсрочку и рассрочку уплаты государственной пошлины, «могут входить не только уязвимые социальные группы, но и иностранные лица, лица без гражданства и граждане

Особое мнение

судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики
Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Саалаева Ж.И.

Кыргызской Республики с вполне благополучным имущественным положением», следует отметить, что суды в каждом конкретном случае рассмотрения обращений и жалоб принимают решения именно с учетом реального имущественного положения заявителей.

Законодатель, устанавливая в рамках своих дискреционных полномочий изъятия из общих правил для лиц, осуществляющих предпринимательскую деятельность, исходил из того, что эти лица, являясь субъектами предпринимательства, имеют возможность оплатить государственную пошлину на этапе обращения в суд, и не нуждаются в предоставлении отсрочки или рассрочки до одного года. Субъекты предпринимательства, зарегистрированные в этом качестве в установленном законом порядке, осуществляют на свой риск и под свою ответственность деятельность, направленную на получение прибыли. В этом случае законодатель предпочел, что является вполне оправданным, не ставить денежные поступления в государственный бюджет в зависимость от состоятельности и платежеспособности субъектов предпринимательства.

Следует особо подчеркнуть, что рассматриваемая норма была введена законодателем также с целью предотвращения возможных уклонений должников от обязанности по выплатам государственной пошлины в результате предоставленной судом

отсрочки (рассрочки), а также для снижения загруженности органов исполнительного производства.

На основании изложенного считаем, что установление законодателем особых требований при подаче ходатайства об отсрочке или рассрочке уплаты государственной пошлины для юридических лиц и граждан, осуществляющих предпринимательскую деятельность, заложенные в оспариваемой норме, не может рассматриваться как нарушающее право каждого на запрет дискриминации, на равенство всех перед законом и соответственно не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

**Судьи: Касымалиев М.Ш.
Кыдырбаев К.Дж.
Саалаев Ж.И.**

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности пункта 4 части 3 статьи 12 и абзаца четвертого части 2 статьи 13 Закона Кыргызской Республики «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике» в связи с обращением Аскар кызы Жанары

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Дуйшеева К.А., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре Джолгокпаевой С.А., с участием:

стороны-ответчика – Арзиева Мирбека Исамаатовича, Дуйшенбаева Шамиля Суранчиевича, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности,

иных лиц – Букамбаевой Айсулуу Жаныбаевны, представителя Аппарата Президента Кыргызской Республики по доверенности, Токторова Элдара Майрамбековича, представителя Правительства Кыргызской Республики по доверенности, Ызаковой Сайры Темирбековны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Ныязбаева Каныбека Ныязбаевича, представителя Государственной комиссии по делам религий Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1, 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37, 42 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности пункта 4 части 3 статьи 12 и абзаца четвертого части 2 статьи 13 Закона Кыргызской Республики «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике».

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Аскар кызы Ж.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствуют ли Конституции Кыргызской Республики пункт 4 части 3 статьи 12 и абзац четвертый части 2 статьи 13 Закона Кыргызской Республики «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике».

Заслушав информацию судьи-докладчика Касымалиева М.Ш., проводившего подготовку дела к судебному заседанию и, исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

№ 06-Р

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 5 марта 2019 года поступило ходатайство Аскар кызы Ж. о проверке соответствия пункта 4 части 3 статьи 12 и абзаца четвертого части 2 статьи 13 Закона Кыргызской Республики «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике» части 1 статьи 19, пункту 7 части 4, пунктам 4, 5, 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 25, частям 1, 2, 3 статьи 32, статье 35, частям 1, 4 статьи 45 Конституции Кыргызской Республики.

Как следует из ходатайства, субъект обращения исповедует христианское полное евангельское вероучение. Религиозная организация, в которой состоит Аскар кызы Ж., решила пригласить в Кыргызстан иностранных миссионеров, имеющих высшее образование в этой сфере, а также учредить религиозное учебное заведение с целью предоставления духовного образования прихожанам религиозной общины и осуществления религиозной деятельности без искажения вероучения.

Однако при решении данного вопроса возникли определенные сложности с ее реализацией, связанные с действием оспариваемых норм. Так, пунктом 4 части 3 статьи 12 Закона Кыргызской Республики «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике» установлено, что миссионер для прохождения учетной регистрации в государственном органе по делам религий представляет заявление с приложением, в том числе, нотариально заверенный и согласованный с местными кенешами список граждан, членов Учредительного совета, пригласивших миссионера в Кыргызстан, являющихся инициаторами создания религиозной организации и миссии и ответственных в рамках устава перед законом за деятельность миссионера. Кроме того, согласно абзацу четвертому части 2 статьи 13 вышеуказанного Закона, аналогичные требования установлены и для учетной регистрации религиозного учебного заведения.

Аскар кызы Ж. отмечает, что Бишкекский городской кенеш отказал в согласовании списка инициаторов, сославшись на отсутствие механизма согласования. При этом она указывает, что Межрайонный суд города Бишкек решением от 27 июля 2012 года отказал в удовлетворении их иска по этому вопросу.

Субъект обращения отмечает, что Решением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 4 сентября 2014 года абзац третий части 2 статьи 10 Закона Кыргызской Республики «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике», в части согласования с местными кенешами списка граждан, членов Учредительного совета, являющихся инициаторами создания религиозной организации и миссии, был

№ 06-Р

признан противоречащим части 2 статьи 20 и статье 35 Конституции Кыргызской Республики. Однако, аналогичные нормы статей 12 и 13 указанного Закона, содержащие те же требования, остались без рассмотрения.

Таким образом, при учреждении религиозного учебного заведения для реализации конституционного права граждан на получение образования, в том числе религиозного, религиозная организация обязана проходить не имеющую механизма реализации процедуру согласования списка граждан в местном кенеше.

Принимая во внимание, что в Кыргызской Республике иностранные граждане и лица без гражданства пользуются правами и исполняют обязанности наравне с гражданами Кыргызской Республики, Аскар кызы Ж. считает, что оспариваемые ею нормы ущемляют права миссионеров на свободу вероисповедания и свободу объединения, а также ограничивают право граждан Кыргызской Республики на получение религиозного образования.

На основании вышеизложенного, заявитель просит признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей от 17 апреля 2019 года ходатайство заявителя было принято к производству в части требования о проверке пункта 4 части 3 статьи 12 и абзаца четвертого части 2 статьи 13 Закона «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике» на соответствие части 1 статьи 19, частям 1, 2, 3 статьи 32 Конституции Кыргызской Республики.

При этом заявителю было отказано в проверке оспариваемых норм на соответствие пункту 7 части 4, пунктам 4, 5, 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 25, статье 35, частям 1, 4 статьи 45 Конституции Кыргызской Республики ввиду отсутствия соответствующих правовых аргументов.

Ввиду отсутствия обращающейся стороны в судебном заседании, ее позиция была оглашена.

Представитель стороны-ответчика Дуйшенбаев Ш.С. считает доводы заявителя несостоятельными по следующим основаниям.

Согласно части 1 статьи 19 Конституции Кыргызской Республики иностранные граждане и лица без гражданства пользуются правами и исполняют обязанности наравне с гражданами Кыргызской Республики, кроме случаев, установленных законом или международным договором, участницей которого является Кыргызская Республика. Исключение составляют лишь права, присущие исключительно гражданам Кыргызской Республики, в частности, право избирать, быть избранным в представительные органы.

Указанная конституционная норма нашла свое отражение в статье 3 Закона Кыргызской Республики «О правовом положении иностранных граждан в Кыргызской Республике».

№ 06-Р

Дуйшенбаев Ш.С. отмечает, что частью 2 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики допускается возможность ограничения прав и свобод человека и гражданина Конституцией и законами в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц. Вводимые ограничения должны быть соразмерными указанным целям.

Представитель стороны–ответчика считает, что оспариваемые нормы приняты также с учетом требований статьи 4 Закона Кыргызской Республики «О национальной безопасности», согласно которой национальная безопасность достигается проведением единой государственной политики в области обеспечения национальной безопасности, системой мер экономического, политического, организационного, военного и иного характера, адекватных угрозам жизненно важным интересам личности, общества и государства.

Для создания и поддержания необходимого уровня защищенности объектов национальной безопасности в Кыргызской Республике разрабатывается система правовых норм, регулирующих отношения в сфере национальной безопасности, определяются основные направления деятельности органов государственной власти и управления в данной области, формируются или преобразуются органы обеспечения национальной безопасности и механизм контроля и надзора за их деятельностью.

Согласно абзацу пятому части 1 статьи 5 Закона «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике», политика государства в сфере свободы вероисповедания строится, в том числе, на принципе равенства перед законом всех религий и религиозных организаций. При этом деятельность и функционирование религиозных организаций без учетной регистрации в государственном органе по делам религий в соответствии с Законом запрещаются. Часть 1 статьи 12 вышеуказанного Закона гласит, что иностранный гражданин, прибывающий в Кыргызскую Республику с целью религиозной деятельности, проходит учетную регистрацию в государственном органе по делам религий в соответствии с законодательством Кыргызской Республики. Часть 6 статьи 12 того же Закона устанавливает, что миссионеру может быть отказано в учетной регистрации, если его деятельность представляет угрозу общественной безопасности и порядку, межэтническому и межконфессиональному согласию, здоровью и нравственности населения.

Дуйшенбаев Ш.С. отмечает, что согласно абзацу второму части 1 статьи 13 Закона «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике» религиозное обучение на территории Кыргызской Республики запрещается без прохождения учетной регистрации в установленном порядке. Согласно же статье

№ 06-Р

20 указанного Закона, религиозные организации, миссии и религиозные учебные заведения в своей деятельности должны руководствоваться своими уставами и обязаны соблюдать Конституцию, названный Закон и иные нормативные правовые акты Кыргызской Республики.

Данные требования вытекают непосредственно из положений статьи 3 Закона Кыргызской Республики «О противодействии экстремистской деятельности», предусматривающей принятие профилактических мер, направленных на предупреждение экстремистской деятельности, в том числе, на выявление и последующее устранение причин и условий, способствующих осуществлению экстремистской деятельности, а также выявление, предупреждение и пресечение экстремистской деятельности общественных объединений или религиозных организаций, иных организаций, физических лиц.

На основании изложенного, Дуйшенбаев Ш.С. просит в удовлетворении ходатайства Аскар кызы Ж. отказать.

Второй представитель стороны-ответчика Арзиев М.И. поддержал доводы Дуйшенбаева Ш.С.

Представители Аппарата Президента Кыргызской Республики Букамбаева А.Ж., Министерства юстиции Кыргызской Республики Ызакова С.Т. в целом согласились с доводами обращающейся стороны и считают, что нормативное положение пункта 4 части 3 статьи 12 и абзаца четвертого части 2 статьи 13 Закона Кыргызской Республики, выраженное словами «согласованный с местными кенешами...», противоречит Конституции Кыргызской Республики.

Представителем Правительства Кыргызской Республики Токторовым Э.М. в отношении оспариваемых норм была представлена позиция, в которой были приведены доводы аналогичные доводам указанных выше представителей иных лиц. В то же время, им было отмечено, что Государственной комиссией по делам религий Кыргызской Республики был инициирован проект Закона «О внесении изменений в Закон Кыргызской Республики «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике», предусматривающий исключение оспариваемых норм с введением в законодательство положения об уведомлении органов местного самоуправления о состоявшейся учетной регистрации (перерегистрации).

Принимая во внимание данное обстоятельство, он воздержался от конкретных выводов, затрагивающих вопрос конституционности оспариваемых норм.

Представитель Государственной комиссии по делам религий Кыргызской Республики Ныязбаев К. Н изменил свою позицию, изложенную в письменном виде. Если ранее он соглашался с мнением обращающейся стороны, то в судебном заседании заявил о непроти-

№ 06-Р

воречии оспариваемых норм требованиям Конституции Кыргызской Республики. По его мнению, нормы относятся лишь к процедуре, связанной с учетной регистрацией, и не ограничивают религиозные свободы миссионеров и граждан Кыргызской Республики.

По словам Ныязбаева К.Н. Госкомиссия по делам религий считает, что рассматриваемые меры направлены на укрепление национальной безопасности Кыргызской Республики.

В соответствии с позицией представителя Государственного комитета национальной безопасности Кыргызской Республики Салибаевой Н.А., представленной в письменном виде, требования о согласовании с местными кенешами списка граждан, членов Учредительного совета, являющихся инициаторами создания религиозного учебного заведения и ответственных в рамках устава перед законом, законодатель преследовал цель обеспечить национальную безопасность, в том числе, безопасность населения от религиозного экстремизма.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, позиции иных лиц и, исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу является пункт 4 части 3 статьи 12 и абзац четвертый части 2 статьи 13 Закона «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике» следующего содержания:

«Статья 12. Учетная регистрация иностранных граждан (миссионеров), прибывающих в Кыргызскую Республику с целью религиозной деятельности

3. Миссионер для прохождения учетной регистрации в государственном органе по делам религий представляет заявление.

К заявлению прилагаются:

4) нотариально заверенный и согласованный с местными кенешами список граждан, членов Учредительного совета, пригласивших миссионера в Кыргызстан, являющихся инициаторами создания религиозной организации и миссии и ответственных в рамках устава перед законом за деятельность миссионера (с указанием их фамилии, имени, отчества, даты рождения, гражданства, места жительства, номера и серии паспорта, когда и кем выдан).

№ 06-Р

Статья 13. Учетная регистрация религиозного учебного заведения

2. Для учетной регистрации религиозного учебного заведения учредитель представляет:

- нотариально заверенный и согласованный с местными кенешами список граждан, членов Учредительного совета, являющихся инициаторами создания религиозного учебного заведения и ответственных в рамках устава перед законом (с указанием их фамилии, имени, отчества, даты рождения, гражданства, места жительства, номера и серии паспорта, когда и кем выдан)».

Закон Кыргызской Республики «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике» принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 16 января 2009 года №3, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Конституция Кыргызской Республики, провозглашая Кыргызскую Республику светским государством, в котором никакая религия не может устанавливаться в качестве государственной или обязательной, а религия и все культы отделены от государства (часть 1 статьи 1, части 1 и 2 статьи 7), исходит из того, что принцип светскости предполагает отделение государства от религиозных догм, но не означает удаление религии из общественной жизни, предусматривая возможность их толерантного сосуществования, и является одним из признаков подлинной демократии. Принцип светскости способствует разграничению сфер влияния государства и религиозных организаций при сохранении роли государства как основной формы организации общественно-политической власти. Данный принцип вытекает из статьи 7 Конституции Кыргызской Республики.

При этом следует принять во внимание, что религиозная свобода является одной из смыслообразующих и фундаментальных ценностей, играющей важнейшую роль в духовно-нравственном самоопределении личности, и гарантирует в качестве одного из основных личных прав свободу совести и вероисповедания, включая право исповедовать индивидуально или совместно с другими любую религию или не исповедовать никакой, свободно выбирать, иметь и распространять религиозные и иные убеждения (части 1, 2, 3 статьи 32).

Право на свободу совести и вероисповедания признается также международно-правовыми актами, являющимися составной частью правовой системы Кыргызской Республики. В частности, Международным пактом о гражданских и политических правах (статья 18) предусматривается, что право на свободу совести и вероисповедания включает свободу менять свою религию или убеждения и свободу

№ 06-Р

исповедовать свою религию или убеждения как индивидуально, так и сообща с другими, публичным или частным порядком в богослужении, обучении, отправлении религиозных и культовых обрядов.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики по вопросу свободы вероисповедания выражала свою позицию, согласно которой содержанием понятия свободы вероисповедания является право человека выбирать, иметь, менять, выражать и распространять религиозные убеждения, действовать в соответствии с ними, участвовать в отправлении религиозных культов, ритуалов, обрядов, не запрещенных законом. Следовательно, свобода вероисповедания содержит двусторонность, совмещает в себе частное и общее начало, в первом случае, право осуществляется путем выбора каждого той или иной веры, во втором случае, гражданин имеет право индивидуально или совместно с другими исповедовать религию (Решение от 4 сентября 2014 года).

Соответственно, данное право должно получить свое развитие и во внешней сфере посредством реализации права на свободу объединений, поскольку значимость ее роли в общественной жизни государства обязывает Кыргызскую Республику, как правовое и светское государство, создать возможность для каждого исповедовать свою веру, убеждения и религию, не допуская произвольного и неоправданного вмешательства в деятельность религиозных организаций.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики отмечает, что свобода вероисповедания предполагает создание государством правовых условий, исключающих возможность наличия каких-либо преград при реализации гражданами своего права свободно выбирать и иметь религиозные убеждения, поскольку указанное право относится к категории прав, не подлежащих какому-либо ограничению (пункт 5 части 5 статьи 20 Конституции).

3. Взаимоотношения государства и религии на демократической основе предполагают признание и гарантированность свободы совести и вероисповедания, которое обеспечивается путем формирования государственной политики в указанной сфере и вытекающей из нее обязанности государства по созданию правового механизма, предусматривающего как необходимые гарантии, так и меры ограничительного характера.

Целью государственной политики является создание оптимальной модели государственно-конфессионального сотрудничества, основанного на светском характере государства, через эффективное государственное регулирование деятельности религиозных и общественных институтов по обеспечению безопасности граждан и государства, укреплению межконфессионального согласия и веротерпимости, противодействию религиозному радикализму и экстремизму на основе принципов прав человека и свободы вероисповедания.

№ 06-Р

В свою очередь, составной частью правового механизма в сфере религиозной деятельности является Закон «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике», принятый в целях обеспечения права каждого человека на свободу вероисповедания, гарантированного Конституцией Кыргызской Республики и международными договорами.

Статьями 12 и 13 обозначенного Закона регламентируется порядок учетной регистрации иностранных граждан (миссионеров), прибывающих в Кыргызскую Республику с целью осуществления религиозной деятельности и религиозных учебных заведений.

Для учетной регистрации миссионеров и религиозных учебных заведений уполномоченному органу предоставляется список документов, указанных в части 3 статьи 12 и части 2 статьи 13 Закона. Одним из них является нотариально заверенный и согласованный с местными кенешами список граждан, членов Учредительного совета, пригласивших миссионера в Кыргызстан, а также являющихся инициаторами создания религиозного учебного заведения и ответственных в рамках устава перед законом за их деятельность.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики отмечает, что схожая норма рассматриваемого Закона, предусматривающая требование о согласовании списка граждан, членов Учредительного совета, являющихся инициаторами создания религиозной организации, с местными кенешами для их учетной регистрации была предметом ее рассмотрения. Решением от 4 сентября 2014 года оспоренная норма была признана противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

В указанном Решении было отмечено, что на основе принципов определения вопросов местного значения, закрепленных в статье 16 Закона Кыргызской Республики «О местном самоуправлении», согласование местными кенешами списка граждан, являющихся инициаторами создания религиозной организации не может относиться к вопросам местного значения, так как функции учетной регистрации возложены на государственный орган по делам религий.

Таким же образом, согласно Закону Кыргызской Республики «О местном самоуправлении» вопросы согласования списка граждан, членов Учредительного совета, пригласивших миссионера в Кыргызскую Республику, либо являющихся инициаторами создания религиозного учебного заведения не относятся к вопросам местного значения. Согласно Закону «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике» функции учетной регистрации в сфере религиозной деятельности, как отмечено выше, возложены на государственный орган по делам религий.

По своей сути оспариваемые законоположения о согласовании списка граждан, членов Учредительного совета с местными кенеша-

№ 06-Р

ми для учетной регистрации приглашенного миссионера, равно как и для регистрации религиозного учебного заведения, само по себе выступает неоправданным и не имеющим регулятивного смысла препятствием при реализации гражданами права свободно выбирать и иметь религиозные убеждения, ограничивая тем самым право на свободу вероисповедания, возможностей для удовлетворения потребностей в проведении мероприятий религиозного характера.

Следовательно, действие оспариваемых норм входит в противоречие с нормами Конституции Кыргызской Республики, гарантирующими запрет на введение ограничения на право свободно выбирать и иметь религиозные убеждения (пункт 5 части 5 статьи 20, части 1, 2, 3 статьи 32).

Смысл учетной регистрации в сфере религиозной деятельности, осуществляемый государственным органом по делам религии, заключается в необходимости проведения единой политики на государственном уровне, в целях исключения распространения идеологического влияния деструктивных религиозных организаций или религиозных вероучений, несущих в себе потенциальную угрозу дестабилизации общественного порядка на религиозной почве.

В этой связи, органы местного самоуправления при содействии государственного органа по делам религий могут только реализовывать на соответствующей территории государственную политику в области религии, целью которой является обеспечение защиты общественного порядка, укрепление межконфессионального согласия и веротерпимости, противодействие религиозному радикализму и экстремизму.

4. В условиях конституционно зафиксированного отделения религии от государства правовое регулирование деятельности религиозных организаций образует одну из ключевых форм государственно-конфессиональных отношений, что предопределяет повышенные требования к законодательству о религии и религиозных организациях, механизму его реализации.

Необходимость такой регламентации обусловлена сложностью вопросов свободы вероисповедания и деятельности религиозных организаций, требующих квалифицированного и законного их решения всеми государственными органами и органами местного самоуправления для обеспечения защищенности личности от различных форм идеологического принуждения, что напрямую влияет на состояние иных прав и свобод, становление гражданского общества и правового государства в целом. Создание условий для полного выражения каждым человеком своей духовной свободы выступает важным элементом демократизма страны и ее конституционного строя.

Одним из требований Закона «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике» является учетная регистрация религиозных организаций, миссий (представительств)

№ 06-Р

зарубежных религиозных организаций в Кыргызской Республике, религиозных учебных заведений и иностранных граждан (миссионеров), прибывающих в Кыргызскую Республику с целью религиозной деятельности. При этом данный Закон, регламентируя вопросы, связанные с учетной регистрацией, не делает никаких различий между правами и свободами граждан Кыргызской Республики и иностранных граждан, требования к обеим этим категориям являются идентичными.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики еще раз отмечает, что учет религиозной организации уполномоченным государственным органом по делам религий позволяет выявить соотношение деятельности организации декларируемым ценностям, оценить общественную безопасность функций и действий религиозной общины.

Таким образом, доводы заявителя о нарушении оспариваемыми нормами положений части 1 статьи 19 Конституции Кыргызской Республики, касающихся прав и обязанностей иностранных граждан, являются несостоятельными.

На основании изложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 42, 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики,

Р Е Ш И Л А:

1. Признать нормативные положения пункта 4 части 3 статьи 12 и абзаца четвертого части 2 статьи 13 Закона Кыргызской Республики «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике», выраженные словами «согласованный с местными кенешами...», противоречащими частям 1, 2, 3 статьи 32 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

14 октября
2020 года
город Бишкек

№ 07-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности пункта 3 Положения об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта), утверждённого постановлением Правительства Кыргызской Республики от 3 апреля 2017 года № 197 «Об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта)», в котором сведение об этнической принадлежности не указывается открыто и содержание информации «этническая принадлежность (по желанию заявителя)» на электронном чипе, в связи с обращением Бекназарова Азимбека Анаркуловича, Медетбекова Шамшыбека Осмонкуловича и Касаболотова Жыргалбека Асековича

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Джолгокпаевой С.А., с участием:

- обращающейся стороны - Медетбекова Шамшыбека Осмонкуловича;

- стороны ответчика – Таманбаева Рысбека Кокумбаевича, представляющего Правительства Кыргызской Республики по доверенности, руководствуясь частями 1 и 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37 и 42 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности пункта 3 Положения об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта), утвержденного постановлением Правительства Кыргызской Республики от 3 апреля 2017 года № 197 «Об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта)», в котором сведение об этнической принадлежности не указывается открыто и содержание информации «этническая принадлежность (по желанию заявителя)» на электронном чипе, в связи с обращением Бекназарова Азимбека Анаркуловича, Медетбекова Шамшыбека Осмонкуловича и Касаболотова Жыргалбека Асековича.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Бекназарова А.А., Медетбекова Ш.О. и Касаболотова Ж.А.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствуют ли Конституции Кыргызской Республики пункт 3 Положения об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики

14 октября
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-Р

образца 2017 года (ID-карта), утверждённого постановлением Правительства Кыргызской Республики от 3 апреля 2017 года № 197 «Об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта)», в котором сведения об этнической принадлежности не указывается открыто и содержание информации «этническая принадлежность (по желанию заявителя)» на электронном чипе.

Заслушав информацию судьи-докладчика Бобукеевой М.Р., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 26-февраля 2019 года поступило ходатайство Бекназарова А.А., Медетбекова Ш.О. и Касаболотова Ж.А. о признании пункта 3 Положения об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта), утверждённого постановлением Правительства Кыргызской Республики от 3 апреля 2017 года № 197 «Об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта)», в котором сведения об этнической принадлежности не указывается открыто и содержание информации «этническая принадлежность (по желанию заявителя)» на электронном чипе, противоречащей части 3 статьи 5, части 2, пункту 6 части 5 статьи 20, статье 38 Конституции Кыргызской Республики.

По мнению субъекта обращения, утвержденный обозначенным постановлением установлено, что отдельная графа, описывающая этническую принадлежность (национальность) гражданина в паспортах образца 1994 года и 2004 года предыдущего Положения об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики в Положении об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта), в котором сведения об этнической принадлежности не указывается открыто и содержание информации «этническая принадлежность на электронном чипе указывается по желанию заявителя.

Заявители отмечают, что в соответствии с пунктом 6 части 5 статьи 20 и статьей 38 Конституции Кыргызской Республики каждый человек и гражданин пользуясь конституционным правом свободно определять и указывать свою этническую принадлежность, граждане Кыргызской Республики до 3 апреля 2017 года через графу «национальность» в своем паспорте открыто указывали свою этническую принадлежность. Исключение графы, указывающей национальность гражданина в новом паспорте образца 2017 года Правительством Кыргызской Республики является не только нарушением прав человека и гражданина, но и проводимой политикой против нации кыргызов.

14 октября
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-Р

Основываясь на вышеизложенном, заявители просят признать оспариваемую норму противоречащей части 3 статьи 5, части 2, пункту 6 части 5 статьи 20, статье 38 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей от 10 апреля 2019 года Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики данное обращение принято к производству о проверке соответствия пункту 6 части 5 статьи 20, статье 38 Конституции Кыргызской Республики, в остальной части было отказано.

Представитель Правительства Кыргызской Республики Таманбаев Р.К. не согласный с доводами обращающейся стороны озвучил следующее противное мнение.

Идентификационная карта – паспорт гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта) (далее – Идентификационная карта) – документ, удостоверяющий личность гражданина Кыргызской Республики и подтверждающий принадлежность к гражданству Кыргызской Республики, с информацией в текстовом, машиночитываемом и электронном виде, со встроенным электронным чипом, который является неотъемлемой частью паспорта. Электронный чип идентификационной карты содержит сведения о гражданине, где указывается фамилия, имя, отчество (при наличии), пол, гражданство, дата рождения, срок действия документа, место рождения, персональный идентификационный номер, орган, выдавший документ, и его код, цветное цифровое изображение лица владельца, графическое строение папиллярных узоров пальцев обеих рук, собственноручная подпись владельца, этническая принадлежность (по желанию заявителя), адрес (место жительства), семейное положение.

Таманбаев Р.К. указал, что в пункте 3 указанного положения в текстовом виде идентификационной карты сведения об этнической принадлежности не указывается открыто и содержание информации этническая принадлежность по желанию заявителя вносится на электронном чипе.

По мнению ответчика, понятие «этническая принадлежность», указанная в статье 38 Конституции Кыргызской Республики в вышеуказанном положении указываемое понятие «этническая принадлежность» приравнена к понятию «национальность». В части 4 статьи 31 эти понятия разделены как «национальный» и «этнический». Также в других законах при указании своей принадлежности гражданина Кыргызской Республики к той или иной нации используется понятие «национальность». Кроме этого, в государственных документах многих стран, в том числе и в паспортах сведения об этнической принадлежности указывается как «национальность».

В частности, Таманбаев Р.К. считает, что в отдельных кодексах и законах применяемых Государственной регистрационной службой используют понятие «национальность», в законодательстве Кыр-

14 октября
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-Р

гызской Республики понятиям «национальность» и «этническая принадлежность» дано официальное определение, эти понятия должны использоваться в едином значении.

В связи с чем, сторона-ответчик считает доводы заявителей по оспариваемому вопросу не обоснованными, а оспариваемая норма не противоречащей пункту 6 части 5 статьи 20 и статьи 38 Конституции Кыргызской Республики.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения иных лиц и исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу является пункта 3 Положения об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта), утверждённого постановлением Правительства Кыргызской Республики от 3 апреля 2017 года № 197 «Об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта)», следующего содержания:

«3. Идентификационная карта содержит следующие сведения:

- в текстовом виде:
 - фамилия, имя;
 - отчество (при наличии);
 - пол;
 - гражданство;
 - дата рождения;
 - номер документа;
 - дата выдачи;
 - срок действия;
 - место рождения;
 - персональный идентификационный номер (персональный номер);
 - орган, выдавший документ, и его код;
 - подпись владельца;
 - черно-белое изображение лица владельца;
 - штрих-коды персонального идентификационного номера и номера документа;
 - электронный чип;
- в машиносчитываемом виде – машиносчитываемая зона;
- на электронном чипе:
 - фамилия, имя;

14 октября
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-Р

отчество (при наличии);
пол;
гражданство;
дата рождения;
срок действия документа;
место рождения;
персональный идентификационный номер (персональный номер);
орган, выдавший документ, и его код;
цветное цифровое изображение лица владельца, графическое строение папиллярных узоров пальцев обеих рук, собственноручная подпись владельца;
этническая принадлежность (по желанию заявителя);
адрес (место жительства);
семейное положение;
Ключ электронно-цифровой подписи, реализованный на базе криптографических алгоритмов по стандартам ГОСТ, ключ авторизации.

Идентификационная карта также может иметь тактильный текст шрифтом Брайля для лиц с нарушениями зрения (по желанию владельца).».

Постановление Правительства Кыргызской Республики от 3 апреля 2017 года № 197 «Об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта)» было принято в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» от 28 апреля 2017 года № (532-533) в приложении «Нормативные акты Правительства Кыргызской Республики», внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Декларация о государственном суверенитете Республики Кыргызстан от 15 декабря 1990 года провозгласила, что граждане республики всех национальностей составляют народ Республики Кыргызстан, который является единственным источником государственной власти в республике (статья 2).

Являясь логическим продолжением волеизъявления народа, Конституция Кыргызской Республики в своей преамбуле установила исходные принципы, на которых основываются все последующие конституционные установления, особо обозначив значимость единства народа в укреплении кыргызской государственности и государственного суверенитета.

Конституция Кыргызской Республики провозглашает, что народ Кыргызстана является носителем суверенитета и единственным источником государственной власти в Кыргызской Республике, где понятие «народ» определяется как принадлежность совокупности людей всех этносов к кыргызскому государству (статья 2).

14 октября
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-Р

В то же время, осознание гражданами страны своей принадлежности к единому государству не исключает право каждого на социальную идентичность.

Социальная идентичность – это восприятие себя как члена определённой группы, ощущение принадлежности и эмоциональной привязанности к ней. Одной из разновидностей социальной идентичности индивида является этническая принадлежность, то есть осознание человеком себя как представителя определённого этноса.

Этническая принадлежность задаётся вместе с рождением, умением говорить на родном языке, культурным окружением и другими явлениями ввиду чего индивиду становится свойственным сопровождающие этничности признаки такие, как язык, имя, представление об общем происхождении, привязанность к определённой территории, религии, общей системе ценностей, групповой солидарности, на основе которых посторонние легко атрибутируют индивида.

Этническая принадлежность является общепринятым и легитимированным индикатором различий и выступает мощным фактором формирования и сплочения этнических групп и их социальных связей.

Ценность этнической идентичности заключается в том, что она призвана удовлетворить как потребность в самобытности и независимости от других, так и потребность в принадлежности к определённой группе людей.

Задача государства в этих условиях заключается в формировании в обществе уважительного отношения к самобытной культуре, родному языку, своеобразию обычаев и традиций людей любой этнической общности, а также в искоренении этнических предрассудков, создании условий для самоопределения и самореализации индивида в вопросе этнической принадлежности, обеспечения автономии и независимости его воли.

3. Вместе с тем, ни при каких обстоятельствах этническая принадлежность не может служить основанием как для предоставления лицу каких-либо привилегий, так и для ограничения его прав, ибо Конституция Кыргызской Республики устанавливает безусловное равенство прав и свобод человека и гражданина независимо, помимо прочего, от факта этнической принадлежности. Данная гарантия обеспечивается предусмотренной законодательством ответственностью за нарушение принципа равноправия в зависимости от пола, расы, национальности, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения (статья 185 Уголовного кодекса Кыргызской Республики).

4. В соответствии со статьей 38 Конституции Кыргызской Республики каждый имеет право свободно определять и указывать свою этническую принадлежность. Иначе говоря, каждому предоставле-

14 октября
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-Р

но право по своему усмотрению, во-первых, определять, во-вторых указывать в документе, касающемся данного человека, свою этническую принадлежность, либо вовсе отказаться от её указания.

По своему смыслу и содержанию конституционное положение о праве свободно определять свою этническую принадлежность означает сознательный акт самоопределения человека, отнесения самого себя к определённой этнической общности, а также возможность выбора собственной культурной идентичности и право удовлетворять интересы и запросы, связанные с этнической принадлежностью.

Под таким дозволением как «свободно указывать» Конституция Кыргызской Республики усматривает необходимость предоставления каждому, как форму самовыражения личности, право придавать гласности, свободно выражать и распространять информацию о своей этнической принадлежности в любых общедоступных источниках, в том числе официальных документах, касающихся конкретного человека.

Между тем, конституционно-правовой смысл предоставляемого права заключается не только в возможности человека определять или не определять, указывать или не указывать свою этническую принадлежность для различного рода юридически значимых целей, но и вовсе отказаться от определения и указания своей этнической принадлежности, или же придать ей форму ограниченного доступа.

Одновременно с этим статья 38 Конституции Кыргызской Республики устанавливает принципиальную недопустимость принуждения к определению и указанию человеком своей этнической принадлежности. В целом данная статья в императивном порядке ставит в зависимость официальное фиксирование сведений об этнической принадлежности индивида в каких-либо документах, выдаваемых в целях его идентификации, от его воли.

Более того, в целях неукоснительного обеспечения соблюдения запрета на принуждение к определению и указанию человеком своей этнической принадлежности Конституция Кыргызской Республики отнесла ее к абсолютным и не подлежащим каким-либо изменениям (пункт 9 части 4 статьи 20, второе предложение статьи 38). Это означает, что свобода выбора своей этнической принадлежности, придания ее гласности, является исключительной привилегией каждого человека и государство не может принуждать его к такому выбору или же оказывать на него какое-либо иное воздействие.

5. В соответствии с пунктом 6 Положения о национальных паспортах граждан Кыргызской Республики, утверждённого постановлением Правительства Кыргызской Республики от 3 апреля 2017 года № 196 национальные паспорта граждан Кыргызской Республики подразделяются на паспорт гражданина Кыргызской Республики образца 2004 года (ID-карта); идентификационную карту – паспорт гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта); общегражданский паспорт гражданина Кыргызской Республики об-

14 октября
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-Р

разца 2006 года; дипломатический и служебный паспорта Кыргызской Республики.

Национальные паспорта граждан Кыргызской Республики являются документами, удостоверяющими личность граждан Кыргызской Республики и подтверждающими принадлежность к гражданству Кыргызской Республики, соответственно, какие сведения должны быть в этом документе определяется, исходя из задач этого документа, автором, то есть государством с соблюдением конституционных гарантий.

Согласно пункту 1 Положения об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта), утверждённого постановлением Правительства Кыргызской Республики от 3 апреля 2017 года № 197, идентификационная карта – паспорт гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта) – документ, удостоверяющий личность гражданина Кыргызской Республики и подтверждающий принадлежность к гражданству Кыргызской Республики, с информацией в текстовом, машиночитываемом и электронном виде, со встроенным электронным чипом, который является неотъемлемой частью паспорта.

Оспариваемый обращающейся стороной пункт 3 рассматриваемого Положения устанавливает перечень сведений, подлежащих включению в ID-карту. При этом сведения подразделены на две категории: в текстовом виде и на электронном чипе. Сведения, касающиеся этнической принадлежности по желанию заявителя включён в контент электронного чипа.

Электронный чип – это числовой интегральный процессор (электронная микросхема), встроенный в идентификационную карту – паспорт образца 2017 года, позволяющий производить запись, обработку и хранение персональных и биометрических данных заявителя уполномоченным органом по реализации государственной политики в области регистрации населения и актов гражданского состояния. То есть включение в электронный чип сведений об этнической принадлежности означает использование криптографических технологий в целях ограничения доступа к содержащейся в нем информации, что возможно лишь по воле самого человека, который желает определить свою этническую принадлежность, но указывать ее в закрытом режиме. Другими словами, при желании заявителя о включении сведений о его этнической принадлежности в электронный чип, то есть содержать данную информацию в режиме ограниченного доступа, является одной из форм реализации конституционного права на свободу определения и указания своей этнической принадлежности и не может противоречить Конституции Кыргызской Республики.

Однако, в то же время, не предоставление возможности указывать в текстовом виде в ID-карте сведений об этнической принадлежности, если этого желает сам заявитель, означает прямое нарушение

14 октября
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-Р

права на придание гласности или же распространение иным образом информации о своей этнической принадлежности, в том числе в ID-карте, удостоверяющего личность конкретного человека. То есть нарушает гарантии, предусмотренные статьей 38 Конституции Кыргызской Республики о праве каждого свободно определять и указывать свою этническую принадлежность.

Вместе с тем, в процессе приведения оспариваемого акта в соответствие с конституционными требованиями следует иметь в виду, что в силу пункта 9 части 4 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики существующий запрет на любые формы принуждения к определению и указанию этнической принадлежности человека и гражданина не может быть ограничен.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6, частями 8 и 9 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

РЕШИЛА:

1. Не указание в абзаце втором пункта 3 Положения «-в текстовом виде:» графы «этническая принадлежность (по желанию заявителя)» в паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта), утверждённого постановлением Правительства Кыргызской Республики от 3 апреля 2017 года № 197 «Об идентификационной карте – паспорте гражданина Кыргызской Республики образца 2017 года (ID-карта)», в котором сведение об этнической принадлежности не указывается открыто и содержание информации «этническая принадлежность (по желанию заявителя)» на электронном чипе противоречит статье 38 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 2 статьи 12 и пункта 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» в связи с обращением Иманалиева Курманбека Белековича

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Дуйшеева К.А., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аблакимове К.А., с участием:

обращающейся стороны – Иманалиева Курманбека Белековича; стороны-ответчика – Букашева Мирлана Абылбековича, представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

иных лиц – Курманбаевой Аиды Маратовны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Кулбаева Аслана Касымалиевича, представителя Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики по доверенности, руководствуясь частями 1 и 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37, 42 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 2 статьи 12 и пункта 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики».

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Иманалиева К.Б.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 2 статьи 12, пункт 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики».

Заслушав информацию судьи-докладчика Бобукеевой М.Р., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 11 июня 2019 года поступило ходатайство Иманалиева К.Б. о проверке соответствия части 2 статьи 12, пункта 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» части 1 статьи 93, частям 1, 3 статьи 94, части 3 статьи 96 Конституции Кыргызской Республики. Кроме того, дополнением к ходатайству от 25 июня 2019 года заявитель просит проверить оспариваемую норму на соответствие частям 1, 2 статьи 6, части 3 статьи 16, частям 1, 2, 3, пунктам 3, 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

№ 08-Р

Иманалиев К.Б. считает, что часть 2 статьи 12 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» противоречит части 3 статьи 94 Конституции, установившей, что никто не вправе требовать от судьи отчета по конкретному судебному делу. При этом он указывает, что данная норма Конституции сформулирована в закрытом от возможного ее расширительного толкования виде и не предполагает ее дополнения законами. Однако оспариваемая норма указанного конституционного Закона установила, что никто не вправе требовать от судьи отчета по конкретному судебному делу, за исключением случаев, когда в соответствии с указанным конституционным Законом рассматривается вопрос об ответственности судьи. В связи с чем, по мнению Иманалиева К.Б., часть обозначенной нормы, установившей случаи, когда отчет о конкретном судебном деле может быть потребован от судьи, является неконституционной.

Также заявитель отмечает, что 28 июля 2017 года был принят конституционный Закон Кыргызской Республики «О внесении изменений в конституционный Закон «О статусе судей Кыргызской Республики». В соответствии с внесенными изменениями в статью 28 дисциплинарным проступком признается виновное действие или бездействие судьи при исполнении служебных обязанностей либо во внеслужебной деятельности, выразившееся в очевидном и грубом нарушении законности при осуществлении правосудия. По мнению заявителя, именно внесенное изменение в отмеченный конституционный Закон противоречит частям 1 и 3 статьи 94 Конституции, согласно которым судьи независимы и подчиняются только Конституции и законам Кыргызской Республики. Никто не вправе требовать от судьи отчета по конкретному судебному делу.

Как утверждает Иманалиев К.Б., признание Дисциплинарной комиссией при Совете судей Кыргызской Республики (далее – Дисциплинарная комиссия) наличия в действиях судьи очевидного и грубого нарушения законности при осуществлении правосудия предполагает дачу оценки и получение объяснений судьи по принятому судебному акту, что означает требование от судьи отчета по конкретному судебному делу в нарушение конституционного принципа его независимости.

Кроме того, субъект обращения считает, что проверка законности судебного акта является прерогативой вышестоящих судебных инстанций.

Согласно части 1 статьи 93 Конституции правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом. При этом в соответствии с частями 1 и 3 статьи 96 Конституции высшим судебным органом является Верховный суд Кыргызской Республики, акты которого являются окончательными и обжалованию не подлежат. Оспариваемая норма, в противоречие вышеуказанным конституционным требованиям, фактически создает судебную инстанцию по проверке судебного акта, не предусмотренную Конституцией. В качестве при-

№ 08-Р

мера субъект обращения приводит правовые позиции Верховного суда Российской Федерации, суть которых заключается в возможности проверки законности и обоснованности судебного акта исключительно вышестоящими судебными инстанциями.

В связи с чем, заявитель утверждает, что пункт 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» противоречит принципу прямого действия Конституции и его верховенства, отражённые в частях 1, 2 статьи 6 Конституции. Все законы, в том числе конституционные, должны приниматься только на основе Конституции.

Кроме того, субъект обращения неконституционность оспариваемой нормы связывает и с частью 3 статьи 16 Конституции, предусматривающей равенство всех перед законом и судом. Также Иманалиев К.Б. отмечает, что оспариваемые нормы противоречат положениям частей 1, 2, 3, пунктам 3, 8 части 5 статьи 20 Конституции, устанавливающих недопустимость принятия законов, отменяющих и умаляющих права и свободы человека и гражданина, а также ограничения права на судебную защиту.

Субъект обращения также полагает, что оспариваемая норма противоречит части 1 статьи 40 Конституции, в соответствии с которой каждому гражданину гарантирована судебная защита его прав и свобод. Судебная защита предопределяет независимость судебной власти, что является гарантией справедливого, беспристрастного и эффективного отправления правосудия в Кыргызской Республике.

На основании вышеизложенного, заявитель просит признать часть 2 статьи 12 и пункт 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» противоречащими Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 5 июля 2019 года данное ходатайство было принято к производству в части проверки соответствия части 2 статьи 12, пункта 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» пункту 8 части 5 статьи 20, абзацу первому части 1 статьи 40, части 1 статьи 93, частям 1 и 3 статьи 94, части 3 статьи 96 Конституции Кыргызской Республики. В то же время коллегия судей отказала в принятии ходатайства к производству в части требования о проверке оспариваемых норм на соответствие частям 1, 2 статьи 6, части 3 статьи 16, частям 1, 2, 3, пункту 3 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики ввиду отсутствия доводов правового характера.

В судебном заседании Иманалиев К.Б. поддержал свои требования и просил их удовлетворить.

Представитель стороны-ответчика Букашев М.А. считает необходимым оставить ходатайство заявителя без удовлетворения по следующим основаниям.

Согласно статье 94 Конституции судьи независимы и подчиняются только Конституции и законам. Однако независимость судьи не

№ 08-Р

может носить абсолютный характер ввиду основополагающих принципов осуществления государственной власти в Кыргызской Республике, заложенных в пункте 3 статьи 3 и части 4 статьи 5 Конституции. Так, согласно вышеуказанным нормам, государственная власть в Кыргызской Республике основывается на принципах открытости и ответственности государственных органов, органов местного самоуправления перед народом и осуществления ими своих полномочий в интересах народа, а государственные органы, органы местного самоуправления и их должностные лица несут ответственность за противоправные действия в порядке, предусмотренном законом.

Указанное, по мнению стороны-ответчика, означает, что Конституция в императивном порядке устанавливает ответственность государственных органов перед государством и народом, в том числе и ответственность судей, в порядке, предусмотренном законодательством Кыргызской Республики.

Указанная конституционная установка нашла своё логическое продолжение в статье 95 Конституции, согласно которой судьи всех судов Кыргызской Республики занимают свои должности и сохраняют свои полномочия до тех пор, пока их поведение является безупречным. Нарушение требований безупречности поведения судей является основанием для привлечения судьи к ответственности в порядке, определяемом конституционным законом.

При этом согласно части 9 статьи 94 Конституции статус судей определяется конституционным законом, которым могут быть установлены дополнительные требования к кандидатам на должности судей и определенные ограничения для судей Верховного суда Кыргызской Республики, Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и местных судов. Исходя из этого, представитель Жогорку Кенеша Кыргызской Республики считает, что в Конституции предусмотрены отсылочные положения на конституционный Закон «О статусе судей Кыргызской Республики», которым установлены принципы осуществления правосудия, в число которых входит принцип ответственности судей.

Также сторона-ответчик отмечает, что в соответствии с частью 1 статьи 4 данного конституционного Закона, статус судьи определяется повышенными требованиями к его приобретению и прекращению, установлением высоких стандартов к личности обладателя, квалификации и поведению, усилением ответственности за ненадлежащее исполнение судебных полномочий, материальным и социальным обеспечением и иными гарантиями, соответствующими высокому статусу судьи.

Букашев М.А. приходит к выводу о том, что привлечение судьи к дисциплинарной и иной ответственности является неотъемлемой частью его правового статуса, что служит гарантией защиты прав и свобод граждан от незаконных действий со стороны судей, следовательно, пункт 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» соответствует положениям Конституции.

№ 08-Р

Относительно части 2 статьи 12 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» Букашев М.А. отмечает, что согласно указанной норме никто не вправе требовать от судьи отчёта по конкретному судебному делу, за исключением случаев, когда в соответствии с данным конституционным Законом рассматривается вопрос об ответственности судьи. Устанавливая в части 3 статьи 94 запрет о том, что никто не вправе требовать от судьи отчёта по конкретному судебному делу, Конституция не оговаривает его распространение на случаи ответственности судьи.

По мнению представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, конституционность оспариваемой нормы подтверждается еще и тем, что в соответствии с частью 9 статьи 94 Конституции могут быть установлены дополнительные требования к кандидатам на должности судей и определенные ограничения для судей.

Букашев М.А. особо отмечает, что те или иные сведения по конкретному делу могут быть запрошены только соответствующими органами (Дисциплинарная комиссия, Генеральная прокуратура и другие правоохранительные органы) в строгом соответствии с законодательством Кыргызской Республики. При этом эти меры применяются исключительно в целях обеспечения норм Конституции и законов Кыргызской Республики, а также защиты прав и свобод граждан.

Кроме того, частью 2 статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» установлены такие виды дисциплинарных проступков, как очевидное и грубое нарушение законности при осуществлении правосудия; грубое нарушение Кодекса чести судьи, а также разглашение тайны совещательной комнаты или тайны, ставшей известной судье при рассмотрении дела в закрытом судебном заседании. В этой связи, по мнению стороны-ответчика, из сущности данных дисциплинарных проступков, невозможно определить вину судьи без запроса и изучения соответствующих материалов конкретного судебного дела.

Резюмируя свои доводы, сторона-ответчик указал, что нормы Конституции и конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» направлены на создание всех условий для надлежащей защиты прав граждан, без которых граждане будут лишены возможности защиты своих законных интересов в случае противоправных действий со стороны судей. Независимость судьи не означает его безнаказанность, а служит лишь условием обеспечения его объективности и беспристрастности.

Поэтому, по мнению Букашева М.А., в законодательстве Кыргызской Республики должны существовать соответствующие инструменты, устанавливающие ответственность судей с возможностью отстранять недобросовестных лиц от должности судьи в случае совершения серьезного проступка, оправдывающего подобные меры.

Представители Верховного суда Кыргызской Республики Исков Э.Б. и Министерства юстиции Кыргызской Республики Курманбаева А.М. в своих позициях на основе соотношения норм Консти-

№ 08-Р

туции и законов, регулирующих вопросы правового статуса судьи и деятельности органа, осуществляющего дисциплинарное производство, приходят к выводу о непротиворечии оспариваемых норм Конституции Кыргызской Республики.

Представитель Дисциплинарной комиссии считает, что оспариваемые нормы не противоречат Конституции Кыргызской Республики.

В силу пункта 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей» судьи привлекаются к дисциплинарной ответственности только за вынесение явно незаконного судебного акта. Это не противоречит принципу недопустимости привлечения судьи к ответственности за вынесение судебного решения. В этой норме речь идет не об обычных судебных ошибках, а о явных, грубых, незаконных судебных актах, принятие которых свидетельствует о том, что судья не способен осуществлять качественное правосудие в силу низкой квалификации или недостаточности судейской порядочности. В данном случае, судья привлекается к дисциплинарной ответственности не за мнение, выраженное в судебном акте, а за совершение действий, нарушающих требования закона. Причем, отмена или изменение судебного акта не влечет за собой дисциплинарную ответственность судьи, кроме случаев, когда допущено грубое нарушение закона.

Устанавливая в качестве общего правила запрет на привлечение судьи к дисциплинарной ответственности за выражение им при отправлении правосудия мнение, законодатель исходил из того, что при осуществлении судебной деятельности возможны ошибки, не дискредитирующие судей их допустивших. Поэтому в полномочия дисциплинарной комиссии не входит установление факта законности или незаконности судебного акта, а входит определение характера неправильного применения норм материального или процессуального права как очевидного и грубого, умаляющего авторитет судебной власти. Факт нарушения закона устанавливается вышестоящим судом. После этого Дисциплинарная комиссия дает оценку, являлось ли такое нарушение грубым и очевидным, а не усмотрением судьи. То есть, речь идет о судебных ошибках, которые являются следствием некомпетентности или небрежности судьи. Вынесение незаконного судебного акта ввиду явной небрежности судьи либо его неспособности исполнять свои профессиональные обязанности является основанием для применения к нему мер дисциплинарной ответственности как за однократное явное грубое нарушение, так и за систематическое нарушение, которые могут и не носить характер грубых, но в совокупности давать основания для вывода о явной недобросовестности или профессиональной некомпетентности судьи.

Кроме того, представитель Дисциплинарной комиссии отмечает, что судьями при отправлении правосудия допускаются нарушения законности, не только связанные с вынесением судебного акта, но и иные нарушения, которые могут быть установлены самой Дисциплинарной комиссией по результатам служебной проверки.

№ 08-Р

Относительно части 2 статьи 12 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики», представитель Дисциплинарной комиссии считает, что доводы заявителя о неконституционности данной нормы не состоятельные, поскольку судья вправе принимать участие в служебной проверке, давать письменные объяснения по обстоятельствам, послужившим поводом для ее проведения, представлять доказательства в подтверждение своих доводов, а по завершении проверки знакомиться со всеми ее материалами и представлять свои возражения и замечания. Объяснения, замечания, возражения судьи и представленные им доказательства должны быть приобщены к материалам проверки.

Кулбаев А.К. резюмирует, что установленный в части 3 статьи 94 Конституции запрет на требование отчета по конкретному судебному делу адресован всем другим лицам, в том числе и участвующим в формировании судейского корпуса, а оспариваемая норма части 2 статьи 12 конституционного Закона, прежде всего, направлена на обеспечение права судьи в свою защиту давать ответ против предъявленных обвинений.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения иных лиц и исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу является часть 2 статьи 12, пункт 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» следующего содержания:

«Статья 12. Недопустимость вмешательства в деятельность судьи

2. Никто не вправе требовать от судьи отчета по конкретному судебному делу, за исключением случаев, когда в соответствии с настоящим конституционным Законом рассматривается вопрос об ответственности судьи.

Статья 28. Дисциплинарная ответственность судей

2. Дисциплинарным проступком признается виновное действие или бездействие судьи при исполнении служебных обязанностей либо во внеслужебной деятельности, выразившееся в:

1) очевидном и грубом нарушении законности при осуществлении правосудия;».

Конституционный Закон Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» от 9 июля 2008 года №141 был принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 15 июля 2008 года №51, внесен

№ 08-Р

в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Кыргызская Республика, провозглашая себя приверженцем демократических принципов, гарантирует каждому право на судебную защиту его прав и свобод (абзац первый части 1 статьи 40 Конституции). Причем, Конституция Кыргызской Республики требует от государства безоговорочной реализации данной гарантии, запрещая в императивном порядке всякую возможность ограничения данного права (пункт 8 части 5 статьи 20).

Право на судебную защиту по своей правовой природе носит фундаментальный характер. Являясь универсальным правовым средством, оно позволяет обеспечить, а в случае необходимости, восстановить все другие права и свободы человека и гражданина, гарантированные Конституцией Кыргызской Республики. Этим и объясняется непоколебимое и скрупулезное отношение Основного закона к вопросам правосудия. По основополагающему смыслу конституционно-правового регулирования правосудие может быть эффективной и справедливой только в условиях независимости судебной власти и судей - носителей этой власти.

Так, Конституция Кыргызской Республики закрепляет принципы независимости, неприкосновенности и особом правовом статусе судей, подчинении их только Конституции и законам, запрете на требование от судьи отчета по конкретному судебному делу и на любое иное вмешательство в деятельность по осуществлению правосудия (части 1, 3 статьи 94).

Независимая судебная власть и особый статус судьи являются абсолютно необходимой составляющей демократического, правового государства, провозглашающего верховенство права. Благодаря лишь эффективно выстроенной системе институциональной независимости органов правосудия и независимости судей, судебная власть способна гарантировать права и свободы человека, а также обеспечить режим законности в стране.

При этом независимость судебной власти может быть достигнута лишь в условиях работающего принципа разделения государственной власти, установленного пунктом 2 статьи 3 Конституции Кыргызской Республики, концепция которой заключается в четком разграничении судебной власти от политики и влияния других ветвей власти. Несоблюдение этого принципа грозит подрывом построения государственной власти на основе Конституции Кыргызской Республики.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своём Решении от 24 апреля 2019 года отмечала, что для эффективного выполнения своих непосредственных функций судебная власть должна быть независимой. Степень независимости судебной власти ввиду ее социальной и правовой природы должна быть выше по сравнению с другими ветвями государственной власти, поскольку в демократическом, правовом государстве высшей властью является

№ 08-Р

власть закона. Соответственно, судебная власть, обеспечивающая верховенство закона, должна быть свободна от чьего бы то ни было влияния, чтобы иметь возможность быть объективной и беспристрастной. Поэтому независимость судей не может расцениваться как личная привилегия или же рассматриваться как доминирование судебной ветви власти над другими. Как средство защиты публичных интересов, прежде всего, интересов правосудия, она не направлена на создание условий для безответственности судей и вседозволенности в судебной системе. Напротив, предполагает повышенную ответственность судей за осуществление правосудия, соблюдение Конституции и законов Кыргызской Республики, а также правил судейской этики.

Экономический и социальный совет Организации Объединённых Наций в преамбуле к Бангалорским принципам поведения судей указал, что для выполнения судами своей задачи по защите конституционного государственного строя и правомерности важна компетентная, независимая и справедливая судебная власть. В широком смысле независимость судей означает, что каждый отдельный судья независим в осуществлении своих судейских полномочий. Судьи должны быть независимыми и беспристрастными в принятии решений и способны действовать без каких-либо ограничений, ненадлежащего влияния, давления, угрозы или вмешательства, прямого или косвенного, со стороны любого органа, включая органы, находящиеся внутри судебной системы.

Как видно из вышеизложенного, институциональная независимость судебной власти не может рассматриваться в отрыве от независимости судей – непосредственных носителей судебной власти.

Статус судьи является организационно-правовой формой обеспечения независимости гражданина, который наделён судейскими полномочиями для осуществления правосудия. Концепция независимости судьи должна представлять собой совокупность взаимосвязанных принципов, на основе которых законодатель формирует правовое регулирование статуса судьи, а также предпринимает организационные меры, которые в своей совокупности способны обеспечить независимость лица, наделяемого судейскими полномочиями.

Суть принципа независимости судей состоит в обязанности государства обеспечить такие условия, при которых они имели бы реальную возможность свободно принимать решения, подчиняясь только Конституции и законам Кыргызской Республики, действовать свободно, без постороннего воздействия, влияния, давления, угроз, вмешательства, прямого или косвенного, с чьей бы стороны они не исходили. Причем, гарантии независимости судьи не могут быть отменены, либо снижены ни при каких обстоятельствах, чем это предусмотрено Конституцией и международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика.

Достижение указанных целей возможно лишь при осознании другими ветвями власти и их должностными лицами взаимообус-

№ 08-Р

ловленности верховенства закона с независимостью судебной власти и судей, наличии действенных механизмов и функциональных законов, способных сделать вмешательство в дела правосудия невозможным.

3. Ответственность публичных органов власти перед обществом закреплена в пункте 3 статьи 3 Конституции Кыргызской Республики, согласно которому государственная власть должна основываться на принципе открытости и ответственности государственных органов, органов местного самоуправления перед народом и осуществления ими своих полномочий в интересах народа. Это требование, несомненно, касается и представителей судебной ветви власти и предполагает необходимость создания соответствующего механизма их ответственности.

В силу этого, конституционные гарантии независимости судей не могут носить абсолютный характер. В соответствии с частью 1 статьи 95 Конституции Кыргызской Республики судьи занимают свои должности и сохраняют свои полномочия до тех пор, пока их поведение является безупречным. Прежде всего, цель института ответственности судей заключается в решении публичной задачи в интересах поддержания необходимого обществу высокого уровня правосудия.

Конституционно-правовой статус требует от судей высокого уровня профессионализма и морально-этических качеств, устанавливает особый правовой режим приобретения, осуществления и прекращения статуса судьи, включая специальные квалификационные требования к кандидатам на должность судьи, а также порядок назначения на должность, пребывания в должности и прекращения полномочий судьи.

В случае нарушения требований безупречности судья освобождается от должности по предложению Дисциплинарной комиссии в соответствии с конституционным законом (часть 2 статья 95 Конституции).

Дисциплинарная ответственность судей означает установленную законодательством обязанность соблюдать профессиональные и этические нормы, соответствующие интересам судейского сообщества и общества в целом, а в случае совершения проступка претерпеть неблагоприятные последствия в виде мер дисциплинарного воздействия, налагаемых в строго определенном порядке специальным органом. Учреждение такого органа продиктовано требованием Конституции Кыргызской Республики и международно-правовыми стандартами в сфере правосудия.

В Основных принципах Организации Объединённых Наций, касающихся независимости судебных органов, регламентируются основы осуществления процедуры наказания, отстранения от должности и увольнения судьи. Так, согласно им жалоба, поступившая на судью в ходе выполнения им своих судейских профессиональных обязанностей, должна быть безотлагательно и беспристрастно рассмотрена по соответствующей процедуре. Дисциплинарное раз-

№ 08-Р

бирательство должно проводиться независимым органом со всеми гарантиями справедливости. При этом судья должен иметь право на ответ и справедливое разбирательство.

Таким образом, крайне важным является соблюдение органом, осуществляющим дисциплинарное производство, принципа соразмерности применяемых взысканий, а также адекватности мер, принимаемых для выяснения всех сторон обжалуемого действия или бездействия судьи, которые не должны нарушать принцип его независимости и неприкосновенности, но при этом, не отвергая его ответственности перед обществом.

Процедура привлечения к дисциплинарной ответственности судьи не должна включать в себя элементы, не подходящие высокому конституционно-правовому статусу судьи и носящие уничижительный или же карательный характер, которые были бы способны нивелировать конституционные установления о гарантиях независимости. Другими словами, смысл указанных конституционных установок заключается в том, что Дисциплинарная комиссия правомочна в своей работе использовать только те правовые средства и методы, которые исключали бы непропорциональное воздействие на судью, сопряженное с принудительным вызовом, опросом, истребованием объяснений и доказательств. Это означает, что Дисциплинарная комиссия должна в первоочередном порядке проверять обоснованность жалобы, непровержимость и достаточность фактов для начала дисциплинарного производства. Дальнейшая оценка действиям судьи должна основываться на объективном анализе, исследовании материалов и доказательств без вовлечения в этот процесс самого судьи и без придания публичности до вынесения окончательного решения. Но при этом судья должен быть своевременно уведомлен об имеющемся обвинении и существовании жалобы, а также должен иметь всякую возможность защиты своей репутации всеми средствами, в том числе, знакомиться с имеющимися материалами, представлять свои возражения и замечания. Причем, в каком объеме использовать материалы конкретного судебного дела должно быть исключительной прерогативой самого судьи и не может относиться к полномочиям Дисциплинарной комиссии требовать в каком-бы то ни было виде отчета по конкретному делу. Не случайно конституционные установления о гарантиях независимости судей носят характер категоричных предписаний. Это означает, что иное правовое регулирование и правоприменение будет входить в прямое противоречие с конституционными принципами независимости судебной власти и запретом на всякое вмешательство в деятельность судьи по осуществлению правосудия.

В целом, деятельность органа, осуществляющего дисциплинарное производство, должна строиться таким образом, чтобы при исполнении своих функций судья был огражден от угроз, нападок и любого рода состояний, приводящих к его зависимости, произвольного наложения дисциплинарного взыскания, агрессивного от-

№ 08-Р

ношения к себе от кого бы они не исходили, и в то же время, от злоупотреблений недобросовестными лицами правом обращения в Дисциплинарную комиссию.

Таким образом, судьи могут сохранить независимость только в условиях такой системы дисциплинарной ответственности, которая является надежной, предсказуемой, справедливой и защищенной от злоупотреблений и произвола. Лишь такая дисциплинарная система способна создать судьям условия работы, в которых они могут полноценно проявить свой профессионализм.

Вместе с тем, оспариваемое нормативное положение части 2 статьи 12 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» содержит исключение из конституционного запрета истребования у судьи отчета по конкретному судебному делу в случае, если рассматривается вопрос о его ответственности. Тем самым, создаются условия для возможно произвольного применения этого правомочия в процессе дисциплинарного производства. Тогда как в силу абзаца первого части 3 статьи 94 Конституции Кыргызской Республики никто не вправе требовать от судьи отчета по конкретному судебному делу. Данная конституционная норма является императивной, содержащей абсолютно определенное правило, которая не может быть изменена или расширительно истолкована в законодательных актах.

Доводы стороны-ответчика о том, что установление в законодательстве требования о предоставлении отчета в случаях, когда рассматривается вопрос об ответственности судьи, согласуется с частью 9 статьи 94 Конституции Кыргызской Республики, которой допускается предъявление к кандидатам на должности судей дополнительных требований и введение определенных ограничений для судей, считаем не состоятельными.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своем Решении от 19 апреля 2017 года указывала, что законодатель наделен достаточно широким усмотрением в установлении дополнительных требований к кандидатам на должности судей, помимо тех, которые уже закреплены в Конституции Кыргызской Республики. Исходя из сути этой правовой позиции, под дополнительными требованиями следует понимать различного рода условия, которым, по мнению законодателя, должен отвечать претендент на должность судьи по стажу и опыту работы, уровню и профилю образования, а также иным показателям компетентности. Но ни в коем случае данная конституционная установка не предполагает возможность возникновения у судьи обязательства по предоставлению отчета по конкретному судебному делу, даже в случае рассмотрения вопроса о его ответственности.

Соответственно, нормативное положение части 2 статьи 12 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики», выраженное словами «за исключением случаев, когда в соответствии с настоящим конституционным Законом рассматривается вопрос об

№ 08-Р

ответственности судьи», недопустимо искажает суть требований, закрепленных в части 3 статьи 94 Конституции Кыргызской Республики, следовательно, прямо противоречит ей.

Кроме того, оспариваемое нормативное положение умаляет не подлежащее ограничению право человека на судебную защиту, заключающуюся в праве на эффективное, справедливое и независимое правосудие, и нарушает запрет на всякое вмешательство в деятельность по осуществлению правосудия (пункт 8 части 5 статьи 20, часть 1 статьи 40, часть 1 статьи 94).

4. В соответствии с пунктом 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» дисциплинарным проступком признается виновное действие или бездействие судьи при исполнении служебных обязанностей либо во внеслужебной деятельности, выразившееся в очевидном и грубом нарушении законности при осуществлении правосудия.

Безусловно, одним из механизмов предотвращения несправедливых действий со стороны судей при отправлении правосудия выступает действенная система дисциплинарной ответственности, которая главным образом направлена на поддержание истребуемого обществом надлежащего уровня правосудия. В виду этого, установление мер ответственности «за очевидное и грубое нарушение законности при осуществлении правосудия» с точки зрения конституционных установлений является допустимым, но при строгом соблюдении определенных правил.

Прежде всего, необходимо особо отметить, что существенным недостатком действующего дисциплинарного производства является отсутствие четких критериев определения очевидности и грубости нарушений законности, которые могут быть допущены при осуществлении правосудия. Неясность и неопределенность указанных правовых признаков несет в себе риск произвольного применения дисциплинарных взысканий, в том числе в целях воздействия на судей, что с точки зрения правового государства не допустимо. Постоянная угроза дисциплинарного взыскания, вплоть до прекращения полномочий судьи может воспрепятствовать судьям осуществлять свои функции эффективно и независимо.

Судьи должны нести ответственность не за любое отступление от требований закона, а лишь такое, которое с очевидностью противоречит целям и предназначению правосудия. К категории грубости нарушений закона необходимо относить только те существенные нарушения, которые в силу требований закона влекут безусловную корректировку судебного акта вышестоящей судебной инстанцией. Очевидность и грубость не должны интерпретироваться произвольно, а должны быть очерчены четкими рамками посредством законодательных, организационных, методологических мер, не допускающих различия в подходах и оценках дисциплинарных проступков, а также позволяющих установить справедливую и единообразную практику дисциплинарного производства в отношении судей.

№ 08-Р

5. В соответствии с установленным порядком отправления правосудия судья обязан подчиняться только Конституции и законам Кыргызской Республики, руководствоваться внутренним убеждением, пониманием действий норм материального и процессуального права, а также личным видением разрешения судебного дела.

Другими словами, достижение целей правосудия подвержено влиянию существенных субъективных факторов, что не исключает возможность совершения судьями непреднамеренных ошибок. Поэтому в основе оценки деятельности судьи должен лежать базовый принцип разграничения проступков, заслуживающих наказания, от случаев, ставших следствием добросовестного заблуждения и, ввиду этого, не подлежащих юридической ответственности.

Судебная ошибка – это неправомерное действие/бездействие судьи при отправлении правосудия, повлекшее ущерб установлению истины и восстановлению справедливости, нарушение норм материального и/или процессуального права, нашедшее отображение в конкретном процессуальном акте, который был совершен вследствие добросовестного заблуждения, небрежности (халатности) или же недостаточной компетентности.

При этом судебную ошибку, допущенную в результате добросовестного заблуждения судьи, то есть его убежденности в позиции, которая имеет объективные с его точки зрения основания, порождающее спорные суждения, нельзя расценивать как проявление недобросовестного отношения судьи к своим профессиональным обязанностям или же, как дискредитирующий судью факт, соответственно, подобное действие/бездействие не подлежит никакой юридической ответственности, в том числе дисциплинарной.

Судебные же ошибки, совершенные в результате грубой небрежности, либо профессиональной некомпетентности, приводят к искажению истины, противоречат целям правосудия и наносят непоправимый вред авторитету судебной власти. Совершение таких ошибок свидетельствует о неспособности судьи надлежащим образом исполнять свои профессиональные обязанности, несовместимо с высоким статусом судьи, следовательно, является основанием для применения к нему мер дисциплинарной ответственности соразмерно нанесенному урону.

Однако действия/бездействия судьи, приведшие к тем же последствиям, но совершенные преднамеренно, по своей природе не могут относиться к судебным ошибкам и подлежат оценке в рамках того вида юридической ответственности, к которой они относятся в зависимости от характера и тяжести совершенного поступка и нанесенного ущерба.

В целом следует отметить, что судебные ошибки всегда свидетельствуют о недостижении целей правосудия, тем самым, негативным образом отражаются на всей судебной системе, умаляя авторитет конкретного судьи, судебной власти и государства. Но, несмотря на это, наличие судебной ошибки может устанавливаться не иначе,

№ 08-Р

как по специально установленной процедуре. В противном случае, избежать искажения конституционных установлений по обеспечению справедливого правосудия, независимости судебной ветви власти и судей станет невозможным.

В этой связи установление наличия судебной ошибки возможно исключительно посредством пересмотра и оценки судебного акта вышестоящим судебным органом. Именно это обстоятельство является первопричиной функционирования институтов повторного рассмотрения дела вышестоящим судом (апелляция) и пересмотра судебных актов в порядке кассации. Другими словами, единственным механизмом устранения судебных ошибок может выступать институт обжалования судебных актов, то есть наличие судебной ошибки или объективно противоправного действия/бездействия судьи может быть установлено лишь актом вышестоящего судебного органа.

Любая процедура проверки судебных актов, осуществляемая несудебными органами, с целью оценки действий/бездействий судьи на наличие оснований для применения к нему мер дисциплинарной ответственности принципиально недопустима. Предоставление подобного правомочия органу, осуществляющему дисциплинарное производство в отношении судей, означает ни что иное, как отрицание самой природы правосудия, неизменяемости, непроверяемости, исключительности, преюдициальности, обязательности и исполнимости судебного акта, а также такого исключительного свойства судебного акта как обеспечение прочности юридического порядка.

В целом, необходимо иметь ввиду, что при выборе значимости независимости судей или же необходимости усиления контроля за его профессиональным соответствием, приоритет должен быть отдан концепту независимости судьи, поскольку его отсутствие будет означать системный и разрушительный порок всей судебной системы, тогда как непрофессионализм и некомпетентность – это дефекты случайные и персональные.

Кроме того, особо следует отметить исключительную важность высокой компетентности и профессионализма персонального состава Дисциплинарной комиссии. Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своем заключении от 11 октября 2016 года данному к проекту Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений в Конституцию Кыргызской Республики» не случайно отмечала, что при разработке либо при рассмотрении и принятии закона, определяющего общие требования к кандидатам в члены Дисциплинарной комиссии, следует принять во внимание Основные принципы Организации Объединенных Наций о независимости судей, одобренных Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций в ноябре 1985 года, а также Европейскую Хартию о статусе судей, принятого на ее основе. Пункт 1.3. данной Хартии определяет необходимость наличия коллегии или органа, состоящего не менее чем наполовину из избранных судей,

№ 08-Р

предложения, рекомендации или согласие которого необходимы в вопросах применения санкций при исполнении обязанностей судьи. Предусмотренные в указанных документах механизмы направлены на исключение возможного доминирования представителей других ветвей власти над судебной при разрешении вопросов применения санкций в отношении судьи и обеспечение принципа независимости судебной ветви власти.

Таким образом, действие пункта 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» будет соответствовать требованиям Конституции Кыргызской Республики при условии его применения в том конституционно-правовом смысле, который определен в настоящем Решении, что исключает возможность всякого иного его истолкования в правоприменительной практике.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6, частями 8 и 9 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

РЕШИЛА:

1. Признать нормативное положение части 2 статьи 12 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики», выраженное словами «за исключением случаев, когда в соответствии с настоящим конституционным Законом рассматривается вопрос об ответственности судьи.» противоречащим пункту 8 части 5 статьи 20, абзацу первому части 1 статьи 40, частям 1 и 3 статьи 94 Конституции Кыргызской Республики.

2. Признать пункт 1 части 2 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» не противоречащим абзацу первому части 1 статьи 40, части 1 статьи 93, частям 1 и 3 статьи 94, части 3 статьи 96 Конституции Кыргызской Республики.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности конституционного Закона Кыргызской Республики «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в связи с обращениями политической партии «Реформа» в лице ее председателя Сооронкуловой Клары Сыргакбековны, а также граждан Касымбекова Нурбека Айтыевича и Усубалиева Таалайбека Болотбековича

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Дуйшеева К.А., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аблакимове К.А., с участием:

обращающейся стороны – председателя политической партии «Реформа» Сооронкуловой Клары Сыргакбековны; граждан Касымбекова Нурбека Айтыевича и Усубалиева Таалайбека Болотбековича, стороны-ответчика – Бейшенбек кызы Камилы, Орозобек уулу Максата, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

иных лиц – Чилдебаева Таштемира Абазовича, представителя Аппарата Президента Кыргызской Республики по доверенности; Шаршеналы уулу Адилета, Уметалиева Кубата Кубанычбековича, представителей Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37, 42 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности конституционного Закона Кыргызской Республики «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Поводом к рассмотрению данного дела явились ходатайства политической партии «Реформа», а также граждан Касымбекова Н.А. и Усубалиева Т.Б.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики конституционный Закон Кыргызской Республики «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

№ 09-Р

Заслушав информацию судьи-докладчика Осмонбаева Э.Ж., проводившего подготовку дела к судебному заседанию и, исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 28 октября 2020 года поступило ходатайство политической партии «Реформа» в лице ее председателя Сооронкуловой К.С. о проверке соответствия статей 1, 2 конституционного Закона Кыргызской Республики «О приостановлении действий некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» пункту 1 статьи 3, частям 2, 3 статьи 5, части 1 статьи 16, части 1 статьи 20, пунктам 1, 2 части 1 статьи 52, частям 1, 2 статьи 70, части 5 статьи 80 Конституции Кыргызской Республики.

По утверждению субъекта обращения, вышеуказанный конституционный Закон был принят Жогорку Кенешем Кыргызской Республики в угоду интересам отдельных политических групп и лиц с грубейшими нарушениями порядка принятия законов, предусмотренного законами Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» (далее – Регламент Жогорку Кенеша) и «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики».

Так, согласно части 9 статьи 55 Регламента Жогорку Кенеша промежутки времени между каждым чтением по проекту закона не может быть менее 10 рабочих дней и более 30 рабочих дней, за исключением случаев, предусмотренных в части 10 статьи 55 Регламента Жогорку Кенеша. Между тем оспариваемый конституционный Закон был принят в течение одного часа 22 октября 2020 года. При этом в качестве обоснования в статье 1 обжалуемого конституционного Закона указывается, что он принят в целях стабилизации общественно-политической, эпидемиологической и связанной с ними экономической ситуации в стране. Тогда как, стабилизация социально-экономической ситуации как исключение, подпадающее под действие пункта 8 части 10 статьи 55 Регламента Жогорку Кенеша, соответственно, позволяющее Жогорку Кенешу принимать проект закона во втором и третьем чтениях и/или в трех чтениях одновременно, должно быть обусловлено введением чрезвычайного положения, чрезвычайной ситуации или обстоятельствами непреодолимой силы. В день принятия закона государство не находилось ни в одном из этих состояний. Иные цели, приведенные в обосновании принятия конституционного Закона, а именно: повышение уровня доверия населения к выборному процессу, в связи с необходимостью учета мнений наиболее широких слоев общества, проведение конституционной реформы, предусматривающей внесение изменений в действующую Конституцию Кыргызской Республики,

№ 09-Р

не могут служить основанием для принятия конституционного закона, минуя все необходимые стадии законодательного процесса.

Таким образом, субъект обращения приходит к выводу, что посредством договоренностей и грубых нарушений порядка принятия законов Жогорку Кенеш приостановил действие важнейших норм конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» (далее – конституционный Закон о выборах), направленных на обеспечение легитимности власти в сложившейся политической ситуации, и право каждого избирать и быть избранным.

Далее субъект обращения отмечает о нарушении важного принципа осуществления государственной власти – принципа открытости и ответственности государственных органов перед народом и осуществления ими своих полномочий в интересах народа (пункт 3 статьи 3 Конституции).

Согласно пункту 1 части 1 статьи 52 Конституции граждане имеют право участвовать в обсуждении и принятии законов и решений республиканского и местного значения. В развитие данного конституционного положения, части 1 и 2 статьи 22 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» устанавливают, что проекты нормативных правовых актов, непосредственно затрагивающих интересы граждан и юридических лиц, подлежат общественному обсуждению посредством размещения на официальном сайте нормотворческого органа. Общественное обсуждение законопроекта осуществляется путем: обеспечения доступа к тексту проекта; принятия, рассмотрения и обобщения предложений, поступающих от участников общественного обсуждения; подготовки по его результатам итоговой информации о поступивших предложениях с обоснованием причин включения либо невключения их в проект нормативного правового акта. Итоговая информация должна быть отражена в справке-обосновании к законопроекту.

Однако законопроект был размещен на официальном сайте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в 13 часов 52 минуты 22 октября 2020 года и принят в этот же день в 18.00 часов. Тогда как, согласно статье 23 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики», срок общественного обсуждения проектов нормативных правовых актов составляет не менее одного месяца, за исключением проектов, направленных на регулирование прав граждан и юридических лиц в условиях обстоятельств непреодолимой силы. Согласно части 2 статьи 51 Регламента Жогорку Кенеша фракции, комитеты, депутаты, Правительство, представители гражданского общества вправе направить письменные замечания и предложения по проекту закона в ответственный комитет в течение 2 недель со дня его размещения на официальном сайте Жогорку Кенеша. Однако, указанные субъекты были лишены такой возможности.

Кроме того, частью 3 статьи 115 Регламента Жогорку Кенеша установлено, что проведение парламентских слушаний по проектам

№ 09-Р

законов об обеспечении конституционных прав, свобод и обязанностей граждан, правового статуса политических партий, некоммерческих организаций и средств массовой информации, о бюджете, налогах и других обязательных сборах, о введении новых видов государственного регулирования предпринимательской деятельности, об обеспечении экологической безопасности и борьбе с правонарушениями является обязательным. Как утверждает заявитель, парламентских слушаний проведено не было.

Тем самым, принятый Жогорку Кенешем конституционный Закон о выборах не отвечает требованиям, установленным статьей 7 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики», согласно которой законность нормативных правовых актов обеспечивается их принятием в установленном порядке.

Сооронкулова К.С. утверждает, что при принятии оспариваемого конституционного Закона были допущены нарушения требований части 5 статьи 80 Конституции, устанавливающей, что конституционные законы принимаются большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку Кенеша, а также части 4 статьи 85 Регламента Жогорку Кенеша, содержащей запрет передавать депутату право голоса при голосовании за законопроект. По их утверждению за законопроект фактически проголосовали 78 депутатов, а председательствующий при подсчете голосов зафиксировал 83 голоса, 4 из которых засчитаны как переданные по доверенности.

В целом заявитель считает, что законопроект был инициирован группой лиц кулуарно, принят в немыслимо короткие сроки, без общественного обсуждения, рассмотрения в комитетах, должного ознакомления и осмысления депутатами, в нарушение установленного Конституцией и законами порядка и процедур принятия законов, и, следовательно, противоречит части 3 статьи 5 Конституции, устанавливающей, что государство, его органы, органы местного самоуправления и их должностные лица не могут выходить за рамки полномочий, определенных Конституцией и законами.

Субъект обращения отмечает, поскольку Конституция не может включать в себя все стороны организации и деятельности органов государственной власти, взаимоотношений человека и государства, конкретизация ее норм происходит в соответствующем законодательстве. Конституционные законы органически связаны с Конституцией, по существу продолжают и развивают ее положения. Исходя из этого, заявитель констатирует, что, приостановив действие норм конституционного закона, законодатель приостановил действие самой Конституции. Точнее, приостановив действие норм, регулирующих порядок проведения повторных выборов в Жогорку Кенеш, тем самым, парализовал действие частей 1, 2 статьи 70 Конституции, содержащих конституционные основы проведения выборов депутатов Жогорку Кенеша.

Заявитель считает, что Конституция не содержит норм, предполагающих принятие конституционного закона о приостановлении

№ 09-Р

действия норм других законов. Предмет регулирования конституционных законов определен в Конституции исчерпывающим образом путем установления императивных правил и не может быть произвольно расширен и дополнен. Тем не менее, 22 октября 2020 года Жогорку Кенеш произвольно принял конституционный Закон «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», не предусмотренный Конституцией.

По мнению заявителя, в случае если выборы признаны недействительными и несостоявшимися, в силу статьи 38 конституционного Закона о выборах назначаются повторные выборы в течение одного месяца Центральной избирательной комиссией. Повторные выборы не предусматривают таких этапов как составление списков избирателей, создание избирательных участков и избирательных комиссий. Более того, при наличии определенных оснований повторные выборы проводятся только среди политических партий, принимавших участие в выборах. Таким образом, по мнению заявителя, повторные выборы и основные выборы являются неразрывными циклами единого процесса, и повторные выборы есть органическое продолжение основных выборов.

Поскольку выборы были признаны недействительными ввиду массовых нарушений законодательства о выборах, существенно повлиявших на свободу волеизъявления избирателя и искаживших принцип всеобщего равного избирательного права, повторные выборы являются важным правовым средством восстановления нарушенного права избирать и быть избранным, гарантированного Конституцией.

По мнению субъекта обращения, статья 2 обжалуемого конституционного Закона, объявляющая проведение повторных выборов либо новых выборов депутатов Жогорку Кенеша не позднее 1 июня 2021 года, является посягательством на право каждого гражданина избирать и быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления в порядке, предусмотренном Конституцией и законами (пункт 2 части 1 статьи 52 Конституции).

Приостанавливая действия норм о выборах, государство прекращает взятые на себя обязательства обеспечения верховенства власти народа, представляемой и обеспечиваемой всенародно избираемым Жогорку Кенешем (пункт 1 статьи 3 Конституции). Приостановление закона, затрагивающее фундаментальные политические права и свободы граждан, является ограничением этих прав в произвольно устанавливаемых временных пределах. Тогда как права и свободы человека относятся к высшим ценностям Кыргызской Республики. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц (часть 1 статьи 16 Конституции); в Кыргызской Республике не должны приниматься законы, от-

№ 09-Р

меняющие или умаляющие права и свободы человека и гражданина (часть 1 статьи 20 Конституции).

У заявителя вызывает беспокойство такие основания ограничения избирательных прав, как «необходимость учета мнений наиболее широких слоев общества, проведение конституционной реформы, предусматривающей внесение изменений в действующую Конституцию Кыргызской Республики». Данные цели не соразмерны общезначимым конституционным целям ограничения прав человека, установленным в части 2 статьи 20 Конституции. Часть 3 этой же статьи запрещает устанавливать ограничения прав и свобод в иных целях и в большей степени, чем это предусмотрено Конституцией.

Заявитель утверждает, что приостановление цикла очередных выборов в высший законодательный орган страны препятствует легитимизации власти и создает благоприятные условия для узурпации власти, запрещенной частью 2 статьи 5 Конституции.

Сооронкулова К.С. особо подчеркивает социально-политическую ценность Конституции как нормативного правового акта, регулирующего основы жизни государства и общества, которая выражает интересы всего народа, и в этом смысле процесс конституционной реформы должен проходить в обстановке максимальной гласности, при специальной организации массового обсуждения.

Заявитель отмечает, что каждое вмешательство в содержание Основного Закона должно иметь исключительно выверенный характер, а для этого необходимо широкое народное обсуждение предлагаемых поправок, а также неспешное, тщательное и планомерное продвижение законодательного процесса. Поэтому субъект обращения приходит к выводу о том, что участие в конституционной реформе легитимного высшего законодательного органа, сформированного путем свободных и законных выборов, имеет большое значение.

Субъект обращения ставит под сомнение легитимность предполагаемых конституционных изменений, ввиду участия в конституционной реформе Жогорку Кенеша, срок полномочий которого закончился 28 октября 2020 года.

Заявитель, резюмируя свои доводы, отметил, что конституционные установки не должны изменяться под влиянием временных факторов и в угоду отдельных интересов политических групп и государственных деятелей. Субъект обращения отмечает, что внесение изменений в Конституцию создают существенные риски основам конституционного строя, развитию парламентаризма и ее легитимности, что, в свою очередь, расценивается как попытка самовольного, произвольного изменения конституционного строя.

На основании изложенного, заявитель просит признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 2 ноября 2020 года данное хо-

№ 09-Р

датайство было принято к производству в части проверки соответствия оспариваемых норм пункту 1 статьи 3, части 3 статьи 5, части 1 статьи 16, части 1 статьи 20 пунктам 1, 2 части 1 статьи 52, части 5 статьи 80 Конституции Кыргызской Республики.

Ссылка заявителя на часть 2 статьи 5 Конституции Кыргызской Республики, которая устанавливает запрет на присвоение кем-либо власти в государстве и определяет узурпацию государственной власти как особо тяжкое преступление, расценивается коллегией судей как ее оценочное суждение событий, связанных с принятием оспариваемого конституционного Закона, соответственно, не требует осуществления прямого нормоконтроля.

28 октября 2020 года в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики поступило ходатайство граждан Касымбекова Н.А. и Усубалиева Т.Б. о проверке соответствия конституционного Закона Кыргызской Республики «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» части 2 статьи 2, пунктам 1, 3 статьи 3, части 3 статьи 4, частям 2, 3 статьи 5, частям 1-3 статьи 20, пунктам 1, 2 части 1 статьи 52, части 2 статьи 70, части 4 статьи 71, части 3 статьи 78, части 5 статьи 80, части 6 статьи 84, части 3 статьи 114 Конституции Кыргызской Республики.

В целом доводы заявителей схожи с позицией политической партии «Реформа» касательно нарушений порядка принятия оспариваемого конституционного Закона, а также процедуры его общественного обсуждения.

Кроме того, заявители отмечают, что согласно статье 1 оспариваемого акта действие статей 38 и 63 конституционного Закона о выборах приостанавливается в целях стабилизации общественно-политической, эпидемиологической и связанной с ними экономической ситуации в стране, повышения уровня доверия населения к выборному процессу, в связи с необходимостью учёта мнений наиболее широких слоёв общества и проведением конституционной реформы. По мнению заявителей, указанные цели ограничения прав граждан противоречат частям 2, 3 статьи 20 Конституции, согласно которым права граждан могут быть ограничены Конституцией и законами в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц; законом не могут устанавливаться ограничения прав в иных целях и в большей степени, чем это предусмотрено Конституцией.

Как утверждают заявители, статья 2 оспариваемого акта устанавливает, что повторные выборы либо новые выборы депутатов Жогорку Кенеша объявляются в соответствии с законодательством Кыргызской Республики, но не позднее 1 июня 2021 года. Тем самым усматривается противоречие статьи 1 статье 2 оспариваемого акта.

№ 09-Р

Статья 3 оспариваемого акта устанавливает, что конституционный Закон вступает в силу со дня официального опубликования и действует до завершения конституционной реформы, тем самым, отодвигая срок приостановления действий статей 38 и 63 упомянутого конституционного Закона, на неопределённый срок.

В случае если конституционная реформа будет осуществлена самим законодательным органом, то Жогорку Кенеш Кыргызской Республики должен принять Закон о внесении изменений в Конституцию не позднее 6 месяцев со дня его внесения на рассмотрение Жогорку Кенеша (абзац первый части 3 статьи 114 Конституции). Участие в конституционной реформе действующего созыва Жогорку Кенеша заведомо ставит под сомнение легитимность предполагаемых конституционных изменений, поскольку депутаты Жогорку Кенеша избираются сроком на пять лет (часть 2 статьи 70 Конституции), а их полномочия начинаются со дня принятия ими присяги (часть 4 статьи 71 Конституции). Депутаты действующего созыва Жогорку Кенеша были избраны 4 октября 2015 года, соответственно, конституционный срок их полномочий истек 3 октября 2020 года.

В этой связи, Касымбеков Н.А. и Усубалиев Т.Б. считают неправомерным продление действующим созывом Жогорку Кенеша срока своей легитимности более чем на 5 лет на основании части 3 статьи 71 Конституции.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 2 ноября 2020 года ходатайство Касымбекова Н.А. и Усубалиева Т.Б. в части проверки соответствия оспариваемого конституционного Закона части 2 статьи 2, пунктам 1, 3 статьи 3, части 3 статьи 5, частям 1-3 статьи 20, пунктам 1, 2 части 1 статьи 52, части 2 статьи 70, части 4 статьи 71, части 5 статьи 80 Конституции Кыргызской Республики было принято к производству.

Ссылка заявителей на часть 2 статьи 5 Конституции Кыргызской Республики, которая устанавливает запрет на присвоение кем-либо власти в государстве и определяет узурпацию государственной власти как особо тяжкое преступление, расценивается коллегией судей как их оценочное суждение о событиях, связанных с принятием оспариваемого конституционного Закона, а на часть 3 статьи 4, часть 3 статьи 78, часть 6 статьи 84, часть 3 статьи 114 – как форма подкрепления приведенных в ходатайстве доводов, соответственно, не требует осуществления прямого нормоконтроля.

Поскольку требования политической партии «Реформа» и граждан Касымбекова Н.А., Усубалиева Т.Б. схожи, в соответствии с пунктом 6 части 1 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» определением судьи-докладчика от 2 ноября 2020 года указанные дела соединены в одно производство.

1 декабря 2020 года Касымбеков Н.А. и Усубалиев Т.Б. обратились с дополнительным ходатайством, в котором уменьшили объем

№ 09-Р

своих требований, а также привели дополнительные доводы в подтверждение своей позиции.

По мнению заявителей, Жогорку Кенеш, приостановив проведение повторных выборов депутатов Жогорку Кенеша, вышел за рамки своих полномочий и вмешался в деятельность Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов, тем самым, нарушив принцип разделения государственной власти – одного из важнейших принципов организации государственной власти и функционирования правового государства. В обосновании своих доводов, заявители приводят отдельные правовые позиции Конституционной палаты относительно этого принципа.

Касымбеков Н.А. и Усубалиев Т.Б. указывают, что согласно части 2 статьи 3 Закона «Об избирательных комиссиях по проведению выборов и референдумов Кыргызской Республики» вмешательство в деятельность избирательных комиссий со стороны государственных органов, органов местного самоуправления, некоммерческих организаций, в том числе политических партий, иных юридических и физических лиц не допускается. Из-за вмешательства Жогорку Кенеша в процесс выборов, Центральная комиссия по выборам и проведению референдумов не может провести выборы Жогорку Кенеша в срок, что, в свою очередь, лишает граждан права осуществлять свою власть непосредственно на выборах Жогорку Кенеша (часть 2 статьи 2 Конституции).

В судебном заседании заявители поддержали свои требования и просят их удовлетворить.

Представитель стороны-ответчика Бейшенбек кызы К. считает доводы заявителей необоснованными и подлежащими оставлению без удовлетворения.

Оспариваемый конституционный Закон был принят Жогорку Кенешем Кыргызской Республики в соответствии со статьей 74 Конституции.

После объявления предварительных итогов выборов депутатов Жогорку Кенеша, прошедших 4 октября 2020 года, ряд политических партий обратились с заявлением в Центральную комиссию по выборам и проведению референдумов об отмене его результатов.

В заявлении политических партий Ата Мекен, Бир Бол, Мекенчил, Чон Казат, Республика, Замандаш, Реформа, Бутун Кыргызстан, Ыйман Нуру, Мекен Ынтымагы и других было указано, что выборы прошли с грубейшими нарушениями, массовым подкупом голосов избирателей, угрозами и давлениями на избирателей, а также нарушениями при подсчете голосов.

Недовольство общества итогами выборов, сопровождавшееся массовыми беспорядками, привело к политической нестабильности в республике, в связи с чем Центральная комиссия по выборам и проведению референдумов признала недействительными итоги выборов депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики.

№ 09-Р

Представитель Жогорку Кенеша Кыргызской Республики считает, что в период тяжелой политической и экономической ситуации, сложившейся после событий 5-6 октября 2020 года, принятие оспариваемого конституционного Закона привело к стабилизации как правопорядка и безопасности граждан по всей республике и в городе Бишкек, так и социально-экономической ситуации. Скопление в период пандемии большого количества людей, участвовавших в митингах, сохранение состояния хаоса могли повлечь за собой неизмеримый ущерб здоровью населения, значительные материальные потери и нарушение условий жизнедеятельности в столице и стране в целом.

Принятый конституционный Закон, по мнению стороны-ответчика, не влечет за собой изменения принципа верховенства власти народа, не преследует цели, направленной на узурпацию государственной власти, отмену или умаление прав и свобод гражданина, так как власть народа представляется и обеспечивается всенародно избираемыми депутатами Жогорку Кенеша в рамках представительной и законодательной функций.

По утверждению стороны-ответчика, Жогорку Кенеш в рамках своих полномочий принял оспариваемый конституционный Закон в соответствии со статьей 9 Закона Кыргызской Республики «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики», согласно которой действие нормативного правового акта или его отдельного структурного элемента может быть приостановлено на определенный срок. Приостановление действия нормативного правового акта или его отдельного структурного элемента осуществляется отдельным нормативным правовым актом.

Относительно доводов заявителей о принятии обжалуемого конституционного Закона без проведения общественного обсуждения, сторона-ответчика отметила, что согласно статье 23 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» срок общественного обсуждения проектов нормативных правовых актов составляет не менее одного месяца, за исключением проектов нормативных правовых актов, направленных на регулирование прав граждан и юридических лиц в условиях обстоятельств непреодолимой силы.

В этой связи, пунктом 8 части 10 статьи 55 Регламента Жогорку Кенеша установлено, что Жогорку Кенеш вправе принять проект закона одновременно во втором и третьем чтениях и/или в трех чтениях без наличия положительных заключений фракций в случае рассмотрения проекта закона по стабилизации социально-экономической ситуации, по вопросам правопорядка и безопасности в связи с введением чрезвычайного положения, чрезвычайной ситуации и/или с обстоятельствами непреодолимой силы. Учитывая официальное заявление Всемирной организации здравоохранения о том, что пандемия является чрезвычайной ситуацией мирового

№ 09-Р

масштаба, факт массового заболевания населения относится к обстоятельствам непреодолимой силы.

Касательно вопросов неправомерного продления действующим созывом Жогорку Кенеша срока своей легитимности более 5 лет, сторона-ответчик сообщает, что согласно части 3 статьи 71 Конституции полномочия Жогорку Кенеша прежнего созыва прекращаются со дня первого заседания Жогорку Кенеша нового созыва.

Исходя из этого, до избрания депутатов Жогорку Кенеша следующего созыва полномочия депутатов VI созыва не могут быть прекращены, следовательно, они вправе исполнять свои обязанности.

Представитель Жогорку Кенеша отмечает об отсутствии нарушений норм Конституции со стороны законодательного органа, поскольку вышеуказанная конституционная норма содержит механизм исключения правового вакуума, в случаях неизбрания нового состава Жогорку Кенеша.

Второй представитель Жогорку Кенеша Орозобек уулу М. поддержал доводы Бейшенбек кызы К.

Представитель Аппарата Президента Кыргызской Республики Чилдебаев Т.А. отмечает, что конституционные законы не могут оставаться неизменными, они также могут подвергаться определенным корректировкам. Оспариваемый конституционный Закон был принят в рамках полномочия Жогорку Кенеша, установленного пунктом 2 части 2 статьи 74 Конституции и в соответствии с нормами законов «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» и «Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», в которых предусматриваются порядок нормотворческой деятельности, подготовки, принятия и опубликования законов, а также их действия, толкования, разрешения коллизий, приостановления действия нормативного правового акта и их отдельных норм.

Чилдебаев Т.А., ссылаясь на часть 2 статьи 2 Конституции, согласно которой народ Кыргызстана осуществляет свою власть, в том числе, через систему государственных органов на основе Конституции и законов, считает, что при принятии оспариваемого конституционного Закона проведение общественного обсуждения могло быть осуществлено как с участием граждан, так и в лице их представителей – депутатов Жогорку Кенеша. Указанное означает, что конституционный принцип открытости и ответственности государственных органов (пункт 3 статьи 3 Конституции), а также права граждан участвовать в обсуждении и принятии законов (пункт 1 части 1 статьи 52 Конституции) не был нарушен.

По утверждению Чилдебаева Т.А. основное требование граждан, вышедших с протестом 5-6 октября 2020 года сводилось к концептуальному пересмотру избирательной системы, что и обусловило законодателя приостановить действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

№ 09-Р

Представитель Аппарата Президента Кыргызской Республики по вопросу полномочий нынешнего созыва Жогорку Кенеша считает, что, исходя из норм Конституции, прекращение полномочий прежнего созыва депутатов Жогорку Кенеша допустимо только после избрания и со дня первого заседания нового состава Жогорку Кенеша Кыргызской Республики (часть 2 статьи 70, части 3,4 статьи 71, часть 2 статьи 73 Конституции).

Чилдебаев Т.А. отметил, что обеспечение стабилизации общественно-политической ситуации является одной из важных составляющих понятия охраны общественного порядка, поэтому принятие оспариваемого проекта соразмерно целям его принятия. В заключении он подчеркнул, что оспариваемым конституционным Законом не предусматриваются вопросы референдума, а предстоящие выборы в Жогорку Кенеш будут проведены не позднее 1 июня 2021 года, и эти вопросы взаимосвязаны с процедурой избрания нового главы государства, имеющего право назначать выборы депутатов Жогорку Кенеша в установленном законом порядке. Таким образом, признание выборов недействительными и временное их отложение по срокам соразмерно той общественно-политической ситуации, которая сложилась в стране после 4 октября 2020 года. Соответственно, оспариваемый конституционный Закон не противоречит Конституции.

Позиция Министерства юстиции Кыргызской Республики относительно порядка и процедур принятия оспариваемого конституционного Закона аналогична позициям представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики и Аппарата Президента Кыргызской Республики.

Оспариваемый конституционный Закон был принят в соответствии с пунктом 8 части 10 статьи 55 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в целях стабилизации общественно-политической, эпидемиологической и связанной с ними экономической ситуации в стране в силу того, что распоряжением Правительства Кыргызской Республики от 22 марта 2020 года №93-р на территории Кыргызской Республики с 22 марта 2020 года был введен режим чрезвычайной ситуации, который до сегодняшнего дня не отменен.

Отвечая на доводы заявителей о том, что приостановление цикла очередных выборов в законодательный орган препятствует легитимизации власти представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики считает, что, исходя из конституционного принципа разделения государственной власти, следует предполагать, что в системе государственного управления высшие органы государственной власти должны на постоянной основе непрерывно осуществлять свою деятельность. Поэтому в соответствии с частью 3 статьи 71 Конституции полномочия прежнего созыва Жогорку Кенеша прекращаются со дня первого заседания следующего созыва.

Кроме того, в Конституции нет положений, определяющих, что Жогорку Кенеш в сложившейся ситуации должен обладать ограниченными полномочиями. Необходимость принятия оспариваемого

№ 09-Р

конституционного Закона было связано с многочисленными проявлениями недовольства народа относительно количества депутатов Жогорку Кенеша, требованиями об изменении избирательной системы и искоренения коррупции, приведших к признанию выборов недействительными.

Представители Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов Кыргызской Республики (далее – ЦИК) Шаршеналы уулу Адилет и Уметалиев К.К. решение рассматриваемого вопроса оставили на усмотрение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, при этом Шаршеналы уулу Адилет отметил следующее.

Постановлением ЦИК от 6 октября 2020 года №249 итоги голосования на выборах депутатов Жогорку Кенеша, назначенных на 4 октября 2020 года признаны недействительными. В этой связи, на основании норм статей 38 и части 2 статьи 63 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», регламентирующих вопросы проведения повторных выборов, ЦИК постановлением от 21 октября 2020 года №258 назначила повторные выборы депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики нового созыва на воскресенье 20 декабря 2020 года.

Вместе с тем, 22 октября 2020 года Жогорку Кенешем принят конституционный Закон Кыргызской Республики «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», которым приостановлено действие статей 38 и 63 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

На основании указанного Закона Административный суд города Бишкек решением от 24 октября 2020 года по иску ОО «Коалиция за демократию и гражданское общество» и политической партии «Актив» отменил постановление ЦИК от 21 октября 2020 года №258 «О назначении повторных выборов депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Не согласившись с решением Административного суда города Бишкек, ЦИК подала кассационную жалобу в Верховный суд Кыргызской Республики об отмене решения Административного суда города Бишкек от 24 октября 2020 года. Однако, Верховный суд Кыргызской Республики определением от 29 октября 2020 года возвратил кассационную жалобу, не рассмотрев его по существу.

В связи со вступлением в силу решения суда, ЦИК приостановила дальнейшие действия по подготовке и проведению выборов депутатов Жогорку Кенеша.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения иных лиц и, исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

№ 09-Р

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу является конституционный Закон Кыргызской Республики «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» следующего содержания:

«О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики»

Статья 1.

В целях стабилизации общественно-политической, эпидемиологической и связанной с ними экономической ситуации в стране, повышения уровня доверия населения к выборному процессу, в связи с необходимостью учета мнений наиболее широких слоев общества и проведением конституционной реформы, предусматривающей внесение изменений в действующую Конституцию Кыргызской Республики, приостановить действие статей 38 и 63 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» от 2 июля 2011 года №68.

Статья 2.

В связи с признанием проведенных 4 октября 2020 года выборов депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики недействительными, повторные выборы либо новые выборы депутатов Жогорку Кенеша объявляются в соответствии с законодательством Кыргызской Республики, но не позднее 1 июня 2021 года.

Статья 3.

1. Настоящий конституционный Закон вступает в силу со дня официального опубликования и действует до завершения конституционной реформы.

2. Правительству Кыргызской Республики и Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов Кыргызской Республики:

- привести свои нормативные правовые акты в соответствие с настоящим конституционным Законом;
- принять необходимые меры, вытекающие из настоящего конституционного Закона.»

Данный конституционный Закон Кыргызской Республики принят Жогорку Кенешем 22 октября 2020 года, опубликован в газете

№ 09-Р

«Эркин-Тоо» от 27 октября 2020 года №89, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. В соответствии с частью 2 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, рассматривая дела о проверке конституционности законов и иных нормативных правовых актов, наряду с проверкой содержательной части нормативного правового акта или его элемента (материальный контроль), осуществляет формальный контроль, включающий в себя проверку правомочности нормотворческого органа, соблюдения им конституционных и законодательных требований к порядку принятия, опубликования и введения в действие оспариваемого нормативного правового акта. При этом формальный конституционный контроль выступает первоочередным этапом в осуществлении конституционного контроля, поскольку соблюдение конституционно и законодательно установленных процедур является непременным условием законности любого нормативного правового акта.

3. Конституция Кыргызской Республики провозглашает, что Кыргызская Республика является правовым, демократическим государством (часть 1 статьи 1), что означает верховенство права во всех сферах общественной, политической и государственной жизни, подчинение всех субъектов правоотношений (человека и гражданина, общественных объединений, государственных и муниципальных органов) Конституции и законам.

Определяющим качеством закона как единственно возможного регулятора общественных отношений в правовом государстве является его процедурная легальность (законность), то есть его соответствие конституционным и законодательным предписаниям о нормотворческих правилах и процедурах его принятия и издания.

Конституция Кыргызской Республики содержит основополагающие требования к порядку принятия, подписания, опубликования и введения в действие Жогорку Кенешем Кыргызской Республики конституционных законов и законов (статьи 80-82), а также гарантирует право на участие граждан в обсуждении и принятии законов и решений республиканского и местного значения (пункт 1 части 1 статьи 52).

Основной Закон не случайно придает особое значение участию граждан в обсуждении и принятии законов, закрепив в императивном порядке обязанность государства, обеспечить воплощение в жизнь данного права. Это обусловлено неразрывной связью указанного конституционного положения с принципом народовластия (пункт 1 статьи 3 Конституции Кыргызской Республики).

Конституция провозглашает народ Кыргызстана носителем суверенитета и единственным источником государственной власти в Кыргызской Республике, народ Кыргызстана осуществляет свою

№ 09-Р

власть непосредственно на выборах и референдумах, а также через систему государственных органов и органов местного самоуправления на основе Конституции и законов (части 1, 2 статьи 2). Данный принцип выступает основополагающим началом организации жизнедеятельности государства и общества в целом. В этом смысле не может быть исключением и правотворческая деятельность государства, посредством которой формируется его правовая система. Как совокупность взаимосвязанных, согласованных и взаимодействующих правовых средств, вырабатываемых в конкретных законах и иных нормативных правовых актах, правовая система устанавливает закономерность происходящих в обществе явлений и уровень правового развития страны. В этой связи, игнорирование роли общества как первоисточника власти в правотворческой деятельности государства не допустимо.

Непосредственное участие граждан в обсуждении законопроекта выявляет общественное мнение, позволяющее наилучшим образом учесть волю народа, удовлетворить общественные потребности в нормативном регулировании наиболее важных сторон общественной жизни и имеет практическое значение для принятия наиболее эффективных, социально-адаптированных решений.

Кроме того, вовлечение граждан в обсуждение проектов нормативных правовых актов выступает одним из механизмов по обеспечению конституционного принципа открытости и ответственности государственных органов, органов местного самоуправления перед народом и осуществления ими своих полномочий в интересах народа (пункт 3 статьи 3 Конституции).

В реализацию указанных конституционных предписаний Закон «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» в статье 22 предусмотрел, что проекты нормативных правовых актов, непосредственно затрагивающих интересы граждан и юридических лиц, а также проекты нормативных правовых актов, регулирующих предпринимательскую деятельность, кроме проектов нормативных правовых актов, вытекающих из решения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, подлежат общественному обсуждению посредством размещения на официальном сайте нормотворческого органа. Общественное обсуждение включает в себя: принятие, рассмотрение и обобщение поступивших предложений, а также подготовку по его результатам итоговой информации с обоснованием причин включения либо невключения их в проект нормативного правового акта. При этом срок общественного обсуждения составляет не менее одного месяца, за исключением обсуждения проектов нормативных правовых актов, направленных на регулирование прав граждан и юридических лиц в условиях обстоятельств непреодолимой силы.

Таким образом, установление срока для общественного обсуждения законопроекта продиктовано необходимостью создания реальных условий для доступности процесса законотворчества и выявления мнения гражданского общества.

№ 09-Р

По ЗаклЮчению Венецианской комиссии Совета Европы CDL-PL(2020) 015 от 17 ноября 2020, членом которой является Кыргызская Республика (далее – Заключение Венецианской комиссии Совета Европы) верховенство права предполагает в отношении процедур законотворчества право граждан на участие в публичных делах и требует, чтобы общественность имела доступ к проектам законов и возможность внести свой вклад.

4. Законодательная функция Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, наряду с представительной и контрольной, по своему содержанию является наиболее значимой и объемной, так как в её рамках формируется вся правовая основа жизнедеятельности общества. Смысл законодательной деятельности Жогорку Кенеша заключается в подготовке и принятии законов, издание которых вызывается потребностями общества в политической, экономической и социальной сферах жизни.

Порядок нормотворческой деятельности законодательного органа установлен Конституцией Кыргызской Республики и детально регламентирован в законах «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики», неукоснительное соблюдение которых является одной из главных гарантий легитимности принимаемых законодательных актов.

Законодательная функция Жогорку Кенеша Кыргызской Республики заключается в принятии им конституционных законов, законов и иных нормативных правовых актов в пределах полномочий, установленных Конституцией Кыргызской Республики.

В системе законодательства Кыргызской Республики конституционный закон обладает более высокой юридической силой по сравнению с иными нормативными правовыми актами. В соответствии с частью 1 статьи 4 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» конституционный закон – это нормативный правовой акт, принимаемый Жогорку Кенешем Кыргызской Республики в установленном Конституцией Кыргызской Республики порядке и по определенным ею вопросам. К сфере регулирования конституционных законов в соответствии с Конституцией Кыргызской Республики относятся: порядок проведения референдума и перечень вопросов, выносимых на референдум (часть 3 статьи 2); порядок введения чрезвычайного и военного положения в Кыргызской Республике (статья 15); порядок лишения и изменения гражданства (часть 2 статьи 50); порядок выборов Президента (часть 2 статьи 62); порядок освобождения судей местных судов (пункт 4 части 3 статьи 64); порядок избрания депутатов Жогорку Кенеша, (часть 2 статьи 70); порядок введения чрезвычайного положения Жогорку Кенешем (пункт 1 части 5 статьи 74); организация и порядок деятельности Правительства Кыргызской Республики (часть 2 статьи 88); порядок представления и назначения судей и порядок их привлечения к ответственности (часть 8 статьи 94, часть 1 статьи 95); порядок

№ 09-Р

временного отстранения от должности, привлечение судей к ответственности, отбор кандидатов на должности судей местных судов, а также их перевод (ротация) (части 4-6 статьи 95); состав и порядок формирования Конституционной палаты Верховного суда, избрания и освобождения председателей, заместителя председателя Конституционной палаты, а также порядок осуществления конституционного судопроизводства (часть 11 статьи 97); об отдельных полномочиях органов прокуратуры (пункт 1 статьи 104).

Как усматривается из предмета регулирования вышеуказанных конституционных норм, конституционными законами определяются главные устои организации государственной власти. Характерными чертами конституционных законов являются: исключительная значимость их норм; конституционное ограничение вопросов, по которым они принимаются; более усложненный и длительный по времени порядок их принятия; наделение их большей юридической силой, чем обычные законы. Иначе говоря, предмет регулирования конституционных законов строго лимитирован Конституцией, что означает недопустимость их принятия по иным вопросам, не указанным в Основном Законе. Поэтому не случайно порядок принятия конституционных законов определен самой Конституцией Кыргызской Республики, в соответствии с которой конституционные законы принимаются большинством не менее 2/3 голосов от общего числа депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, не менее чем в трех чтениях, тогда как обычные законы принимаются большинством от числа присутствующих депутатов, но не менее чем 50 голосами депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики (части 4, 5 статьи 80 Конституции).

Таким образом, конституционные законы – это акты долговременного действия, призванные обеспечивать устойчивость конституционного строя и стабильность общественно-политической жизни страны, легитимность власти и прочность правовой системы. Этим и объясняется особое отношение Основного Закона к предназначению, порядку принятия и действия конституционных законов.

5. В соответствии с частью 4 статьи 55 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» конституционные законы принимаются Жогорку Кенешем не менее чем в трех чтениях. Решением большинства от общего числа депутатов может быть назначено четвертое чтение. При этом в соответствии с частью 9 статьи 55 указанного Закона промежуток времени между каждым чтением не может быть менее 10 и не более 30 рабочих дней, за исключением случаев, предусмотренных данным Регламентом.

Законодательный процесс состоит из ряда последовательных, логически завершённых и взаимосвязанных этапов, предназначение которых заключается в определении целесообразности принятия того или иного законопроекта и внесении в него необходимых коррективов. В свою очередь, это достижимо лишь при наличии реальной возможности изучения и осмысления его норм на протяжении

№ 09-Р

достаточного промежутка времени. Указанное согласуется с позицией Венецианской комиссии Совета Европы, согласно которой цель установления специального срока между чтениями заключается в том, чтобы дать большинству время для спокойной и взвешенной оценки предлагаемого законопроекта, а также для обеспечения более тщательного процесса принятия решений и более широких общественных дебатов.

Вместе с тем частью 10 статьи 55 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» предусмотрены исключительные случаи, когда законопроекты могут быть приняты в ускоренном режиме в двух и/или трех чтениях одновременно без соблюдения отведенного промежутка времени между каждым чтением. Эти случаи обусловлены, с одной стороны, очевидностью и бесспорностью предлагаемого законопроекта, с другой стороны, необходимостью проявления оперативности в осуществлении законодательной власти.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, соглашаясь с утверждением, что в жизнедеятельности государства могут возникать обстоятельства, требующие незамедлительных законодательных мер, считает допустимым отнесение к дискреции законодателя установление исключительных случаев, когда законотворческий процесс может осуществляться в ускоренном режиме. При этом следует учесть, что всякие исключения, хотя и содержат иные, отличные от основного правила, регуляторы, остаются его неотъемлемой частью и не нарушают его истинного содержания, а лишь детализируют ввиду невозможности решения вопроса в общем порядке по очевидным и объективным причинам. При этом, безусловно, эти причины должны быть существенными и отвечать принципу исключительной необходимости.

Таким образом, поскольку в особых случаях принятие законопроектов в ускоренном режиме возможно, то общественное обсуждение, как составная часть законодательного процесса, также не может препятствовать оперативному проявлению законодательной власти. В таких случаях согласие электората в легитимности такой формы нормотворческой деятельности выражается в том, что законодательная власть сама по себе осуществляется его представителями, избираемыми непосредственно на периодических, свободных и демократических выборах. Другими словами, не каждое действие может одобряться электоратом, поскольку в демократических государствах его согласие выражается преимущественно через представительство.

Неотложности законодательных решений в особых случаях не должны препятствовать и другие процедурные вопросы, занимающие временной промежуток, способный нивелировать смысл быстрого законодательного реагирования.

В связи с изложенным, доводы заявителей о том, что оспариваемый конституционный Закон был принят в нарушение принци-

№ 09-Р

па открытости и ответственности государственных органов, органов местного самоуправления перед народом и осуществления ими своих полномочий в интересах народа (часть 3 статьи 3 Конституции), а также без соблюдения установленных процедур его принятия, в том числе, процедуры общественного обсуждения, тем самым, нарушив конституционные установки о запрете государству, его органам, органам местного самоуправления и их должностным лицам выходить за рамки полномочий, определенных Конституцией и законами (часть 3 статьи 5 Конституции), являются ошибочными.

6. Оспариваемый конституционный Закон принят в соответствии с пунктом 8 части 10 статьи 55 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», согласно которому законодательный орган вправе принять проект закона одновременно во втором и третьем чтениях и/или в трех чтениях в случае рассмотрения его в связи со стабилизацией социально-экономической ситуации, по вопросам правопорядка и безопасности в связи с введением чрезвычайного положения, чрезвычайной ситуации и/или с обстоятельствами непреодолимой силы.

Как утверждает сторона обращения, пункт 8 части 10 статьи 55 вышеуказанного Закона устанавливает, что стабилизация социально-экономической ситуации должна быть обусловлена введением чрезвычайной ситуации или обстоятельствами непреодолимой силы, однако в день принятия оспариваемого конституционного закона страна не находилась ни в одном из этих состояний. Кроме того, все другие цели, приведенные в статье 1 оспариваемого акта, не могли служить основанием для его принятия в ускоренном порядке, минуя установленные стадии законодательного процесса.

В соответствии со статьей 1 оспариваемого конституционного Закона он был принят в целях стабилизации общественно-политической, эпидемиологической и связанной с ними экономической ситуацией в стране, повышения уровня доверия населения к выборному процессу, в связи с необходимостью учета мнений наиболее широких слоев общества и проведением конституционной реформы, предусматривающей внесение изменений в действующую Конституцию Кыргызской Республики.

Прежде всего, следует отметить, что пункт 8 части 10 статьи 55 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» не содержит закрытый перечень исключительных случаев, а закрепляет параметры кризисных ситуаций, при наступлении которых законодательный орган может прибегнуть к особому порядку принятия законопроектов.

Общеизвестно, что в связи с объявлением Всемирной организацией здравоохранения пандемии новой коронавирусной инфекции COVID-19 и выявлением массовых случаев заболевания на территории Кыргызской Республики в соответствии с Законом Кыргызской Республики «О Гражданской защите» распоряжением Правительства Кыргызской Республики от 22 марта 2020 года №93 был

№ 09-Р

введен режим чрезвычайной ситуации, который по настоящее время является действующим.

Кроме того, события, произошедшие 5-6 октября 2020 года в городе Бишкек, обусловленные недовольством общества итогами выборов депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, сопровождавшиеся массовым неповиновением и беспорядками, имели все признаки социальной нестабильности.

Дестабилизация (нестабильность) определяется как процесс нарушения и дезорганизации сложившихся в обществе способов политического и правового урегулирования общественной жизни. Политический кризис ведет к расшатыванию основ существования и функционирования политико-правовой системы и к смене способов разрешения политических конфликтов. В условиях политического кризиса неизбежно возрастают угрозы как внутренней, так и внешней безопасности страны. Поэтому, исходя из сущности предназначения пункта 8 части 10 статьи 55 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», отмеченные события охватываются содержанием указанного законоположения.

Таким образом, при наличии формального основания для обращения к пункту 8 части 10 статьи 55 вышеназванного Закона указание законодателем других целей принятия оспариваемого конституционного Закона не может рассматриваться как выход за рамки предмета регулирования данной нормы. К усмотрению законодателя может относиться определение сопутствующих социальных явлений при условии, если это связано с необходимостью стабилизации социальной, экономической ситуации, вопросами правопорядка и безопасности, обусловленной введением чрезвычайного положения, чрезвычайной ситуации или с обстоятельствами непреодолимой силы.

7. По мнению заявителей, при принятии оспариваемого конституционного Закона были допущены нарушения требований части 5 статьи 80 Конституции Кыргызской Республики, устанавливающей, что конституционные законы принимаются большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, а также части 4 статьи 85 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», содержащей запрет передавать депутату право голоса при голосовании за законопроект. По их утверждению за законопроект фактически проголосовали 78 депутатов, а председательствующий при подсчете голосов зафиксировал 83 голоса, 4 из которых засчитаны как переданные по доверенности.

Как следует из протокола голосования заседания Жогорку Кенеша Кыргызской Республики от 22 ноября 2020 года №9, представленного по запросу судьи-докладчика, за проект конституционного Закона Кыргызской Республики «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жо-

№ 09-Р

горку Кенеша Кыргызской Республики» проголосовали самостоятельно 84 депутата, из которых за – 83, против – 1.

В этой связи следует отметить, что в соответствии с частью 1 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата устанавливает и решает исключительно вопросы права. Установление достоверности представляемых документов, а также иных фактических обстоятельств, связанных с ходом голосования при принятии оспариваемого конституционного Закона, не относится к ведению Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и не может быть разрешено в рамках конституционного судопроизводства. Соответственно, не может быть удовлетворено ходатайство обращающейся стороны о вынесении частного определения о возможном подлоге документов по итогам голосования за оспариваемый конституционный Закон в Жогорку Кенеше Кыргызской Республики.

8. По мнению заявителей, предмет регулирования конституционных законов определен в Конституции исчерпывающим образом, и он не может быть произвольно расширен и дополнен, соответственно, принятие конституционного закона о приостановлении действия норм других законов не допустимо.

Действительно, исчерпывающий перечень вопросов, регулируемых конституционными законами, определен Конституцией Кыргызской Республики.

Между тем, приостановление действия нормативного правового акта или его отдельных норм не является предметом правового регулирования, равно также как введение, изменение, дополнение, приостановление действия, признание утратившим силу, отмена нормы права, а относится к общепризнанным инструментам нормотворческой деятельности законодательного органа.

Указанный механизм предусмотрен Законом «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики», направлен на определенный период «заморозить» действие норм права и принимается в форме того нормативного правового акта, действие которого приостанавливается.

Учитывая, что оспариваемый Закон приостанавливает действие отдельных статей конституционного Закона, регулирующих вопросы выборов Президента и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, он был обоснованно принят в форме конституционного Закона, сфера регулирования которого не выходит за рамки конституционных предписаний.

Таким образом, с точки зрения формального конституционного контроля оснований для признания конституционного Закона «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» противоречащим нормам Конституции Кыргызской Республики не имеется.

№ 09-Р

9. Единственным, реально действующим механизмом выражения народовластия и ее репродукции являются выборы. В демократическом государстве выборы представляют собой форму выражения политической воли граждан, в результате которой происходит систематическое обновление политической власти. Часть 2 статьи 52 Конституции Кыргызской Республики закрепляется прямая и представительная демократия посредством предоставления гражданам права избирать и быть избранными в органы государственной власти и местного самоуправления. Однако эти конституционные установления не будут иметь смысла, если государство не способно обеспечить периодичность, обязательность, справедливость и подлинность выборов, свободу волеизъявления избирателей, открытый и гласный характер выборов.

Периодичность выборов является одним из фундаментальных признаков демократического государства. Этот принцип получил закрепление в статье 21 Всеобщей декларации прав человека, согласно которой воля народа должны быть основой власти правительства; эта воля должна находить себе выражение в периодических и нефальсифицированных выборах, которые должны проводиться при всеобщем и равном избирательном праве путем тайного голосования, обеспечивающих свободу голосования.

Периодичность выборов обусловлена необходимостью ограничения властных полномочий избираемых гражданами органов власти строгими временными рамками. История развития социумов и способов организации их совместной жизни показывает, что неоправданно длительное обладание властными полномочиями приводит к значительным отступлениям от основных устоев общественных отношений и узурпации власти со всеми вытекающими из этого разрушительными последствиями для общества.

Принципы периодичности и обязательности выборов – это гарантии справедливого демократического устройства государства, означающие, что происхождение власти возможно только по волеизъявлению народа, выраженного на выборах. Эти принципы выражают меру свободы и справедливости в обществе и являются основой справедливой власти. В свою очередь, строгие промежутки между выборами обеспечивают, с одной стороны, стабильность работы выборных органов и должностных лиц, с другой, – гарантируют их сменяемость.

Именно по этой причине Конституция Кыргызской Республики содержит различные сроки ограничения полномочий органов власти и должностных лиц. В частности, Президент Кыргызской Республики избирается сроком на 6 лет, а депутаты Жогорку Кенеша Кыргызской Республики – на 5 лет (часть 1 статьи 61, часть 2 статьи 70 Конституции).

Оспариваемым конституционным Законом было приостановлено действие статьей 38 и 63 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша

№ 09-Р

Кыргызской Республики», регламентирующих порядок проведения повторных выборов, в случае признания их недействительными или несостоявшимися.

По мнению заявителей, приостановление действия вышеуказанных норм означает, что государство прекращает взятые на себя обязательства по обеспечению верховенства власти народа представляемой и обеспечиваемой всенародно избираемым Жогорку Кенешем, что является ограничением фундаментальных политических прав в произвольно устанавливаемых временных пределах.

Конституция Кыргызской Республики, предусматривая повышенный уровень гарантий прав и свобод человека и гражданина, допускает возможность их ограничения, но исключительно в той мере, в какой это необходимо в определенных ею целях и лишь в установленном законом порядке (часть 2 статьи 20).

В общеправовом смысле ограничение прав и свобод означает сужение либо количественное уменьшение ранее предоставленных субъекту Конституцией, нормами международного права и иными нормативными правовыми актами прав и свобод путем установления различных пределов дозволенного поведения, либо полного его запрета.

Между тем, оспариваемый конституционный Закон не упраздняет окончательно процедуру проведения повторных выборов из системы избирательного законодательства, то есть, не отменяет, не сужает и не уменьшает объем избирательных прав граждан, вытекающих из Конституции и избирательного законодательства Кыргызской Республики, а временно приостанавливает действие отдельных механизмов выборного процесса.

По мнению Венецианской комиссии Совета Европы, приостановка избирательного процесса сказывается на гражданских и политических правах электората и может нанести ущерб демократии, поэтому перенос выборов в любых целях должен быть ограничен принципами пропорциональности и необходимости. Оценка «законной цели» и «пропорциональности» ограничения прав избирателей может проводиться в контекстуальном порядке с учетом фактического положения дел в стране. В весьма исключительных условиях власти могут отложить выборы с целью ослабления напряженности и предоставления избирателям возможности выразить свою волю в безопасном и хорошо организованном контексте. Перенос парламентских выборов на более поздний срок, определяемый конституционной продолжительностью мандата уходящего парламента, а, следовательно, и пророгацией его полномочий, должен быть подкреплен специальными обоснованиями и чрезвычайными обстоятельствами.

Кроме того, согласно пункту 5 статьи 6 Конвенции о стандартах демократических выборов, избирательных прав и свобод в государствах-участниках Содружества Независимых Государств в условиях чрезвычайного или военного положения для обеспечения безопас-

№ 09-Р

ности граждан и защиты конституционного строя в соответствии с Конституцией, законами могут устанавливаться ограничения прав и свобод с указанием пределов и срока их действия, а также может быть отложено проведение выборов.

Таким образом, перенос выборов, в том числе с точки зрения норм международного права, допустим, если это обусловлено исключительной необходимостью, вызванной глобальными кризисами, несущими в себе угрозу нанесения ущерба интересам всего общества.

Недовольство значительных групп граждан итогами выборов депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, состоявшихся 4 октября 2020 года, вылилось к их открытому выступлению против государственной власти, что привело к дезорганизации политической системы, обесцениванию государственной власти в глазах общества и не способности публичных органов осуществлять свои функции в надлежащем виде. Помимо этого, страна с 22 марта 2020 года не выходит из состояния чрезвычайной ситуации в связи с пандемией и массовым заболеванием населения коронавирусной инфекцией COVID-19.

В этих условиях отрицать очевидный факт нахождения Кыргызской Республики в состоянии масштабного социально-политического кризиса, невозможно. Соответственно, нет оснований считать, что у законодателя отсутствовали веские причины для признания обстоятельств, при которых принимались решения, чрезвычайными.

Однако, прозрачность, честность и открытость избирательного процесса в значительной степени зависят от соблюдения установленных процедур и сроков, соответственно, в случае переноса выборов на более поздний срок, такое решение должно подкрепляться объективными обстоятельствами и быть соразмерным целям такого переноса.

По мнению Венецианской комиссии Совета Европы, если приостановка избирательного процесса необходима для обеспечения эффективности и справедливости этого процесса, а также соразмерна этому, то новые выборы должны быть проведены без промедления. Новый парламент должен быть избран без неоправданной задержки. Однако перенос выборов на июнь 2021 года дает парламенту продлить свои полномочия до 8 месяцев, что представляет собой длительный период времени, намного превышающий обычные несколько недель, необходимых для проведения избирательного процесса.

Статьей 2 оспариваемого конституционного Закона устанавливается, что в связи с признанием проведенных 4 октября 2020 года выборов депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики недействительными, повторные выборы либо новые выборы депутатов Жогорку Кенеша объявляются в соответствии с законодательством Кыргызской Республики, но не позднее 1 июня 2021 года.

Тем самым проведение выборов отодвигается до 8 месяцев, что, по мнению Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, является чрезмерным и неоправданным объективными

№ 09-Р

причинами. Хотя следует заметить, что указанное устанавливает не время проведения выборов, а предельный срок их переноса.

Установление необоснованно длительного срока проведения повторных выборов влечет риски подрыва доверия со стороны избирателей к государственным институтам и наносит существенный ущерб демократическим принципам, однако не могут считаться достаточными для признания оспариваемого конституционного Закона противоречащим Конституции, поскольку перенос выборов по своей сути не отменяет периодичность и обязательность выборов, не сужает и не ограничивает иным образом избирательные права граждан. По оценке Венецианской комиссии Совета Европы оспариваемый акт не отражает истинных демократических принципов, хотя и не нарушает открыто никаких конституционных положений.

10. Заявители указывают, что участие в конституционной реформе действующего созыва Жогорку Кенеша Кыргызской Республики заведомо ставит под сомнение легитимность предполагаемых конституционных изменений, поскольку депутаты Жогорку Кенеша избираются сроком на пять лет. Депутаты действующего созыва Жогорку Кенеша были избраны 4 октября 2015 года, принесли присягу 28 октября 2015 года, соответственно, конституционный срок их полномочий истек, по мнению одних заявителей, 3 октября, других, – 28 октября 2020 года. Поэтому заявители считают, что продление действующим созывом Жогорку Кенеша срока своей легитимности на срок более 5 лет является неправомерным.

Срок полномочий депутатов Жогорку Кенеша определен частью 2 статьи 70 Конституции Кыргызской Республики, согласно которой Жогорку Кенеш состоит из 120 депутатов, избираемых сроком на 5 лет. Согласно частям 3, 4 статьи 71 Конституции Кыргызской Республики со дня первого заседания Жогорку Кенеша полномочия Жогорку Кенеша прежнего созыва прекращаются, полномочия депутатов начинаются со дня принятия ими присяги.

Тем самым Конституция Кыргызской Республики не только устанавливает конкретный срок, в течение которого депутаты Жогорку Кенеша Кыргызской Республики правомочны осуществлять свои полномочия, но и обязательные условия, при которых эти полномочия могут быть прекращены. Предназначение этих конституционных установок заключается в том, чтобы они в своем системном единстве, с одной стороны, гарантировали демократический принцип сменяемости органов власти, с другой стороны, обеспечивали непрерывность жизнеспособности законодательной ветви в системе органов государственной власти. При этом Конституция не преследует цели пролонгации полномочий законодательного органа, а требует сохранения конституционной конструкции построения государственной власти на основе принципа разделения властей.

Иными словами, Основной Закон не исключает возможность политических кризисов, вследствие которых не удастся в установленные сроки сформировать законодательный орган, от деятельности

№ 09-Р

которого прямо или косвенно зависит создание всего государственного механизма.

Роль Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в структуре государственного механизма заключается не только в осуществлении законодательной власти. Наряду с ней парламент реализует представительную и контрольную функции, а также решает жизненно-важные государственные задачи. Жогорку Кенеш Кыргызской Республики призван представлять общественные интересы, быть национальной согласительной площадкой и выразителем консолидированного мнения народа. Именно в своей совокупности эти инструментарии законодательного органа позволяют обеспечить равновесие между ветвями власти и надлежащую работу системы сдержек и противовесов.

Согласно ЗаклЮчению Венецианской комиссии Совета Европы мандат Парламента начинается с момента принесения присяги депутатами и заканчивается через 5 лет. В этот период предыдущий законодательный орган все ещё продолжает функционировать, чтобы Кыргызская Республика никогда не была лишена парламента, способного в случае необходимости осуществлять свои полномочия. Цель части 3 статьи 71 Конституции состоит в том, чтобы предотвратить любую форму институционального вакуума. Функции государства должны обеспечиваться в любое время без задержек и перерывов.

Таким образом, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики приходит к выводу, что перерывы в общей правоспособности Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, независимо от причин, не допустимы, соответственно, полномочия депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики шестого созыва могут быть завершены только со дня первого заседания следующего созыва, то есть в порядке, установленном частью 3 статьи 71 Конституции Кыргызской Республики.

Другой вопрос, насколько мандат законодательного органа может быть полноценным. Безусловно, осуществление им деятельности по истечении конституционного срока полномочий не оправдывают ожиданий общества, сформировавшихся устоявшимся восприятием строгой периодичности смены власти, что подрывает доверие граждан к государственным институтам и наносит ущерб эффективному государственному управлению.

Согласно ЗаклЮчению Венецианской комиссии Совета Европы, для предотвращения перерывов в работе законодательного органа действующий парламент должен иметь ограниченную дееспособность. Во время пророгации, которая происходит после истечения срока полномочий законодательного органа, парламенту разрешается выполнять лишь некоторые обычные функции, в то время как ему не разрешается утверждать чрезвычайные меры, в том числе конституционные реформы. В период пророгации уровень легитимности законодательных решений ниже.

№ 09-Р

Таким образом, сохраняя за собой мандат законодательного органа, тем не менее, Жогорку Кенеш Кыргызской Республики обязан в период пророгации проявить высокий уровень политической ответственности перед обществом и руководствоваться в своей деятельности принципом разумной сдержанности. Другими словами, Жогорку Кенеш может принимать решения, вызванные исключительной необходимостью и носящие безотлагательный характер, то есть направленные на стабилизацию социально-политической ситуации в стране, преодоление различного рода кризисов и социальной напряженности, обеспечение правопорядка, безопасности государства и населения, деятельности Правительства, а также на поддержание эффективного функционирования принципа разделения властей.

Кроме того, действия Жогорку Кенеша, связанные с принятием оспариваемого конституционного Закона, нельзя расценивать как вмешательство в деятельность Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов в нарушение принципа разделения властей. Неправомерное вмешательство означает противоправное и самовольное вторжение в работу другого органа, нарушающее его деятельность, путем введения императивных предписаний, ограничений или необоснованного контроля в осуществлении его деятельности, оказания влияния, давления, угрозы, что не вытекает из содержания и регулятивного действия оспариваемого конституционного Закона.

11. У заявителей вызывает беспокойство такое основание принятия оспариваемого конституционного Закона, как необходимость проведения конституционной реформы, предусматривающей внесение изменений в действующую Конституцию Кыргызской Республики.

Обращающаяся сторона, подчеркивая социально-политическую ценность Конституции как нормативного правового акта, регулирующего основы жизни государства и общества, отмечает, что каждое вмешательство в содержание Основного Закона должно иметь исключительно выверенный характер, с широким обсуждением предлагаемых поправок. Заявители считают, что участие в конституционной реформе легитимного высшего законодательного органа, сформированного путем свободных и законных выборов, имеет большое значение. Поэтому участие в предполагаемой реформе действующего созыва Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, по их мнению, заведомо ставит под сомнение легитимность предполагаемых поправок в Конституцию.

Как отмечалось в настоящем Решении, у Жогорку Кенеша Кыргызской Республики были достаточные основания для принятия оспариваемого конституционного Закона в особом порядке, предусмотренном пунктом 8 части 10 статьи 55 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики». Однако кроме оснований, подпадающих под действие вышеуказан-

№ 09-Р

ной нормы, целью принятия оспариваемого конституционного Закона указана необходимость проведения конституционной реформы.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, подчеркивая особую значимость соблюдения принципа незыблемости Конституции Кыргызской Республики, тем не менее, отмечает что оспариваемый конституционный Закон по своему предмету регулирования не является актом конституционной реформы. Иными словами, намерение Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, изложенное в статье 1 оспариваемого конституционного Закона, не может расцениваться как самостоятельная норма права, содержащая веление или властное предписание о проведении конституционной реформы. То есть Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики не может давать оценку правомерности еще не совершенным действиям Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в рамках рассматриваемого дела, поскольку оспариваемый конституционный Закон не является юридическим основанием проведения конституционной реформы.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6, частями 8 и 9 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л А:

1. Признать конституционный Закон Кыргызской Республики «О приостановлении действия некоторых норм конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» не противоречащим части 2 статьи 2, пунктам 1, 3 статьи 3, части 3 статьи 5, части 1 статьи 16, частям 1-3 статьи 20, пунктам 1, 2 части 1 статьи 52, части 1, 2 статьи 70, части 4 статьи 71, части 5 статьи 80 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Токтакунова Нурбека Акбаровича

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Дуйшеева К.А., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре Лобановой Ж.А. с участием:

обращающейся стороны – Токтакунова Нурбека Акбаровича и его представителя по доверенности Малик кызы Сайкал;

иных лиц – Чилдебаева Таштемира Абазовича, представителя Аппарата Президента Кыргызской Республики по доверенности, Искакова Эркина Бакбуровича, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Альчиева Рысбека Карагуловича, представителя Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности, Курманбаевой Аиды Маратовны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37 и 42 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Токтакунова Н.А.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Касымалиева М.Ш., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 2 июля 2019 года поступило ходатайство Токтакунова Н.А. о проверке соответствия части 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики части 1 статьи 24, частям 1, 2, предложению первому части 4 статьи 26, части 3 статьи 99 Конституции Кыргызской Республики.

По мнению заявителя, оспариваемая норма необоснованно ограничивает конституционное право на свободу и личную неприкосновенность

№ 10-Р

венность, а также нарушает принципы презумпции невиновности, состязательности и равноправия сторон в судебном процессе.

Как указывает Токтакунов Н.А. в своем обращении, формулировка «в исключительных случаях», содержащаяся в части 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса, не раскрывается, ее суть не расшифровывается. В результате сам факт невозможности закончить судебное разбирательство в установленный срок становится «исключительным случаем», позволяющим продлевать меру пресечения, в том числе, в виде заключения под стражу. В свою очередь, формулировка «свыше одного года», содержащаяся в той же норме, позволяет продлевать меру пресечения на неопределенно длительное время свыше одного года. Ограничение предельного срока применения меры пресечения предусмотрено только в досудебном производстве частью 10 статьи 117 Уголовно-процессуального кодекса.

По мнению заявителя, одной из составляющих права на свободу и личную неприкосновенность является «право каждого арестованного по уголовному обвинению лица на судебное разбирательство в течение разумного срока или на освобождение», как это закреплено в части 3 статьи 9 Международного Пакта о гражданских и политических правах. Вышеуказанное право по своему смыслу неразрывно связано с «правом быть судимым без неоправданной задержки», гарантированное пунктом «с» параграфа 3 статьи 14 данного Пакта.

Таким образом, как отмечает субъект обращения, часть 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса, позволяя продлевать меру пресечения на неопределенно длительное время свыше одного года с формулировкой «в исключительных случаях» без раскрытия её содержания, нарушает право арестованных по уголовному обвинению лиц на судебное разбирательство в течение разумного срока или на освобождение, а также право быть судимым без неоправданной задержки. Тем самым часть 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса противоречит праву на свободу и личную неприкосновенность, гарантированному частью 1 статьи 24 Конституции.

По мнению Токтакунова Н.А., возможность продлевать меру пресечения в виде содержания под стражей на неопределенно длительное время свыше одного года позволяет органам государственного обвинения оказывать давление на обвиняемых, находящихся под стражей, возможностью их неопределенно длительного заключения, принуждая их тем самым, к признанию вины или к другим компромиссам, в ущерб своим правам и свободам, наказывая их за непризнание своей вины. Как минимум, эта возможность, не ограничивая систему правосудия разумными сроками судебного разбирательства без неоправданной задержки, способствует халатному отношению органов государственного обвинения к выполнению задачи обвинителя, а судей к обеспечению правосудия. В результате на обвиняемых фактически возлагается бремя доказывать свою невиновность,

№ 10-Р

а с обвинителей снимается значительная часть бремени доказывания вины по уголовному делу. Сама по себе неограниченная законом длительность содержания под стражей вынуждает обвиняемых активно доказывать свою невиновность, делает их более восприимчивыми и подготовленными к различным компромиссам в обмен на признание своей вины. Соответственно, это максимально облегчает обвинителю выполнение возложенного на него бремени доказывания вины по уголовному делу.

Как полагает заявитель, если бы закон ограничивал возможность продлевать меру пресечения на неопределенно длительное время, предписывал требования судебного разбирательства в течение разумного срока, гарантировал право быть судимым без неоправданной задержки, такой закон стимулировал бы государственное обвинение к более оперативной, самоотверженной работе.

Таким образом, часть 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса, позволяя продлевать меру пресечения на неопределенно длительное время свыше одного года, нарушает конституционный принцип презумпции невиновности.

По мнению Токтакунова Н.А., вышеотмеченные отрицательные стороны действия оспариваемой нормы создают значительные преимущества стороне обвинения в уголовном процессе, что влечет нарушение принципа осуществления судопроизводства на основе состязательности и равноправия сторон, закрепленного в части 3 статьи 99 Конституции.

На основании изложенного, заявитель просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 27 августа 2019 года данное обращение было принято к производству.

В судебном заседании обращающаяся сторона изменила свои требования и просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции в той мере, в какой она не конкретизирует исчерпывающий перечень исключительных случаев, а также не содержит предельного срока содержания под стражей, по истечении которого обвиняемый подлежит немедленному освобождению.

Представители стороны-ответчика в суд не явились и до начала судебного заседания обратились с ходатайством о рассмотрении дела без их участия.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы стороны-ответчика, выслушав мнение обращающейся стороны, пришла к выводу о возможности рассмотрения дела в отсутствие стороны-ответчика.

Из возражения представителей стороны-ответчика Арзиева М.И. и Бакаева А. Дж., представленного в письменном виде, следует, что доводы заявителя несостоятельны по следующим основаниям.

№ 10-Р

В соответствии с частями 2, 3, 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса мера пресечения применяется на срок судебного разбирательства, предусмотренный статьей 274 указанного Кодекса. В случае невозможности закончить судебное разбирательство в срок и при отсутствии оснований для изменения или отмены меры пресечения данный срок может быть продлен каждый раз до двух месяцев. В исключительных случаях продление срока применения меры пресечения свыше одного года производится по мотивированному постановлению судьи, в производстве которого находится дело.

Представители Жогорку Кенеша считают, что законодатель, предусмотрев в уголовно-процессуальном законодательстве возможность продления в исключительных случаях сроков применения меры пресечения в период судебного разбирательства свыше сроков разбирательства, установленных частью 2 статьи 274 Уголовно-процессуального кодекса, принял во внимание различную степень сложности уголовных дел и объективные обстоятельства, обуславливающие сроки их рассмотрения.

При этом законодатель, определив, что срок применения меры пресечения может быть продлен каждый раз на срок до двух месяцев, установил требование суду не реже данного срока возвращаться к рассмотрению вопроса о проверке отсутствия оснований для изменения или отмены меры пресечения. Следует иметь в виду, что продление срока применения меры пресечения в исключительных случаях свыше одного года также предполагает учет указанного требования о продлении срока каждый раз на срок до двух месяцев, установленного частью 3 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса.

Также они отмечают, что из смысла норм Уголовно-процессуального кодекса суд, на этапе судебного разбирательства, разрешая вопрос о продлении меры пресечения в отношении обвиняемого, должен руководствоваться статьями 107 и 109 указанного Кодекса, то есть принимать решение, проверив наличие достаточных оснований полагать, что обвиняемый: скроется от суда; может воспрепятствовать разбирательству дела в суде; продолжить заниматься преступной деятельностью, при этом учитывая сведения о личности обвиняемого, его возраст, состояние здоровья, семейное положение, род занятий и другие обстоятельства.

Отсутствие в уголовно-процессуальном законодательстве предельных сроков применения меры пресечения в период судебного разбирательства, само по себе не исключает возможность ее изменения на более мягкую по строгости меру, либо ее отмены, в случае если отпали основания, предусмотренные частью 1 статьи 107 Уголовно-процессуального кодекса.

Суд, обладая исключительными полномочиями по применению меры пресечения, принимает решение о продлении, изменении

№ 10-Р

или отмене меры пресечения основываясь на оценке всего комплекса обстоятельств, в том числе, тяжести и характере преступления, в совершении которого обвиняется лицо и, предоставив сторонам, возможность обосновать свои позиции перед судом в судебном заседании на основании части 4 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса.

Исходя из этого, само обстоятельство невозможности завершить судебное разбирательство не может оцениваться как основание для принятия судом решения о продлении сроков меры пресечения.

Кроме того, как отмечают представители Жогорку Кенеша, частями 3, 4 статьи 394 Уголовно-процессуального кодекса сторонам предоставлено право апелляционного обжалования постановления судьи о продлении сроков меры пресечения, в течение 10 суток со дня вынесения обжалуемого решения. Обжалование осуществляется до вынесения итогового судебного решения. Соответственно, в Уголовно-процессуальном кодексе заложен механизм защиты и восстановления нарушенных прав в суде первой инстанции путем обращения в вышестоящие суды.

Вместе с тем, по поводу сроков судебного разбирательства, они отмечают, что в уголовном процессуальном законодательстве не установлен предельный срок рассмотрения уголовного дела в суде первой инстанции. Суд при рассмотрении вопроса о продлении меры пресечения, в том числе, в виде содержания под стражей и домашнего ареста должен исходить из принципа разумности сроков, руководствуясь такими критериями, как объем обвинения, сложность дела, наличие объективных обстоятельств.

Кроме того, применение меры пресечения в виде содержания под стражей является мерой процессуального принуждения и не может рассматриваться как мера ответственности, так как она применяется не за совершение преступления, а для предотвращения совершения обвиняемым нарушений, указанных в части 1 статьи 107 Уголовно-процессуального кодекса.

По мнению Арзиева М.И., суду, как единственному органу, который правомочен от имени государства принимать обвинительный вердикт при разрешении вопросов о продлении сроков содержания под стражей, следует исходить из презумпции невиновности и соблюдать баланс между публичными интересами, связанными с применением мер обеспечения уголовного судопроизводства, и важностью права на свободу личности.

Для соблюдения принципа презумпции невиновности, статья 26 Конституции предусматривала, в случае его нарушения, возмещение через суд материального и морального вреда.

Арзиев М.И. также сообщает, что в целях обеспечения принципа состязательности и равноправия сторон статья 18 Уголовно-процессуального кодекса установила, что суд, сохраняя объективность

№ 10-Р

и беспристрастность, создает необходимые условия для осуществления сторонами их процессуальных прав и обязанностей. Стороны, участвующие в уголовном судопроизводстве, равноправны. Суд основывает процессуальное решение лишь на тех доказательствах, участие в исследовании которых на равных основаниях было обеспечено каждой из сторон.

Таким образом, по мнению стороны-ответчика, оспариваемая норма не может расцениваться как чрезмерное ограничение прав каждого на свободу и личную неприкосновенность, а также нарушение принципов презумпции невиновности и равноправия сторон.

С учетом изложенного, сторона-ответчик просит ходатайство обращающейся стороны о признании неконституционной части 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики оставить без удовлетворения.

Представители Аппарата Президента Кыргызской Республики Чилдебаев Т.А., Верховного суда Кыргызской Республики Искаков Э.Б., Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики Альчиев Р.К. и Министерства юстиции Кыргызской Республики Курманбаева А.М. поддержали доводы стороны ответчика и считают, что часть 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса не противоречит части 1 статьи 24, частям 1, 2, предложению первому части 4 статьи 26, части 3 статьи 99 Конституции.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, заслушав мнения иных лиц, и, исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу является часть 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики следующего содержания:

«Статья 293. Сроки применения мер пресечения и порядок их продления

5. В исключительных случаях продление срока применения меры пресечения свыше одного года производится по мотивированному постановлению судьи, в производстве которого находится дело. Указанное постановление в 5-дневный срок направляется в Верховный суд для сведения.».

Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики принят в соответствии с порядком, установленным законодательством,

№ 10-Р

опубликован в газете «Эркин-Тоо» 15 февраля 2017 года №№23-28, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Конституция Кыргызской Республики признает право на свободу и личную неприкосновенность основополагающим правом человека, от уровня защищенности которого зависит степень демократичности общества, ценность для государства каждой личности и его достоинства, а также возможность произвольного вмешательства в сферу ее автономии. Именно поэтому, предусматривая повышенный уровень гарантий права каждого на свободу и личную неприкосновенность, Конституция допускает возможность ограничения данного права лишь в той мере, в какой это необходимо в определенных ею целях, и лишь в установленном законом порядке (часть 2 статьи 20, часть 1 статьи 24).

Сущность вышеназванного конституционного установления состоит в недопустимости произвольного воздействия на права и свободы человека и исключительности возможных ограничений. То есть, во-первых, ограничения должны устанавливаться путем законодательного закрепления оснований и порядка применения, во-вторых, должны быть соразмерны конституционно значимым целям и, в-третьих, приняты в условиях, когда иными правовыми средствами разрешение отдельных проблем правового регулирования становится невозможным.

Конституция Кыргызской Республики, делегируя законодателю возможность ограничения прав и свобод человека и гражданина, обязует его разработать такой правовой механизм, который обеспечил бы соразмерный баланс интересов между правом каждого на свободу и личную неприкосновенность и обязанностью государства обеспечить посредством правосудия защиту общезначимых конституционных ценностей (решение Конституционной палаты от 4 марта 2015 года).

Защита конституционных ценностей, включая законность, правопорядок и общественную безопасность, требует законодательно-определенных уголовно-правовых запретов общественно опасных деяний и наказания за их нарушение, закрепляет возможность ограничения права на свободу и личную неприкосновенность по судебному решению и в установленном законом порядке; в случаях, когда охраняемые ею ценности становятся объектом преступных посягательств, правосудие по уголовным делам осуществляется при обеспечении права на судебную защиту как потерпевшим от преступлений, так и лицам, преступившим уголовный закон (часть 3 статьи 24 Конституции).

3. Для реализации задач правосудия законодатель может предусматривать обеспечительные меры, непринятие которых может затруднить достижение целей правосудия.

№ 10-Р

Одним из таких обеспечительных мер, направленных для достижения целей уголовного судопроизводства, является возможность применения к обвиняемым различных мер уголовно-процессуального принуждения. Меры пресечения – это разновидность мер уголовно-процессуального принуждения, временно ограничивающих права личности и применяемых следователем, прокурором, судом к обвиняемым для того, чтобы не дать им возможности скрыться от следствия, судебного разбирательства и приведения приговора в исполнение, воспрепятствовать установлению истины по уголовному делу, продолжить преступную деятельность.

Мера пресечения должна быть эффективной для защиты интересов правосудия, но при этом не являться чрезмерной, чтобы не создавать излишней нагрузки на права человека, обременяя его свободой ограничениями, не вызываемыми необходимостью. Суд призван обеспечить этот баланс и тем самым гарантировать надлежащую защиту конституционных прав и свобод обвиняемого.

4. Конкретизируя положения частей 1 и 4 статьи 24 Конституции Кыргызской Республики во взаимосвязи с ее статьями 16 (часть 1), 17 применительно к такой мере пресечения, как заключение под стражу, Уголовно-процессуальный кодекс определяет единые для всего уголовного судопроизводства нормативные основания ее применения, а также закрепляет сроки содержания под стражей и порядок их продления.

Так, в соответствии с частью 1 статьи 108 Уголовно-процессуального кодекса при применении меры пресечения прокурор возбуждает перед судом соответствующее ходатайство. В постановлении о возбуждении ходатайства излагаются мотивы и основания, в силу которых возникла необходимость применения соответствующей меры пресечения в отношении обвиняемого. К постановлению прилагаются материалы, подтверждающие обоснованность ходатайства.

При этом частью 1 статьи 116 указанного Кодекса установлено, что заключение под стражу в качестве меры пресечения применяется по судебному решению при невозможности применения иной, более мягкой, меры пресечения в отношении лиц, обвиняемых в совершении преступлений, за которые уголовным законом предусмотрено наказание в виде лишения свободы на срок свыше 5 лет. При применении меры пресечения в виде заключения под стражу в постановлении судьи, определении суда должны быть указаны конкретные, фактические обстоятельства, на основании которых принято такое решение. Такими обстоятельствами не могут являться данные, не проверенные в ходе судебного заседания либо представленные в нарушение требований Уголовно-процессуального кодекса.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своем Решении от 4 марта 2015 года отметила, что при решении

№ 10-Р

вопросов, связанных с содержанием под стражей в качестве меры пресечения, следует иметь в виду, что заключение под стражу является самой строгой мерой пресечения, состоящей в лишении свободы обвиняемого. Ее применение представляет собой самое острое вторжение в сферу прав граждан на свободу и личную неприкосновенность, гарантированных Конституцией.

Заключение под стражу носит превентивный характер и может быть применено только к обвиняемому. Сутью заключения под стражу как меры пресечения является то, что лицо лишается свободы до окончательного решения судом вопроса о его виновности. При этом основной целью становится пресечение возможности обвиняемого скрыться от следствия и суда, воспрепятствования суду в установлении истины по делу, обеспечение исполнения приговора суда.

Таким образом, заключение под стражу является мерой процессуального принуждения и не может рассматриваться как мера ответственности, так как оно применяется не за совершение преступления, а для предотвращения нарушений закона со стороны обвиняемого.

Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики закрепляет отдельно для досудебной и судебной стадий уголовного судопроизводства различные по продолжительности сроки содержания под стражей, а потому законодательно не установлен и единый предельный срок такого содержания, притом, что для судебной стадии формальных ограничений, определяющих максимальный срок содержания под стражей, не предусмотрено.

Так, на судебной стадии по уголовным делам о тяжких и особо тяжких преступлениях суд, в чем производстве находится дело, в случае невозможности закончить судебное разбирательство в срок и при отсутствии оснований для изменения или отмены меры пресечения срок меры пресечения может быть продлен каждый раз на срок до 2 месяцев (части 3, 4 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса).

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики отмечает, что адресованное суду требование не реже чем через два месяца возвращаться к рассмотрению вопроса о наличии оснований для дальнейшего содержания обвиняемого под стражей, независимо от того, имеются ли на этот счет какие-либо обращения сторон или нет, - обеспечивает судебный контроль за законностью и обоснованностью применения данной меры пресечения и ее отмену в случае, если необходимость в ней не будет доказана.

При этом частью 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса предусматривается, что в исключительных случаях продление срока применения меры пресечения свыше одного года производится по мотивированному постановлению судьи, в производстве которого находится дело.

№ 10-Р

В соответствии с правовой позицией Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики меры, носящие ограничительный характер, должны быть соразмерны (пропорциональны) конституционно преследуемым целям, отвечать требованиям адекватности, правовой определенности, содержать формально определенные, четкие формулировки, не допускающие расширительного толкования и произвольного их применения. Законоположения должны отвечать требованиям точности, ясности, недвусмысленности правовых норм и их согласованности в системе действующего правового регулирования, поскольку их правовая определенность может быть обеспечена лишь при условии единообразного понимания и толкования правовой нормы. Не соблюдение требований принципа правовой определенности порождает противоречивую правоприменительную практику, создает возможность их неоднозначного истолкования и произвольного применения и, тем самым, может приводить к нарушению конституционных прав и свобод человека и гражданина (Решения Конституционной палаты от 7 июня 2017 года, 30 мая 2018 года, 6 марта 2019 года).

Согласно диспозиции оспариваемой нормы, законодатель возлагает на судью, в производстве которого находится дело, вопрос самостоятельного определения исключительных случаев, когда срок меры пресечения может быть продлен свыше одного года. Тем самым, создаются предпосылки для неограниченного усмотрения судьи при решении данного вопроса. Тогда как вторжение в область конституционных прав и свобод человека и гражданина подобными методами правового регулирования недопустимо. Пренебрежение принципом правовой определенности в такой уязвимой сфере как право на свободу и неприкосновенность личности не только может привести к системным нарушениям при отправлении правосудия, но и может подорвать репутацию государства в области защиты прав и свобод человека и гражданина.

Следовательно, часть 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса по своему правовому смыслу противоречит Конституции в той мере, в какой не содержит конкретных нормоположений, отвечающих принципу правовой определенности и придающих им ясность и четкость, исключающих расширительное их толкование и произвольное применение. Дальнейшее правовое регулирование рассматриваемого вопроса должно строиться не только на основе соблюдения всех условий допустимости ограничений прав и свобод человека и гражданина, но и отвечать требованиям международных пактов о праве обвиняемых быть судимыми без неоправданной задержки и в разумные сроки.

5. Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своем Решении от 4 марта 2015 года выражала правовую позицию относительно действия принципа презумпции невиновности,

№ 10-Р

закрепленной в статье 26 Конституции Кыргызской Республики. Так, в указанном решении было отмечено, что принцип презумпции невиновности является одним из основных принципов правосудия. Его правовая сущность заключается в том, что обвиняемый может быть признан виновным лишь при условии, что его вина будет доказана в обвинительном приговоре суда, вступившем в законную силу. Согласно части 2 статьи 26 Конституции никто не обязан доказывать свою невиновность и любые сомнения в виновности толкуются в пользу обвиняемого. При этом обязанность опровержения предположения о невиновности подсудимого возложена на сторону обвинения.

Презумпция невиновности отвергает обвинительный уклон во всех формах его проявления и служит важным гарантом права обвиняемого на судебную защиту. Обвиняемый наделяется правом защищаться от предъявленного ему обвинения именно потому, что до вступления приговора в законную силу он считается невиновным. Презумпция невиновности освобождает обвиняемого от обязанности доказывать свою невиновность, препятствует переоценке сознания обвиняемого и действует независимо от того, признает ли он себя виновным, и служит гарантией для обвиняемого от необоснованного обвинения и осуждения.

Раскрывая конституционные установления о проведении судопроизводства на основе состязательности и равноправия сторон (часть 3 статьи 99) во взаимосвязи с конституционными положениями об участии обвинителя в уголовном деле (часть 4 статьи 26), Уголовно-процессуальный кодекс предусматривает ряд основополагающих положений, обеспечивающих необходимые условия для осуществления сторонами их процессуальных прав и обязанностей (части 1, 3, 4 статьи 18).

Так, согласно частям 1, 3 и 4 статьи 18 указанного Кодекса уголовное судопроизводство осуществляется на основе равноправия и состязательности сторон обвинения и защиты. Суд, сохраняя объективность и беспристрастность, создает равные условия для осуществления сторонами их процессуальных прав и обязанностей. Суд основывает процессуальное решение лишь на тех доказательствах, участие в исследовании которых на равных основаниях было обеспечено каждой из сторон.

Соблюдение принципа состязательности судебного процесса является гарантией обеспечения справедливого судебного разбирательства и равных возможностей сторон. Суд при рассмотрении дела обязан во всех случаях обеспечивать равенство прав участников судебного разбирательства. Применительно к уголовному судопроизводству это означает, что, разрешая дело, суд на основе исследованных в судебном заседании доказательств формулирует выводы об

№ 10-Р

установленных фактах, о подлежащих применению в данном деле нормах права и, соответственно, об осуждении или оправдании лиц, в отношении которых велось уголовное преследование.

Следовательно, действие оспариваемой нормы не может каким-либо образом ограничивать права сторон, стоящих на противоположных процессуальных позициях, на равное осуществление процессуальных прав и обязанностей, вести равный спор, на равные правовые возможности и действительную состязательность в судебном разбирательстве, гарантированные частью 3 статьи 99 Конституции Кыргызской Республики.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6, частями 8 и 9 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л А:

1. Признать часть 5 статьи 293 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей части 1 статьи 24 Конституции Кыргызской Республики в той мере, в какой не содержит конкретных нормоположений, отвечающих принципу правовой определенности, ясности и четкости изложения, исключающих их расширительное толкование и произвольное применение.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

23 декабря
2020 года
город Бишкек

№ 11-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращениями Момуналиева Нурханбека Сакеновича, Кадыровой Жылдызкан Турумбековны, представляющей интересы Юлдашевой Рано Тохтасиновны, и Тыналиевой Фариды Абдыжалиевны, представляющей интересы Баймырзаевой Тилегул Дербишовны.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре Аблакимове К.А., с участием:

обращающейся стороны – Момуналиева Нурханбека Сакеновича, его представителя по доверенности Мендекова Максата Куватовича, Кадыровой Жылдызкан Турумбековны, представителя Юлдашевой Рано Тохтасиновны по доверенности, Тыналиевой Фариды Абдыжалиевны, Асангазиева Эрлана Асангазиевича представителей Баймырзаевой Тилегул Дербишовны по доверенности;

иных лиц – Чилдебаева Таштемира Абазовича, представителя Аппарата Президента Кыргызской Республики по доверенности, Сапияновой Маргариты Насаркановны, представитель Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Абдыраева Бакыта, представителя Правительства Кыргызской Республики по доверенности, привлеченного эксперта – адвоката Салиева Азамата Рахимбердиевича,

руководствуясь частями 1, 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18, 19, 37, 42 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явились ходатайства Момуналиева Н.С., Кадыровой Ж.Т., представляющей интересы Юлдашевой Р.Т., и Тыналиевой Ф.А., представляющей интересы Баймырзаевой Т.Д.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Бобукеевой М.Р., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 16 октября 2019 года поступило ходатайство Момуналиева Н.С. о проверке соответствия части 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – Гражданский процессуальный кодекс) части 1 статьи 16, части 1, пункту 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

Заявитель отмечает, что он, будучи Руководителем Аппарата Правительства – министром Кыргызской Республики, своим распоряжением от 24 ноября 2017 года освободил от занимаемой должности Култаева К.З., который обратился в суд с иском признать данное распоряжение незаконным, взыскать заработную плату за время вынужденного прогула и компенсацию за нанесение морального вреда. Решением Первомайского районного суда города Бишкек от 28 марта 2018 года указанное распоряжение признано незаконным. Култаев К.З. восстановлен в прежней должности и взыскано в его пользу с Аппарата Правительства Кыргызской Республики денежные средства. Определением Бишкекского городского суда от 11 июня 2018 года решение районного суда оставлено в силе.

Субъект обращения отмечает, что судебные заседания проходили без его участия, он не был привлечен к участию в деле, несмотря на то, что выше обозначенное распоряжение было подписано непосредственно им.

Заявитель отмечает, что судам первой и второй инстанции необходимо было привлечь его к участию в деле, поскольку согласно части 4 статьи 36 Закона Кыргызской Республики «О государственной гражданской службе и муниципальной службе» государственный орган, возместивший ущерб, может предъявить обратные требования (регресс) к лицу, которым непосредственно совершены неправомерные действия, что и произошло. Так, 31 января 2019 года Аппарат Правительства Кыргызской Республики в порядке регресса обратился в суд с иском о взыскании с Момуналиева Н.С. денежных средств. Момуналиеву Н.С. о существующих процессах и вынесенных судебных актах стало известно 9 сентября 2019 года, после того как его представитель Иманалиев Е.А. ознакомился с материалами гражданского дела в судах.

10 сентября 2019 года заявитель подал кассационную жалобу на упомянутые акты судов первой и апелляционной инстанций. Определением Верховного суда Кыргызской Республики от 23 сентября 2019 года кассационная жалоба была возвращена Момуналиеву Н.С. без рассмотрения по причине того, что он не является стороной или лицом, участвующим в деле, в связи с чем, он не вправе подавать кассационную жалобу.

Таким образом, по мнению субъекта обращения, оспариваемая норма ограничивает право граждан на судебную защиту, поскольку судебный акт выносится вне зависимости от того, затрагиваются ли этим судебным актом права или обязанности лиц, не привлеченных

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

к участию в деле. Если лицо не является стороной дела, и не было привлечено к участию в деле, то оно, не имея права обжаловать акт, лишается права на судебную защиту.

Однако, Конституция Кыргызской Республики гарантирует каждому судебную защиту его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами и международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права (часть 1 статьи 40); право на судебную защиту не подлежит никакому ограничению (пункт 8 части 5 статьи 20); в Кыргызской Республике не должны приниматься законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека и гражданина (части 1 статьи 20).

Момуналиев Н.С. считает, что Гражданский процессуальный кодекс в редакции от 29 декабря 1999 года, не имел таких ограничительных мер. Так, жалобу кроме сторон и других лиц, участвующих в деле и их представителей вправе были вносить лица, чьи права или охраняемые законом интересы нарушены вынесенным по делу актом суда.

Заявитель отмечает, что согласно статье 8 Всеобщей декларации прав человека каждый имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными национальными судами в случаях нарушения его основных прав, предоставленных ему конституцией или законом.

На основании изложенного, субъект обращения просит признать часть 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса противоречащей части 1 статьи 16, части 1, пункту 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 18 ноября 2019 года ходатайство Момуналиева Н.С. было принято к производству.

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 31 января 2020 года поступило ходатайство Кадыровой Ж.Т., представляющей интересы Юлдашевой Р.Т., о проверке соответствия части 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса пунктам 3, 8 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики.

Исходя из ходатайства, решением Ошского городского суда от 8 декабря 2016 года заявление Юлдашева М.М. было удовлетворено, он признан наследником $\frac{1}{2}$ части дома №50, расположенного по улице Токтогула города Ош, за ним признан действительным факт права собственности на владение, пользование и распоряжение этим имуществом.

В связи со смертью Юлдашева М.М. 22 марта 2018 года его супруга Юлдашева Р.Т. на основании свидетельства о праве на наследство по закону стала владелицей выше обозначенного имущества.

Определением Ошского областного суда от 27 февраля 2019 года апелляционная жалоба Юлдашева А.М., который является братом Юлдашева М.М., была удовлетворена и решение Ошского городского суда от 8 декабря 2016 года признано утратившим силу.

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

Как отмечает субъект обращения, супруга Юлдашева М.М. – Юлдашева Р.Т., в виду ее неоповещения не участвовала во всех судебных заседаниях и не была привлечена в качестве стороны или иного участника. Определением от 13 августа 2019 года Верховный суд Кыргызской Республики, ссылаясь на оспариваемую норму, и указав, что Юлдашева Р.Т. не проходила стороной по делу или иным лицом, участвовавшим в деле, и не была привлечена к такому участию определением суда, возвратил Юлдашевой Р.Т. кассационную жалобу без рассмотрения.

По мнению Кадыровой Ж.Т., невозможность обратиться с кассационной жалобой ограничила конституционные права Юлдашевой Р.Т. на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом, в связи с чем она просит признать оспариваемую норму противоречащей пунктам 3, 8 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 5 марта 2020 года ходатайство Кадыровой Ж.Т., представляющей интересы Юлдашевой Р.Т., было принято к производству.

Также в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 13 августа 2020 года поступило ходатайство Тыналиевой Ф.А., представляющей интересы Баймырзаевой Т.Д., о признании части 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса противоречащей части 1, пунктам 3, 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

Исходя из ходатайства, Нарынский городской муниципальный департамент обратился в Нарынский городской суд с заявлением о временной передаче указанному департаменту 210 единиц недвижимого имущества, не установленных собственников, переданные приказами главы города Нарын от 16 июня 2003 года, 16 сентября 2003 года. Решением Нарынского городского суда от 30 сентября 2014 года требование обозначенного департамента было удовлетворено.

Как указывает заявитель, из числа 210 единиц недвижимого имущества, земельный участок, расположенный по адресу улицы Казиева без номера (порядковый номер 52), был выделен приказом Нарынской городской мэрии от 5 января 2018 года Чоробекову М.Л. и в последующем им продан Баймырзаевой Т.Д. на основании договора купли-продажи.

Урустемов Б., представляющий интересы Касымалиева Т.Б., указывая, что обозначенный земельный участок был выделен Касымалиеву Т.Б. решением исполнительного комитета Народных депутатов Нарынского городского Совета от 7 марта 1989 года, внес апелляционную жалобу на решение Нарынского городского суда от 30 сентября 2014 года. Определением Нарынского областного суда от 19 февраля 2020 года часть указанного решения городского суда в отношении выше упомянутого земельного участка была отменена, и направлена на новое рассмотрение в тот же городской суд.

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

По мнению субъекта обращения, лица, как продававшие, так и покупавшие земельный участок, не знали о вышеуказанном определении Нарынского областного суда. После того, как об этом стало известно, Баймырзаева Т.Д. обратилась в Верховный суд Кыргызской Республики с кассационной жалобой на определение Нарынского областного суда от 19 февраля 2020 года. Определением от 5 июня 2020 года Верховный суд Кыргызской Республики, сославшись на оспариваемую норму и на то, что Баймырзаева Т.Д. ранее не проходила по делу как сторона или иное лицо, участвующее в деле, возвратил заявителю внесенную кассационную жалобу.

Заявитель указывает, что оспариваемая норма противоречит пунктам 3, 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики, тем самым ограничивает права граждан на судебную защиту и на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом. При этом, заявитель отмечает, что согласно части 1 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики в Кыргызской Республике не должны приниматься законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека и гражданина.

На основании вышеизложенного, субъект обращения просит часть 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса признать противоречащей части 1, пунктам 3, 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 10 сентября 2020 года ходатайство Тыналиевой Ф.А., представляющей интересы Баймырзаевой Т.Д., было принято к производству.

Ввиду связанности между собой требований Момуналиева Н.С., Кадыровой Ж.Т., представляющей интересы Юлдашевой Р.Т., Тыналиевой Ф.А., представляющей интересы Баймырзаевой Т.Д., определениями судьи-докладчика Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 8 июня 2020 года и от 28 сентября 2020 года, в соответствии с пунктом 6 части 1 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» требования данных лиц были соединены в одно судопроизводство.

В судебном заседании Момуналиева Н.С., его представители по доверенности Иманалиев Е.А. и Мендеков М.К., Кадырова Ж.Т., представляющая интересы Юлдашевой Р.Т., и Тыналиева Ф.А., представляющая интересы Баймырзаевой Т.Д., поддержали свои требования и просят их удовлетворить.

М.А. Букашева и А. Расулова представители Жогорку Кенеша Кыргызской Республики на судебное заседание не явились. 22 декабря 2020 года в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики поступило ходатайство о рассмотрении дела без их участия.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики рассмотрев ходатайство и доводы обращающейся стороны о

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

рассмотрении дела без участия стороны-ответчика приняло решение рассмотреть данное дело без участия Жогорку Кенеша Кыргызской Республики.

М.А. Букашева и А. Расулова представителя стороны ответчика в предоставленном в письменном виде своей позиции считает мотивы обращаемой стороны не состоятельными.

Гражданский процессуальный кодекс устанавливает возможность обжалования в апелляционном порядке актов суда первой инстанции, не вступивших в законную силу, сторонами, другими лицами, участвующими в деле, а также лицами, не привлеченными к участию в деле, но в отношении прав и обязанностей которых суд принял решение (части 1, 3 статьи 323).

Представитель стороны-ответчика считает, что мнение заявителей относительно отсутствия возможности обжаловать акты судов первой, апелляционной инстанций в порядке кассации лицами, не участвовавшими в деле, ошибочно.

В соответствии с пунктом 7 части 1 статьи 341 Гражданского процессуального кодекса решение суда первой инстанции подлежит отмене, а дело - направлению на новое рассмотрение, если судом принято решение о правах и обязанностях лиц, не привлеченных к участию в деле.

Согласно пункту 5 части 1 статьи 365 Гражданского процессуального кодекса суд кассационной инстанции, рассмотрев дело по кассационной жалобе, вправе отменить акты суда первой, апелляционной инстанций полностью либо в части и направить дело на новое рассмотрение, если допущена ошибка в применении норм процессуального права, которая привела к неправильному разрешению дела.

Соответственно, суд кассационной инстанции имеет право отменить акты суда первой, апелляционной инстанций, если дело было рассмотрено судом первой, апелляционной инстанции в отсутствие кого-либо из лиц, участвующих в деле, не извещенных о времени и месте судебного заседания.

На основании изложенного, представитель стороны-ответчика просит в удовлетворении ходатайств заявителей отказать.

Представитель Аппарата Президента Кыргызской Республики Чилдебаев Т.А. Представитель Правительства Кыргызской Республики изменили свои мнение по рассматриваемому вопросу на судебном заседании, и частично поддержали доводы обращаемой стороны в части того, что если права и законные интересы не привлекаемого лица к участию по делу в суде были нарушены принятым судебным актом, таким лицам должно быть предоставлено право кассационной жалобы.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Сапиянова М.Н. указывает, что лицам, не привлеченным к участию в деле, Гражданским процессуальным кодексом не предоставлено право подачи кассационной жалобы в соответствии с оспариваемой нормой.

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

Исключение из состава субъектов, обладающих правом обжаловать судебные акты нижестоящих инстанций в кассационном порядке, как полагает представитель Верховного суда Кыргызской Республики, было вызвано целью исключить необоснованное направление дел на новое судебное разбирательство и уменьшить судебную волокиту. Передача дела на новое рассмотрение нередко приводит к затягиванию разрешения спора, а обжалование в кассационном порядке к приостановлению исполнения, вступивших в законную силу решений суда.

В силу части 5 статьи 99 Конституции Кыргызской Республики процессуальные права участников судебного процесса, в том числе, право на обжалование судебных актов, и порядок их осуществления определяются законом, а также лицам, не привлеченным к участию в деле, Гражданским процессуальным кодексом предоставлено право обжаловать судебный акт в апелляционном порядке. Учитывая, это представитель Верховного суда Кыргызской Республики считает, что оспариваемая норма соответствует заявленным нормам Конституции Кыргызской Республики.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Курманбаева А.М. представила в письменном виде схожее мнение со стороны-ответчиком и представителем Верховного суда Кыргызской Республики и полагает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

Привлеченный в качестве эксперта Салиев Азамат Рахимбердиевич дал следующее заключение.

Верховный суд Кыргызской Республики является кассационной инстанцией и в установленном порядке Гражданского процессуального кодекса пересматривает судебные акты в части правильного применения норм права. Во многих странах мира Верховный суд или окончательная судебная инстанция называется кассационным судом. Значение данного заключается в проведении судебной политики, обязывающей единое использование норм права всеми судами судебной системы. Если будут установлены факты неправильного применения норм права, то полномочия кассационной инстанции позволяют исправить судебные акты нижестоящих инстанций.

Из трех ходатайств, поступивших в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики по двум доказательством нарушения их прав является не участие заинтересованных лиц в процессе в период рассмотрения гражданского дела. Данное можно расценивать как нарушение норм 12 главы «Судебные извещения и вызовы» Гражданского-процессуального кодекса. Поэтому, закрытый список обозначенных субъектов части 1 статьи 352 Гражданского-процессуального кодекса можно считать ограничением прав на указанную судебную защиту в самой Конституции. Поскольку, обозначенные субъекты указанные в Гражданском процессуальном кодексе как «стороны и другие лица, участвующие в деле» имеют возможность на полноценную защиту своих прав в

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

суде. А субъекты, лишённые возможности участвовать в суде лишаются судебной защиты нарушенных своих прав.

Если будут приниматься решения, нарушающие законные интересы лиц, не участвующих в деле, то им должно быть предоставлено право обжалования в кассационную инстанцию.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав мнения иных лиц и, исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики выносит акты по предмету, затронутому в обращении лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по данному делу является часть 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики следующего содержания.

«Статья 352. Лица, имеющие право на подачу кассационной жалобы (представления)

1. Кассационная жалоба (представление) на судебный акт, предусмотренный статьей 351 настоящего Кодекса, может быть подана сторонами и другими лицами, участвующими в деле, их представителями.»

Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 25 января 2017 года №14 был принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 2 февраля 2017 года №12-13, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Кыргызская Республика, идентифицируя себя как правовое государство, к числу своих высших ценностей относит права и свободы человека. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц (часть 1 статьи 1, часть 1 статьи 16 Конституции).

Одним из базовых и неотъемлемых прав человека, предопределяющих государство как правовое, в котором верховенствует право, является право на судебную защиту, которое не подлежит никакому ограничению (пункт 8 части 5 статьи 20, часть 1 статьи 40). Указанное право одновременно выступает гарантией всех других прав и свобод, оно признается и гарантируется согласно общепризнанным принципам и нормам международного права.

Из указанных конституционных установлений во взаимосвязи со статьей 14 Международного пакта о гражданских и политических правах следует, что правосудие как таковое должно обеспечивать

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

эффективное восстановление в правах и отвечать требованиям справедливости.

Конституционно-правовой смысл права на судебную защиту неоднократно раскрывался в решениях Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики. В частности, в решениях от 27 декабря 2013 года, от 15 февраля 2017 года выражена правовая позиция о том, что данное право является универсальным правовым средством государственной защиты прав и свобод человека и гражданина, и выполняет обеспечительно-восстановительную функцию в отношении всех других конституционных прав и свобод.

Соответственно, эффективным и действенным способом восстановления прав и свобод гражданина является судебный порядок, осуществляемый посредством системы органов правосудия, которые обеспечивают свою деятельность на основе принципов справедливости, равенства, доступности, объективности, законности, независимости, компетентности, полноты и правовой определенности.

Судебный порядок применяется в случаях, когда заинтересованное лицо не может урегулировать возникший правовой конфликт либо подтвердить юридически значимое обстоятельство во внесудебном порядке и обращается в суд за защитой своих или чужих прав и законных интересов (решение Конституционной палаты от 17 февраля 2016 года).

3. Судебная защита невозможна в условиях ее недоступности, поэтому вопросы доступа к правосудию не могут рассматриваться в отрыве от права на судебную защиту. Недопустимость ограничения права на судебную защиту предполагает, что у лица должна быть возможность обращения в суд по любому вопросу, если только само лицо не откажется от этого права путем заключения письменного соглашения о передаче своего спора в другой альтернативный орган, компетентный рассматривать данный спор. Доступность правосудия означает недопустимость принятия норм, блокирующих доступ граждан к правосудию. Не имея доступа к правосудию, лицо не может реализовать свое право на судебную защиту в полном объеме. Только реально обеспеченное право на судебную защиту придает смысл обращению лица в суд. Подобные правовые позиции отражены в решениях Конституционной палаты от 9 декабря 2015 года, от 16 января 2019 года, от 16 сентября 2020 года.

Изложенные аспекты, раскрывая конституционное содержание права на судебную защиту, налагают на государство обязательство создать такие механизмы в законодательной плоскости, которые обеспечат гражданам не только формальный доступ к правосудию, но и гарантируют результативность этого правового инструмента.

Возможность заинтересованного лица обратиться в суд, предполагая сам факт допустимости такого обращения, характеризуется всеобъемлющим и абсолютным признаками, что исключает предоставление этой возможности в зависимости от каких-либо условий или факторов.

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

4. Право на судебную защиту имеет одной из своих составляющих право на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом (пункт 3 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики), которое осуществляется посредством обращения лица в вышестоящий суд, в случае несогласия с решением суда предыдущей инстанции. Право на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом носит абсолютный характер, оно не может быть ограничено по каким-либо обстоятельствам, поскольку в случае обнаружения судебной ошибки, без его устранения, незаконный, необоснованный или несправедливый судебный акт не может служить средством достижения целей правосудия.

Право на повторное рассмотрение дела судом имеет своей целью изменить имеющееся состояние прав граждан, образовавшегося в результате вынесения судом первой инстанции ошибочного акта, с тем, чтобы восстановить нарушенные права, предоставить дополнительные гарантии и привилегии либо иным образом удовлетворить интересы граждан в ходе пересмотра судебного акта в апелляционной и кассационной инстанциях.

Сама возможность пересмотра актов суда первой инстанции обуславливает законодателя выработать механизмы, раскрывающие организационно-правовые и процессуальные формы, предопределяющие в каком суде и по какой процедуре, подлежит рассмотрению конкретное дело, что позволяет участникам процесса, а также иным заинтересованным лицам избежать правовой неопределенности в этом вопросе. Аналогичные правовые позиции были изложены в решениях Конституционной палаты от 22 ноября 2013 года, от 9 декабря 2015 года, 24 января 2018 года.

В этих целях Гражданский процессуальный кодекс, регламентируя порядок и последовательность течения хода гражданского судопроизводства, выстроен таким образом, чтобы одна инстанция вытекала из другой. При этом обращению в последующую вышестоящую инстанцию суда предшествует обязательное требование прохождения процедуры рассмотрения дела в нижестоящей инстанции.

Важнейшая роль при этом гражданским процессуальным законодательством отводится первой инстанции, как суду, в котором рассматривается существо дела и подлежит разрешению вопросы, имеющие непосредственное значение для граждан, поскольку затрагивается объем их прав и обязанностей. Однако, ни один суд не защищен от ошибок при отправлении правосудия. Судебный акт, исходя из основополагающих принципов отправления правосудия, не может считаться справедливым и правосудным, а судебная защита полной и эффективной, если допущена судебная ошибка, наличие которой искажает исход спора и существенно нарушает права или интересы граждан. Восстановление нарушенных прав невозможно без устранения ошибочного акта, реализуемого посредством его обжалования в вышестоящей инстанции.

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

5. В соответствии с конституционным установлением о праве граждан на судебную защиту и исходных от него гарантий на доступ к правосудию, на повторное рассмотрение дела судом, гражданское процессуальное законодательство закрепляет за любым заинтересованным лицом право обратиться в суд за защитой своих нарушенных прав, свобод и охраняемых законом интересов в порядке установленным законом.

Право на обращение в суд за защитой предполагает свое действие на всех этапах судопроизводства и распространяется на все субъекты процессуальных правоотношений с тем, чтобы граждане имели возможность на любой из стадий производства защитить свои права и интересы, причем вне зависимости от процессуального статуса лица.

Суды призваны обеспечить всем гражданам доступ к правосудию, предоставляя им широкие правовые инструменты для защиты и восстановления их нарушенных прав, реализуя, тем самым, на своём уровне конституционное установление о праве каждого на справедливое разбирательство независимым и беспристрастным судом.

Соответственно, суды первой и апелляционной инстанций, рассматривающие дело по существу на основе непосредственного исследования всех известных доказательств, обязаны верно определить состав участвующих в деле лиц, имеющих интерес в его исходе, с учетом конкретных обстоятельств рассматриваемого дела с тем, чтобы этим лицам были предоставлены в равном объеме все процессуальные права. Данная обязанность суда вытекает из смысла Гражданского процессуального кодекса, обусловленного задачами объективно и беспристрастно разрешать гражданские дела, устанавливать все обстоятельства дела и правильно применять нормы права при разрешении гражданских дел.

В силу части первой статьи 45 Гражданского процессуального кодекса третьи лица, не заявляющие самостоятельных требований на предмет спора, могут вступить в процесс на стороне истца или ответчика до вынесения судом первой инстанции решения по делу, если оно может повлиять на их права или обязанности по отношению к одной из сторон. Они могут быть привлечены к участию в деле также по ходатайству лиц, участвующих в деле, или по инициативе суда.

Согласно Гражданскому процессуальному кодексу гражданское судопроизводство начинается с момента предъявления иска лицом в суд первой инстанции (глава 13), вследствие чего возбуждается процесс, проводятся процессуальные действия, сопровождаемые процессуальными актами (раздел II), к делу привлекаются граждане, связанные с предметом иска, именуемые как лица, содействующие осуществлению правосудия (глава 6), и лица, участвующие в деле (глава 5). Вопрос о составе лиц, участвующих в деле, решается судом еще на стадии подготовки дела к судебному разбирательству (статья 151).

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

При этом в апелляционной инстанции предоставляется гражданам возможность подачи апелляционной жалобы как сторонам и другим лицам, участвующими в деле, так и лицам, не привлеченным к участию в деле, но в отношении прав и обязанностей которых суд принял решение (части 1, 3 статьи 323 Гражданского процессуального кодекса). Под этими лицами предполагаются субъекты, не являющиеся стороной спора, но обоснованно заинтересованные в его исходе, чьи права или обязанности могут быть затронуты будущим судебным актом. Это положение иллюстрирует отличие в процессуальном положении лиц, не привлеченных к участию в деле, но в отношении прав и обязанностей, в отношении которых суд принял решение, от иных участников процесса.

Институт привлечения к суду всех заинтересованных лиц представляет собой дополнительную гарантию защиты прав и законных интересов участников разных, но вместе с тем связанных между собой правоотношений. Главная особенность участия в процессе таких лиц состоит в том, что они содействуют установлению истины, обеспечивая при этом свою защиту от неблагоприятных последствий в будущем. Они пользуются теми же правами и обязанностями, что и стороны в процессе, за исключением права на изменение основания или предмета иска, увеличение или уменьшение размера исковых требований, отказ от иска, признание иска или заключение мирового соглашения, предъявление встречного иска, требование принудительного исполнения судебного акта. Соответственно, суды должны признавать их полноправными субъектами доказывания.

Судебное решение есть акт волеизъявления органа государственной власти, которое выражается в конкретизации правоотношения, в подтверждении права и/или факта. В этой связи судебный акт, вынесенный без учета мнения и доказательств лица, не привлеченного к участию в деле, но в отношении прав и обязанностей которого суд принял решение, не может считаться обоснованным и справедливым. Производство в суде кассационной инстанции предназначено для исправления существенных нарушений норм материального и процессуального права, допущенных судами в ходе разбирательства дела в первой и апелляционной инстанциях, и повлиявших на исход дела, без устранения которых невозможно восстановление законности и защита нарушенных прав, свобод и законных интересов.

В соответствии с диспозицией оспариваемой нормы граждане, ранее не привлеченные к участию в деле, но в отношении прав и обязанностей которых суд принял решение, не обладают правом обжаловать в кассационном порядке вступившие в законную силу судебные акты нижестоящих инстанций, затрагивающих их права и законные интересы.

В этой связи разрешение судом вопроса о правах и обязанностях лиц, не привлеченных к участию в деле, на основе оспариваемой нормы в значительной степени снижает уровень доступности правосудия в Кыргызской Республике и право на справедливое разби-

23 декабря
2020 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 11-Р

рательство дела беспристрастным судом. Лицо, не привлеченное к участию в деле, если вынесенное судебное решение нарушает его права и свободы, должно располагать таким же объемом правовых средств восстановления своих нарушенных прав, как и непосредственные участники судебного процесса. Предоставление права доступа к правосудию на определенных условиях, при которых оно может быть реализовано только в отдельных инстанциях судопроизводства, искажает саму суть права на судебную защиту.

Соответственно, часть 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса, исключив лиц, не привлеченных к участию в деле, из числа имеющих право подавать кассационную жалобу на судебный акт, вводит ограничение и несоразмерное различие в процессуальных правах заинтересованных субъектов при обращении в суд, тем самым, нарушает установленные Конституцией Кыргызской Республики гарантии на недопустимость ограничения права на судебную защиту, в том числе, права на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом, а также недопустимость действия законов, отменяющих или умаляющих права и свободы человека и гражданина (часть 1 статьи 16, часть 1, пункты 3, 8 части 5 статьи 20, часть 1 статьи 40).

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 6, частями 8 и 9 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 46, 47, 48, 51 и 52 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

РЕШИЛА:

1. Признать часть 1 статьи 352 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики» противоречащей части 1 статьи 16, части 1, пунктам 3, 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики в той мере, в какой не предоставляет право кассационного обжалования лицам, не привлеченным к участию в деле, если их права или охраняемые законом интересы нарушены вынесенным по делу судебным актом.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**о рассмотрении жалобы Матцакова Самата Аскар-
овича на определение коллегии судей Конституцион-
ной палаты Верховного суда Кыргызской Респуб-
лики от 17 января 2020 года**

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Нарынбековой А.О., Осмонбаева Э.Ж., Осмоновой Ч.О., Саалаева Ж.И., при секретаре Лобановой Ж.А., руководствуясь частью 5 статьи 28 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в судебном заседании жалобу Матцакова С.А. на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 17 января 2020 года № 2.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Матцакова С.А., Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 13 декабря 2019 года поступило ходатайство Матцакова С.А. о проверке соответствия статьи 323 Уголовного кодекса Кыргызской Республики предусматривающей ответственность за незаконное обогащение, частям 1, 2, 3 статьи 6 и части 2 статьи 28 Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из ходатайства Матцакова С.А., согласно части 1 статьи 6 Конституции Кыргызской Республики, Конституция имеет высшую юридическую силу и прямое действие в Кыргызской Республике. Часть 2 статьи 28 Конституции Кыргызской Республики предусматривает, что уголовный закон, устанавливающий ответственность по аналогии не применяется.

Данный конституционный принцип, по мнению Матцакова С.А., нашел свое отражение в частях 2 и 3 статьи 3 Уголовного кодекса Кыргызской Республики, которыми установлено, что уголовный закон должен четко и ясно определять наказуемое деяние (действие или бездействие), не подлежит расширительному толкованию, применение уголовного закона по аналогии запрещается.

Заявитель полагает, что диспозиция оспариваемой статьи 323 Уголовного кодекса Кыргызской Республики противоречит части 1 статьи 6 и части 2 статьи 28 Конституции Кыргызской Респуб-

№ 01-П

ки, а так же статье 3 Уголовного кодекса Кыргызской Республики, так как, под принципом юридической определенности, по его мнению, понимается возможность точного установления Уголовным кодексом Кыргызской Республики оснований для привлечения к уголовной ответственности за преступление, а также всех признаков состава преступления. Оспариваемая же им норма не отвечает требованиям определенности и прогнозируемости применения закона и допускает их неодинаковое применение, не содержит объективной характеристики, а лишь указывает на то, что незаконное обогащение – это приобретение должностным лицом в собственность (пользование) имущества, стоимость которого превышает его официальные доходы, подтвержденные законными источниками за два полных года, за пять полных лет, или передача им такого имущества близким родственникам.

В отношении статьи 323 Уголовного кодекса Кыргызской Республики у заявителя также возникли ряд вопросов процессуального характера, такие как исчисление вышеуказанных сроков, применение данной нормы по отношению к лицам, прекратившим деятельность на государственной службе, подведомственность проведения расследований, процедура подтверждения приобретения имущества должностным лицом.

Кроме того, у субъекта обращения возникли вопросы относительно самой диспозиции указанной статьи, в частности, какие действия влекут превышение официальных доходов должностного лица, какие действия государственного служащего означают, что он прямо или косвенно осуществляет распоряжение имуществом близкого родственника.

Заявитель в обращении отмечал, что оспариваемая им норма устанавливает ответственность за преступление, однако не указывает на деяние, которым оно учиняется. Недостатком данной статьи также, по мнению стороны обращения, является установление уголовной ответственности не только за активы, которые находятся в собственности должностных лиц, но и за имущество, которым владеют близкие родственники, являющиеся третьими лицами.

Матцаков С.А. акцентировал внимание на Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 25 июня 2014 года, которым статья 308-1 «Незаконное обогащение» Уголовного кодекса Кыргызской Республики от 1 октября 1997 года была признана не противоречащей Конституции Кыргызской Республики. Вместе с тем, по его мнению, в результате трансформации статьи 308-1 Уголовного кодекса Кыргызской Республики от 1 октяб-

№ 01-П

ря 1997 года в статью 323 действующей редакции Уголовного кодекса Кыргызской Республики ее содержание стало противоречить статье 20 Конвенции Организации Объединенных Наций против коррупции, поскольку данной Конвенцией предусмотрено условие соблюдения Конституции и основополагающих принципов правовой системы государства – участника, которое рассматривает возможность принятия таких законодательных и других мер, которые могут быть необходимыми для признания преступлением умышленное незаконное обогащение, то есть, значительное увеличение активов публичного должностного лица, превышающее его законные доходы, которое он не может разумным образом обосновать.

Заявитель подчеркивал, что частью 3 статьи 6 Конституции Кыргызской Республики установлено, что вступившие в установленном законом порядке в силу международные договоры, участницей которых является Кыргызская Республика, а также общепризнанные принципы и нормы международного права являются составной частью правовой системы Кыргызской Республики, а названная Конвенция устанавливает ответственность только за значительное увеличение активов должностного лица и никоим образом не предполагает, что он может отвечать за имущество, которое ему не принадлежит и находится в собственности близких родственников, то есть третьих лиц.

По мнению Матцакова С.А., законодателю необходимо было разработать и принять закон, более подробно регламентирующий процедуры проведения служебного и досудебного расследования по незаконному обогащению. В связи с тем, что данная категория преступлений относится к числу коррупционных явлений, необходимо было изучить мировую практику по незаконному обогащению и не ограничиваться принятием двух законов, в частности, о ратификации и о введении в действие, которые являются техническими законами и не раскрывают сущности порядка и условий применения статьи 323 Уголовного кодекса Кыргызской Республики.

С учетом изложенного, заявитель просил признать оспариваемую норму противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 17 января 2020 года № 2 было отказано в принятии ходатайства к производству.

При этом коллегия судей в определении отметила, что в силу презумпции конституционности нормативных правовых актов, постановка вопроса об их неконституционности возможна лишь при наличии убедительных доводов правового характера, подтверж-

№ 01-П

дающих, что правовое регулирование общественных отношений в определенной сфере принято вопреки конституционным принципам и установлениям и нарушает права и свободы граждан, гарантированных Конституцией Кыргызской Республики.

В связи с чем, коллегия судей отметила, что постановка вопроса о несоответствии оспариваемой нормы частям 1, 2, 3 статьи 6 и части 2 статьи 28 Конституции Кыргызской Республики без аргументированной правовой позиции обращающегося не порождает сомнения в ее неконституционности, что является неперенным условием к принятию обращения к производству.

В определении также отмечено, что вопрос конституционности статьи 308-1 Уголовного кодекса Кыргызской Республики от 1 октября 1997 года, предусматривающей «незаконное обогащение», уже был предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, по итогам которой было вынесено Решение от 25 июня 2014 года. В обозначенном Решении указано, что обязанность должностного лица доказать правомерность значительного увеличения своих активов, превышающего его законные доходы, осуществляется в рамках обязательств, вытекающих из специфики его публично-правового статуса и служебной деятельности, и не рассматривается как доказывание своей невиновности в рамках уголовного судопроизводства.

В этой связи, коллегия судей в своем определении указала, что в соответствии с пунктом 5 части 3 статьи 28 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», коллегия судей отказывает в принятии обращения к производству, если конституционность указанного в обращении вопроса проверялась Конституционной палатой Верховного суда Кыргызской Республики и имеется ее акт, сохраняющий свою силу.

Не согласившись с определением коллегии судей Матцаков С.А. 3 февраля 2020 года обратился с жалобой в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики.

В своей жалобе Матцаков С.А. отмечает, что он оспаривает статью 323 действующей редакции Уголовного кодекса Кыргызской Республики, которая предусматривает совершенно иное содержание диспозиции, нежели статья 308-1 прежней редакции Уголовного кодекса Кыргызской Республики.

Так, в частности в оспариваемой норме отсутствуют некоторые термины, такие как активы и доходы. Субъект обращения отмечает, что под активами понимаются все виды ресурсов, принадлежащие физическим лицам в различных формах собственности и способ-

№ 01-П

ные приносить прибыль. Активы в свою очередь делятся на доходы, денежные средства, НДС по приобретенным ценностям, результаты исследований и разработок, финансовые вложения, оборотные средства и другие.

Матцаков С.А. отмечает, что законодатель дополнил указанную статью положением предусматривающим ответственность также и за передачу имущества, стоимость которого превышает доходы должностного лица, близким родственникам. Однако, по его мнению, законодатель не пояснил, какие именно родственники будут являться близкими, их степень родства, возраст.

Кроме того, субъект обращения считает, что в оспариваемой норме говорится об ответственности за преступление без указания на деяние, которым оно учиняется. Так, формулировка статьи 323 Уголовного кодекса Кыргызской Республики, затрагивающая незаконность обогащения, отличается очевидной нерелевантностью, так как незаконность вытекает не из нарушения правового запрета, а из-за отсутствия у должностного лица возможности обосновать превышение фактических активов над законными доходами.

С учетом изложенного, заявитель просит отменить определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 17 января 2020 года № 2 и принять ходатайство к производству.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы Матцакова С.А., и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики 25 июня 2014 года осуществляла проверку конституционности статьи 308-1 Уголовного кодекса Кыргызской Республики от 1 октября 1997 года, предусматривающей уголовную ответственность за незаконное обогащение, которая в настоящее время утратила силу.

Признавая вышеуказанную норму не противоречащей Конституции Кыргызской Республики, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики дала всестороннюю оценку правовой сущности данного состава преступления. Его трансформация в статью 323 Уголовного кодекса Кыргызской Республики от 2 февраля 2017 года и изменение формулировки диспозиции с некоторой ее детализацией, не изменила рамок правовых понятий, использованных в формулировании диспозиции данной статьи и которые были всесторонне раскрыты в принятом Решении. Утверждения заявителя о наличии в изложении статьи 323 Уголовного кодекса такого

№ 01-П

нового элемента, как передача имущества близким родственникам, влекущая необоснованную ответственность третьих лиц, являются не состоятельными, поскольку речь во всех случаях идет о принадлежности незаконно нажитого имущества виновному должностному лицу.

Остальные доводы заявителя всецело находятся в плоскости правоприменения и не могут быть предметом конституционного судопроизводства.

Поскольку конституционность вопроса, поставленного Матцаковым С.А., проверялась Конституционной палатой и имеется акт, сохраняющий свою силу, коллегия судей согласно пункту 5 части 3 статьи 28 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» отказывает в принятии обращения к производству.

Кроме того, является обоснованным вывод коллегии судей о том, что заявленные в обращении требования не имеют системной связи с конкретными правами и свободами человека и гражданина, указанными в разделе втором Конституции Кыргызской Республики, и не указывают на их нарушения оспариваемой нормой.

Таким образом, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики не находит оснований для отмены определения коллегии судей от 17 января 2020 года № 2.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 28, статьями 46, 47, 48, частью 1 статьи 51 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛА:

1. Жалобу Матцакова Самата Аскаровича об отмене определения коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики «Об отказе в принятии к производству ходатайства Матцакова Самата Аскаровича» от 17 января 2020 года № 2 оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

3 апреля
2020 года
город Бишкек

№ 02-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Касымбекова Максатбека Буржуевича и Сатымкуловой Тажикан Нурмаматовны на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 30 января 2020 года № 05

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Нарынбековой А.О., Осмонбаева Э.Ж., Осмоновой Ч.О., Саалаева Ж.И., при секретаре судебного заседания Джолгокпаевой С.А., руководствуясь частью 5 статьи 28 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в судебном заседании жалобу М.Б. Касымбекова и Т.Н. Сатымкуловой на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 30 января 2020 года № 05.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Касымбекова М.Б. и Сатымкуловой Т.Н., Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 16 декабря 2019 года поступило ходатайство Касымбекова М.Б. и Сатымкуловой Т.Н. о признании части 1 статьи 127 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей пункту 3 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики.

Как следует из ходатайства обращающихся, в отношении ответчиков А. Батыркулова и М. Атамбековой истцы Сасыков Т. и Сатымкулова Т.Н. обратились в суд с иском о признании договора купли-продажи жилого помещения, расположенного в селе Кыз-Кол Сузакского района, составленного 6 мая 2014 года между Сасыковым Т. и Батыркуловым А. недействительным.

В соответствии с решением Сузакского районного суда от 27 сентября 2017 года на основании вывода о том, что он заключен безденежно и является мнимым вышеназванный договор признан недействительным. Государственная пошлина по исковому заявлению была определена в размере, взимаемого из спора неимущественного характера и взыскана 700 сомов с ответчика Батыркулова А.

17 января 2018 года Джалал-Абадский областной суд, приняв новое решение и отменив вышеуказанное решение Сузакского районного суда, оставил жалобу без удовлетворения. Также судебная коллегия отметив, что государственная пошлина была взыскана не-

3 апреля
2020 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-П

правильно, оценив иск как имущественный спор, пришла к выводу, что государственная пошлина должна исчисляться со стоимости жилого помещения 2 300 000 сом. В результате уплата государственной пошлины, оплачиваемая в суде первой инстанции, составляющая из 10% 230 000 сом и в апелляционной инстанции 5% – 115 000 сом, итого 345 000 сом была возложена на истцов.

Не согласившись с данным решением, оплатив 350 сом государственной пошлины, истцы обратились с кассационным заявлением в Верховный суд Кыргызской Республики. Однако, в связи с тем, что не уплачена государственная пошлина, Верховный суд Кыргызской Республики определением от 28 февраля 2018 года возвратил кассационное заявление.

Далее, ввиду отсутствия возможности уплатить государственную пошлину в размере 115 000 сом, подлежащую к уплате для подачи заявления, предоставив доказательства о плохом материальном положении, истцы несколько раз обращались с кассационными заявлениями в Верховный суд Кыргызской Республики с просьбами об освобождении от уплаты государственной пошлины, об отсрочке или о рассрочке, частичной её уплате. Однако, вышеназванные заявления оставались без удовлетворения.

Как отмечают субъекты обращения, в соответствии с решением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 16 января 2019 года абзац четвёртый подпункта «а» пункта 1 Ставок государственной пошлины, утверждённых постановлением Правительства Кыргызской Республики от 18 июля 1994 года №521 признан противоречащим Конституции Кыргызской Республики, а постановлением Правительства Кыргызской Республики «Об утверждении ставок государственной пошлины» от 15 апреля 2019 года № 159 были снижены размеры государственной пошлины.

В связи с чем, истцы, уплатив государственную пошлину в полном размере 28 000 сом, вновь обратились в Верховный суд Кыргызской Республики с кассационным заявлением, приложив к нему ходатайство о восстановлении сроков на подачу кассационной жалобы.

Однако, Верховный суд Кыргызской Республики своим определением от 25 сентября 2019 года оставил ходатайство о восстановлении сроков на подачу кассационной жалобы без удовлетворения.

Данное определение, по мнению заявителей, необоснованное и незаконное, не позволяет рассмотреть дело по существу, нарушило их право на обращение в последнюю судебную инстанцию. В частности, судебная коллегия, отметив в своём определении только то, что подавались кассационные заявления, и, не отражая никакие другие действия заявителей, в соответствии с частью 1 статьи 127 Граж-

3 апреля
2020 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-П

данского процессуального кодекса Кыргызской Республики пришла к выводу, что представленные заявителем обстоятельства не могут быть оценены как уважительные причины пропуска процессуального срока и не может служить основанием для восстановления пропущенного срока.

Как отмечают субъекты обращения, в оспариваемой норме указано, что пропущенный срок может быть восстановлен только в случае наличия причин, признанных судом уважительными, при этом не определены понятие, направления и границы уважительных причин. Данное обстоятельство, оценка указанных заявителями уважительных причин при рассмотрении судами заявлений о восстановлении процессуальных сроков полностью оставлено на внутреннее убеждение судей.

Как отмечают заявители в ходатайстве, они, не пропустив срока кассационной жалобы, несколько раз обращались в суд с ходатайством об освобождении от уплаты государственной пошлины, об отсрочке или рассрочке, частичной уплате государственной пошлины.

Данные действия истцов Сасыкова Т. и Сатымкуловой Т.Н., показывая их стремление защитить свои права в суде, показывают об уважительности пропуска срока подачи кассационной жалобы.

Однако, по мнению субъектов обращения, оспариваемая норма, оставляя полностью на внутреннее убеждение суда дачу оценки причинам пропуска процессуальных сроков, нарушает право человека и гражданина на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом, предусмотренное пунктом 3 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики и по этой причине необходимо внесение изменения и дополнения в статью 127 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики.

На основании вышеизложенного, Касымбеков М.Б. и Сатымкулова Т.Н. просят признать часть 1 статьи 127 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей пункту 3 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики.

Коллегия судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики указав, что если обращение по форме и содержанию не соответствует требованиям конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» коллегия судей отказывает в принятии обращения к производству, основываясь на часть 2, пункт 1 части 3, часть 5 статьи 28 обозначенного конституционного Закона, определением от 30 января 2020 года №05 отказала в принятии ходатайства к производству.

Как отмечает коллегия судей, презумпция конституционности нормативных правовых актов требует подтверждения сомнения конституционности нормативного правового акта доводами правового

3 апреля
2020 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-П

характера, показывающих нарушения связей между предметом регулирования оспариваемой нормы и конституционными установлениями. В связи с чем, в конституционном Законе «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» предусмотрены ряд требований к оформлению обращения в Конституционную палату и обоснованию позиции по поставленному вопросу заявителем (статьи 20, 24, 25 и 28).

В частности, в соответствии со статьёй 24 обозначенного конституционного Закона основанием к рассмотрению дела является обнаружившаяся неопределённость в вопросе о том, – соответствует ли Конституции закон, другой нормативный правовой акт.

По мнению коллегии судей, в обращении Касымбекова М.Б., Сатымкуловой Т.Н. видно, что отсутствует системная правовая связь с приведённой оспариваемой нормой ссылкой на соответствующую норму Конституции Кыргызской Республики. Заявители, изложив фактологические доводы не правового характера, а именно вопросы правоприменительной практики судов общей юрисдикции, отмечали необходимость внесения изменения и дополнений в оспариваемую норму. При таком обстоятельстве оспариваемая норма не создавая неопределённость, не соответствует требованиям вышеуказанного конституционного Закона. Часть 1 статьи 127 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, предоставляя участникам гражданского судебного производства возможность восстановления пропущенного срока, направлен на расширение гарантий судебной защиты их прав и законных интересов.

Также в определении отмечено, что в соответствии с частью 6 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 18 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» Конституционная палата обладает ограниченными полномочиями, в ряде которых не предусмотрены полномочия по внесению изменения и дополнений в законодательство, дача правовой оценки актам судов общей юрисдикции.

Не согласившись с определением коллегии судей от 30 января 2020 года № 05, Касымбеков М.Б. и Сатымкулова Т.Н. обратились 25 февраля 2020 года с жалобой в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики.

Как отмечают заявители в своей жалобе, они в своём ходатайстве не просили внести изменение и дополнений в законодательство, дать правовой оценки актам судов общей юрисдикции. По словам субъектов обращения, у каждого гражданина имеется право на обращение с жалобой в вышестоящий суд и это в формальном виде не должно быть ограничено судебным актом. Также изложенная в ходатайстве

3 апреля
2020 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-П

судебная практика была представлена в как подтверждающий пример их доводов.

На основании вышеизложенного, Касымбеков М.Б. и Сатымкулов Т.Н. просят отменить определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 30 января 2020 года № 05, и принять ходатайство к производству.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителей и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующему выводу.

Возможность реализации права на судебную защиту, в том числе права на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом, не может иметь неограниченный по времени характер. Принцип правовой определённости и стабильность гражданского оборота требует время обращения в суды для разрешения правовых споров ограничить посредством установления блокирующих сроков. В данном обстоятельстве особую роль в регулировании общественных отношений, связанных с реализацией указанных конституционных прав, играет институт процессуальных сроков.

В соответствии с правовой позицией Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, выраженной в Решении от 24 января 2018 года, важной составляющей реализации права на судебную защиту является доступ к судебной защите. В свою очередь, он требует создание государством условий организационного и процессуального характера, позволяющие без каких-либо ограничений получить справедливое восстановление нарушенных прав. В том числе одним из условий является разумные судебные расходы и право неимущего лица быть освобожденным от них. Отсутствие у заинтересованного лица возможности в силу его имущественного положения исполнить такую обязанность, как уплата государственной пошлины, не должно препятствовать осуществлению им права на судебную защиту. Иначе иное вступало бы в противоречие с положениями Конституции, гарантирующими судебную защиту прав и свобод человека и гражданина. В связи с этим, Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики (статья 105), находясь в непосредственной связи с законодательством о государственной пошлине, устанавливает случаи, когда отдельным субъектам гражданских процессуальных правоотношений предоставляется возможность по освобождению от уплаты государственной пошлины полностью или частично, а также отсрочке и рассрочке ее уплаты.

В силу оспариваемой нормы Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики предусматривает порядок восстановления процессуальных сроков. При рассмотрении вопроса восста-

3 апреля
2020 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-П

новления срока определение уважительности причин на уровне закона и включение перечня невозможно в силу их многообразности. По этой причине этот вопрос оставлен законодателем непосредственно на усмотрение судьи. Судьи должны принимать решения по своему внутреннему убеждению, основанному на Конституции и законах Кыргызской Республики, а также принципах разумности и справедливости, всесторонней и объективной оценки всех обстоятельств дела.

Соответственно, существующее правовое регулирование содержит все необходимые механизмы по обеспечению доступа к правосудию и права на пересмотр дела вышестоящим судом, в том числе в случае невозможности уплаты государственной пошлины в силу имущественного положения и в случаях нарушения тех или иных процессуальных сроков по объективным причинам. Таким образом, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики считает правильными выводы коллегии судей об отсутствии неопределённости в вопросе соответствия Конституции действующего правового регулирования.

Доводы заявителей по своей сути носят фактологический характер и относятся к проблемам, сложившимся в правоприменительной практике судов общей юрисдикции.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 28, статьями 46, 47, 48, частью 1 статьи 51 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛА:

1. Жалобу Касымбекова Максатбека Буржуевича и Сатымкуловой Тажикан Нурмаматовны на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики «Об отказе в принятии к производству ходатайства Касымбекова Максатбека Буржуевича и Сатымкуловой Тажикан Нурмаматовны» от 30 января 2020 года №05 оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Манукяна Сережи Мкртчевича, представляющего интересы открытого акционерного общества «Жалалабатэлектро», на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 28 ноября 2019 года

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Нарынбековой А.О., Осмонбаева Э.Ж., Осмоновой Ч.О., Саалаева Ж.И., при секретаре Джолгокпаевой С.А., руководствуясь частью 5 статьи 28 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в судебном заседании жалобу Манукяна С.М., представляющего интересы открытого акционерного общества «Жалалабатэлектро» (далее – ОАО «Жалалабатэлектро»), на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 28 ноября 2019 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Манукяна С.М., представляющего интересы ОАО «Жалалабатэлектро», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 22 октября 2019 года поступило ходатайство Манукяна С.М., представляющего интересы ОАО «Жалалабатэлектро», о проверке соответствия подпункта «б» пункта 3 части 1 статьи 209, части 7 статьи 271 Налогового кодекса Кыргызской Республики части 2 статьи 12 Конституции Кыргызской Республики.

Из ходатайства Манукян С.М. и приложенных к нему документов стало известно, что в августе 2017 года Государственной налоговой службой при Правительстве Кыргызской Республики (далее – налоговая служба) была проведена проверка деятельности ОАО «Жалалабатэлектро» по вопросу правильности начисления, полноты и правильности уплаты в бюджет налоговых платежей за период с 1 мая 2011 года по 31 марта 2016 года. В результате этой проверки было установлено, что ОАО «Жалалабатэлектро» при осуществлении освобожденных поставок за указанный период деятельности были завышены суммы налога на добавленную стоимость (далее – НДС),

№ 03-П

подлежащих к зачету. В акте выездной проверки налоговой службы было указано, что в соответствии с частью 1 статьи 270, частью 2 статьи 272, частью 6 статьи 266 Налогового кодекса Кыргызской Республики следует уменьшить неправильно принятый к зачету НДС и согласно части 1 статьи 209 указанного Кодекса отнести неподлежащую к зачету сумму НДС на вычеты из совокупного годового дохода.

Сделав собственные расчеты по исчислению, уплате и возмещению НДС, субъект обращения пришел к выводу, что по смыслу статьи 209 обозначенного Кодекса указание налоговой службы о том, что нераспределенная часть НДС подлежит отнесению к вычетам из совокупного годового дохода соответствует Налоговому кодексу Кыргызской Республики. При таком правовом регулировании исчисления и уплаты НДС за 2012 -2015 годы денежные средства ОАО «Жалалабатэлектро» в сумме 35 498 170 (тридцать пять миллионов четыреста девяносто восемь тысяч сто семьдесят) сомов, по мнению Манукяна С.М., необоснованно перешли государству.

Заявитель также указал в своем обращении, что согласно статье 20 Налогового кодекса Кыргызской Республики НДС относится к косвенным налогам, однако в определении косвенных налогов не указано, кто является его плательщиком, и данный вид налогов непосредственно не связан с доходами или имуществом налогоплательщика. При этом в соответствии с частью 1 статьи 229 Налогового кодекса Кыргызской Республики субъект становится плательщиком НДС, если в течение 12 календарных месяцев осуществляет экономическую деятельность по поставке товаров, работ и услуг, стоимость которых превышает регистрационный порог.

Манукян С.М., ссылаясь на учебно-теоретические пособия в сфере налогообложения, считает, что поскольку производитель и продавец товарно-материальных ценностей не являются плательщиками налога, а только агентами по удержанию у потребителя облагаемой поставки и передаче государству косвенного налога, то имеет место заведомо неоправданные и безвозвратные затраты на оплату НДС указанными субъектами. Если субъект приобретает облагаемую поставку для собственных нужд, то только в этой части он становится потребителем облагаемой поставки и уплачивает косвенные налоги из собственных средств.

Так, заявитель считает диспозицию подпункта «б» пункта 3 части 1 статьи 209 Налогового кодекса Кыргызской Республики ошибочной и ущербной для предпринимателя, так как на сумму нераспреде-

№ 03-П

ленного НДС уменьшается прибыль, а его деятельность может стать убыточной и повлечь банкротство. Государство в лице фискальных органов путем невозвращения предпринимателю финансовых средств в виде нераспределенного НДС, тем самым, незаконно изымает их собственность, к числу которой Гражданский кодекс Кыргызской Республики относит, в том числе и деньги (статьи 22 и 24).

Субъект обращения отметил, что частью 2 статьи 12 Конституции Кыргызской Республики регламентируются вопросы неприкосновенности частной собственности, недопустимости произвольного лишения своего имущества, и возможности его изъятия только по решению суда. Принудительное изъятие имущества без решения суда допускается в случаях, предусмотренных законом, в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц. Законность такого изъятия подлежит обязательному рассмотрению судом. В связи с чем Манукян С.М. считает, что подпункт «б» пункта 3 части 1 статьи 209 Налогового кодекса Кыргызской Республики противоречит указанным конституционным гарантиям.

Более того, заявитель указывал, что данная норма противоречит части 7 статьи 271 Налогового кодекса Кыргызской Республики, которая также способствует изъятию собственности в виде финансовых средств против воли собственника. Это связано с тем, что после получения суммы НДС со стороны государства, отнесение нераспределенной части НДС к учетной стоимости материальных ресурсов увеличивает на эту сумму себестоимость, следовательно, и общую стоимость облагаемой поставки. В то время как в части 1 статьи 265 Налогового кодекса Кыргызской Республики установлено, что, если иное не предусмотрено данным Кодексом, облагаемой стоимостью поставки является общая сумма, уплачиваемая или подлежащая уплате всеми субъектами в отношении такой поставки, за вычетом НДС и налога с продаж. Следовательно, на увеличенную сумму нераспределенного НДС и увеличивается общая стоимость облагаемой поставки, соответственно, происходит двойное налогообложение. Иначе говоря, после того как государство получило проценты в виде нераспределенного НДС, повторно от этой суммы получит у конечного потребителя еще и определенную денежную сумму, тем самым, получая проценты с процентов и накладывая двойное налогообложение.

В этой связи субъект обращения полагает, что часть 7 статьи 271 Налогового кодекса Кыргызской Республики также противоречит части 2 статьи 12 Конституции Кыргызской Республики.

№ 03-П

На основании изложенного, заявитель просил признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции Кыргызской Республики.

Коллегия судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, рассмотрев ходатайство Манукяна С.М., представляющего интересы ОАО «Жалалабатэлектро», пришла к выводу о том, что в вопросах, поставленных заявителем перед Конституционной палатой Верховного суда Кыргызской Республики, нет неопределенности в их соответствии Конституции Кыргызской Республики и своим определением от 28 ноября 2019 года отказала в принятии ходатайства к конституционному судопроизводству.

В указанном определении коллегия судей отметила, что в силу презумпции конституционности нормативных правовых актов, постановка вопроса об их не конституционности возможна лишь при наличии убедительных доводов правового характера, вызывающих сомнения в их конституционности (пункт 9 части 3 статьи 25 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики»). Доводы заявителя должны носить не фактологический, а правовой характер, находиться в системной связи с конституционными установлениями и вызывать очевидное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемых им норм права. Однако в представленном обращении системная связь между оспариваемыми нормами и положениями Конституции Кыргызской Республики подкреплены доводами, связанными с правоприменительной практикой и требуют исследования фактических обстоятельств дела, соответственно их решение относится к компетенции органов налоговой службы и судов общей юрисдикции.

Не согласившись с определением коллегии судей от 28 ноября 2019 года, Манукян С.М., представляющий интересы ОАО «Жалалабатэлектро», 2 марта 2020 года обратился с жалобой в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики.

В своей жалобе субъект обращения повторно приводит доводы, изложенные в первоначальном обращении, дополнив лишь аргументами в части проведенных им расчетов, акцентируя внимание на том, что определенная сумма прибыли за 2015 год представляемого им юридического лица, перешла к государству в результате законодательной ошибки.

В частности, заявитель вновь указывает, что неопределенность в вопросе соответствия подпункта «б» пункта 3 части 1 статьи 209 Налогового кодекса Кыргызской Республики части 2 статьи 12 Кон-

№ 03-П

ституции Кыргызской Республики возникла в результате предписания налоговой службы, составленного в ходе выездной проверки деятельности ОАО «Жалалабатэлектро».

Как было указано выше, доводы Манукяна С.М. в жалобе сводятся к собственно произведенным расчетам, точность производства которых должна служить основанием для признания перехода определенной суммы прибыли ОАО «Жалалабатэлектро» к государству за 2015 год законодательной ошибкой, что, в свою очередь, должно повлечь признание оспариваемой нормы неконституционной.

Субъект обращения в своей жалобе повторно указывает учебно-теоретические пособия в сфере налогообложения, в которых раскрывается определение косвенных налогов и связывает их с частями 2 и 7 статьи 271 Налогового кодекса Кыргызской Республики в части НДС за приобретенные материальные ресурсы, не подлежащие зачету. Он отмечает, что оспариваемыми нормами государство ставит предпринимателя в безвыходное положение, вынуждая его уйти в теневую экономику; государство в лице фискальных органов путем невозвращения финансовых средств предпринимателю в виде нераспределенного НДС незаконно изымает у него собственность. По его мнению, диспозиция оспариваемой нормы ошибочна и ущербна для предпринимателя, так как в результате отнесения к вычетам нераспределенной НДС, неподлежащей к зачету, уменьшается прибыль предпринимателя, а в некоторых случаях и его деятельность становится нерентабельной, убыточной и влечет банкротство.

Манукян С.М. указывает, что в ходатайстве и жалобе речь идет не о правоприменительной практике, а о принятии закона, противоречащего Конституции Кыргызской Республики, интересам предпринимательства и общества, а также, что имеет место правотворческая ошибка, в результате которой предприниматели подвергаются необоснованному финансовому воздействию.

На основании изложенного, заявитель просит отменить определение коллегии судей от 28 ноября 2019 года и принять его ходатайство к производству в части признания подпункта «б» пункта 3 части 1 статьи 209, части 7 статьи 271 Налогового кодекса Кыргызской Республики противоречащими части 2 статьи 12 Конституции Кыргызской Республики.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

№ 03-П

В указанной жалобе доводы Манукяна С.М. о несоответствии подпункта «б» пункта 3 части 1 статьи 209, части 7 статьи 271 Налогового кодекса Кыргызской Республики части 2 статьи 12 Конституции Кыргызской Республики не содержат мотивированных обоснований, включающих логико-правовую взаимосвязь оспариваемых норм с конституционным установлением, на которую он ссылается. Так, заявитель, обжалуя определение коллегии судей, не приводит аргументов, обусловленных выводами коллегии судей и направленных на его отмену. В обоснование своей позиции он повторно приводит доводы, которые были изложены им в обращении, вновь излагает обстоятельства, связанные с применением оспариваемых норм.

Таким образом, выводы коллегии судей о несоответствии представленного обращения по содержанию требованиям конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», являются обоснованными. Представленные в обращении доводы заявителя относятся к сфере правоприменительной практики и не могут рассматриваться как правовые аргументы по поставленному им вопросу, вызывающего неопределенность в вопросе о том, соответствуют ли оспариваемые нормы Конституции Кыргызской Республики.

В связи с чем, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики не находит оснований для отмены определения коллегии судей от 28 ноября 2019 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 28, статьями 46, 47, 48, частью 1 статьи 51 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛА:

1. Жалобу Манукяна Сережи Мкртичевича, представляющего интересы открытого акционерного общества «Жалалабатэлектро», на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 28 ноября 2019 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Конурбаевой Замиргуль Качагановны на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 5 марта 2020 года

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Нарынбековой А.О., Осмонбаева Э.Ж., Осмоновой Ч.О., Саалаева Ж.И., при секретаре Акишевой С.Н., руководствуясь частью 5 статьи 28 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в судебном заседании жалобу Конурбаевой Замиргуль Качагановны на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 5 марта 2020 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Конурбаевой З.К., Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 12 февраля 2020 года поступило ходатайство Конурбаевой З.К. о проверке соответствия подпункта 1 пункта 134 Положения о лицензировании деятельности банков, утвержденного постановлением Правления Национального банка Кыргызской Республики от 8 июня 2017 №2017-П-12/23/1-(НПА), частям 2, 3 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики.

В соответствии с оспариваемой нормой кандидаты на должности председателя и членов Совета директоров, председателя Комитета по управлению рисками должны отвечать определенным требованиям, в том числе, иметь диплом о высшем образовании и стаж (опыт) работы не менее трех лет в течение последних десяти лет в области экономических, банковских, финансовых или юридических вопросов.

Заявитель отмечала, что оспариваемая норма, устанавливая вышеуказанное требование, дает приоритет действующим сотрудникам в обозначенных областях, нежели лицам, которые имеют больший стаж работы, но по различным причинам не состояли в необходимых трудовых отношениях и не имели стажа работы не менее трех лет за последние десять лет. Она полагает, что это обстоятельство исключает возможность прихода на обозначенные должности высокопрофессиональных и квалифицированных работников, которые не работали в области экономических, банковских, финансовых или юридических вопросов в требуемые сроки и время.

№ 04-П

Тем самым, по мнению Конурбаевой З.К., оспариваемая норма нарушает части 2 и 3 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики, устанавливающие гарантии равенства всех перед законом и судом, и является дискриминационной по признаку наличия стажа работы, создает неравные условия и возможности при избрании на должность председателя и члена Совета директоров, председателя Комитета по аудиту.

Субъект обращения указывала, что оспариваемой нормой нарушены ее права и законные интересы, допущена дискриминация по стажу работы и, созданы неравные условия конкуренции при согласовании ее кандидатуры на должность члена Совета директоров и председателя Комитета по аудиту.

Общее собрание акционеров открытого акционерного общества «РСК Банк» 8 мая 2019 года, оказав заявителю доверие, и дав полномочия осуществлять общее руководство деятельностью общества, избрало ее на эту должность. Однако Комитетом по надзору Национального банка Кыргызской Республики 18 июля 2019 года было отказано в согласовании кандидатуры заявителя со ссылкой на оспариваемую норму. Постановлением Правления Национального банка Кыргызской Республики от 21 августа 2019 года №20109-П в-12/43-1-(БС) указанное выше решение было оставлено в силе.

Субъект обращения отмечал, что имеет стаж работы в экономической, банковской, финансовой сферах. Она с 1976 по 2005 годы и с марта 2012 по январь 2013 года, проработав на должностях бухгалтера, экономиста-финансиста в государственных и частных учреждениях, пройдя все ступени руководства организационного управления, неоднократно избиралась членом правления коммерческого банка. Субъект обращения утверждает, что у нее опыт (стаж) работы 30 лет в области экономических, банковских, финансовых вопросов, из них более 20 - на руководящих должностях в сфере банковской и финансовой деятельности.

С учетом изложенного, Конурбаева З.К. просила признать оспариваемую норму противоречащей частям 2, 3 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики.

Коллегия судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, рассмотрев ходатайство Конурбаевой З.К., своим определением от 5 марта 2020 года отказала в принятии к производству данного обращения.

В указанном определении коллегия судей отметила, что в силу презумпции конституционности нормативных правовых актов, постановка вопроса об их неконституционности возможна лишь при наличии убедительных доводов правового характера, вызывающих сомнения в их конституционности.

В соответствии с требованиями пункта 9 части 3 статьи 25 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда

№ 04-П

Кыргызской Республики» в обращении должны быть указаны позиция обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. Другими словами, между предметом регулирования оспариваемой нормы и конституционным установлением должна непременно прослеживаться неразрывная системная связь.

Данное требование означает, что доводы заявителя должны носить не фактологический, а правовой характер, находиться в системной связи с конституционными установлениями и вызывать очевидное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемой им нормы права.

Однако из содержания представленного обращения следует, что связь между оспариваемыми нормами и положениями Конституции Кыргызской Республики подкреплены доводами, связанными с правоприменительной практикой и образованными в результате отмены решения общего собрания коммерческого банка актом Национального банка Кыргызской Республики, которым заявителю было отказано в согласовании на должность члена Совета директоров и председателя Комитета по аудиту. В подобной ситуации требуется исследование фактических обстоятельств дела и, соответственно, ее разрешение относится к компетенции судов общей юрисдикции.

Коллегия судей также отметила, что вопросы, связанные с установлением квалификационных требований к различным должностям уже были предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики.

Так, в Решении от 20 ноября 2019 года было отмечено, что законодатель вправе при осуществлении правового регулирования трудовых отношений устанавливать различия в правовом статусе лиц, принадлежащих к разным по условиям и роду деятельности категориям, и вводить особые правила, касающиеся порядка замещения отдельных должностей и оснований освобождения от должности, если эти различия являются объективно оправданными, обоснованными и соответствуют конституционно значимым целям.

Вышеуказанные правовые позиции коррелируются с положениями пункта 2 статьи 1 Конвенции Международной организации труда «О дискриминации в области труда и занятий» от 25 июня 1958 года №111, где определено, что всякое различие, исключение или предпочтение, основанные на специфических требованиях, связанных с определенной работой, не считаются дискриминацией.

Коллегия судей отметила, что заявителем также не соблюдены требования пункта 11 части 3 статьи 25 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» о необходимости указания в обращении перечня прилагаемых документов.

№ 04-П

Не согласившись с определением коллегии судей от 5 марта 2020 года, Конурбаева З.К. обратилась 24 апреля 2020 года с жалобой в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики.

В своей жалобе субъект обращения выражает несогласие с выводами коллегии судей в части того, что доводы, изложенные в ходатайстве, требуют исследования фактических обстоятельств дела и их разрешение относится к компетенции судов общей юрисдикции.

Конурбаева З.К. повторно приводит доводы, изложенные в первоначальном обращении. Так, субъект обращения в своей жалобе обозначает, что оспариваемая норма дает приоритет действующим сотрудникам упомянутых областей правоотношений, нежели лицам, которые имеют больший опыт и стаж работы, но по различным причинам, не состоящим в трудовых отношениях и не имеющим стажа работы не менее трех лет за последние десять лет. По мнению Конурбаевой З.К., содержание оспариваемой нормы создает исключительные возможности для лиц, имеющих требуемый стаж, при этом лица, не имеющие указанный опыт работы, ставятся в необоснованное и неравное положение по отношению к первым. В этой связи субъект обращения ссылается на статью 7 Всеобщей декларации прав человека и статью 26 Международного пакта о гражданских и политических правах, устанавливающие права людей на равную защиту закона без каких-либо признаков дискриминации.

Заявитель, отмечая о наличии у нее тридцатилетнего стажа работы в соответствующей области, из которых более двадцати лет на руководящих должностях, указывает, что в силу оспариваемой нормы ей не представляется возможным реализовать свое право на свободу труда и распоряжаться своими способностями к труду, гарантированные частью 3 статьи 42 Конституции Кыргызской Республики. По ее мнению, оспариваемая норма напрямую нарушила ее права и законные интересы, дискриминировав по стажу работы и создав неравную конкуренцию при согласовании ее кандидатуры на должность члена Совета директоров и председателя Комитета по аудиту.

Также Конурбаева З.К. указывает, что право на свободу труда, как субъективное право каждой личности, предопределено особенностями конституционно-правового развития и выражает определенную степень свободы, гарантируемую государством. Фундаментальную основу данного права составляют конституционно-значимые принципы, выражающие демократическую сущность государственности и способствующие экономической свободе личности. Право на свободу труда затрагивает основные сферы жизнедеятельности личности, является формой реализации правомочий и интересов граждан, а также универсальным средством гарантии для всех других конституционных прав человека в области труда. В частности, распоряжаться своими способностями к труду, на выбор профессии и

№ 04-П

рода занятий, охрану и условия труда, а также право на вознаграждение за труд.

На основании изложенного, Конурбаева З.К. просит отменить определение коллегии судей от 5 марта 2020 года и принять ее ходатайство к производству.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Заявитель в своей жалобе не приводит новых доводов по существу своего предыдущего обращения, а также аргументов, обусловленных выводами коллегии судей и направленных на отмену обжалуемого ей определения.

Согласно оспариваемой норме, кандидаты на должности председателя и членов Совета директоров, председателя Комитета по аудиту, Комитета по управлению рисками должны отвечать минимальным требованиям, в том числе требованию о наличии диплома о высшем образовании и стажа (опыта) работы не менее трех лет в течение последних десяти лет в области экономических, банковских, финансовых или юридических вопросов.

В этой связи следует отметить, что данные положения вытекают непосредственно из требований Закона Кыргызской Республики «О Национальном банке Кыргызской Республики, банках и банковской деятельности». Так, согласно части 2 статьи 100 указанного Закона членами Совета директоров банка могут быть избраны только физические лица, обладающие полной дееспособностью и соответствующие установленным Национальным банком требованиям безупречной деловой репутации, профессиональной пригодности и опыта работы. При этом согласно части 3 статьи 100 обозначенного Закона членами Совета директоров банка не могут быть, в том числе и лица, не соответствующие установленным Национальным банком требованиям.

Кроме того, согласно статье 107 названного Закона, перечень должностных лиц банка, подлежащих обязательному согласованию, определяется Национальным банком. Кандидатуры должностных лиц банка должны соответствовать установленным квалификационным требованиям и иметь достаточный опыт работы и безупречную деловую репутацию. Требования, предъявляемые к кандидатурам должностных лиц, порядок их согласования устанавливаются Национальным банком.

Тем самым, оспариваемый пункт Положения, детализируя и раскрывая нормы вышеуказанного Закона, не выходит за установленные им рамки. При таких обстоятельствах Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики считает, что требования

№ 04-П

заявителя о признании оспариваемой нормы неконституционной, не могут считаться аргументированными.

Следовательно, выводы коллегии о том, что разрешение поставленного в ходатайстве вопроса относится к компетенции судов общей юрисдикции, являются обоснованными.

Кроме того, следует принять во внимание, что выводы коллегии о наличии правовой позиции Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики по рассматриваемому предмету также являются обоснованными, поскольку вопросы, связанные с установлением квалификационных требований к различным должностям, уже были предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и в достаточном объеме раскрыты в сохраняющих свою силу ее решениях.

Так, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своем Решении от 29 октября 2013 года отметила, что Национальный банк Кыргызской Республики, как орган надзора за деятельностью коммерческих банков, вправе требовать, чтобы все банки занимались разрешенной деятельностью, а должностные лица банков обладали безупречной репутацией, специальными познаниями в сфере банковской деятельности, так как им доверены денежные средства или имущество населения. Именно поэтому законодатель установил обязанность Национального банка Кыргызской Республики определять минимальные требования для должностных лиц, при соответствии которым, лица обладают правом занимать руководящие должности в банковской сфере. Обязательность процедуры согласования должностных лиц банка дает возможность Национальному банку Кыргызской Республики отслеживать прохождение на руководящие должности только лиц, вызывающих доверие.

Рассматривая сущность ограничений прав на свободу труда, установленных Законом Кыргызской Республики «О банках и банковской деятельности в Кыргызской Республике», Конституционная палата усматривает в них вопросы необходимости защиты национальной безопасности, частью которой является финансовая безопасность.

В этих целях для предотвращения рисков угроз финансовой безопасности законодатель предусмотрел повышенные требования к кандидатам на определенные должности в коммерческих банках и надзор за соблюдением данных требований возложил на Национальный банк Кыргызской Республики.

Кроме того, в Решении от 20 ноября 2019 года также было отмечено, что законодатель вправе при осуществлении правового регулирования трудовых отношений устанавливать различия в правовом статусе лиц, принадлежащих к разным по условиям и роду деятельности категориям, и вводить особые правила, касающиеся порядка замещения отдельных должностей и оснований освобождения от

№ 04-П

должности, если эти различия являются объективно оправданными, обоснованными и соответствуют конституционно значимым целям.

Также следует принять во внимание, что должность председателя и члена Совета директоров, председателя Комитета по аудиту, Комитета по управлению рисками относятся к ключевым должностям, в функциональные обязанности которых входит обеспечение внутреннего контроля за деятельностью банка, что предполагает владение кандидатами на указанные должности необходимым уровнем востребованных действующей практикой знаний в сфере экономических, банковских, финансовых или юридических вопросов. Более того, согласно требованиям, предусмотренным в абзаце втором пункта 134 оспариваемого Положения, большинство членов Совета директоров должны иметь стаж работы не менее двух лет в течение последних десяти лет на руководящих должностях в банковской и/или финансовой системе. Из этого следует, что Национальный банк Кыргызской Республики придает особое значение, качественному составу именно кандидатов, претендующих на рассматриваемые категории должностей, для которых установлен более высокий минимум квалификационных требований.

Установление такого минимума квалификационных требований в оспариваемой норме, в конечном счете, направлено на выявление наиболее подготовленных и конкурентоспособных кандидатов на указанные ключевые должности в банковской системе республики.

Таким образом, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики не находит оснований для отмены определения коллегии судей от 5 марта 2020 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 28, статьями 46, 47, 48, частью 1 статьи 51 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛА:

1. Жалобу Конурбаевой Замиргуль Качагановны на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 5 марта 2020 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

По данному делу имеется особое мнение судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Осконбаева Э.Ж.

ОСОБОЕ МНЕНИЕ

**судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Осконбаева Э.Ж.
к постановлению Конституционной палаты Верховного суда
Кыргызской Республики от 13 мая 2020 года по жалобе Конурбаевой З.К.
на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда
Кыргызской Республики от 5 марта 2020 года**

Постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 13 мая 2020 года, принятое по результатам рассмотрения жалобы Конурбаевой З.К., является необоснованным.

Прежде всего, считаем необходимым остановиться на предмете исследования и оценки Конституционной палаты – Определении коллегии судей от 5 марта 2020 года об отказе в принятии ходатайства Конурбаевой З.К. к конституционному судопроизводству.

Суть первоначального обращения заявителя в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики заключалась в том, что подпункт 1 пункта 134 Положения о лицензировании деятельности банков, утвержденного постановлением Правления Национального банка Кыргызской Республики от 8 июня 2017 №2017-П12/23/1-(НПА), устанавливая требование к кандидатам на должности председателя и членов Совета директоров, председателя Комитета по управлению рисками коммерческих банков в виде наличия стажа (опыта) работы не менее трех лет в течение последних десяти лет в области экономических, банковских, финансовых или юридических вопросов, ставит кандидатов, не обладающих таким стажем работы за последние десять лет, в неравное положение с действующими работника-

ми указанных сфер, чем нарушаются права, предусмотренные частями 2, 3 статьи 16 Конституции Кыргызской Республики. Тем самым, по мнению заявителя, оспариваемой нормой допускается дискриминация по стажу работы и создаются неравные условия конкуренции при согласовании с Национальным банком Кыргызской Республики кандидатур на должности члена Совета директоров и председателя Комитета по аудиту.

Коллегия судей, отказывая в принятии ходатайства Конурбаевой З.К. к производству, обосновала свой отказ следующими мотивами:

- доводы заявителя носят фактологический, а не правовой характер. Связь между оспариваемой нормой и положениями Конституции подкреплены доводами из правоприменительной практики;

- поставленный вопрос требует исследования фактических обстоятельств дела и, соответственно, его разрешение относится к компетенции судов общей юрисдикции;

- вопросы, связанные с установлением квалификационных требований к различным должностям, уже были предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики.

Вместе с тем, как очевидно усматривается из содержания ходатайства, заявитель приводит обоснование о

неконституционности оспариваемой нормы именно с правовой точки зрения с приведением норм Конституции, с которыми ее доводы находятся в непосредственной взаимосвязи. В совокупности эти компоненты несомненно порождают неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции оспариваемая норма, что в силу части 2 статьи 24 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» является основанием к рассмотрению дела в рамках конституционного судопроизводства.

Судя по всему, коллегия судей пришла к выводам о фактологическом характере доводов заявителя, необходимости исследования фактических обстоятельств дела и, соответственно, подведомственности поставленного вопроса судам общей юрисдикции в силу того, что обращение заявителя было основано на конкретном факте правоприменения оспариваемой нормы. В этой связи надлежит заметить следующее.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, как орган конституционного контроля в соответствии с Конституцией Кыргызской Республики, осуществляет наряду с абстрактным и конкретный конституционный контроль. Сущность последнего заключается в том, что проверка конституционности оспариваемого нормативного правового акта обуславливается конкретным случаем его правоприменения, приведшего, по мнению субъекта обращения, к нарушению конститу-

ционных прав и свобод человека и гражданина. В данном виде контроля важными являются обстоятельства, на которых заявитель основывает свое требование, и доказательства, подтверждающие изложенные стороной факты (пункт 6 части 3 статьи 25 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики»). В представленном Конурбаевой З.К. обращении действительно указывается конкретный случай нарушения оспариваемой ею нормой конституционного требования о недискриминации, однако одно это обстоятельство ни в коей мере не может служить основанием для признания ее доводов не правовыми. Какие-либо иные аргументы в пользу своих выводов, коллегия судей не приводит.

Следующий вывод коллегии судей сводится к тому, что вопросы, связанные с установлением квалификационных требований к различным должностям, уже были предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики.

Безусловно, правовые позиции органа конституционного контроля применимы для правовой аргументации всех видов актов и могут, в том числе, активно применяться коллегиями судей при разрешении вопросов о принятии или отказе в принятии обращений к производству, но только в случае их уместности. Считаем, что приведенные в определении коллегии судей правовые позиции Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики из ряда ее реше-

ний не просто не охватывают, но и не имеют отношения к поставленному в обращении Конурбаевой З.К. правовому вопросу и, соответственно, не могут выступать основанием для отказа в принятии ходатайства к производству. В этом процессе представляется наиболее важным не забывать о принципе индивидуализации правовых проблем и необходимости сравнительного анализа рассмотренных правовых вопросов с новыми, поскольку нарушение указанных принципов в конституционном судопроизводстве неизбежно ведет к нарушению принципа справедливости, следовательно, к неэффективности конституционного контроля.

В заключении следует особо подчеркнуть, что Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики при рассмотрении жалоб заявителей на определения коллегий судей должна давать правовую оценку исключительно выводам коллегии судей о принятии или об отказе в принятии обращений к производству без рассмотрения поставленного вопроса по существу. Рассмотрение существа дела возможно только в случае принятия обращения к производству. Однако в принятом постановлении Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики не только согласилась с немотивированными выводами коллегии судей, но и вышла за пределы рассмотрения жалобы и привела правовые позиции, опровергающие доводы заявителя, которые были бы уместны исключительно в ее

решении по результатам рассмотрения дела по существу.

С учетом вышеизложенного, считаем, что Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, проверяя определение коллегии судей от 5 марта 2020 года, обязана была отменить его ввиду изложенных выше доводов и принять обращение Конурбаевой З.К. к производству.

**Судьи: Ч.А. Айдарбекова
М.Р. Бобукеева
Э.Ж. Осконбаев**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Мамытова Таалайбека Канатовича на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 1 апреля 2020 года

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре Лобановой Ж.А., руководствуясь частью 5 статьи 28 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в судебном заседании жалобу Мамытова Т.К. на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 1 апреля 2020 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Мамытова Т.К., Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 28 февраля 2020 года поступило ходатайство Мамытова Т.К. о проверке соответствия пункта 3 части 1 статьи 88 Трудового кодекса Кыргызской Республики, части 1 статьи 23, пункта 7 части 1 статьи 48 Закона Кыргызской Республики «О государственной гражданской службе и муниципальной службе», части 4 статьи 5, статье 18, части 1, абзацу второму части 2 статьи 20, части 3 статьи 42 Конституции Кыргызской Республики.

Как следует из ходатайства Мамытова Т.К. приказом директора Центра образования Первомайского района города Бишкек (далее – ПРЦО) от 4 сентября 2017 года он был принят на вакантную должность главного специалиста по правовым вопросам с испытательным сроком в три месяца. Позднее, на основании приказа директора ПРЦО от 27 марта 2019 года он был освобожден от занимаемой должности на основании пункта 3 части 1 статьи 88 Трудового кодекса Кыргызской Республики в связи с нарушением установленных правил приема на работу.

Мамытов Т.К. обжаловал приказ директора ПРЦО об увольнении в суде, однако его исковое требование было оставлено без удовлетворения. Кроме того, он обращался с заявлением о нарушениях норм трудового законодательства и в другие государственные органы Кыргызской Республики.

№ 05-П

Государственная кадровая служба Кыргызской Республики в письме Мамытову Т.А. указала, что при его назначении на муниципальную административную должность были нарушены нормы Закона Кыргызской Республики «О государственной гражданской службе и муниципальной службе», а также Положения о порядке проведения конкурса и служебного продвижения по государственной гражданской службе и муниципальной службе Кыргызской Республики (утвержден Постановлением Правительства Кыргызской Республики от 29 декабря 2016 года № 706). Тем самым было ограничено право других граждан Кыргызской Республики на равный доступ к муниципальной службе, предусмотренное частью 4 статьи 52 Конституции Кыргызской Республики и частью 1 статьи 23 Закона Кыргызской Республики «О государственной гражданской службе и муниципальной службе».

В этой связи, субъект обращения полагает, что часть 1 статьи 23 Закона Кыргызской Республики «О государственной гражданской службе и муниципальной службе», и Положение о порядке проведения конкурса и служебного продвижения по государственной гражданской службе и муниципальной службе Кыргызской Республики, устанавливая требование о необходимости поступления на государственную гражданскую и муниципальную службы на конкурсной основе, противоречат статье 18, части 3 статьи 42 Конституции Кыргызской Республики.

Исходя из изложенного, субъект обращения просил признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской от 1 апреля 2020 года № 15 было отказано в принятии ходатайства Мамытова Т.А. к производству.

Коллегией судей было указано, что субъект обращения при обосновании своей позиции не привел каких-либо аргументов правового характера, свидетельствующих о наличии неопределенности в вопросе о том – соответствуют ли Конституции оспариваемые нормы. Согласно части 2 статьи 24 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», наличие неопределенности является непременным условием рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

Кроме того, в определении отмечено, что требования пункта 9 части 3 статьи 25 конституционного Закона обуславливают необходимость установления между предметом регулирования оспариваемых норм и конституционными установлениями неразрывной системной связи, а так же логико-правового обоснования, вызы-

№ 05-П

вающего очевидное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемых норм.

Вместе с тем, в представленном обращении, доводы заявителя о неконституционности оспариваемых норм строились только на применении судами общей юрисдикции положений трудового законодательства, а приведенные им аргументы касались правоприменительной практики указанных судов.

Не согласившись с определением коллегии судей, Мамытов Т.К. 19 мая 2020 года обратился с жалобой в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики.

В своей жалобе заявитель в целом указывает на недостатки с его точки зрения в правовом регулировании порядка приема и оснований увольнения с работы и полагает необходимым внесение ряда изменений в Трудовой кодекс Кыргызской Республики.

Мамытов Т.К. утверждает, что в соответствии с частями 3, 4 статьи 5 Конституции Кыргызской Республики государственные органы, органы местного самоуправления и их должностные лица должны нести ответственность за противоправные деяния. Однако, при увольнении «за нарушение установленных правил приема на работу» никто не несет какой-либо ответственности, даже за нанесение морального вреда, так как это основание отнесено к обстоятельствам, не зависящим от воли сторон. Тем самым, созданы благоприятные условия для работодателя, который, не опасаясь ответственности, может уволить неугодного сотрудника, применив такую норму.

По мнению заявителя, законодатель, введя в качестве основания увольнения с работы «нарушение установленных правил приема на работу», тем самым, установил ограничение на конституционное право занятия любым видом деятельности. Причем, это ограничение затрагивает не только лиц, состоящих в трудовых отношениях, но и тех, кто претендует на государственные или муниципальные должности.

Мамытов Т.К. считает, что трудовое законодательство должно в обязательном порядке предусматривать ответственность работодателя за нарушение установленных правил приема на работу, однако указанное основание не должно быть причиной прекращения трудового договора с работником, так как его вины в принятии на работу без проведения конкурса нет.

Кроме того, заявитель утверждает, что нормативными правовыми актами для муниципальных служащих не предусмотрена обязательность мнения Государственной кадровой службы Кыргызской Республики, письма которой могут носить сугубо рекомендательный характер.

№ 05-П

С учетом изложенного, Мамытов Т.К. просит признать пункт 3 статьи 1 статьи 88 Трудового кодекса Кыргызской Республики противоречащим частям 3 и 4 статьи 5, пункту 7 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики и дополнить статью 79 Трудового кодекса Кыргызской Республики нормой, предусматривающей в качестве основания прекращения трудового договора за нарушение правил его заключения, если это нарушение исключает возможность продолжения работы.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Во-первых, следует особо отметить, что требование Мамытова Т.К. о внесении изменений и дополнений в действующее трудовое законодательство Кыргызской Республики не подведомственно Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики и в силу статьи 74 Конституции Кыргызской Республики относится к исключительной компетенции Жогорку Кенеша Кыргызской Республики.

Во-вторых, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики считает необходимым согласиться с выводом коллегии судей об отсутствии в обращении Мамытова Т.К. надлежащего правового обоснования своей позиции, свидетельствующей о наличии неопределенности в вопросе о том – соответствуют ли Конституции оспариваемые нормы, что является неперенным условием рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

В соответствии с пунктом 9 части 3 статьи 25 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» в обращении в обязательном порядке должна быть указана позиция обращающейся стороны по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. Тем самым, на заявителя налагается обязанность аргументировать свою позицию логически стройными и убедительными доводами правового характера, прямо указывающими каким образом регулятивное воздействие оспариваемой нормы нарушают гарантированные Конституцией права и свободы человека и гражданина, а также другие конституционные установления. Причем, системная связь между оспариваемой нормой и Конституцией должна быть безусловной.

Исходя же из содержания как первоначального обращения Мамытова Т.К., так и его жалобы, определить, каким образом требования закона о порядке поступления на государственную гражданскую и

№ 05-П

муниципальную службы на конкурсной основе, о прекращении трудового договора за нарушение установленных правил приема на работу могут нарушать конституционные гарантии о праве на свободу труда и на занятие любым, не запрещенным законом, видом деятельности не представляется возможным. Все приведенные заявителем аргументы носят алогичный и не взаимообусловленный характер.

Утверждения заявителя о нарушении действием оспариваемых норм конституционного принципа ответственности органов государственной власти и местного самоуправления являются следствием неправильного истолкования смысла статьи 88 Трудового кодекса Кыргызской Республики. Отнесение трудовым законодательством такого основания прекращения трудового договора, как нарушение установленных правил приема на работу к обстоятельствам, не зависящим от воли сторон, не означает, что, тем самым, снимается правовая ответственность органов государственной власти и местного самоуправления и их должностных лиц за совершение противоправных деяний.

Пожелание же заявителя о том, что нарушение правил приема на работу не должно влечь за собой прекращение для работника трудового договора также не может быть предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, поскольку относится к вопросам законотворческой деятельности, соответственно, является прерогативой Жогорку Кенеша Кыргызской Республики.

Учитывая указанные обстоятельства, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики не находит оснований для отмены определения коллегии судей от 1 апреля 2020 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 28, статьями 46, 47, 48, частью 1 статьи 51 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛА:

1. Жалобу Мамытова Таалайбека Канатовича на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 1 апреля 2020 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

28 августа
2020 года
город Бишкек

№ 06-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Жалоба Максатбека Буржуевича Касымбекова и Сатымкуловой Тажикан Нурмаматовны на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 апреля 2020 года № 17

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Осмонбаева Э.Ж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре судебного заседания Джолгокпаевой С.А., руководствуясь частью 5 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», рассмотрела в судебном заседании жалобу М.Б. Касымбекова и Сатымкуловой Т.Н. об отмене определения коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 апреля 2020 года № 17.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Касымбекова М.Б. и Сатымкуловой Т.Н., Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л А:

В Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики 25 февраля 2020 года поступило ходатайство Касымбекова М.Б., Сатымкуловой Т.Н. о признании статьи 19 (отвод судьи) Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей части 1, пункту 8 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики.

Как следует из ходатайства обращающихся, истцы Сасыков Т. и Сатымкулова Т.Н. обратились в суд с исковым заявлением в отношении ответчиков Батыркулова А. и М. Атамбековой о признании сделки купли-продажи жилого помещения, расположенного в селе Кыз-Кол Кыз-Кол айыл окмоту Сузакского района, заключенной 6 мая 2014 года между Сасыковым Т. и Батыркуловым А., недействительной.

Решением Сузакского районного суда от 27 сентября 2017 года вышеуказанная сделка была признана недействительной. 17 января 2018 года Жалал-Абадский областной суд, отменив вышеуказанное решение Сузакского районного суда, и приняв новое решение, оставил жалобу без удовлетворения. В пользу государства с истцов взыскана государственная пошлина в размере 344 650 (триста сорок четыре тысячи шестьсот пятьдесят) сом.

28 августа
2020 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-П

Истцы, не согласившись с данным решением, и оплатив государственную пошлину в размере 350 (триста пятьдесят) сом, обратились с кассационной жалобой в Верховный суд Кыргызской Республики. Однако, Верховный суд Кыргызской Республики своим определением от 28 февраля 2018 года вернул кассационную жалобу в связи с неуплатой государственной пошлины.

В связи с отсутствием возможности оплатить государственную пошлину в размере 115 000 (сто пятнадцать тысяч) сом, истцы, доказывая свое тяжелое материальное состояние неоднократно обращались Верховный суд Кыргызской Республики с кассационной жалобой в об освобождении от уплаты государственной пошлины, об отсрочке и рассрочке уплаты государственной пошлины, о частичной уплате государственной пошлины в размере 4350 (четыре тысячи триста пятьдесят) сом. Однако, вышеуказанные заявления были оставлены без удовлетворения.

На основании решения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 16 января 2019 года касательно размеров государственной пошлины были внесены изменения, ввиду снижения их размеров истцы, оплатив государственную пошлину в полном размере 28 000 (двадцать восемь тысяч) сом, повторно обратились в Верховный суд Кыргызской Республики с кассационной жалобой с приложением ходатайства о восстановлении срока для подачи кассационной жалобы.

Однако, по мнению субъектов обращения, Верховный суд Кыргызской Республики своим определением от 25 сентября 2019 года необоснованно и незаконно оставил ходатайство о восстановлении сроков представления кассационной жалобы без удовлетворения.

Заявители отмечают, что при рассмотрении дела судьи Верховного суда Кыргызской Республики судебное заседание провели формально. Т.к. член судебной коллегии судья Мельникова М.П. явно не владеет государственным языком, а судебное заседание прошло на государственном языке. В определении суда переводчик указан формально.

В обоснование своих доводов, субъекты обращения указали часть 2 статьи 10 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, в соответствии с которой, суд, сохраняя объективность и беспристрастность, осуществляет руководство процессом.

Кроме этого, в части 1 статьи 368 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики указано, что акты судов первой и апелляционной инстанций подлежат отмене в связи с существенными нарушениями норм процессуального права по основаниям,

28 августа
2020 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-П

предусмотренным статьей 341 обозначенного Кодекса. Заявители отмечают, что в пункте 1 части 1 статьи 341 названного Кодекса указано, что если дело будет рассмотрено в суде незаконным составом, то такое решение подлежит отмене.

Основания отвода судьи предусмотрены в статье 19 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, однако, по мнению субъектов обращения, среди указанных оснований, не предусмотрен отвод судьи, не владеющего языком .

Поэтому, по мнению заявителей, включение судей, не владеющих языком, в состав судей судов апелляционной и кассационной инстанций, приводит к формальному формированию состава судей, вследствие этого могут создаваться условия для неправильного вынесения решения, в результате чего нарушаются конституционные права человека и гражданина.

В связи с чем, по мнению заявителей, необходимо внести изменения и дополнения в обжалуемую норму.

На основании вышеизложенного, Касымбеков М.Б. и Сатымкулова Т.Н. просили признать статью 19 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей части 1, пункту 8 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики.

Коллегия судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, руководствуясь пунктом 1 части 3 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», определением от 3 апреля 2020 года № 17 отказала в принятии ходатайства к производству по следующим основаниям.

Правовой сущностью конституционного контроля является проверка соответствия нормативных правовых актов или их части требованиям Конституции Кыргызской Республики при наличии убедительных доводов правового характера, подтверждающих правовое регулирование общественных отношений вопреки конституционным принципам и установлениям.

В связи с чем, в конституционном Законе «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» предусмотрены ряд требований к оформлению обращения в Конституционную палату и обоснование заявителем своей позиции по поставленному вопросу (статьи 20, 24, 25 и 28).

В соответствии с пунктом 9 части 3 статьи 25 вышеуказанного конституционного Закона заявитель обязан в своем обращении указать позицию по поставленному им вопросу и его правовое обосно-

28 августа
2020 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-П

вание со ссылкой на соответствующую нормы Конституции Кыргызской Республики. Данное требование означает, что доводы заявителей должны быть не фактологического, а правового характера, находиться в системной связи с конституционными установлениями и вызывать очевидное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемой им нормы права.

Между тем в обращении Касымбекова М.Б. и Сатымкуловой Т.Н. не приведены конкретные обоснования правового характера, указывающие каким образом оспариваемой нормой ограничивается гарантированное Конституцией Кыргызской Республики право на судебную защиту, и приведенные заявителем доводы свидетельствуют только вопросы правоприменительной практики.

Коллегия судей указала, что в соответствии с пунктом 1 части 3 статьи 28 конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», если обращение по форме и содержанию не соответствует требованиям данного конституционного Закона, то коллегия судей отказывает в принятии обращения к производству.

Не согласившись с определением коллегии судей от 3 апреля 2020 года № 17, 5 июня 2020 года Касымбеков М.Б. и Сатымкулов Т.Н. обратились с жалобой в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики.

Как отмечают заявители в своей жалобе, в соответствии со статьей 8 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в судебных коллегиях областного суда и Верховном суде Кыргызской Республики рассмотрение дел осуществляет судебный состав судебной коллегии, состоящий из трех судей. В статье 12 этого же Кодекса указано, что судебное производство по гражданским делам осуществляется на государственном или официальном языках.

Кроме этого, как отмечают заявители, в соответствии с требованием части 2 статьи 10 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики суд, сохраняя объективность и беспристрастность, осуществляет руководство процессом, разъясняет лицам, участвующим в деле, их права и обязанности, создает условия для всестороннего и полного исследования доказательств, установления обстоятельств и правильного применения законодательства при разрешении гражданских дел..

В соответствии с требованием статьи 11 обозначенного выше Кодекса суд рассматривает гражданские дела по обращению заинтересованных лиц, а в соответствии со статьей 9 судьи при осуществлении правосудия независимы и подчиняются только Конституции и законам Кыргызской Республики.

Также, как отмечают Касымбеков М.Б. и Сатымкулова Т.Н., в соответствии с требованием статьи 14 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики суд при рассмотрении дела по существу обязан непосредственно исследовать доказательства по делу: заслушать объяснения сторон и третьих лиц, показания свидетелей, заключения экспертов, ознакомиться с письменными доказательствами и осмотреть вещественные доказательства, прослушать и

28 августа
2020 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-П

просмотреть аудио- и видеозаписи. При исследовании доказательств по делу суд заслушивает консультации и пояснения специалиста.

Разбирательство дела происходит устно и при неизменном составе судей. В случае замены одного из судей в процессе рассмотрения дела разбирательство должно быть произведено с начала.

По мнению заявителей, если один или двое членов судебной коллегии не владеют языком судебного производства, то выполнение требований Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики невозможно. Поскольку судья не может выслушать разъяснения сторон, свидетелей, экспертов, не может проводить исследования, не может давать оценку доказательствам и доводам. В связи с чем не может быть проведен объективный судебный процесс, судебный процесс проходит формально.

При этом Конституция Кыргызской Республики не допускает проведение процесса формально и нарушение прав человека. По словам заявителей, в Гражданском процессуальном кодексе Кыргызской Республики и статье 19 не предусмотрено возможности отвода судьи, не владеющего языком судебного производства.

Соответственно, у судей, не владеющих языком судебного процесса, имеется возможность участвовать в рассмотрении дела в качестве члена судебной коллегии.. Они, не понимая полностью сути дела, с предположением могут приходиться к решению.. Это приводит к принятию несправедливых решений и грубому нарушению конституционных прав граждан.

На основании вышеизложенного, Касымбеков М.Б. и Сатымкулова Т.Н. просят отменить определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и принять их ходатайство к производству.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителей и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своих Решениях неоднократно отмечала, что для обеспечения эффективного и справедливого восстановления только компетентными судами конституционного права каждого человека на судебную защиту, государству необходимо создать надлежащих условий.

В соответствии с конституционным-правовым статусом судей повышенные требования, в первую очередь, предъявляются к их компетентности. Язык судебного производства относится к общим

28 августа
2020 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОЙ ПАЛАТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-П

правовым принципам, поскольку он является неотъемлемой частью любой процедуры отправления правосудия, непосредственно применимым ко всем видам судебного производства.

В соответствии со статьей 99 Конституции Кыргызской Республики судья самостоятельно или в составе судебной коллегии обязан давать оценку всем обстоятельствам дела на основе состязательности сторон, знание языка судебного производства имеет императивное значение и является первым показателем компетентности суда.

Соответственно, незнание судей, осуществляющих правосудие, языка судебного производства не может являться как предметом процессуального регулирования, так и основанием для отвода его от рассмотрения дела.

Поставленные вопросы заявителем относятся к сфере ответственности должностных лиц, позволяющей судье, не владеющего языком судебного производства, рассматривать дела и не может быть предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики в рамках конституционного судопроизводства.

Таким образом, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики не находит оснований для отмены определения коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 апреля 2020 года № 17.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 28, статьями 46, 47, 48, частью 1 статьи 51 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики», Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛА:

1. Жалобу Максатбека Буржуевича Касымбекова и Сатымкуловой Тажикан Нурмаатовны на определение коллегии судей Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики «Об отказе в принятии ходатайство Максатбека Буржуевича Касымбекова и Сатымкуловой Тажикан Нурмаатовны к производству» от 3 апреля 2020 года № 17 оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ПАЛАТА
ВЕРХОВНОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК
ПАЛАТАСЫНЫН
ЖАРЧЫСЫ**

**ВЕСТНИК
КОНСТИТУЦИОННОЙ
ПАЛАТЫ
ВЕРХОВНОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

Басууга 05.07.2022-ж. коюлду.
Офсеттик басма.
Нускасы 500 даана. Форматы 70×108/8.

Подписано в печать 05.07.2022 г.
Печать офсетная.
Тираж 500 экз. Формат 70×108/8.

«V.R.S. Company» ЖЧКсында басылды, Бишкек ш., Кулатова көч., 8/1. Тел. + 996 312 59-23-50.
Отпечатано в ОсОО «V.R.S. Company», г. Бишкек, ул. Кулатова, 8/1. Тел. + 996 312 59-23-50.

Басылма «Кыргыз Республикасында укук үстөмдүгү 2-Фаза» Программасынын колдоосу менен басылды, Программа Европа Биримдиги жана Германиянын экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү федералдык министрлиги (BMZ) тарабынан кошо каржыланат.

Опубликовано при поддержке Программы «Верховенство права в Кыргызской Республике – 2-ая фаза», со-финансируемой Европейским Союзом и Федеральным министерством экономического сотрудничества и развития Германии (BMZ).